Irving Stone
The Passions of the Mind
vol.2

(continuare la *Turnul Nebunilor*)

PARIA

Jakob Freud muri în toamna anului 1896, la vârsta de optzeci şi unu de ani. Încă din iunie starea lui se agravase, făcuse o mulţime de crize de inimă şi complicaţii la vezică, astfel încât Sigmund se îndoia că o să supravieţuiască nemiloasei veri vieneze. Închiriase o mică vilă pentru părinţii lui şi pentru Dolfi, singura soră care mai rămăsese acasă, căci Rosa se căsătorise în urmă cu o lună. Jakob se simţi mai bine în atmosfera parfumată de la ţară. Se plimba şi petrecea ore întregi aşezat pe un scaun în veranda casei, cu privirile aţintite asupra văii înverzite.

— Du-te la Aussee cu Martha şi cu copiii, îl îndemnase pe Sigmund. Nu ţi-ar strica nici ţie o vacanţă. Ai cuvântul meu că n-o să mă îmbolnăvesc în absenţa ta.

Jakob se ţinuse de cuvânt, însă acum, spre sfârşitul lui octombrie, când toţi membrii familiei Freud se întorseseră la Viena, Jakob făcu o ocluzie intestinală, urmată de congestie cerebrală.

Sigmund şi Alexander rămaseră cu el să-l vegheze. Jakob muri înainte de miezul nopţii. Avu o creştere post-mortem a temperaturii care dădu obrajilor săi o strălucire atât de puternică, încât Sigmund exclamă:

— Ia te uită ce bine seamănă tata cu Garibaldi!

În acel moment, sfincterele lui Jakob cedară. Alexander schimbă aşternuturile, în timp ce Sigmund îl spăla pe tatăl său. Se duse apoi în camera de alături, unde aştepta Amalie. O cuprinse în braţe pe mama sa, o sărută şi spuse cu blândeţe:

— Tata a avut o moarte uşoară. S-a purtat vitejeşte, aşa cum a şi trăit, ca un om cu totul remarcabil.

Îl înmormântară în secţia israelită a Cimitirului Central, cam la cincisprezece minute de mers pe jos de la intrarea principală, de-a lungul unei alei unde mai multe pietre funerare de mari dimensiuni creau iluzia templelor evreieşti din vechime. În mod cu totul neobişnuit, frizerul din apropiere, la care se ducea în fiecare zi, îl făcu să aştepte, aşa că sosi cu întârziere la ceremonie. Alexander şi Dolfi îi aruncaseră priviri încărcate de tristeţe. În noaptea aceea visă că se afla într-un magazin în care se găsea un anunţ prins cu pioneze: „Sunteţi rugaţi să închideţi ochii".

În dimineaţa următoare, visul îi veni din nou în minte. Recunoscu magazinul ca fiind frizeria, iar anunţul probabil că însemna: „Fiecare trebuie să-şi facă datoria faţă de mort. Nu mi-am îndeplinit datoria, aşa că e cazul să-mi revizuiesc comportamentul. Aşadar, visul a fost o supapă de eliberare a sentimentelor de autoreproş pe care le provoacă supravieţuitorilor, în general, moartea..."

Moartea tatălui său l-a afectat foarte tare. Îi scrise lui Wilhelm Fliess: „Pe una din căile obscure din spatele conştiinţei oficiale, moartea bătrânului m-a tulburat profund. Cu amestecul lui de adâncă înţelepciune şi imaginaţie

sprințară, a însemnat enorm de mult în viața mea. În momentul în care s-a sfârşit din viață, practic, existența lui se încheiase de mult, dar în clipa morții tot trecutul se reactualizează".

Sigmund Freud abordă moartea tatălui său ca un om umil şi supus, într-un mod paşnic, renunțând la forma subtilă de violență pe care o manifestase cu câteva luni mai înainte, când el fusese şi instigatorul, şi victima. Ostracizarea lui survenise ca urmare a prelegerii despre *Etiologia isteriei,* pe care o prezentase la Societatea de psihiatrie şi neurologie la sfârşitul lui aprilie. Îi spusese Marthei:

— Măgarii mi-au făcut o primire foarte rece.

Cercurile medicale şi ştiințifice nu fuseseră dispuse să accepte nici o iotă din dovezile sau concluziile lui. Preşedintele Krafft-Ebing, care conducea şedința în propria sală de cursuri, declarase:

— Sună ca o poveste ştiințifică.

Cu toate acestea, adevăratele necazuri începură abia atunci când Sigmund anunță că intenționează să publice comunicarea în *Wiener klinische Rundschau,* o revistă clinică, în cinci numere consecutive, din mai şi iunie. Colegii lui se opuseră categoric. Elementele inadmisibile împotriva cărora se formulau cele mai ferme obiecții erau descoperirile lui legate de sexualitatea infantilă şi de molestarea sexuală a copiilor. El însuşi simțise o repulsie atât de mare în fața probelor indubitabile din primele cazuri, încât le respinsese oripilat. Cum e posibil să existe aşa de mulți tați care să-şi molesteze sexual fiicele? Cu excepția unor cazuri brutale ca acela al Katharinei, fata de la munte, lucrul acesta era aproape de necrezut. Când pacientele lui făcuseră asocierea cu aceste momente din copilărie, dr. Sigmund Freud încercase să le transmită alt tip de formule negative. Dar pe parcursul timpului adunase peste o sută de asemenea cazuri care atestau faptul cutremurător al molestării sau stimulării sexuale între tată şi fiică, între mamă şi fiu.

Un infirmier de la Clinica de psihiatrie a profesorului Krafft-Ebing îi aduse lui Sigmund un bilet: ar putea dr. Freud să-i acorde o oră în cursul acelei seri? Sigmund îşi consultă agenda cu programări şi-i fixă o întrevedere la ora şase. Avu o senzație ciudată când străbătu saloanele care fuseseră cândva în subordinea profesorului Meynert, cu treisprezece ani în urmă, pe vremea când era *Sekundararzt* şi îngrijise sute de pacienți asemenea celor care stăteau acum în paturile aliniate câte zece de fiecare parte. Ici-colo putea fi văzut câte un pacient imobilizat în cămaşă de forță, şi nimeni nu ştia ce se petrece cu sărmanul suflet pe care profesorul Meynert îl socotise irecuperabil.

„Cum a putut fi atât de orb? Cum pot fi şi astăzi atât de orbi cu toții?"

Nu era nevoie să se aştepte moartea acestor pacienți ca să li se secționeze creierul şi să fie pus sub microscop pentru a se descoperi disfuncțiile survenite. Ochiul nu va înregistra nici o anomalie. Numai în timpul vieții se putea pătrunde în aceste creiere pentru a găsi în străfundul cel mai îndepărtat al subconştientului cauza din trecut care provocase nevroza, ajunsă acum pe patul de spital sub forma unor tulburări psihice şi mentale care puteau mutila sau ucide la fel ca oricare maladie fizică.

Krafft-Ebing făcuse foarte puține schimbări în biroul lui Meynert. Arăta tot ca o capelă, cu ferestrele lui mici situate sus, chiar sub tavan. Pe rafturi se aflau alte cărți, apăruse un birou florentin bogat sculptat cu floarea de crin a familiei Medicilor. Krafft-Ebing mai adusese un fotoliu confortabil acoperit cu damasc roşu vienez, cu o planşetă de scris între cele două brațe ale sale pentru lucrările care ieşeau necontenit de sub pana lui neobosită.

Ocupa acest birou de patru ani, de la moartea lui Meynert.

Profesorul Krafft-Ebing prinse paginile de planşeta de scris, se ridică în picioare şi îl salută pe Sigmund cu un zâmbet prietenesc. Îmbătrânise rapid în ultimii patru ani. Părul i se rărise, căzuse de pe frunte şi încărunţise. În barba deasă şi neagră se vedeau fire strălucitoare argintii. Era însă în continuare unul dintre cele mai bine conturate chipuri de senator roman pe care le văzuse Sigmund până atunci: ochi adânc înfundaţi în orbite care priveau de sub sprâncene stufoase, un nas puternic şi osos. Capul acesta adăpostea un creier excepţional. Era la fel de amabil şi plin de solicitudine ca toţi maeştrii lumii ştiinţifice.

Într-un colţ al încăperii se afla o persoană adâncită în lectură pe care Sigmund n-o observase în primul moment. Profesorul Wagner-Jauregg se întoarse şi îi strânse cu căldură mâna lui Sigmund, aproape mângâindu-l. Wagner-Jauregg îşi păstrase înfăţişarea de „om de la ţară": braţele şi trunchiul puternice ale unui tăietor de lemne. Lui Sigmund îi tresări inima când îşi dădu seama că se afla în faţa celor mai înalte somităţi ale psihiatriei din lumea medicală de limbă germană, căci Wagner-Jauregg, aşa cum precizase el însuşi, fusese rechemat de la Universitatea din Graz ca să preia conducerea uneia din cele două clinici de psihiatrie ale Universităţii din Viena. Parcă nu îmbătrânise nici măcar cu o zi de când Sigmund intrase în biroul lui ca să-i ureze noroc la Graz: aceiaşi ochi verzi ca marea, acelaşi păr nisipiu, obrazul bărbierit, oval, cu mustaţa de aceeaşi culoare ca şi părul de pe cap.

Krafft-Ebing spuse cu vocea lui amabilă:

— Vă mulţumesc că aţi venit, *Herr Kollege.* Ah, luaţi, vă rog o cafea şi o prăjitură. Instalaţi-vă cât mai comod într-un scaun.

Sigmund murmură câteva cuvinte de mulţumire şi îşi spuse în sinea lui: „Comod nu va fi niciodată, dar cafeaua e binevenită". Krafft-Ebing nu era omul care să zâmbească fără un motiv anume. Arbora câte un zâmbet numai ca să-l facă pe un om aflat la strâmtoare să se simtă în largul lui.

— Freud, comunicarea ta nu ţi-a făcut un râu ireparabil – n-a fost de faţă nici un reporter, iar Societatea a păstrat o discreţie absolută în relaţiile cu presa. La urma urmelor, Societatea este un forum deschis tuturor medicilor calificaţi. Fără îndoială că ai ascultat şi dumneata o mulţime de ipoteze ciudate expuse acolo, dar acestea nu au supravieţuit niciodată călătoriei lor de nuntă.

— Cu alte cuvinte, *Herr Professor,* consideraţi ridicole ideile mele?

— Este un cuvânt prea dur între colegi...

— Folosesc cuvântul fără nici un fel de prejudecată. Am căzut puţin în ridicol când m-am întors de la Paris şi am ţinut prima prelegere despre isteria masculină. Asta se întâmpla în urmă cu zece ani, însă astăzi noţiunea aceasta este acceptată de cercurile neurologilor vienezi. Apoi am devenit din nou ridicol prin practicarea hipnozei chiar în oraşul natal al lui Mesmer... sosirea dumneavoastră şi încrederea în hipnoză ca metodă terapeutică mi-au dat curaj...

În încăpere se lăsă o tăcere apăsătoare. Wagner-Jauregg făcu câţiva paşi încolo şi încoace, apoi spuse cu vocea lui de tăietor de lemne care făcea ca fiecare cuvânt să cadă ca o lovitură de secure pe trunchiul unui mesteacăn:

— Freud, am studiat împreună la Şcoala de Medicină, am lucrat unul lângă altul în laboratoare ani şi ani de zile. Am avut multă admiraţie pentru lucrările tale în domeniul paraliziilor infantile. Tocmai de aceea te rog: nu publica comunicarea. Îţi va provoca un rău ireparabil. Vei pierde respectul de

care te bucuri acum. Atât Krafft-Ebing, cât şi eu considerăm că mergi prea departe şi îţi asumi prea multe riscuri. Ar trebui să mai lucrezi câţiva ani, să mai aduni materiale şi dovezi suplimentare, să-ţi verifici ipotezele, să înlături eventualele erori.

Sigmund simţi cum i se strânge inima. Privi la chipurile celor doi bărbaţi din faţa lui care reuşiseră atât de bine în viaţă. Krafft-Ebing adăugă grăbit:

— Am citit cu atenţie comunicarea dumitale şi suntem convinşi că eşti pe cale să comiţi o eroare fundamentală în conceptul de „sexualitate infantilă". Este împotriva legilor firii. Te implor, dragul meu Freud, nu te lăsa împins înaintea faptelor, a probelor pe care le-ai adunat până acum, aşa cum ai spus şi în prelegere. Nu abandona metodele ştiinţei exacte cărora le-ai fost credincios o viaţă întreagă. O publicare prematură a acestui material nu va întina numai reputaţia dumitale.

Uimit, Sigmund întrebă:

— Cine ar mai avea de suferit în afară de mine?

— Şcoala de Medicină. *Rundschau* este foarte citită. Vei face un mare deserviciu universităţii dumitale.

Sigmund întrebă cu o voce răguşită:

— *Herr Professor,* am citit câteva dintre acuzaţiile care v-au fost aduse pentru valoroasa dumneavoastră lucrare *Psychopathia Sexualis.* Cu siguranţă că au existat o sumedenie de oameni care v-au sfătuit să nu publicaţi o lucrare atât de revoluţionară, în care erau prezentate lucruri ce vin în contradicţie cu legile firii.

Krafft-Ebing se ridică în picioare cu faţa schimonosită într-o grimasă de durere. Wagner-Jauregg păşi între ei.

— Freud, eu am impresia că în concluziile dumitale despre molestarea sexuală a copiilor se ascunde o eroare fundamentală, o eroare pe care cu siguranţă ai s-o depistezi şi dumneata după ce ai să-ţi aprofundezi cercetările. De aceea te sfătuiesc să nu publici încă lucrarea. Ştii ce spun ţăranii noştri austrieci când surprind pe cineva făcând o greşeală supărătoare? *Du hast dein Hosentürl offen!* Ai şliţul desfăcut!

2

În dimineaţa următoare, Oskar Rie îl invitase pe Sigmund, împreună cu cumnatul lui, Ludwig Rosenstein, la un restaurant pe strada Tuchlauben. Era de faţă şi directorul Max Kassowitz, ceea ce nu se întâmpla prea des. Deşi saluturile fură la fel de afectuoase ca de obicei, la masă domnea o atmosferă încărcată, care îi împiedica să se delecteze cu friptura de viţel cu cartofi şi sos de roşii.

Personalul Institutului Kassowitz fusese prezent la comunicarea lui Sigmund, dar nici un medic nu-i împărtăşise punctul de vedere.

Profesorul Kassowitz, acum în vârstă de cincizeci şi patru de ani, o personalitate respectată în toate cercurile medicale europene, simţea că Sigmund se află într-un moment de criză: dacă îşi va publica lucrarea, se va angaja pe un drum fără întoarcere. Rosenstein îl compară pe Sigmund cu un naufragiat aflat în mijlocul oceanului, care nu avea de ce să se agaţe decât o pană de gâscă. Oskar Rie îi arătă o lucrare recent publicată de profesorii Freund şi Sachs de la Wroclaw, în care autorii preluaseră ideile principale ale lui Sigmund din *Paraliziile motorii organice şi isterice* fără să citeze sursa.

Oskar spuse cu un zâmbet binevoitor:

— Dacă imitația este cea mai sinceră formă de adulație, Sig, plagiatul reprezintă admirația devenită fraudă! Eşti cel mai specialist în neurologie infantilă; cam tot ce ştim noi, Ludwig şi cu mine, am învățat de la dumneata. Rămâi cu noi, unde poți să te bucuri de o carieră solidă, respectabilă. Strădaniile dumitale actuale te vor aduce... pe marginea... la periferia... ştiinței medicale şi a respectabilitățiii. De ce să faci un asemenea sacrificiu lipsit de sens?

Se îndreptase încet spre casă, învăluit în căldura blândă a sfârşitului de aprilie. În vreme ce mergea cu ochii plecați, avea sentimentul că zidurile bastionului original, pe care împăratul Franz Iosef le dărâmase cu ani în urmă pentru a construi în locul lor Ring-ul, se înălțaseră din nou ca să-l închidă în interiorul lor. Era prizonier. Avea doi paznici: firea lui, care nu-i permitea să dea înapoi atâta vreme cât era convins de dreptatea sa, şi breasla medicilor din Viena, care îl va repudia. Îi povesti Marthei scena cuvânt cu cuvânt, tot aşa după cum îi relatase şi întâlnirea din seara precedentă cu Krafft-Ebing şi Wagner-Jauregg. Şi viața ei avea să fie afectată, aşa că trebuia să ştie ce se întâmplă.

— Marty, oamenii aceştia sunt de bună-credință, îmi vor numai binele. Dar tot aşa după cum Krafft-Ebing şi Wagner-Jauregg erau preocupați de reputația Şcolii de Medicină, Kassowitz şi Oskar, în adâncul sufletelor lor, ar vrea să evite un incident care ar implica spitalul de copii.

Martha avea acum treizeci şi cinci de ani. Trecuseră cinci luni de când dăduse naştere Annei, în decembrie 1895. Anna era al şaselea şi – aşa hotărâseră – ultimul lor copil. Se simțise foarte rău în ultimele luni ale sarcinii, iar naşterea fusese dificilă. Din fericire, copilul se dezvolta frumos, iar Martha îşi recăpătase buna dispoziție o dată cu ameliorarea stării de sănătate. Părul ei negru şi strălucitor era strâns la spate într-un coc mare, iar ochii nu-şi pierduseră expresia de tandrețe. Deşi născuse şase copii, îmbătrânea mult mai puțin vizibil decât Sigmund care, la cei patruzeci de ani ai săi, avea deja barba încărunțită şi aerul unui om învins.

Martha îl apucă de mână. În lunile de lăuzie, când se refăcuse încet şi îşi petrecuse mai tot timpul în pat, el îi citise câte o oră în fiecare dimineață şi în fiecare seară din operele romancierului lor preferat, elvețianul C. F. Meyer. Sigmund avusese grijă să fie înconjurată de florile ei preferate, ciclame.

— Sigi, ai de gând să publici lucrarea?

— Da. O s-o mai citesc o dată după masă, iar diseară o s-o las la *Rundschau.*

— Şi, după cum spun colegii tăi, acesta va fi sfârşitul?

— Nu, va fi începutul... unui gol care se va închide în jurul meu...

Martha zâmbi aşa cum ar fi făcut o mamă indulgentă şi murmură:

— La început, Dumnezeu a creat cerul şi pământul. Şi pământul era fără formă şi gol... Şi Dumnezeu a spus: „Să fie lumină..."

Sigmund o sărută, spunându-şi în gând: „O căsnicie poate fi considerată desăvârşită abia în momentul îi care soția începe să aibă sentimente materne față de soț".

Martha continuă:

— Cândva spuneai că am putea să ne mutăm în alt oraş. Nu cred că m-aş împăca cu Londra sau New York, căci nu stau prea bine cu limbile străine. Dar dacă ai vrea să ne mutăm la Berlin...?

Sigmund se lăsă pe vine în fața fotoliului ei şi îi cuprinse mâinile între

palme.

— Îți mulțumesc, fată dragă, pentru spiritul tău de sacrificiu, dar nu va fi nevoie. Asta îmi aminteşte de negustorii ambulanți care străbăteau țara pe jos, cu sacii în spinare, vânzându-şi marfa pe la ferme şi prin sate. Seara se adună la hanul cel mai apropiat că să mănânce şi să doarmă, îşi lasă sacii afară şi încep să se plângă de greutatea propriului sac. Apoi, într-o noapte, hanul ia foc. Toți vânzătorii ambulanți se reped afară şi fiecare îşi apucă în grabă sacul său. Viena este sacul meu. Viena este închisoarea mea. Trebuie să rămân pe loc şi să cuceresc bastionul din interior. Scrierile mele vor fi precum trompeta lui Joshua: de îndată ce o să suflu în ea, zidurile se vor prăbuşi.

Servitoarea le aduse ceaiul.

— Este suficient de tare ca să te țină drept, comentă Sigmund şi cel mai bun unguent pentru un eu şifonat şi plin de vânătăi. Sorbi încet, delectându-se cu licoarea fierbinte. Marty, va trebui să renunț la munca de la Institutul Kassowitz. Au trecut zece ani de când am păşit pentru prima oară în apartamentul de deasupra băcăniei, unde am pus bazele Departamentului de neurologie infantilă. Mi-am petrecut acolo mii de ore, am tratat mii de copii. Am scris materiale bune şi folositoare pe care le-am publicat în decursul timpului. Voiam mai de mult să mă retrag, dar acum cred că a sosit momentul potrivit.

Martha încruntă uşor din sprâncene.

— S-ar putea să-şi închipuie că te retragi pentru că te-a deranjat atitudinea pe care au adoptat-o față de comunicarea ta.

— Poate că da, dar vor simți în acelaşi timp şi o mare uşurare. O să-mi dau demisia începând cu data de şase mai, ziua mea de naştere, când împlinesc patruzeci de ani. Am să devin propriul meu stăpân şi o să mă ocup numai de nevroze şi de domeniul subconştientului. Când omul a împlinit patru decenii din această viață agitată şi incertă, trebuie să-şi câştige libertatea. Zâmbi obosit. Aşa cum ar fi spus călătorul acela din bancul lui Jakob, care voia să ajungă la Karlsbad fără bilet şi era bătut în fiecare stație: „dacă or să mă mai țină curelele!"

După publicarea prelegerilor în *Rundschau,* medici pe care îi cunoştea de ani de zile traversau pe trotuarul celălalt ca să evite o întâlnire cu el. Când participa la şedințele Societății de Medicină, nimeni nu-i adresa vreun cuvânt.

La Viena, când se vorbea despre bagajele unei servitoare, se spunea „cele şapte boarfe", iar fraza rituală folosită de stăpân pentru a o concedia era: „Adună-ți cele şapte boarfe şi pleacă!" La Şcoala de Medicină, când venea vorba despre dr. Freud, se spunea: „Şi-a împachetat cele şapte boarfe şi dus a fost!". Un *Sekundararzt* de la fostul Departament de boli nervoase al doctorului Scholz comenta teoriile domnului *Privatdozent* Freud folosind o frază foarte comună în germană:

— *Nicht auf meinem eigenen Mist gewachsen,* n-a crescut pe bălegarul meu, nu e copilul meu.

Se simțea marginalizat şi disprețuit... un paria. Din nou țipa în sufletul lui, scrâşnind din dinți: „Sunt izolat! Sunt singur!"

Pacienții dispărură aproape complet, ca şi când, peste noapte, ar fi fost trecut pe lista neagră. Nu mai primea cazuri recomandate de medicii de la Allgemeine Krankenhaus, de la Institutul Kassowitz sau de la alți doctori din oraş.

Îşi continuă cursurile facultative despre isterie şi marile nevroze la

universitate, deşi numărul cursanților abia dacă ajungea la patru. Era totuşi binevenit la partidele de taroc de sâmbătă seara, însă se ducea rareori şi acolo, căci nu suporta compătimirea prietenilor. Martha încercă să-l asigure de loialitatea lui Oskar Rie şi a lui Leopold Königstein. Se întreba dacă nu cumva mania persecuției poate fi contagioasă. Să se fi molipsit oare şi el de la ofițerul psihopat pe care îl îngrijea?

Avea puține şanse să mai fie invitat să țină prelegeri în fața vreunei reuniuni medicale, iar publicarea comunicării, aşa cum spunea chiar el, „se soldase cu întreruperea majorității contactelor mele umane". În aceste condiții, îl rugă pe un fost partener de afaceri al tatălui său să-i indice un grup de oameni cu care ar putea să-şi discute descoperirile.

— Unde pot să găsesc un cerc de oameni aleşi, cu un caracter deosebit, care să fie dispuşi să mă primească prieteneşte, în ciuda temerității mele?

— B'nai B'rith este locul unde pot fi întâlniți asemenea oameni, îi răspunse bătrânul. Dar având în vedere natura întrunirilor la care te referi, ți-aş recomanda cercul de lectură al Academiei Evreieşti.

Aproximativ treizeci de tineri se adunau în fiecare sâmbătă seara într-un club de pe Ringstrasse. Nu auziseră nimic despre „primele priviri aruncate în străfundul vieții instinctive a omului" şi nici despre structura arhitectonică a subconştientului. Ascultau fascinați expunerea, apoi puneau întrebări care arătau că, deşi înțeleseseră numai partea introductivă a prelegerii doctorului Freud, erau dornici să afle mai mult. Când se întoarse în apartamentul de pe Berggasse şi Martha îi văzu strălucirea din ochi, exclamă:

— *Gott sei Dank.* Slavă Domnului!

Din fericire, veştile primite de la ceilalți membri ai familiei erau îmbucurătoare. Rudelor lor din New York şi din Viena le mergea bine. Rosa Freud, la cei treizeci şi şase de ani ai săi, se îndrăgostise de Heinrich Graf, în vârstă de patruzeci şi patru de ani, doctor în drept şi membru al Institutului Avocaților. Era un om cult, cu remarcabile capacități intelectuale, a cărui clientelă creştea rapid. Ajunsese o autoritate în materie de mărci ale mărfurilor şi legi referitoare la transporturi de marfă. Scria şi articole pentru revistele juridice. Rosa nu se mai îndrăgostise de nici un bărbat după ce tânărul Brust fugise de la cina din casa familiei Freud, cu zece ani în urmă. Nu plânsese prea mult după Brust şi nici nu renunțase la ideea de a se căsători, aşa cum făcuse Minna când murise Ignaz Schönberg. Rosa era mai curând o fire romantică, ce trăia cu credința că undeva, în lume, exista omul potrivit pentru ea.

Sigmund fusese cavaler de onoare, semnase toate hârtiile necesare după ce mirele şi mireasa se sărutaseră sub *huppah*-ul din sanctuarul templului de pe Müllnergasse. Martha s-a oferit să pregătească masa de nuntă. Tot apartamentul era plin de narcise înmiresmate. S-a servit şampanie franțuzească. La ora trei, cei treizeci de membri ai familiei Freud s-au aşezat la masă. Martha le-a servit o supă, friptură de vită cu cartofi noi şi pătrunjel şi, în final, capodopera deserturilor vieneze, tort de ciocolată Malakoff cu frişcă şi pişcoturi. La ora cinci, tinerii căsătoriți au plecat în luna de miere.

În casa părintească mai rămăsese doar Dolfi. Întrucât era cu câțiva ani mai mică decât Rosa, nimeni nu-şi făcuse griji în privința ei până la căsătoria surorii sale. Acum însă Sigmund şi Alexander recunoscură sincer unul în fața celuilalt că exista o diferență esențială: Dolfi era cam ştearsă şi până acum nici un bărbat nu se interesase în mod serios de ea.

Sigmund înfruntă cu stoicism atacurile lansate împotriva *Eredității şi a etiologiei nevrozelor,* lucrare pe care o scrisese pentru *Revue Neurologique.*

Majoritatea comentatorilor preluară tonul imprimat de dr. Adolf Strümpell, neurologul german care făcuse o recenzie la *Studiile asupra isteriei* şi scrisese o „notiță nefericită", după spusele lui Sigmund, punând sub semnul îndoielii procedurile terapeutice şi a scrierilor doctorului Freud. „Nu ştiu în ce măsură sondarea unor probleme atât de intime poate fi considerată legitimă indiferent de circumstanțe, chiar dacă reprezintă inițiativa unui medic cu cele mai solide principii."

O dată cu publicarea comunicării din *Rundschau* se dezlănțui un adevărat uragan. I se adresau tot soiul de invective: dezaxat, maniac sexual, amator de pornografie, defăimător al calităților spirituale ale omului, indecent, neruşinat, libidinos, bestial, o ruşine a profesiunii sale şi, în ultimă instanță, „Anti-Hrist". Criticii lui, la fel ca şi medicii, îi reproşau îndeosebi materialele referitoare la sexualitatea infantilă adunate de la pacienții care se întorceau, unul după altul, la copilăria lor cea mai fragedă, trecând prin nenumărate straturi ale memoriei pentru a ajunge la amintirile ascunse ale sexualității timpurii. Aflase că există diferite zone erogene asupra cărora se concentrează atenția copiilor. După mai mulți ani de muncă intensă, explică şi sexul oral, căci, aşa cum spunea el, „dragostea şi foamea se întâlnesc la sânul femeii".

Începea, de asemenea, să înțeleagă şi anumite sensuri ale sexualității anale, când şi cum începea şi în ce stadiu al creşterii continua. O parte din pacienții lui homosexuali îl conduseseră înapoi în timp, la începuturile sexualității anale. Un număr impresionant de tineri îşi imaginau că expulzarea copiilor se produce prin anus...

La Viena, copiii şi, în special, bebeluşii erau considerați nişte heruvimi care nu ştiau nimic despre actul sexual până la vârsta maturității. Dr. Sigmund Freud nu defăima numai maternitatea şi paternitatea, dar întina şi viața acestor mici ființe inocente.

— E preferabil să fii bolnav, să-ți distrugi viața decât să vorbeşti despre firea instinctuală a omului? o întrebă el pe Martha la *Jause,* de după-amiază, la care era de față şi sora ei, Minna. Minna avea acum treizeci şi unu de ani, dar în pieptul ei bătea aceeaşi inimă caldă ca la şaptesprezece ani. Faptul că nu-şi mai dorea să iubească şi nici să-şi întemeieze o familie nu micşorase cu nimic bucuria ei spontană de viață. Era o adevărată mană cerească pentru Martha, o rază de soare în casa familiei Freud în acea perioadă de restrişte. Când doamna Bernays veni o dată de la Wandsbek să le facă una din vizitele ei periodice, Sigmund şi Martha o întrebaseră dacă îi dă voie Minnei să rămână cu ei, la Viena. Minna fu de acord, dar numai după o perioadă de probă de vreo câteva luni. Copiii o iubeau pe *Tante* Minna. Martha era încântată s-o aibă alături pe sora ei, drept confidentă, mai ales de când o pierduse pe Mathilde Breuer. *Tante* Minna găsi că acuzațiile aduse împotriva lui Sigmund erau ridicole.

— Nici nu puteau să găsească o persoană mai străină de acuzațiile lor! strigă ea. O, Sigi, dacă ar şti cât de convențional eşti! Până şi regina Victoria te-ar socoti un puritan. De ce nu reuşesc să înțeleagă că tu explici şi descrii, nu pledezi! La urma urmelor, nu tu ai proiectat firea omenească! Nu spune Darwin că am descins din milioane şi milioane de ani şi specii?

— Da, spuse Sigmund, şi mi-ar face mare plăcere dacă o specie anumită, *Homo medicalis,* s-ar întoarce imediat în smârcurile de unde a ieşit.

Martha ridică ochii de la ciorapul pe care îl tricota şi spuse împăciuitor:

— Hai, dragul meu, lasă-i pe adversarii tăi să-şi facă inimă rea.

3

Moartea tatălui său îi accentuă starea de deprimare şi senzația de izolare. Îi scrisese lui Wilhelm Fliess: „Mă simt de parcă aş fi fost smuls din rădăcini".

Îşi dădea seama de faptul că suferise un şoc emoțional atât de puternic încât pentru prima oară în viața lui nu mai era sigur de propria identitate. Simțea cum îi încolțeşte în minte un gând obsedant – dorința de a-l ține pe Jakob în viață, de a nu permite să fie îngropat în cimitirul celor uitați şi, în acelaşi timp, din străfundurile subconştientului se luptau să iasă anxietățile, temerile, spaimele fără forme ce fâlâiau din aripi ca nişte păsări de noapte. Lupta aceasta îl storcea de vlagă, provocându-i stări de confuzie, dureri de cap şi de stomac.

Îşi aminti cazul acelui bărbat de patruzeci şi doi de ani care, suferise un şoc atât de violent la moartea tatălui său, încât fusese convins că are cancer la limbă, o boală de inimă, agorafobie. Pacientul îi spusese:

„Când a murit tatăl meu, brusc mi-am dat seama că urmam la rând. Nu m-am gândit niciodată la moarte înainte să se prăpădească tatăl meu, iar acum nu mai pot să scap de obsesia asta."

Sigmund încercase să-l consoleze parafrazându-l pe Goethe: „Fiecare om este dator naturii cu o moarte", dar acest aforism, atât de înțelept, nu reuşise să vindece nevroza omului. Şi eforturile lui Sigmund de a ajunge prin analiză la sursa tulburărilor pacientului dăduseră greş.

Acum, când el însuşi trecea printr-o situație similară, Sigmund ajunse la concluzia că nu moartea noastră ne înspăimântă, ci cea a părinților noştri. Care era explicația?

Şi tatăl lui, şi tatăl pacientului lui trăiseră mult, peste optzeci de ani. Şi el, şi pacientul lui fuseseră nişte fii buni. Atunci de ce se simțea atât de tensionat?

„L-am iubit pe Jakob, l-am respectat, l-am ajutat şi material în ultimii zece ani. L-am îngrijit cu dragoste când a fost bolnav... atunci de ce mă simt sfâşiat de acest sentiment de vinovăție?"

Religia evreiască cere ca, timp de un an, să te duci la Templu în fiecare zi şi să spui o rugăciune pentru sufletul mortului. Sigmund nu respecta acest ritual, însă, concentrându-se asupra persoanei lui Jakob, făcea exact acelaşi lucru: îl plângea în fiecare zi.

Rezultatul imediat al frământărilor provocate de pierderea tatălui său fu acela că începu să se teamă şi mai mult la gândul că în viitor avea să rămână un proscris în profesia sa şi în oraşul său. Nu mai putea suporta sentimentul că era evitat de toată lumea. Avea nevoie de o organizație, de o instituție din care să facă parte şi căreia să-i aparțină, ca o familie.

Nu-i rămânea decât să se ducă înapoi la Facultatea de Medicină a Universității din Viena, la care renunțase cu paisprezece ani în urmă, când profesorul Brücke îl sfătuise să se orienteze spre practica medicală, căci era sărac şi intenționa să se căsătorească. Dorea să îmbrățişeze cariera academică: să dispună de un laborator la Allgemeine Krankenhaus, să țină cursuri în fața studenților, să parcurgă toate treptele ierarhice până va ajunge profesor, să aibă secția lui personală, un vot în *Professorenkollegium* pentru conducerea Şcolii de Medicină, un salariu modest, dar permanent. Şi i-ar mai rămâne şi suficient timp pentru pacienții particulari şi pentru scris.

Trecuse de patruzeci de ani. Profunzimea şi varietatea muncii lui în domeniul neuropatologiei îl îndreptăţeau să devină *Extraordinarius,* profesor asistent. Nu se sinchisise de scurgerea timpului, dar în momentul de faţă o astfel de numire ar fi rezolvat multe din problemele cu care se confrunta. Ar deveni membru al uneia din cele mai mari şcoli medicale din lume, şi-ar câştiga în mod automat respectul celor din jur: statutul de profesor la Viena echivala cu o zeificare... Şi s-ar fi terminat şi cu perioadele de pauză din practica sa particulară. Din iunie, când îi apăruse cel de-al cincilea articol, nu câştigase suficient nici ca să hrănească un cârd de şase vrăbii, necum nişte copii în creştere, deşi acum, în decembrie, muncea zece ore pe zi.

Dar nu era deloc momentul potrivit ca să facă cerere! Martha îl întrebă:

— Sigi, cum crezi că ar fi posibilă o asemenea minune? Nici dacă ai fi fost închis în Turnul Nebunilor n-ai avea mai puţine şanse să obţii favorurile Facultăţii de Medicină.

— Ştiu, răspunse el, singurul care mă priveşte cu ochi buni e profesorul Nothnagel, şi asta fiindcă a fost impresionat de monografia pe care am scris-o pentru *Enciclopedia* lui.

— Crezi că te-ai putea bizui pe ajutorul lui?

— Asta e valabil pentru un tânăr care cere o bursă de studii sau se pregăteşte pentru *Dozentur.* Nu, pe mine trebuie să mă nominalizeze doi *Ordinarii,* apoi Comitetul celor Şase urmează să-mi evalueze lucrările ştiinţifice şi eventual după aceea *Professorenkollegium* o să voteze pentru mine ca persoană şi o să recomande Ministerului învăţământului numirea mea. Aceasta este singura cale pe care ar urma-o o persoană respectabilă.

— Iar tu eşti prin excelenţă un om respectabil, spuse Minna, tachinându-l.

Membrii grupului de taroc nu se arătară deloc surprinşi când îl văzură sâmbătă seara, după o absenţă de câteva luni. Iar Leopold Königstein, singurul din grup care ţinea cursuri la Şcoala de Medicină a universităţii, nu ridică mirat din sprâncene când Sigmund spuse în treacăt că vizează postul de profesor pe anul în curs. La rândul său, Königstein fusese omis de mai multe de pe lista candidaţilor la postul de profesor asistent.

În ianuarie, imediat după Anul Nou, Sigmund auzi un zvon potrivit căruia Lothar von Frankl-Hochwart, un coleg cu şase ani mai tânăr decât el, avea să primească recomandarea pentru postul de profesor asistent la neuropatologie. Sigmund îl respecta pe Hochwart, care scrisese o amplă monografie despre tetanos, dar socotea că, fiind mai în vârstă decât el şi având şi mai multe lucrări ştiinţifice, era mai îndreptăţit să ocupe acest post. Îi scrise lui Fliess:

„Mă lasă rece hotărârea Consiliului Profesoral de a-l propune pe colegul meu mai tânăr din aceeaşi specialitate cu mine pentru titlul de profesor, trecând astfel peste mine – asta în cazul în care zvonurile pe care le-am auzit au o bază reală".

În primele săptămâni ale lui februarie primi corecturile la *Paraliziile cerebrale infantile,* monografia pe care o scrisese pentru *Enciclopedia* lui Nothnagel. Îi scrise o dedicaţie profesorului, apoi îi duse lucrarea la birou. Nothnagel era îmbrăcat ca de obicei în costumul lui negru, gros, cu vestă argintie, nasturi argintii şi cravată neagră de mătase. În calitate de redactor responsabil al *Enciclopediei,* Nothnagel ar fi primit oricum aceste pagini, dar Sigmund ştia că recomandările se fac pentru fiecare secţie în parte şi nu voia să rateze ocazia de a-l aborda direct.

Nothnagel luă cartea cu mâna stângă şi apoi, fără să se uite la dedicaţie,

întinse dreapta înainte ca să i-o strângă viguros pe a lui Sigmund.

— *Herr Kollege,* ceea ce am să-ți spun trebuie să mai rămână secret un timp, dar profesorul Krafft-Ebing şi cu mine te-am propus pentru profesorat, împreună cu Frankl-Hochwart.

Se duse spre biroul lui şi luă o foaie de hârtie scrisă.

— Am şi redactat textul recomandării. Iată aici semnătura lui Krafft-Ebing şi a mea. Documentul este gata să plece spre Consiliul Profesoral. Dacă acesta refuză să accepte recomandarea noastră, o vom trimite direct la *Professorenkollegium.*

Sigmund simți că leşină. O avalanşă de gânduri se prăbuşi peste capul lui, ca o primă ninsoare autumnală surprinsă de un vârtej neaşteptat. Printr-o uimitoare coincidență, el, Sigmund Freud, profesorii Nothnagel şi Krafft-Ebing se gândiseră la *Privatdozent* Freud ca profesor aproape în acelaşi moment. Ciudat lucru, căci nici unul din cei trei nu făcuse vreun efort în această direcție în ultimii ani. Nu-l surprindea inițiativa lui Nothnagel, căci Sigmund îi îmbogățise *Enciclopedia* cu o contribuție foarte substanțială. Dar Krafft-Ebing! Omul care îl avertizase că îşi va cauza un rău ireparabil şi lui şi Facultății de Medicină dacă va publica acea comunicare!

— Suntem cu toții oameni rezonabili, spuse Nothnagel cu o voce foarte sigură. Ştii care sunt dificultățile. Poate că recomandarea noastră nu va fi luată în seamă. Dar, oricum, este un început bun şi poți să fii sigur că vom urmări nominalizarea dumitale pas cu pas. Între timp însă, profesorul Krafft-Ebing ar dori să te vadă.

Când Sigmund intră în biroul acestuia, Krafft-Ebing se ridică şi îşi cuprinse trunchiul vânjos cu ambele mâini, ca şi când ar fi vrut să se îmbrățişeze pentru că făcuse o faptă bună. Sigmund îşi exprimă stânjenit recunoştința, dar Krafft-Ebing flutură impacientat din mână şi spuse:

— Nu, te rog, n-ai de ce să-ți exprimi recunoştința. Este un lucru ce trebuia făcut. Acum nu-ți rămâne decât să faci un memoriu cu titlurile tuturor lucrărilor pe care le-ai publicat şi ale proiectelor de cercetare.

„Ce oameni de treabă sunt, îşi spuse Sigmund. Amândoi încearcă să mă reintegreze în societatea medicală vieneză. Ştiu cât de greu le va veni să obțină aprobarea ministerului, dar acum mă simt mai bine când mă gândesc la ei."

— Stai jos, spuse Krafft-Ebing, hai să stăm nițel de vorbă. Ştiu ce gândeşti: că abia a trecut un an de când am definit lucrarea dumitale *Etiologia isteriei* drept o poveste ştiințifică şi te-am sfătuit să nu publici materialul respectiv. Dar iată că astăzi tot eu te recomand pentru postul de profesor asistent. De unde şi până unde această schimbare de atitudine? Ei bine, unul din motive – aşa cum bine ai sesizat – este acela că şi eu am avut destul de mult de suferit din cauza materialelor pe care le-am publicat. Am hotărât că e momentul să punem capăt acestei tradiții. Iar dacă nu sunt de acord cu teoriile dumitale în legătură cu originea bolilor mentale – şi mă mențin pe poziție – asta, nu înseamnă că nu te consider un om serios. Şi nici nu cred că spui poveşti numai pentru a încerca să atragi atenția asupra dumitale. Este o expresie pe care n-ar fi trebuit s-o utilizez niciodată. Îmi cer scuze pentru ea...

— Nu aveți pentru ce să vă cereți scuze, *Herr Professor.* Am fost şi rămân unul dintre cei mai mari admiratori ai dumneavoastră.

— Nu încerca să mă păcăleşti, Freud, continuă Krafft-Ebing cu o voce profundă, din piept, mergi pe o stradă înfundată. Sau cel puțin mie mi se pare înfundată, pentru că toată viața am fost obişnuit să văd zidul care o

blochează: ereditatea. Te admir pentru curajul şi pentru caracterul dumitale. Nu voi menționa în fața Ministerului Învățământului noile dumitale teorii, te voi lăuda numai pentru munca dumitale valoroasă... Făcu o pauză, apoi continuă: Şi între noi fie vorba, *Herr Kollege,* dacă acea stradă înfundată este aşa numai în capul meu, nu şi al dumitale, nu o voi menționa în dosarul oficial.

Krafft-Ebing scrise un raport elogios despre lucrările doctorului Freud.

Sigmund elaboră o listă de lucrări pentru Comitetul celor Şase de la Facultatea de Medicină care fusese numit pentru a-i aprecia rezultatele muncii.

4

Venise luna mai. Rareori se întâmpla să aibă mai puțin de zece pacienți cu nevroze într-o zi. Capacitatea lui de a înțelege bolile pacienților şi de a le înlătura simptomele se accentuase considerabil de când dezvoltase o tehnică specială de interpretare a viselor. O pacientă visa mereu că e gata să cadă, mai ales când făcea cumpărături la Graben, un loc preferat de plimbare. Nu cumva îşi dorea să fie o femeie decăzută? Era apoi un bărbat care nu învățase să folosească toaleta în fragedă copilărie, iar acum înlocuise acest neajuns cu avariția. Visa banii sub formă de excremente şi îşi reproşa faptul că doreşte murdăria. Când era obligat să pună mâna pe bani, se spăla imediat „ca să alunge duhoarea". Una din paciente visa adesea că merge la piață însoțită de bucătarul ei care ducea coşul. Toți măcelarii de la care voia să cumpere carne o refuzau cu cuvintele: „Nu mai avem marfă". După mai multe şedințe, Sigmund găsi similitudini cu cazul țăranului care spunea mereu *Die Fleischbank war schon geschlossen* – magazinul de carne s-a închis. Află de la pacienta lui că soțul ei o neglija de multă vreme şi îşi închisese de mult *Fleischbank*-ul.

Mai avea un pacient cu o formă gravă de anxietate, un tânăr de douăzeci şi nouă de ani ajuns într-o asemenea stare că nu mai putea nici să muncească, nici să întrețină relații cu semenii săi. Visa că este urmărit de un bărbat cu o secure sau că încerca să fugă, dar încremenea pe loc. Când pacientul începu să scormonească prin amintirile din copilărie, mărturisi că îl maltratase pe fratele lui mai mic pe care îl bătea în cap până îi dădea sângele. Într-o zi, mama îi spusese tatălui: „Mi-e teamă că într-o bună zi o să-l omoare". În noaptea aceea, părinții lui veniseră acasă mai târziu şi băiatul care dormea în aceeaşi cameră cu ei se prefăcu adormit. Curând auzi gâfâituri şi îl văzu pe tatăl lui deasupra mamei sale în pat. Îşi spusese că este vorba de o luptă între cei doi. În dimineața următoare găsise urme de sânge în patul părinților lui. Acum ştia că, într-o zi, „tatăl lui o s-o omoare pe mama". Anxietatea care pusese stăpânire pe el în momentul acela prinsese rădăcini atât de adânci peste timp, încât Sigmund avu nevoie de aproape un an ca să-i atenueze simptomul.

Apoi mai era acel soț care insista ca nevasta lui să primească o sută de guldeni de la el înainte de fiecare act sexual „ca să fie sigur că i se va oferi lucrul pentru care plătise". Întrucât se confrunta cu serioase dificultăți financiare, refuza de mai bine de cinci luni să întrețină relații sexuale cu soția sa pe motiv că nu-şi mai putea permite. Sigmund mai tratase mulți bărbați care eşuau în încercarea de a stabili relații sexuale cu femei

respectabile, fiind satisfăcuți numai de cele care își vindeau trupul pe bani.
Veni la el şi o tânără fată care refuza să culeagă o floare sau o ciupercă din pădure de teamă să nu încalce voința lui Dumnezeu.
„Dumnezeu interzice distrugerea germenilor vieții."
Principala manifestare a nevrozei o constituia faptul că nu putea să primească nimic din mâna altcuiva decât dacă era înfăşurat în hârtie sau într-un material oarecare. Sigmund presupuse că teama ei de a nu distruge germenii vieții îşi avea probabil originea în discuțiile religioase purtate cu mama ei, care era împotriva măsurilor contraceptive din timpul actului sexual. Identifică manifestarea simptomatică drept „complexul prezervativului", pe care îl mai constatase şi în alte cazuri. Boala fetei era o revoltă inconştientă împotriva învățăturilor mamei sale, o evadare simbolică din imperiul autorității spre independență.
Un internist îl chemă să consulte p fetiță de şapte ani. Internistul rămase în cameră împreună cu mama copilului. Sigmund descoperi că fata e inteligentă, dar că umblă îmbrăcată ciudat. Vienezele acordă o mare importanță vestimentației lor, dar această fetiță, care provenea dintr-o familie prosperă, era foarte neglijentă: un ciorap îi atârna în jos pe picior, doi nasturi de la bluza albă stăteau neîncheiați. Când Sigmund o întrebă cum se simte, fetița spuse:
— Mă doare piciorul. Îşi rulă apoi ciorapul în jos ca să-i arate gamba.
Sigmund nu-i examină piciorul, aşa cum era clar că doreşte fetița, ci o întrebă ce anume o supăra, în principal.
— Am impresia că în corpul meu se află ceva care se mişcă înainte şi înapoi şi mă zguduie cumplit. Uneori simt că-mi înțepeneşte tot corpul.
Sigmund şi internistul schimbară o privire. Era o descriere mult prea clară ca să poată fi vreo greşeală. Însă când Sigmund se uită la mama fetiței, constată că rămăsese nepăsătoare la auzul amănuntelor din relatarea fiicei sale. Hotărî că internistul, care era de mai mult timp medicul familiei, trebuia să-i explice fetiței anumite lucruri despre viață.
O femeie în vârstă de patruzeci de ani veni la cabinetul lui cu simptomele clasice: îi era frică să meargă singură pe stradă, nu ieşea decât împreună cu unul din membrii familiei; de asemenea, se temea să şadă aproape de fereastră. Sigmund diagnostică simptomul ca „dorința de prostituare", marcată de conştientizarea faptului că a merge singură pe stradă însemna a fi în căutarea unui bărbat. Pe de altă parte, prostituatele din Europa obişnuiau să se aşeze la fereastră în aşa fel încât bărbații care treceau prin apropiere să ştie că sunt disponibile.
Veni la el un bărbat foarte respectabil care i se plânse de fanteziile sale erotice având ca subiect toate femeile pe care le vedea, chiar şi cele pe care le întâlnea întâmplător pe stradă. Ceea ce îl nelinişte serios – şi de aceea venise la dr. Freud – era violența fanteziilor sale. Manifesta preferințe pentru relații sexuale aberante, mai ales pentru poziția pe la spate, aşa cum îi văzuse pe câini făcând în stradă.
O tânără declară că se detestă, că este rea, urată, lipsită de calități şi că ar trebui să moară ca să nu mai încurce lumea. Nu după mult timp, Sigmund îşi dădu seama că este o formă intenționată de autoînjosire. Fata îl surprinsese pe tatăl ei, pe care îl adora, având relații cu o servitoare în timp ce mama ei era la spital, bolnavă. Nu putea să-i reproşeze acest lucru tatălui, aşa că efectuase o substituire şi se autoculpabiliza. Dr. Freud reuşi să-i explice cum stau lucrurile.
O femeie suferea de vomismente isterice. Fusese examinată şi de alți

doctori şi toți erau convinşi că nu are nimic din punct de vedere somatic. După mai multe încercări, Sigmund descoperi că vomismentele ei constituiau reflectarea unei fantezii inconştiente datând din perioada pubertății – dorința de a fi mereu însărcinată şi de a avea cât mai mulți copii. O altă dorință fusese adăugată ulterior – aceşti copii ar putea fi fructul relațiilor ei cu cât mai mulți bărbați. După perioada pubertății începu să acționeze un impuls defensiv, menit să stăvilească această dorință neruşinată. Vomismentele derivau din dorința de a se autopedepsi, de a fi respingătoare în ochii bărbaților.

În ciuda materialului bogat oferit de cazurile care se perindau prin cabinetul lui, venind uneori tocmai de la Wroclaw, sentimentele lui rămăseseră la fel de răvăşite. Îi scrise lui Fliess şi îi spuse că în sufletul lui fermenta furia, combinată cu un presentiment obscur că în curând avea să se întâmple ceva important care se va repercuta favorabil asupra tehnicii sale terapeutice.

Săptămânile şi lunile care trecuseră de la moartea lui Jakob nu reuşiseră să-l împace cu situația. Se trezea că îi revin în minte fragmente de imagini şi de amintiri legate de tatăl lui, chiar şi atunci când avea pacienți în cabinet şi trebuia să-şi concentreze întreaga atenție asupra lor. În puținul timp liber care îi rămânea, pe parcursul plimbărilor pe care şi le impunea de-a lungul lui Donau Kanal, cu ochii ațintiți asupra pădurilor şi munților din depărtare, nu putea să-şi controleze reveriile, privirile aruncate înapoi peste timp. La suprafață se aflau amintirile plăcute: Jakob îl ducea duminica la plimbare în Prater, la concertele de amiază de la Curte şi la schimbarea gărzii, îi citea, îi spunea poveşti cu Păcală, prezida masa de Passover şi recita pe dinafară tot serviciul religios în ebraică, îi aducea câte o carte în ziua când lua salariul...

Nu aceste amintiri care veneau de la un nivel accesibil al conştientului îi provocau anxietate. Singura amintire directă care îl tulbura era o scenă pe care Jakob i-o descrisese într-o zi, în Prater.

„Pe când eram tânăr, spusese Jakob, m-am dus într-o duminică la plimbare pe străzile din oraşul unde te-ai născut tu. Eram îmbrăcat elegant şi aveam o căciulă nouă de blană. Un creştin a venit spre mine şi dintr-o singură lovitură mi-a aruncat căciula în noroi, apoi a strigat: «Jidanule! Jos de pe trotuar!».

— Şi ce ai făcut? întrebase Sigmund.

— Am coborât de pe trotuar ca să-mi iau căciula din noroi."

Sigmund, care avea pe atunci zece ani, fusese foarte întristat; îşi pierduse respectul pentru tatăl lui. Comparase în gând această situație cu alta, din istorie, care îi stârnise admirația: scena în care Hamilcar îl pune pe fiul său Hannibal să jure în fața tuturor zeilor căminului că se va răzbuna împotriva romanilor.

Aceste amintiri bune şi rele nu făceau nimic ca să-i liniştească agitația interioară. Sperase că o dată cu trecerea timpului amintirile se vor estompa, lăsându-l pe Jakob să se odihnească în pace, tulburările se intensificau, de parcă ar fi fost victima unui streptococ care se înmulțea nebuneşte.

„Oare de ce nu pot să-i dau pace bătrânului? se întreba el. S-a prăpădit de mai bine de jumătate de an şi în momentul în care a murit îşi trăise viața din plin. De ce a înflorit această nevroză, lăsându-mă la fel de anxios şi de deprimat ca pe unul dintre pacienții mei?"

Nu mai putea nega evidența, era bolnav. Comparația cu proprii săi pacienți îl făcu să se oprească brusc în loc. Făcea cumpărături în Hoher

Markt cea plină de culori vii, cu ruinele ei romane timpurii, după ce ținuse cursul la universitate, la care participaseră numai trei dintre cei înregistrați. Bolile pacienților lui nu izvorau din mintea conştientă, ci din subconştient: din amintirile anterioare, reprimate, care datau din primii lor ani de viață. *Istericii suferă mai ales din cauza refulărilor!* Atunci de ce nu aplicase niciodată această formulă asupra lui însuşi?

Se opri brusc, cu picioarele blocate parcă între dalele pavajului. Străzile bătute de vânt erau reci, însă el se simți scăldat în sudori care îi dădeau frisoane. O voce rostea în spatele lui cuvinte care păreau dăltuite în granit:

„Vindecarea mea e posibilă numai prin acțiunea exercitată asupra subconştientului. Nu sunt suficiente doar eforturile conştiente!"

Se duse la cea mai apropiată cafenea, comandă o *Grosser Brauner,* îşi încălzi degetele cuprinzând ceaşca în palme, apoi sorbi din lichidul fierbinte, încercând să-şi domolească tremurul. În urechi îi sunau cuvintele: „Doctore, îngrijeşte-te singur!". Dar cum putea un doctor să înlăture succesiv straturile fertile ale propriului subconştient? Schliemann dedusese cu precizie locul unde s-a aflat aşa-zisa Troie mitică citind asiduu opera lui Homer. Unde era Homer a lui? Se simțea singur în univers. Nici un alt om nu practica meseria lui. Fliess ținea suficient de mult la el ca să încerce, dar nu stăpânea tehnica pe care el, inventatorul şi, până acum, singurul practician, se hotărâse s-o numească psihanaliză: o metodă de trasare a structurii psihicului uman. Dacă moartea lui Jakob ar fi survenit cu câțiva ani în urmă, poate că Josef Breuer ar fi încercat să-l ajute prin hipnoză. Acum însă, bineînțeles că nu se punea problema.

Îşi simțea trupul încins pe sub hainele groase. Cafeneaua, pe care o binecuvântase cu câteva clipe în urmă pentru căldura şi fumul de țigară ce-i dădeau un aer intim, devenise acum apăsătoare. Îşi trecu degetele peste fruntea transpirată. Dacă tulburarea lui ținea de subconştient şi nu exista nici o persoană care să-l ajute să cojească anii unul după altul ca foile de ceapă pentru a ajunge la nucleu, cum avea să străbată dramul de la isterie la nefericirea obişnuită care era soarta fiecăruia? Ştia că e vorba de ceva serios. Se văzu nevoit să recunoască faptul că, în ultimele luni, în afara orelor când atenția îi fusese captată de problemele pacienților, suferise de o paralizie intelectuală incompatibilă cu un neuropatolog care înțelegea mecanismele de funcționare a psihicului uman.

„Mintea mea conştientă nu-şi poate explica ciudățenia stării prin care trec. Ce să fac?"

5

Se cufundă în viața exterioară de zi cu zi. O duse pe Martha să vadă ceremonia prilejuită de acordarea diplomei de absolvire a Facultății de Medicină din Viena celei dintâi femei, citea nenumărate relatări din presă în legătură cu alegerile parlamentare din 1897 care marcau o creştere considerabilă a antisemitismului în platformele partidelor, se duse să asculte prelegerea domnului Stanley despre starea în care îl găsise pe dr. Livingstone în Africa, plecă împreună cu copiii mai mari să vadă parada miliară anuală şi pe împărații austriac şi german în veşminte de gală. Într-o după-amiază târziu se simți suficient de refăcut ca să emită o nouă idee: greşise atunci când împărțise mintea omenească în două zone rigide, conştientul şi

subconştientul. Între ele exista a treia zonă, mai puţin clar delimitată, preconştientul, în care anumite fragmente ale amintirilor reprimate ce reuşiseră să treacă de cenzură rămâneau în formă fluidă, nespecifică până când se ivea o ocazie prielnică şi un efort de voinţă le aducea în planul conştiinţei.

Comitetul celor Şase care analiza nominalizarea lui pentru postul de profesor examină temeinic lucrările şi publicaţiile lui Sigmund. Raportul prezentat de ei Facultăţii de Medicină era laudativ şi recomanda ca numele lui să fie trimis la Ministerul Educaţiei. La început fuseseră unele opoziţii şi votul întârziase, însă Sigmund se bucurase să afle că vechii lui prieteni luptaseră pentru el şi îi impuseseră candidatura: nu numai Nothnagel şi Krafft-Ebing, dar şi Wagner-Jauregg şi Exner, care devenise şef al Institutului de Fiziologie.

Făcea excursii prin munţii din jurul Semmeringului împreună cu Alexander, o duse pe Martha la Aussee, adună mai multe bancuri evreieşti care, prin umorul şi filosofia lor scoteau în evidenţă capacitatea poporului de a renaşte din propria cenuşa. Sora lui, Rosa, acum însărcinată în cîteva luni, se mutase în apartamentul vecin cu acela al familiei Freud, recent eliberat. Era ceva mai mic decât locuinţa lor, însă foarte confortabil. Bucătăria, sufrageria şi salonul dădeau spre grădina din spate, în mijlocul căreia se afla o mică fântână arteziană.

În iunie, douăzeci şi doi din cei treizeci şi doi de membri ai Facultăţii de Medicină votară în favoarea recomandării domnului *Privatdozent* Dr. Sigmund Freud ca profesor *Extraordinarius.* Nu mai rămânea altceva de făcut decât ca ministrul educaţiei să scrie numirea şi s-o prezinte împăratului Franz Josef la semnat. Dar Sigmund ştia că numai puţini erau numiţi imediat după ce primeau recomandarea Facultăţii de Medicină. Mai exista şi un alt dezavantaj. În decursul timpului, mulţi evrei capabili fuseseră respinşi. Königstein se dusese chiar în audienţă la ministrul învăţământului şi îl întrebase deschis dacă se tergiversa numirea lui din considerente religioase. Ministrul îi răspunsese sincer:

— Da, ţinând seama de curentul actual de opinie şi de toate aceste manifestări de antisemitism, nu ar fi prea înţelept şi nici politic să...

Un anumit aspect al muncii lui îl fascina în mod deosebit şi părea să meargă înainte aproape automat: diagnosticul şi organizarea materialelor furnizate de subconştient care îi erau revelate prin interpretarea viselor. Cel mai timpuriu vis de care îşi amintea data de la vârsta de şapte-opt ani.

„Vedeam chipul blajin al mamei în vreme ce era dusă într-o cameră de doi (sau trei) oameni cu ciocuri de pasăre şi aşezată pe pat."

Se trezea plângând înspăimântat şi alerga în camera părinţilor lui. Numai atunci când vedea chipul mamei sale şi se convingea că nu murise, se linişte. În cei treizeci de ani care trecuseră de atunci nu încercase niciodată să analizeze visul pentru că nu ştiuse cum. Acum porni de la o imagine clară: oamenii îmbrăcaţi ciudat, cu chipuri de pasăre, care o purtau pe mama lui pe o litieră. De unde veneau? Se duse spre o masă din salon unde se afla un exemplar ilustrat al „Vechiului Testament", oferit în dar de tatăl său care scrisese în ebraică pe prima pagină:

„În al şaptelea an al vieţii tale Spiritul Domnului a început să vibreze în tine şi ţi-a adresat aceste cuvinte: du-te şi apleacă-te asupra cărţii scrise de mine şi se vor deschide pentru tine uşile înţelegerii, ale cunoaşterii şi ale

rațiunii".

Die Israelitische Bibel cuprindea un comentariu al rabinului Philippson din Prusia şi era ilustrată cu sculpturi în lemn aparținând tuturor religiilor şi culturilor. Cu ajutorul acestei cărți îl învățase Jakob pe Sigmund să citească. Răsfoind-o acum, dădu peste mai multe ilustrații care îi înfățişau pe zeii egipteni cu capete de păsări. Găsi o ilustrație intitulată „Catafalc. După un basorelief din Teba", în care trupul unui bărbat sau al unei femei cu o „expresie de împăcare" aşternută pe chip era dus pe un catafalc păzit de oameni înalți, cu îmbrăcăminte ciudată, în vreme ce mai multe păsări planau deasupra catafalcului.

Se simți cuprins de nostalgie când se revăzu copil, dând paginile cărții ilustrate. Un zâmbet îi ridică uşor colțurile gurii când îşi aminti că studiase Biblia nu numai pentru textul ei religios, ci şi pentru informațiile de ordin sexual pe care alți băieți le căutau în dicționare. Era fascinat de povestea Regelui David şi a fiului acestuia, Absalom. Îşi aminti cum fugise David din Ierusalim când Absalom conspirase ca să devină rege şi îşi lăsase acolo concubinele ca să aibă grijă de averile lui. Apoi, spunea Biblia, „Absalom intră la concubinele tatălui său în văzul întregului Israel". Îşi aminti că îşi dorise să fi fost şi el de față la scena aceea.

Acum, după ce identificase conținutul exterior al visului, se întrebă care era sensul lui latent. Ciocurile mari de pasăre reprezentau simboluri falice; în germană, termenul vulgar pentru actul sexual era *vögeln,* de la *Vogel,* pasăre. În aceeaşi clipă revăzu imaginea fiului unei portărese cu care obişnuia să se joace pe iarbă în fața casei lor. De la acest băiat învățase pentru prima dată cuvântul *vögeln.* Mai înainte ştiuse doar termenul originar din latină, *a copula.*

Se întoarse cu gândurile la mama sa. Aceasta să fi fost cauza adevărată a anxietății lui, visul că Amalie a murit? Probabil că nu. Anxietatea existase mai înainte, din alt motiv. Subconştientul o transformase într-o situație mai respectabilă sau mai prezentabilă: în vis era deja anxios. De ce oare?

Îşi aminti de un vis amuzant pe care i-l povestise cu ani în urmă un nepot al lui Josef Breuer, de asemenea medic. Tânărul, căruia îi plăcea să doarmă până târziu dimineața, o punea pe cărbunăreasă să-l trezească. Într-o dimineață, aceasta bătuse de mai multe ori, apoi strigase:

— *Herr* Rudi!

În acel moment avusese viziunea unei foi de observație agățată de un pat din spitalul unde lucra, pe care era scris numele lui, Rudolf Kaufmann. Îşi spusese prin vis:

— Ei bine, Rudolf Kaufmann este oricum la spital, aşa că nu mai e nevoie să mă scol.

Un pacient nou îl luă prin surprindere pe Sigmund, exclamând:

— O să spuneți probabil că acesta este un vis-dorință. Am visat că tocmai mă pregăteam să conduc o doamnă la mine acasă când am fost arestat de un polițist care mi-a ordonat să mă sui într-o trăsură. Le-am cerut să-mi lase răgazul necesar ca să-mi pun afacerile în ordine... Am avut visul acesta dimineața, după ce îmi petrecusem noaptea cu doamna.

— Ştii cumva ce acuzație ți se aducea?

— Da. Că omorâsem un copil.

— Avea legătură cu vreun fapt real?

— Am fost cândva răspunzător de avortul unei fete cu care întrețineam relații sexuale.

— În dimineața aceea nu s-a întâmplat nimic înainte de acel vis?

— Ba da. M-am trezit şi am făcut dragoste.
— Ai luat vreo măsură de precauţie?
— M-am retras.
— Asta înseamnă că ţi-a fost frică să nu fi conceput totuşi un copil, iar visul ţi-a împlinit dorinţa... de a omorî copilul încă nezămislit. Ai folosit apoi anxietatea care rezultă din astfel de acte sexuale ca material pentru visul dumitale.

Îşi aminti propriul vis pe care îl avusese cu câteva săptămâni mai înainte când se supărase pe Fliess pentru că plecase la Veneţia fără să-i lase adresa unde să-i scrie. Visase că primise o telegramă de la Fliess în care acesta îi dădea adresa:

— Via –
(Veneţia) *Casa Secerno*
— Villa –

Reacţia lui imediată fusese de ciudă pentru că Wilhelm nu se dusese la pensiunea pe care i-o recomandase el, Casa Kirsch. Dar care era motivaţia visului? Regretul că nu avea veşti de la Fliess? Sau nemulţumirea pentru că ar fi vrut să-i scrie lui Fliess despre ultimele sale cazuri, însă nu avea unde să trimită scrisorile? Adresa era o dorinţă-vis. Aceasta reprezenta faţa exterioară a visului. Exista oare şi un conţinut latent? Cum pătrunseseră tocmai aceste cuvinte în telegrama din vis? *Via* venea din lecturile zilnice referitoare la denumirile străzilor din Pompei, oraşul recent dezgropat de sub lavă. Villa venea din pictura lui Böcklin, *Villa romana* pe care o văzuse cu o zi înainte. *Secerno* avea o rezonanţă siciliană, era un cuvânt fabricat ad-hoc. Descoperise deja că visele pot să construiască orice din frânturi şi bucăţele – cuvinte, clădiri, oraşe, oameni. Dar activitatea aceasta avea întotdeauna un scop anumit, nu era niciodată accidentală sau lipsită de semnificaţie. Aşadar, Secerno trebuia să fie îndeplinirea promisiunii lui Fliess că vor ţine curând un „congres" undeva mai la sud de Veneţia. La Roma? În Cetatea Eternă, ţinta călătoriilor, aventurilor şi dorinţelor lui Sigmund. Cât de mult îşi dorise să petreacă o dată Paştele la Roma!

...Roma. Avu patru vise scurte, la distanţă de câteva zile unul de altul. În primul vis se uita pe fereastra unui vagon de tren la Tibru şi la Ponte Sant Angelo. În vreme ce trenul se punea în mişcare, îşi dădu seama că nici măcar nu călcase prin oraş. În al doilea vis, cineva îl conducea spre vârful unui deal şi îi arăta Roma pe jumătate cufundată în ceaţă. Oraşul se afla la mare distanţă, dar, în mod surprinzător, imaginea acestuia îi apărea foarte clar. Tema „pământului făgăduinţei văzut de departe" era evidentă. În al treilea vis, stătea în apropierea unui pârâiaş cu apă întunecată. De o parte a pârâului erau stânci negre, de cealaltă pajişti cu flori mari, albe. Acolo se mai afla şi un anume *Herr* Zucker, pe care îl rugă să-i arate drumul spre oraş. Ultimul vis fusese şi cel mai scurt – o singură scenă ce înfăţişa un colţ de stradă din Roma. Spre surprinderea sa, văzu o mulţime de afişe în germană lipite pe pereţii chioşcurilor.

Se hotărî să examineze visele ca elemente ale unei serii, să le desfacă în părţile lor componente, aşa cum procedase şi cu visul despre Emma Benn. Era convins că există o explicaţie raţională pentru fiecare imagine şi pentru fiecare fragment dintr-un vis. Observă că:

„Fiecare element al unui vis poate fi identificat. Fiecare acţiune, cuvânt

şi imagine prezintă o anumită semnificaţie dacă vom fi obiectivi şi nu vom economisi timpul afectat dezvăluirii conţinutului său latent. Aspectul exterior al visului este analog cu înfăţişarea exterioară a unui individ. Conţinutul latent corespunde caracterului acestuia."

Recunoscu în scena de la fereastra vagonului când privea spre Tibru imaginea din gravura pe care o văzuse în ziua precedentă în salonul unuia dintre bolnavii săi. Oraşul învăluit de ceaţă era

Lübeck, locul unde îşi petrecuseră luna de miere, el şi Martha. Când se concentră asupra celui de-al treilea vis în care se străduia să vizualizeze un oraş pe care nu-l văzuse niciodată în realitate, recunoscu florile albe de pe pajişte ca fiind nuferii pe care îi admiraseră el şi cu Alexander prin mlaştinile negre din împrejurimile Ravennei în timpul vacanţei lor din anul precedent. Stânca întunecoasă de la marginea apei îi amintea foarte clar de valea Tepl de lângă Karlsbad. „Cât de plină de resurse este capacitatea noastră de a visa, îşi spuse el. Facem un amalgam nemaipomenit din locuri şi scene separate prin timp şi spaţiu!"

Dar de ce Karlsbad? Karlsbad era oraşul la care încerca să ajungă fără bilet evreul din anecdotă... dacă o să reziste la bătăile pe care le va primi pe drum. Zucker? Era un om pe care Sigmund abia dacă îl cunoştea. Avu nevoie de ceva timp până să sesizeze legătura.: Zucker însemna zahăr, iar dr. Freud trimisese la Karlsbad mai mulţi pacienţi care sufereau de *Zuckerkrankheit,* boala zahărului, diabet. În ultimul vis văzuse afişe germane la Roma. Se duse cu gândul la scrisoarea pe care i-o scrisese lui Wilhelm Fliess şi în care răspundea la propunerea acestuia de a se întâlni pentru un „congres" la Praga. Sigmund îi răspunsese că Praga nu era un loc prea agreabil, căci chiar în acea perioadă guvernul îi obliga pe cehi să folosească limba germană. În visul lui îşi îndeplinise dorinţa de a transfera întâlnirea la Roma- dar apăruseră afişele în germană pe pereţii chioşcurilor!

„Foarte bine, îşi spuse, acum recunosc toate formele exterioare prin care s-a manifestat visul. Dar ce încearcă să realizeze el? Toate cele patru vise sunt legate de împlinirea unei singure dorinţe: să mă duc la Roma. Totuşi, analiza dezvăluie faptul că actuala dorinţă care a instigat visul derivă din copilărie. Copilul şi impulsurile lui continuă să trăiască în vise. Trebuie să existe o legătură între prezent şi trecut. Aceste vise trebuie să mă conducă în subconştientul meu. Am o fobie în legătură cu Roma, doresc să merg acolo, dar mi-e frică... Într-un fel, seamănă cu fobia trenului."

Parcurgând anevoie drumul sinuos înapoi, spre tinereţe, ajunse la punctul de plecare: în ultimii ani de la Sperlgymnasium, atitudinea antisemită devenise manifestă şi unii dintre băieţii mai mari îi dăduseră de înţeles că aparţine unei rase străine. În felul acesta se simţise obligat să-şi găsească identitatea, „să ia o poziţie fermă", aşa cum îşi spunea el. Personajul istoric pe care îl admira cel mai mult, generalul semit Hannibal, le jurase ură eternă romanilor şi îi promisese tatălui său că va cuceri Roma. Traversase Alpii în anul 218 î. de Hr., învinsese forţele romane la Lacul Trasimeno, trecuse prin foc şi sabie coasta Adriatică până în călcâiul cizmei italiene, apoi cotise spre Neapole şi ajunsese cu armata la câţiva kilometri de Roma, gata pentru asaltul final...

Dar nu-l lansase. Hannibal rămăsese în Italia cincisprezece ani, după care se retrăsese împreună cu armata sa cartagineză. În mintea tânărului Sigmund, Hannibal şi Roma simbolizau conflictul între tenacitatea evreiască şi coruptibilitatea Bisericii Catolice. Intuia vag că Roma devenise un surogat al propriilor sale ambiţii, precum şi al nevoii lui de a-şi răzbuna tatăl pentru

că îi fusese aruncată căciula în noroi. La rândul său, nici Hannibal nu reuşise să-şi răzbune tatăl, pe Hamilcar. În timpul unei vacanțe, Sigmund se dusese şi el la Lacul Trasimeno, aflat la numai şaptezeci şi cinci de kilometri de Roma. Dar nu reuşise să se mobilizeze ca să parcurgă acei kilometri care îl separau de Roma, după cum nu putuse nici Hannibal. Oare se va opri de fiecare dată înainte să-şi realizeze ambițiile de o viață?

De îndată ce-şi reluă practica particulară, reuşi să analizeze mai bine visele pacienților şi să folosească conținutul latent al acestora în terapie. Un homosexual îi povesti un vis: pe când era bolnav şi stătea în pat, se dezvelise din întâmplare. Un prieten venit în vizită care şedea lângă pat se descheiase şi el la şliț, apoi îl apucase de penis. Pacientul fusese uimit şi indignat. Celălalt bărbat, foarte stânjenit, îi dăduse drumul şi se acoperise.

— În legătură cu acest vis, sunt mai multe lucruri care pot să ne vină în minte, Gottfried, spuse dr. Freud. Mai întâi, faptul că te-ai dezvelit s-ar putea să nu fi fost deloc întâmplător; în al doilea rând, ai dorit ca prietenul tău să te apuce de penis; în al treilea rând, ai fi vrut să simți repulsie față de gestul respectiv. Aceasta a fost dihotomia ta. Totuşi, mă îndoiesc că visul acesta este de dată recentă. Hai să mergem înapoi în timp şi să vedem dacă putem descoperi punctul lui de pornire în copilăria ta. Pe acesta trebuie să-l scoatem la iveală.

Gottfried îşi frângea mâinile şi era gata-gata să izbucnească în plâns.

— ... nu chiar de tot. O parte din el pluteşte în mintea mea ca un cadavru care se răsuceşte în derivă în apa unui fluviu... Când aveam doisprezece ani... m-am dus în vizită la un prieten bolnav... el s-a descoperit... l-am apucat de penis... prietenul m-a respins...

— În visul tău, spuse calm Sigmund, ai inversat rolurile. Ți-ai împlinit astfel dorința de a fi băiatul pasiv, nu agresorul. Din visul tău reiese că ai vrea să rearanjezi trecutul, adică să fii iertat. Este un important pas înainte în tratamentul tău.

Începu să scrie despre inhibiția manifestată în timpul viselor, senzația de neputință, de incapacitate de mişcare, situații care sunt strâns înrudite cu sentimentul de anxietate. După masa de seară se întoarse în biroul său de la parter ca să lucreze. La miezul nopții, când se duse la culcare, urcă treptele câte trei odată, ceea ce-i dădea senzația plăcută de zbor. În acelaşi timp, asta îi demonstra că nu avea vreo boală de inimă congenitală, deşi în momentele de deprimare îşi amintea teoria lui Fliess potrivit căreia el, Sigmund Freud, avea să moară în cel de-al cincizeci şi unulea an de viață, pentru că reprezenta o combinație imposibilă de cicluri controlabile de douăzeci şi trei şi douăzeci şi opt de ani.

La jumătatea drumului spre apartament se opri brusc, gândindu-se cât de şocați ar fi oamenii dacă l-ar vedea cum se întoarce la locuință fără manşete şi guler. Mai băură câte un păhărel împreună, el şi cu Martha, apoi verificară dacă au adormit copiii. Noaptea avu un vis:

„Eram îmbrăcat sumar şi urcam de la un apartament aflat la parter spre un etaj superior. Mergeam sărind treptele câte trei deodată şi eram foarte încântat de agilitatea mea. Dintr-o dată am văzut o servitoare care cobora scările, îndreptându-se spre mine. Ruşinat, am vrut să măresc pasul, dar în acel moment a intervenit inhibiția: am avut senzația că picioarele mi se lipiseră de scări..."

Principala deosebire între vis şi realitate era că în vis îmbrăcămintea lui

era mult mai sumară. Nu se vedea prea bine, însă avea senzaţia că are foarte puţine haine pe el, dacă nu chiar deloc. În plus, scara nu semăna cu aceea care ducea de la parter la apartamentul de locuit, iar servitoarea nu se număra printre slujnicele Marthei care veneau jos să-l cheme sau să-i transmită vreun mesaj. Era mai curând scara din casa bătrânei căreia îi făcea injecţii de doua ori pe zi de vreo cinci ani şi mai bine. Asociaţiile îi veniră în minte rapid: odată, pe când urca scările după ce fumase foarte mult, îşi curăţase gâtul şi, întrucât în clădire nu erau scuipători, expectorase în colţul scărilor. Fusese prins asupra faptului de mai multe ori de portăreasă, care mormăise dezaprobator de fiecare dată. Cu două zile înainte, în apartamentul bătrânei îşi făcuse apariţia o servitoare nouă, de aceeaşi vârstă cu portăreasa, care îl admonestase chiar în aceeaşi zi:

— Aţi fi putut să vă ştergeţi pe picioare, *Herr Doktor,* înainte să intraţi în cameră. Aţi murdărit tot covorul roşu.

Din aceste materiale fusese confecţionat visul exterior. Dar care era semnificaţia lui latentă? Descoperise că majoritatea manifestărilor de exhibiţionism îşi au originea în copilărie – este singura perioadă când poţi sta în pielea goală înconjurat de străini sau de membrii familiei fără să te simţi ruşinat. Goliciunea din visul lui constituia probabil împlinirea unei dorinţe de exhibiţionism. Ştia ce provoacă inhibiţia în starea de veghe. Motivul trebuia să fie, fără îndoială, similar şi în visuri: *un conflict de voinţă,* un act puternic de voinţă derivat din natura instinctuală a omului căruia educaţia îi opune un NU categoric. Notă următoarea observaţie:

„Natura cea mai profundă şi eternă a omului... se află în aceste impulsuri ale minţii care îşi au rădăcinile în copilărie, într-o copilărie devenită între timp preistorie".

Îşi transcrisese amănunţit visele, făcând diverse deducţii în legătură cu capacitatea visului de a face uz de o întâmplare, o imagine sau un incident, petrecut, de regulă, cu o zi înainte, ca de o cheie cu care să deschidă subconştientul pentru a dezvălui, uneori sub formă criptică, adesea condensată, conţinutul depozitat acolo de mai multă vreme.

Îi scrise lui Fliess, care se întorsese la Berlin: „Mă simt ispitit să mă ocup de vise, căci este un teren pe care mă mişc în siguranţă... am cercetat bibliografia de specialitate pe această temă şi simt că plutesc în al noulea cer: «Ce bucuros sunt că nici un ochi omenesc/ Nu a străpuns deghizarea lui Puck!». Lumea nici măcar nu bănuieşte că visele nu sunt aiureli, ci împlinirea unor dorinţe".

Avea pe rafturile lui mai multe cărţi despre vise: Hartmann în germană, Delboeuf în franceză, Galton în engleză. Întrucât eforturile creierului uman se îndreaptă de foarte multe ori în direcţia formulării dorinţelor în încercarea de a le transpune în realitate, visele puteau să-l ajute să înţeleagă nu numai structura isteriilor pacienţilor săi, ci şi modul de funcţionare a unei minţi sănătoase. În felul acesta, interpretarea viselor s-ar transforma într-o adevărată magistrală spre psihanaliză şi spre îndelung aşteptata psihologie a omului sănătos.

Nu exista decât un singur mod în care putea fi realizat acest lucru: prin colectarea şi analiza tuturor viselor şi a materialelor legate de ele încă un an sau doi; după ce va completa lista cu visele pacienţilor şi ale membrilor familiei sale, va putea scrie o carte intitulată *Interpretarea viselor.*

La începutul verii, Minna se oferi să meargă cu copiii pentru două

săptămâni la Obertressen, unde familia Freud închiriase o vilă în mijlocul pădurii pline de ferigi şi de ciuperci. La rândul său, şi doamna Bernays ar fi putut să vină în vizită şi să stea cu cei şase nepoţi ai ei. În ce-o priveşte pe Tante Minna, avea şi ea ocazia să-şi schimbe rolul de mătuşă cu cel de fiică.

Soţii Freud se bucurară de timpul petrecut împreună, deşi aşa cum spunea Martha, „uneori apartamentul ni se părea enorm şi ciudat de liniştit. Până şi bucătăreasa părea descumpănită, căci fusese obişnuită să gătească pentru douăsprezece persoane, nu pentru două."

Alexander îi duse să vadă *Die Fledermaus,* „Liliacul". Îi dădură bucătăresei o săptămână de vacanţă ca să-şi viziteze rudele şi mâncară în restaurantele rustice unde se cânta *Heurigenmusik* şi se bea vin nou.

Când ajunseră şi ei la Obertressen, descoperiră că băierile cerului se rupseseră şi câteva zile în şir a plouat neîntrerupt. Toată regiunea era inundată, porţiuni din case fuseseră smulse de viituri. Doamna Bernays se refugie la prietenii săi din Reichenhall, Sigmund o duse pe Martha la Veneţia, iar Tante Minna rămase cu copiii. La Veneţia, Martha se rezumă la plimbările de dimineaţă, iar după-amiezele şi le petrecea pe balconul Casei Kirsch, cufundată în lectură. În acest răstimp, Sigmund cutreieră palatele şi bisericile ca să vadă picturile lui Giorgione, Tizian, Carpaccio. Când se întoarseră la Obertressen, Tante Minna îşi exprimă dorinţa de a pleca şi ea într-o mică vacanţă. Martha îi propuse lui Sigmund s-o ducă câteva zile la Untersberg şi Heilbrunn şi să încheie plimbarea cu o vizită la doamna Bernays. După ce o lăsă acolo pe Minna, Sigmund se întoarse la Viena ca să comande o piatră funerară pentru tatăl său. În timp ce alegea modelul, bombănea în sinea lui:

„Părinţii refuză să rămână morţi. Trăiesc alături de noi până în ziua morţii noastre. Mă întreb dacă asta a fost în mintea celui care a inventat piatra funerară: să-i ţină acolo, jos, pe mama şi pe tata!"

Sezonul medical vienez se deschise în octombrie, dar de astă dată fără nici un pacient nou pentru dr. Sigmund Freud. Rămase perplex. Acceptă două cazuri gratuite şi îi spuse Marthei:

— Dacă mă număr şi pe mine, înseamnă că am trei pacienţi care beneficiază de gratuitate.

Ştia că sărise puţin peste cal în timpul verii. Îşi spuse în sinea lui: „Nu trebuie să-i provoc pe zei şi pe oameni călătorind prea mult. Şi apoi, psihanalistul din mine ar trebui să-şi dea seama de faptul că dorinţa mea de a călători se datorează în mare parte nevrozei de care sufăr. De îndată ce voi rezolva unele din problemele care mă frământă, am să mă pun pe treabă şi n-o să-mi doresc să mă plimb mai departe de Prater."

6

În vacanţa de vară îşi îmbogăţise echipamentul intelectual cu o piesă care nu făcuse parte din bagajele lui la plecare. În timp ce picioarele lui străbăteau potecile împădurite de la Untersberg sau dalele de marmură ale pardoselilor bisericilor veneţiene, iar ochii i se odihneau pe sutele de nuanţe de verde din pădurea deasă ori pe culorile strălucitoare ale tablourilor italiene, o parte ascunsă a creierului său întorcea pe toate feţele vinovăţia atribuită taţilor de pacientele lui, pentru diverse acte perverse, elemente care îl uimiseră întotdeauna şi pe care le acceptase cu foarte mare greutate şi

neplăcere. Se întreba de ce nu reuşise să conducă analiza până la o concluzie corectă. De ce fugiseră unele dintre pacientele lui cele mai receptive într-un anumit moment al tratamentului, deşi unele simptome dispăruseră între timp? Descoperirile lui dovedeau în mod indubitabil că subconştientul nu are „indicații cu privire la realitate" şi este incapabil să facă distincția între adevăr şi „ficțiunea cu încărcătură emoțională". În comunicarea prezentată de el la Societatea de psihiatrie şi neurologie şi publicată în *Rundschau,* făcuse undeva o mişcare greşită – acum ştia lucrul acesta – şi ca teoretician, dar şi în calitate de clinician.

Prima indicație că reuşise să treacă de acest punct îi veni de la o pacientă, o femeie în vârstă de patruzeci şi doi de ani, căsătorită, care suferea de o insomnie rebelă ce îi distrugea sănătatea afectivă. Pacienta nu-i putea oferi nici o explicație cu privire la motivul pentru care nu reuşea să adoarmă. Se ducea la culcare foarte obosită, la sfârşitul unei zile lungi. Cu toate acestea, în momentul în care punea capul pe pernă, începea să călătorească cu mintea înapoi, în timp şi revedea în fața ochilor unele scene din copilărie ce-i provocau nelinişte, urmate de stări de anxietate şi spaimă care o țineau trează toată noaptea. Sigmund observase deja că în mai multe cazuri de insomnie, incapacitatea individului de a adormi urmează un model anumit. La baza acesteia nu se afla absența dorinței de somn din mintea conştientă, ci faptul că, închizând ochii şi pregătindu-se să doarmă, omul slăbea cenzura şi permitea materialului din subconştient să iasă la suprafață, ca apa subterană într-o peşteră.

Şi la această pacientă, ca şi la multe altele care se perindaseră prin cabinetul său, temerile erau corelate cu dorințe erotice neexprimate, legate de persoana tatălui. Sigmund avu nevoie de mai multe ore de asociații libere ca s-o conducă în stadiile cele mai timpurii ale copilăriei şi să-i înfățişeze scenele de molestare sexuală care provocau indignarea şi repulsia întregii lumi medicale vieneze.

Auzea astfel de istorisiri de aproape opt ani. Dar această pacientă era diferită: alunecând înapoi pe făgaşul vieții sale, ajungea până la descrierea unei scene legate de tatăl ei, apoi se oprea brusc şi striga:

— Nu, nu, nu aşa s-a întâmplat, n-a fost aşa!

Continua apoi cu descrierea incompletă a unei scene, pentru a reveni a doua zi ca să reia totul sub un alt unghi, relatând un alt grup de scene sau fragmente de scene intime dintre ea şi tatăl său... Sigmund scoase un mormăit atât de puternic, încât pacienta aproape că se trezi din somnul ei hipnotic. Deschise ochii, clipi des şi spuse:

— Ce s-a întâmplat, *Herr Doktor?* E ceva în neregulă? Ce am spus? Ce am făcut?

Sigmund răspunse calm:

— Nimic, nu e nimic. Totul merge foarte bine, vă rog să continuați.

Când femeia începu din nou să vorbească, trase adânc aer în piept. Simțea că îl doare inima şi că îi vine să vomite. Exclamă în sinea lui:

„Am fost indus în eroare! Aici nu este vorba de molestarea copiilor, ci de *fantezie!* Pacientele *şi-au dorit* lucrul acesta în copilăria lor cea mai fragedă."

Fantezia prinsese rădăcini şi supraviețuise peste ani creând iluzia realității. Scenele respective fuseseră apoi acoperite, ecranate cu grijă, ținute departe de conştiința adultului, dar continuau să trăiască pline de vigoare. Ele îi provocau sărmanei femei suferințele de acum, când stătea întinsă pe canapeaua lui şi încerca să scoată la iveală ceea ce se afla acolo de atâta timp – dorința de a avea relații intime cu tatăl ei. Cum de nu văzuse

niciodată lucrul acesta? De ce îi crezuse pe cuvânt pe aceşti oameni tulburaţi psihic? Totul îi apărea acum cât se poate de clar: oamenii nu minţeau, nici nu încercau să-l păcălească sau să-l inducă în eroare. Spuneau adevărul aşa cum îl vedeau ei, invocând probe covârşitoare în sprijinul unei realităţi pe care el nu voise s-o accepte. Însă în tot acest timp nu fusese în stare să facă deosebire între real şi imaginar.

Avusese dreptate în privinţa sexualităţii infantile. Acolo se afla explicaţia – nu mai încăpea nici o îndoială – datată mult mai devreme decât îşi închipuise cineva vreodată sau decât ar fi dispus să recunoască, dar nu aşa cum îşi imaginase el. Greşise pornind de la un raţionament corect. Krafft-Ebing şi Wagner-Jauregg avuseseră dreptate, deşi plecaseră de la o premisă falsă. Înţelese cu un sentiment de profundă uşurare că nouăzeci şi nouă la sută din cazurile relatate nu avuseseră loc, deşi pacienţii lui erau convinşi că se produseseră şi se îmbolnăviseră în consecinţă.

Era aşa de zguduit, încât îl rugă pe ultimul pacient din ziua aceea să-l scuze. Acesta plecă cu un aer uşurat. După ce rămase singur, Sigmund încuie uşa exterioară de la parter, se duse la dosarele lui şi scoase cazurile pacienţilor care veniseră cu reminiscenţe de natură sexuală din copilărie. Citi din nou materialul; inima îi bătea cu atâta putere încât se temea să nu arunce în aer tot parterul, aşa cum se întâmplase atunci când explodase lampa cu gaz a ceasornicarului care locuise aici înaintea lui. Aceleaşi dovezi ale fanteziei erau prezente în toate foile de observaţie! Îşi aminti de cuvintele rostite de dr. Bernheim la Nancy: „Toţi suntem nişte creaturi bântuite de halucinaţii!" Dar de unde să fi ştiut el, Sigmund Freud, că această putere halucinatorie se extinde până departe, în primele etape ale copilăriei, şi poate exercita o anumită influenţă asupra stării de adult? Semnele erau vizibile pentru oricine avea ochi de văzut şi voia să vadă: elementele incongruente, contradicţiile, improbabilităţile secvenţionale. Cum de nu recunoscuse adevărata natură a acestor fantezii groteşti?

Începu să măsoare camera în lung şi-n lat. Ei bine, existau şi nişte motive: fusese atât de uluit de descoperirea sexualităţii infantile, încât se dovedise incapabil să renunţe la vreuna din dovezile lui. Trebuie să existe un fond de adevăr în aceste fenomene cu caracter atât de universal al relaţiilor tată-copil. Studiase literatura de specialitate din acest domeniu – nicăieri nu se făcea nici o menţiune cu privire la faptul că nou-născutul venea pe lume cu un set complet de instincte sexuale. Zestrea genetică a individului cuprindea sentimente şi dorinţe sexuale care începeau să se manifeste aproape concomitent cu momentul naşterii. Dar nu era momentul potrivit pentru asemenea speculaţii... care îi atestau teoria revoluţionară despre sexualitatea infantilă... Se punea întrebarea de ce fusese ca inversată de pacienţi? De ce manifestările nu erau înregistrate cu fidelitate de subconştient? Oare nici subconştientul, nici cenzorul din sfera conştientului nu aveau echipamentul necesar pentru a face deosebirea între adevăr şi fantezie? De ce era indus în eroare pacientul şi apoi şi medicul în legătură cu ceea ce se întâmplase? Şi mai exista un factor căruia trebuia să-i vină de hac. Aceste fantezii nu erau superflue, lipsite de un anumit sens, ci serveau psihicului într-un anumit scop. Care ar fi putut fi acela? Şi ce se afla în spatele sexualităţii infantile, care era atât de inacceptabilă, atât de hidoasă încât mintea omenească simţea nevoia s-o conteste într-un fel sau altul?

Pătrunsese în labirint şi se uitase cu multă atenţie unde pusese piciorul de fiecare dată. Păşind cu luare-aminte, reuşise să ajungă până la jumătatea drumului, unde se oprise acum istovit. Wagner-Jauregg, cu felul lui de-a fi

cam din topor, i-o spusese clar:

— Ştii ce zice ţăranul austriac când prinde pe cineva pe picior greşit? *Du hast dein Hosentürl offen.* Ai şliţul descheiat la pantaloni.

Se scuză la masa de seară şi îi spuse Marthei că trebuie să facă o vizită urgentă. Arăta deprimat, dar o asigură că nu se întâmplase nimic rău. Ea se mulţumi să-l privească cu un aer neîncrezător.

— O să ţinem mâncarea la cald, îi spuse Martha simplu. Încearcă să nu întârzii prea mult.

Se plimbă timp de două ore, rătăcind prin cartierul comercial şi prin zonele rezidenţiale, apoi printre grădinile largi şi casele tot mai rare de la periferia dinspre Grinzing. Era acelaşi drum pe care îl făcuse cu vreo cincisprezece ani în urmă, când plecase de la biroul profesorului Brücke după ce acesta îi spusese că în lumea ştiinţifică nu mai exista loc pentru el. Îl durea aproape fiecare părticică a corpului, la fel ca şi atunci. Însă dincolo de reproşurile amare pe care şi le făcea, de ruşinea la gândul că se expusese în faţa lumii ştiinţifice cu concluzii coapte numai pe jumătate, revedea parcă aievea o scenă petrecută pe vremea când avea şapte ani, scenă care revenise adesea în reveriile lui conştiente şi la fel de des în diferite forme de vise. Nu se gândise niciodată să analizeze semnificaţia scenei respective. Într-o noapte, pe când avea şapte ani, intrase în camera părinţilor săi după ce aceştia adormiseră. Uşa fusese bine închisă, dar nu încuiată. Când păşise în întunericul camerei, auzise o serie de mişcări în patul părinţilor săi, parcă şi văzuse ceva care îl tulburase teribil. Tatăl lui, simţind o prezenţă străină în cameră, întorsese capul peste umăr ca să se uite înapoi, îl văzuse pe băiat şi renunţase să ducă la bun sfârşit ceea ce începuse. Următoarea scenă era foarte neclară în mintea lui Sigmund: uneori se vedea pe el însuşi făcând pipi chiar lângă uşă, alteori avea impresia că fugise spre pat, se aruncase în braţele mamei sale şi urinase acolo. Tatăl lui fusese atât de dezgustat încât spusese:

— Din băiatul ăsta n-o să iasă nimic.

Mama îl luase apoi în braţe şi îl dusese la el în pat, murmurându-i cuvinte liniştitoare. Însă propoziţia aceea nu-i mai ieşise niciodată din minte. Oare de aceea îi revenea aşa de des în memorie? Poate că da. Dar dedesubtul ei se afla un alt element cu care nu se mai confruntase până atunci. De ce urinase în dormitorul părinţilor săi? Până la vârsta de doi ani mai făcea din când în când în pat şi ori de câte ori tatăl său îl dojenea pentru asta, spunea consolator:

— Nu-i nimic, tati, îţi promit că am să-ţi cumpăr un pat roşu frumos de la Neutitschein.

Dar nu mai făcuse niciodată în pat după ce împlinise doi ani şi nici nu urinase în altă parte decât acolo unde trebuia. De ce comisese acest act jignitor la vârsta de şapte ani, aparent fără să fi simţit nevoia reală să se uşureze, oare numai pentru că îl supărase ceea ce se petrecuse în patul părinţilor săi?

Răspunsul îi veni din noapte ca un meteorit strălucitor care brăzdează bolta întunecoasă a cerului. Era gelos pe tatăl său! Dorise să întrerupă ceea ce se petrecea acolo! Alesese cea mai dramatică metodă care îi stătea în puteri. Dorise să-l îndepărteze pe tatăl său de lângă mama lui şi să-i acapareze atenţia şi afecţiunea acesteia. Urinând, simula, de fapt, actul ca atare în singurul mod în care o putea face un băiat de şapte ani! Voia oare să desăvârşească în locul tatălui său actul de iubire pe care îl surprinsese în plină desfăşurare?

Dar era absurd! Îşi iubea şi tatăl şi mama în egală măsură! Nu avusese niciodată dorința de a se interpune între ei. Pentru el, tatăl său fusese omul cel mai măreț din lume. Atunci de ce această amintire îl obseda de peste treizeci de ani şi, deşi îşi ascunsese semnificația, nu pierduse nimic din vivacitate?

Era bucuros că Viena încă nu aflase de eroarea ştiințifică pe care o comisese, confundând realitatea sexualității infantile cu fanteziile pe această temă. Era hotărât să nu se mai expună în nici un fel până când nu va reuşi să stabilească motivele şi cauzele. Nu avea nici cea mai vagă idee care puteau fi acestea, însă îşi adună tot curajul moral ca să nu se mai autopedepsească fiindcă

presupusese că ajunsese la capătul drumului, când în realitate se afla abia la jumătatea lui. Îşi spuse:

„Dacă nu aş fi făcut tot drumul până la greşeala aceasta, nu mi s-ar fi ivit prilejul să trec de ea şi să-mi închei călătoria".

7

Oricât de dureroasă ar fi fost pentru el revelația scenei din dormitorul părinților, gândurile lui se întorceau tot mai des la Amalie. Pe parcursul orelor de asociere libere de dinainte, de după şi – spre regretul său – uneori chiar în timpul consultațiilor, călători în timp înapoi până la un incident care se întâmplase înainte ca el să împlinească trei ani. De atunci, îi revenise de mai multe ori în memorie, dar îl alungase de fiecare dată. Se vedea stând în fața unei mobile masive, despre care uneori credea că e bufet, alteori garderob. Țipa şi cerea ceva, nu-şi mai amintea ce anume, în timp ce fratele lui vitreg, Philipp, care era cu douăzeci de ani mai mare decât el, ținea deschisă uşa de sus de la dulap. În acel moment, mama lui, Amalie, pe care o vedea zveltă şi frumoasă, intră în cameră ca şi când s-ar fi întors dintr-o vizită. Uneori se întrebase: „Oare de ce plângeam? Fratele meu încerca să închidă sau să deschidă dulapul? Ce legătură are intrarea mamei mele cu această scenă?" Îşi aminti că o dată se gândise că poate fratele lui îl necăjea şi mama venise ca să-i ia apărarea.

Acum, prin prisma celor câteva săptămâni de experimente recente prin care trecuse, înțelegea mai bine. În memorie exista un punct psihiatric central. De aceea fusese păstrat intact timp de treizeci şi opt de ani. Trebuia să găsească acel sâmbure de adevăr.

Îi fusese dor de mama sa? Îi era frică oare că se afla închisă în acel dulap sau bufet? Acesta să fi fost motivul pentru care îi cerea fratelui său să-l deschidă? Atunci de ce începuse imediat să plângă când dulapul se deschisese şi văzuse că mama lui nu era înăuntru? Memoria lui reținea cel mai bine plânsetele de atunci.

În aceeaşi noapte visă că o doică bătrână care avusese grijă de el la Freiberg intra şi ea în acest tablou şi ieşea repede, însă nu înainte ca el să sesizeze o anumită legătură cu doica ce fusese închisă în dulap sau în bufet.

În ziua următoare, după masă, se duse acasă la Amalie. Mama lui suferise cu mult mai puțin decât Sigmund după moartea lui Jakob. De fapt, părea că a întinerit cu cincisprezece ani. Avea o culoare sănătoasă în obraji şi chipul surâzător. Îşi merita mai mult ca oricând numele pe care i-l dăduseră copiii: *Frau Tornado.* La intervale de câteva săptămâni muta din loc

mobilele ca să facă curăţenie şi o scotea din minţi pe Dolfi cu nevoia ei de activitate. Nu era pentru prima dată când Sigmund observa că femeile care îşi iubiseră soţii, iar aceştia avuseseră parte de o viaţă împlinită, întinereau când rămâneau văduve, lăsând impresia că scăpaseră dintr-o închisoare. O sărută pe Amalie pe amândoi obraji, o îmbrăţişă strâns un moment, apoi întrebă:

— Mamă, îţi aminteşti că pe vremea când stăteam la Freiberg, iar eu împlinisem trei ani, am avut o doică...

— Da, era o rudă de-a proprietarului. Se numea Monica Zajic. Amalie râse. Avea mâna cam lungă. În timp ce eram însărcinată cu Anna a furat tot ce se putea fura, sperând că n-am să-mi dau seama. Când m-am dat jos din pat, fratele tău Philipp a prins-o şi a dus-o la poliţie.

— Acum îmi amintesc, strigă Sigmund. Asta a fost atunci când eu l-am întrebat pe Philipp ce s-a întâmplat cu Monica, iar el mi-a răspuns ca de obicei: Stă în cuşcă!

În aceeaşi noapte târziu, în timp ce Martha dormea liniştită alături, iar el stătea întins cu mâinile sub cap fără să poată închide un ochi, începu să pună cap la cap mai mulţi factori. La prima vedere îşi amintea scenele din cauza fricii ca mama lui să nu fi fost închisă în dulap; evident că ea dispăruse pentru câteva ore, la fel cum se întâmplase şi cu doica cu o zi înainte. Îi era teamă că Philipp a închis-o acolo pe mama lui. Desfăşurând încet firele, îşi dădu seama de ce era conştient de faptul că mama lui era zveltă şi frumoasă. Fusese însărcinată multe luni la rând chiar înainte de acest incident, iar când se născuse Anna, Sigmund se simţise frustrat din cauza atenţiei pe care i-o acordau ambii părinţi surorii sale. Într-un anumit sens, nu voia ca mama lui să fie închisă „în cuşcă", aşa cum fusese servitoarea, dar, într-o accepţie mult mai profundă, nu voia să mai vadă pe cineva în cuşca mamei sale. Cu alte cuvinte, nu dorea ca ea să mai aibă alţi copii. Oare de aceea încetase să mai plângă şi se simţise atât de uşurat în momentul în care Amalie intrase în cameră fără copil?

Se sculă din pat, îşi puse halatul, străbătu holul şi intră în biroul lui care dădea spre Berggasse. Lămpile cu gaz luminau slab şi, pe partea cealaltă a străzii, ferestrele Academiei de Export erau cufundate în întuneric. Îi venise în minte o altă implicaţie, mult mai serioasă. Cam cu un an înainte de naşterea Annei, Amalie născuse un băiat căruia îi spuseseră Julius. Sigmund îl urâse din tot sufletul pe fratele său încă din prima zi când se născuse, ros de gelozia lui infantilă. Moartea lui Julius la vârsta de şase luni aruncase în mintea lui Sigmund sămânţa vinovăţiei. *"Nu dorinţa este aceea care provoacă fapta?"* Dacă el n-ar fi vrut niciodată ca micul Julius să moară, acesta ar fi supravieţuit. El îl omorâse! Şi se simţea îngrozit la gândul că părinţii lui ar putea descoperi că el era răspunzător de moartea copilului. În perioada aceea sumbră din existenţa lui Sigmund, peste mintea lui se aşternuse o pâclă deasă. Se eliberase oare vreodată de sentimentul de vinovăţie? Acum ştia că acel incident nu dispăruse niciodată din subconştientul lui. Fusese reprimat şi i se permisese să iasă la iveală numai sub forma unor amintiri puternic ecranate. Cu siguranţă că acest sentiment de vinovăţie i-ar fi putut induce o uşoară nevroză pe tot parcursul copilăriei şi al tinereţii. Şi dacă acest sentiment al vinovăţiei care a zăcut în stare latentă s-a păstrat totuşi atât de viu încât el retrăia de fiecare dată durerea şi groaza momentului, ce alte semi-fantezii mai rămăseseră în subconştientul lui- în subconştientul întregii omeniri –, provocându-le semenilor săi suferinţă şi chiar moarte, fără ca măcar să ştie ce demoni i-au urmărit?

Avu un adevărat şoc în clipa în care îşi dădu seama că începuse să se autoanalizeze. Ajunsese la concluzia că trebuie să se supună aceluiaşi tratament ca şi pacienții săi. Dar era un lucru imposibil. Nimeni nu se putea autoanaliza, deşi unii autori încercaseră să-i descopere motivațiile cele mai timpurii şi mai profunde. Trecea printr-o stare emoțională foarte puternică, aproape o traumă. Ştia ce pericole implică acest lucru: nu exista nimeni care să-l poată conduce sau îndruma. Nu era nimeni care să-l împingă de pe marginea nenumăratelor prăpăstii psihologice în care ar fi putut să se prăbuşească, căci văzuse ce iese din cavernele întunecoase ale minții altor oameni. Cum avea să coboare prin cele nouă cercuri ale *Infernului* lui Dante ca să ajungă în cetatea Dis, dacă Dante înțelesese prin această cetate centrală adevărul ultim, poate distrugător, referitor la ființa umană? El nu se simțea sleit de puteri, aşa cum erau pacienții care veneau la el să-şi caute alinarea, însă avea senzația că slăbeşte tot mai mult pe zi ce trece. Nu cumva situația se va înrăutăți atunci când va pătrunde mai adânc în peşterile subterane?

Nimeni nu încercase vreodată să facă această călătorie de unul singur. Drumul era plin de dragoni care scuipau foc. Ştia ce rețea complicată de mijloace de apărare îşi construieşte fiecare psihic. Materialele lui vor fi reprimate la fel de violent ca şi cele ale pacienților săi. Va suferi aceleaşi chinuri cumplite pe care le constatase la pacienții săi în timp ce îi conducea înapoi, prin timp şi spațiu. Fusese martor, în cabinetul său, la scene în care pacienții se întorceau în copilăria lor cea mai îndepărtată, recreau scenele ce se aflau la originea suferinței lor, râzând şi plângând, linguşind şi amenințând, trăind din nou momentul tulburător aşa cum îl trăiseră cu douăzeci, treizeci sau chiar patruzeci de ani în urmă. Se întorceau împotriva lui, a doctorului, printr-un act de transferanță, ca şi când el ar fi fost mama sau tatăl care le călcase în picioare sentimentele şi împotriva căruia vărsau o avalanşă de acuzații şi reproşuri. Către cine va face el transferul dacă în încăpere nu va mai exista nimeni altcineva în afara lui? Ar putea cumva să intre în stare de şoc?

Timp de trei zile se simți copleşit de spaimă. Avea senzația că două mâini de uriaş îi strivesc capul. Toate gândurile îi erau răvăşite şi incoerente ca un snop de fire electrice smulse din lăcaşurile lor şi aruncate alandala. Mânca puțin şi dormea prost, nu putea nici să lucreze, nici să trândăvească. Nu întrezărea nici o cale de ieşire din această situație. Simțea aceeaşi apăsare interioară de care se plângeau şi pacienții săi.

Sfâşiat între regretele pricinuite de moartea tatălui său şi constatarea că ajunsese de-abia la jumătatea drumului cu autoanaliza, de unde nu mai putea nici să continue urcuşul, nici să coboare înapoi, deveni irascibil, îşi împingea pacienții prea departe pe cărări inaccesibile asociațiilor libere, manifestând tot mai puțin interes pentru soarta lor. Îşi pierdu orice speranță în legătură cu propria persoană, simțindu-se cuprins de tanatofobie. Suferea de dureri în tot trupul, care dispăreau la fel de misterios cum apăreau numai pentru a se localiza în muşchi sau în oase. Îşi făcea reproşuri tot timpul, se simțea inhibat în toate activitățile... inclusiv în viața intimă.

Printr-un puternic efort de voință, îşi disciplină comportamentul față de pacienții săi şi îşi redobândi tehnica persuasiunii calme. Nu avu însă acelaşi succes față de el însuşi. Nu reuşea să se elibereze de anxietățile care îl măcinau, de spaimele fără nume şi formă, de amenințările pe care le simțea

planând ca nişte nori negri deasupra lui. Sentimentele lui contradictorii față de tatăl său îi schimbară radical imaginea despre Jakob. Îşi amintea de una din anecdotele acestuia despre Păcală: un țăran murise şi fiul lui dorea să aibă un portret al tatălui său. A găsit un pictor căruia i-a descris exact înfățişarea tatălui, culoarea ochilor, a părului, forma feței. Când văzu portretul, câteva săptămâni mai târziu, fiul izbucni în lacrimi:

— Sărmane tată, ce mult te-ai schimbat într-un timp aşa de scurt.

Portretul lui Jakob se modifica în fiecare zi nu numai din cauza amintirilor conştiente, ci şi datorită faptului că subconştientul contura, încet-încet, o altă figură. Nu era vorba de o imagine total diferită a lui Jakob Freud, ci de o modificare a relației tată-fiu. Acum, după ce trecuse un an, era convins că moartea tatălui reprezintă evenimentul cel mai important, cel mai cutremurător din viața omului. Dar ceea ce continua să-l uimească şi să-l nedumerească era faptul că, atunci când analiza cazurile pacienților lui, adesea scotea la iveală dorința copilului ca tatăl său să moară. Această pornire dispărea pe parcurs, nemaiîntâlnindu-se în viața de adult. Nu dorise niciodată să-şi vadă tatăl mort! În acest caz, ceea ce aflase de la pacienții lui se confirma şi în ceea ce-l priveşte: că dorința aproape universală a copilului de a-şi vedea mort părintele rămâne proaspătă şi vie, neatinsă, în subconştient? Că, deşi este puternic reprimată de mijloacele de apărare ale psihicului, forța sa emoțională este uneori superioară atunci când o criză oarecare împinge cenzorul la o parte din drum? Că expulzează sentimentul de vinovăție, al îndoielilor chinuitoare şi, în ultimă instanță, incapacitatea de adaptare la mediul înconjurător? De ce să dorească un fiu moartea tatălui său? Existau bărbați violenți care îşi băteau copiii, îi sileau să presteze munci grele şi, ca atare, ar fi meritat să fie urâți de copiii lor. În asemenea condiții era explicabil ca un fiu să dorească moartea tatălui său. Ba chiar ar fi fost de aşteptat să viseze la ea, într-o formă sau alta, în fiecare noapte. Dar cei mai mulți tați îşi iubeau copiii, îi tratau cu blândețe, le asigurau un cămin fericit. Şi atunci cum se explica numărul mare de pacienți ale căror analize nu dezvăluiau nici un motiv temeinic de a-şi urî tații şi care ajungeau totuşi să aibă un asemenea sentiment?

Era un puzzle de dimensiuni uluitoare.

Fu salvat de propriile sale vise.

Cu cât se gândea mai intens la tatăl său, cu atât mai mult visele i se concentrau spre primii ani ai existenței sale. Îşi dădu seama că până şi un copil de trei ani are un fel de cunoştințe preistorice, instinctive cu privire la actul procreării. Într-o noapte visă nişte focuri uriaşe care ardeau cu limbi gigantice în noaptea întunecoasă. S-a oprit numai câteva clipe în fața lor înainte să fugă. Dar de fapt nu fugea, ci era purtat cu forța pe lângă ele. Când se trezise, avusese o senzație neplăcută în zona stomacului: se instalase anxietatea, spaima, dar, inexplicabil, acestea erau amestecate cu un fel de emoție, cu o bucurie aproape senzuală. Se duse imediat în birou şi puse mâna pe stilou. La început asociase flăcările uriaşe cu *Infernul* lui Dante, dar nu ajunse la nici un rezultat. Apoi se ocupă de celălalt element al visului: era dus de cineva... de ceva? O persoană, o trăsură, un tren...?

Un tren! Simțea parcă şi roțile care se mişcau sub el. Era noapte. Purta o pijama. Auzise zgomot de oțel sau de fier care scrâşneşte, fâşâitul aburilor, apoi trenul se oprise. Se ridicase şi se uitase afară pe geam. Văzuse jeturile de gaz în flăcări din stație. Îi aminteau de sufletele care ardeau în focul Gheenei, aşa cum i le descrisese plină de fervoare religioasă catolica Monica Zajic. Monica îi relatase poveşti chinuitoare cu damnați care erau arşi din

nou în fiecare zi, pentru ca micul Sigi să nu fie un copil rău şi să nu se ducă în iad după ce va muri.

Aceasta ar fi putut explica anxietatea şi teama pe care i le provocase visul. Dar de unde veneau bucuria şi excitația care încă îl mai făceau să tremure pe dinăuntru? Cine mai era în tren, în încăperea aceea micuță unde dormeau deasupra roților? Tatăl lui nu se afla acolo. Monica rămăsese acasă. Atunci cine ar fi putut să...

Se scutură, lac de sudoare: era mama lui! O văzu stând în spațiul acela strâmt, în pielea goală. După ce îşi culcase cei doi copii, îşi scosese toate obiectele de îmbrăcăminte – jupoane, corsete, pantaloni, ciorapi – şi se întinsese spre patul de sus ca să-şi ia cămaşa de noapte şi să şi-o tragă peste cap.

Se ridică în picioare, amețit, apoi se aşeză la loc. Acum cel puțin găsise o explicație pentru fobia trenului. Îşi planifica din timp călătoria, îşi făcea pe îndelete bagajele, ajungea la gară cu o oră înainte de sosirea trenului, era primul care îşi punea bagajele în plasa de sus... apoi fugea din compartiment şi rămânea pe peron cu inima strânsă până când auzea fluierul de plecare al conductorului şi în acel moment se agăța de scară, pe jumătate înspăimântat, pe jumătate exaltat...

Toată ziua se scurse sub semnul haosului. Nu putea lega două gânduri unul de altul. Nu vădea oare lipsă de respect faptul că îşi amintise de mama lui goală? Avea patruzeci şi doi de ani, iar Amalie şaizeci şi unu! De ce ieşea la suprafață acest material despre mama lui acum, când moartea tatălui său era cea care îl mâhnise atât de mult? Ce se întâmplase cu aceste amintiri în ultimii treizeci şi opt de ani, de ce nu ieşiseră niciodată la iveală? Şi de ce trebuia neapărat să fie o amintire adevărată, poate că era numai o fantezie, o invenție, aşa cum se întâmpla cu fetele care îşi doreau să fie iubite de tații lor? De fapt, nu ştia nimic despre acea călătorie, despre tren, despre compartiment... Va trebui să afle care este adevărul.

În duminica aceea, când Amalie şi Dolfi veniră la dejun, Sigmund o luă deoparte pe mama sa.

— Când am plecat de la Freiberg, întrebă el, am trecut cu trenul pe lângă nişte flăcări?

Amalie ridică din sprâncene.

— Mi se pare extraordinar că îți aminteşti! Da, când am trecut prin Breslau, în drum spre Leipzig. Am locuit acolo un an. Tocmai mă pregăteam de culcare, dar am văzut şi eu flăcările acelea. Apoi te-am văzut pe tine, rezemat într-un cot. Aveai ochii mari, mari de tot, ca două luni pline.

În noaptea aceea visul îl readuse la Freiberg; şi la Monica Zajic. Îi făcea baie într-un lighean în care se spălase şi ea mai înainte. Apa avea o nuanță roşietică. Apoi o văzu cum îl învăța să meargă la toaletă; fusese întotdeauna foarte severă. „Trebuie să-ți faci datoria, să fii ordonat şi punctual." Apoi îl îmbrăca, îi mângâia părțile ruşinoase şi îl asigura că este cel mai minunat băiețel din lume, că va fi bogat şi puternic şi va deveni bărbat... Apoi se văzu la biserică ascultând corul şi slujba. Numai că Monica era cea care ardea în focul Gheenei, nu el...

Se trezi cu frânturi de amintiri care i se zbăteau în cap ca nişte lilieci orbi. Apa cu nuanță roşietică avea o explicație simplă: Monica era la menstruație. Dar de ce nu simțise repulsie nici acum la gândul că i se făcuse baie în apa aceea? Pentru că, fiind doica lui, deşi i se părea că e bătrână şi urâtă, o înlocuia pe mama sa.

Analiză secvența următoare a visului, la biserică. Monica îl ducea la

slujbă în fiecare duminică dimineața. Deşi nu se gândise la lucrul acesta în toți anii care se scurseseră între timp, simțea şi acum în nări mirosul de tămâie şi auzea corul băieților îmbrăcați în rochițe albe; îl vedea pe Crist sângerând pe cruce în spatele altarului şi pictura murală reprezentând Bunavestire a Fecioarei Maria. Cunoştea foarte bine ritualul catolic şi interiorul bisericilor atât de fastuos în comparație cu sobrietatea sinagogilor.

Sufletul i se întristă: acum înțelegea de ce îi plăceau picturile religioase, mai ales arta italiană somptuoasă, plină de culori. Se explica, în parte, şi de ce se îndepărtase de ritualul propriei religii şi de ce se simțea atât de bine înconjurat de catolicism.

Dar de ce o condamnase în visele sale pe Monica să ardă în focul Gheenei? Se luptă ore în şir să-şi amintească, să se întoarcă în timp până când, în cele din urmă, ajunse în propria sa preistorie, de astă dată în lumea copilului de dinaintea momentului când mintea conştientă începe să înregistreze evenimente şi amintiri. În visul lui, Monica îl încurajase să fure monezi de zece creițari ca să i le dea ei. O judecase în mintea lui şi o găsise vinovată.

Câteva nopți mai târziu, se visă din nou la Freiberg. Se aflau în locuința lor de deasupra atelierului fierarului. Mama lui plângea. Jakob avea chipul posomorât. În cameră se afla un mic sicriu. Jakob arăta cu mâna spre el şi îl acuza...

Se trezi străbătut de un fior. Ceea ce reuşise să dezvăluie prin asociația liberă de idei revenea acum sub forma unui coşmar. Turnă apă rece într-un lighean, luă un prosop şi îşi şterse fața, apoi trecu prosopul peste păr şi pe ceafă. Jakob avusese dreptate să-l acuze de crimă. Prin moartea lui Julius, Sigmund nu mai împărțea cu nimeni dragostea Amaliei. Ştiuse întotdeauna că era vinovat. Dar acuzația lui Jakob nu-l adusese în fața justiției. Poate că sentimentul de vinovăție va fi extirpat, exorcizat prin acest coşmar.

„A pătrunde în propria personalitate este un exercițiu folositor, îşi spuse el, dar extrem de dureros."

Îşi dădea seama cât de incompletă este analiza lui. Îl mai aşteptau ani buni de cercetări, însă era încântat, de-a dreptul fermecat de frumusețea intelectuală a muncii sale. După acele clipe de euforie urmară câteva zile sumbre, în care umbla posomorât pentru că nu reuşea să înțeleagă sau să descifreze nici un fragment din visul nopții precedente ori din fanteziile survenite în timpul zilei. Autopsihanaliza presupunea cunoştințe prealabile dobândite în mod sistematic.

O parte dintre pacienții lui părăseau cabinetul descurajați pentru că nu le putea oferi suficient ajutor. Prelegerile săptămânale de la universitate erau ineficiente, pentru că nu întrevedea finalitatea procesului său de gândire. Uneori nu veneau decât doi sau trei cursanți. Încetase să mai vorbească şi la B'nai B'rith. Nici chiar un public prietenos nu reuşea să-i spulbere nedumeririle.

Avu un vis centrat pe un teanc de bancnote de zece guldeni pe care îi dădea săptămânal Marthei pentru întreținerea casei. Printr-un lanț de asocieri libere, se întoarse din nou la visul cu monezile de zece creițari pe care Monica Zajic îl îndemna să le fure de la părinții lui.

— Exact aşa cum bătrâna doică îmi fura monezile de zece creițari şi jucăriile, la rândul meu primesc bani deja pacienți, deşi îi tratez prost! exclamă el.

Era încântător, dar şi dureros în acelaşi timp să constate cât de strict îl urmărea subconştientul zi de zi, cât de sever devenea atunci când îl judeca.

Uneori, câte un concept se detaşa cu claritatea unui truism tipărit, ca acela inspirat de un pacient înstărit care era nefericit şi ura viața.

— Cum de e posibil lucrul ăsta, *Herr Doktor,* când am tot ce mi-aş putea dori?

— Fericirea reprezintă împlinirea întârziată a unei dorințe foarte vechi. Banii aduc foarte puțină fericire, pentru că nu fac parte din dorințele infantile.

Aşa cum se aşteptase, trăia şi el acea frământare emoțională pe care o constatase la pacienții săi. Natura problematicii era încă obscură; în acelaşi timp, avea sentimentul că nu-i rămânea decât să întindă mâna ca să apuce ceea ce trebuia să cunoască. Frământarea lăuntrică îi ascundea realitatea. Apoi mintea i se limpezea şi „munca interioară" punea stăpânire pe el, fugărindu-l prin trecut într-o succesiune rapidă de scene, cum fusese peisajul acela văzut din tren. Îi veniră în minte cuvintele lui Goethe: „Şi umbrele celor dragi ne apar în față şi, o dată cu ele, ca un mit vechi, pe jumătate uitat, prima dragoste şi prima prietenie".

La întrebările îngrijorate ale Marthei răspunse uşor iritat:

— Nu mă deranja cu chestiuni personale.

În clipa următoare îi relată cu un aer vinovat câte ceva despre procesul pe care îl parcurgea. O familiarizase de mult cu conceptul de subconştient, pentru explicarea căruia recursese la exemple din literatură. Marii scriitori au intuit faptul că omul are două minți şi că adesea este condus de forțe incontrolabile, pe care nu le înțelege, iar uneori nici măcar nu ştie de existența lor. Vei găsi referiri în acest sens la Sofocle, Dante, Shakespeare, Goethe, dar mai ales la Dostoievski, care a sondat cel mai bine subconştientul, deşi nu l-a denumit niciodată ca atare.

— Crezi că poți să ajungi la o analiză totală a eului? îl întrebă ea.

— Este singura cale pe care o cunosc pentru a-mi rezolva propriile nevroze şi pentru a trăi în pace cu mine însumi. După ce voi realiza lucrul acesta, voi reuşi să sondez şi subconştientul pacienților mei pentru a-i vindeca de nevrozele lor.

— Şi nu ai reuşit, în toți aceşti ani?

— Ba da, destul de bine. Dar de la moartea lui Jakob s-a întâmplat ceva şi aş vrea să aflu despre ce e vorba.

— Tatăl meu spunea că nici un om nu trebuie să ştie totul despre el însuşi, căci s-ar putea să fie cutremurător.

Sigmund zâmbi trist.

— Aşa este, dar nu contează. Nu sunt o farfurie care poate să cadă şi să se spargă pe pardoseala bucătăriei. Ceea ce o să descompun din firea mea, am să recompun fără probleme, aşa cum un mecanic bun e în stare să demonteze şi remonteze o maşină.

8

Revelația tremura în pragul preconştientului său de câteva săptămâni, poate chiar de câteva luni. Seriile de vise legate între ele îi permiseseră să asambleze câteva din piesele puzzle-ului. După toate probabilitățile, soluția se afla într-un vis în care retrăi plecarea familiei la Leipzig şi apoi la Viena, când frații lui vitregi Philipp şi Emanuel se despărțiseră de ei pentru a trăi în Anglia. În momentul acela, Sigmund aflase că omul mai bătrân, Jakob, era

tatăl lui, nu Philipp, care avea aceeaşi vârstă ca mama lui. Tot atunci intrase în competiție activă cu tatăl său. Nu era de ajuns faptul că în burta Amaliei nu trebuiau să mai crească alți copii! Gelos, speriat la gândul că va pierde dragostea mamei, dorise moartea tatălui său! Se întoarse cu gândul la reprezentația cu *Oedipus Rex* de la Hofburgtheater, la care îi duseseră soții Breuer cu zece ani în urmă. Răspunsul se aflase tot timpul acolo, dar el, Sigmund Freud, deşi căutase ani de zile cauza nevrozelor pe care nu le putea vindeca, fusese prea obtuz ca să-l poată vedea. Îl văzu pe Oedip după ce îşi scosese ochii, pregătindu-se să plece la Teba ca cerşetor. Îl auzi cum striga spre fiicele sale nefericite:

Căci ce lipseşte-obidei voastre? Tatăl vostru
A ucis pe tatăl său şi s-a-nsurat cu mumă-sa
Cu cea ce l-a făcut şi-n pântecele-acela
*Din care s-a născut v-a zămislit pe voi.**

Dar cuvintele pe care le auzea cel mai limpede acum erau altele:

N-aş fi ajuns ucigaş de părinte,
Nu m-aş numi eu bărbatul
Celei din care-s născut...
Dacă cumva e vreun rău mai cumplit decât răul...
*Acela-i fu dat lui Oedip!***

** Sophocle, *Oedip rege*

*

Se încleştase în luptă cu adevărul ultim: nevroza provocată de moartea lui Jakob fusese cauzată de faptul că subconştientul lui îl considera vinovat de dorința de a-şi omorî tatăl şi de a se culca cu mama sa!

Îi scrise lui Fliess:

„Am descoperit propriile sentimente de dragoste pentru mamă şi gelozie față de tată, şi cred că este un fenomen general al copilăriei timpurii... În cazul acesta, tragedia lui Oedip pare inteligibilă... Mitul grec se bazează pe o dorință pe care toată lumea o recunoaşte, pentru că fiecare descoperă urme ale ei în propria persoană. Fiecare spectator a fost un potențial Oedip în fanteziile sale..."

Aşadar, era o lege universal valabilă ca băiatul să-şi dorească mama şi fetița tatăl. De asemenea, părea normal ca aceste materiale să fie amplificate prin fantezie şi apoi reprimate, după cum aflase şi el, plătind un preț greu. Cum ar fi putut un adolescent să trăiască cu asemenea gânduri în mintea sa conştientă? Crima şi incestul erau considerate cele mai oribile păcate în toată istoria omenirii şi fuseseră întotdeauna pedepsite cu maximă asprime...

... pedepsite? Da, la fel pățise şi el în aceste ultime luni. Moartea tatălui îl făcuse brusc răspunzător de păcatul comis împotriva bătrânului. Lopețile care săpaseră mormântul tatălui adânciseră şanțul dintre subconştientul şi conştientul fiului. Cât timp cenzorul fusese ocupat cu înmormântarea lui Jakob, amintirile refulate din copilărie luaseră cu asalt poarta şi îi inoculaseră sentimentul de vinovăție. De asta sufereau majoritatea pacienților lui.

Pacienții lui! Cu câți dintre ei dăduse greş numai pentru că nu înțelesese... le adusese atât de puțină alinare pentru că nu-şi dăduse seama... fii buni care sufereau de spaime continue după moartea tatălui. *Herr* Müller, care auzea voci în prezent... dintr-un trecut pe care Sigmund nu fusese în stare să-l identifice. Tânărul student la drept care era convins că îşi va pierde mințile şi întreba: „Nu-i aşa că sunt un om condamnat?" pentru că atunci când se masturba îşi imagina că alături de el se află mama lui... Şi femeile...

Dar cum ar fi putut să-i vindece când nu ştia în ce constă problema?

Luă exemplarul în engleză din *Hamlet* şi se cufundă în lectura rândurilor care îi erau atât de familiare. După ce termină, îşi puse paltonul şi pălăria şi porni la plimbare prin furtuna orbitoare de zăpadă. Se întoarse acasă epuizat trupeşte, dar cu mintea limpede ca cristalul, nerăbdător să-şi aştearnă pe hârtie revelațiile. Împinse la o parte un teanc întreg de notițe de pe birou şi deschise caietul cu însemnări:

„Acelaşi lucru s-ar putea să se afle la originea tragediei lui Hamlet. Nu am în vedere intențiile conştientizate de Shakespeare, ci presupun că a fost silit să scrie aşa sub influența unui eveniment real, pentru că subconştientul său îl înțelegea pe acela al eroului său. Cum altfel s-ar putea explica izbucnirea isterică a lui Hamlet – «Astfel, conştiința face din noi toți nişte laşi» – şi ezitările lui când e vorba să-şi răzbune tatăl prin uciderea unchiului său, deşi îi trimite cu uşurință pe curtenii lui la moarte şi se debarasează rapid şi de prietenul său, Laertes? Cum altfel decât prin chinurile provocate de amintirea obscură asupra căreia meditase şi el însuşi – ura împotriva tatălui generată de pasiunea pentru mamă. Conştiința lui exprima, de fapt, sentimentul de vinovăție al subconştientului."

Îşi dădu seama acum de ce îi trebuiseră atât de mulți ani ca să înțeleagă situația lui Oedip: *rezistența.* Din cauza forței neobişnuite cu care se manifesta şi la el complexul lui Oedip, opusese rezistență când fusese vorba să sesizeze adevărul din piesă, din sufletul pacienților lui tulburați şi al lui însuşi. Numai arunci când văzuse că se îndreaptă spre o nevroză severă recursese la propria sa metodă de psihanaliză în efortul de a zgâlțâi zidurile memoriei şi de a ajunge până la cauza primordială. Întrucât se autoanalizase trecând prin toate fazele de represiune, regres, apărare, disimulare, deprimare, incapacitate de a munci şi de a comunica, va fi în stare să procedeze la fel, pas cu pas, şi cu pacienții săi. Va obține astfel rezultate mult mai bune în tratamentele lui.

Se simți zguduit de descoperirea pe care o făcuse. Dacă avea dreptate în legătură cu tema lui Oedip – iar cazurile pacienților lui dovedeau că nu se înşela –, înseamnă că descoperise tainițele sufletului omenesc.

DE UNDE VA VENI AJUTORUL MEU?

În primele zile ale anului 1898 nu prea se întrezăreau veşti îmbucurătoare. Anul precedent se încheiase fără să fi primit de la Ministerul învățământului numirea de profesor asistent, aşa că Sigmund Freud se văzu nevoit să se împace cu gândul că fusese omis şi de astă dată. La neuropatologie, postul de profesor rămăsese vacant.

Primi şi un bilet de la Josef Breuer, primul după doi ani. Ar vrea dr.

Freud să trateze o rudă de-a sa, pe *Fräulein* Cessie, pe care alţi neurologi din Viena nu reuşiseră s-o ajute? Cessie, al cărei tată murise, lucra toată ziua, câştiga un salariu modest şi putea veni la consultaţie abia seara. Sigmund o chemă pe tânără la cabinetul lui şi îi spuse că îi va lua numai jumătate din onorariul obişnuit. În dimineaţa următoare se duse la poştă şi expedie prin mandat poştal suma de trei sute cincizeci de guldeni, prima rată dintr-o datorie pe care ar fi trebuit să i-o achite de mult lui Josef.

Josef Breuer îi înapoie banii cu primul *Dienstmann* pe care îl găsise în Stephansplatz. Sigmund îşi dădu seama cât de furios fusese Josef din tonul biletului însoţitor. Nu considerase niciodată micile sume oferite doctorului Freud ca un împrumut. Fusese o mână de ajutor dată de un prieten mai în vârstă unuia mai tânăr. Nici nu dorea şi nici nu se aştepta ca această datorie să-i fie restituită. Întrucât dr. Freud o trata pe *Fräulein* Cessie cu jumătate de onorariu, cei trei sute cincizeci de guldeni vor compensa generozitatea dr. Freud... Sigmund îi scrise o scrisoare lungă, care începea cu „Dragă Dr. Breuer", insistând ca banii împrumutaţi să fie returnaţi.

Domnişoara dăduse primele semne de boală la vârsta de şaisprezece ani. Suferea de o anumită formă de schizofrenie, avea momente când nu putea face faţă oamenilor, nici situaţiilor de viaţă. Mama ei fusese şi ea o schizofrenică latentă şi stabilise o relaţie mutual parazitară cu fiica sa. Sigmund compara situaţia cu simbioza lichenilor care sunt alcătuiţi din două părţi – o ciupercă şi o algă –ce se hrănesc reciproc şi supravieţuiesc una în funcţie de cealaltă. Tulburările Cessiei începuseră atunci când devenise conştientă de maturizarea sa sexuală, când stabilise primele contacte cu băieţii... şi îşi descoperise incapacitatea de a comunica cu ei. Mama ei se îmbolnăvise şi Cessie era îngrozită la gândul că îşi va pierde sprijinul material. În acelaşi timp, încercase să stabilească o relaţie amoroasă cu un tânăr. Întrucât nu era capabilă să rezolve astfel de situaţii, Cessie s-a întors la stadiul infantil, căutând soluţii copilăreşti pentru probleme ale adulţilor. Se bizuia din ce în ce mai mult pe fantezie şi cădea în stări de depresie şi autoizolare. Deşi era capabilă să-şi îndeplinească însărcinările de rutină la serviciul pe care i-l găsise Josef Breuer şi să aibă grijă de mama sa bolnavă, în toate celelalte situaţii de viaţă, Cessie se cufunda adânc în spaţiile goale ale psihicului ei, unde simţea că poate să se facă nevăzută, mai ales din punctul ei de vedere. Sigmund munci din greu cu ea, dar nici una din tehnicile care dăduseră rezultate în cazurile de euri „absente" nu avu vreun efect. Rezistenţa pe care o opunea în permanenţă o făcea incapabilă de asociere liberă de idei.

În timpul orei de tratament se prăbuşea într-unul din vidurile sale şi dispărea efectiv, ca şi când ar fi căzut printr-o trapă din podeaua cabinetului. În acelaşi timp, avea primele dispute serioase cu Wilhelm Fliess în cei zece ani de când erau prieteni. În anul precedent se întâlniseră de trei ori. La Nürnberg, Wilhelm venise cu un concept cutremurător: bisexualitate. Nu exista sex absolut pur, sută la sută mascul sau sută la sută femelă, susţinea Fliess. Fiecare individ avea în el elementele ambelor sexe, atât din punct de vedere fizic, cât şi psihic. Wilhelm încă nu-şi completase tabelele matematice menite să definească proporţia de elemente masculine şi feminine din fiecare individ, dar stabilise cu aproximaţie că norma ar trebui să fie undeva între şaptezeci şi optzeci la sută caractere preponderent masculine sau preponderent feminine. Orice depăşire a acestui nivel devenea anormal şi periculos. Apăreau astfel fiinţe prea masculine sau prea feminine, acei monştri ai pământului care îşi demonstrează masculinitatea umblând

ţanţoşi, luându-se la bătaie, jefuind, distrugând; cei care simt nevoia să-şi etaleze feminitatea se împopoţonează, se linguşesc, înşală, seduc. Orice deviaţie sub şaptezeci la sută este dăunătoare din motive contrarii: masculul îşi pierde din „bărbăţie", devine efeminat sub aspectul înfăţişării, vorbirii, manierelor, iar femela capătă trăsături fizice şi psihice aspre, merge apăsat, manifestă gusturi şi atitudini proprii bărbaţilor. Ce părere are Sigmund despre asta?

— Wilhelm, teoria ta este prea uluitoare ca să pot asimila totul din primul moment. Există şi hermafrodiţi, bineînţeles, lucrul acesta e unanim cunoscut. Luna trecută a venit la mine un asemenea individ şi mi-a cerut ajutorul. Moluştele şi viermii au ambele organe sexuale. Dar nimeni nu a îndrăznit până acum să sugereze că toate fiinţele umane sunt hermafrodite, două treimi masculi şi o treime femele sau invers.

— Şi cu toate acestea, e adevărat, Sig, spuse Wilhelm cu chip surâzător. Vei vedea că am dreptate.

După întoarcerea la Viena, Sigmund avu nevoie numai de câteva zile ca să conchidă că această teorie îi furniza răspunsul logic la două dintre cele mai importante procese psihice: refularea şi rezistenţa.

„Se pare că refularea şi formarea nevrozelor îşi au originea în conflictul dintre cele două tendinţe proprii naturii umane, cea masculină şi cea feminină."

Reluă câteva dosare mai vechi şi îşi aminti de plângerile unora dintre pacienţii lui homosexuali: „Am un creier de femeie într-un trup de bărbat".

Făcu următoarea observaţie pe marginea unor cazuri:

„În fiecare persoană există o anumită doză de homosexualitate. În mod normal, aceasta nu se manifestă în stare de veghe, dar răzbate uneori la suprafaţă în fragmente de vis...

Tendinţa viselor de a folosi ambele simboluri sexuale scoate la iveală o trăsătură arhaică, întrucât în copilărie nu se face diferenţierea între organele genitale masculine şi feminine... Orice

mascul şi orice femelă normală prezintă urme ale aparatului, celuilalt sex."

La femei, clitorisul, analogul penisului, face parte din organele genitale externe. Multe dintre femei se masturbează în jurul clitorisului, pe care fetiţele îl consideră un mic penis. Bărbaţii au sâni şi sfârcuri. Îşi amintea de cazul unei tinere care era obsedată de imaginea vrăjitoarelor care zburau prin aer. În fanteziile ei se vedea zburând şi ea cu o coadă de mătură între picioare. Sigmund făcu următoarea speculaţie: „S-ar putea oare ca acea coadă de mătură a vrăjitoarelor să fie marele Domn Penis?"

Intră în conflict cu Fliess în timpul vacanţei de la Wroclaw, din Silezia inferioară, după o plimbare de o zi şi jumătate peste podurile de pe Oder, pe parcursul căreia făcuseră un schimb de idei „în dezvoltare". Sigmund se simţise rău după masa de prânz şi voise să doarmă o oră, însă Wilhelm îşi trase un scaun şi, trecându-şi agitat degetele prin păr exclamă:

— Sig, de când ne-am văzut la Nürnberg am progresat şi acum pot să stabilesc suportul biologic al bisexualităţii. Am denumit noua abordare *bilateralism.* Acum ascultă-mă cu atenţie şi durerea de stomac o să-ţi dispară.

Sigmund îl văzuse rareori pe Fliess aşa de agitat şi emoţionat. Ochii lui negri aruncau flăcări, făcea gesturi largi cu braţele şi cu mâinile.

Ambele jumătăţi ale corpului omenesc conţineau atât organe sexuale masculine, cât şi feminine. Unirea elementului femeiesc cu cel bărbătesc se

făcea automat în acele jumătăţi ale trupului. În partea stângă a corpului bărbatul sălăşluia feminitatea, chiar dacă acolo se afla şi testiculul. Fiecare fiinţă umană parcurgea atât ciclul masculin de douăzeci şi trei de zile, cât şi pe cel feminin de douăzeci şi opt de zile. Ambele cicluri se desfăşurau paralel, producând tulburări de ordin psihic. Întrucât cele două jumătăţi ale corpului omenesc duceau existenţe separate şi independente, în anumite zile predomina ciclul jumătăţii stângi, în altele cel al jumătăţii drepte. De aceea, oamenii au uneori dureri în partea stângă a capului, alteori în dreapta. Dacă îşi calculează dinainte ciclurile, fiecare om poate să spună care parte a corpului va fi dominantă în fiecare zi din ciclul său.

Mai departe, continuă Fliess, cu vocea lui care răsuna puternic între pereţii camerei modeste de hotel, putea oferi o explicaţie plauzibilă în cazul stângacilor: aceştia erau dominaţi de ciclul femeiesc şi de organele de sex femeieşti din partea stângă a organismului lor.

Absorbit de schemele şi diagramele sale, Fliess nu remarcă privirea neîncrezătoare pe care i-o aruncă Sigmund. Într-o anumită privinţă, totuşi, Fliess avea dreptate. Senzaţia de jenă din zona stomacului îi dispăruse, fiind înlocuită de o durere surdă, apăsătoare, chiar în mijlocul craniului. Se ridică într-un cot şi studie trăsăturile lui Wilhelm, închipuindu-şi că, după toate probabilităţile, prietenul lui încerca să-l distreze ca să-l facă să uite de dureri, însă nu încăpea nici un dubiu: omul era cât se poate de serios.

Şi Sigmund Freud era speriat... pentru prima dată în relaţia lui cu Wilhelm Fliess. De ce simţea Wilhelm întotdeauna nevoia să-şi exagereze ideile în felul acesta? Nici un doctor serios nu ar proceda aşa. Dar nu putea să-i atragă atenţia... şi nici să-i pună întrebări, căci tonul vocii l-ar fi trădat imediat. Cel mai bine era să se abţină, aşa că tăcerea lui n-o să-i dea de bănuit. Şi apoi, anual avea la îndemână un răspuns perfect:

— Sig, m-ai contrazis când ţi-am prezentat teoria mea despre bisexualitate la Nürnberg, dar o săptămână mai târziu mi-ai spus că era cea mai mare descoperire pe care o făcusem până atunci, că va deveni una din pietrele de temelie ale psihanalizei.

S-ar putea întâmpla oare acelaşi lucru şi cu bilateralitatea? Nu, toată concepţia era aiurită. Mormăi ceva şi se frecă pe abdomen pe deasupra cuverturii. Fliess înţelese aluzia şi spuse:

— Dormi liniştit, Sig. Am să te aştept jos, în hol.

Când ajunse acasă, Sigmund îi scrise lui Wilhelm:

„Ceea ce aş dori acum ar fi un material ilustrativ cât mai bogat cu privire la teoria stângacilor. Vreau s-o supun unui test deosebit de sever. Întâmplător, în chestiunea bilateralităţii e pentru prima oară când ideile şi înclinaţiile noastre nu merg în aceeaşi direcţie."

Fliess îi scrise o scrisoare tumultuoasă, din care reieşea că pusese foarte mult la inimă critica lui Sigmund, ba mai mult chiar, se simţise jignit de faptul că prietenul său îi respinsese teoria. Lăsa să se înţeleagă că singurul motiv pentru care îi respingea teoria îl constituia faptul că dr. Sigmund Freud era stângaci fără să ştie!

Sigmund îi răspunse cu blândeţe, fără să se simtă ofensat de aluzia lui Fliess la probabila lui stângăcie. Îi sugeră însă mai multe considerente care făceau ca teoria lui Fliess să nu fie suficient fundamentată biologic. Dar Wilhelm nu permitea ca nici unul din postulatele lui să fie pus sub semnul întrebării, deşi ştia că Sigmund studiase cu Brücke, Fleischl şi Exner, trei dintre cei mai renumiţi fiziologi ai lumii. Sigmund îşi dădu seama de propria greşeală; timp de zece ani îl ridicase în slăvi pe Wilhelm, declarându-l cel mai

inteligent şi cel mai inventiv om de ştiinţă din domeniul medicinii europene. Acum elevul îşi repudia maestrul!

Deşi Sigmund îl îndemnase pe Wilhelm să studieze cu atenţie urzeala propriului raţionament, şi acesta se conformase prompt, Sigmund Freud era singurul om din lume de la care Fliess nu putea accepta critica. Nu ştia oare Sigmund deja de trei ani, de când avusese loc operaţia la nas a Emmei Benn, că Wilhelm era un geniu ratat, care comisese grave erori de raţionament? Făcuse o operaţie care nu era necesară, apoi lăsase faşa în nasul Emmei, provocându-i o infecţie care fusese pe punctul s-o ucidă. La o examinare a faptelor prin intermediul autoanalizei, Sigmund înţelese că, atunci când îi scrisese lui Fliess după operaţia aceea nefericită –„Bineînţeles că nimeni nu te învinuieşte pentru asta şi nici nu văd de ce ar face-o" – încercase să-şi apere un prieten care nu accepta critica şi pe care nu voia să-l piardă, fiindcă îl aprecia şi avea nevoie de el. Dar subconştientul său îl învinuise, evident, pe Fliess. Merita oare să rişte cea mai preţioasă prietenie?

2

Leopold Königstein dădu buzna în biroul lui într-o după-amiază târzie de februarie.

— Sig, felicitări, tocmai am aflat vestea cea mare. Figurezi pe lista Ministerului Educaţiei pentru postul de profesor asistent! Numirea îţi va fi înmânată chiar de Franz Josef la 2 decembrie, în ziua Jubileului lui de aur.

— Eşti sigur, Leopold?

— Da. Nu pot să-ţi divulg sursa, dar cineva a văzut numele tău printre numirile de la Facultatea de Medicină.

Sigmund îşi reprimă bucuria, amintindu-şi că Königstein fusese respins şase ani la rând.

— Dar cu tine ce se aude, Leopold?

Königstein fixă un punct în depărtare.

— Poate în 1948, la aniversarea a o sută de ani de la încoronarea lui Franz Josef. Fii atent, va trebui să ai redingotă şi pantaloni de dimineaţă pentru prezentarea la Curte…

Câteva zile mai târziu, demonstraţiile studenţeşti se soldaseră cu închiderea universităţii din cauza edictului prin care se proclama că limba germană trebuie să fie scrisă şi vorbită în întregul Imperiu Austro-Ungar. Asemenea manifestaţii de protest mai avuseseră loc şi anul trecut. Cei unsprezece cursanţi care participau la prelegerile lui despre nevroze erau foarte inteligenţi şi învăţau repede. Lui Sigmund îi displăcea gândul că va trebui să renunţe la prelegerile pe care le ţinea de două ori pe săptămână. Recurse la o formulă simplă: îi invită pe cursanţi să vină la cabinetul lui de la parter, miercuri şi sâmbătă la ora şapte.

Ideea se dovedi salutară. Sigmund se aşeză la birou, iar studenţii luară loc în faţa lui în semicerc. Se creă imediat o atmosferă de intimitate, întreţinută şi de cănile de bere şi trabucurile cu care îi tratã *Privatdozent* Freud. La universitate, tonul prelegerilor era foarte oficial; studenţii nu aveau voie să pună întrebări sau să reacţioneze în vreun fel la expunerea profesorului.

Aici, la el acasă, Sigmund se putea adresa fiecăruia dintre cei unsprezece cursanţi, oprindu-se la un moment dat dacă vedea că cineva are

de făcut vreun comentariu.

— E mai mult seminar decât curs, îi spuse el Marthei când se duse sus. Am făcut şi câteva schimburi de păreri foarte interesante. Mi-ar plăcea să mă înconjur de un asemenea grup de tineri care să vină seara să stăm de vorbă foarte serios, fiecare având libertatea să ia discuția de unde doreşte, atâta timp cât se simte în stare să-şi susțină punctul de vedere. La universitate nu există aceeaşi căldură în relațiile dintre profesor şi student.

Se vindecase de nevroza provocată de moartea tatălui său pătrunzând până în miezul propriului complex oedipian, ceea ce îi permitea acum să-şi trateze pacienții cu mai multă înțelepciune şi competență. Reconsideră multe dintre cazurile care i se păruseră simple căderi nervoase. Şi nici autopsihanaliza lui nu se încheiase.

Îi vor trebui probabil câțiva ani ca să scoată la suprafață ultimele fantome ale subconştientului. Dar era încredințat că sănătatea lui mentală şi emoțională nu va mai fi niciodată serios periclitată.

Pacientul lui de la amiază, un broker aflat în îngrijirea lui Sigmund de aproape un an, făcuse suficiente progrese în stoparea halucinațiilor pentru a-şi putea relua slujba de la Bursă. Sigmund nu reuşi să-l vindece complet, pentru că nu ştia care este cauza halucinațiilor. Acum, după ce rezolvase problema complexului oedipian, aceasta îi devenise clară. Spre surprinderea sa, însă, când îl conduse pe broker înapoi, în copilărie, determinându-l să scoată la iveală dragostea obsesivă pentru mama sa şi ura față de tată, omul puse capăt analizei.

Şi alți pacienți se revoltară împotriva acestui nou instrument. Cei care se prezentaseră inițial ca nişte oameni civilizați şi bine crescuți deveniseră vulgari, vicleni şi temători. Începeau să simuleze... până când Sigmund reuşea, cu infinită răbdare şi perseverență, să-i facă conştienți de sursa îmbolnăvirii lor. Unii pacienți se vindecară şi îşi reluară responsabilitățile ce le reveneau în familie şi la serviciu. Alții, care abandonaseră tratamentul disperați, se întorceau ceva mai târziu şi progresau foarte încet.

— Există o ştiință a analizei, exulta el. Analiza psihicului. Dar întrebarea e cum va reacționa lumea medicală vieneză când va afla de existența complexului lui Oedip!

Era deja un proscris pentru că împroşcase cu noroi pruncii nevinovați. Acum avea să pună paie peste foc când va lansa ideea originii incestuoase a acestei sexualități.

Foarte bine, o să-şi păstreze gândurile pentru el... foarte multă vreme de acum înainte. Nu spunea oare Virgiliu că nimeni nu trebuie să-şi publice scrierile decât după trecerea a nouă ani? Chiar şi cel mai viteaz războinic avea dreptul la un răgaz pentru a-şi vindeca rănile căpătate într-o bătălie înainte de a se arunca în alta. Îşi aprinse un trabuc şi începu să pufăie alene.

Durerile de stomac îi dispărură, pulsul îi reveni la normal, iar tratamentul pacienților săi îşi recăpătă importanța dinainte. De asemenea, i se trezi interesul pentru dragoste, lectură şi dorința de a efectua explorări intelectuale. Călătoria în propria copilărie îi alungase sentimentele de vinovăție şi anxietatea. Renunță pe moment la autoanaliză în favoarea cărții viselor, căutând materiale din antichitate referitoare la legenda lui Oedip. Scrise într-o izbucnire de energie primele capitole: *Funcția viselor, Metoda de interpretare a viselor, Analiza unui specimen de vis.* O duse pe Martha la

teatru să-l asculte pe Mark Twain şi-i traduse replicile mustind de un viguros umor american. Jucă cu copiii „O sută de călătorii prin Europa", le citi din *Nordul îndepărtat* al lui Nansen. Încercă să-l învețe pe Martin să scrie poezii cu ritm şi rimă. Toată familia urmări cu atenție procesele lui Dreyfus şi apoi al lui Emile Zola de la Paris. Citi noul roman al lui Arthur Schnitzler, minunându-se cât de profunde erau cunoştințele scriitorului cu privire la motivația sexuală a omului.

Ajunse la concluzia că definise prea îngust conceptul de subconştient. Făcuse o greşeală atunci când transferase judecata morală asupra conținutului său. Pentru că îşi extrăsese materialele de la pacienți nevrotici şi din psihanaliza propriilor tulburări, văzuse subconştientul numai ca pe o forță întunecoasă, rea, care stătea la pândă gata să-l înhațe şi să-l sfâşie pe trecătorul lipsit de apărare.

Afirmase încă de la început că intenționa să străbată drumul de la psihologia anormală la cea normală, de la ființa umană bolnavă la cea sănătoasă. Această modalitate de abordare îi permisese să-şi vadă greşeala. Nu luase în considerare şi celelalte fațete ale subconştientului, poate chiar o întreagă jumătate, reprezentată de instinctele dătătoare de viață care stimulau creativitatea. Din această porțiune a subconştientului derivau cele mai inspirate manifestări artistice. Îşi aşternu febril gândurile pe hârtie:

„Scriitorii sunt aliați importanți şi mărturiile lor au o valoare deosebită, pentru că ei sunt capabili să sesizeze o întreagă gamă de lucruri la care filosofia noastră nu ne-a lăsat să visăm. În privința cunoaşterii minții omeneşti, ei ne-au devansat pe noi, oamenii de rând, se adapă de la izvoare la care, deocamdată, ştiința nu are acces..."

Materialul furnizat de propriile vise era foarte bogat şi îi dădea posibilitatea să-şi argumenteze afirmațiile. Într-o noapte visă că scrisese o monografie despre o anumită plantă. Cartea se afla în fața lui „şi tocmai întorcea o planşă colorată împăturită. Fiecare exemplar cuprindea un specimen uscat al plantei, ca şi când ar fi fost luat dintr-un ierbar".

Utiliza criteriul cronologic, făcând asocieri în ordinea apariției elementelor în vis. În dimineața anterioară se oprise în fața vitrinei unei librării ca să se uite la o monografie recent publicată, *Genul Cyclamen.* Ciclamele, reflectă el, erau florile preferate ale Marthei. Îşi făcu reproşuri. „Este o adevărată ruşine că nu-i mai aduc Marthei flori, aşa cum obişnuiam cândva."

Se ocupă apoi de cuvântul monografie. Deşi nu manifestase talente speciale pentru botanică la Sperlgymnasium, câțiva ani mai târziu publicase o monografie despre o plantă: *Despre coca.* Îi atrăsese atenția lui Karl Koller asupra efectului ei anestezic asupra limbii, iar acesta încercase s-o aplice şi asupra ochiului şi să execute operații pe ochi inimaginabile până la acea dată. Koller şi Königstein îl operaseră apoi de glaucom pe Jakob.

...cocaină... ar trebui să existe o legătură... dar, cu câteva zile în urmă văzuse un *Festschrift,* un număr omagial alcătuit de elevii dr. Stricker cu ocazia împlinirii a douăzeci şi cinci de ani de la numirea acestuia ca profesor plin. În lucrare se spunea că Koller descoperise virtuțile anestezice ale cocainei în laboratorul lui Stricker, fără să se menționeze contribuția lui Freud. Se simțise jignit şi apoi fusese furios pe el însuşi pentru că nu mai aşteptase puțin, ca să facă el comunicarea spre care îi condusese pe Koller şi Königstein. Dar pe atunci era prea îndrăgostit. Se împlinise un an de când nu o mai văzuse pe Martha. Se repezise imediat la Wandsbek, la iubita lui.

Königstein... În seara premergătoare visului, plecase împreună cu

Königstein de la o conferință. Prietenul său era supărat:

— Sig, ai făcut din sexualitate copilul tău preferat, eşti aproape obsedat de ea. Doctorul trebuie să se ocupe de un ochi bolnav, de un plămân, de un os...

— Leopold, încearcă să gândeşti despre psihanaliză prin analogie cu cocaina. Datorită psihanalizei vom putea efectua operații pe creier care înainte nu erau posibile, exact aşa cum ai făcut tu operațiile pe ochi.

Monografie... Încerc să termin monografia despre *Interpretarea viselor.* Cu o zi înainte primise o scrisoare de la Fliess în care acesta îi spunea:

„Sunt foarte ocupat cu cartea ta despre vise. O văd în fața mea pe birou şi mă văd şi pe mine cum îi întorc paginile."

Dorința lui Sigmund de a termina monografia era aşa de puternică, încât îl invidie pe Wilhelm pentru spiritul lui vizionar. „Numai de-aş vedea-o terminată, în fața mea, pe birou!", îşi spuse în sinea sa.

Ultimul element al visului era planşa color pliată. Avu nevoie de mult timp ca să scotocească prin ungherele memoriei. În cele din urmă, imaginile care se succedau cu repeziciune se opriră în momentul în care el avea cinci ani şi sora lui, Anna, trei. Se jucau pe jos, într-unul din primele apartamente ale familiei Freud. Tatăl lor le dăduse o carte care cuprindea relatarea unei excursii prin Persia. Jakob îi îndemnase să scoată planşele colorate ca şi când ar fi fost nişte frunze de anghinare. Tatăl lor se amuza vizîndu-i cum smulgeau filele.

Ce ascundeau aceste elemente? Oare interpretarea lui ecrana alte amintiri mai vechi?

Insistă. În cele din urmă, amintirile din copilărie ieşiră la suprafață, dar erau de natură atât de intimă, încât nu fu în stare să transcrie materialul respectiv în capitolul corespunzător. Avea şi aşa destule necazuri la Viena. Era ca şi când s-ar fi plimbat duminică după-amiază prin Piața Operei în pielea goală! Recurse atunci la un subterfugiu: va include aceste materiale într-un articol intitulat *Memorii ecranate* şi va inventa un pacient cu cinci ani mai tânăr decât el. Va intra în dialog cu „pacientul", lăsând celălalt eu al său să scoată la iveală materialul autobiografic.

Prima scenă care îi apăru în fața ochilor fu o porțiune de pajişte în pantă abruptă, de un verde intens, presărată cu păpădii galbene. În fața uşii de la intrarea într-o casă aflată în partea de sus a pajiştii se afla o țărancă cu basma pe cap şi o doică. El, Sigmund, care avea pe atunci trei ani, se juca cu fiul fratelui său vitreg, John, care era cu un an mai mare, şi cu fiica lui Emanuel, Pauline, de aceeaşi vârstă cu Sigmund. Culegeau păpădii galbene şi, în clipa în care el şi cu John constatară că Pauline are buchetul cel mai frumos, se năpustiseră asupra ei şi îi luaseră florile. Pauline alergase plângând spre țărancă, iar aceasta îi dăduse o bucată de pâine neagră. Băieții, invidioşi, aruncaseră păpădiile şi alergaseră şi ei spre țărancă, ce le întinsese fiecăruia câte o felie de pâine. Pâinea era delicioasă, scena se întrerupse...

Cum de intrase în acest joc al lanternei magice? Care erau elementele care lăsaseră asemenea urme în memoria lui? Galbenul intens al florilor? Gustul delicios al pâinii negre? Faptul că se purtaseră urât cu micuța Pauline? Păpădiile galbene îl duseră cu gândul înapoi la o vizită pe care o făcuse la Freiberg pe când avea şaisprezece ani şi se îndrăgostise de Gisela, fiica acelor prieteni vechi cu care îşi petrecea vacanțele. Cutreieraseră pădurile împreună în timpul vacanței, iar fata purta o rochie de culoare galbenă ca păpădia. Nu-i mărturisise dragostea. După plecarea fetei,

Sigmund se plimbase prin aceleaşi păduri, închipuindu-şi că Jakob nu dăduse faliment. Nu trebuiau să se mute la Viena. Sigmund crescuse şi preluase meseria tatălui său, prosperase, se căsătorise cu Gisela Fluss şi trăiseră fericiți în această pădure.

Nepoata lui Pauline. Când o vizitase acasă, la Manchester, îşi dăduse seama că fratele lui vitreg se gândea că s-ar putea să se îndrăgostească de Pauline. Dar nu se întâmplase aşa. Sigmund rămăsese sclavul cărților sale şi nu mai avea nici un sentiment pentru Pauline. De ce nu? Să-i iei unei fete florile însemna s-o deflorezi, şi el trecuse prin experiența asta. Nu-şi dăduse seama de acest lucru când avea trei ani, dar faptul ca atare îi rămăsese implantat în conştiință.

De ce îşi amintea cu atâta plăcere cum rupea planşele colorate din cartea despre Persia? Pentru că „tragerea în afară" echivalează cu masturbarea. Oare de aceea îi plăcea aşa de mult anghinarea, pentru că putea să-i smulgă foile una câte una? Şi de ce făcea asociația cu masturbarea când se vedea pe sine însuşi jucându-se pe podea cu frumoasa lui soră Anna?

Îl vizualiza pe Jakob care chicotea cu un aer complice în timp ce ei „trăgeau afară" planşele colorate pentru că mai târziu, el, Sigmund, se temuse de această descoperire, aşa cum fac toți băieții, şi ar fi vrut să capete aprobarea lui Jakob?

3

Întrucât avea vreo zece pacienți care veneau zilnic la tratament, rămase în Viena pe tot parcursul lunii iulie, în timp ce Martha şi copiii se duseră la Aussee. Lua dejunul în casa părintească, împreună cu mama sa, Dolfi şi Alexander. Când asupra oraşului se pogorî o căldură insuportabilă, le trimise pe mama şi pe sora lui la Ischl pentru restul verii.

Pacienții lui – cu excepția domnişoarei Cessie, în cazul căreia îşi recunoscuse înfrângerea – făceau un progres aşa de evident, încât în momentul în care se pregătea să se ducă şi el să se reîntâlnească cu Martha avea moralul ridicat. În seara plecării îl invită pe Alexander la masă, apoi discută jovial cu chelnerul şi cu vizitiul trăsurii. Regreta puțin faptul că Alexander coborî mai devreme din trăsură ca să ia tramvaiul, în loc să meargă cu el până la Gara de Vest, unde mai exista o stație. Ploua mărunt când ajunse la Gara de Vest şi era prea devreme ca să se urce în trenul de noapte. Îl rugă pe paznic să-l lase pe peron ca să-şi poată găsi un compartiment mai bun. În timp ce stătea acolo şi aştepta, îl văzu pe contele Franz Anton Thun, primul ministru, care sosi într-o trăsură deschisă. Paznicul îi ceru contelui Thun biletul, însă acesta îl dădu la o parte din calea lui cu un gest poruncitor şi ocupă cel mai bun compartiment din trenul care mergea spre Ischl, reşedința de vară a împăratului.

Sigmund se hotărî să pretindă aceleaşi drepturi ca şi contele Thun când va veni trenul lui. Între timp, îşi murmura încet o arie din *Nunta lui Figaro* de Mozart. Apropo de conți, îşi aminti de fraza lui Beaumarchais despre gentlemanul care fusese atât de amabil încât îşi dăduse osteneala să se nască. Se gândi apoi la acel *droit du seigneur,* privilegiul primei nopți de căsătorie, pe care contele Almaviva din *Nunta lui Figaro* încerca să-l obțină de la drăgălaşa cameristă a soției sale, Susana. Îşi aduse aminte şi de ziariştii

care nu-l agreau pe Thun şi îl porecliseră „Contele Nichtsthun" „Contele care nu face nimic". În momentul acela trecu pe lângă el un bărbat pe care îl recunoscu ca fiind inspectorul guvernamental pentru examenele medicale. Inspectorul ceru să fie instalat într-un compartiment de clasa întâi, unde nu voia să fie deranjat de nimeni. Sigmund avea bilet de clasa întâi şi socotea că şi lui ar trebui să i se repartizeze un compartiment întreg. Când se urcă în tren, conductorul îl expedie într-un compartiment dintr-un vagon cu coridor, unde în timpul nopții nu se putea merge la toaletă. Protestele lui Sigmund rămaseră fără rezultat. Mai în glumă, mai în serios, îi spuse conductorului:

— Ai putea să faci cel puțin o gaură în pardoseala compartimentului, ca să vii în întâmpinarea eventualelor necesități ale pasagerilor.

Noaptea avu un vis: se afla la o adunare studențească în fața căreia luase cuvântul contele Thun. Cineva din public îl provocă să facă un comentariu despre nemți. Contele Thun spuse că floarea preferată a germanilor este podbalul, după care îşi puse la butonieră nişte resturi strivite de frunză. Sigmund se simți deranjat de această afirmație şi fu surprins să constate că era atât de afectat. Acum se afla în Aula, sala de festivități a Universității. Întrucât toate uşile erau închise, fugi printr-un şir de încăperi elegant mobilate. Singura persoană pe care o întâlni fu o bătrână venerabilă care se oferi să-l însoțească cu o lampă. Dar el îi ceru să rămână pe scară.

„Am avut impresia că în felul acesta evitam inspecția de la ieşire. Am coborât pe scări şi am găsit o cărare îngustă şi abruptă pe care am urcat."

Următoarea problemă care i se punea în vis o constituia evadarea din oraş. Dar toate gările erau închise. După ce se gândi încotro să se ducă, optă pentru oraşul Graz. Când ajunse în compartiment observă că avea la butonieră un obiect lung, împletit, în formă de frunză. Scena se schimbă din nou: se afla în fața gării, în compania unui bărbat chior, ceva mai în vârstă. Întrucât era clar că Sigmund se afla acolo în calitate de infirmier-însoțitor, îi întinse omului o ploscă, şi atunci penisul omului care urina îi apăru în fața ochilor.

În momentul acela, Sigmund se trezi, îşi scoase ceasul de aur din buzunar şi văzu că era ora trei dimineața. Nu se trezea aproape niciodată noaptea din cauza unei nevoi fiziologice. Îşi puse întrebarea:

„Oare nevoia mea fiziologică a fost cea care a provocat visul, sau dorința de a urina a fost provocată de gândurile din vis?"

Conchise că visul fusese provocat de aerele aristocratice ale contelui Thun pe peron. Tocmai de aceea Sigmund, fără să-şi dea seama de legătură, cântase o arie din *Nunta lui Figaro,* piesă interzisă de Ludovic al XVI-lea pentru că ridiculiza regalitatea.

Rumegă visul tot restul nopții. Apoi, în zilele următoare puse pe hârtie asociațiile de idei, în încercarea de a trece dincolo de aspectul exterior, pentru a înțelege semnificațiile latente. Aristocraticul conte Thun îi evocă o scenă de pe vremea când avea cincisprezece ani şi organizase împreună cu colegii săi o conspirație împotriva antipaticului profesor de germană. Singurul tânăr aristocrat din şcoală, pe care băieții îl porecliseră „Girafa", era nedreptățit de profesorul lui, dar asta nu-l împiedica să poarte întotdeauna o floare la butonieră. Această floare reprezenta începutul Războiului dintre Rozele Albe şi cele Roşii. Asociația îl conduse la garoafele roşii şi albe purtate în Viena – cele roşii de către social-democrați, cele albe de partidul antisemit. Politica îi aminti de Viktor Adler, care locuise cândva în apartamentul familiei Freud, iar gândul la Alder îl aduse înapoi, în Berggasse. De acolo, gândurile i se îndreptară spre mama lui. În vis fusese în Aula şi scăpase de acolo

parcurgând o serie de camere frumos mobilate. Îşi dăduse seama de multă vreme că încăperile însemnau femei, *Fauenzimmer,* adesea dame de consumaţie. Ştia că dacă cineva visa diversele modalităţi prin care intra şi ieşea din aceste camere, interpretarea era clară. Aşadar, ce semnificaţie avea visul său: că poseda o serie de femei?

Pe cine reprezenta femeia mai în vârstă? Aceasta considera că Sigmund are tot dreptul să treacă mai departe, iar el simţea că „fusese foarte şmecher pentru că evitase în felul acesta inspecţia de la ieşire".

Şi de ce se hotărâse în cele din urmă să plece la Graz? Se lăuda, ceea ce semnifica îndeplinirea unei dorinţe. La Viena, se spunea în jargon: „Cât costă Grazul?" pentru a se evidenţia vanitatea unei persoane care se considera suficient de bogată ca să cumpere orice.

Îşi îndreptă atenţia spre ultimul incident, gentlemanul mai în vârstă, cu un singur ochi, căruia îi întinsese o ploscă de sticlă. Întrucât prinţul este părintele ţării sale, Sigmund încetă să se mai gândească la contele Thun, concentrându-se asupra împăratului Franz Josef şi apoi asupra tatălui său. Reflectă din nou la cele două episoade anterioare legate de urinat, primul când făcuse în pat şi fusese certat de Jakob, al doilea când intrase în camera părinţilor săi şi-l surprinsese pe tatăl său în timpul actului sexual.

În vis îi făcuse plăcere să-l ridiculizeze pe contele Thun, care era un înlocuitor al tatălui său. Consemnă în notiţele sale:

„Visul devine absurd dacă vreunul din firele gândirii celui care visează are la bază o critică sau ridiculizarea cuiva".

Era uimit de coeficientul înalt de agresivitate împotriva tatălui său care mai dăinuia încă în subconştientul lui. Jakob avusese glaucom, aproape că-şi pierduse un ochi, iar acum fiul se răzbuna pe tată, luând locul persoanei autoritare aflate în preajma bătrânului care urina în ploscă. Nu fusese silit să taie o gaură în podea pentru ca tatăl său să urineze, căci el era medic şi putea să cumpere un vas special. Aceasta îi aminti de povestea cu analfabetul care încerca la optician lentile după lentile şi nu reuşea să citească.

Avu un sentiment profund de vinovăţie până în momentul când îşi aminti de o piesă, *Consiliul iubirii,* de Oskar Panizza, în care Dumnezeu era înfăţişat ca un bătrân paralitic ce se pregătea să-i pedepsească pe oameni pentru practicile lor sexuale. La aceasta se adăuga şi scena din *Nunta lui Figaro,* în care erau date în vileag poftele sexuale ale contelui Almaviva, ce se vedea nevoit să-şi ceară iertare.

Consemnă în carnetul său:

„Întregul conţinut al visului, cu manifestările lui de lezmajestate, este o luare în derâdere a autorităţilor supreme, o expresie a revoltei mele împotriva tatălui... tatăl este prima şi – pentru copii – singura autoritate, al cărei absolutism a generat, pe parcursul istoriei, celelalte autorităţi ale civilizaţiei umane".

Esenţa visului său consta în faptul că, şi după ce rezolvase problema complexului lui Oedip, sentimentele lui infantile de gelozie, competiţia şi agresivitatea împotriva tatălui puteau ieşi din nou la iveală dacă li se oferea un stimulent potrivit. Se vindecase în viaţa din stare de veghe, dar pe tărâmul viselor lucrurile rămăseseră neschimbate. Îşi aminti din nou visul lui mai vechi, la vârsta de şapte sau opt ani, când o văzuse pe mama sa cu o expresie paşnică pe chip, transportată în cameră de oameni cu ciocuri de pasăre. La o primă analiză a visului nu înţelesese de ce-i provocase o anxietate atât de puternică. Acum ştia. În vis o privea pe mama sa cu o

expresie libidinoasă şi aceasta îi provoca băiatului o frică inconştientă, pe lângă groaza că tatăl lui ar putea afla. De la ultimii săi pacienți învățase că ceea ce numise el *teroarea castrării* era un fenomen obişnuit la băieți în stadiul falic timpuriu, când interesul şi energiile lor se concentrau în principal asupra organelor genitale. Incestul este păcatul cardinal pentru care nu există decât o singură pedeapsă potrivită: retezarea membrului vinovat... şi asta în mod obligatoriu de către tată, care este figura autoritară transcendentă.

4

În ciuda faptului că între ei exista un conflict deschis, Wilhelm Fliess era, în continuare, singurul public şi critic al lui Sigmund. Freud îi trimisese deja un capitol din cartea sa despre vise, care includea şi analiza primului său vis despre Emma Benn. Îi expedie acum şi capitolul următor, intitulat *Visele de împlinire a dorințelor.* Fără să mai aştepte comentariile lui Fliess, începu să lucreze la proiectul capitolelor despre *Distorsiunea în vis* şi *Procesul psihic al visării.* Martha şi Minna erau singurele persoane din Viena care cunoşteau subiectul cărții.

Pe tot parcursul verii, luă câte un membru al familiei în excursii scurte. Nici unul din ei nu rezista foarte mult timp cu el, din cauza ritmului său amețitor de mers, care, după părerea Minnei, îi trăda dorința de a dormi în fiecare noapte în alt loc. De fiecare dată se întorcea cu câte o mică statuetă sau o altă piesă antică, reprezentând premiul pentru călătoria pe care o întreprinsese. Nu-şi prea putea permite asemenea excursii, dar se conforma unui vechi proverb vienez potrivit căruia „Dacă vrei să ajungi un om bogat trebuie să-ți vinzi ultima cămaşă". În septembrie, Minna şi mama ei luară copiii în grija lor, în aşa fel încât Sigmund şi Martha să poată pleca la Ragusa (Dubrovnik), pe coasta dalmată. Marthei îi plăcu atât de mult oraşul înconjurat de ziduri încât refuză invitațiile lui Sigmund de a face excursii prin împrejurimi. Într-o dimineață, Sigmund închirie o trăsură împreună cu un străin agreabil căruia îi surâdea ideea de a face o vizită în Herțegovina învecinată. În timpul călătoriei, vorbiră despre turcii din Bosnia. Sigmund îi povesti mai multe istorioare aflate de la un coleg care fusese medic în Bosnia.

— Îi respectă în mod special pe medici şi, spre deosebire de oamenii noştri, au o atitudine de resemnare față de hotărârile destinului. Dacă doctorul îl informează pe un tată că unul dintre membrii familiei va muri, acesta răspunde: *"Herr,* asta e situația: Dacă ar fi putut fi salvat, sunt sigur că l-ați fi ajutat!"

Îşi aminti încă un amănunt relatat de colegul său despre turcii din Bosnia: importanța excepțională pe care o acordă actului sexual. Unul din pacienții colegului său îi spusese acestuia: *„Herr,* să ştiți că dacă asta se termină, viața nu mai are nici o valoare."

Cu toate acestea, decise că nu îl cunoştea suficient de bine pe interlocutorul său ca să-i împărtăşească o asemenea relatare. În schimb, orientă conversația spre Italia şi spre pictură. Îi recomandă omului să viziteze Orvieto, ca să vadă fresca *Judecata de Apoi* de la catedrală. Capela aceasta fusese pictată de un mare artist care se numea...

...cum se numea? Memoria îi juca o festă. Vedea clar în fața ochilor imaginile din frescă. Dar singurele două nume de artişti care îi veneau în

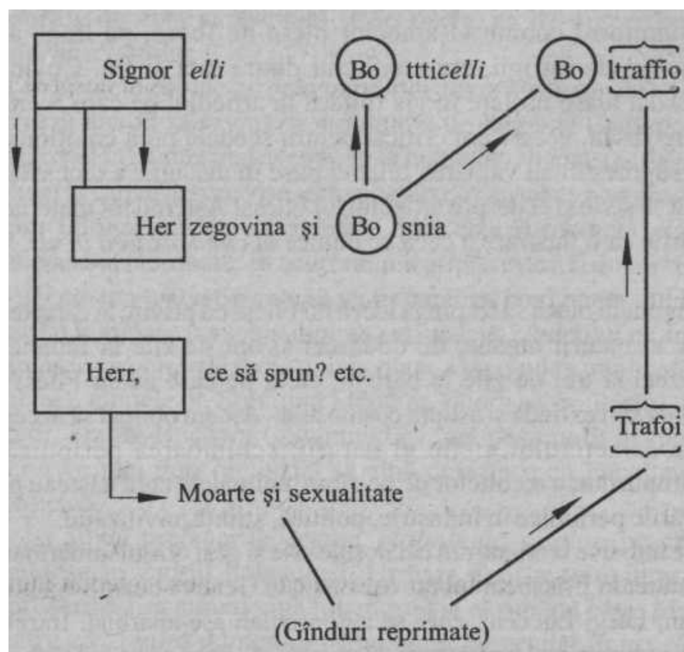
minte erau acelea ale lui Botticelli şi Boltrafio.

Timp de câteva zile, acest lapsus îl tortură cumplit, dar până la urmă dădu peste un italian cultivat care îi spuse imediat numele Signorelli.

Sigmund exclamă:

— Desigur, aşa este, Luca Signorelli. Dar cum se face că l-am uitat? Nimic nu se uită în mod accidental. Întotdeauna există un motiv, o cauză pe care o putem descoperi prin deducții logice.

Începu să aştearnă pe hârtie însemnări: numele Signorelli îi fusese izgonit din memorie tocmai pentru că îşi reprimase gândul la importanța deosebită acordată de bosniac actului sexual. Dar cum se stabilise legătura? Ambele povestiri despre pacienți începuseră cu cuvântul *Herr,* care este echivalentul german al lui *Signor.* De acea, jumătatea *Signor* din numele *Signorelli* fusese reprimată. Întrucât discutau despre Bosnia, era firesc să-i vină în minte Bo – de la Boltrafio şi Botticelli. Dar de ce Boltrafio, care nu era un nume aşa de cunoscut ca Botticelli sau Signorelli? Pentru că cu câteva săptămâni în urmă aflase că unul dintre pacienții lui homosexuali se sinucisese, iar vestea aceasta îl ajunsese în satul tirolez Trafoi, care îi oferea aşadar cea de-a doua parte a numelui Boltrafio. Îşi făcu o diagramă a procesului denumit de el *parapraxis:*

Scrise un articol inspirat de acest incident, intitulat *Mecanismul psihic al uitării.*

Când se întoarse la Viena, găsi un articol al lui Fliess despre o descoperire fiziologică. Sigmund consideră că este scris pe un ton mult prea pătimaş. Simțea, de asemenea, că Fliess supraestimase importanța descoperirii sale. În noaptea aceea visă următoarea propoziție:

„Este scris într-un stil absolut norekdal".

Cuvântul care nu era, de fapt, cuvânt îl uimea. Îl separă în părțile sale componente. Citise de curând un articol critic la adresa lui Henrik Ibsen. Nora era numele eroinei din *Casa păpuşilor.* Ekdal provenea din *Rața sălbatică.*

„Interpretarea viselor este ca o fereastră prin care putem arunca o privire în interiorul minții omeneşti... Visele par să aibă adesea mai mult decât o singură semnificație. Nu numai că pot include mai multe împliniri ale

dorințelor, una după alta, dar şi o succesiune de sensuri şi împliniri ale unor dorințe imprimate peste altele, cea de la bază datând din copilăria cea mai fragedă.

Numitorul comun al ambelor piese de Ibsen, pe lângă alte elemente ale intrigii, era conflictul dintre tată şi fiu. Cuvântul Norekdal luase naştere în vis fiindcă în articolul pe care îl citise despre Ibsen, acesta era criticat pentru scenele prea emoționale, care supraestimau valoarea relației puse în discuție; exact asta ar fi vrut să scrie şi el despre articolul lui Fliess! Aşternu tot materialul pe hârtie ca o ilustrare a ceea ce numea el *condensarea în vis.*

Sigmund putea să respingă ideea lui Fliess cu privire la caracterul ciclic al naturii umane, de douăzeci şi opt de zile la femeie şi douăzeci şi trei de zile la bărbați, ciclu pe care acum Fliess se străduia să-l extindă şi asupra cosmosului, dar era obligat să accepte ideea caracterului ciclic al naturii: schimbarea periodică a anotimpurilor, a recoltelor de pe câmp, animalele care năşteau pui, mişcările periodice în industrie, politică, ştiință, civilizație.

Se întoarse la Viena din călătoriile sale şi găsi oraşul înmărmurit: împărăteasa Elisabeta fusese asasinată la Geneva de un vagabond italian, Luigi Lucceni, care se autoproclamase anarhist. Întrebat de ce o ucisese pe împărăteasă, răspunsese: "Face parte din războiul împotriva celor bogați şi puternici."

Viena o văzuse foarte puțin pe împărăteasa Elisabeta din momentul în care se plictisise de Austria şi îl părăsise pe împăratul Franz Josef ca să cutreiere Europa. Franz Josef se consolase cu Katherina Schratt, actriță de la Burgtheater. Însă vienezii nutreau convingerea că familia Habsburgilor este urmărită de un destin tragic. Prințul moştenitor, Rudolf, se sinucisese la Mayerling, împărăteasa fusese asasinată şi nu mai avea cine să-i ia locul bătrânului împărat, decât arhiducele Ferdinand, un nepot necunoscut, străin de problemele imperiului.

Sigmund venise abia de câteva zile – familia urma să se întoarcă în capitală la sfârşitul lui septembrie –, dar se simțea cât se poate de deprimat din cauza atmosferei apăsătoare din Viena. Mormăi în sinea lui: „E o porcărie să locuieşti aici; în mediul ăsta nu poate supraviețui speranța de a realiza ceva".

Însă curând Viena îşi reluă viața lipsită de griji: sălile de concerte, Opera şi Hoftheater erau pline, restaurantele şi cafenelele răsunau de voci surescitate şi de râsete, ca de obicei în jurul *Stammtisch*-urilor.

În primele zile ale lui octombrie, din cauza avalanşei de pacienți, se văzu nevoit să revină la programul de lucru de douăsprezece ore, astfel încât abia mai avea timp să mănânce. Noaptea scria pagini întregi la cartea despre vise, entuziasmat de capacitatea sa creatoare. Apoi fântâna secă pe neaşteptate. Idei care îi fuseseră dragi se dovedeau a fi eronate. În scurt timp o gripă severă îl doborî la pat.

Îşi pusese mari speranțe că va fi reabilitat când împăratul Franz Josef îi înmânase personal diploma cu ocazia Jubileului de aur şi îl numise *Extraordinarius* la universitate. Dar când fu publicată lista oficială, numele dr. Sigmund Freud nu figura pe ea. Postul fusese dat dr. Frankl-Hochwart. Sigmund îşi jură posomorât în sinea lui că nu va mai dori niciodată să aibă de-a face cu Facultatea de Medicină.

Îşi anulă prelegerile despre *Psihologia viselor,* pe care le anunțase în cadrul docenturii. Urmară apoi autoînvinuirile şi reproşurile. Era numai vina

lui, mormăia el supărat către Martha, pentru că „ţinuse domeniul psihologiei suspendat în aer, fără o fundamentare ştiinţifică". De ce nu putea explica în termenii unor energii acumulate şi ai unor descărcări nervoase momentele în care instinctele, emoţiile, sentimentele, ideile, amintirile, fobiile, isteriile, nevrozele îşi adunau puterea nervoasă necesară ca să-şi elimine conţinutul pe cale fiziologică? Încerca din răsputeri să-şi ascundă dezamăgirea faţă de Martha.

Uneori era cât se poate de optimist în legătură cu studiile sale tot mai aprofundate asupra subconştientului, însă după aceea trecea prin perioade de dubii şi confuzie. Îi scrise lui Fliess:

„Destinul... l-a uitat pe prietenul tău însingurat din acest colţ de lume... Mi-am devansat semenii cu cincisprezece ani în privinţa anumitor chestiuni şi nu cred că mă vor mai ajunge vreodată din urmă".

Câteodată se complăcea în acea „splendidă izolare", cum o numea el, fiindcă îi lăsa tot timpul liber pentru lucru. Dar după câteva săptămâni simţea că singurătatea îi striveşte psihicul ca o piatră de moară. Se consola cu faptul că Viena medicală trebuia să accepte cel puţin unul din preceptele publicate de Breuer şi de el cu cinci ani în urmă. Era însă evitat de colegii săi ca şi când ar fi fost un lepros ce trebuia ţinut la distanţă de ceilalţi membri ai comunităţii.

Când simţi nevoia să aibă un public pentru *Interpretarea viselor,* îşi prezentă expunerea pe această temă în faţa unui grup B'nai B'rith. Dar încă se mai poticnea prin labirintul cărţii despre vise, încercând să canalizeze munca de condensare, distorsionare, relaţia dintre vise şi bolile mentale, prezentând sute de vise personale sau aparţinând pacienţilor, pentru a le atrage atenţia neurologilor asupra importanţei interpretării lor ca mijloc terapeutic. Nu mai voia să facă cunoscut nici un material terminat numai pe jumătate, de teamă să nu audă ceea ce spusese Wagner-Jauregg despre el şi mai înainte: „Mergi prea repede şi îţi asumi prea multe riscuri."

Cei doisprezece pacienţi ai săi, dintre care o jumătate bărbaţi, îi ofereau o mare varietate de nevroze, printre care se includeau şi cele cu simptome clasice: mania persecuţiei, auzitul vocilor, anxietatea, pseudoparalizia ce-i dădea individului capacitatea de a se izola de lume... Simţea o satisfacţie profundă când era în stare să aline suferinţele cuiva şi să realizeze chiar şi o vindecare propriu-zisă. Considera însă o înfrângere personală refuzul pacientului de a pătrunde în substratul propriei conştiinţe sau groaza acestuia la gândul că boala sa este de natură psihică. Medicul era obligat să nu se implice afectiv în cazul în care o anumită boală nu se lăsa învinsă şi vindecată.

„Dar ce mă priveşte, îşi spuse Sigmund, este în joc însăşi metoda mea. Principiile şi descoperirile mele sunt în bătaia puştii ori de câte ori accept un nou pacient. De aceea o primi din nou pe *Fräulein* Cessie când Josef Breuer îl rugă, deşi după un an de analiză nu se vedea nici cea mai mică ameliorare. N-avea cum să-i ajute pe nefericiţii care ajunseseră prea departe în boala lor şi nu mai puteau comunica cu el, dar când terapia lui eşua acolo unde ar fi trebuit să apară o ameliorare, după cum simţea el, se supăra pe noua lui ştiinţă medicală fiindcă prezenta atâtea lacune. Trebuia să înveţe în continuare să afle adevărul despre felul în care funcţionează mintea umană. Pe de altă parte, se văzu nevoit să recunoască faptul că, în psihanaliză, eşecul era al doctorului, nu al pacientului.

La capitolul autopsihanaliză i se întâmpla să întrezărească anumite adevăruri referitoare la natura umană şi complexităţile ei structurale

incredibile, care îl convingeau că într-o zi se va cunoaşte pe sine însuşi şi se va elibera complet. Dar după aceea urma un eşec în interpretarea fanteziilor sau a viselor şi atunci se simțea înspăimântat şi neputincios.

Anul 1898 se încheie fără să-i aducă nici o schimbare importantă.

5

În ianuarie 1899, Sigmund află că psihologul şi medicul englez Havelock Ellis dăduse o înaltă apreciere lucrării lui despre conexiunea dintre isterie şi viața sexuală, în cartea *sa. Alienatul şi neurologul.* Se simți încântat, gândindu-se din nou că poate ar trebui să se mute cu toată familia în Anglia, care era ceva mai receptivă la nou. Nu ştia cu ce duritate fusese atacat Havelock Ellis pentru încercarea lui de a atrage atenția asupra necesității unei educații sexuale a omului.

Sarcina cea mai anevoioasă pe care o avea acum de rezolvat o constituia parcurgerea volumelor groase despre vise în germană, franceză, engleză, spaniolă şi italiană care se acumulaseră pe rafturile sale. Nu-şi dăduse seama cât de multe erau. Unele dintre ele reprezentau simple aiureli, cum ar fi cartea egipteană a simbolurilor, care îl învăța pe cititor cum să prezică viitorul, ba chiar viața şi moartea. Dar erau şi altele, ieşite de sub pana unor psihologi inteligenți ca Gruppe, Hildebrandt, Strümpell, Delboeuf, care observaseră efectul cerințelor fiziologice asupra viselor: căldură, sete, nevoia de a avea un scaun, relația între întâmplările de peste zi şi imaginile din vis, locul anxietății în vise. Dar în pofida intențiilor oneste, predecesorii lui se poticniseră mergând fără lanternă prin peşteri întunecoase şi încă neexplorate, lovindu-se cu capul de stalactite pentru că nici unul din ei nu bănuise că există un subconştient care controla atât semnificația, cât şi mecanismul visului, că exista un conținut latent care se întorcea în timp până în perioada copilăriei celei mai timpurii, conferind o semnificație mai profundă visului exterior sau de suprafață.

Parcurgerea acestui material eterogen era o adevărată tortură. Lecturile interminabile îl storceau de puteri, scoțându-i din minte toate ideile noi. Văzând cât de iritabil devenise de când citea aceste cărți – avea deja o listă bibliografică de optzeci de volume – Martha îl întrebă:

— De ce trebuie să citeşti chiar fiecare rând din cărțile astea?

— Pentru că nu pot risca să fiu acuzat că am neglijat ceva din aceste lucrări, chiar dacă sunt numai informații fragmentare.

Martha oftă.

— Materialul acesta nu va avea acelaşi efect deprimant asupra altor cititori cum a avut şi asupra ta?

— Tot ce se poate.

— Ei bine, îndrăznesc să spun că nici un cititor serios nu se va simți deranjat când va citi o introducere de cincisprezece-douăzeci de pagini.

Sigmund se ridică în picioare, se duse la umidificatorul de pe o măsuță laterală, îşi aprinse un trabuc şi trase câteva fumuri.

— Nu este vorba de cincisprezece sau douăzeci de pagini, ci de aproape o sută, ca să trec în revistă întregul material.

Martha îl privi uluită.

— O sută de pagini! Dar asta înseamnă o carte de sine stătătoare. De ce vrei să ridici acest Zid chinezesc în fața cititorilor tăi?

Minna râse.

— Martha, ştii că cea mai mare ambiţie a lui Sigi este să devină martir. Se întoarse spre cumnatul ei. Nu cumva vrei să descoperi America? Ce rost are să citezi din o sută de autori numai ca să demonstrezi că nu au avut dreptate?

— Aceasta este calea ştiinţifică: să faci o succintă trecere în revistă a lucrărilor apărute în acest domeniu şi să le analizezi valoarea.

— Dar ce se întâmplă cu cititorul dacă se rătăceşte în hăţişul acesta?

Sigmund zâmbi trist.

— Nu va ajunge niciodată s-o vadă pe Frumoasa Adormită din mijlocul hăţişului. Este un fel de a face curăţenie, aşa cum ţăranii ard miriştea cu resturile recoltei din anul trecut înainte de aratul de primăvară.

Interpretarea viselor era calea directă spre cunoaşterea activităţilor subconştiente ale minţii. În fiecare capitol integră rezultatul analizei unui vis care arunca cea mai favorabilă lumină asupra metodei în studiu. De un lucru nu se îndoia: cenzorul era un paznic singuratic, atacat de o armată întreagă de anxietăţi şi dorinţe, diabolic de inteligente atunci când se punea problema împlinirii lor. Într-o noapte visă că un cunoscut, ce făcea parte din personalul universităţii, îi spusese: „Fiul meu, Miopii". Urmă apoi un dialog format din replici şi remarci scurte. A treia secvenţă era visul principal. „Ca urmare a unor evenimente ce surveniseră în cetatea Romei, toţi copiii fuseseră scoşi din Roma şi duşi undeva, în siguranţă. Scena se petrecea în faţa unei intrări, a unor uşi duble în stil vechi (era Porta Romana de la Siena, aşa cum mi-am dat seama chiar în timpul visului). Şedeam pe marginea unei fântâni şi eram foarte deprimat, mai că-mi venea să plâng. Un personaj feminin, o servitoare sau o călugăriţă, aduse doi băieţi şi îi încredinţă tatălui lor, un bărbat pe care nu-l cunoşteam. Cel mai mare dintre cei doi copii era în mod clar fiul meu. Nu am văzut chipul celuilalt. Femeia care îi adusese i-a cerut un sărut la despărţire. Avea nasul foarte roşu. Băiatul refuză s-o sărute, însă îi făcu semn cu mâna întinsă şi îi spuse: *«Auf Geseres»."*

Prima impresie a lui Sigmund când începu să-şi transcrie visul fu că omul de la universitate şi fiul lui reprezentau o imagine-ecran pentru el şi Martin; că visul fusese provocat de o succesiune de gânduri şi emoţii generate de piesa pe care o văzuse recent, *Noul Ghetou* de Theodor Herzl. Era vorba de atitudinea antisemită care devenea din ce în ce mai făţişă. Sigmund, la fel ca şi Theodor Herzl în piesa sa, se simţea îngrijorat pentru cei şase copii ai săi. După cum se spunea în piesa lui Herzl, aceştia nu vor avea niciodată un cămin al lor, vor întâmpina dificultăţi nu numai la trecerea graniţelor geografice, dar şi a celor intelectuale.

Roma continua să apară în visele lui Sigmund. Cea mai mare ambiţie a vieţii lui era să viziteze Cetatea Eternă. Dar fiindcă nu păşise niciodată în interiorul zidurilor oraşului, înlocuise Roma cu un oraş în care fusese, în cazul de faţă cu Siena, vestită şi ea pentru fântânile sale arteziene. Siena era un substitut foarte potrivit. În apropiere de Porta Romana, Sigmund văzuse o clădire puternic luminată despre care aflase ulterior că este sanatoriul de boli nervoase. I se spusese că directorul azilului, un evreu, un om cu o pregătire remarcabilă, care muncise din greu întreaga sa viaţă şi parcursese toate treptele ierarhice până să ajungă în postul de director, fusese silit să demisioneze din cauza convingerilor sale religioase. Îşi aminti că se simţise deprimat şi aproape că îi venise să plângă în timp ce stătea pe marginea

fântânii arteziene. În aceeaşi clipă îi venise în minte versetul „Lângă apele Babylonului am şezut şi am plâns", în care Swinburne scria despre distrugerea Babylonului şi a vechii Italii.

Aceasta reflecta exact sentimentele lui în legătură cu Viena şi cu populația oraşului. În aparență, atmosfera era veselă şi la tot pasul răsunau melodii fermecătoare despre Dunăre, se vorbea despre prăjiturele cu ciocolată la *Jause,* dar în realitate domneau prejudecățile, oraşul fiind încremenit între zidurile stagnării, ale superficialității şi ale unei bucurii artificiale. Dar ce semnificație avea dorința lui de a-şi scoate copiii din Roma şi de a-i duce undeva în siguranță? Cu mulți ani în urmă, frații lui vitregi dornici de libertate plecaseră împreună cu copiii lor în Anglia. În acelaşi timp, Jakob şi Amalie se mutaseră împreună cu Sigmund şi cu Anna de la Freiberg în ceea ce credeau ei că este libertatea Liepzigului şi apoi a Vienei. Amalie îi dusese cu trenul din Wroclaw.

Şi cine era personajul feminin, călugăriță sau servitoare, care-i cerea băiatului să-i dea o sărutare la despărțire, femeia aceea cu nasul urât, roşu? Nu putea fi nimeni alta decât bona lui, Monica Zajic, care dorise să-i sărute la despărțire pe Sigmund şi pe Anna, când familia Freud plecase din Freiberg. Dar de ce băiatul – era el însuşi, ştia asta – spusese *,"Auf Geseres"* când ar fi trebuit să spună *"Auf Wiedersehen"?* Cuvântul ebraic *Geseres* înseamnă suferință sau plâns.

Câteva nopți mai târziu visă despre un loc care era un amestec de sanatoriu particular şi diverse alte instituții. Notă în caietul său: „A venit un servitor să mă cheme la comisie. Ştiam în visul meu că se făcuse o încurcătură şi fusesem convocat sub învinuirea că mi-aş fi însuşit un anumit articol. Conştient de nevinovăția mea, dar şi de faptul că dețineam postul de consultant în acel stabiliment, l-am însoțit în tăcere pe servitor. La uşă am fost întâmpinați de un alt om de serviciu care a spus, arătând spre mine:

— De ce l-ai adus? Este o persoană respectabilă.

Am trecut apoi neînsoțit într-un hol mare, cu mai multe maşini care îmi aminteau de infern, cu instrumentele lui diabolice de pedeapsă. Deasupra unui aparat l-am văzut întins pe unul din colegii mei, care ar fi avut toate motivele să mă remarce, dar nu mi-a dat nici o atenție. Atunci mi s-a spus că pot să plec. Dar nu-mi găseam pălăria şi până la urmă n-am putut părăsi încăperea."

Intuia că acest gen de vise era un exemplu de acțiune inhibată şi notă în manuscris:

„Împlinirea dorinței prin intermediul visului îşi găseşte expresia în faptul că am fost recunoscut drept om cumsecade şi că mi s-a spus că pot pleca. Aşadar, în materialul gîndurilor-vis trebuie să fi existat mai multe semne de întrebare în această privință. Mi s-a dat voie să plec, ceea ce înseamnă că am fost absolvit de vină. Dacă la sfârşitul visului s-a întâmplat ceva care m-a împiedicat să părăsesc încăperea, pare plauzibilă presupunerea că materialul refulat care conținea contestația se făcea simțit în acest punct. Faptul că nu reuşeam să-mi găsesc pălăria însemna, aşadar: «În fond, nu eşti chiar un om cinstit». În felul acesta, incapacitatea mea de a face ceva în vis este o modalitate de exprimare a contradicției, un «nu»..."

Un vis absurd îl nedumeri profund. Scrise:

„Am primit o înştiințare de la consiliul municipal al oraşului meu natal cu privire la taxele datorate pentru spitalizarea unei persoane ce suferise, în anul 1851, o criză în casa mea. Eram foarte amuzat de această împrejurare, pentru că, în primul rând, în 1851 încă nu mă născusem şi, în al doilea

rând, tatăl meu, care ar fi putut avea vreo legătură cu acea poveste, murise. M-am dus la el în camera alăturată, unde stătea întins pe pat, şi i-am povestit. Spre surprinderea mea, îşi aminti că în 1851 se îmbătase o dată şi fusese închis sau reţinut. Era în perioada când lucra pentru firma din T...

— Aşadar, obişnuiai să şi bei? am întrebat eu. Te-ai însurat imediat după asta?

Am calculat, bineînţeles, că mă născusem în 1856, ceea ce părea să fie anul imediat următor celui în chestiune."

Jakob nu obişnuia să bea. Oare visul încerca să sugereze că Jakob se purtase prosteşte, ca un om beat? Dar ce făcuse? Venise o notă de plată de la un spital pentru anul 1851. Dar cine beneficiase de îngrijiri medicale? O amintire fragmentară îi apăru încet din bezna memoriei, ca umbra subţire a unei pisici pe acoperişul unei case în timpul nopţii: o bucăţică aici, alta dincolo, o aluzie voalată a fraţilor lui vitregi Emanuel şi Philipp că, într-adevăr, tatăl lor se căsătorise „curând după asta" cu o femeie pe nume Rebecca. Nota de plată de la spital era pentru Rebecca? Dacă existase o Rebecca Freud, ce se întâmplase cu ea? Murise în spital? Această a doua căsătorie nu putea să fi durat prea mult, pentru că Jakob era burlac de doi sau trei ani când se căsătorise cu Amalie în 1855. Numai Emanuel şi Philipp ar fi putut să ştie. Era uluit de ingeniozitatea cu care visul îi dezvăluise acest fragment de amintire ce zăcuse adânc îngropat în memoria sa şi de felul în care subconştientul lui respinsese permanent această fantasmă.

6

Într-o după amiază, o pacientă veni la el la birou cu ochii în lacrimi. Femeia exclamă:

— Nu vreau să le mai văd niciodată pe rudele mele. Probabil că mă cred o fiinţă groaznică.

Sigmund n-apucă s-o întrebe de ce, că femeia îi povesti un vis pe care şi-l amintea, dar nu-l putea înţelege. Când avea patru ani, un linx sau o vulpe mergea pe acoperiş. Apoi ceva a căzut sau ea căzuse şi după aceea a văzut sicriul mamei sale care era scos afară din casă. Pacienta începu să plângă.

— Acum îmi mai amintesc ceva, exclamă ea. În fragedă copilărie eram umilită de un golănaş de pe stradă care îmi spunea „ochi de râs". Mi se părea cel mai jignitor cuvânt din lume... Şi încă ceva, când aveam trei ani, s-a desprins o ţiglă de pe acoperiş şi a căzut în capul mamei mele, făcând-o să sângereze abundent.

— Acum vezi cum se îmbină elementele din visul dumitale şi prind contur, spuse Sigmund. Linxul apare pentru că ţi se spunea „ochi de râs". Merge pe un acoperiş de pe care cade o ţiglă şi apoi o vezi pe mama dumitale scoasă din casă, moartă. Scopul visului este împlinirea unei dorinţe. Vezi cum ai scos materialele copilăriei dumitale din subconştient? Dar nu ai de ce să-ţi faci probleme.

Este o lege universal valabilă ca fetele să fie îndrăgostite de taţii lor şi să dorească să ia locul mamelor lor, ba chiar să le vadă moarte. Dar asta s-a întâmplat cu mult timp în urmă şi nu are nimic comun cu dumneata în clipa de faţă. Rudele şi prietenii dumitale nu consideră că eşti o fiinţă oribilă, au trecut şi ei prin aceleaşi complexe ale lui Oedip în anii copilăriei.

Interpretarea aceasta o ajută pe pacientă să-şi redobândească echilibrul.

Un caz asemănător veni în Berggasse 19 câteva săptămâni mai târziu; era vorba de o tânără într-o stare de excitație confuză, izvorâtă dintr-o aversiune violentă față de mama sa, pe care o lovea şi o înjura ori de câte ori se afla prin preajmă. Medicii nu reuşeau s-o ajute, aşa că fu adusă la dr. Freud, care îşi întemeie analiza exclusiv pe visele femeii. Visase că asista la înmormântarea mamei sale. Şedea împreună cu sora ei mai mare la o masă, amândouă îmbrăcate în haine de doliu. Aceste vise erau însoțite de fobii obsesive întreținute de teama ca nu cumva să i se întâmple ceva rău mamei sale în timpul scurtelor sale absențe de acasă. Sigmund explică această fobie ca o „contrareacție isterică şi un act defensiv" împotriva ostilității subconştientului față de mama sa. Îşi însemnă în caiet:

„Ținând seama de aceste fenomene, nu este greu de înțeles de ce fetele isterice manifestă adesea o afecțiune exagerată față de mamele lor."

Un caz similar cu cel pe care îl tratase cu câțiva ani în urmă era acela al tânărului cu o educație morală foarte strictă care, la vârsta de şapte ani, dorise să-şi împingă tatăl sever „într-o prăpastie din vârful unui munte. Când am ajuns acasă mi-am petrecut restul zilei pregătindu-mi un alibi pentru cazul că mi s-ar fi atribuit vreunul din asasinatele comise în oraş. Dacă am simțit atunci impulsul de a-l împinge pe tatăl meu în prăpastie, sunt oare demn de încrederea soției şi a copiilor mei?"

Sigmund află că tânărul, care avea acum treizeci şi doi de ani, îşi pierduse recent tatăl, ce fusese răpus de o boală necruțătoare. În acel moment îşi reamintise, pentru prima oară după douăzeci şi patru de ani, dorința din copilărie de a-şi ucide tatăl. Sigmund îl conduse înapoi, prin timp, cu mult mai devreme de vârsta de şapte ani, când apăruse pentru prima dată impulsul de a-şi ucide tatăl. Avu nevoie de mai multe luni de analiză, pe parcursul cărora făcu o trecere în revistă a cazurilor similare din însemnările lui, dar pacientul progresa vizibil, iar nevrozele lui obsesive păleau tot mai mult. Îi mulțumi dr. Freud pentru că îl eliberase „din celula de închisoare care devenise propria mea cameră, unde mă încuiam în ultima vreme ca să nu pot comite nici o crimă, fie împotriva unui străin, fie a unui membru al familiei".

Un caz cu totul neobişnuit îi fu trimis de profesorul Nothnagel. Omul părea să sufere de o degenerescență a măduvei spinării. Sigmund se miră: „De ce l-o fi trimis profesorul Nothnagel la mine? Ştie că tratez numai nevroze". Pacientul nu cedă la tratamentul psihanalitic. Negă violent orice legătură între tulburările sale şi viața sa sexuală, precum şi existența unei activități sexuale în primii ani de viață. Refuză să se lase angrenat în procesul asocierilor libere de idei, pe parcursul căruia primul gând ce-i venea în minte conducea la următorul şi aşa mai departe, până la o sută de idei, imagini sau scene prin care materialele latente pot ieşi la suprafață; de fiecare dată susținea cu încăpățânare că în subconştientul său nu se afla nimic legat de boala lui.

Sigmund era foarte afectat de acest eşec. Se duse la profesorul Nothnagel, căci se înclina în fața autorității şi înțelepciunii lui medicale şi îl informă că dăduse greş. Îi împărtăşi apoi opinia sa, potrivit căreia pacientul suferea, de fapt, de o degenerescență a măduvei spinării.

— Te rog să-l ții mai departe sub observație, replică blând Nothnagel. După părerea mea, este o nevroză.

Sigmund dădu din cap obosit.

— Este un diagnostic ciudat din partea dumneavoastră, *Herr Professor,* întrucât ştiu prea bine că nu împărtăşiţi opinia mea cu privire la etiologia nevrozelor.

Nothnagel schimbă subiectul.

— Câţi copii ai acum?

— Şase.

Nothnagel dădu admirativ din cap, apoi întrebă:

— Băieţi sau fete?

— Trei şi trei. Sunt mândria şi avuţia mea.

— Ei bine, ai grijă! Cu fetele e în ordine, dar cu băieţii o să ai dificultăţi ceva mai târziu.

— O, nu, *Herr Professor,* băieţii mei sunt foarte bine crescuţi. Singurul lucru care mă îngrijorează la ei este că toţi visează să ajungă poeţi. Nu râdeţi, domnule profesor, ştiţi doar cât de mult au suferit poeţii noştri din cauza sărăciei şi a nepăsării celor din jur.

Sigmund mai ţinu pacientul sub observaţie vreo câteva zile, apoi ajunse la concluzia că-şi pierde timpul şi iroseşte banii pacientului.

— *Herr* Mannsfeld, îi spuse el, îmi pare rău, dar nu pot face nimic pentru dumneata. Îţi recomand să te adresezi unui specialist.

Mannsfeld păli, îşi încleştă mâinile de braţele fotoliului, scutură violent din cap, ca şi când ar fi vrut să alunge de acolo un gând prostesc, şi strigă:

— Nu! *Herr Doktor,* vă rog să mă scuzaţi. V-am minţit. Mi-a fost prea ruşine ca să vă vorbesc despre problemele sexuale pe care le-am avut în copilărie. Dar acum sunt pregătit să vă spun adevărul. Vreau să mă vindec.

Data următoare când se întâlni cu Nothnagel, Sigmund îi spuse:

— Aţi avut dreptate. *Herr* Mannsfeld suferea de nevroză. Am făcut progrese. Nu se mai văd semne de degenerescenţă a măduvei spinării.

Faţa bătrână şi ridată a lui Nothnagel se lumină de un zâmbet satisfăcut.

— Da, ştiu. Mannsfeld a trecut pe la mine să mă vadă. Continuă-ţi tratamentele. Apoi adăugă cu o expresie oarecum vicleană: Dar, *Herr Doktor,* să nu faci nici un fel de presupuneri greşite cu privire la convertirea mea. Tot nu cred în etiologia sexuală a nevrozelor. Şi nu cred nici în noua dumitale ştiinţă, în psihanaliză.

Sigmund era cutremurat. Profesorul Nothnagel se juca cu el?

— Domnule profesor, nu ar trebui să mă zăpăciţi cu astfel de contradicţii. Aţi înţeles că acest pacient era nevrotic şi nu avea nimic la măduvă. L-aţi trimis la mine ştiind că eu pornesc de la premisa că nevrozele sunt provocate de cauze de ordin sexual. Când am încercat să renunţ la pacient pentru că aveam impresia că nu suferă de nevroză, mi-aţi cerut să perseverez. Acum, când l-am vindecat aproape pe jumătate, mă felicitaţi pentru munca depusă, pe care apoi o descrieţi, cam aşa cum a făcut şi Krafft-Ebing, ca pe un „basm ştiinţific".

Nothnagel îşi scărpină îndelung negul de pe nas.

— Dragul meu doctor, zăpăceala este starea de fapt a medicului. Nu mi-ai divulgat dumneata mărturisirea profesorului Charcot potrivit căreia privise anumite boli neurologice timp de treizeci de ani încheiaţi fără să le recunoască? Mai dă-mi treizeci de ani ca să văd cum lucrezi şi poate că am să devin şi eu adeptul psihanalizei. Ceea ce ai realizat dumneata seamănă cu unul din spectacolele pe care le-am văzut pe la bâlciuri. Ia spune, ce mai face fiul acela al dumitale care vrea să devină poet?

7

În vara anului 1899 se hotărâră pentru prima oară să părăsească Austria şi să închirieze o vilă în Bavaria. Găsiră una foarte drăguță, numită Riemerlehen, unde se putea ajunge numai pe un drum îngust de la Berchtesgaden.

Sigmund îşi amenajă biroul într-o cameră liniştită de la parter. Îl folosi pe Janus şi câteva figurine egiptene pe care le găsise la Berchtesgaden şi în excursiile ocazionale la Salzburg ca presse-papier, astfel încât să le aibă în permanență la îndemână. Le spuse copiilor:

— Obiectele acestea mă înveselesc şi îmi amintesc de timpuri şi țări îndepărtate.

Se plimba prin munți timp de o oră dimineața devreme şi apoi încă o oră, în amurg.

În prima săptămână, Sigmund şi clanul lui învățară să trăiască precum bavarezii, care nu dădeau nici o atenție ploii cvasipermanente, căci aceasta era condiția fertilității pământului şi, implicit, sursa prosperității lor.

Uneori, când dorea să se gândească la câte o problemă, să descifreze semnificația unui vis, a unor expresii, a încărcăturii intelectuale a unui vis, pleca singur la plimbare.

Îi plăcea în mod deosebit să străbată drumurile înguste de căruțe care duceau de la o fermă la alta. Acestea erau la fel de ordonate ca şi interioarele caselor țăranilor.

Privirile îi erau atrase de ghivecele cu flori de pe balcoanele fermelor şi de la ferestre – o profunzime de muşcate, garoafe şi flori galbene care aruncau pete de culoare în peisajul verde.

Primul capitol din *Interpretarea viselor, Metoda de interpretare a viselor,* fusese trimis la tipar, la Deuticke, la sfârşitul lui iunie, înainte ca familia să plece din Viena. La Riemerlehen lucra cu spor, astfel că reuşea să-i expedieze editorului un nou capitol la fiecare două săptămâni. Deuticke îi trimitea prompt şpalturile ca să poată face corecturile. Era fericit să se regăsească în postura care îi plăcea cel mai mult: aceea de om de ştiința, psiholog, scriitor, creator al unei ştiințe a minții, fundamentată experimental. Până la sfârşitul verii îşi petrecu zilele scriind capitolele finale ale cărții, inclusiv cele o sută de pagini ale introducerii: *Literatura de specialitate despre vise.* Trecuseră patru ani de când analizase visul Emmei Benn şi elaborase tehnica extragerii din subconştient a materialelor suprimate în cadrul visului latent. În tot acest răstimp descrisese sute de cazuri de interpretări folosite ca dovezi în sprijinul teoriei sale, aşa cum fixase altădată pe lamele secțiuni ale creierului uman, pentru a le studia apoi la microscop.

Cu ocazia zilei de naştere a Marthei, Sigmund îşi duse progeniturile la Berchtesgaden pentru ca fiecare copil să poată cumpăra un cadou diferit mamei sale. Se opriră în fața unui magazin cu vitrinele pline de pălării de damă cu boruri înguste, al căror stil rămăsese neschimbat de sute de ani. Avea toate nuanțele de verde al pădurilor şi al câmpurilor, şi fiecare era împodobită cu o pană mândră. O mare parte din populația feminină a oraşului se adunase în fața vitrinei, râzând şi discutând cu aprindere: pălăria femeii bavareze reprezenta încununarea gloriei sale.

Mathilde, care avea aproape doisprezece ani, spuse:
— Papa, ştii că mami n-o să poarte o pălărie ca asta la Viena.
— A, dar o s-o poarte mâine, la picnicul nostru de la Bartholomäe cu ocazia zilei ei de naştere. O să-i stea nemaipomenit!
Plecară apoi cu toții la Berchtesgaden, unde petrecură o zi întreagă şi luară masa pe o verandă de pe dealul ce dădea spre râu, deasupra văii verzi, cu vedere chiar spre Reimerlehen. Sigmund murmură:
— N-o să uit niciodată locul acesta. Îmi pare bine că nu mi-am luat umbrela în plimbările mele. Ploaia te ajută să gândeşti!
Martin, care îşi construise o cabană din crengi de copac în pădure, unde se refugia ca să scrie poezii, spuse:
— În vara asta te-am văzut mai puțin decât în celelalte, tată, dar ştiam că munceşti cu spor între plimbarea de dimineață şi cea de seară.
— Mulțumesc, Martin. Şi ție cum îți merge cu scrisul, acum, când ai propriul tău birou?
Martin reflectă o clipă, apoi spuse:
— De fapt, nu cred că aşa-numitele mele poeme sunt bune.
În seara aceea, în timp ce stătea împreună cu Martha pe veranda din fața dormitorului lor, înfăşurat fiecare într-o haină mai groasă, căci nopțile erau reci în septembrie, Sigmund o întrebă dacă vrea să citească *Interpretarea viselor* pe care tocmai o terminase:
— Ai să înțelegi totul, deşi aş fi preferat să vezi forma finală a manuscrisului, după corectarea greşelilor de tipar. Dar fireşte că nu eşti obligată să citeşti ceea ce scriu eu – n-o să mă simt jignit. Sari peste introducere dacă o să ți se pară plictisitoare.
— N-am de gând să emit judecăți de valoare, Sig. O să încerc doar să înțeleg ceea ce spui. Atâta vreme cât te-au părăsit prietenii din cauza asta şi nu poți să convingi pe nimeni să te sprijine, ar fi o prostie din partea mea să nu ştiu şi eu despre ce e vorba. Ignoranța nu este o virtute. Şi la ce foloseşte simpatia mea, atâta vreme cât nu ştiu cu cine simpatizez? Dacă urmează să ne aşezăm în calea uraganului, trebuie să aflu de ce am ajuns acolo. Probabil că unele din aceste materiale îmi vor provoca suferință, dar nu sunt o floare atât de gingaşă încât să se ofilească la prima rafală de vânt.
După ce trimisese înapoi la tipar ultimul capitol cu toate corecturile făcute, îşi făcu bilanțul activității din acel an şi fu mulțumit de rezultatele obținute. Se simțise stors de puteri, dar când îşi împachetă cărțile şi îşi ajută familia să se pregătească pentru întoarcerea la Viena, avu sentimentul datoriei împlinite. Conştient de valoarea cărții ca lucrare de pionierat, îi spuse Marthei plin de mândrie:
— De o realizare ca aceasta ai parte numai o singură dată în viață.
În timp ce se întorcea cu trenul acasă, străbătând câmpiile verzi, îi trecu prin minte gândul că va muri între şaizeci şi unu şi şaizeci şi doi de ani. Fu surprins de precizia intervalului de timp, deşi nu era câtuşi de puțin întristat. „Am abia patruzeci de ani, îşi spuse el, aşadar, mai am o lungă perioadă de viață în fața mea."
Îşi punea mari speranțe în carte, căci o considera cea mai bună din tot ce scrisese până acum. Şi apoi, era prima lui carte de psihanaliză. În cei patru ani care se scurseseră de la apariția *Studiilor asupra isteriei* publicase mai multe articole în revistele de neurologie şi de psihiatrie, care îl ajutaseră să pregătească terenul pentru această nouă abordare.
— Cred că am fost calul de bătaie al lumii medicale vieneze suficient de mult timp. Ar trebui să se fi plictisit de sportul ăsta. Sper ca lucrarea să fie

acceptată şi să ne aducă independența şi poziția pe care ni le dorim cu atâta ardoare.

Martha îşi uni vârfurile degetelor şi înălță spre cer o rugă fierbinte:

— De pe buzele tale, în urechile lui Dumnezeu.

Deuticke plănuise să publice *Interpretarea viselor* în ianuarie 1900. Tipărise anul 1900 pe foaia de titlu, dar, întrucât volumul era gata, expedie câte un exemplar ziarelor şi trimise apoi cartea spre vânzare în Austria, Germania şi la Zürich, la 4 noiembrie 1899. Tipărise şase sute de exemplare, sperând ca acestea să dispară de pe rafturile magazinelor până la Crăciun, pentru ca să poată scoate un nou tiraj de Anul Nou.

Rezultatele fură însă catastrofale. Până la Anul Nou nu se vândură decât douăzeci şi trei de exemplare, dintre care douăsprezece achiziționate de Fliess, la Berlin, ca să le facă cadou prietenilor săi. Deuticke trecu pe la biroul lui Sigmund, incapabil să-şi ascundă dezamăgirea. Pierduse orice speranță să-şi recupereze banii investiți.

— Nu mai înțeleg nimic, *Herr Doktor!* Există o piață sigură de desfacere pentru cărțile despre vise. Ani la rând am publicat cu succes lucrări cu acest subiect. Oamenii intră cu regularitate în librăria mea şi întreabă de asemenea cărți, ca să afle cum să-şi prezică viitorul sau să-şi plaseze banii. Dar oricât ar fi de interesați, nu vor să cumpere cartea dumneavoastră. O răsfoiesc puțin, o pun la loc în teanc şi pleacă.

Sigmund simți că i se face rău, dându-şi seama că Deuticke nu citise nici un rând din manuscrisul lui. Parcă spre a confirma presimțirile sumbre ale editorului, prima recenzie care apăru, la 6 ianuarie 1900, în revista vieneză *Zeit,* semnată de un fost director de la Burgtheater, exprima un dispreț nedisimulat şi acoperea lucrarea de ridicol. În martie apărură scurte notițe nefavorabile în *Umschau* şi *Wiener Fremdenblatt.* Un asistent de la clinica de psihiatrie a universității, un anume Raimann, scrise o monografie în care ataca lucrarea, deşi recunoştea că nu-şi dăduse osteneala s-o citească. Raimann ținu apoi o prelegere despre isterie în fața unei audiențe numeroase, de peste patru sute de studenți la medicină, în finalul căreia spuse:

„Observați că aceşti bolnavi au tendința de a-şi descărca mințile. Un confrate vienez a folosit această împrejurare pentru a construi o teorie despre un fapt atât de simplu, din dorința de a-şi umple până la refuz buzunarele."

Prelegerea se dovedi a fi lovitura de grație dată cărții. Din momentul acela, se vândură doar două exemplare pe săptămână în întreaga lume germanofonă. Nu mai apăru nici o recenzie pe marginea cărții timp de şase luni, când *Berliner Tageblatt* inseră în paginile sale câteva paragrafe favorabile.

Sigmund era distrus.

— Publicul este entuziasmat la „culme", îşi zise el amărât, citind un rând din criticile vieneze după o primă audiție a unei opere sau simfonii.

8

Într-o după-amiază, spre sfârşitul anului 1899, o găsi în cabinetul său pe *Frau Hofrat* Gomperz. Nu-i trimisese vorbă că vrea să-l vadă. *Frau*

Gomperz era o femeie cu părul alb, care întreţinea un salon *gemütlich,* dacă nu chiar şic, pentru prietenii soţului ei şi absolvenţii pe care îi pregătea în domeniul filologiei. *Hofrat* Gomperz fusese acela care îi încredinţase lui Sigmund traducerea volumului lui John Stuart Mill pe vremea când acesta avea numai douăzeci şi trei de ani. Sigmund îşi amintea că fusese invitat în apartamentul ticsit de cărţi al familiei Gomperz nu numai ca să discute traducerea cărţii în germană, dar şi la reuniunile săptămânale unde se întruneau personalităţi din lumea academică. Sigmund nu mai frecventase salonul familiei Gomperz de câţiva ani de zile.

— *Frau Hofrat* Gomperz, ce plăcere să vă văd! Ce mai face *Hofrat* Gomperz?

— Mulţumesc, bine, *Herr Doktor.* Eu sunt cea care are nevoie de ajutor. Ai mei nu ştiu nimic.

— Vă stau la dispoziţie.

Ocupaţia preferată a doamnei *Hofrat* Gomperz era tricotatul şi croşetatul. Din nefericire, nu mai putea face nici una, nici alta. Îi înţepenise degetul arătător de la mâna dreaptă, simţea dureri în încheietura mâinii, care devenise sensibilă la atingere. Când îndoia articulaţia, avea senzaţia că o străbate un curent electric. Sigmund o examină şi constată că şi partea dinspre degetul mare al mâinii era amorţită. Diagnostică boala ei ca o iritaţie a nervului median, îi imobiliză articulaţia în atele şi îi interzise orice mişcare cu această mână timp de câteva săptămâni.

— Nu e nimic grav, doar o banală compresiune a nervului. Lucrurile vor reveni la normal într-o lună.

Femeia scoase un oftat de uşurare.

— Mă temeam că o să-mi pierd mâna... că ar fi un început de paralizie.

— Nici vorbă de aşa ceva. Este echivalentul unei luxaţii severe. Veniţi peste o săptămână ca să vă schimb bandajul.

Trei săptămâni mai târziu îi scoase complet bandajul. Când femeia întrebă cât îi datorează, Sigmund o refuză politicos:

— Voi rămâne întotdeauna îndatorat familiei Gomperz. Mi-a făcut o reală plăcere să vă fiu de folos.

Încântat de felul cum o tratase Sigmund pe soţia sa, *Hofrat* Gomperz îi trimise un bilet de mulţumiri în care se afla şi invitaţia de a veni duminică seara la cină, la locuinţa lor din Reisnerstrasse. Martha şi Sigmund fură însoţiţi în biblioteca ticsită de cărţi rare, opere de artă şi manuscrise adunate de-a lungul unei vieţi întregi; la loc de onoare, pe masa joasă din faţa canapelei de patru persoane, se afla *Interpretarea viselor. Hofrat* Gomperz se dusese special până la Deuticke pentru a cere „cea mai recentă carte a dr. Sigmund Freud", un adevărat compliment din partea unui om de ştiinţă vestit de peste treizeci şi cinci de ani pentru cărţile sale de orientare tradiţională.

Cea mai dificilă pacientă a lui Sigmund era ruda lui Breuer, *Fräulein* Cessie, pe care o trata de mai mulţi ani. Nu putea să-i alunge claustrofobia, dar nici spaima contrară, de spaţii larg deschise, agorafobia. Îi transpirau palmele, îi venea să ţipe, avea sentimentul că se va produce un dezastru. Nu reuşea să articuleze nici un cuvânt atunci când dorea şi nici nu putea să-i povestească nimic doctorului Freud, deşi pretindea că n-are nimic împotrivă. De asemenea, nu era în stare să facă asociaţii libere de idei. Eforturile lui Sigmund de a o conduce înapoi în timp spre experienţa de tip complexul lui Oedip eşuase. O expediase de mai multe ori, dar fata revenise de fiecare dată cu un mesaj de la Breuer: „Te rog să continui".

Deşi *Fräulein* Cessie nu reuşise să-şi achite notele de plată de peste un an de zile, Sigmund se simți obligat să reia tratamentul.

În martie avea programul complet de lucru de douăsprezece ore de psihanaliză serioasă, plus o oră seara cu *Fräulein* Cessie. Câştiga cinci sute de guldeni pe săptămână, reuşise să-şi mărească creditul la bancă şi renunțase la ideea de a se angaja la un sanatoriu pe timpul verii, aşa cum ar fi fost de aşteptat după eşecul *Interpretării viselor* şi scăderea vertiginoasă a numărului pacienților din perioada de iarnă. Mergea acum regulat la partidele de taroc de sâmbătă seara, îşi reluă prelegerile despre vise de la B'nai B'rith şi cursurile de la Universitate în cadrul docenturii. Începu să adune materiale pentru o lucrare de proporții mai mari intitulată *Psihopatologia vieții cotidiene.* Rănile i se vindecau încet, încet, deşi îi spusese Minnei că toate laudele pe care le primise pentru *Interpretarea viselor* fuseseră ca un fel de pomană. Se consola cu gândul că nu era privit cu ochi buni fiindcă trăia deja în viitor, cu mult înaintea contemporanilor săi. Dar recunoştea şi pericolele acestui gen de supraapreciere.

Ceea ce continua să-l frământe era virulența atacurilor îndreptate împotriva persoanei sale. Omul care scrisese despre etiologia sexuală a nevrozelor, despre sexualitatea copiilor, iar acum despre complexul lui Oedip era numit „libidinos", „neruşinat defăimător al sentimentelor maternității", „pângăritor al copilăriei inocente", „un om pervers, suferind de putreziciunea minții". Povestea care făcea ocolul cercurilor medicale şi care îi fusese relatată de Oskar Rie era următoarea:

„Este firesc şi recomandabil să ții o găleată de gunoi lângă uşa din spatele casei. Dar Freud se străduieşte s-o pună, împreună cu tot conținutul ei urât mirositor, în mijlocul salonului. Ba mai mult, acum a aşezat-o sub cuvertură, în patul fiecăruia dintre noi şi a făcut în aşa fel ca mirosul ei pestilențial să ajungă şi în camera copiilor."

Sigmund înțelese că aceste reacții violente de respingere erau generate de refulări şi temeri, de incapacitatea oamenilor de a face față complexului lui Oedip, de a deschide uşile subconştientului, de a înțelege cum au evoluat particularitățile individuale sub influența experiențelor copilăriei, a tensiunilor şi a traumelor din acea perioadă. Pentru majoritatea oamenilor, subconştientul era un demon prea puternic şi crud pentru a fi înfruntat. Era nevoie de curaj ca să accepți aceste noi cunoştințe despre ceea ce se întâmpla în mintea omului. Nu avea de gând să se apere în public, căci nu concepea ştiința ca pe o trântă. Se mulțumi doar să remarce într-o discuție cu Martha:

— Îşi închipuie că eu vreau să-i atac! Pe fiecare în parte, individual! E ca şi cum i-aş acuza de nişte crime abominabile când, de fapt, cu vorbesc despre trăsături universale ale firii umane. Nu numai că nu vor să le admită atunci când e vorba de propria persoană, dar le resping şi în cazul omenirii, în general. Preferă să mențină aceste adevăruri acoperite cu orice fel de materiale au la îndemână. Cele mai multe elemente ale societății lucrează zi şi noapte fie ca să învăluie instinctele într-o aură romantică, fie să le țină departe de cunoaşterea omului. În această direcție îşi desfăşoară acțiunea lor conjugată religia, sistemul educațional, obiceiurile, datinele, miturile, filosofia claselor conducătoare, agențiile guvernului. Aşa s-a întâmplat şi pe vremea când Metternich era supremul cenzor al Austriei şi trebuia să-şi dea consimțământul pentru tot ceea ce se publica într-o carte, revistă sau ziar, se prezenta pe scenă sau la o întâlnire cu participarea a mai mult de trei oameni. Numai ignoranții nu intuiesc ceea ce se petrece în subconştient. Toți

ceilalți oameni au anumite presimțiri şi bănuieli cu privire la existența celei de-a doua minți, a subconştientului, care este în

permanență ținut din scurt. Toată lumea ştie că am dreptate şi, cu cât este mai evident acest lucru, cu atât mai violent sunt atacat. Eu nu mint – eu spun adevărul şi din această cauză sunt periculos. Aşa cum afirma profesorul Meynert: „Eu sunt cel mai reprezentativ caz de isterie masculină".

Nici o revistă medicală nu publică vreo recenzie pe marginea lucrării. Se simțea sărăcit pe dinăuntru. Pe dinafară era altfel – se ducea la bărbier în fiecare zi, îşi mai făcuse două costume noi, merse cu Martha să vadă *Don Giovanni* de Mozart şi să-l asculte pe criticul danez Georg Brandes ținând prelegeri despre Shakespeare. Marthei îi plăcu aşa de mult Brandes, încât îl convinse pe Sigmund să-i trimită un exemplar din *Interpretarea viselor* la hotel. Sigmund i-o lăsă personal la recepție, dar nu primi nici un mesaj de la Brandes. Îşi reluă obiceiul de a-şi lua toți cei şase copii, pe mama şi pe sora sa, Dolphi, în Prater, la distracțiile de duminică după-amiază şi ca să mănânce vată de zahăr. Cei patru ani de autopsihanaliză nu-l ajutară să privească cu seninătate eşecul *Interpretării viselor,* dar îi menținură intact echilibrul emoțional, în aşa fel încât să fie un fiu bun pentru mama sa, un soț ireproşabil pentru Martha, un tată afectuos pentru copii şi un excelent medic pentru pacienți.

Reuşi un tratament de-a dreptul spectaculos cu un homosexual aflat într-o fază atât de avansată de isterie, încât cuvântul „sinucidere" îi scăpa de pe buze din două în două minute. Tânărul fusese dat afară dintr-o slujbă importantă şi se izolase de lume, refuzând să mai meargă la concertele şi piesele de teatru care reprezentaseră bucuria vieții lui. Suferea de tahicardie, paralizia şoldurilor... În loc să-şi iubească mama şi apoi un surogat al acesteia sub forma unei soții, tânărul dorea să fie propria sa mamă. De asemenea, nu renunțase definitiv la fantezia copilărească potrivit căreia copiii sunt aduşi pe lume prin anus. Voia să fie penetrat prin anus şi fertilizat aşa cum se întâmplase şi cu mama lui. În relațiile homosexuale, el era „femeia". Practica felația, pentru că îşi dăduse seama că gura este un organ sexual. Mama lui înghițise ceva care o lăsase însărcinată. În actul felației, purtat pe aripile fanteziei, făcea tranziția de la starea de mamă la cea de copil ce sugea din sânul matern, cu sfârcul erectat, scoțând de acolo laptele vieții. Timp de câteva luni, Sigmund îi calmă crizele isterice, conducându-l prin situațiile create de complexul lui Oedip. Nu dorise să-şi înlocuiască tatăl, în schimb voise să-l pedepsească pentru că fusese slab în comparație cu mama puternică şi agresivă. Îl trecu apoi prin stadiul genital, în care nu funcționase normal, căci se considerase înzestrat cu organe genitale femeieşti şi, în cele din urmă, ajunse la stadiul anal, cândva cam între trei şi patru ani, când se produsese blocajul.

Pacientul parcurse stadiul anal, îşi învinse boala fizică, găsi un alt loc de muncă pe care reuşi să-l păstreze. Când plecă pentru ultima oară din cabinetul lui Sigmund, îi spuse liniştit:

— Vă mulțumesc, *Herr Doktor,* pentru ajutorul pe care mi l-ați acordat. Acum o să mă pot bucura de viață. Am să-mi găsesc, de asemenea, un soț permanent. Pentru că, vedeți dumneavoastră, acum înțeleg cum şi când am devenit homosexual, dar nu văd nimic rău în asta. N-aş putea să iubesc o femeie, pentru că sunt, în fond, femeie. Şi nu aş face decât să înlocuiesc homosexualitatea cu lesbianismul. Dar, datorită dumneavoastră, acum am devenit un cetățean responsabil, capabil să se întrețină şi mă pot bucura de tot ce are viața mai bun de oferit. M-ați vindecat, deşi nu sunt sigur că

acesta este genul de vindecare pe care l-ați avut în vedere.

Nici Sigmund nu ştia ce să creadă. Dacă terapia lui putea să înlăture bolile provocate de homosexualitate, de ce nu putea eradica şi deviația sexuală ca atare? În mintea lui simțea că reuşise pe jumătate. Dar nu aceasta era şi părerea unchiului băiatului, care veni la cabinetul lui Sigmund a doua zi de dimineață, stacojiu de furie.

— Ce ați făcut cu nepotul meu? I-ați dat o justificare pentru actele lui scârboase. Era gata să se sinucidă când a venit la dumneavoastră. Mai bine mort decât să facă familia de ruşine.

Sigmund ripostă pe tonul său cel mai sec:

— Nu cred. Acum doi ani am avut un pacient homosexual care şi-a luat viața. A fost o experiență foarte dureroasă pentru familie şi prietenii lui. Nepotul dumneavoastră este, în continuare, un deviat sexual, dar nu mai este bolnav nici fizic, nici psihic. Sunt sigur că va fi discret. Nu cred că s-a născut ca să moară de propria mână. Moartea vine şi aşa destul de devreme pentru noi toți. Încercați să vă împăcați cu această situație şi lăsați-l să trăiască fără complexe. Va fi un act de generozitate din partea dumneavoastră.

Unchiul se ridică în picioare cu un aer nefericit.

— *Herr Doktor,* vă rog să mă scuzați. Nici nu vă dați seama cât de amară este pilula asta pe care trebuie s-o înghițim: familia noastră se numără printre cele mai vechi din Imperiul Austro-Ungar. Dar aveți dreptate, şi sinuciderea este o nenorocire. Am să încerc să-l liniştesc pe fratele meu, care aproape că şi-a ieşit din minți de durere. Singurul lui fiu... să devină un... un... un...

9

În preajma Paştelui, o mare parte din pacienți îl părăsiră, dar în felul în care îi plăcea lui: cei mai mulți dintre ei erau destul de refăcuți ca să nu mai aibă nevoie de tratament. Dintre cei doi pacienți importanți din punct de vedere psihologic, materialul patogen punea în evidență la primul o fixație incestuoasă asupra unei surori, fixație îndelung reprimată. Cel de-al doilea dezvoltase o teamă profundă de castrare, inspirată de tatăl lui. Frica stârnită de tată se explica prin complexul lui Oedip şi ataşamentul exagerat față de mamă. Teama exagerată îi indusese un comportament sexual pasiv.

După eşecurile repetate, înregistrate ani de-a rândul în cazul domnişoarei Cessie, reuşi, în sfârşit, să stabilească o relație de lucru cu tânăra femeie şi descoperi că aceleaşi chei pe care le folosise pentru alte cazuri deschideau acum şi lacătul nevrozei ei. În şedința la care Sigmund descoperi firul conducător, *Fräulein* Cessie vorbea despre mama ei, despre mama ei şi iarăşi despre mama ei. În cele din urmă, Sigmund îi spuse:

— Uite ce este, afirmațiile dumitale n-au nici o legătură cu situația pe care o discutăm de atâția ani de zile. E vorba de faptul că vrei să fii iubită, doreşti să te vindeci ca să te poți căsători şi să duci o viață sexuală normală cu soțul tău, să ai un cămin şi copii. Acum, toate acestea îşi pierd importanța. Ceea ce doreşti cu adevărat este să fii un bebeluş de un an şi jumătate sau doi, să apuci sânul mamei tale şi să te întorci la perioada orală sub influența căreia ai trăit în toți aceşti douăzeci şi doi de ani. Chipul Cessiei se lumină. Nu mai trebuia să ascundă nimic. Descoperiseră acest

adevăr împreună, într-o străfulgerare. Aceasta însemna începutul maturizării ei. Sigmund reuşi s-o convingă că este capabilă să treacă de stadiul oral şi să ajungă în cel normal, genital, că îşi putea satisface o parte din necesităţile orale prin vagin, pe care i-l descrise ca pe o deplasare a gurii în josul corpului. Fusese o fecioară înapoiată, retardată. Acum era dornică să cunoască experienţa sexuală ca să-şi împlinească existenţa.

În aprilie, Sigmund îşi dădu seama că situaţia fetei se ameliorase considerabil, iar cei patru ani nu fuseseră irosiţi în van. În tot acest timp, ca îşi regenerase forţele, folosindu-le pentru a-şi păstra locul de muncă şi pentru a avea grijă de mama bătrână şi bolnavă. Aşteptase momentul când se va putea ridica la un plan analitic superior şi va şti să beneficieze de ajutorul acordat pentru a-şi crea un psihic care să funcţioneze normal. Dispăruseră şi claustrofobia şi agorafobia şi aforia, teama de a intra în contact cu alte persoane, în locuri şi în condiţii care îi creau stări de anxietate. Simptomele slăbiră în intensitate, apoi dispărură. Pe la mijlocul lui mai, Cessie îi mărturisi:

— Aţi făcut adevărate minuni cu mine.

În ziua următoare îi povesti lui Sigmund că se dusese direct la Josef Breuer şi îi spusese că acum se simte bine, că vindecarea venise, în ultimă instanţă, de la convingerea pe care i-o inoculase dr. Freud în legătură cu existenţa organelor genitale care aveau menirea să-i producă plăcere, s-o desăvârşească în plan fizic şi spiritual. Când Cessie terminase de povestit toate acestea, dr. Breuer îşi „lovise palmele una de alta şi exclamase de câteva ori: «Aşadar, are totuşi dreptate!»".

În acelaşi timp, un editor german pe nume Löwenfeld, care publica o serie mai mare intitulată *Probleme de graniţă ale existenţei nervoase şi spirituale,* îi ceru o formă condensată a *Interpretării viselor,* cu titlul *Despre visuri,* de aproximativ treizeci şi cinci de pagini. Sigmund era încântat de această primă recunoaştere din partea lumii medicale.

Anul medical se încheie destul de bine ca să poată închiria din nou vila de la Bellevue, unde analizase pentru prima oară, cu cinci ani în urmă, cazul Emmei Benn, cel care marcase un început pentru munca sa în domeniul interpretării viselor. Chiria pentru vilă nu era prea mare şi, în plus, făcea economie la transport, căci Bellevue se afla în Wienerwald, chiar la poala muntelui Kahlenberg, la o oră de drum din Berggasse. Sigmund îi scrise vesel lui Fliess:

„Nu crezi că, într-o bună zi, pe casa aceasta se va instala o placă de marmură pe care vor fi înscrise următoarele cuvinte: În această casă, în ziua de 24 iulie 1895, doctorului Sigmund Freud i-a fost dezvăluit secretul viselor?"

La universitate exista obiceiul nescris de a se respecta dictonul *Tresfaciunt collegium* – „trei fac un colegiu". Cu un an înainte, în primăvara anului 1899, Sigmund anunţase un curs despre *Psihologia viselor,* dar se înscrisese un singur student şi exista posibilitatea să mai apară încă unul.

Acum, în vara anului 1900, la şase luni după ce fusese publicată *Interpretarea viselor,* se înscriseseră patru cursanţi, dintre care doi medici practicanţi. Doctorii Max Kahane şi Rudolf Reitler intraseră la Şcoala de Medicină a Facultăţii din Viena în 1883 şi primiseră amândoi diploma de medic în 1889, rămânând după aceea buni prieteni. Nici unul din ei nu-şi exprimase dorinţa de a intra în viaţa academică, nici unul din ei nu aspira la *Dozentur.* Amândoi se apucaseră să practice medicina; Kahane lucra ca electroterapeut într-un sanatoriu şi se pregătea să deschidă, împreună cu un

radiolog excentric, un institut pentru terapia fizică ce urma să folosească pentru prima oară razele X şi şocurile electrice de înaltă frecvenţă; Reitler era generalist şi beneficiase de un start bun în carieră datorită faptului că tatăl său, director adjunct la K.K. (Căile ferate imperiale de nord) se învârtea într-un cerc de prieteni influenţi. Şi el intenţiona să deschidă un institut de terapie în Dorotheergasse, folosind jeturile de aer fierbinte şi rece. Kahane era evreu şi absolvise acelaşi gimnaziu ca şi Sigmund, la Leopoldstadt. Reitler se trăgea dintr-o familie catolică şi absolvise prestigiosul K.K. Akademisches Gymnasium.

Cei doi doctori căzuseră de acord să frecventeze cursul împreună. Sigmund era încântat, căci pentru prima dată de când devenise un paria avea medici practicieni printre cursanţi. Şi Reitler, şi Kahane ştiau de ostracizarea lui, dar lucrul acesta nu părea să-i deranjeze. Reitler nici măcar nu se ostenise să intre în Societatea Medicilor. Munca lui Sigmund îl intriga. Era o abordare nouă, un început de drum care se putea dovedi salutar. Sigmund nu-l mai cunoscuse pe Reitler, însă pe Kahane îl ştia de la Institutul Kassowitz, unde lucrase ca pediatru voluntar şi publicase mai multe lucrări despre pneumonie.

Cei doi studenţi nu manifestau un interes prea mare pentru curs. Reacţionau vizibil numai când le preda lecţii la obiect, despre aşa-numita „chimie silabică". Le povesti despre un tânăr pacient care visa că „un om lucrase toată ziua până seara târziu ca să-i repare lui telefonul de acasă. După plecarea depanatorului, telefonul continuase să sune, nu continuu, ci cu intermitenţe. Servitorul îl adusese pe om înapoi şi acesta remarcase: Este foarte ciudat că oameni care sunt, de regulă, *tutelrein,* nu reuşesc să se descurce cu un lucru ca acesta".

— Visul nu avu nici o semnificaţie până când pacientul nu-l legă de o experienţă mai veche. Pe când era copil şi locuia cu tatăl lui, vărsase un pahar cu apă pe podea în momentul în care adormise. Firul telefonului se udase şi aparatul începuse să sune cu intermitenţe, tulburându-i somnul tatălui său. Cuvântul *tutelrein* reprezenta trei direcţii diferite ale orientării visului: *Tutel* – de aici venea „tutelă" şi însemna prezenţa ocrotitoare a tatălui; *Tütte* era şi expresia vulgară care însemna „ţâţe" (fără nici o legătură cu mama); *rein* însemna „curat"; în combinaţie cu prima silabă din *Zimmertelegraph* „telefonul din casă", formează *Zimmerrein,* „ordonat, care ţine camera în ordine", ceea ce nu se putea spune despre fiul care udase podeaua şi tulburase somnul tatălui său.

După prelegere, unul dintre studenţi se opri lângă podium şi întrebă:

— Domnule *Dozent* Dr. Freud, pot să vă pun o întrebare?

— Desigur.

— De ce în visuri omul este atât de ingenios şi amuzant?

— Este la fel ca atunci când folosim diverse silabe în jocurile de cuvinte. Iată un exemplu: Care este calea cea mai simplă de a obţine argint? Să mergi de-a lungul unei alei cu plopi argintii şi să ceri să se facă linişte *(Pappeln* înseamnă în germană şi „plopi" şi „pălăvrăgeală"). Pălăvrăgeala va înceta şi îţi va rămâne argintul.

Studentul zâmbi şi recunoscu că nu mai auzise acel joc de cuvinte. Sigmund continuă:

— Visele devin ingenioase şi amuzante pentru că drumul direct şi cel mai uşor spre exprimarea gândurilor este barat. Starea de veghe înseamnă seriozitate. Însă dacă veţi citi *Interpretarea viselor,* veţi descoperi că o parte din visele mele sunt de-a dreptul caraghioase. Şi asta nu pentru că ar fi

vorba de un talent reprimat care se manifestă în somn, ci din cauza condițiilor psihologice specifice în care se construiesc visele. Tocmai acesta este unul din aspectele abordate în ciclul meu de prelegeri: cât de frecvent sunt utilizate de subconştient jocurile de cuvinte şi anecdote pentru ca să poată trece de cenzor. Este o ființă foarte puternică, dar seamănă cu un câine prostănac, ce poate fi păcălit cu puțin umor.

Max Kahane, care se dovedi cel mai isteț dintre cei doi medici, era mai puțin receptiv la psihologia subconştientului decât Reiter, care se duse imediat la librăria lui Deuticke ca să cumpere *Studii de isterie* şi *Interpretarea viselor* şi le citi pe nerăsuflate. Într-o după-amiază târziu, Sigmund îl invită pe Kahane acasă, la o cafea. Martha îl cunoscuse din perioada când lucraseră amândoi la Institutul Kassowitz. Mergând prin ploaia caldă de primăvară, cu umerii lipiți sub umbrela lui Kahane, începură să discute despre ultimele realizări din neurologie, care nu erau deloc promițătoare. Sigmund nu putu rezista tentației de a câştiga un prozelit în persoana colegului cu zece ani mai tânăr.

— Max, îmi face impresia că ai anumite rezerve în ceea ce priveşte psihologia subconştientului.

— Să nu vă închipuiți că n-aş fi de acord. Există foarte mult adevăr în afirmațiile dumneavoastră şi sunt fascinat de felul în care priviți lucrurile.

— Dar nimic din ceea ce am spus nu te-a făcut să renunți la electricitate ca mijloc terapeutic?

— Nu.

— În absența sugestiei, maşina dumitale nu serveşte unui scop util, căci curentul electric nu poate ajunge în subconştient şi nu există o altă cale de vindecare.

— Sig, nu cred că modul tău de abordare trebuie să-l excludă pe al meu. Ştiu că pot să le fiu de folos pacienților prin terapie fizică. În sanatoriul meu îi ajutăm să-şi depăşească stările depresive şi anxietățile minore. Le revine pofta de mâncare şi încep să se îngraşe. Le redăm interesul pentru viață. Sunt rezultate palpabile la care n-am de gând să renunț.

Sigmund studie chipul lui Kahane, cu ridurile orizontale adânci de pe frunte şi cele corespunzătoare, verticale, de pe obraji.

— Nici nu trebuie. Dar cum procedezi atunci când ai de-a face cu pacienți cu adevărat bolnavi?

— Chiar şi în astfel de cazuri terapia mea fizică serveşte ca un fel de tonic.

— Tonicul este definit ca un medicament înviorător. După ce dispare efectul acestuia, pacientul se trezeşte în acelaşi punct de unde a pornit. Psihanaliza vizează o posibilă vindecare.

Sigmund dădu din cap făcându-şi reproşuri în sinea lui, în clipa în care se opri în josul pantei abrupte spre Berggasse nr. 19.

— Te rog să mă ierți, te-am asurzit de o ureche în timpul prelegerii mele timp de o oră şi acum ți-o distrug şi pe cealaltă, profitând de plimbarea amicală spre casă.

Spre sfârşitul celei de-a doua luni de curs, Rudolf Reitler, un bărbat slab, blond, cu pielea albă, un om deosebit de rezervat, îmbrățişă fără rezerve cauza lui Sigmund. După ce Sigmund vorbi o oră încheiată despre simbolistică în psihanaliză, Reitler aşteptă până plecară ceilalți şi apoi spuse:

— *Herr Doktor,* sunt fascinat de subiectul simbolismului. Privind în urmă la câteva din cazurile mele cărora nu le-am putut alina suferințele, îmi dau seama că unele din simptomele lor aveau la bază un anumit tip de

simbol ca cele la care v-ați referit în cazul doamnei Căcilie. Abia noaptea trecută am terminat de citit materialele dumneavoastră din *Studii despre isterie.* Prelegerea de astăzi m-a edificat pe deplin. Cu permisiunea dumneavoastră, aş dori să aprofundez studiile în acest domeniu.

— Nici o problemă, *Herr Doktor.* Aveți timp acum să veniți cu mine acasă? *Frau Doktor* Freud ne va servi o băutură răcoritoare şi după aceea vom analiza împreună materialele.

10

Vara toridă îi alungă pe vienezi spre răcoarea munților şi a lacurilor din stațiunile de vară, răspândite în întreaga Austrie. Sigmund aranjă să se întâlnească cu Wilhelm Fliess la Achensee, un lac cu apă caldă din Tirol, pentru un „congres" de trei zile.

În prima dimineață după sosire, cei doi bărbați porniră la plimbare pe cărările care ajungeau până la câteva sute de metri deasupra lacului.

Străbăteau pădurile de pini înmiresmate, încălziți de soarele din sud. Jos se vedeau culturile de porumb încă neculese, iar deasupra capetelor lor se profilau munții Karwendel şi Sonnwend, care lăsau impresia că se înalță din lacul lung de cinci kilometri, pe alocuri adânc de peste treizeci de metri.

Wilhelm se opri brusc în mijlocul cărării, îngustă pleoapele până când acestea rămaseră numai ca o linie subțire şi spuse cu o voce aspră:

— Ştii, Sig, te autoamăgeşti cu aşa-zisele tale cazuri vindecate. Sigmund amuți. Ceea ce mai înainte i se păruse a fi liniştea pădurii, izbucni acum ca o multitudine de zgomote: un tăietor de lemne în depărtare, păsările care strigau din copaci, vitele mungind în vale, susurul molcom al pârâiaşului din vale care se vărsa în lac. Wilhelm, cu personalitatea lui atât de vioaie, nu-i mai apăruse niciodată în postura aceasta de om mohorât şi necomunicativ. Şi nici nu-l mai auzise vorbind pe tonul acesta. Se strădui din răsputeri să-şi păstreze calmul:

— Ce vrei să spui, mai exact, Wilhelm?

— Cel care citeşte gândurile altora nu face decât să şi le proiecteze pe ale sale.

Sigmund era uluit.

— Aşadar, consideri că tehnica mea n-are nici o valoare. Totuşi, ştii precis că psihanaliza dă rezultate. Ți-am trimis sute de scrisori în care ți-am descris pas cu pas cum am îndepărtat boala...

— Ceea ce vreau să spun este, pur şi simplu, că nu metoda ta le-a adus pacienților vindecarea.

— Atunci ce?

Acum era de-a dreptul furios şi, fără să vrea, ridică vocea.

— Nu atribui importanța cuvenită caracterului ciclic al psihicului. Pacienții tăi nu sunt independenți față de ciclurile lor de douăzeci şi trei sau douăzeci şi opt de zile, aşa cum nu sunt nici ceilalți oameni. Tehnicile tale sunt „ajutorul dat de mămica". Pe seama psihanalizei nu se pot pune nici ameliorări, nici înrăutățiri ale stării bolnavilor. Acestea sunt numai rezultatul periodicității în fluctuațiile de energie, în capacitatea individului de a face față solicitărilor sau, dimpotrivă, în nevoia de a fugi de ele. Aşa cum ai văzut în tabelele mele...

Sigmund se simțea jignit. Strânse pumnul drept, încercând să-şi alunge

sentimentul că fusese trădat.

— După ce, practic, ai fost de acord cu toate concluziile la care am ajuns şi m-ai încurajat să-mi continuu cercetările, felicitându-mă pentru fiecare nou succes, acum respingi tot ceea ce m-ai făcut să cred în ultimii zece ani?

Fliess ridică mirat o sprânceană şi întrebă:

— Mă înşel eu sau din vocea ta răzbate oarecare animozitate?

— Poți să-i spui şi aşa, Wilhelm. Nu-ți dai seama ce faci? Ai aruncat la gunoi întreaga mea etiologie a nevrozelor şi psihanaliza ca tehnică neurologică în tratarea tulburărilor mentale şi emoționale. Pe scurt, ai desființat toată munca mea de-o viață. Cum te aştepți să reacționez în condițiile astea?

— În calitate de om de ştiință, ar trebui să priveşti în față un adevăr neplăcut, însă inevitabil. Ți-aş sugera să studiezi motivele pentru care eşti aşa de disperat. Îți aminteşti că mi-ai spus odată, cu ocazia uneia din primele mele vizite la Viena: „Ce bine că suntem prieteni, aş muri de invidie dacă aş auzi că a făcut altcineva la Berlin aceste descoperiri"?

— Da, îmi amintesc, şi multe din descoperirile tale sunt remarcabile. Dar ce legătură are invidia cu discuția noastră de acum?

— Pentru că eu sunt, aşa cum singur m-ai numit, un Kepler al biologicii. Băgă mâna în buzunarul interior al hainei şi scoase un teanc de hârtii acoperite cu coloane de cifre. Iată dovada! Dacă nu te-ai fi comportat atât de urât, poate că ți-aş fi arătat despre ce e vorba. Toate bolile emoționale sunt cuprinse în aceste formule. Tocmai am terminat calculul lor. Ceea ce descrii tu ca anxietate, represiune, complexul lui Oedip, lupta între conştient şi subconştient, toate acestea sunt determinate nu de o etiologie sexuală, ci de una matematică. Orice tulburare psihică suferită de o persoană are la bază o dereglare a ciclului: diversele organe sexuale din cele două părți ale organismului se luptă între ele...

Sigmund transpiră abundent pe sub cămaşă, vestă şi haina groasă, apoi tremură de frig când transpirația i se răci pe spinare în pădurea deasă şi fără soare. Dinții i se încleştară şi nu putea rosti nici o vorbă în apărarea sa. Oricum, Wilhelm nu-i dădea nici o atenție. Se înfierbântase şi dezvolta teoria, cu ochii în flăcări.

— De ce un bărbat sau o femeie sunt mai morali decât alții? Periodicitatea! De ce unii se grăbesc să iasă în întâmpinarea sexualității, în timp ce alții se trag înapoi înfricoşați din fața ei? Periodicitatea! Sig, tu, ca medic practicant, va trebui să începi să lucrezi cu noile mele tabele. Mergi încotro îți spune matematica! Când şi matematica îți cere să aplici un tratament, poți să-l faci pe pacient să iasă din starea de deprimare, dar dacă tabelele sunt împotriva ta...

— Cred că ar fi mai bine să ne întoarcem la hotel, spuse trist Sigmund, întorcând capul într-o parte şi privind spre Fliess, pe care nu-l vedea însă din cauza furtunii care se dezlănțuise în propriul lui cap. Orice ți-aş spune n-ar avea nici o valoare pentru tine. Mi-e teamă că n-ar face decât să agraveze situația. Nu pot să-mi dau seama ce s-a întâmplat cu tine...

— Nu mai este nimic de spus, i-o reteză brusc Fliess.

Se întoarseră la hotel în tăcere. Fliess îşi făcu bagajele şi plecă. „Congresul" se încheiase.

La farmacologie învățase că pentru fiecare otravă există şi un antidot.

Reacția lui Wilhelm Fliess față de munca lui fusese otrava. Cazul Dorei Giesl, care îl aştepta la întoarcerea la Viena, avea să fie antidotul. Sigmund îl tratase pe tatăl Dorei cu şase ani în urmă. Industriaşul prosper o adusese acum în Berggasse pe fiica sa, trecând peste uşoara ei împotrivire.

Dora Giesl era o fată inteligentă de optsprezece ani. Înainte de căsătorie, tatăl ei contractase o boală venerică cu efecte permanente: retina dezlipită, paralizie parțială. Sigmund, după ce aplicase mai multe tratamente antiluetice, reuşise aproape să-l vindece. Dar pe când avea zece ani, Dora surprinsese o discuție în dormitorul părinților din care reieşea că tatăl ei suferea de o boală venerică. Descoperirea îi produsese copilului un adevărat şoc, care se materializă într-o anxietate exagerată. La doisprezece ani începu să aibă dureri de cap migrenoase. Mai târziu contractă o tuse

nervoasă care, în momentul în care ajunsese în Berggasse, o făcuse să-şi piardă vocea.

Dora era o fată înaltă, frumoasă, cu un păr castaniu bogat, împletit în jurul capului. Ochii ei căprui exprimau un cinism nedisimulat. Trecuse prin mâinile mai multor doctori şi sfârşise prin a-şi bate joc de ei pentru că nu erau în stare s-o vindece. Râsul ei batjocoritor nu reuşea însă să-i mascheze depresia. Începu să se certe cu părinții, lăsă pe masă un bilețel în care amenința că se va sinucide, încercă să-şi taie venele, iar când tatăl îi reproşă toate acestea, leşină la picioarele lui.

Materialul aparent din mintea Dorei era relația familiei sale cu un anume *Herr* Krauss şi soția acestuia. Încă de mult timp Dora, care o dispreţuise pe mama sa, considerând-o „o fanatică a curățeniei din casă", o adora pe *Frau* Krauss, care era o femeie fermecătoare sau cel puțin aşa gândea tatăl ei, căci avea o legătură amoroasă cu *Frau* Krauss de mai mulți ani de zile. Mergeau adesea împreună în excursii sau se întâlneau în alte oraşe când tatăl Dorei trebuia să se deplaseze acolo în chestiuni de afaceri. Dora aflase de această relație cu mulți ani în urmă, la fel şi *Herr* Krauss, care nu făcuse însă nimic pentru a pune capăt situației.

Dora îl simpatiza pe *Herr* Krauss şi se pare că acesta îi împărtăşea sentimentele. Când avea paisprezece ani, *Herr* Krauss le invitase pe soția sa şi pe Dora să vină la el la birou, de unde se vedea foarte bine slujba de la biserică. Dora se dusese la birou, dar aflase că *Frau* Krauss rămăsese acasă şi că toți funcționarii fuseseră trimişi şi ei acasă ca să poată lua parte la ceremonia religioasă. Krauss o rugă pe Dora să-l aştepte la uşa care dădea spre etajul superior, apoi o trase spre el şi o sărută pătimaş pe buze. Dora îi jură dr. Freud că nu simțise decât dezgust, că se smulsese din brațele lui şi fugise afară în stradă.

Nu de mult, în timp ce Dora şi tatăl ei se aflau la casa de vacanță a familiei Krauss, se dusese la plimbare cu Krauss. Acesta profitase de ocazie ca să-i facă avansuri sexuale. Dora îi relată mamei sale incidentul şi îi ceru tatălui său să întrerupă orice fel de legături cu familia Krauss. Când tatăl Dorei îl luă la întrebări pe Krauss, acesta negă totul şi spuse că Dora era, probabil, obsedată de problemele sexuale, că citise *Fiziologia dragostei* de Mantegazza şi alte cărți similare pe care le găsise în casa familiei Krauss. În final, Krauss o acuză pe Dora că fabulează pe tema presupuselor lui avansuri sexuale. Sănătatea Dorei se înrăutăți.

Sigmund ştia că asemenea traume sunt legate de o experiență a pacientului din copilărie. Dora susținea că nu se poate elibera de sentimentul că partea superioară a corpului ei primise îmbrățişarea lui *Herr* Krauss.

— Dora, poate că ai reprimat amintirea exactă care te deprima sau te înfricoşa şi ai făcut o deplasare din partea de jos în partea de sus a corpului, despre care crezi că poți să vorbeşti mai liber.

— Ce vreți să spuneți?

— Că atunci când *Herr* Krauss te-a îmbrățişat, ai simțit nu numai buzele lui pe ale tale, ci şi apăsarea membrului lui erectat.

— Este revoltător.

— Cuvântul „revoltător" exprimă o judecată morală. Ceea ce căutăm noi aici este adevărul, adevărul în legătură cu toate elementele care, toate la un loc, pe o perioadă de mai mulți ani de zile, au făcut ca dumneata, o fată atât de inteligentă şi de frumoasă, să devii melancolică, să eviți societatea, să te certi cu părinții şi să încerci să te sinucizi. Ar trebui oare să ne surprindă dorința dumitale de a fugi de eventuala repetare a ceea ce ai simțit atunci când te-a îmbrățişat *Herr* Krauss?

— Nu pot să spun nici că sunt de acord, nici că nu sunt de acord. În următoarele două săptămâni, obsesiile Dorei căpătară forma unui lanț de reproşuri: împotriva ei însăşi, împotriva tatălui pentru că mințise şi nu fusese sincer, continuând relația amoroasă cu *Frau* Krauss; împotriva doamnei Krauss, care îşi petrecea majoritatea timpului în pat, ca o invalidă, când soțul ei era acasă, dar străbătea toată Europa ca să se întâlnească cu tatăl ei ori de câte ori avea ocazia; împotriva lui *Herr* Krauss pentru cele două încercări de a o seduce; împotriva fratelui ei, care lua partea mamei în certurile din familie şi împotriva propriei sale mame, a cărei preocupare pentru sănătatea fiicei sale îi ascundea, de fapt, dorința de a vedea casa lună.

Sigmund ştia din experiențele sale anterioare că multitudinea reproşurilor îndreptate spre alți oameni masca o suită de învinuiri. Când Dora îi reproşă tatălui ei că nu luase în serios avansurile pe

care i le făcuse *Herr* Krauss, Sigmund trase concluzia că aici era vorba de un autoreproş reprimat, pentru că de mai mulți ani Dora fusese complicea tatălui său şi nu voise să privească mai de aproape legătura amoroasă a acestuia de teamă să nu strice prietenia dintre cele două familii.

Luni dimineață devreme, la începutul unui nou ciclu săptămânal de şedințe, Sigmund îi spuse Dorei:

— Mi-ai zis că accesele tale de tuse durează de la trei la şase săptămâni. Când *Herr* Krauss pleacă în deplasare, cam cât durează călătoriile lui?

Dora roşi:

— Trei până la şase săptămâni.

— Nu vezi, Dora, că prin boala ta faci dovada dragostei pe care o simți pentru *Herr* Krauss, tot aşa după cum atunci când *Herr* Krauss se întoarce acasă, soția lui se declară bolnavă şi se urcă în pat ca să nu fie silită să-şi îndeplinească obligațiile conjugale? Boala ta actuală are aceeaşi motivație. Speri să obții ceva cu ajutorul ei.

— Ce anume? Mă luați drept o proastă?

— Nu, Dora, eşti o tânără foarte inteligentă. Dar chiar şi cei mai buni dintre noi întâmpină uneori greutăți când trebuie să-şi înțeleagă motivațiile. De asemenea, ai mai dori să pui capăt legăturii dintre tatăl tău şi *Frau* Krauss. Încerci lucrul acesta de mult timp. Dacă reuşeşti să-ți convingi tatăl să renunțe la *Frau* Krauss din cauza bolii tale, te poți declara victorioasă. Întrucât ştii sigur că tatăl şi mama ta nu mai au relații intime de foarte mulți ani, de ce consideri că relația tatălui tău cu *Frau* Krauss „este o relație extraconjugală obişnuită"?

— Îl iubeşte pe tatăl meu numai din interes, pentru că are resurse.

— Vrei să spui că îi dă bani, cadouri?

— Da. Trăieşte pe picior mare şi cumpără lucruri mult mai scumpe decât şi-ar putea permite soţul ei.

— Eşti sigură că nu vrei să spui exact contrariul, şi anume că tatăl tău este un bărbat fără resurse, adică impotent?

Dora rămase netulburată în faţa acestei dezvăluiri.

— Da, răspunse ea. De mult timp mi-am dorit ca tata să fie impotent pentru ca în felul acesta să înceteze relaţia dintre ei. Oricum, ştiu că există mai multe modalităţi de a obţine satisfacţia sexuală.

— Te referi la sexul oral? Mi-ai spus nu cu mult timp în urmă că ţi-ai supt degetul cel mare până pe la patru sau cinci ani. De unde ai dobândit aceste cunoştinţe, Dora? Din *Fiziologia iubirii* a lui Mantegazza?

— Sinceră să fiu, nu ştiu, *Herr Doktor.*

— Vorbind despre alte căi de satisfacere sexuală, nu cumva te referi la acele părţi ale corpului tău care sunt atât de frecvent iritate, la gâtul şi la cavitatea ta bucală? Poate că tusea este pentru tine o modalitate de expresie sexuală. Poate că subconştientul tău centrează stimulii mai mult acolo decât în organele genitale?

Tusea Dorei dispăru. Câteva zile mai târziu, fata îi mărturisi:

— La început m-am simţit jignită şi alarmată de faptul că foloseaţi cuvintele acelea pentru a descrie anumite părţi ale corpului omenesc. Dar vorbeaţi despre ele într-un limbaj medical...

— Vrei să spui, fără acea încărcătură lubrică pe care o capătă asemenea subiecte în societatea bună?

— Da. Sunt sigură că o mulţime de oameni s-ar simţi scandalizaţi dacă ar auzi discuţia noastră, dar tratamentul dumneavoastră este cu mult mai respectabil decât multe din conversaţiile pe care le-am auzit între prietenii tatălui meu sau ai lui *Herr* Krauss.

În legătură cu această chestiune, Dora repeta adesea:

— Nu pot să-l iert pe tatăl meu pentru legătura lui. Şi nici pe *Frau* Krauss.

— Te comporţi ca o soţie geloasă, cred că-ţi dai seama. Te pui în situaţia mamei tale. Şi, în fanteziile tale, îi iei şi locul doamnei Krauss. Asta înseamnă că întruchipezi două femei, cea pe care a iubit-o tatăl tău la început şi cea pe care o iubeşte acum. În concluzie, eşti îndrăgostită de tatăl tău şi asta este explicaţia tulburării tale interioare.

— Nu pot să admit aşa ceva.

Câteva săptămâni mai târziu, Dora îi relată un vis care se repeta:

— Văd o casă în flăcări. Tatăl meu s-a apropiat de patul meu şi m-a trezit. M-am îmbrăcat repede. Mama a vrut să-şi salveze caseta cu bijuterii, dar tata a spus: „Refuz să risc viaţa mea şi a celor doi copii de dragul casetei tale cu bijuterii". Ne-am repezit în jos pe scări şi de îndată ce am ajuns afară m-am trezit.

— Dora, *în Interpretarea viselor* am spus că fiecare vis exprimă „o dorinţă reprezentată şi îndeplinită; reprezentarea acţionează ca acoperire dacă dorinţa este refulată, ţinând de subconştient, şi numai o dorinţă a subconştientului are forţa necesară pentru a genera un vis". Acum hai să ne ocupăm de bijuterii. Cum interpretezi problema casetei de bijuterii pe care mama ta voia s-o salveze?

— *Herr* Krauss mi-a făcut cadou o casetă scumpă pentru bijuterii.

— „Caseta de bijuterii" este o expresie comună pentru organele genitale

femeieşti.

— Ştiam că o să spuneți asta.

— Cu alte cuvinte, ştiai că e adevărat. Mesajul visului este următorul: risc să-mi pierd „caseta de bijuterii. Dacă se va întâmpla aşa ceva, tatăl meu va fi vinovatul". De aceea întorci lucrurile pe dos în mintea ta: tatăl tău este cel care preferă să te salveze pe tine în locul casetei cu bijuterii a mamei tale. Ai întrebat de ce apare mama ta în visul acesta de vreme ce nu fusese de față în casa familiei Krauss atunci când se petrecuse incidentul...

— Mama nu poate juca nici un rol în visul acesta.

— O, ba da, pentru că incidentul te-a dus înapoi, în copilărie. Aminteşte-ți brățara pe care mama ta a refuzat-o, iar tu ai dat de înțeles că eşti dispusă să accepți ceea ce nu voia mama ta. Acum hai să inversăm situația şi să folosim cuvântul „a da" în loc de „a accepta". A fost dorința ta să-i dai tatălui tău ceea ce mama nu-i oferea. În paralel, *Herr* Krauss ia locul tatălui tău în vis. Ți-a dat o casetă pentru bijuterii, aşa că acum ai dori să-i oferi şi tu propria casetă cu bijuterii. Mama ta este înlocuită cu *Frau* Krauss, care se află în casă. Din vis reiese că eşti pregătită să-i dai lui *Herr* Krauss ceea ce soția lui îi refuză. Acestea sunt sentimentele pe care ți le refulezi în permanență şi care l-au obligat pe cenzor să întoarcă toate elementele visului tău cu susul în jos. Visul mai demonstrează şi faptul că faci apel la dragostea de tip oedipian pentru tatăl tău ca să te aperi de dragostea lui *Herr* Krauss. Dora, analizează-ți sentimentele! Nu-ți este teamă de *Herr* Krauss, nu-i aşa? De tine însăți ți-e frică, de faptul că ai putea ceda ispitei. Nici un muritor nu poate ține un secret la nesfârşit.

Dora scoase un imens oftat.

— Nu mai vreau să am nici un fel de secrete, *Herr Doktor.* Mă bucur că am scăpat de ele, că au fost date în vileag. Dintre toți doctorii care m-au văzut, numai dumneavoastră ați reuşit să descoperiți cum stau lucrurile. I-am dispreţuit pe ceilalți pentru că n-au fost în stare să-mi afle secretele. Poate că dumneavoastră m-ați eliberat cu adevărat.

Poate... dar se îndoia. Trei luni de tratament erau o perioadă mult prea scurtă.

Cu toate acestea, Dora nu se mai întoarse.

Sigmund făcuse însemnări amănunțite în legătură cu cazul Dorei, descriind şedințele care avuseseră loc de şase ori pe săptămână, până în preajma Anului Nou 1901. În fiecare seară, după cină, consemnase tot ceea ce lucrase în ziua respectivă. Acum aşternu pe hârtie tot cazul, cu toate implicațiile sale psihanalitice, gândindu-se să-l publice ca pe un contraargument împotriva celor care atacau *Interpretarea viselor.* Familia Giesl locuia la țară, nimeni nu-i cunoştea în Viena şi, dacă schimba câteva din amănuntele exterioare, nu era nici un pericol ca Dora să fie recunoscută.

Termină lucrarea, care însuma vreo sută de pagini, pe la sfârşitul lui ianuarie. În iunie o trimise la *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie,* dar, după ce redactorul acceptă s-o publice, Sigmund îşi schimbă brusc starea sufletească, retrase manuscrisul şi îl îngropă adânc în fundul unui sertar.

„Lasă-l să se mai răcorească vreo câțiva ani, îşi spuse el. Între timp, poate că se va mai încălzi şi publicul."

Începu o lucrare intitulată *Psihopatologia vieții cotidiene.* Pentru prima dată se adresa unui public mai larg, nu strict medical. Va încerca să evite problemele de ordin sexual ca să nu mai lezeze puritanismul societății. Materialul avea să fie extras din experiența cotidiană – lapsusurile, pronunțarea altor cuvinte în locul celor intenționate de vorbitor, omisiunile, confundarea numelor şi a datelor, substituția cuvintelor, citirea greşită... Întrucât era convins că se poate descoperi un determinant psihic în cazul oricărui proces de gândire. Pentru pagina de gardă alese un citat din *Faust:*

„Acum aerul este plin de atâtea forme zburătoare.

Încât nimeni nu ştie cum ar putea să scape de ele".

Termenul cheie al studiului său era parapraxis sau acte simptomatice, pentru că acestea, la fel ca şi visele, îi dădeau posibilitatea să transpună în domeniul psihologiei normale o mare parte din cunoştințele despre nevroze şi despre subconştient. Dacă era adevărat că uitarea nu survenea niciodată în mod accidental, ci numai cu un anumit scop, avea ocazia să dezvăluie dubla natură complexă a minții omeneşti în cele mai simple condiții, făcându-se referire la oameni sănătoşi, normali.

Relată cazul preşedintelui Camerei Inferioare a Parlamentului Austriei, care deschisese şedința în felul următor:

„Domnilor, constat că este întrunit cvorumul necesar şi declar şedința închisă!" Hohotele de râs care au urmat au dovedit fără putință de tăgadă că toată lumea îşi dăduse seama cât de puțin dorea preşedintele această şedință a Parlamentului. Un alt exemplu îl constituia tânărul care îşi admira foarte mult profesorul, un istoric foarte bine cunoscut, dar acesta îl umilise în public atunci când anunțase că intenționează să scrie biografia unui personaj vestit. Istoricul exclamase: „Zău că nu mai avem nevoie de nici un fel de cărți!"

Câteva zile mai târziu, când se reîntâlniră, tânărul strigase:

— Mi s-a părut foarte ciudat să aud o asemenea afirmație făcută tocmai de dumneavoastră care ați scris mai multe cărți *isterice* decât oricine altcineva în acest domeniu.

Bărbatul mai în vârstă zâmbise şi spusese:

— Isterice sau istorice? M-ai sancționat aşa cum se cuvine pentru felul nepotrivit în care m-am purtat cu dumneata mai deunăzi.

Când Sigmund o întrebă pe una din pacientele lui ce mai face unchiul ei, acesta răspunse:

— Nu ştiu, în ultimul timp îl văd numai *in flagrante.*

În ziua următoare, femeia făcu rectificarea:

— Îmi este ruşine că ieri am confundat expresia *in flagrante* cu *en passant,* căci de fapt asta doream să spun.

Şedința de analiză din ziua respectivă scoase la iveală tocmai faptul că femeia se gândea la cineva foarte apropiat ei care fusese prins *in flagrante.*

Erau foarte numeroase cazurile de oameni care uitau de întâlnirile pe care, inițial, nu avuseseră nici un chef să le fixeze, ori scrisorile expediate fără cecul care ar fi trebuit anexat. Unul dintre pacienții lui care pleca din oraş şi îi datora dr. Freud o sumă mare de bani se întoarse acasă ca să-şi ia din birou carnetul de cecuri, dar, într-o fracțiune de secundă, reuşi să pună cheile atât de bine, încât nu le mai găsi şi, evident, nu putu să deschidă sertarul. Era apoi o pacientă pe care Sigmund o suspecta că se ruşinează cu familia ei. Femeia ripostă:

— Nici vorbă de aşa ceva. Ce e al lor e al lor, trebuie să recunoaştem,

toți au *Geiz* (avariție), adică, vreau să spun *Geist* (inteligență).

O altă tânără nu-şi putea aminti titlul romanului lui Lew Wallace, *Ben Hur,* pentru că în germană cuvintele *bin Hure* („sunt o târfă") sună la fel ca *Ben Hur.*

Sigmund scrise:

„Există mult mai puțin liber-arbitru în viața mentală decât suntem înclinați să credem – s-ar putea să nu existe chiar deloc. Ceea ce numim şansă în lumea exterioară poate fi reglementat – aşa cum ştim foarte bine – prin legi. La fel, ceea ce numim arbitrariu în plan mental se bazează pe anumite legi a căror existență abia am început s-o bănuim."

Relată o anecdotă despre propria persoană ca să ilustreze teoria potrivit căreia numai arareori numerele ies accidental din memorie, ele fiind guvernate în mod inexorabil de către subconştient.

Se dusese la o librărie ca să cumpere mai multe cărți de medicină şi ceruse să i se aplice procentul obişnuit de zece la sută. În ziua următoare, luase un teanc de cărți de medicină de care nu mai avea nevoie şi le dusese la un anticar, cerând un preț frumos pentru ele. Anticarul a vrut să plătească mai puțin cu zece la sută, îşi spusese Sigmund. De acolo se dusese la bancă să-şi retragă 380 krönen (noua monedă austriacă) din contul lui de economii care avea 4380 krönen. Dar când scrise cecul văzu că îl completase pentru 438 de krönen, adică zece la sută din economiile lui!

Nedorind să şocheze publicul, incluse doar câteva exemple ce aveau tangență cu sexualitatea: femeia care încerca să-şi readucă în memorie o amintire uitată din copilărie, când un bărbat pusese mâna pe o anumită parte a corpului ei cu un gest lasciv. Femeia nu reuşea să-şi aducă aminte care parte a corpului ei fusese atinsă. Câteva clipe mai târziu, când Sigmund întrebă unde se afla vila de vară, femeia răspunse:

— Pe *Berglende,* dealul coapsei... vreau să spun Berglehne, coasta dealului.

În vacanță se întâlni cu un cunoscut din anii studenției. Omul îi ținu un discurs înflăcărat în legătură cu viitorul dubios al rasei lor în Austria, încercând să încheie cu un vers din Vergiliu: „Fie ca cineva să se ridice ca răzbunător din oasele mele". Însă omul se poticni în latină, uită cuvântul-cheie, apoi schimbă ordinea: *"Exoriar(e) ex nostris ossibus ultor".* Stânjenit, exclamă:

— Sig, am uitat ceva, ajută-mă!

— Cu plăcere: *"Exoriar(e) ALIQUIS nostris ex ossibus ultor".*

— Ce stupid din partea mea să uit un cuvânt ca acesta! Apropo, spuneai că nu uităm niciodată un lucru fără un anumit motiv. Aş fi foarte curios să aflu cum de am uitat pronumele nehotărât *aliquis,* cineva, în acest caz.

— Cred că nu va fi prea greu. Trebuie numai să te rog să-mi spui, sincer şi fără ezitare, orice îți vine în minte când îți îndrepți atenția spre cuvântul uitat fără nici un scop anumit.

— Bine. În primul moment, îmi trece prin minte ideea ridicolă de a împărți cuvântul în *a* şi *liquis.*

— Mai departe?

— Îmi vine în minte cuvântul *reliquien,* relicve, lichefiere, fluiditate, fluid. Ai descoperit ceva până acum?

— Absolut nimic. Dar continuă.

— Mă gândesc... continuă el cu un râs disprețuitor, la Simon din Trent, ale cărui relicve le-am văzut acum doi ani într-o biserică din Trent. Îmi vin în minte acuzația de sacrificii rituale sângeroase care se aduce împotriva

evreilor chiar în zilele noastre şi cartea lui Kleinpaul care consideră toate aceste aşa-zise victime drept încarnări, s-ar putea spune chiar nişte noi ipostaze ale Mântuitorului.

— Noțiunea aceasta nu este cu totul lipsită de legătură cu subiectul pe care îl discutam înainte ca acel cuvânt latinesc să-ți zboare din memorie.

— E adevărat. Următoarele mele gânduri se îndreaptă spre un articol pe care l-am citit recent într-un ziar italienesc. Cred că titlul lui era: *Ce spune Sf. August in despre femei.* Ce poți să scoți din asta?

— Aştept.

— Iar acum urmează ceva care în mod sigur nu are nici o legătură cu subiectul.

— Te rog să te abții de la orice păreri personale şi...

— Da, înțeleg. Mă gândesc la un domn bătrân şi distins pe care l-am întâlnit în călătoriile mele săptămâna trecută. Era un personaj original, a cărui înfățişare sugera o uriaşă pasăre de pradă. Se numea Benedict.

— Iată, aşadar, o serie de sfinți şi părinți ai Bisericii: Sf. Simon, Sf. Augustin, Sf. Benedict, spuse Sigmund.

— Urmează Sf. Januarius şi miracolul sângelui său, asta mi-a venit în minte, continuă bărbatul. Am senzația că gândurile mele se derulează mecanic.

— Un moment: Sf. Januarius şi Sf. Augustin sunt legați de calendar. Dar nu vrei să-mi aminteşti care este miracolul sângelui său?

— Cu siguranță că ai auzit despre el. Sângele Sf. Januarius se păstrează într-un vas special, într-o biserică din Neapole, şi într-o anumită zi sfântă se lichefiază printr-un miracol. Oamenii acordă o mare importanță acestui miracol şi devin foarte neliniştiți atunci când întârzie să se producă...

— De ce te-ai oprit?

— Ei bine, chiar că mi-a venit ceva în minte... dar este o chestiune prea intimă ca să ți-o spun... Şi apoi, nu văd ce legătură... mi-am amintit brusc de o doamnă de la care aş putea auzi o informație foarte neplăcută pentru noi amândoi.

— Că nu mai are ciclu?

— Cum de ai ghicit?

— Mi-ai pregătit suficient de bine terenul. Gândeşte-te *la calendarul sfinților, la sângele care începe să curgă într-o anumită zi, la neliniştea oamenilor atunci când evenimentul întârzie sau nu se produce...* În realitate, miracolul Sf. Januarius reprezintă o strălucitoare aluzie la ciclul femeilor.

— Şi chiar vrei să spui că această aşteptare îngrijorată m-a făcut incapabil de a pronunța un cuvânt nesemnificativ cum este *aliquis?*

— Incontestabil. Nu e nevoie decât să-ți aminteşti de felul în care ai simțit nevoia să segmentezi cuvântul în *a* şi *liquis* şi asocierile imediate: relicve, lichefiere, fluid.

— Am să-ți mărturisesc că doamna este italiancă şi că am fost la Neapole cu ea. Dar nu poate fi totul doar o simplă întâmplare?

— Las la latitudinea ta să apreciezi dacă poți considera întâmplătoare toată această înlănțuire de asociații. Dar te rog să nu crezi că toate cazurile similare pe care te vei osteni să le analizezi te vor conduce la „chestiuni întâmplătoare" la fel de şocante.

Când publică ulterior relatarea, mulți dintre cititori îi dădură dreptate.

La 22 ianuarie 1901, regina Victoria a Angliei muri în cel de-al şaizeci şi

patrulea an al domniei sale. Sigmund citise suficient de multă istorie ca să-şi dea seama că se încheia o epocă, o perioadă care, având în vedere însăşi firea monarhului, se opusese categoric oricărei aluzii din partea dr. Sigmund Freud cu privire la natura sexuală a omului. Astfel, în primele luni ale celui de-al doilea an al secolului al XX-lea, Sigmund se hrăni cu speranța că noua epocă va avea o minte mai deschisă, va fi mai puțin puritană, mai tolerantă şi mai puțin înspăimântată de atributele sexuale normale ale omului, că s-ar putea chiar să recunoască şi faptul că femeile aveau picioare, nu membre şi copiii se năşteau cu apetit sexual normal. Se întreba dacă va trăi suficient de mult ca să vadă cum va evolua gândirea oamenilor. Şi Darwin îşi pusese aceeaşi întrebare. Sigmund auzise şi citise câteva dintre acuzațiile la adresa lui Darwin. Erau la fel de brutale ca şi invectivele cu care îl copleşise presa pe el, Sigmund Freud. Faptul că toți oamenii erau bigoți îl consola, într-un anume fel...

În curând termină de scris *Psihopatologia vieții cotidiene* şi i-o trimise spre publicare lui Zochen, care îi promise că va apărea în cursul verii. În timp ce mergea spre casa mamei lui, unde luau dejunul duminical, Martha îl întrebă liniştită:

— Sigi, spuneai că ai scris acest articol aşa de lung pentru publicul larg. Atunci de ce îl oferi spre publicare la *Revista lunară de psihiatrie şi neurologie,* în loc să-l trimiți la o revistă cu o orientare generală? Numai pentru că ai retras de la ei manuscrisul cu Dora Giesl?

— Într-o oarecare măsură. Pe de altă parte, nu se obişnuieşte ca un doctor să publice materiale medicale într-o revistă obişnuită. Trebuie să se limiteze la revistele de specialitate.

— Şi cum o să ajungă materialul tău la publicul larg?

— Prin osmoză. Prin scurgerile de informații. Aşa cum iese gazul din pământ şi cum picură apa din acoperişul spart.

Şi atunci, pentru prima oară după cinci ani de la prelegerea nereuşită despre *Etiologia isteriei,* ținută la Societatea de psihiatrie şi neurologie, fu invitat să țină o conferință la Societatea de filosofie, care număra printre membrii săi personalități marcante din toate facultățile şi secțiile universității. La început, grupul se întâlnise neoficial la cafeneaua Kaiserhof, dar din 1888 fuseseră adoptați de Facultatea de Filosofie a Universității şi li se repartizase o sală de conferințe pentru membrii lor, al căror număr creştea rapid. De-a lungul anilor, Sigmund ascultase conferințe strălucite la Societatea de filosofie nu numai pe teme de medicină, ci şi de filosofie. Deşi societatea includea doar două membre, erau multe femei care veneau să asculte conferințele împreună cu soții sau cu părinții lor. Prin întreaga sa activitate, societatea juca un rol foarte important în viața culturală vieneză.

Organizatorii din cadrul societății nu-l cunoşteau pe Sigmund, aşa că îl abordară prin intermediul lui Josef Breuer. Acesta îi scrise lui Sigmund un bilet, îndemnându-l să accepte. Dr. Freud nu stătu nici o clipă pe gânduri. Deşi mai ținuse prelegeri despre vise la B'nai B'rith şi în fața puținilor auditori care se înscriseseră la cursul lui, conferințele acelea avuseseră loc din inițiativa sa, atunci când izolarea i se păruse de-a dreptul insuportabilă. Această invitație putea să-i aducă recunoaşterea pe plan internațional. Se hotărî să scrie o lucrare documentată, lucidă şi convingătoare.

Când reciti materialul, îşi dădu seama că indusese o mulțime de materiale sexuale pe care o audiență mixtă le va considera şocante şi inacceptabile. Le adresă organizatorilor propunerea de a anula şedința. Doi dintre directorii societății veniră imediat în Berggasse ca să-l roage să-şi

reconsidere hotărârea.

— Foarte bine, domnilor, dar cu o condiție: să veniți la mine acasă într-una din serile săptămânii viitoare şi să ascultați prelegerea. Dacă nu veți avea nici o obiecție, voi fi fericit s-o prezint în fața dumneavoastră.

Oamenii veniră şi ascultară cu interes conferința de o oră a lui Sigmund. În timp ce-i mulțumeau pentru timpul acordat, unul dintre ei spuse:

— Membrii societății noastre sunt oameni cu educație, *Herr Doktor.* Au călătorit mult şi sunt nişte persoane sofisticate. Tezele dumneavoastră vor provoca o anumită surpriză, poate chiar un oarecare şoc, dar în nici un caz nu se va ajunge, la izbucniri de indignare. Publicul este foarte receptiv la o asemenea abordare în neurologie.

Prelegerea fu anunțată în *Neue Freie Press* şi stârni un interes considerabil. În dimineața şedinței, în Berggasse sosi o scrisoare expres. Purtătorul de cuvânt al societății îşi cerea scuze şi îi explica ce se întâmplase: se scurseseră anumite informații cu privire la conținutul prelegerii dr. Freud. Unii membri, bărbații, nu femeile, formulaseră obiecții. Ar fi atât de amabil dr. Freud să se limiteze, în expunerea sa, la cazuri şi exemple inofensive, de natură nonsexuală? Apoi, când va ajunge la materialul care ar putea fi considerat ofensator, ar fi atât de amabil să anunțe că va detalia anumite cazuri mai delicate după ieşirea doamnelor din sală?

Anulă conferința printr-un bilet ale cărui cuvinte parcă străpungeau indignate hârtia. Martha îl întrebă:

— N-ai fi putut să ții o conferință despre psihopatologia vieții cotidiene? Ai spus chiar tu că aceasta este calea cea mai lesnicioasă spre subconştient şi, în plus, cartea conține foarte puține referiri la viața sexuală.

— Da, aş fi putut dacă m-ar fi rugat de la început. Dar după ce le-am prezentat scheletul lucrării, ar însemna că-mi recunosc greşeala dacă aş declara că nouăzeci la sută din el este indecent şi inacceptabil. Dacă bărbații aceştia consideră că urechile nevestelor lor sunt prea delicate ca să audă ceva despre viața sexuală a lui *Homo sapiens,* atunci eu prefer să mă retrag din această arenă a luptelor de tauri.

— Dar dacă ai avea de ales, îl tachină Minna, ce ai prefera să fii, matadorul sau taurul?

— La fiecare fiesta mă duc înveşmântat pompos şi mândru ca matador, dar la sfârşitul înfruntării mă transform ca prin farmec într-un taur cu sabia înfiptă în gât, îngenuncheat neputincios în rumeguş.

12

Alexander, care ținea cursuri de programare a transporturilor de mărfuri de mai multe ori pe săptămână la Academia de Export, aflată vizavi de locuința lor, trecea adesea pe la ei la o cafea după terminarea orelor. Avea acum treizeci şi patru de ani, investise un capital apreciabil în afacerile din transporturi, se îmbrăca foarte îngrijit şi ieşea în oraş ceva mai des, mai ales la operetele lui preferate. Din câte îşi dădeau seama Sigmund şi Martha, încă nu manifesta interes pentru perspectiva căsătoriei.

— Am suficient timp să mă aşez la casa mea. Peste cinci ani, Moritz Muenz se va retrage şi voi deveni singurul patron al afacerii. Abia atunci o să încep să-mi caut o nevastă.

Când Leopold Königstein reuşi, în sfârşit, să obţină titlul şi postul de profesor asociat, Martha organiză un dineu ca să sărbătorească evenimentul şi invită prieteni de demult ai lui Sigmund cu care acesta nu se mai văzuse în vremea din urmă. Sigmund instală masa de taroc în sufrageria cu vedere spre Berggasse. Apoi Alexander fu numit profesor asociat la Academia de Export. Martha invită toată familia la o masă festivă de duminică. Petrecerea îi lăsă un gust amar lui Sigmund din cauza remarcii făcute de mama sa:

— Nu m-am aşteptat niciodată ca mezinul să devină profesor înaintea fiului meu cel mare.

Sigmund se abţinu şi nu-i spuse: „Mamă, Academia de Export este o şcoală de comerţ care nu se compară cu Universitatea din Viena". În schimb, replică cu voce tare:

— În familia Freud producem numai genii.

Cu toate acestea, pe măsură ce trecea vremea, observaţia involuntară a mamei sale îl rodea pe dinăuntru.

„Va trebui să intervin pe lângă Ministerul Educaţiei, îşi spuse el. Dar cum?"

Wilhelm Fliess îi scrise că încerca s-o convingă pe o anume *Frau* Doblhoff să vină la Viena şi să urmeze tratamentul dr. Freud, căci neurologii din Berlin nu reuşiseră să-i aline suferinţele. Wilhelm îi asigurase pe doamna şi pe domnul *Professor* Doblhoff că *Privatdozent* Sigmund Freud va putea s-o ajute cu tehnicile sale terapeutice specifice. Sigmund se arătă foarte surprins de această afirmaţie.

— Face exact la fel ca şi profesorul Nothnagel, exclamă el. „Nu cred în metodele dumitale, dar am aici un pacient pe care nimeni altcineva nu-l poate vindeca. Cred că dumneata o să reuşeşti." Am devenit eu oare Curtea Supremă de Apel?

La începutul lui iunie plecă în recunoaştere prin Bavaria, în căutarea unui loc potrivit pentru vacanţa de vară a familiei. Luă trenul direct spre Salzburg, unde se întâlni cu Minna şi cu doamna Bernays care îşi petreceau vacanţa la Reichenhall. Merse apoi cu o trăsură până la Thumsee, un mic lac verde din apropiere, năpădit de trandafiri sălbatici care coborau până la marginea drumului şi înconjurat din toate părţile de păduri dese, de tufişuri de căpşuni, flori, ciuperci... Nu existau vile de închiriat, dar doctorul care era proprietarul micului han local tocmai decedase, aşa că Sigmund se arătă dispus să închirieze câteva din camerele lui spaţioase.

Thumsee se dovedi un adevărat mic paradis pentru copii. Mâncau ca nişte lupi, se luptau să pună mâna pe puţinele bărci disponibile de pe lac şi dispăreau zile întregi de acasă, cărând cu ei coşuri imense cu alimente pentru picnic. Martin, care avea acum unsprezece ani, Oliver zece şi Ernst, nouă ani, erau îmbrăcaţi de mama lor în costume identice: pantaloni scurţi de piele cu buzunare aplicate, ghete, şosete groase până sub genunchi, jachete mari cu croială dreaptă, cămăşi albe şi pălării rotunde cu o pană la panglică. Sigmund îi însoţea uneori, dar se plângea că nu-i prieşte viaţa în mijlocul peştilor. Prefera compania fetelor – Mathilde, de treisprezece ani, Sophie, de opt şi Anna, de cinci ani, cu care se plimba printre copaci şi culegea fructe de pădure.

Martha era încântată de împrejurimi şi de micul han, dar Sigmund nu-şi găsea locul. De când terminase *Psihopatologia vieţii cotidiene* se simţea obosit mental. Era furios pe el însuşi pentru că nu-i venea nici o idee. Avusese parte de o clientelă bogată în acel an. Ar fi trebuit să fie foarte bine dispus, dar nu ştia cu ce să-şi umple timpul liber. Îl obseda şi ziua şi

noaptea visul de a petrece Paştele la Roma. Deşi citise foarte multe lucrări referitoare la arheologia greacă, „făcuse în gând călătorii pe care nu le va înfăptui cu adevărat niciodată şi avusese comori pe care nu le va poseda niciodată", acum, toate gândurile i se îndreptau din nou spre Roma. Studia planul oraşului ca să nu se rătăcească în cazul în care îşi va aduna vreodată curajul necesar pentru a înfrânge inhibiția ce-l împiedica să se ducă acolo.

„ Am aflat din propria mea psihanaliză că îmi reprim această dorință de o viață întreagă. De ce să nu-mi iau inima în dinți şi să mă duc? Trebuie să fac această călătorie!"

— Ceea ce îmi trebuie mie sunt două săptămâni în țara vinului şi a uleiului, îi spuse Marthei.

— Atunci de ce nu te duci, dragul meu? O schimbare de decor o să-ți revigoreze forțele pentru anul de muncă ce te aşteaptă.

Nu reuşea să se hotărască. O duse pe Martha la Salzburg ca să asculte o operă, apoi fu prins câteva zile la rând în han din cauza ploii. Citi introducerea cărții dr. Ludwig Laistner, *Enigma Sfinxului,* care încerca să demonstreze că miturile pot fi regăsite în vise, de unde şi-ar putea trage originea. Puse volumul deoparte, alene, când îşi dădu seama că autorul nu ştia ce se află în spatele viselor. Singurele ştiri din ziare care îi produseră emoții fură acelea referitoare la săpăturile lui Arthur Evans, care scosese la iveală palatul din Cnossos, Creta, locul de naştere a celei mai vechi culturi greceşti din preajma anului 1.500 î.de Hr., despre care se credea că este locul unde se aflase labirintul lui Minos.

Emoția produsă de aceste descoperiri arheologice îl duse cu gândul înapoi la dorința lui neîmplinită: să viziteze Roma. În timp ce hoinărea prin pădure, îl surprinse o furtună cu tunete şi fulgere. Din spatele unor nori negri străluci un fulger.

— Da, bineînțeles! strigă el cu voce tare. Fusese un prost că nu-şi dăduse seama: crezuse că acum, după ce-şi terminase autopsihanaliza se va simți liber să se ducă la Roma. Lucrurile stăteau exact pe dos: sosirea lui la Roma va fi cea care va marca, în mod oficial, sfârşitul analizei. Acesta era actul simptomatic de care avea nevoie ca să-şi câştige independența.

Porni grăbit înapoi spre han prin ploaia vijelioasă şi o găsi pe Martha în salon citindu-le celor mici dintr-o carte la lumina lămpii cu kerosen. Martha îi remarcă numaidecât strălucirea din ochi.

— Sigi, ce s-a întâmplat? Arăți de parcă te-ar fi lovit ceva imens.

— M-a lovit. Fulgerul acela. Plecăm la Roma la sfârşitul lui septembrie. Pentru o vizită de două săptămâni. Ce părere ai despre asta, Marty?

— Să fie într-un ceas bun. Ştiu de cât timp şi cu câtă ardoare ți-ai dorit să te duci la Roma.

Îl privi gânditoare o clipă, apoi îi încolăci gâtul cu brațele şi spuse blând:

— Apreciez dorința ta de a împărtăşi această experiență măreață cu mine, dar parcă te văd cum încerci să absorbi două mii de ani de istorie romană în două săptămâni, şi toate astea în „arşița bestială şi plină de malarie a verii romane" ca să citez propriile tale cuvinte. O să te însoțesc data următoare, când ai să ştii mai multe despre oraş şi ai să poți să-l priveşti cu un aer ceva mai filosofic.

În cele din urmă, Sigmund se hotărî să plece împreună cu Alexander.

Ajunseră la Roma la amiază, după o călătorie de o zi şi jumătate. Coborâră la Gara Centrală şi luară o trăsură până la Hotel Milano, din Piazza

Montecitorio. Sigmund era extrem de încordat în timp ce străbăteau străzile, mai ales când trecură prin locurile despre care citise – frumoasa Fântână a Naiadelor, Piazza dell'Esedra, coloana lui Marcus Aurelius din Piazza Colonna, obeliscul adus de la Heliopolis la Roma de Augustus şi plasat în Câmpul lui Marte.

La Hotel Milano aveau o cameră spaţioasă, cu lumină electrică, nu cu gaz aerian, aşa cum fusese obişnuit pe parcursul călătoriei. Făcu imediat o baie fierbinte, se îmbrăcă cu haine curate şi, privindu-se în oglinda şifonierului, exclamă:

— Acum mă simt chiar ca un roman, deşi aş fi preferat să mă scald în apele Termelor lui Caracalla, înconjurat de o sută de senatori şi de membri ai nobilimii, să joc jocuri de noroc pe pardoseala de faianţă mozaicată.

— Parcă ai citi din ghidul aflat în buzunarul tău! exclamă Alex.

— Haide, Alex, să luăm o masă bună şi după aceea o să ne plimbăm pe jos toată după-amiaza, la întâmplare. Toate celelalte zile mi le-am planificat cu rigurozitate.

— N-am nici cea mai mică îndoială, mormăi Alexander. Ar fi mai bine să ne culcăm devreme în seara asta. Fără îndoială că mâine dimineaţă va trebui să privim răsăritul soarelui la Colosseum.

— Nu încă. Este un moment cu totul special în viaţa mea şi intenţionez să-l savurez din plin. Nici nu-ţi dai seama cât de fericit sunt că mă aflu la Roma, cât de mult înseamnă asta pentru mine.

În dimineaţa următoare, la şapte treizeci, vizitară catedrala Sf. Petru, după ce în după-amiaza precedentă priviseră Domul lui Michelangelo, de pe terasa de la Piazzale del Pincio. Intrară pe uşa centrală masivă şi ajunseră repede în nava centrală, unde rămaseră cu răsuflarea tăiată în faţa intensităţii superb echilibrate a Bisericii Mamei a Creştinătăţii. Coborâră pe scara în spirală din spatele altarului central în mormântul sfântului Petru, după care urcară cele o sută de trepte până în vârful Domului pentru a admira priveliştea ce se aşternea la picioarele lor. Ieşiră apoi pe balcoanele deschise cu sculpturile lor gigantice, şi priviră Roma, Castelul Sant Angelo care se afla în faţa lor şi Tibrul ce curgea prin mijlocul oraşului.

Plecând de la Sf. Petru, vizitară Vaticanul. Nimic din ceea ce citise sau văzuse Sigmund mai înainte nu-l pregătise pentru a accepta grandoarea cupolei Capelei Sixtine pe care Michelangelo reprodusese scene din Vechiul Testament. Străbătu podeaua capelei cu capul lăsat pe spate, încercând să absoarbă acest miracol în pictură – profeţii, sibilele, crearea Omului, Potopul... aproape incapabil să îmbrăţişeze cu privirea imensitatea capodoperei. Aceeaşi emoţie îl cuprinse şi când ajunse la capătul capelei pentru a admira *Judecata de Apoi,* cu un Hristos puternic, un bărbat viril care îi alunga în iad pe cei răi, şi cu o frumoasă Maria ce şedea alături de el, înveşmântată în văluri diafane.

Se întoarse amuţit de uimire la Hotel Milano. Îi scrise Marthei:

„Şi când te gândeşti că ani în şir mi-a fost teamă să vin la Roma!"

În dimineaţa următoare petrecură două ore şi jumătate în Museo Nazionale Romano, cu colecţiile sale de sculpturi antice greceşti. Porniră apoi prin soarele cald spre micuţa Piazza Trevi şi aruncară o monedă în jetul robust al fântânii ca să fie siguri că se vor mai întoarce la Roma. Luară masa de prânz la un restaurant de pe trotuar cu vedere spre Tritonii enormi de piatră care purtau un car triumfal cu aripi. După ce se delectară cu *fettuccine* şi *ossibucchi,* îşi continuară plimbarea, îndreptându-se spre vechiul Pantheon cu cele şaisprezece coloane monolitice, atât de uriaş în

interior, încât întrecea orice închipuire. Prin deschizătura circulară din vârf se vedea cerul albastru al Italiei. Îşi petrecură apoi după-amiaza la Colosseum.

Luară o cină uşoară la un restaurant cu mesele amplasate pe trotuar din Piazza Navona, de unde se vedeau splendidele fântâni baroce ale lui Bernini, apoi se îndreptară spre hotel prin aerul cald al serii. Sigmund era amuzat de comportamentul romanilor pe stradă – femeile îşi alăptau copiii în fața uşilor, familii întregi cumpărau de mâncare de la tarabe şi mâncau apoi continuându-şi drumul, cântând, certându-se, gesticulând. Perechi de îndrăgostiți se îmbrățişau în văzul lumii, aşa cum făceau şi la Paris, şi se rezemau de ziduri când se sărutau.

— Îmi plac romanii moderni la fel de mult ca şi cei din antichitate, îi spuse Sigmund lui Alexander. Îşi trăiesc viața în *plein air.* La Viena putem face orice în casă, dar nimic afară, cu excepția faptului că mai bem câte o cafea.

Zilele treceau într-o adevărată beție de sunete şi imagini. Nu se mai simțise niciodată aşa de bine. Închiriară o trăsură pentru patru ore, ca să-şi poată forma o imagine de ansamblu asupra oraşului. Vizitară Palatinul, care deveni colina preferată a lui Sigmund la Roma, mai dragă chiar decât admirabila Capitolină proiectată de Michelangelo, cu Palatul Senatorial şi statuia lui Marcus Aurelius. Se duse să-l vadă pe Moise de la San Pietro de Vincoli, jurând că într-o zi va scrie o carte despre sculptarea marmurei. La un vânzător de antichități găsi un cap roman, un tors de femeie din marmură din Asia Mică, două statuete egiptene stând în picioare, mici, dar remarcabile prin eleganța detaliului şi, în sfârşit, o gemă greco-romană cu capul lui Jupiter săpat în piatră semiprețioasă. Îl fixă apoi într-un inel simplu de aur pe care nu şi-l scotea decât foarte rar din deget.

În ziua a noua începu să sufle siroco, vântul uscat din sud, care venea dinspre Africa; deşi îşi simțea energia secătuită, Sigmund continuă totuşi să admire minunile Romei: Forumul cu Arcul lui Septimius Severus, Basilica Iulia a lui Caesar, Casa virginelor vestale. Străbătură Via dei Fori Imperiali, trecură pe lângă forumurile nobile construite de Augustus, Caesar, Traian. În această ultimă zi, Sigmund trăi o experiență cu totul neobişnuită: dădu aproape din întâmplare peste un templu păgân subteran, cu altarul de sacrificiu păstrat intact. Deasupra lui, dar tot sub pământ, se afla o biserică creştină din secolul întâi sau al doilea, fără nici un fel de ornamente, iar deasupra acesteia o biserică mare, cu ornamente, datând din secolul al şaptesprezecelea. Pentru Sigmund, aceasta era însăşi structura şi organizarea muncii sale: subconştientul, starea preconştientă şi cea conştientă, aşezate una peste alta, exact în această ordine.

În ziua a douăsprezecea, cei doi frați luară trenul înapoi spre Viena. Sigmund oftă mulțumit când se instalară în compartiment, pregătit pentru călătoria care avea să dureze două zile.

13

Când se întoarse la Viena, găsi trei pacienți interesanți care îi aşteptau sosirea. Doi dintre ei aveau să-i influențeze considerabil cursul vieții. Primul caz era baroana Maria von Ferstel, născută Thorsch, o femeie în jur de treizeci şi cinci de ani, cu o ținută maiestuoasă, o față largă, frumoasă şi

nişte ochi negri superbi. Se născuse la Praga dintr-o familie de bancheri şi angrosişti şi fusese crescută în Palatul Thorsch, care era atât de mare, încât acoperea aproape tot intervalul dintre două intersecții. Tatăl ei, David, nu se lansase în afaceri, ci se făcuse inginer. Maria Thorsch se căsătorise cu baronul Erwin von Ferstel, un consul general care lucra în cadrul Ministerului Imperial de Externe. Cei doi se căsătoriseră la Votivkirche, proiectată şi construită de tatăl baronului, Heinrich von Ferstel. Acesta era unul dintre cei mai proeminenți arhitecți din Viena, care construise, printre altele, şi Universitatea. Baroana avea patru fiice şi întreținea unul dintre cele mai plăcute saloane din Cetatea Imperială. Se distingea prin prestanță şi prezență de spirit. Familia Thorsch era evreică, însă Maria trecuse la catolicism înainte de a se căsători cu baronul von Ferstel, gest care izvorâse din convingere.

— *Herr Doktor,* mi-ați fost recomandat de *Frau Hofrat* Gomperz. Mi-a spus că ați vindecat-o într-o lună.

— Nu era vorba decât de o aşa-zisă luxație a mâinii. Vreți să-mi spuneți ce problemă vă frământă?

— Sufăr de dureri de cap. Dimineața, când mă trezesc, mă simt odihnită şi mă apuc cu tragere de inimă de treburile zilei. Dar pe măsură ce se scurg orele, după ce îmi rezolv corespondența, primesc diverse mesaje legate de anumite întruniri sau acțiuni de caritate, încep să simt un fel de apăsare în cap.

— Vreți să-mi arătați de unde începe durerea?

— De aici, de la ceafă, răspunse baroana, indicând zona cervicală. Durerea parcă radiază spre vârful capului, apoi se întinde şi coboară spre frunte. Uneori îmi simt capul atât de greu, încât am senzația că este un corp separat care se mişcă în orice direcție doreşte.

— Doamnă baroană, pare un exemplu clasic de durere de cap provocată de tensiune.

Sigmund îi ceru baroanei să-i prezinte programul amănunțit al unei zile din momentul în care se trezea dimineața până când se ducea la culcare. Îşi dădu seama că se afla în fața uneia dintre cele mai active femei din Imperiul Austro-Ungar. Când trebuia să-l servească pe împărat, Parlamentul sau pe Primar, un grup religios, educațional sau de artişti, nu avea puterea să-i refuze. Din câte îşi putea da seama Sigmund, nu existau probleme de familie. Baronul şi baroana erau căsătoriți de unsprezece ani, dar continuau să se iubească. Baroana nu suferea nici de nevroză, nici de isterie.

La una din şedințe, baroana îl întrebă:

— *Herr Doktor,* cum pot toate aceste activități să-mi facă rău, când cauzele sunt atât de nobile?

— Poate că v-ați suprasolicitat, asumându-vă prea multe angajamente.

— Zilele mele par să devină din ce în ce mai încărcate.

— Greşesc dacă vă atribui nevoia imperioasă de a vă simți activă?

Baroana lăsă o clipă capul în jos, apoi ridică fruntea cu o candoare desăvârşită.

— Simt o forță în mine care mă mână mereu înainte. Puteți să-i spuneți *noblesse oblige.* Dar judecând după expresia chipului dumneavoastră, este vorba de ceva mai complicat. Nu vreau neapărat să se apeleze la mine, dar, în acelaşi timp, nici nu-mi face plăcere să fiu trecută cu vederea sau lăsată la o parte. Ce părere aveți despre o asemenea contradicție, *Herr Doktor?*

— Puține sunt ființele umane care trec prin viață fără să cunoască o anumită dihotomie.

Baroana von Ferstel întoarse capul într-o parte, apoi spuse:

— De când soţul meu a devenit diplomat, întreţinem legături cu oameni interesanţi şi importanţi. Nici familia soţului meu, nici a mea n-au avut probleme financiare, generaţii la rând. Ne împăcăm bine cu rudele prin alianţă şi cu copiii. În viaţa mea nu au existat şocuri profunde sau dezamăgiri. Atunci de ce aş fi în conflict cu mine însămi?

— Asta urmează să aflăm. Şi cred că nu va fi nevoie de o analiză prea profundă ca să descoperim cauzele.

În primele două luni, reuşi să-i aducă femeii o oarecare alinare. Începu încet-încet să iasă la iveală nevoia ei de a intra în competiţie cu mama sa, o *grande dame* care condusese un salon strălucit. Doamna Thorsch obţinuse distincţii înalte în imperiu, era invitată cu regularitate la Curtea împăratului Franz Josef. Se remarcase prin operele sale de binefacere nu numai la Spitalul evreiesc, la Institutul pentru nevăzători şi orfani, dar şi în multe lăcaşuri catolice. Imaginea acestei mame, mai mare decât însăşi persoana ei fizică, era cea cu care se lupta baroana von Ferstel, după cum se părea, dincolo de puterile şi de dorinţele sale reale. Un al doilea element deriva din trecerea ei la catolicism. Convertirea genera adesea un sentiment de vinovăţie. În consecinţă, baroana îşi spunea că, întrucât nu se născuse catolică, trebuia să facă mai mult decât toţi cei din jurul ei pentru ca nimeni să nu-i reproşeze refuzul sau incapacitatea de a duce o treabă la bun sfârşit fiindcă este evreică.

Baroana acceptă raţionamentul doctorului Freud şi începu să caute şi alte dovezi în sprijinul deducţiei lui. Durerile de cap scăzură în intensitate. Era mai puţin încordată. Îi dispăru aproape complet senzaţia că avea pe cap o pălărie prea strâmtă. Începu să renunţe la unele obligaţii în momentul în care îşi dădu seama că şi alţii le puteau îndeplini la fel de bine. Îi făceau plăcere şedinţele de lucru cu Sigmund, era impresionată de tehnica lui de a oferi fiinţelor umane arme cu care să înfrunte un duşman nevăzut. La sfârşitul celei de-a treia luni se simţea într-o formă excelentă.

Al doilea pacient nou îi făcu o surpriză plăcută. Dr. Wilhelm Stekel era primul medic practician care venea la cabinetul lui ca să-i solicite ajutorul prin analiză. Stekel avea treizeci şi trei de ani, absolvise Şcoala de Medicină de la Universitatea din Viena, deşi se născuse şi crescuse în Bucovina austriacă. Era un personaj foarte interesant, un actor autodidact, cu o mustaţă impresionantă şi o ţăcălie perfect rotunjită. Avea orbitele aşa de mari, încât irisul părea cufundat într-o mare. Se îmbrăca foarte colorat, scria articole pentru ziarele de duminică, cânta excelent la pian, fiind capabil să compună muzica pentru propriile poeme, şi era o autoritate în materie de bicicletă. Publicase o carte intitulată *Sănătatea şi bicicleta,* precum şi o monografie cu titlul: *Coitul la copii,* din care Sigmund citase un pasaj într-una din lucrările sale. Reuşea în mod miraculos să rostească monologuri interminabile fără să se oprească nici măcar ca să respire.

— Mi-a vorbit de dumneata Max Kahane. A spus că ai ţinut nişte prelegeri interesante la Universitate, pline de idei noi. Tot Kahane mi-a spus că ai citat şi din cartea mea, *Coitul la copii.* Nu auzisem de dumneata şi nici nu citisem vreo lucrare de-a dumitale. La câteva zile după ce mi-a pomenit Kahane de dumneata, am citit o recenzie a *Interpretării viselor.* Recenzentul afirma atât de categoric că lucrarea este greu de înţeles şi neştiinţifică, încât mi-am dat seama că trebuie să fie foarte bună. M-am simţit adesea frustrat

în fața unor pacienți care aveau tulburări nervoase, dar nu prezentau nici o afecțiune organică. Nu ştiam de această descoperire a dumitale, de subconştient. Poți să-mi împrumuți un exemplar din *Interpretarea viselor?* Vreau să aflu cum reuşesc visele să dezvăluie materialele îngropate. Sunt sigur că am să le aduc mai multă alinare pacienților dacă o să-mi însuşesc metoda dumitale. Dar poate că doreşti să ştii de ce mă aflu aici, continuă el. Sunt într-o situație critică. Mariajul meu e pe cale să se destrame. M-am căsătorit cu fata asta pentru că îi plăceau cărțile frumoase şi cânta duete cu mine. Acum nu ne mai putem suporta unul pe altul, deşi

am fost foarte bun cu ea... am vise de homosexual, dar Max Kahane mi-a vorbit despre conceptul dumitale de bisexualitate, aşa că nu mă consider anormal. Am avut şi vise incestuoase în legătură cu mama mea, dar Caesar şi Alexandru cel Mare au avut şi ei visuri dintr-astea, nu-i aşa?

Dar, înainte să poți răspunde la întrebările mele, probabil că doreşti să cunoşti povestea vieții mele, mai ales a copilăriei. N-am să omit nimic, te asigur, inclusiv toate experiențele sexuale din tinerețe. La urma urmelor, doar cu sunt autoritatea supremă în privința coitului la copii. Ei bine, să începem cu începutul...

Stekel vorbi două ore încheiate fără întrerupere. Sigmund îl asculta amuzat. Stekel era un admirabil povestitor, care nu se sinchisea prea tare de limitele stricte ale adevărului. Cuvintele şi propozițiile curgeau din gura lui ca un izvor de munte care îşi adună apele pentru a se transforma în fluviu. Făcu câteva dintre cele mai libere asociații de idei pe care le auzise Sigmund până atunci: zeci şi zeci de fantezii despre zilele de şcoală, despre perioada când fusese ucenic la un cizmar, despre activitatea lui de la Clubul pacifiştilor din universitate, cei şase ani de practică chirurgicală în cadrul armatei, pregătirea cu Krafft-Ebing în saloanele de psihiatrie, toate acestea presărate cu istorioare culese de prin cafenelele vieneze, unde îşi petrecea timpul liber citind în fiecare zi şase ziare de la un capăt la altul şi unde îşi scria articolele.

Venea de câteva ori pe săptămână şi-i ținea companie lui Sigmund în clipele lui de răgaz. Acesta se distra la fel de bine ca la orice comedie pe care ar fi văzut-o la Volkstheater. Sigmund considera că Stekel vorbeşte prea repede, gândeşte prea repede, judecă prea repede, îşi aminteşte prea repede, scrie prea repede, se mişcă prea repede în visele sale imaginare. Din punct de vedere emoțional, Stekel simțea nevoia să atingă un punct culminant din cinci în cinci minute, terminând o povestire, un gând, un raționament.

Îi explicase foarte clar lui Sigmund:

— Nu vreau o analiză totală. Asta ar însemna o schimbare de caracter, iar eu prefer să rămân aşa cum sunt acum. Tot ceea ce doresc este să mă scoți din situația asta nefericită. Dar va trebui să descoperi singur cauza suferinței mele. Numai aşa voi fi sigur că eşti pe calea cea bună şi poți să mă vindeci.

Sigmund avu nevoie cam de trei săptămâni ca să deducă faptul că Wilhelm Stekel suferea de *ejaculatio praecox*. Într-un anume sens, întreaga lui personalitate era o ejaculare înaintea penetrării. Însă în viața lui sexuală, acest lucru nu se făcuse simțit decât în clipa în care începuse să-şi deteste soția. Sigmund presupunea că, în mod inconştient, Stekel se răzbuna pe ea pentru că îl făcuse avar, incompetent şi fanfaron. În rarele ocazii când făcea dragoste cu ea, ejacula înainte ca ea să resimtă vreo satisfacție.

Sigmund fu nevoit să deducă toate aceste aspecte, căci Stekel, deşi vorbea urât despre soția sa, refuza să discute despre relațiile lor sexuale.

Sigmund considera că nici n-ar fi bine pentru psihicul lui Stekel să i se spună că fusese prins asupra faptului. Abordă problema tangențial şi în două luni reuşi să încetinească câteva din procesele lui precipitate – vorbirea prea rapidă, mâncatul prea rapid, atingerea prea rapidă a punctului culminant. Stekel dorea să întrerupă şedințele la sfârşitul celei de-a opta săptămâni:

— Mă simt mai bine acum. Situația aceea periculoasă a dispărut. Şi apoi, mă despart de nevastă...

Sigmund, care nu accepta nici un fel de onorariu de la un coleg medic, insistă ca Stekel să-şi continue vizitele încă vreo câteva săptămâni. Stekel fu de acord.

— Am impresia că am devenit prieteni. Sunt încântat de *Interpretarea viselor.* Discuțiile cu dumneata sunt ca o rază de soare după ploaie. Scriu acum un articol lung, în două părți, pentru *Neues Wiener Tageblatt,* în care declar că lucrarea dumitale inaugurează o nouă ştiință. Vreau să aflu totul despre psihanaliză. Poate că într-o bună zi o să capăt calificarea necesară pentru a practica analiza pe pacienții mei!

Cea de-a treia pacientă, *Frau* Theresa Doblhoff, o femeie foarte atrăgătoare, soția unui profesor din Berlin, îi fusese recomandată de Wilhelm Fliess. Profesorul, un bărbat corpolent, scund, îşi conduse soția în cabinetul de la parter, îl studie cu atenție pe dr. Freud şi după câteva zile se întoarse la Berlin, lăsându-şi soția în grija unor prieteni. Abia după plecarea soțului ei, *Frau* Doblhoff acceptă să coopereze la psihanaliză. *Frau* Theresa, aşa cum îl rugase pe Freud să i se adreseze, împlinise nu de mult treizeci de ani şi avea o siluetă excepțională. Era seducătoare, vanitoasă, fără să fie proastă, râdea brusc în cascade sonore, pentru a-şi etala astfel dantura superbă. La fel de brusc se posomora şi într-un asemenea moment îi descrise lui Sigmund simptomele ca pe un fel de *„ennui,* plictis, care mă conduce la deprimare. Nu sunt fericită în viață, nici cu soțul, nici în familie... ştiți, nu am copii. Şi nici poziția socială nu mă mulțumeşte. Ideea sinuciderii îmi trece mereu prin minte".

— Ce tulburări fizice aveți, *Frau* Theresa?

— Dureri de abdomen, migrene, de parcă aş avea nişte țepi în creier, şi senzația de mâncărime a pielii între sâni.

Sigmund nu considera că stagiul lui de o lună la dermatologie îl îndreptățea să diagnosticheze mâncărimea doamnei Theresa. O trimise la dermatologie, la profesorul cu care studiase el cândva la Allgemeine Krankenhaus. Profesorul Maximilan von Zeissl îi confirmă că era vorba de un prurit de origine nervoasă.

Frau Theresa se lăsă în voia unor asociații libere de gânduri şi imagini, furnizând un material sexual foarte bogat: molestarea de către un unchi îndrăgit, ceea ce Sigmund stabili că era o invenție, fantezii despre un Făt-Frumos, despre Frumoasa din pădurea adormită, despre ascendența sa regală, despre relațiile sale amoroase cu împăratul şi cu renumiți actori de teatru. În final realiză o transferență completă asupra dr. Freud.

— Semănați aşa de mult cu unchiul meu, cel pe care îl adoram. Parcă mă văd împreună cu el în cameră. Era un bărbat aşa de viril, aşa de chipeş... Dintr-o dată, *Frau* Theresa începu să strige: Unchiule, de ce nu mă iubeşti? Ştii că te ador, te visez toată noaptea. De ce le preferi pe toantele alea pe care le aduci la masă?

Frau Theresa prezenta simptomele clasice ale unei isterii. Spre sfârşitul lunii, Sigmund nu mai avu nici o îndoială asupra faptului că suferea de frigiditate; în acelaşi timp părea îndrăgostită de medicul ei. Îl admira pentru că avea şase copii, în timp ce soțul ei nu-i dăruise nici unul, şi era încântată să-şi împrospăteze amintirile din copilărie şi să-i relateze un material cu profunde semnificații sexuale, dovedindu-i lui Sigmund că are în față un caz agravat de narcisism. Theresa descoperise masturbarea la o vârstă fragedă, masturbarea cu orgasm. Îi povestise ce intensă era plăcerea pe care o resimțea. Acum, când era adultă, n-avea de gând să renunțe la controlul asupra plăcerii.

— De ce să-mi ofer trupul cuiva care se află în afara mea? Nu-mi place ca altcineva să-mi dicteze când pot să simt plăcerea sexuală. Şi apoi, îl detest pe soțul meu. Mi se pare respingător.

— Îl consideri indezirabil sau ceva mai puțin dezirabil decât Feții-Frumoşi din imaginația dumitale atunci când te masturbezi?

Theresa râse fără să pară câtuşi de puțin stingherită.

— Soțul meu nu va reuşi niciodată să mă facă să mă simt regina lumii, aşa cum cred eu că ar trebui să se întâmple în timpul acrului sexual. De aceea n-am mai acceptat să mă culc cu el de câțiva ani. Bineînțeles că este nebun de gelozie, mă suspectează că îmi procur satisfacție sexuală în altă parte...

— Ceea ce este adevărat. În imaginația dumitale!

— Da. Uneori încearcă să mă violeze. Atunci mă simt îngrozită... şi mai inhibată decât în mod obişnuit. Nu pot accepta resemnată să stau întinsă pe spate în timp ce soțul meu are orgasm în interiorul meu, iar eu zac nemişcată, cu ochii închişi şi cu pumnii strânşi.

— Întrucât locuiți în aceeaşi casă şi, presupun, aveți acelaşi dormitor, cum ai reuşit să-i impui această stare de lucruri?

— Când mă duc la culcare, am crampe la stomac şi dureri de cap – dureri reale. Şi bineînțeles că trebuie să mă ung între sâni cu un unguent special. Soțul meu urlă: „Dacă eşti tot timpul obosită şi bolnavă, de ce nu te duci la un doctor?" Aşa am ajuns la dumneata. Dr. Wilhelm Fliess susținea că m-ai putea ajuta.

Profesorul Doblhoff se întoarse peste câteva săptămâni. Sigmund nu avea de unde să ştie ce-i povestise nevastă-sa despre şedințele lor de analiză, însă soțul furios dădu buzna în cabinetul său. Îşi transferase toată gelozia stârnită de seducătorii necunoscuți de la Berlin asupra dr. Sigmund Freud de la Viena, oraş vestit pentru libertatea moravurilor sale.

— Nu vă învinuiesc că mi-ați sedus nevasta, *Herr Doktor,* ar fi o prostie din partea mea. Dar vă acuz că ați încurajat-o să discute subiecte nepotrivite în acest cabinet.

— De ce natură, *Herr Professor?*

— De natură sexuală.

— Dar asta a cauzat boala soției şi, implicit, eşecul căsniciei dumneavoastră.

Profesorul se făcu negru la față.

— Soția mea nu avea nici un drept să vă vorbească despre asta!

— Dar nu pentru asta ați adus-o la Viena?

Profesorul se înclină rigid, ațintindu-şi privirile în podea.

— ... da. Credeți că puteți s-o vindecați... s-o faceți să devină o... o soție normală?

— Am motive să sper.

Profesorul Doblhoff se întoarse la Berlin. Sigmund mai lucră cu *Frau* Theresa încă cinci săptămâni, câte o oră pe zi. După ce îi explică ce înseamnă regresia, *Frau* Theresa reuşi să-şi amintească secvenţe din stadiul ei oral şi anal. În fiecare zi o ajuta să privească în interiorul sexualităţii ei şi o familiariza cu natura sexuală a bărbatului. Ajunsese până la fondul problemei reprezentate de narcisismul femeii şi simţea că face progrese importante datorită faptului că pacienta reuşise să străbată drumul înapoi până la conflictele ei sexuale din copilărie. Dacă o va ajuta să se maturizeze din punct de vedere psiho-sexual, pacienta va manifesta înţelegere şi simpatie pentru soţul ei, va adopta o atitudine mai tolerantă faţă de obligaţiile conjugale şi probabil că va avea şi copii. Se va vindeca de isterie şi va cunoaşte fericirea obişnuită o oricărei fiinţe omeneşti.

Metoda dr. Freud dădu rezultate în cazul Theresei. Sigmund spera că în urma tratamentului adiţional ea se va întoarce acasă şi îşi va construi o viaţă conjugală bazată pe cunoaşterea de sine.

Într-una din zile, însă, profesorul Doblhoff dădu buzna în cabinet, o văzu pe soţia lui întinsă pe canapea cu ochii închişi, pe dr. Freud şezând în spatele ei şi purtând o conversaţie pe teme foarte intime. O înşfăcă pe Theresa, iar lui Sigmund îi strigă:

— Nu mai am bani de irosit cu prostia asta! Şi nici timp să alerg de la Berlin la Viena ca să verific ce se întâmplă cu soţia mea. De acum înainte n-ai s-o mai vezi!

14

După sejurul la Roma, Sigmund ajunse la concluzia că autopsihanaliza lui era completă. Se sfărâmaseră şi lanţurile reţinerii pe care o manifestase faţă de tergiversarea numirii sale în funcţia de profesor. Ministerul Educaţiei părea să fi uitat de *Privatdozent* Sigmund Freud.

— Etica puritană e o vorbă în vânt, îi spuse el Marthei. Am câştigat acest titlu şi, dacă trebuie să devin carierist ca să-l obţin, *tant pis,* cum se spune la Paris, cu atât mai rău. O să mă duc la vechiul meu prieten Exner, care este acum consilier al Ministerului Educaţiei şi răspunde de reforma sistemului educaţional din universitate, în mod particular de cel de la Facultatea de Medicină. Am de gând să-i propun o reformă pe care o poate aplica imediat.

Dar în timp ce mergea în sus pe Berggasse, spre Institutul de Fiziologie îşi dădu seama că acum nu mai voia ceea ce dorise cu patru ani în urmă, când Nothnagel şi Krafft-Ebing îi dăduseră acea recomandare entuziastă pe baza căreia Facultatea de Medicină îi aprobase numirea ca profesor. Atunci intenţionase să îmbrăţişeze cariera academică. Dar acum lucrurile se schimbaseră din cauza caracterului echivoc al lucrărilor sale şi a repudierii sale totale. În aceste condiţii nu avea nici o şansă să fie acceptat de Facultatea de Medicină ca profesor cu normă întreagă şi membru al personalului Şcolii de Medicină. În plus, nici el nu mai simţea nevoia să se dedice carierei academice. După ce se întorsese de la Roma, îşi descoperise tăria necesară ca să stea mai departe singur şi să-şi urmeze propria cale, nu numai pentru el şi familia lui, dar şi pentru filosofia secolului al XX-lea în domeniul subconştientului. Când făcuse pentru prima dată cererea de a fi numit în funcţia de profesor asociat, ideea unui titlu onorific care să nu

implice nici o obligație din partea deținătorului sau a Școlii de Medicină era aproape necunoscută, căci numai o dată se mai acordase un astfel de titlu, în 1890, profesorului Gustav Gärtner. Acum, în 1901, Ministerul acordase mai multor persoane titlul de *Extraordinarius:* doctorilor Ehrmann, Pal, Redlich. Nu putea fi invocat nici un pretext ca să i se refuze titlul, care constituia o simplă formalitate pentru forurile universitare, însă din punctul lui de vedere era extrem de important, căci, o dată cu respectabilitatea, ar fi câştigat şi interesul pentru psihanaliza lui necunoscută şi nedorită până atunci.

Traversă Währinger Strasse şi intră în Institutul de Fiziologie. În clipa în care simți în nări mirosul de oxidare al bateriilor electrice şi al chimicalelor folosite la preparatele anatomice, îşi aminti din nou discuția pe care o avusese cu profesorul Brücke, cel cu ochii de culoarea agatei. Profesorul Brücke îi spusese, pe bună dreptate că ştiința pură este pentru cei bogați. Sigmund era bucuros că lucrurile luaseră o asemenea întorsătură. Ceea ce aflase despre mintea omenească i se părea mult mai important decât studierea structurii fibrelor nervoase la peşti.

Sigmund Exner era acum şeful Institutului de Fiziologie, aşa cum îşi dorise dintotdeauna. Acceptase funcția de consilier al Ministerului Educației pentru că îl interesa îndeaproape reforma învățământului medical austriac. Şi colegii lui voiau să-l ştie la minister, din dorința de a-şi asigura votul acestuia în toate deciziile la nivel guvernamental în domeniul medicinei. Exner avea un birou la minister, într-un palat vechi din Minoritenplatz 7, unde îşi petrecea vreo cinci ore, o dată pe săptămână, când se întâlnea cu oamenii. Câştiga două mii patru sute de guldeni pe an pentru această activitate, dar n-o făcea pentru bani, după cum nici la Consiliul Sănătății nu lucra pentru bani. Pe fosta masă de lucru a profesorului Brücke se aflau întinse desenele şi schițele lui pentru maşinile electrice care urmau să măsoare viteza şi forța mişcărilor musculare, manuscrisul lucrării despre pătarea țesuturilor şi, printre acestea, tot soiul de hârtii de la minister. Sigmund von Exner se remarcase nu numai ca om de ştiință, dar şi ca un bun conducător, combinație foarte rară şi cu atât mai valoroasă.

Herr Hofrat Exner avea acum cincizeci şi cinci de ani şi chelise aproape complet. Îşi pieptăna cu grijă cele câteva fire de păr rămase peste pielea albă a capului, barba lui era mai mult căruntă decât neagră, însă ochii cenuşii, cu gene şi sprâncene groase, îşi păstraseră vioiciunea: aruncau o singură privire şi înțelegeau imediat totul. Când îl văzu pe Sigmund, îl examină din cap până-n picioare şi ştiu pentru ce venise. Sigmund nu se mai întâlnise cu Exner de mai mulți ani. Acesta nu reuşea să înțeleagă cum putuse un medic să abandoneze fiziologia.

— O, dumneata eşti, *Herr Doktor* Freud.

— Ei, *Hofrat* Exner, nu e chiar cea mai cordială modalitate de întâmpinare. Îmi amintesc de saluturi mult mai amicale schimbate între noi trei, dumneata, Fleischl şi cu mine, dimineața la ora opt, în fiecare zi la laboratorul de fiziologie.

— Acum nu este ora opt dimineața, ci patru după-amiază şi am patru experiențe în curs de desfăşurare în laborator.

— Întotdeauna ai avut. Şi cele mai multe au dat rezultate admirabile. Fleischl a spus că, după ce va muri el, vei fi cel mai mare fiziolog din Europa.

— Aşa ar fi, mormăi Exner, dacă n-ar trebui să stau la biroul ăsta şi să conversez cu oameni pentru care nu pot să fac nimic.

Sigmund nu luă în serios comportamentul ursuz al lui Exner. Era foarte

iubit de studenții de la Institutul de Fiziologie pentru că întotdeauna rămânea după curs ca să răspundă la întrebări, chiar şi la cele mai stupide.

— De unde ştii că nu poți să faci nimic pentru mine, *Hofrat* Exner, din moment ce habar n-ai pentru ce mă aflu aici? Poate că vreau numai să-ți cer cu împrumut zece krönen. Sau să te rog să-mi arăți dosarul unui tânăr neurolog care doreşte să devină asistent.

— Nu ai venit după aşa ceva!

— Ai dreptate. Ceea ce vreau să ştiu este de ce au trecut patru ani şi jumătate de când Facultatea de Medicină a aprobat numirea mea în postul de profesor asociat, însă în fiecare an sunt omis de pe listă. Trebuie să existe o explicație.

Exner ridică elocvent din umeri.

— Nu neapărat. Cu siguranță că nu la nivelul guvernului. Cauză şi efect, asta da, dar nu o explicație rațională.

Din vocea lui Sigmund răzbătu o notă de sarcasm:

— Când mă gândesc că în trecut eram prieteni, zău că nu înțeleg de ce trebuie să fii atât de nesuferit. Sunt ferm convins că profesorul Brücke n-ar aproba deloc atitudinea dumitale.

Exner se învârti cu scaunul de laborator şi privi în gol, spre Berggasse. În momentul următor se întoarse şi în ochi avea o altă –expresie, nu una de furie, aşa cum s-ar fi putut aştepta Sigmund, ci o privire oarecum confuză, ca şi când s-ar fi uitat pentru prima oară în urmă, la cei douăzeci de ani, şi şi-ar fi amintit emoția şi plăcerea de atunci, când lucra cu Brücke şi Fleischl şi aveau doi tineri isteți pe post de asistenți – Josef Paneth şi Sigmund Freud.

— Da... da... Îmi pare rău. Devin irascibil când am de rezolvat prea multe hârtii.

— Înțeleg, Exner. Ştiu că nu-ți place să faci uz de prerogativele funcției tale oficiale. Ceea ce vreau să-ți spun este că nu mă mai interesează numirea ca atare, ci numai titlul onorific de profesor asistent.

— Da... păi... Exner făcu o pauză, îşi înfipse coatele bine în biroul din fața lui şi ridică privirile spre Sigmund. Sig, aceste numiri se fac în urma unor presiuni. Cel care poate face cele mai multe presiuni pentru a numi pe cineva într-un post... sau ca să-l împiedice să fie numit... La minister, noi stăm în mijlocul unui leagăn basculant şi avem grijă ca oamenii de la cele două capete să mențină într-un echilibru sistemul nostru educațional.

— Vrei să spui că se exercită anumite presiuni asupra ministerului ca să-l împiedice să-mi acorde numirea?

— N-am afirmat lucrul ăsta. Îți sugeram numai că s-ar putea exercita anumite influențe asupra Excelenței Sale. Trebuie să cauți şi dumneata o contrainfluență personală. Cu alte cuvinte, să aduni ceva mai multă greutate la capătul tău de leagăn şi în felul acesta să obții ceea ce îți doreşti.

Sigmund reflectă o clipă, apoi spuse:

— Aş putea să vorbesc cu o veche prietenă şi pacientă de a mea, cu *Frau Hofrat* Gomperz. Crezi că e o idee bună?

— Fără doar şi poate. *Frau Hofrat* Gomperz şi domnul *Hofrat* însuşi se bucură de prestigiu în minister. În plus, Excelența Sa a fost numit profesor de filologie în acelaşi moment cu Gomperz. Sunt prieteni apropiați de mulți ani. Nici că se putea găsi ceva mai bun.

Sigmund îi scrise un bilețel Elisei Gomprez, întrebând-o dacă poate să treacă într-una din după-amiezele următoare pe la ora şase, la o cafea. Drept răspuns, *Frau* Gomperz îl invită să vină la ea chiar în aceeaşi seară. Statură

de vorbă câteva minute, după care Sigmund intră în subiect:

— *Frau Hofrat* Gomperz, trebuie să mărturisesc că am venit să vă cer o favoare. Nu obişnuiesc să apelez la alţii şi nici nu pot fi sigur că o să doriţi să mă ajutaţi. Aşa că am să înţeleg foarte bine dacă n-o să...

— *Herr Doktor,* mâna mea dreaptă sănătoasă este la dispoziţia dumitale.

— Mulţumesc. Iată despre ce e vorba. Acum patru ani şi jumătate am fost călduros recomandat de profesorii Nothnagel şi Krafft-Ebing pentru titlul de profesor asociat. Când m-am dus prima dată să-l văd pe predecesorul lui Von Härtel, Baillet-Latour, acesta mi-a spus: „O, da, am auzit lucruri excelente despre dumneavoastră". Acesta este ultimul cuvânt bun, de fapt, singurul cuvânt pe care l-am auzit de la ministru. Cred că anii de muncă în neurologie şi în paraliziile infantile, precum şi cercetările mele de dată mai recentă, cărţile şi articolele publicate îmi dau dreptul să aspir la funcţia de profesor asociat, dar acum nu cer decât titlul onorific. Elise Gomperz dădu din cap cu un aer surprins.

— Bineînţeles. Nici nu mi-am dat seama că nu-l aveţi. Ce consideraţi că stă în calea dumneavoastră? Vă rog să fiţi foarte sincer cu mine.

Sigmund îi spuse pe scurt că antisemitismul cunoştea o recrudescenţă la Viena, dar, după părerea lui, nu aceasta era problema majoră. Îi prezentă apoi în linii mari natura lucrărilor lui de psihanaliză. Elise Gomperz ascultă cu atenţie.

— *Herr Doktor,* n-aţi venit la mine ca să vă evaluez lucrările, ci să vă dau o mână de ajutor. Aş putea să vă întreb dacă recomandarea profesorilor Nothnagel şi Krafft-Ebing a mai fost reînnoită în vremea din urmă, la fel ca şi aprobarea Facultăţii de Medicină?

— De vreme ce recomandările se află în dosar la Ministerul Educaţiei, sunt permanente.

— Da, permanent pierdute pe fundul unui sertar. Ar trebui să le adresaţi lui Nothnagel şi lui Krafft-Ebing rugămintea de a-şi reînnoi recomandările.

— Voi face imediat lucrul acesta.

— De îndată ce veţi intra în posesia lor, o să mă duc la ministrul Educaţiei. Mănâncă la mine de vreo treizeci de ani. Cred că asta îmi dă dreptul la o audienţă.

— Vă mulţumesc, *Frau Hofrat.*

Nothnagel şi Krafft-Ebing, care tocmai se pregătea să se retragă de la Facultatea de Medicină, scriseră alte recomandări, rugându-i pe ministru şi pe împăratul Franz Josef să acorde domnului *Privatdozent* Sigmund Freud titlul onorific de profesor asociat. Elise Gomperz se întâlni cu ministrul Von Härtel, care o ascultă cu atenţie, apoi se prefăcu că nu auzise niciodată de dr. Freud. Erau contribuţiile lui chiar aşa de importante încât îl îndreptăţeau să aspire la titlul de *Extraordinarius?* Elise Gomperz îi povesti tot ceea ce îi spusese Sigmund cu câteva zile în urmă. Ministrul promise că va studia cazul cu toată atenţia.

Frau Gomperz nu ajunse la nici un rezultat. Ministrul Von Härtel trăgea de timp, lăsa să se înţeleagă că aceste numiri durau întotdeauna câţiva ani. Da, primise cele două recomandări noi. Da, vorbise cu dr. Freud. Se va face tot posibilul. În săptămânile care urmară evită să se întâlnească cu *Hofrat* Gomperz. Acesta nu avea senzaţia că este ocolit sau respins, totuşi, pe parcursul lunii decembrie nu reuşi să schimbe nici un cuvânt cu ministrul Von Härtel.

Eforturile combinate ale soţilor Gomperz se dovediră inutile... până când

surveni o întâmplare favorabilă. Elise Gomperz îşi bea cafeaua de după-amiază cu vechea ei prietenă, baroana Maria von Ferstel, în prima zi a anului 1902. Îi povesti baroanei despre eforturile ei şi ale soțului său pentru a determina ministerul să-i acorde titlul dr. Freud. Baroana intră ca o vijelie în cabinetul de la parter în aceeaşi după-amiază, arătând ca o zeiță din mitologia greacă, furioasă şi gata să-i pedepsească pe muritori.

— *Herr Doktor,* pacienții recunoscători au rareori ocazia să-i aducă medicului un dar drept mulțumire.

— Sunteți deosebit de amabilă, doamnă baroană, dar am fost recompensat din plin pentru munca mea.

— Am de gând să obțin pentru dumneavoastră titlul de *Extraordinarius* pe care îl meritați de multă vreme.

Sigmund ridică din sprâncene, apoi râse din toată inima.

— Aşadar, doamnă baroană, îmi nesocotiți ordinele. Vă asumați o nouă obligație, care nu poate decât să vă complice viața.

Ochii baroanei aruncară fulgere.

— Soțul meu a fost numit la Berlin, iar eu nu voi pleca de aici până când nu voi avea privilegiul de a vă spune „Excelență".

Începu să primească câte un mesaj de la ea la intervale de câteva zile. Întâi îl cunoscu pe ministrul Von Härtel la un bal şi se purtă foarte amabil cu el. Câteva zile mai târziu, făcu rost de o invitație la un dineu la care auzise că va participa şi el. După aceea îl invită pe ministru la ea acasă, la cină, adunând în jurul lui un grup strălucit de membri ai familiilor regale şi şefi de guverne.

Următoarea ei mişcare fu crucială: îl invită pe ministru într-o sâmbătă după-amiază la cafea, numai ei doi. Ministrul era fermecat de personalitatea baroanei. Îl lăsă să vorbească despre importanța muncii lui şi despre relațiile lui strânse cu împăratul Franz Josef şi cu primii miniştri din cele mai mari țări europene. Când consideră că se afla într-o stare de maximă euforie, baroana îi spuse:

— Apropo de importanța realizărilor dumneavoastră, Excelență, ar exista un mic serviciu pe care ați putea să-l faceți şi care v-ar onora în mod deosebit.

— Ce anume, draga mea baroană?

— Să acordați titlul de profesor medicului care m-a vindecat.

— Dar vă bucurați de o sănătate înfloritoare.

— Mulțumesc, dragul meu ministru, aşa este. Însă o datorez în foarte mare măsură doctorului meu. Am suferit de nişte dureri de cap îngrozitoare, aveam senzația că tot capul îmi este strâns în nişte chingi de fier...

— ... exact! o întrerupse ministrul. Am şi eu perioade când simt că-mi plesneşte capul. Sufăr de asemenea dureri zile şi săptămâni în şir şi nu pot să fac altceva decât să mă rog lui Dumnezeu să-mi treacă.

— Am găsit un medic la Viena care a pus în practică o metodă nouă. Se numeşte *Privatdozent Dr.* Sigmund Freud. A făcut câteva descoperiri fascinante despre natura minții umane şi despre legătura dintre viețile noastre emoționale şi starea fizică...

Îndelungata sa experiență pe tărâmul acțiunilor sociale făcuse din baroană o persoană foarte convingătoare când era vorba să câştige pe cineva pentru o anumită cauză. Îi captă atenția ministrului tot timpul cât îi vorbi despre dr. Freud şi teoriile acestuia. Când termină, ministrul spuse rar:

— Doamnă baroană, ştiți că răspund de construirea unui muzeu de artă modernă care urmează să se deschidă peste o lună sau două. Sper să fiți

unul din oaspeții noştri de onoare la inaugurarea oficială. Va participa şi împăratul, bineînțeles, împreună cu întreaga Curte.

— Voi fi încântată.

— Clădirea în sine este superbă. Celelalte muzee ale noastre au colecții foarte bune. Totuşi, fiecare muzeu trebuie să-şi facă achizițiile sale. Dorim foarte mult să avem un Böcklin. Ştiu că mătuşa dumneavoastră are unul dintre cele mai bune tablouri ale lui Böcklin, *Castel în ruine.* Credeți că ați putea s-o convingeți să-l doneze noului muzeu?

— Cunosc tabloul foarte bine. Am crescut cu el în fața ochilor. Într-adevăr, este o pânză remarcabilă. Cu permisiunea dumneavoastră, voi încerca s-o conving pe mătuşa mea să ofere această pânză muzeului pentru inaugurare. Dacă ar fi fost al meu, Excelență, puteți fi sigur că ați fi ieşit de aici chiar în după-amiaza aceasta cu el sub braț.

Baroana veni acasă la locuința familiei Freud în duminica următoare, la cafeaua de după-amiază. În finalul discuției, Sigmund puse întrebarea cheie:

— Credeți că există vreo posibilitate ca mătuşa dumneavoastră să se despartă de Böcklin?

— Asta zău că nu ştiu. Sunt sigură că pot s-o conving să lase tabloul muzeului prin testament, dar este o bătrână foarte viguroasă, care va mai trăi încă mulți ani de aici înainte.

Mătuşa baroanei von Ferstel nu cedă insistențelor nepoatei, dar aceasta continua să mențină relațiile cu ministrul. Le povesti soților Freud:

— De fiecare dată când vine la mine, îl aşez în fața unuia din tablourile mele preferate, o biserică dintr-un sat morav, de Emil Orlik. Am ajuns să asociez acel peisaj cu persoana ministrului.

Câteva săptămâni mai târziu, într-o zi rece de martie, baroana se năpusti în cabinetul de la parter, fluturând în mână o adresă a ministrului.

— *Herr Professor* Freud. S-a făcut! Vreau să fiu prima care vă felicită.

Sigmund se simți cuprins de un val de bucurie, uşurare şi slăbiciune.

— I-a dat mătuşa dumneavoastră tabloul lui Böcklin?

— Nu. Mătuşa nu vrea să se despartă de el. I-am spus asta ministrului ieri, în timp ce stăteam în picioare în fața lui Orlik. Este un tablou cu totul remarcabil, care va face o impresie plăcută la expoziția inaugurală. I-am spus pur şi simplu:

— Excelență, este prea devreme ca să-l obținem pe Böcklin de la mătuşa mea. Dar pot să vi-l ofer pe superbul meu Orlik?

Härtel a făcut ochii mari. Era evident dezamăgit, dar a primit înfrângerea cu inima uşoară. A studiat tabloul câteva clipe, apoi s-a înclinat şi a spus:

— Doamnă baroană, îl accept pe Orlik pentru muzeu.

Sigmund o duse pe baroană sus, ca să împărtăşească vestea cea mare şi familiei. Minna deschise o sticlă de vin şi băură cu toții pentru profesorul Sigmund Freud şi pentru *Frau Professor* Martha Freud. În aceeaşi seară, Freud îi scrise lui Fliess câteva rânduri pline de sarcasm:

"*Wiener Zeitung* n-a publicat încă nimic, însă vestea s-a răspândit rapid de la minister. Entuziasmul publicului este imens! Felicitările şi florile nu mai contenesc să vină, ca şi când dintr-o dată rolul sexualității ar fi fost recunoscut de Majestatea Sa, *Interpretarea viselor* confirmată de Consiliul de miniştri şi necesitatea terapiei psihanalitice votată cu o majoritate zdrobitoare în Parlament. Am devenit din nou un om cu reputație şi cei mai timizi admiratori ai mei mă salută de la distanță pe stradă."

Unul dintre primii oameni care veniră să-l felicite fu Wilhelm Stekel.

Avea chipul îmbujorat de mândrie. Sigmund se simţi profund mişcat.

— Excelenţă! Acum, că sunteţi *Professor* Sigmund Freud şi nu un simplu *Dozent,* cred că a venit timpul să vă formaţi un grup al dumneavoastră. Parcă îi spuneaţi seminar sau cerc de oameni interesaţi de psihanaliză...

Sigmund se ridică de la birou ca să-i mulţumească lui Stekel pentru urările lui, apoi se trezi şi el angrenat în joc.

— Mi-am dorit acest grup încă de pe vremea când demonstraţiile politice au închis porţile universităţii, aşa că i-am adus aici pe cei unsprezece studenţi de la cursul de nevroze, în cabinetul meu de la parter. Îţi mulţumesc că mi-ai adus aminte că mai aşteptam ceva... fără îndoială, titlul de profesor... dar acum acesta mi-a fost acordat. Vom primi numai medici, bineînţeles, pentru ca să putem menţine discuţiile la nivel ştiinţific. Max Kahane şi Rudolf Reitler s-au înscris la cursul meu anul trecut şi mai trec din când în când pe aici ca să mai stăm de vorbă. Cred că ar dori să facă parte din grup. Dar ce părere ai dumneata, Wilhelm? Ţi-ar conveni să vii în fiecare miercuri seară în timpul sezonului medical?

— N-aş lipsi pentru nimic în lume.

— Aşadar, acum suntem patru. Mai ştii pe cineva?

— ... păi... să vedem... da, mai este unul, dr. Alfred Adler. *Stammtisch*-ul meu era alături de al lui la cafeneaua Domului pe vremea când ne aflam la începutul carierei noastre medicale. Acum, după ce ne-am alcătuit o clientelă serioasă, ne-am mutat amândoi la Cafe Central, unde disputele politice sunt mai aprinse. Despre Adler se spune că are una din minţile cele mai intuitive din Viena.

— Ce te face să crezi că ar fi interesat de discuţiile noastre?

— Tocmai asta este: a ştiut de lucrările dumitale înaintea mea. A citit *Interpretarea viselor* imediat după ce a apărut. Nu mi-a spus chiar Adler despre asta, însă ştiu de la prietenul lui apropiat, Furtmüller. Se pare că, după ce a terminat de citit cartea dumitale, a exclamat cu „mare seriozitate", ca să-l citez pe Furtmüller: „Omul acesta are ceva de spus!"

— Bun! Adler pare a fi o persoană potrivită. Am să trimit patru cărţi poştale, dar nu acum, căci se apropie Paştele, apoi urmează migraţia anuală spre munte. Am să le expediez la toamnă, după ce se întoarce toată lumea şi avem în faţa noastră un sezon întreg de întâlniri.

După plecarea lui Stekel, Sigmund luă o carte poştală de pe birou şi scrise:

„Dragă Colega!

S-a avansat ideea să ne întâlnim, câţiva colegi, ca să purtăm nişte discuţii ştiinţifice. Ai accepta invitaţia de a veni la mine, în Berggasse 19, în ziua de.... la ora opt treizeci? Cu cele mai alese sentimente,

Al dumitale.

Dr. Sigmund Freud"

BĂRBAŢII

Răsuci cheia în broasca dublă a cabinetului de la parter, deschise uşa şi se dădu la o parte ca să-l lase să treacă pe tânărul său prieten, Otto Rank.

Otto avea douăzeci şi doi de ani, era mic de statură, brunet, cu o coamă de păr des, pieptănat cu îngrijire spre spate, şi nişte ochi melancolici măriți şi mai mult de ochelarii cu lentile groase. De îndată ce intră în încăpere, pe fața lui se aşternu un zâmbet fericit, melancolia dispăru aşa cum i se întâmplase şi cu un an în urmă, când venise aici pentru prima oară, aproape îngrozit, ca să-l vadă pe profesorul Freud. Adusese cu el şi un manuscris, *Artistul,* scris din dragoste pentru literatură, teatru, pictură, sculptură.

— Când pătrund în această încăpere, domnule profesor Freud, toată confuzia din capul meu dispare şi îmi dau seama că lumea şi viața omenească nu au sens.

— Cel puțin au o continuitate. Priveşte această vază grecească cu gâtul lung pe care am luat-o de la un anticar din josul străzii. Studiază cu grijă siluetele de pe ea, pieptănăturile şi veşmintele. S-ar putea să fie chiar de pe vremea lui Cnossos. Ia-o în mână. Uite, aşa ar trebui să ținem istoria, prinsă în mâinile noastre.

Încăperea era încărcată de istorie. Ce bogăție de amintiri şi emoții îi evoca! Dintr-un paria devenise un bărbat înconjurat de cercul lui de prieteni şi discipoli. Îşi aminti de prima întâlnire care avusese loc cu patru ani în urmă, ca răspuns la invitațiile expediate de el prin poştă. Martha le servise cafea şi prăjituri. Bărbații se încurajau unii pe alții, iar profesorul îi familiariza la început timid, cu studiile sale, deşi Rudolf Reitler şi Max Kahane participaseră deja la Cursul lui despre vise ținut la universitate. La rândul lor, Alfred Adler şi Wilhelm Stekel îi citiseră cărțile. Cei cinci medici aveau o bază solidă de discuție.

Avusese mare nevoie de aceşti noi prieteni, pentru că Fliess dispăruse din nou. După ce i-o trimisese *pe Frau* Doblhoff, Sigmund îşi imaginase că vor putea să reînnoiască prietenia şi n-ar fi fost exclus să se întâmple aşa dacă n-ar fi survenit o întâmplare neplăcută. Sigmund îi descrisese conceptul de bisexualitate al lui Wilhelm unui bolnav de nevroză pe nume Swoboda. La rândul său, acesta îi dezvăluise materialul unui prieten inteligent, dar cu mintea puțin tulburată, pe nume Weininger, care elaboră la repezeală o cărțulie şi o publică. Fliess se simți jignit. Urmă un schimb de scrisori în care Sigmund fu nevoit să mărturisească faptul că văzuse manuscrisul lui Weininger, dar îl considerase prea slab ca să facă vreun comentariu pe marginea lui. Atunci Fliess îşi publicase propria carte, în care îi acuza pe Swoboda şi pe Weininger de plagiat şi îl condamna şi pe Sigmund pentru complicitate. Din ziua aceea, Sigmund nu mai primise nici o veste de la el.

Grupul lui era destul de modest, Sigmund îşi dădea scama de asta, dar până acum nu făcuse nici un fel de prozelitism. Fiecare membru venise de bună-voie, după ce auzise sau citise cărțile lui Sigmund. Spre sfârşitul primului an se mai adăugară doi membri pe lângă cei patru de la început: Max Graf, doctor în filosofie care preda la Conservator, şi Hugo Heller, editor şi librar. Anul 1903 aduse încă doi membri, Paul Federn, care fusese îndrumat spre acest grup de profesorul Nothnagel, şi dr. Alfred Meisl, care practica medicina generală într-un cartier din Viena. Doi ani mai târziu îşi făcură apariția dr. Eduard Hitschmann, om de vastă erudiție, căruia i se mai alăturaseră Otto Rank, dr, Adolf Deutsch, un fizioterapist ce folosea metode tradiționale ale lui Max Kahane, adus aici de Paul Federn, şi Philipp Frey, profesor la o şcoală particulară, care publicase o carte intitulată *Bătălia sexelor.* La această primă întâlnire din toamna anului 1906 avea să vină un nou membru, dr. Isidor Sadger, un bărbat foarte talentat, cu o personalitate

originală, care îi arătase lui Sigmund câteva manuscrise despre perversiune şi homosexualitate, deosebit de convingătoare şi temeinic fundamentată.

În total, Societatea psihologică de miercuri număra acum şaptesprezece membri. În componenţa ei nu intrau nici un fel de persoane oficiale, iar organizaţia nu avea statut juridic. Peste jumătate din membri participau cu regularitate la fiecare şedinţă de miercuri seara şi scriau cu rândul câte o lucrare pe teme de psihanaliză, care era citită şi apoi discutată în grup. Sigmund era foarte mândru de faptul că multe din aceste lucrări fuseseră deja publicate, iar altele îşi măriseră volumul, transformându-se în cărţi independente. Îi făcea de asemenea o deosebită plăcere să constate că, în cei patru ani de funcţionare, nici unul din membri nu se retrăsese, deşi câteva din lucrările publicate stârniseră reacţii extrem de critice. Acesta era pentru el lucrul cel mai îmbucurător.

Se simţea foarte încurajat şi de felul în care propriile lui publicaţii se răspândeau în lumea medicală şi pedagogică. Înainte de alcătuirea acestui grup de miercuri seara, se considera fericit dacă primea două scrisori pe săptămână de la unii oameni care îi puneau întrebări în legătură cu lucrările sale. Acum, deşi numai câteva articole i se traduseseră în alte limbi, primea mai multe scrisori pe zi, din toate colţurile lumii, în care i se cereau o sumedenie de informaţii şi sfaturi. Sigmund îi considera pe toţi corespondenţii drept potenţiali studenţi şi îşi impunea să răspundă imediat la fiecare scrisoare. Creşterea numerică a grupului de miercuri şi corespondenţa abundentă îi demonstrau cât se poate de grăitor că ideile lui încep să-şi facă loc în lume. Îşi recăpătă curajul şi încrederea în sine. Bărbaţii aceştia deveniseră prietenii lui credincioşi. Le era recunoscător tuturor şi fiecăruia în parte pentru că puseseră capăt celor opt ani de izolare. Se mai schimbaseră şi alte lucruri de când devenise profesorul Sigmund Freud. Astfel, datorită faptului că dobândise cel mai înalt titlu ştiinţific din Europa Centrală, clientela lui crescuse simţitor. Pentru public nu conta prea mult că titlul lui era numai onorific. Pacienţii lui adoptaseră aceeaşi atitudine ca şi turcii din Bosnia faţă de doctorii lor: „Domnule, dacă aş putea fi salvat, ştiu că m-aţi ajuta".

Atacurile personale îndreptate împotriva lui la Colegiul Medical încetaseră, singura excepţie constituind-o un asistent al lui Wagner-Jauregg de la Clinica de psihiatrie, un profesor obsedat pe nume Raimann, care aduna cu asiduitate toate eşecurile lui Sigmund cu feluriţi pacienţi pentru a le publica sub formă de carte, sperând ca în felul acesta să pună capăt psihanalizei. În schimb, atitudinea Facultăţii de Medicină, care îl invitase din nou la Societatea de Medicină ca să ţină prelegeri de neurologie după o absenţă de nouă ani, fu exprimată cât se poate de lapidar:

„Nu scuipăm în faţa rudelor noastre".

Încă nu era opt şi jumătate. Mai rămăseseră câteva minute până la întrunirea membrilor Societăţii psihologice de miercuri la prima lor întâlnire din luna octombrie, ce inaugura noul sezon medical. Otto Rank luase masa sus cu familia, aşa cum făcea adesea. Martha îl adoptase cu un an în urmă, ca pe un fel de frate mai mic al lui Sigmund. Acest gest se dovedi salutar pentru Otto: fiu al unui tată alcoolic şi al unei mame care nu se sinchisea de el, fusese trimis la o şcoală tehnică şi lucrase ca ucenic într-o fabrică de maşini, îndeletnicire pentru care nu avea nici forţa, nici aptitudinile necesare. În nefericirea lui, se îndreptase spre lumea cărţilor, apoi spre teatru şi reuşise să se autoeduce atât de temeinic încât la vârsta de douăzeci şi unu de ani, când îi adusese lui Sigmund manuscrisul, acesta fu profund

tulburat de originalitatea lui. Deveniseră prieteni, se plimbau împreună pe străzile Vienei şi discutau până seara târziu cum să refacă manuscrisul în aşa fel încât să poată fi acceptat spre publicare. Între timp, Sigmund îi plătise lui Otto Rank taxele pentru un an de Gymnasium, ca să obțină diplomele necesare înainte de a se înscrie la Universitatea din Viena. Pentru ca Otto să nu se simtă îndatorat față de el, îl făcu secretar al Societății de psihologie de miercuri şi îi plătea salariul din propriul buzunar.

Otto Rank puse vaza greacă pe biroul lui Sigmund, alături de celelalte figurine egiptene, asiriene şi orientale. În mijlocul antichităților se afla un medalion care îi fusese dăruit lui Sigmund în primăvara precedentă de către membrii societății cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani. Medalia fusese creată de sculptorul Schwerdtner – pe o parte era portretul lui Sigmund în basorelief, iar pe cealaltă fusese reprodusă o scenă care-l reprezenta pe Oedip răspunzând Sfinxului. Dedesubt era gravat un vers din Sofocle: „Cel care a dezlegat enigma şi a fost un om prea puternic".

Rank îşi scoase nişte hârtii dintr-o servietă ponosită.

— N-ai vrea să preiau eu astăzi sarcina de secretar în locul tău? întrebă Sigmund.

— De ce, domnule profesor?

— Pentru că vei citi o oră încheiată lucrarea ta şi s-ar putea să fii prea preocupat de lucrul ăsta ca să transcrii fidel discuțiile.

— A, nu, este o meserie pentru care m-am pregătit.

— Nu uita că ceilalți membri nu vor fi deloc îngăduitori cu tine.

Sigmund îşi lăsă privirile să rătăcească prin încăpere. Între ferestrele care dădeau spre grădină avea un dulap cu patru etajere şi uşi de sticlă în care se aflau antichități superbe, unele dintre ele datând de trei mii de ani î.de Hr. Piesele acestea arheologice făceau parte integrantă din viața lui, reconfortându-l în orele când îşi trata pacienții şi când scrisese cele două volume pe care le publicase anul trecut: *Anecdotele şi legătura lor cu subconştientul* şi *Trei eseuri despre sexualitate.* Se înconjurase de aceste antichități şi pentru că îi creau iluzia că trăieşte în câteva civilizații diferite, însă descoperise că şi asupra pacienților lui aveau un efect salutar, ajutându-i să înțeleagă mai uşor conceptul lui despre subconştient şi sugerându-le că nici ei, nici necazurile lor nu apăruseră de ieri, de azi, ci mai curând, aşa cum afirmase Darwin, proveneau din mileniile acumulate în urma noastră până în timpuri imemoriale.

Sigmund auzi voci afară şi se ridică să iasă în întâmpinarea colegilor săi. Primii veniră doctorii Max Kahane şi Rudolf Reitler, care nu lipsiseră decât rareori în ultimele patru ierni: Reitler, zvelt, blond, neatins de trecerea anilor, şi Kahane, a cărui față puternic ridată ajunsese la mijlocul vieții cu mult înainte de a-l atinge, cronologic vorbind.

Sigmund îşi salută cu căldură prietenii – nu se mai văzuseră din iunie. Reitler practica acum psihanaliza pe pacienții ce puteau fi ajutați în felul acesta, deşi se văzuse nevoit să-şi continue şi practica de medic generalist. Începuse timid şi cu multă discreție şi aducea materialele cazurilor mai dificile la Sigmund, ca să le analizeze împreună. Într-un colț îndepărtat al minții sale, Sigmund se bucura că Reitler, primul om din Viena care păşea pe urmele lui, era catolic şi avea o clientelă catolică.

Max Kahane refuza, în continuare, să testeze psihanaliza pe pacienții din sanatoriul lui prosper şi în continuă dezvoltare.

— Dar îi înțeleg incomparabil mai bine, *Herr Professor,* mărturisi el; există mai multe căi subtile de reconstruire a apartamentelor arse sau inutile

din subconştientul oamenilor. Metodele acestea care derivă direct din terapia dumneavoastră dau rezultate bune.

Sigmund auzi voci în camera lui de consultații, în jurul mesei ovale la care se întâlneau membrii. O recunoscu pe cea a lui Philipp Frey, profesor la o şcoală particulară, care scrisese cu un an în urmă o recenzie favorabilă despre cartea lui *Sigmund Anecdotele şi legătura lor cu subconştientul,* pentru *Austrian Review.* Lucra acum la un proiect de manuscris pentru un articol, *În legătură cu problema sexuală în şcoli,* subiect pe care nimeni nu mai îndrăznise să-l abordeze. Vorbea cu celălalt membru al grupului, Hugo Heller, care nu era numai editor şi librar, ci conducea şi o agenție pentru rezervarea biletelor la concerte şi la teatru. În magazinul lui din Bauernmarkt se întâlneau la câte o cafea tinerii artişti şi scriitori necunoscuți din Viena.

În cadrul uşii apăru cea mai strălucită personalitate a grupului, dr. Alfred Adler, unul din protejații profesorului Nothnagel. Se spunea despre el că practică medicina cu aceeaşi uşurință cu care prepara omletă. Pacienții lui afirmau că reuşeşte să îmbine o judecată rapidă şi sigură cu o precauție extremă. Chiar înainte de a primi invitația lui Sigmund, devenise deja medic psiholog, căci le punea pacienților întrebări pe care aceştia le descriau ca fiind „foarte îndepărtate de subiect". Era un membru fidel al Societății de miercuri.

„Dar, îşi spuse Sigmund în sinea lui, în timp ce îi strângea mâna lui Adler şi murmura *Grüss Gott-* exista o diferență... Toți ceilalți membri ai grupului, indiferent dacă erau sau nu medici, se considerau discipolii profesorului Sigmund Freud. Nu acelaşi lucru se putea spune despre Alfred Adler, care lăsase să se înțeleagă de la bun început că era coleg, colaborator în domeniul psihologiei şi al nevrozelor, egal cu Sigmund, deşi avea cu paisprezece ani mai puțin. Făcuse parte dintr-un grup de studenți ai universității vieneze care se întâlneau să citească şi să discute *Capitalul.* Nu devenise niciodată marxist, căci firea lui antidoctrinară nu-i permitea să asimileze sisteme întregi, dar acei ani de studiu îl conduseseră spre ideile de justiție socială şi reformă politică. Deşi provenea dintr-o familie prosperă de negustori de cereale, renunțase în mod deliberat la statutul său şi devenise „om de rând", deschizându-şi un birou în Praterstrasse, alături de oamenii săraci şi salariații din Prater. La începutul relației lor, Adler încercase să-i împrumute cărți de Marx, Engels, Sorel, însă Sigmund replicase scurt:

— Dr. Adler, nu mă pot implica în războiul dintre clasele sociale. Nu-mi ajunge o viață ca să câştig războiul sexului.

Abia când Adler îl trimisese pe Stekel la Freud pentru tratament, Sigmund aflase că Alder era un entuziast care îi testase metodele pe un mare număr de pacienți proprii...

— ... uneori cu rezultate încurajatoare, îi mărturisise el lui Sigmund după aceea.

— La fel ca şi mine, îi spuse Sigmund, dar nu ne propunem să demonstrăm pe cale statistică infailibilitatea psihanalizei. Este mai important să preluăm cazuri din ce în ce mai dificile ca să ne lărgim aria cunoaşterii. Aşa am făcut anul acesta când am încercat să tratez schizofrenia şi alte tulburări ale unor pacienți cu care, după toate probabilitățile, nu se poate comunica. Nu sunt în stare să-i vindec; chiar şi profesorul Bleuler de la Zürich şi-a declinat competența.

Dr. Alfred Adler se retrase în spatele ochilor săi adumbriți şi al lentilelor pince-nez-ului. Deşi recunoscuse că descoperirile lui Sigmund deschiseseră căi noi, trecuse psihanaliza şi domeniul de acțiune al subconştientului prin

filtrul propriei gândiri şi refuzase să accepte în întregime acest crez. De aceea, îşi spunea Sigmund, Adler nu se împrietenise cu el, aşa cum făcuseră ceilalți, care treceau adesea la câte o cafea, se plimbau serile împreună, discutând tehnicile şi procedurile. La reuniunile de miercuri seara, Adler lăsase să se înțeleagă cât se poate de clar că, deşi dr. Freud era pionier în acest domeniu, el, dr. Alfred Adler, avea de gând să meargă pe propriul său drum. Pe de altă parte, Sigmund îl asigurase că se vor respecta părerile fiecăruia dintre membri. Capitolul pe care îl citise Adler din manuscrisul său despre *Studiu asupra organelor interne,* programat să vadă lumina tiparului în anul următor, deplasa accentul de la creier la organele interne, care-şi puneau într-o mai mare măsură amprenta asupra caracterului uman. Sigmund apreciase lucrarea, deşi aceasta se baza mai mult pe fiziologie decât pe psihic şi părea o reconsiderare a propriilor teorii. Adler se dovedise însă plin de solicitudine față de membrii mai tineri din grup, care doreau cu toții să devină psihanalişti.

2

Oamenii se aşezară pe scaunele lor din jurul mesei ovale, cu Sigmund în frunte, Otto Rank la stânga lui, ceilalți ocupând scaunele la întâmplare... cu excepția lui Alfred Adler care şedea întotdeauna pe acelaşi scaun din centru, nu pentru că ar fi vrut să-şi impună autoritatea, căci nu era un egocentric, dar luciditatea şi curajul opiniei ce răzbăteau din lucrările publicate, la care se adăuga experiența lui în domeniul nevrozelor făceau din el în mod firesc moderatorul discuțiilor înfierbântate uneori. Lui Sigmund îi convenea aranjamentul acesta. El nu citea mai multe lucrări decât ceilalți şi susținea discuțiile de pe picior de egalitate cu fiecare membru al societății.

Sigmund privi de jur-împrejurul mesei. În seara aceasta erau prezenți nouă oameni, inclusiv el. Se lăsă pe spătarul scaunului. Trecu în revistă cei patru ani care se scurseseră din seara aceea de octombrie 1902, când Adler, Stekel, Reitler, Kahane şi cu el avuseseră prima discuție în jurul acestei mese. Crease foarte rapid o atmosferă prietenească, în care scânteile păreau să sară de la o minte la alta. Evitase să se erijeze în lider, însă le împărtăşise tot ceea ce ştia despre subconştient şi despre structura psihicului uman, acesta reprezentând punctul de plecare pentru continuarea cercetărilor şi a explorărilor. În calitatea lui de gazdă, uneori era capabil, printr-un gest sau printr-o vorbă blândă, să oprească disputa ce amenința să se transforme în ceartă cu atac la persoană, în loc să fie strict obiectivă şi ştiințifică. Întrucât nu acceptase rolul de profesor şi lider, grupul se închegase foarte repede şi se transformase într-un cerc de prieteni, în care Sigmund îşi folosea experiența, abilitatea şi prerogativele vârstei ca să mențină armonia. Toți se respectau între ei şi se considerau pionieri ai acestui domeniu.

Primii doi ani de la fondarea grupului fuseseră pentru el prilej de reflecție. Deşi continua să țină sub cheie manuscrisul despre Dora, scrisese un capitol despre *Procedurile psihanalitice* pentru manualul lui Löwenfeld, *Nevrozele obsesive,* apărut în 1903. În 1905 terminase de scris cursul *Despre psihoterapie pentru Doktorenkollegium,* pe care îl publicase ulterior, precum şi un capitol despre *Tratamentul psihic (sau mental)* pentru un volum de ştiință medicală popularizată, care apăruse în Germania.

Cei doi ani de acumulare au dus apoi la o nouă explozie de creativitate.

Începu să scrie cu ardoare două lucrări pe care le ținea pe mese separate în biroul lui, lucrând la ele alternativ, după cum îi veneau ideile: *Anecdotele şi legătura lor cu subconştientul* şi *Trei eseuri despre teoria sexualității.* Terminase cele două manuscrise aproape în acelaşi timp şi le trimisese la tipar simultan. După aceea, pregătit pentru furtuna care urma să se abată asupra capului său din cauza celor trei eseuri despre sexualitate, luă manuscrisul cazului Dora din sertarul unde îl încuiase şi îl citi cu atenție. Decise că acest caz detaliat îl putea ajuta la argumentarea teoriilor sale. Venise timpul unei noi înfruntări cu oamenii de ştiință din lume.

„Ciudat, reflectă el, cât de mult seamănă profesia medicală cu pacienții mei. Nu serveşte la nimic să-i iei cu binişorul. O asemenea metodă nu schimbă nimic din mintea şi din comportamentul lor. Mai întâi trebuie să ajung până la fundul refulărilor lor, să le dau posibilitatea să-şi exteriorizeze furia emoțională, apoi să accept transferanța asupra mea a tuturor afecțiunilor şi umilirilor pe care le-au suferit în copilărie. Numai după acest fel de catharsis vor fi în stare să judece eficiența muncii mele pe baza unor probe."

Sigmund îl privea pe Otto Rank, care îşi aranja hârtiile şi îşi făcea de lucru cu ochelarii de pe vârful nasului înainte să înceapă să citească lucrarea *Drama incestului şi complicațiile ei.* Rank era timid şi oarecum stângaci printre toți bărbații aceia mai în vârstă. Începu să vorbească pe tonul acela simplu şi direct pe care îl preluase de la Sigmund din iarna anului 1905, când îi audiase cursurile de la universitate pe tema *Introducere în psihoterapie.* Urma să-şi prezinte lucrarea timp de trei săptămâni la rând, o întreprindere anevoioasă pentru un tânăr aflat la prima sa încercare de acest gen. Însă Sigmund nu-şi făcea griji în privința protejatului său. Îi dedicase nenumărate ore ca să fie sigur că Otto desăvârşise fiecare aspect al temei. Încăperea aceasta era căldarea cea mai potrivită pentru a fi fiert în ulei. Otto citise foarte mult şi îşi documentase amplu teza referitoare la tema incestului de-a lungul anilor.

Otto Rank termină de citit la ora zece fix. Servitoarea coborî de la etaj cu o tavă cu cafele şi prăjituri cu nucă. Puse tava în centrul mesei ovale. Bărbații se ridicară în picioare, îşi puseră în cafea lapte fierbinte sau frişca, se plimbară puțin prin cameră schimbând câteva cuvinte între ei, apoi extraseră câte un cartonaş dintr-un bol aflat pe masă şi se întoarseră la locurile lor. Otto Rank se transformase dintr-un om de ştiință începător într-un secretar capabil să reproducă o întreagă discuție la fel de fidel ca şi când ar ii fost înregistrată pe o placă de gramofon, aparatul recent inventat de americanul Thomas A. Edison.

Philipp Frey, profesorul, trăsese cartonaşul cu numărul unu. Toți ochii se întoarseră spre el. Lucra în momentul acela la o monografie intitulată *Sinucidere şi obişnuință,* despre care Sigmund credea că va fi un punct de plecare în argumentarea dorinței omului de a-şi lua viața.

— Rank, n-am reuşit să sesizez baza structurală a temei tale. Prezinți în mod regulamentar şi desprinse din context anumite detalii, toate interpretate prin metoda freudiană şi, în consecință, teoretizezi prea mult, în loc să expui, pur şi simplu, faptele.

Otto Rank înghiți în sec, dar nu ridică privirile de pe hârtia pe care scria de zor.

Rudolf Reitler întoarse cartonaşul cu numărul doi şi începu să vorbească pe un ton liniştit, fără grabă.

— Mai întâi, dragă Otto, aş vrea să-ți atrag atenția asupra aluziilor

incestuoase din cântecele studenţeşti. Am sentimentul că ar trebui să aprofundezi rolul jucat de penitenţă în istoria sfinţilor. Cel mai edificator exemplu de ură paternă este oferit de Dumnezeu Tatăl care şi-a ucis Fiul, pe Iisus Hristos – evident, indirect.

Sigmund îşi spuse amuzat în sinea sa: „Numai un catolic ar fi îndrăznit să vină cu o asemenea teorie eretică!"

În continuare luă cuvântul dr. Eduard Hitschmann. Era un internist în vârstă de treizeci şi cinci de ani care se bucura de mult succes. De cele mai multe ori, el rostea câte o propoziţie care îi revenea imediat în minte lui Sigmund a doua zi dimineaţa:

„Copulatul este masa săracului". „De regulă, doreşti să ai coit atunci când eşti nefericit". Când fusese prezentat grupului, spusese:

— Domnule profesor Freud, interesul meu pentru lucrările şi munca dumneavoastră se orientează mai cu seamă spre trecut şi mai puţin spre viitor. Cred că metoda dumneavoastră de psihanaliză poate fi folosită nu numai pentru vii, dar şi pentru morţi. Mă refer la marile personalităţi care au lăsat amintiri extraordinare sub forma jurnalelor intime, a corespondenţei, a cuvântărilor. Toate acestea ar putea dezvălui unui psihanalist priceput tot atât de multe lucruri despre subconştientul lor ca şi asociaţia liberă de idei în cazul pacienţilor întinşi pe canapea. Mi-ar face plăcere să scriu astfel de biografii psihanalitice după ce voi fi suficient de familiarizat cu această tehnică.

I se adresă apoi lui Otto Rank:

— Greşeşti atunci când presupui că dragostea între rude are întotdeauna o bază incestuoasă. Poate fi o simplă dragoste părintească. Nu crezi oare că poeţii scriu atât de mult despre incest pentru că se simt atraşi de temele patologice? Ar fi păcat să-ţi limitezi gândirea la complexul lui Oedip, aşa cum l-a expus domnul profesor Freud.

Sigmund se simţi puţin iritat când îşi dădu scama că Hitschmann tot nu era convins de locul central al complexului oedipian în psihanaliză. Îşi spuse în sinea lui: „Cum o să poţi menţine etajul de sus al unei clădiri dacă dărâmi parterul? Dar, *pazienza,* fructele se coc o dată cu venirea verii."

Dr. Paul Federn era unul din cei mai urâţi oameni pe care îi văzuse Sigmund vreodată, cu un cap chel şi turtit, la fel de lung de la frunte până la ceafă ca şi de la o ureche la alta şi cu nasul foarte coroiat, ceea ce îl făcea să semene cu cele mai răutăcioase caricaturi antisemite publicate de *Deutsches Volksblatt.* Dar Paul Federn, acum în vârstă de treizeci şi cinci de ani, nu îngăduise urîţeniei sale să-i influenţeze viaţa. Era un om deosebit de amabil, un prieten credincios, care fusese tot timpul de partea lui Sigmund şi îi luase întotdeauna apărarea din 1903, când intrase în acest grup. Toată lumea îl considera unul dintre cei mai buni internişti din Viena.

— Prietene Hitschmann, nu mă pot alătura criticii dumitale. Lucrarea lui Otto scoate în evidenţă aspecte foarte interesante. Sunt uimit să aflu cât de frecvente sunt impulsurile incestuoase. E drept că lucrarea ar fi fost şi mai valoroasă dacă ar fi tratat dezvoltarea istorică a incestului de la omul primitiv până la familia individuală. Interesant este însă şi faptul că incestul între tată şi fiică nu este la fel de aspru condamnat ca acela dintre fiu şi mamă. Presupun că de aceea îl întâlnim mai rar în literatură. Otto, cred că ai putea să extinzi tema castrării la comuna primitivă, când reprezenta pedeapsa cea mai frecvent aplicată pentru un bărbat dispreţuit sau un rival de moarte.

Sigmund ciuli urechile când începu să vorbească Adler, pentru că

observațiile sale erau întotdeauna la obiect. Avea o voce frumoasă, iar prietenii îl îndemnaseră chiar să se facă cântăreț de operă. Deşi germana lui fusese influențată de graiul vienez local, avea o pronunție de om de ştiință, aproape literară. Crescuse în cartierele bogate ale Vienei, cu tovarăşi de joacă şi prieteni care erau toți creştini, astfel încât nu simțise niciodată diferența dintre evrei şi neevrei. La o vârstă fragedă se convertise la protestantism. Ochii îi aruncau scântei în timp ce i se adresa lui Otto Rank, direct. Avea o mustață mică, părul îi era pieptănat cu îngrijire peste cap, lăsând să se vadă fruntea înaltă şi chipul deosebit de expresiv.

— Consider lucrarea dumitale importantă, întrucât îmi confirmă propria experiență în tratamentul psihonevrozelor. Apropo de interpretarea sexuală a gestului lui Oedip care ia cureaua tatălui său, trebuie să spun că am o pacientă isterică, în permanență preocupată să-şi încheie şi să-şi desfacă cureaua. Prin analiză, am ajuns la semnificația sexuală a acestui gest. În legătură cu observația ta asupra lui Oreste care îşi muşcă degetul, pot să spun că o altă pacientă mi-a mărturisit că, într-un vis, îşi muşcase degetul până la sânge. În vis, degetul luase locul penisului, iar actul ei era un gest de apărare împotriva perversiunii orale. În ceea ce priveşte teoria ta cu privire la simbolismul sexual al şarpelui, una dintre pacientele mele m-a informat că „între mine şi tatăl meu există o legătură care seamănă în parte cu un şarpe; în parte cu o pasăre". Când i-am cerut să-mi facă un desen al acestei legături, ceea ce a ieşit de sub pana ei a fost indubitabil un penis.

Sigmund ştia că, spre deosebire de guralivul Wilhelm Stekel, care inventa cazuri numai din dorința de a anima discuția, Adler se referea exclusiv la cazuri pe care le tratase cu adevărat. Sigmund adăugă şi el că, în picturile medievale, diavolii erau adesea înfățişați cu organe sexuale în formă de şarpe.

Îşi îndreptă apoi atenția spre Otto Rank. În calitate de mentor al lui Rank, care avea să urmărească evoluția acestui manuscris până la faza de publicare, avea datoria de a-l instrui pe tânărul promițător tot aşa cum procedaseră şi cu el profesorii de la Şcoala de Medicină a universității.

— În primul rând, Otto, o lucrare dusă la bun sfârşit este o realizare.

Otto schiță zâmbetul său timid, de adolescent.

— Domnule profesor, rănile mele se simt unse cu balsam. Psihicul meu este pe cale să se refacă.

— Aşa şi trebuie! Haide să enumerăm câteva chestiuni pe degetele de la cele două mâini. În primul rând, ar trebui să-ți subliniezi mai clar subiectul, să-l delimitezi şi să te autodisciplinezi ca să te menții în limitele lui. În al doilea rând, nu demonstrezi suficient de convingător din punctul de vedere al cititorului subiectele care pentru tine sunt foarte clare. Cred că ar trebui să citezi cele mai importante rezultate ale cercetărilor tale. Dar fii atent! Este o chestiune de îndemânare să ştii să te opreşti la momentul potrivit şi să nu recurgi la dovezi din poezia sau mitologia prea îndepărtată, care tind să se substituie temei centrale...

Otto Rank scria procesul verbal cu obrajii în flăcări. Sigmund ştia că tânărul nu se va simți jignit de cuvintele lui. După expunerea observațiilor critice ale lui Sigmund, şedința luă sfârşit, însă oamenii voiau să mai audă câte ceva despre ultimele lui cazuri. De zece zile trata o femeie isterică ce-i povestise, printre altele, faptul că la patru ani se dezbrăcase în fața fratelui ei, care se revoltase împotriva acestui gest. Însă după ce împliniseră unsprezece ani, obişnuiau să se dezbrace împreună şi să-şi arate unul altuia organele genitale, urmărindu-le dezvoltarea. Între vârsta de unsprezece şi

paisprezece ani avuseseră un contact intim, stând întinşi unul peste altul şi mimând actul sexual. Când îi venise ciclul, pacienta pusese capăt acestui joc... şi se părea că lucrurile reintraseră în normal. Asta până în momentul în care crescuse mai mare şi bărbații începuseră să-i facă curte. În fața perspectivei de a se căsători, fusese cuprinsă de un sentiment de vinovăție şi nu înțelegea motivul.

3

În dimineața următoare, la ora zece, pierdu pe unul dintre cei mai interesanți pacienți ai săi, un bărbat înalt, solid, necăsătorit, sigur de el, în vârstă de patruzeci şi cinci de ani, care era atât de obsedat de curățenie, încât spăla şi călca bancnotele cu care insista să plătească la sfârşitul fiecărei şedințe. Avuseseră nevoie de câteva luni până când pacientul să dea la iveală elementul sexual: nu-i plăceau aventurile sau femeile de consum din Viena, în schimb prefera fetițele. Devenise „unchiul" îndrăgit al câtorva familii din oraş care aveau o fetiță de doisprezece-treisprezece ani. După ce câştiga încrederea familiei, o lua pe fetiță la țară, la un picnic, apoi făcea în aşa fel încât pierdea ultimul tren spre casă. La hotel fusese rezervată dinainte o cameră. Luau masa şi apoi se culcau împreună în acelaşi pat, căci nu era decât unul. Şi atunci „unchiul" se strecura încet deasupra, îşi băga degetele în vaginul fetei şi se masturba încet în timp ce îi făcea şi ei masaj.

— Din moment ce aveți această fobie a microbilor, nu vă este teamă să vă băgați degetele murdare în vaginul lor?

Pacientul sări în sus de pe canapea, roşu ca sfecla de furie.

— Cum îndrăzniți să spuneți aşa ceva? Ce vă face să credeți că aş putea să maculez părțile intime ale acestor fetițe inocente şi pure!

Acestea fiind zise, omul ieşi ca o vijelie pe uşa cabinetului pentru a nu se mai întoarce niciodată, uitând să-i dea lui Sigmund bancnotele spălate, călcate şi aşezate cu atâta meticulozitate în portofel. Sigmund rămase pe gânduri, întrebându-se ce împrejurări din copilăria „unchiului" îl aduseseră la această formă specială de act sexual, ce-i întreținea sentimentul de vinovăție.

La ora unsprezece sosi o femeie căsătorită, în vârstă de treizeci şi doi de ani care, deşi provenea dintr-o familie aristocratică, hotărâse să se căsătorească cu un bărbat sărac. La vârsta de douăzeci şi opt de ani nesocotise opoziția părinților şi se măritase cu un bărbat chipeş şi bine educat, în vârsta de treizeci de ani, lipsit de posibilități materiale. În primii cinci ani de căsnicie fuseseră fericiți. Femeia născuse trei copii. Însă în timpul celei de-a treia sarcini se produseseră anumite schimbări în caracterul ei. Se autoconvinsese că soțul o înşală şi deveni cumplit de geloasă, descărcându-şi furia pe servitoarea din casă. Bănuielile ei erau alimentate de înfățişarea plăcută a soțului ei, care ar fi putut să atragă pe oricine, inclusiv pe frumoasa lor servitoare.

În acel moment, medicul familiei le recomandase să se despartă. În absența soțului său, pacienta începu să scrie bilețele bărbaților pe care îi cunoştea şi să le dea întâlniri. De asemenea, acosta bărbați străini pe stradă. Când părinții o surprinseseră în această ipostază, femeia țipase:

— De vreme ce soțul meu mă înşală, nu văd de ce n-aş proceda la fel.

A fost readusă lângă soțul ei şi, la puțin timp după aceea, recomandată

lui Sigmund de către medicul familiei.

După câteva şedințe, Sigmund îl rugă pe soț să vină la o consultație. Acesta îl asigură, aşa cum făcuseră şi părinții, că bănuielile femeii n-aveau nici o bază reală. Tatăl ei îi povesti că în copilărie, fata nu se comportase normal. Şi soțul mărturisi că, în timpul logodnei, soția lui se purtase foarte straniu: adesea îi atingea ca din întâmplare şi fără să vrea pe bărbații de pe stradă. Pe parcursul celei de-a treia luni de sarcină, observase o creştere ciudată a apetitului ei sexual. Mărturisi că nu mai putea s-o satisfacă. După aceea începuse să facă ceea ce soțul descria drept perversiuni. Insista ca el s-o masturbeze, să-i privească părțile intime şi să aibă cu ea relații sexuale prin anus. Nu-şi mai controla comportamentul nici în fața servitorilor. Se masturba în prezența soțului ei, îl agresa sexual la orice oră din zi şi din noapte, îşi bătea joc de el pentru că nu este suficient de viril şi striga: „Am nevoie şi de alți bărbați, nu numai de tine".

Sigmund trase concluzia că este un caz de nimfomanie, boală care îşi avea originea ideatică în copilărie şi ajunsese la apogeu acum, la tinerețe. Primii ani de căsnicie cu un bărbat frumos şi viril o satisfăcuseră temporar. Urmase apoi o regresie a libidoului, energiile asociate cu sexul ei s-au îndepărtat de obiectul dragostei reprezentat de soțul ei înapoi spre autoerotism. Sistemul de iluzii pe care şi-l crease, gelozia, acuzațiile de necredință, vocile care îi şopteau că soțul ei e vinovat, toate acestea fuseseră inventate de subconştientul ei ca să-i învingă inhibiția psihică şi să favorizeze manifestarea nestânjenită a nimfomaniei.

Sigmund descrise acest caz drept o paranoia instalată definitiv şi imposibil de tratat prin psihoterapie, pentru că mania aceasta avea tendința de a se extinde continuu în alte straturi ale minții, devenind astfel permanentă. Pacienta venise la el prea târziu. Dacă medicul familiei ar fi adus-o imediat după primele scene de gelozie patologică, atunci când era numai în stare nervoasă, iar nimfomania nu apucase să se instaleze, ar fi existat eventual o şansă de transferență, ar fi putut să-i demonstreze că „la baza geloziei patologice se află, de regulă, proiecția propriilor noastre dorințe".

Pacientul care veni la ora douăsprezece îl lăsă de asemenea perplex. Era un tânăr care simțea în permanență dorința de a-şi lua viața şi îi mărturisise o întâmplare de pe vremea când avea şase ani.

— ... la un moment dat... dormeam împreună cu mama în pat... am profitat de ocazie... mi-am băgat degetul în sexul ei... în timp ce ea dormea.

Sigmund nu reuşea să lege obsesia morții de acest incident izolat. Celelalte manifestări ale sentimentului de vinovăție nu erau destul de puternice ca să inducă dorința de a muri. Apoi, omul îi povesti un vis:

— Eram în vizită într-o casă unde mai fusesem de două ori. Ce sens poate să aibă asta*, Herr Professor?* N-are cum să fie împlinirea unei dorințe.

— Să încercăm să gândim în termeni simbolici. În ce casă ați fost de două ori şi visați să vă mai întoarceți, eventual să rămâneți acolo definitiv?

Tânărul îl privea uluit.

— Da, uterul mamei dumitale, unde ai petrecut nouă luni înainte de a te naşte şi unde te-ai întors pe când aveai şase ani. Obsesia dumitale nu este legată de moarte, ci de naştere. Nu-ți doreşti altceva decât să te întorci în pântecele mamei... în diverse feluri. Acum, după ce am stabilit natura problemei, să vedem dacă te putem orienta pe calea cea bună: eşti stăpânit de dorința de a te întoarce în pântecele unui om iubit. În cazul bărbaților maturi, e vorba de un surogat al mamei – iubita sau soția. În felul acesta,

obsesia morții va dispărea, fiind înlocuită de preocuparea de a crea viață.

Deşi conducea seminarul pe care şi-l dorise cu atâta ardoare, legătura cu Universitatea din Viena, în afara prelegerilor şcolare de sâmbătă după-amiaza care atrăseseră acum douăzeci şi opt de cursanți, era strict onorifică. Nici Wagner-Jauregg, nici *Hofrat*-ul care răspundea de neurologie nu-l invitaseră pe profesorul Freud să țină un curs în fața studenților la medicină; şi nici o altă şcoală de medicină, cu excepția celei conduse de Burghölzli, spitalul şi sanatoriul de pe lângă Universitatea din Zürich. Aici, Sigmund Freud îşi găsise un suporter în persoana dr. Eugen Bleuler, care scrisese cu paisprezece ani în urmă, în 1892, singura recenzie pe marginea lucrării lui *Despre afazie,* lăudându-l pe Sigmund pentru că era primul medic care introducea factorul psihologic în abordarea acestei afecțiuni. Chiar şi Josef Breuer, căruia Sigmund îi dedicase cartea, o respinsese din cauza premisei de la care pornea. Sigmund îi trimisese lui Bleuler cărțile sale pe măsură ce apăruseră, iar profesorul devenise un avocat al psihanalizei, folosind-o într-o oarecare măsură în tratarea pacienților lui suferinzi de *dementia praecox.* Dar cel mai important lucru era faptul că o preda studenților săi. La Zürich, psihologia freudiană se bucura de un respect deosebit.

În atmosfera favorabilă din Elveția îşi desăvârşise pregătirea un tânăr psihiatru, acum în vârstă de treizeci şi unu de ani, Carl Jung, fiul unui pastor elvețian. Jung era asistent şef al lui Bleuler. Citise *Interpretarea viselor* şi îmbrățişase fără rezerve punctul de vedere exprimat de Freud. La începutul anului 1906, Jung îi trimisese lui Sigmund un exemplar din cartea lui recentă, *Studii asupra asocierilor de cuvinte,* domeniu deschis analizei psihologice la Zürich. Jung îi dedicase lui Sigmund Freud eseul său, *Psihanaliză şi experimente de asociere liberă a cuvintelor,* marcând astfel începutul unei corespondențe asidue între cei doi bărbați, care făcură un fructuos schimb de idei şi de cunoştințe. Carl Jung îşi asumă rolul de apărător al muncii lui Sigmund. În mai, la un congres al neurologilor şi psihiatrilor de la Baden-Baden, profesorul Gustav Aschaffenburg îşi axase expunerea pe atacarea publicației recente a lui Sigmund, *Fragment de analiză a unui caz de isterie,* povestea Dorei. Profesorul Aschaffenburg decretase în fața Congresului: „Metoda lui Freud este greşită în majoritatea cazurilor, contestabilă în multe şi superfluă în toate".

Carl Jung trecu imediat la fapte şi scrise un răspuns care fu publicat concomitent cu atacul lui Aschaffenburg în *Münchener medizinische Wochenschrift.* Era primul gest de apărare publică a lui Sigmund Freud manifestat în lumea medicală. Jung sublinia că toată critica lui Aschaffenburg „se limitase în mod exclusiv la rolul pe care sexualitatea, după părerea lui Freud, îl joacă în formarea psihonevrozelor. Aşadar, ceea ce spune el nu se referă şi la alte aspecte ale psihologiei lui Freud, şi anume la psihologia viselor, la anecdote şi tulburările gândirii obişnuite provocate de elemente exterioare". Îi recunoştea mari merite lui Sigmund pentru realizări unice, care puteau fi negate numai de cei care nu se osteniseră „să verifice în mod experimental procesele de gândire ale lui Freud. Spun realizări – continua Jung – deşi asta nu înseamnă că subscriu necondiționat la toate teoriile lui Freud. Dar este mare lucru să propui spre rezolvare o problemă ingenioasă."

Totuşi, primul entuziast care veni la Sigmund Freud de la Zürich nu fu

nici Eugen Bleuler, nici Carl Jung, ci un tânăr de douăzeci şi cinci de ani, pe nume Max Eitingon, care tocmai îşi terminase studiile medicale cu Bleuler şi Jung, dar încă nu primise diploma de medic. Bleuler îl rugase să-i aducă dr. Freud un pacient pentru care ei nu putuseră face nimic la Burghölzli. Dr. Freud avu nevoie numai de două ore ca să-şi dea seama că metodele lui deveneau neputincioase în fața acestui nefericit care vedea lumea exterioară ca o reproducere fidelă a psihicului său haotic.

Dar Max Eitingon era o prezență extrem de agreabilă. Născut într-o familie de ruşi înstăriți, urmase şcoala la Leipzig, unde se stabilise familia sa, însă fusese nevoit să renunțe curând, din cauza unei bâlbâieli foarte pronunțate. Abia atunci când descoperi medicina şi află că nu trebuie să vorbeşti prea mult când te apleci asupra microscopului sau a unui arzător Bunsen, înțelese că îşi găsise rostul în viață. Se transferase de la Şcoala de Medicină din Marburg la Zürich, ca să lucreze cu Eugen Bleuler. În ultimii doi ani devorase toate cele şase cărți publicate de Sigmund, precum şi cele douăzeci şi patru de articole de psihanaliză din revistele de specialitate care îi fuseseră împrumutate de Carl Jung.

În ciuda handicapului său cumplit, Max Eitingon se dedicase fără rezerve muncii sale, aşa cum îi mărturisi lui Sigmund în timp ce se plimbau în pas vioi în jurul bisericii Votive, într-o seară târzie şi rece de ianuarie. Dorea să devină psihanalist, să învețe cu Sigmund Freud şi să păşească pe urmele lui. Dar nu voia să se stabilească la Viena.

— A., am., u... un... pri... pri... prieten la Zürich,... devo... devotat dum... dum... dumneavoastră, K... K... Karl Abra... Abra... ham, care practică la Ber... Berlin. Şi... eu.

Lui Sigmund îi plăcea tânărul. În perioada întreruperii cursurilor, citise cu aviditate şi dobândise cunoştințe temeinice în domeniul literaturii universale. Îi explică lui Sigmund cu un zâmbet de scuză pe fața lui rotundă, dominată de ochelarii fără rame, că avea nevoie de amabilitate din partea celorlalți „câ... când... tre... trebuie să vor... vorbesc în... În fața... al... altora".

În ciuda acestui handicap, Max Eitingon reuşea, dacă i se dădea suficient timp, să ajungă în miezul oricărei probleme de psihanaliză. Când Max îi arătă o listă cu întrebări formulate de Bleuler în speranța că Sigmund ar putea arunca o oarecare lumină în anumite probleme de psihiatrie, Sigmund spuse:

— Trebuie să participi la întâlnirile noastre de miercuri seara şi să pui aceste întrebări în fața membrilor grupului. Sper că nu te grăbeşti să pleci din Viena?

— ...nu... nu... pot s... pot să stau... oricât.

— Bine. Vom avea nevoie de cel puțin două şedințe ca să clarificăm aceste probleme. Dar nici nu ştii ce plăcere îmi face să te avem printre noi. Toți ceilalți membri ai grupului sunt vienezi. Vei fi primul oaspete străin care ne va onora cu prezența. Acum putem spune că alcătuim un forum internațional!

Max Eitingon râse. Avea un râs plăcut, din tot pieptul, produs de o voce frumoasă atunci când nu trebuia să articuleze cuvintele. În spatele ochelarilor, ochii lui străluceau de bucurie că fusese acceptat.

Sigmund îl prezentă pe Max Eitingon grupului de miercuri seara în ziua de 23 ianuarie 1907. Plăcerea lui de a avea un prim vizitator din străinătate fu împărtăşită de toți ceilalți membri. Eitingon scrisese zece exemplare din lista întrebărilor lui Bleuler, pentru ca bâlbâitul lui să nu încetinească ritmul discuțiilor.

„Ce alți factori trebuie să mai intervină, în afara mecanismelor cunoscute de noi, pentru ca să se dezvolte o nevroză? Comportamentele sociale au şi ele vreun rol? Care este esența terapiei? E sau nu îndreptată împotriva simptomului? Înlocuim simptomul cu ceva sau «îl îndepărtăm», ca să folosim cuvintele lui Freud?"

Începu o discuție înflăcărată. Toți voiau să vorbească în acelaşi timp. Otto Rank trebuia să scrie într-un ritm nebunesc ca să țină pasul cu ei. Sigmund se rezemă mulțumit de speteaza scaunului, zâmbind şi ascultându-i pe cei mai tineri, toți şcoliți de el.

— Isteria este nevroza iubirii prin excelență, spuse Sadger.

— Nevrozele severe provin întotdeauna dintr-o căsătorie nefericită, comentă Federn.

— Psihicul trăieşte din încărcăturile pe care le primeşte... asimilarea completă a acestor încărcături este condiția sănătății, observă Kahane.

Rank puse pana deoparte şi decretă:

— Între boală şi momentul vindecării, între simptom şi înlăturarea lui se află, am putea spune, viața normală a pacientului; aici se manifestă instinctele lui sociale, religioase, artistice şi de aici trebuie să se înceapă...

Alfred Adler bătu cu vârfurile degetelor mâinii drepte în palma mâinii stângi, chipurile aplaudându-l pe Rank, cel mai tânăr dintre cei prezenți, apoi vorbi cu vocea lui răsunătoare şi muzicală:

— Terapia constă în primul rând în consolidarea anumitor domenii ale psihicului printr-o pregătire psihologică specială. Istericul se remarcă prin creşterea calităților sale psihice în timpul tratamentului. Pacientul ne surprinde prin ideile sale şi prin descoperirea unor legături care adesea îl uimesc pe medic. Atât în timpul tratamentului, cât şi în perioada imediat următoare stăpâneşte un material care i-a fost cu totul străin mai înainte. Pe măsură ce progresează în înțelegere, pacientul îşi recâştigă pacea minții de care are atâta nevoie. Dintr-un pion neputincios al împrejurărilor, devine un rival conştient al propriului destin.

Intră servitoarea cu tava cu cafea şi prăjituri. În timpul pauzei, Max Eitingon le povesti despre asocierea liberă a cuvintelor, despre modul în care dr. Carl Jung folosea un cronometru ca să înregistreze timpul scurs între rostirea cuvântului şi reacția pacientului. Medicul era în măsură să aprecieze severitatea represiunii în funcție de intervalul de timp de care avea nevoie pacientul ca să răspundă. Apoi, după o clipă de tăcere, toți ochii se întoarseră spre Sigmund, care şedea în capul mesei.

— Pro... profesore Fr... Freud, vreți, vă rog, s... să ne spuneți... ce... ce pă... părere aveți?

Sigmund chicoti, apoi spuse:

— A, să nu vă închipuiți să aveam intenția să tac din gură! La această masă îi vine rândul fiecăruia. Mă gândeam, aşa cum fac toți profesorii care încep să îmbătrânească, cum să recapitulez pe scurt ceea ce s-a rostit aici în seara aceasta. Haideți să încercăm aşa: Componenta sexuală a vieții psihice este răspunzătoare de provocarea nevrozelor în mai mare măsură decât alți factori. Prin sexualitate se stabileşte legătura intimă dintre psihic şi soma. Nevroticul este bolnav numai în măsura în care suferă. Dacă nu suferă, terapia rămâne ineficientă. N-ar fi exclus să fim cu toții puțin nevrotici. Un individ poate fi definit sau nu ca bolnav ținând seama de considerente de ordin practic. Diferența reală între o boală uşoară şi una severă rezidă în localizarea, în topografia simptomului. Atâta timp cât elementul patologic se descarcă prin acte nesemnificative, omul este „sănătos". Dar dacă acesta

atacă funcțiunile vitale, arunci e considerat bolnav. Astfel, boala se dezvoltă printr-o creştere cantitativă. Cât despre problema alegerii unui anumit tip de nevroză, ei bine, în acest domeniu cunoştințele noastre prezintă cele mai multe lacune.

4

Anecdotele şi relația lor cu subconştientul stârniră un interes deosebit, pentru că lucrarea punea în evidență laturile non-sexuale ale subconştientului. Era un domeniu de cercetare original – filosofi ca Lipps, Fischer şi Vischer publicaseră deja mai multe volume despre clasificarea şi natura comicului. Dar aceste cărți, la fel ca şi cele optzeci de volume despre vise care fuseseră publicate înainte de *Interpretarea viselor,* îi serviseră lui Sigmund numai ca punct de pornire. Disecase anecdotele şi domeniul de acțiune al comicului în diversele lui componente, fiecare făcând obiectul unui capitol separat: *Mecanismul plăcerii şi psihogeneza anecdotelor, Motivația anecdotelor, Anecdotele ca proces social, Relația dintre anecdote, vise şi subconştient* şi ajunsese la concluzia că anecdotele mai serveau şi altui scop, în afara provocării instantanee a râsului. De cele mai multe ori porneau din subconştient, fiind însoțite de o motivație specială: gelozie, dispreț, dorința de a umili, de a repudia sau, pur şi simplu, de a produce durere. Un banc „bun" care stârnea deopotrivă râsul tuturor era un lucru rar.

Cele două subdiviziuni majore, hotărî el, erau anecdotele ostile, care aveau ca scop agresiunea sau autoapărarea şi cele obscene, care puteau satisface un instinct lubric aflat în fața unui obstacol: de regulă, incapacitatea femeii respectabile de a accepta sexualitatea nedisimulată sau referirea la anumite părți anatomice, atât de frecvent centrate pe procesul de defecație. Făcu următoarea observație: „Persoana care râde de ceea ce aude se situează pe poziția unui spectator la un act de agresiune sexuală..."

Bancurile referitoare la excremente erau foarte răspândite. În copilărie nu se face o deosebire prea clară între aspectele legate de sex şi actul defecației. De aceea, bancurile cu privire la excremente reprezentau întoarcerea la plăcerile copilăriei.

Pentru a ilustra rolul anecdotei ca împlinire a unei dorințe, cită povestea lui Heine despre agentul de loterie care spusese:

„Este adevărat că Dumnezeu mi-a hărăzit tot ce e mai bun – am stat lângă Salomon Rothschild şi m-a tratat ca de la egal la egal, absolut familiar".

Sigmund mai prezentă şi alte exemple de bancuri folosite ca arme sociale sau ca mijloc de răzbunare. Discutând despre un prieten comun, un om îi spuse altuia: „Vanitatea este unul din cele patru călcâie ale lui Ahile pe care le are." Altul a comentat: „Am ieşit la plimbare cu Charles în *tête-à-bête* (E un tâmpit)". Un adversar spunea despre un tânăr personaj politic: „Are un mare viitor în spatele lui". Karl Kraus îi scrisese unui coleg ziarist „Călătoreşte spre una din țările balcanice cu *Orienterpresszug",* o combinație între Orient Expres şi *Erpressung,* şantaj. Un tânăr care dusese o viață foarte veselă în străinătate se întoarse la Viena purtând pe deget un inel de logodnă. „Cum aşa, exclamară prietenii, te-ai căsătorit?" „Da, răspunse tânăr, *Trauring (traurig,* trist şi *Ring,* inel), dar adevărat."

Pentru Sigmund, anecdotele prezentau unele asemănări cu visele: şi

unele şi altele aveau o semnificație manifestă sau deschisă şi, în spatele acesteia, un scop ascuns. Îşi aminti de un banc pe care îl auzise la Şcoala de Medicină: „Când îl întrebi pe un tânăr pacient dacă se masturbează, răspunsul lui este întotdeauna *O na, nie!"* ceea ce înseamnă „O, nu, niciodată," dar se pronunță ca onanie, termenul de bază pentru masturbare. De asemenea, existau o sumedenie de bancuri referitoare la căsnicie. Un doctor vine să vadă o pacientă şi îi spune soțului, luându-l deoparte: „Nu-mi place cum arată". Soțul răspunde: „Nici mie, şi încă de mai mulți ani".

Reprezentantul unei agenții matrimoniale îl întreabă pe un solicitant:

— Ce pretenții aveți de la viitoarea dumneavoastră mireasă?

— Trebuie să fie frumoasă, bogată şi instruită.

— Foarte bine, răspunse omul, dar pentru asta aveți nevoie de trei mirese.

Umorul era rareori nemotivat. Servea unor scopuri imposibil de atins în cadrul unei relații serioase, cum ar fi aceea de servitute a cetățeanului față de guvernul său. Aici, satira permitea experimentarea unei critici usturătoare: era spinul înfăşurat în vată. Bancul politic servea şi drept comentariu social.

Un bărbat care era cam tare de ureche se duse la doctor şi acesta diagnostică foarte corect că omul bea cam mult şi, din această cauză, avea probleme cu auzul. Îl sfătuise să nu mai bea şi omul promise să țină seama de recomandare. După un timp, doctorul îl întâlneşte pe stradă şi îl întrebă pe un ton ridicat cum se mai simte.

— Nu trebuie să strigați aşa de tare, domnule doctor. Am renunțat la băutură şi acum aud foarte bine.

Mai trece o bucată de vreme şi cei doi se întâlnesc din nou. Doctorul îl întreabă pe un ton normal cum se mai simte, dar observă că omul n-a înțeles.

— Mi se pare că iar te-ai apucat să bei rachiu, îi strigă doctorul în ureche, şi de aceea ai surzit din nou.

— S-ar putea să aveți dreptate, zise omul, am reînceput să beau rachiu şi am să vă spun de ce. Cât timp n-am băut, am auzit bine. Dar nimic din ceea ce am auzit nu a fost la fel de plăcut ca țuica.

Despre Heine se spunea că făcuse un banc blasfemator pe patul de moarte. Când un preot prietenos îi amintise de mărinimia lui Dumnezeu, asigurându-l că Dumnezeu îi va ierta păcatele, se pare că Heine ar fi replicat:

— *Bien sûr qu'il me pardonnera: c 'est son métier,* bineînțeles că o să mă ierte, asta e meseria lui.

În timpul anilor de izolare, Sigmund îşi găsise o refulare în colecționarea bancurilor despre evrei, bancuri care serviseră scopului supraviețuirii de-a lungul veacurilor. Neamul evreiesc rămăsese în viață şi datorită faptului că făcuse haz de el însuşi, aceasta reprezentând o aluzie subtilă la virtuțile membrilor săi. Folosi multe dintre ele pentru capitolul intitulat *Scopul anecdotelor:*

„Dacă eşti evreu, nu are nici un rost să fii bogat. Nenorocirea altor oameni te împiedică să te bucuri de propria fericire".

Un alt banc înfățişa relațiile dintre evreii bogați şi săraci, plecând de la ideea că în Torah se spune că săracul trebuie tratat ca de la egal la egal, iar bogatului îi revine obligația de a avea grijă de el.

Un *Schnorrer,* un cerşetor, care era primit întotdeauna într-o casă la masa de duminică, apăru la un moment dat în tovărăşia unui tânăr care se pregătea să se aşeze la masă.

— Cine este ăsta? întrebă gazda.

— E ginerele meu, răspunse cerşetorul. I-am promis că în primul an o să-i asigur eu hrana.

Un cerşetor îi ceru unui baron bani ca să facă o călătorie la Ostende. Doctorul îi recomandase băi de mare pentru refacerea sănătății. Baronul consideră că Ostende este o stațiune deosebit de scumpă şi că una mai ieftină i-ar face la fel de bine. Însă cerşetorul respinse propunerea cu următoarele cuvinte:

— *Herr* Baron, cred că nimic nu este prea scump pentru sănătatea mea.

Acordă o atenție deosebită fațadei în spatele căreia bancurile îşi ascundeau adevărata semnificație – disprețul brutal disimulat în povestioarele comice. Bancul, un comentariu sau o ripostă hazlie putea elibera sentimente refulate care dormitau într-un strat ascuns al minții de săptămâni sau luni de zile. De multe ori acestea erau resimțite de ascultător numai sub forma unui şoc, dar şi ca o revelație şi o uşurare, căci dispoziția lui sufletească fusese influențată până atunci de gânduri asemănătoare. Iată ce spune Shakespeare în *Zadarnicele chinuri ale dragostei:*

„Succesul unei vorbe de duh se află în urechea
Celui care o ascultă şi niciodată pe limba
Celui care a spus-o."

La rândul său, povestitorul îşi descărca excesul de energie psihică, triumful său vremelnic constituind un prilej de veselie.

Cititorii lucrării *Anecdotele şi legătura lor cu subconştientul* se aflaseră fie în postura receptorului unei glume tendențioase din partea altcuiva, fie a aceluia care reuşise să elimine din preconştient un gând ce se chinuia de multă vreme să iasă afară. Dacă în privința etiologiei sexuale a nevrozelor găsea înțelegere doar la nivelul cercului său de adepți, cel puțin reuşise să convingă lumea că omul avea o minte subconştientă care îi domina în mare măsură caracterul şi viața. Mulți dintre colegii săi – Sigmund află lucrul acesta din scrisorile primite, în special de la Carl Jung – erau de părere că ar trebui să se mulțumească cu lucrul acesta, căci explorarea subconştientului oferea mai multe şanse de rezolvare a problemelor psihologiei normale şi anormale decât psihoterapia.

Dar Sigmund nu se putea declara mulțumit: se simțea în postura unui mecanic căruia i se ceruse să conducă trenul ce trecea prin cele şaisprezece viaducte şi şaptesprezece tunele până în Semmering cu roți numai pe o singură parte a locomotivei şi a vagoanelor. Trenul n-avea cum să meargă fără roți pe ambele părți, nemaivorbind de dificultatea pantei de la Semmering. Etiologia sexuală a nevrozelor nu era numai cel de-al doilea set de roți, dar reprezenta şi cea de-a doua locomotivă care avea să-l ducă pe Om pe vârful înzăpezit – *Schneeberg* al cunoaşterii de sine, după ce o lungă perioadă de timp fusese silit să bâjbâie pe la poalele lui, prin hățişurile pădurii dese.

Cele *Trei eseuri asupra teoriei sexualității* pe care Deuticke le publică aproape simultan nu se născură sub o stea la fel de favorabilă. Sigmund nici nu se aşteptase la nimic bun, întrucât cele trei eseuri lungi se ocupau de *Aberațiile sexuale, Sexualitatea infantilă* şi *Transformările de la pubertate.* În cazul celui de-al treilea recurse la o solidă argumentație ştiințifică, menită să zădărnicească eforturile artileriei grele de a-i arunca cele mai sofisticate obuze în cap.

„La pubertate se produc anumite schimbări ce urmează să confere vieții sexuale infantile forma ei finală, normală. Până acum, instinctul sexual a fost preponderent autoerotic. În această fază își găsește și un obiect sexual. În perioada prepubertară, activitatea individului a derivat dintr-un număr de instincte separate și zone erogene care, independent una de alta, au furnizat o anumită plăcere, acesta fiind unicul lor scop. Acum apare un nou scop sexual și toate instinctele componente concură la atingerea lui, iar zonele erogene devin subordonate zonei genitale."

Adversarilor lui le venea din ce în ce mai greu să găsească noi termeni prin care să-și manifeste oprobriul față de ereziile lui sexuale, însă neurologii și psihiatrii care străbăteau Europa de la un congres la altul nu-și precupețeau eforturile în această direcție. Era acuzat că predică psihiatria femeilor bătrâne, o formă de misticism coroborat cu exhibiționism, moștenită de la strămoșul lui spiritual, dr. Anton Mesmer. Sigmund Freud era un autor pe care nici un medic nu putea să-l citească fără să se cutremure oripilat.

— Și nici nu e de mirare! exclamă vesel Wilhelm Stekel, care luase masa cu familia Freud și acum urcase în biroul de la etaj al lui Sigmund, unde frunzărea exemplarul pe care și-l cumpărase chiar în aceeași după-amiază. Îți anunți în mod expres intenția de a spulbera ideile preconcepute despre natura animală a omului. Ascultă ce scrii aici, poate că ai uitat: „Oamenii din popor au idei foarte clare în legătură cu natura și particularitățile instinctului sexual. În general, se consideră că acesta este absent în copilărie și se instalează la pubertate, coroborat cu procesul maturizării, manifestându-se printr-o atracție irezistibilă exercitată reciproc de cele două sexe. Scopul lui este considerat a fi unirea sexuală. Avem însă toate motivele să credem că aceste opinii oferă o imagine

deformată asupra situației reale. La o examinare mai atentă, vom constata că ele conțin un număr considerabil de erori, inexactități și concluzii pripite."

Stekel chicoti. Sigmund apucă cuțitașul pentru trabuce pe care îl purta pe lanțul de aur al ceasului și reteză capătul unui trabuc.

— Cu cât tai mai aproape de osul numit *instinct,* exclamă Stekel, cu atât pacientul va țipa mai tare. În cazul de față, pacientul e reprezentat de colegii tăi neurologi și psihiatri pe care îi operezi fără anestezie. Este urât din partea ta să le periclitezi confortul vieții cotidiene. Nu contează că există o mulțime de nevroze pe care nu le pot rezolva – e neșansa pacientului. Iar acum apari tu și pretinzi că ai deschis o ușă spre o nouă lume a înțelegerii, în care se văd nevoiți să pășească cu picioarele goale pe cărbuni aprinși. Or să te lege cu lanțuri de stânca unui munte, așa cum a făcut Zeus cu Prometeu pentru că a dăruit omeniri secretul focului.

Sigmund schiță un zâmbet palid.

— Wilhelm, simt deja cum mă doare inima! Își regăsi însă buna dispoziție și adăugă: Oricum, este mult mai bine decât să fii ignorat. Mi se pare firesc să ataci cu sălbăticie lucrul care îți stârnește în cel mai înalt grad teama.

5

Într-o duminică de dimineață la ora zece, pe la începutul lui martie, dr. Carl Jung sună la ușa apartamentului lui Freud. Servitoarea îl conduse în

biroul lui Sigmund. Cei doi bărbați rămaseră cu privirile ațintite unul asupra celuilalt, pentru că așteptaseră de mult această întâlnire. Apoi își strânseră călduros mâinile. A fost unul din puținele momente în care Carl Jung se simțise descumpănit, așa cum avea să-și amintească Sigmund mai târziu.

Era un bărbat înalt, cu mult peste un metru optzeci, lat în umeri, cu mâinile puternice și noduroase ca ale unui sculptor renascentist în marmură. Purta mustață și ochelari, care nu reușeau însă să ascundă privirea inteligentă a ochilor jucăuși. Personalitatea lui radia atâta forță și vitalitate interioară, încât spațiul biroului lui Sigmund părea mult prea mic. În timp ce-și strângeau mâinile, de parcă ar fi fost dintotdeauna prieteni, Sigmund își spuse în sinea sa: „Este genul de vârf de munte care depășește prin măreția sa tot ce se află în jurul lui".

Carl Jung avea treizeci și doi de ani și era fiu de preot. În familia dinspre mamă existau preoți, la care se adăugau doi unchi clerici din partea tatălui. Se lăsă mai întâi să cadă pe scaunul pe care i-l oferise Sigmund, apoi sări în picioare și începu să se plimbe prin cameră, potrivindu-și pasul cu propozițiile care-i ieșeau una după alta din gură. Avea o voce înaltă, nu însă stridentă.

— Mult stimate domnule profesor, aștept acest moment de câțiva ani buni. Numai munca dumneavoastră mi-a deschis drumul spre propria mea activitate. Am obținut rezultate spectaculoase prin aplicarea psihanalizei freudiene la Zürich. Vă cedez aceste cazuri care mi se par mai prețioase decât rubinele, pentru că dovedesc că ați iluminat cerul științei cu soarele cel nou al subconștientului. Înainte ca dumneavoastră să începeți explorarea subconștientului, am trăit într-o peșteră întunecoasă și când afirm lucrul acesta mă refer la înțelegerea motivației ce stă la baza acțiunilor umane. E ca și cum strămoșii noștri care trăiau în păduri întunecoase având ghioaga drept unică unealtă pentru a-și câștiga hrana ar fi ieșit în strălucirea soarelui ca să cultive pământul. Nu ne mai putem întoarce la acel stadiu primitiv. Ați privit aceleași materiale pe care le-au examinat mii de medici de la Hippocrate încoace, dar numai dumneavoastră ați intuit adevărul. Ne-ați dovedit că omul nu e capabil să se autoaprecieze, evaluarea laturilor sale pozitive, ca și a celor negative fiind lăsată pe seama judecății altora. Variantele patologice ale așa-zisei normalități m-au fascinat dintotdeauna. Pentru că mi-au permis să arunc o privire mai atentă în interiorul psihicului, în general. Ați respectat cuvânt cu cuvânt instrucțiunile lui Charcot: ați devenit cel mai mare „văzător" în domeniul psihicului.

Sigmund era atât de neobișnuit să audă asemenea laude, încât păli de emoție.

— Am aplicat metodele dumneavoastră în tratamentul nevrozelor, continuă Jung, uneori cu succes parțial, alteori fără rezultat, însă psihoterapia medicală este numai o parte din contribuția dumneavoastră și poate nu cea mai importantă. Mult mai însemnat va fi aportul dumneavoastră la interpretarea și evaluarea elementelor de antropologie, artă, științe umaniste, care își vor pune o amprentă de neșters asupra lumii occidentale. Orbul a devenit din nou văzător. Munca dumneavoastră îi va permite omului să se înțeleagă pe sine în lumina evenimentelor din interiorul sufletului său, dar și al strămoșilor strămoșilor lui, până în timpuri imemoriale, când ființa omenească a devenit conștientă de sine. Carl Jung dădu la o parte perdelele de la fereastră și privi pe geam afară, în direcția Academiei de Export de vizavi. După ce se mai liniști, se întoarse din nou către Sigmund cu un zâmbet vesel pe chip. Eu sunt, prin definiție, un eretic.

De aceea m-am simțit imediat atras de opiniile dumneavoastră eretice.

Sigmund spuse zâmbind:

— Erezia unei generații este ortodoxia generației următoare.

— Dați-mi voie să vă relatez primul caz în care am folosit metoda psihanalitică, zise. O femeie fusese internată în spital cu diagnosticul de *dementia praecox.* Mie mi se părea că suferă de o depresiune obişnuită. Am folosit metoda asocierii libere a cuvintelor, apoi am discutat cu ea visele pe care le avea. Era profund îndrăgostită de fiul unui industriaş bogat. Pentru că arăta bine, se gândea că ar fi putut avea o şansă. Dar tânărul nu-i dădea prea mare atenție, aşa că se măritase cu altcineva, născuse doi copii şi abia după cinci ani de la căsătorie aflase că, de fapt, tânărul fusese foarte îndrăgostit de ea. Căzu într-o stare de depresie, îşi lăsă fetița cea mică să sugă un burete în baia plină cu apă murdară, drept care aceasta făcuse febră tifoidă şi murise. În momentul acela fusese internată în spital; înainte de a ajunge în îngrijirea mea, i se dăduseră sedative împotriva insomniei, iar surorile o păziseră ca să nu se sinucidă. Folosind metodele dumneavoastră, am sesizat ceea ce îşi refula în minte: dorința de a-şi desface căsătoria, de a-şi părăsi copiii. Se acuza că şi-a ucis fetița şi era hotărâtă să moară pentru asta. Să îndrăznesc oare să scot la iveală aceste materiale refulate? Nu puteam să-i întreb pe colegii mei, pentru că m-ar fi sfătuit să n-o fac. Între timp, dumneavoastră ați dat publicității tehnica psihanalitică. Cum puteam s-o las să moară? Acum s-a întors acasă şi, deşi nu s-a eliberat de răspunderea morală pentru moartea fiicei sale, s-a împăcat cu restul familiei...

Sigmund se aşeză mai bine pe scaun. Îl urmărea cu luare-aminte pe Jung care făcea înconjurul camerei, înşirând cuvinte, idei, cazuri, vise din copilărie, relatări ale anilor de muncă ce îl duseseră spre drumul anevoios al psihiatriei până la psihanaliza lui Sigmund Freud. Vocea lui era plină de pasiune pentru ceea ce numea el „noua noastră eră". Mintea lui efervescentă depozitase ani de-a rândul idei strălucite în aşteptarea momentului când va putea comunica direct cu Sigmund Freud.

— Am o fire misterioasă, pe care am moştenit-o de la mama. La aceasta se mai adaugă darul, nu întotdeauna foarte plăcut, de a vedea oamenii şi lucrurile aşa cum sunt. Pot să mă las păcălit numai atunci când nu doresc să recunosc un anumit lucru, însă în adâncul sufletului ştiu cum stau lucrurile. Vă uitați la mâinile mele. Da, îmi place foarte mult să lucrez cu mâinile. Toată viața mea am sculptat în lemn. Acum intenționez să-l schimb cu piatra. Îmi doresc un adversar mai dur, mai valoros. În grădina părinților mei exista un zid vechi. În fața zidului, pe o pantă, se afla o piatră căzută din zid. Am numit-o piatra mea. De multe ori când eram singur mă aşezam pe ea, dar după câțiva ani am început să mă întreb: „Eu stau pe piatră sau piatra pe mine?" Stimate domnule profesor, vreau să fiu sincer cu dumneavoastră, aşa cum am încercat s-o fac şi în scrisori. Nu pot fi întru totul de acord cu dumneavoastră în legătură cu etiologia sexuală a nevrozelor. Judecând după scrierile mele, vă închipuiți probabil că nu pot aprecia la justa ei valoare psihologia dumneavoastră când este vorba de sexualitate. La sfârşitul anului trecut v-am mărturisit că educația mea, mediul înconjurător şi premisele de la care am pornit în munca mea ştiințifică diferă de ale dumneavoastră. V-am rugat să mă credeți că nu încerc cu tot dinadinsul să ies în evidență adoptând opinii cât mai divergente cu putință. Mi-ați sugerat ca, în viitor, să încerc să mă apropii mai mult de dumneavoastră. Asta era şi dorința mea. Dar vă rog să vă amintiți ce v-am

scris de la Zürich în luna octombrie, când vă solicitam o întrevedere:

„Când scriem, ținem conferințe sau pledăm în felurite alte moduri pentru răspândirea psihanalizei, nu credeți că ar fi mai înțelept să nu insistăm asupra subiectului terapiei? Nu pentru că nu ați fi obținut rezultate importante, şi pline de semnificație – chiar şi eu, cu modestele-mi puteri, am fost în stare să le aduc alinare unor pacienți –, dar mai ales pentru faptul că ne-ați oferit o ştiință nouă şi revoluționară, pe care o vom putea aplica în toate activitățile umane. Şi atunci, de ce să riscăm invalidarea psihanalizei, a cărei semnificație finală va fi de o mie de ori mai profundă decât terapia propriu-zisă, lăsând-o pe mâna unor doctori care ar putea s-o aplice în cazuri nepotrivite, făcând mai mult rău mişcării noastre prin absența cunoştințelor tehnice? Nu ar fi oare mai bine ca, în expunerile noastre, să renunțăm la enunțarea puterilor tămăduitoare ale metodei noastre până când vom putea forma un grup de medici realmente calificați să practice analiza freudiană?"

Sigmund se întinse să-şi ia un trabuc şi îl aprinse gânditor. Oare i se cerea din nou să fie mecanismul unei locomotive cu roți numai pe o parte? Îi scrisese deja lui Carl Jung în decembrie: „Am avut grijă să nu spun mai mult decât atât în scrierile mele: metoda aceasta este mai eficientă decât altele". Trecu din nou în revistă ceea ce ştia deja despre Carl Jung. Se născuse la Kesswil, în Elveția, şi era fiul unui pastor sărac lipit, un om întristat de propria soartă, pentru că nu dorise niciodată să urmeze teologia, dar nu avusese de ales fiindcă tatăl lui, un medic eminent, murise de tânăr. Singura şansă de educație a băiatului se afla sub controlul unei mătuşi, care îi oferise bani ca să studieze teologia, atât şi nimic mai mult. Carl Jung se dusese la Basel, unde urmase Gymnasium, apoi la Zürich, capitala intelectuală a Elveției, şi îşi făcuse studiile medicale la Universitatea din Zürich, pentru a continua profesia bunicului său. Ajunsese la psihiatrie pe căi ocolite. Înaintea examenului de absolvire trebuia să citească un manual al lui Krafft-Ebing, *Psihiatria,* şi, închipuindu-şi că nu merita osteneala, amânase lectura până în ultima clipă... numai pentru a descoperi că Krafft-Ebing dezvăluise o lume mai interesantă decât orice altceva din ceea ce învățase el la medicina internă. După absolvirea facultății, lucrase sub îndrumarea profesorului Bleuler la sanatoriul universității, făcuse experimente psihologice cu noul concept de „teste de asociere", menite să scoată la iveală ce se ascundea în spatele minții conştiente a pacientului. Deşi publicase deja două cărți bine cunoscute, era tot un tânăr sărac în momentul în care se îndrăgostise de încântătoarea fiică a industriaşului bogat Rauschenbach. Fusese convins că nu are nici o şansă, dar Emma Rauschenbach şi părinții acesteia îşi dădură seama ce minte sclipitoare are Carl şi îl primiră bucuroşi în familie. Jung şi Emma se căsătoriseră în 1903 şi locuiau într-un bungalov în incinta spitalului Burghölzli. Bunicul Emmei Jung îi lăsase fetei o avere considerabilă, dar cei doi tineri trăiau numai din salariul modest al lui Carl Jung ca asistent al profesorului Bleuler, situație pe care şi-o dorise şi Sigmund Freud pe vremea când avea douăzeci şi ceva de ani şi voise să lucreze cu profesorul Brücke, acesta fiind, după părerea lui, un prim pas spre căsătoria cu Martha.

Carl Jung nu era un egoist îngâmfat, în ciuda faptului că, datorită darurilor lui naturale, păşea aproape ca un zeu printre muritorii de rând. În timpul celor trei ore de monolog, Sigmund nu-l întrerupse pe Jung nici măcar o dată. Carl vorbea despre sine numai ca să pună în lumină drumul sinuos şi întunecos care îl dusese spre Sigmund Freud: visele. Voia ca

profesorul Freud să-i cunoască visele ca să-i poată înțelege subconştientul.

Îi povesti un vis: se făcea că merge cu capul aplecat înainte prin întuneric înaintând greu, cu o mică lumânare în căuşul palmelor. Se întoarse şi văzu în spatele lui o siluetă neagră, uriaşă, care îl urmărea, dar principala lui grijă era să nu se stingă lumânarea. Când se trezise, îşi dăduse seama că silueta reprezenta „propria mea umbră, produsă de luminița pe care o aveam în mâini. Ştiam, de asemenea, că luminița aceea era conştientul meu, singura lumină pe care o avea".

În celelalte domenii ale ştiinței avea temeinice cunoştințe de zoologie, paleontologie şi geologie, iar dintre ştiințele umaniste prefera arheologia greco-romană, egipteană şi preistorică, subiecte care îl fascinaseră întotdeauna pe Sigmund. Nu încăpea nici o îndoială că ceea ce-şi dorea Carl Jung era o viață întreagă de muncă aprofundată, plină de abnegație. Jung avea un robust simț al umorului. Cele mai multe bancuri le făcea chiar pe socoteala lui.

— Trebuie să vă povestesc cel mai strălucit caz pe care l-am vindecat. Era o femeie de vârstă mijlocie, cu o grămadă de nevroze. Auzea voci care ieşeau din sfârcurile sânilor. Am încercat cu ea toate terapiile descrise în cărțile dumneavoastră şi alte câteva pe care încă nu le-ați inventat. Nimic! După câteva luni am exclamat:

„Ce să mă fac cu dumneata?"

„O, ştiu, *Herr Professor,* a răspuns ea dulce. Haideți să citim Biblia împreună."

Aşa am făcut... timp de o lună. La început a dispărut o voce, apoi alta, după care pacienta s-a descărcat de tot şi s-a vindecat. Spuneți şi dumneavoastră, nu-i aşa că sunt cel mai mare terapeut din lume?

Jung lăsa impresia că nu-i ascunde nimic lui Sigmund. Cu fiecare din gesturile brațelor lui lungi şi puternice, cu fiecare propoziție care ieşea ca fermecată de pe buzele lui, mărturisea o dată în plus – că este freudian, că intenționează să păşească alături de bărbatul mai în vârstă pentru a susține importanța subconştientului în fața unei lumi care nu manifesta nici un interes pentru această problemă. Exista o mare diferență între Jung şi Alfred Adler, deşi aveau în comun forța gândirii şi o personalitate puternic conturată. Jung nu simțea nevoia şi nici nu credea că s-ar cuveni să mențină o distanță între el şi Sigmund Freud, pentru ca lumea medicală să nu-l considere discipolul sau adeptul acestuia. Jung era încântat până la exaltare de faptul că Sigmund Freud era profesorul, călăuza, inspirația lui. Lăsa să se înțeleagă cât se poate de clar din fiecare propoziție că: „Sunt discipolul lui Sigmund Freud!"

Sigmund îşi scoase ceasul de aur din buzunarul de la vestă şi îl studie o clipă.

— În vederea continuării discuției noastre pe parcursul acestei zile, propun să ne organizăm materialele în categorii distincte. Aşadar, până în momentul de față, adică în această dimineață, am discutat... şi schiță în linii mari diversele domenii din monologul lui Jung. Acesta rămase cu gura căscată, apoi exclamă:

— Dumnezeule! Ați încadrat diatriba mea de trei ore într-o structură inteligibilă!

La ora unu, Sigmund şi Jung porniră în sus, pe Berggasse, spre Hotel Regina ca s-o ia pe Emma Jung la masă. Emma avea douăzeci şi patru de ani, era înaltă, mlădioasă ca o trestie, cu ochi pătrunzători şi părul negru, lucios, despărțit printr-o cărare în partea stângă şi ondulat într-o cută mare spre dreapta. Martha şi Emma se plăcură din primul moment.

Sigmund îl aşeză pe Jung la masă împreună cu cei şase copii ai lui, înconjurați de Martha, *Tante* Minna, mama lui Sigmund, Amalie, şi sora lui, Dolfi, Rosa şi soțul ei Heinrich Graf din apartamentul de vizavi. Alexander veni împreună cu logodnica lui, Sophie Sabine Schreiber. Alexander, care împlinise patruzeci de ani şi devenise singurul patron al companiei de transport, dăduse anunț pentru angajarea unei secretare. Tânăra Sophie Schreiber îmbina atât de armonios capacitatea de muncă şi drăgălăşenia, încât Alexander nu numai că o angajase, dar se pregătea acum să se căsătorească cu ea. Masa fusese extinsă la ambele capete şi acoperea aproape toată lungimea sufrageriei.

Carl Jung avea un trup la fel de puternic ca şi mintea. Îi plăcea enorm viața în aer liber şi era îndrăgostit în mod special de iahting. Uneori se ducea până în capătul cel mai îndepărtat al lacului Zürich şi îşi făcea acolo un cort prin insulele nelocuite. Îşi scria manuscrisele în caiete-registru uriaşe, în care picta şi desena inițialele de la începutul fiecărei pagini, cam în maniera în care călugării medievali îşi ornamentau manuscrisele.

Arheologia fusese prima lui dragoste şi continua să-l intereseze şi în prezent. Însă în Elveția nu exista catedră de arheologie, iar tânărul trebuia înainte de toate să-şi câştige existența. Acum descoperea, spre marea lui mulțumire, că cele două domenii de interese convergeau. Tot ceea ce se descoperise în legătură cu civilizațiile mai timpurii dezvăluiau psihanalizei gândirea, zeii, religia, miturile, temerile, valorile comune.

— Toate acestea, observă Jung, ne dau posibilitatea să înțelegem mai profund psihicul omului modern.

Jung se dedica cu aceeaşi pasiune oricărui tip de muncă. Putea să petreacă ore în şir pictând un vis pe care îl avusese şi să considere că îşi cheltuise timpul cu folos. Uimit, Sigmund îl întrebă:

— Cum te ajută pictura să interpretezi visele?

— Nu încerc să controlez nici conținutul, nici forma picturii. Aceasta reprezintă o emanație a subconştientului meu. După ce termin de pictat tabloul, îl studiez cu luare-aminte şi aflu tot atât de multe lucruri despre conținutul latent al acelui vis ca şi când l-aş citi scris în cuvinte. Există o sumedenie de imagini fantastice derivate din subconştient, pentru descrierea cărora nu dispunem de limbajul potrivit. De aceea trebuie să folosim alte mijloace de comunicare, cele mai importante dintre acestea fiind desenul şi pictura.

— Cum vă reîmprospătați sursele de inspirație, dr. Jung? îl întrebă Martha.

— Mă duc la lacul Zürich cât mai departe ca să găsesc plajele de nisip nestrăbătute de picior omenesc, îi răspunse Jung cu un zâmbet larg, şi îmi petrec toată ziua căutând izvoarele ascunse, le dau drumul şi sap canale între ele pentru o nouă rețea de drumuri... În acelaşi timp caut şi izvoarele ascunse ale minții mele. Gândurile ies la suprafață, reci şi limpezi, din ascunzişul puțurilor subterane. Când mă întorc la birou, am în minte noi idei, teorii proaspete pe care le aştern imediat pe hârtie. Ador acel colț de lac uitat de lume, unde îmi dispare orice inhibiție. Toate energiile mele refulate şi

seva creatoare încep să se reverse în liniştea smârcurilor şi a insulițelor mici înconjurate de munții cu căciuli de zăpadă. Nu ştiu cât o să mai rămân la Burghölzli, poate că numai un an sau doi, dar suficient ca să mă familiarizez cu toate problemele acelui azil. Pentru mine, drumul acesta este oarecum înfundat. Profesorul Eugen Bleuler reprezintă cea mai mare autoritate din lume în materie de *dementia praecox* şi este un administrator talentat. Cu siguranță că va fi director încă vreo treizeci de ani. Nu am nici un loc unde să mă duc...

— ... cu excepția celuilalt capăt al lacului Zürich? îl întrerupse Sigmund zâmbitor.

— Exact! Am început să-mi înjghebez o clientelă. După cum ştiți, soția mea are o moştenire substanțială şi doreşte la fel de tare ca şi mine să ne construim o casă în partea de nord a acestui lac. Acolo voi putea să practic medicina, să scriu, să pictez şi să mă dedic unei activități creatoare.

— Şi pacienții dumitale te vor urma? Vreau să spun, cei de la Zürich?

— Aşa sper. Există şi bac, şi tren. Ar însemna că sunt un doctor prost dacă pacienții mei nu vor fi dispuşi să străbată acea mică distanță ca să ajungă la mine. Sunt singurul psihanalist practician din Zürich. Consider că viața este suficient de lungă ca să realizăm orice. Simt longevitatea în oase. De aceea pot să stau o zi întreagă pe un banc de nisip şi să caut izvoare ascunse sau să pictez fanteziile văzute în vis.

După masă, cei doi bărbați porniră în sus pe Berggasse, apoi pe Währinger Strasse, pentru ca Sigmund să-i arate Institutul de Fiziologie şi clădirile principale ale spitalului Allgemeine Krankenhaus, inclusiv Tumul nebunilor, unde fuseseră amenajate încăperi ca nişte celule pentru surorile care locuiau în spital. Jung era cu un cap mai înalt decât Sigmund. În timp ce străbăteau curțile spitalului, spuse oarecum timid:

— Spre deosebire de dumneavoastră, eu nu am o metodă proprie. Aş putea defini analiza ca o „influență mutuală". Poate că sunt mai mult artist şi mai puțin tehnician profesionist ca dumneavoastră. Citesc totul şi încerc să învăț cât mai mult. Dar când sunt față în față cu un pacient, uit de toate şi nu mă gândesc decât la suferința persoanei respective.

— Dar fără proceduri psihanalitice, ripostă cu blândețe Sigmund, nu suntem oare ca nişte copii care încearcă să străbată o pădure deasă fără busolă? Ai dori să vizitezi ceva în mod special la Viena?

— Care este cea mai veche clădire din oraş?

— Sf. Ruprecht, dar Catedrala Sf. Ştefan este mai interesantă. Prima biserică a fost clădită pe locul acela la mijlocul secolului al XII-lea. E foarte frumoasă, cu acoperişul ei de şindrilă colorată.

În timp ce străbăteau Schottengasse, Jung clătină din cap prefăcându-se înspăimântat.

— De la vârsta de şase ani n-am mai intrat într-o biserică catolică. O, am motive întemeiate. Odată am fost cu părinții la Arlesheim, de Paşti, şi mama mi-a spus: „Aceasta este o biserică catolică". Am fost şi speriat, şi curios – protestanții elvețieni nu intră în bisericile catolice. M-am smuls de lângă mama, am alergat spre biserica deschisă, am aruncat o privire rapidă spre altarul încărcat de flori, apoi m-am împiedicat de trepte şi în cădere m-am lovit cu bărbia de o piesă metalică. Rana îmi sângera din abundență. Am țipat, i-am deranjat pe credincioşi şi am avut un oarecare sentiment de vinovăție, fiind convins că mi se aplicase o pedeapsă binemeritată.

Ultima slujbă de duminică se terminase de mult. În Catedrala Sf. Ştefan era cald şi mirosea frumos a tămâie. Cei doi bărbați mergeau încet, braț la

braț. Când ieşiră în lumina soarelui rece de martie în piața plină de *Einspännern* şi *Fiakern,* cu caii care mâncau din sacii lor agățați pe după cap, Sigmund ridică privirile spre Carl Jung şi îi spuse cu multă afecțiune:

— Nu-ți mai este frică, nu-ți mai sângerează bărbia?

Jung râse din toată inima.

— Nu, m-ați făcut să mă simt în largul meu, povestindu-mi atâtea lucruri interesante despre vitraliile de la ferestre, despre sculpturi, fresce, morminte, mai ales că le-ați comparat cu cele văzute în Italia. Am avut astfel o perspectivă istorică. Încep să văd bisericile catolice cam aşa cum le vedeți dumneavoastră: ca depozitare ale celor mai mari opere de artă produse de omenire. Aruncă o privire piezişă spre Sigmund, apoi clipi şiret din ochi şi adăugă: Nu este nostim că dumneavoastră, evreu get-beget, m-ați ajutat pe mine, calvinist provincial protestant, s-o înfrunt pe *mater ecclesia* fără nici un sentiment de vinovăție? Dacă aceasta face parte din psihanaliza mea, vă mulțumesc, mult stimate domnule profesor, că m-ați eliberat de temerile nejustificate şi refulările din copilărie.

— Nu este oare aceasta calea cea mai sigură spre libertate – alungarea temerilor care ne-au dominat pe vremea când încă nu eram capabili să judecăm?

— Nu pot decât să fiu de acord, răspunse Carl Jung, devenind brusc serios. Tot pe vremea când aveam şase ani, mătuşa mea m-a dus la Muzeul de ştiințe naturale din Basel ca să ne uităm la animale. Am fost atât de fascinat, încât nu mă puteam desprinde din locul acela când a sunat clopoțelul de închidere. Ca urmare, am rămas închişi în clădirea principală. A trebuit să ieşim prin aripa laterală. Şi acolo am văzut nişte trupuri frumoase de oameni care nu purtau nimic altceva decât o frunză de viță. Îi priveam plin de admirație. Dar mătuşa a țipat la mine: „Băiat dezgustător, închide ochii!". Era la fel de indignată ca şi când ar fi fost târâtă cu de-a sila printr-o expoziție pornografică. S-a străduit din răsputeri să mă convingă că trupul omenesc, mai ales zona organelor genitale, este urât şi murdar. Niciodată n-am crezut că lucrul acesta putea fi adevărat, dar auzeam mereu în urechi vocea înspăimântată a mătuşii mele: „Băiat dezgustător, închide ochii!". Ei bine, domnule profesor Freud, dumneavoastră mi-ați deschis ochii şi m-ați făcut să văd că zona organelor genitale nu a fost plasată în mod diabolic de satana între intestinul subțire şi coapsă în timp ce Dumnezeu moțăia. Ori întregul corp omenesc, inclusiv creierul, sufletul şi organele de reproducere sunt creația măreață a lui Dumnezeu, ori totul nu este decât o structură murdară care trebuie rasă de pe fața frumoasă a pământului.

— Bravo! Ai o uşurință de exprimare demnă de invidiat. Acum explică-mi cum ghiceşti atât de multe dintre bolile pacienților dumitale.

— Terapia mea este mai mult activă decât receptivă, răspunse Jung, coborând panta de pe Berggasse. Mă interesează *acțiunea* care se poate declanşa în interiorul pacientului, acțiunea care îl va face să elimine problemele. Nici chiar la azil nu obişnuiesc să analizez prea detaliat fanteziile diurne ale pacienților cu *dementia praecox,* pentru a nu le da ocazia să le combată, să riposteze împotriva lor. Un tânăr care se căsătorise şi avea serioase neînțelegeri cu soția avea următoarea fantezie: se aflau într-o zonă rece, lacul era înghețat, dar el nu ştia să patineze, spre deosebire de logodnica sa. Băiatul stătea pe mal şi se uita la ea, însă la un moment dat gheața s-a rupt şi fata a căzut în apă. Aici se încheia imaginea. L-am admonestat imediat pe tânărul acela: „Ei bine, şi ce ai făcut? Nu te-ai dus s-o salvezi? Ai stat acolo cu brațele încrucişate şi ai lăsat-o să se înece?". În felul

acesta trebuie să reacţionăm la asemenea fantezii, după câte mi se pare mie. Nu e de-ajuns să te opreşti la vis şi să forţezi în interiorul lui. Îi ceri minţii să facă pasul următor. Îţi impui să intri în lac şi s-o salvezi. În finalul fanteziei acţionezi asupra ei. Asta este terapia!

Se instalaseră în biroul de la parter, în camera din fund. Când discuţia se înfierbânta şi devenea prea agitată, se mutau în cabinetul de consultaţii, pentru că aveau nevoie de mai mult spaţiu pentru o mişcare fizică în concordanţă cu clocotul minţii lor.

— Indiferent de dimensiunea efortului intelectual pe care şi-l impun oamenii, eu sunt gata să le recunosc meritul şi să-mi pun şi eu mintea la contribuţie ca să văd dacă nu există vreun element de adevăr. Ştiu că nu vă interesează spiritismul şi parapsihologia, dar aş vrea să comunic cu lumea întreagă, nu numai cu un colţişor al ei. Când îmi tratez pacienţii, îi las să-şi exprime conţinutul particular al gândirii pictând, scriind, desenând. În felul acesta îşi descoperă simbolistica şi îşi înfăţişează clar propria patologie. La urma urmelor, ştiinţa este arta de a crea iluzii acceptabile. Îi ajutăm pe pacienţii noştri să-şi alunge din minte nevrozele distructive şi punem în locul lor iluziile cu care pot să trăiască.

Sigmund se duse cu gândul înapoi, la Wilhelm Fliess, la puterea lui de persuasiune aproape hipnotică, însă faţă de Carl Jung avea alte sentimente. Fliess nu suporta critica, dar lui Jung trebuia să-i vorbeşti cu toată onestitatea. Sigmund se simţea liber să aibă altă opinie, să poarte o dispută cu el, să-şi exprime păreri divergente.

— Iartă-mă, *Herr Doktor,* nu vreau să discutăm prea mult despre religie, spuse Sigmund. Este însă importantă în măsura în care a contribuit la modelarea credinţelor şi a fanteziilor noastre. Istoria religiei este istoria unor oameni înspăimântaţi, care au încercat să-şi pună un acoperiş deasupra capului ca să se apere de întuneric, de spaimele şi primejdiile necunoscutului. De aceea l-a inventat omul pe Dumnezeu. Şi câţi dumnezei au fost plăsmuiţi de-a lungul mileniilor: sute? poate chiar mii? Fiecare cu alt nume, cu altă formă, cu altă fire şi alte puteri. Trebuie să recunoaştem că religia ar putea să ne spună foarte multe lucruri despre condiţia actuală a psihicului uman, dar n-am găsit nici o modalitate de a utiliza religia ca terapie, abstracţie făcând de cazul bătrânei care a vrut să citească Sfânta Scriptură împreună cu dumneata!

Carl Jung digeră această informaţie în tăcere, dar la sfârşit clătină din cap şi spuse:

— Omul sălăşluieşte în propriul său vis, în timpul căruia este executat în repetate rânduri prin spânzurare. După fiecare moarte, vocea strigă: „Acalmia creşte". Ce folosim ca protecţie? În ce mă priveşte, există în mine un nebun mistic care s-a dovedit mai puternic decât toată ştiinţa mea. Am adeseori un vis care îmi produce multă fericire: sunt singurul om care a mai rămas pe pământ, în jurul meu domneşte o linişte cosmică, iar eu râd asemenea unui erou homeric.

Sigmund zâmbi cu indulgenţă, apoi spuse:

— Îmi amintesc de câteva rânduri dintr-una din scrisorile dumitale: „Nimeni nu poate scăpa de suferinţă. Cel mai bun lucru pe care îl putem face este să evităm să suferim orbeşte." Dar nu există nici o modalitate de a înţelege anormalul şi de a trata cum se cuvine un pacient până când nu reuşim să înţelegem foarte bine care sunt limitele normalului în natura umană, cât de adânc sunt îngropate instinctele noastre, care din ele sunt constructive şi care distructive şi de ce anume are nevoie o fiinţă omenească

pentru a-şi menține echilibrul într-o lume dominată de lăcomie, invidie, gelozie, ură, amărăciune, deziluzii, josnicie şi de dorința de a distruge. Cum îl ajutăm pe om să se împace cu nefericirea normală, omenească? Explicându-i în mod ştiințific ce transformări a suferit mintea omenească, care au fost forțele care au modelat-o, cum putem controla aceste forțe din interiorul nostru şi la nivelul societății în care trăim. Pe scurt, trebuie să ştim şi despre mintea omenească ceea ce am aflat despre trupul omenesc: ce face sângele să curgă, ce întreține bătăile inimii, cum se oxigenează creierul, ce antidoturi pot ucide virusurile, infecțiile, tumorile maligne.

La ora opt, servitoarea le aduse o cină frugală. Mâncară cu poftă, căci consumaseră o uriaşă energie emoțională şi fizică. După masă, Sigmund îl luă pe Carl Jung la plimbare de-a lungul Ringului. Jung privea fascinat arhitectura oraşului, Parlamentul, muzeele, Burgtheater-ul, cu liniile lor îndulcite de lumina blândă a stelelor. Seara era pentru Jung timpul nostalgiei. Dorea să-i împărtăşească noului prieten amintiri din tinerețea îndepărtată.

— Am dormit mai mulți ani în camera tatălui meu. Mama mea avusese o criză şi se internase la spital. După ce s-a întors, a început să doarmă în camera ei cu uşa încuiată. De acolo auzeam câteodată sunete înfricoşătoare. Ştiam, bineînțeles, că în relațiile dintre părinții mei existau anumite tensiuni, accentuate de tulburările emoționale şi mentale ale mamei mele. Credeți că acesta a fost motivul pentru care, atunci când am citit cartea lui Krafft-Ebing, *Psihiatria,* m-am simțit totalmente copleşit? Pe atunci n-aş fi fost în stare să formulez clar o asemenea idee, însă simțeam că am atins un punct sensibil, un focar. Momentul acela a stat la baza carierei mele ca om de ştiință în domeniul medicinii. Aş fi fost oare la fel de receptiv dacă n-aş fi văzut rezultatele devastatoare ale unei asemenea boli psihice?

— Bineînțeles că te-a influențat. Dacă mă gândesc la cei care vin la şedințele de miercuri şi încep să practice psihanaliza, aş putea să spun că toți am avut nevroze cu care a trebuit să ne luptăm la un moment dat.

Trecură pe lângă o biserică, numărară zece bătăi de orologiu şi se întoarseră în apartamentul familiei Freud, unde Martha îi aştepta cu o ceaşcă de cacao fierbinte.

La ora unu noaptea, Sigmund îl conduse pe Jung la hotel. Stătuseră de vorbă timp de treisprezece ore încheiate, în afară de timpul necesar pentru a mânca. Jung spuse încet:

— Stimate domnule profesor, n-am mai cunoscut un bărbat la fel de important ca dumneavoastră. Am constatat că sunteți deosebit de inteligent, perspicace şi, într-un cuvânt, remarcabil. Şi totuşi, primele mele impresii despre dumneavoastră sunt oarecum nebuloase. Nu ştiu unde să vă aşez.

Sigmund întinse mâna, îşi puse vârfurile degetelor pe umărul lui Carl Jung şi spuse:

— Dragul meu, vei reuşi şi asta. Să rămânem în relații cât mai strânse. Avem nevoie unul de altul şi putem să ne ajutăm reciproc pentru a ne împlini menirea.

Când Sigmund intră în dormitor, Martha se întoarse spre el cu un zâmbet timid.

— Nu te-am văzut niciodată aşa de fascinat de cineva. Este la fel de minunat cum pare?

Sigmund o sărută şi îşi ținu apoi o clipă obrazul lipit de al ei.

— Da, cred că este cel mai mare om din câți am cunoscut. Dar, atenție, mare atenție, toate acestea sunt mult prea importante pentru mine. S-ar

putea să fie omul pe care îl caut de ani de zile pentru ca să conducă mişcarea noastră.

7

Bărbații continuau să vină la Sigmund, de parcă ar fi fost mânați de o forță centripetă. Prietenii lui Alfred Adler de la Cafe Central voiau să afle dacă ar putea folosi psihanaliza pentru revoluția lor socială; medicii care lucrau singuri în orăşele izolate, cum era cazul lui Guido Brecher din Meran, îi cereau permisiunea să participe la reuniunile de miercuri. Bineînțeles, nu lipseau prietenii şi rudele membrilor vechi, cum era dr. Fritz Witteis, un nepot al lui Sadger, în vârstă de douăzeci şi şapte de ani, autorul mai multor romane de succes printre care se număra şi *Bijutierul din Bagdad.* Acum se pregătea să publice un studiu îndrăzneț, intitulat *Nevoia sexuală.* Lucrase la clinica de psihiatrie a lui Wagner-Jauregg şi dorea să citească în fața grupului ultima sa lucrare despre *Motivația femeilor asasine,* în care susținea că la baza acestor crime se afla erotismul refulat.

Fritz Witteis îşi găsea în mod firesc locul în acest grup, totuşi Sigmund ezita. Unchiul lui, Isidor Sadger, semăna cu un tufiş de spini africani. Oricât de uşoară ar fi fost întâlnirea cuiva cu el, interlocutorul pleca cu o cicatrice urâtă. Era un om nefericit, care se apăra provocând nefericire celor din preajma lui. Sigmund considera că problema lui Sadger o constituia o homosexualitate sever reprimată care ieşea la iveală numai în lucrările sale foarte reuşite şi subtile despre deviațiile sexuale.

Să rişte cu Fritz Witteis? Tânărul avea o atitudine arogantă, se considera superior celorlalți doctori pentru că era şi scriitor şi îşi câştigase deja o reputație de *enfant terrible* în alte grupuri. Dar, la fel ca şi Wilhelm Stekel, avea simțul umorului şi era un foarte bun medic. Mintea lui iscoditoare ar fi putut constitui un câştig pentru grup. Şi, la fel ca Wilhelm Stekel, era un corespondent prolific al ziarelor vieneze, care aveau un public în general greu accesibil pentru Sigmund Freud. Sigmund decise că va reuşi să-l țină sub control pe tânărul „pirotehnician".

O privire retrospectivă în timp seamănă cu mersul înapoi: cu spatele vezi mai bine lucrurile pe lângă care ai trecut, însă rişti să te loveşti de ceva. Sigmund îşi petrecuse ani îndelungați privind înapoi în timp, spre copilăria lui *Homo sapiens,* deducând ceea ce se petrecuse la vârsta de doi, trei, patru sau cinci ani din comportamentul şi asocierile libere de idei pe care le făceau adulții întinşi pe canapeaua lui. Nu avusese niciodată posibilitatea să studieze comportamentul sugarilor sau al copiilor foarte mici, în nici un caz la el acasă, căci Martha îi spusese foarte clar că trebuie să fie un tată normal pentru cei şase copii ai săi, pe care nu accepta să-i țină sub observație. La rândul său, Sigmund nu credea că nişte copii aşa de mici pot fi psihanalizați. De fapt, se îndoia chiar că un observator, oricât ar fi de bine pregătit, ar putea afla ce se petrece în mintea lor.

Dar acum toate aceste concepții îi fuseseră infirmate în mod dramatic. Unul dintre prietenii lui din cercul de miercuri era dr. Max Graf, în vârstă de treizeci şi trei de ani, o ciudată combinație între jurist şi muzicolog. Fiu al unui editor şi proprietar al unei tipografii, era şi editorul publicației *Neues*

Wiener Journal, scria mult în toate ziarele austriece despre subiecte legate de muzică, era profesor de muzicologie la Conservator şi îi invitase de mai multe ori pe Sigmund şi pe Martha la el acasă să asculte cvartete.

Soția lui Max Graf era o femeie încântătoare, care venea uneori cu soțul ei la o cafea la familia Freud. Aveau un fiu pe nume Hans, în vârstă de patru ani şi jumătate, un copil foarte isteț care era însă anxios şi dezvoltase o fobie stranie: se temea să iasă pe stradă, în Viena, ca să nu fie muşcat de cai. Frica lui de cai devenise atât de mare, încât nu mai voia să iasă după-amiezele cu bona în Stadtpark şi nici să se joace duminica cu tatăl lui la Schönbrunn. Întrucât Hans Graf nu fusese niciodată muşcat de un cal, nici lovit sau speriat de vreunul – abstracție făcând de momentul când văzuse calul de la tramvai prăbuşit la pământ şi zvâcnind din picioare ca şi când ar fi fost pe moarte – nu încăpea nici o îndoială că tulburarea copilului era de natură nervoasă. De asemenea, Hans trăia cu obsesia că orice ființă vie are un loc pe unde face puişori. Când era dus la grădina zoologică, căuta întotdeauna organele genitale ale animalelor. O întreba mereu pe mama lui dacă ea are penis sau vulvă. Descria ugerul vacilor ca pe un penis şi nu putea să înțeleagă cum de iese lapte din el. Când avea trei ani şi se născuse sora lui, Hannah, stătea şi se uita la ea când i se făcea baie, ca să-i poată vedea vulva.

Sigmund îi spuse lui Max Graf că Hans se lupta cu enigma legată de modul în care vin pe lume copiii, probabil prima problemă care frământă mintea copilului; se pare că enigma sfinxului din Teba reprezintă doar o versiune distorsionată a acesteia. Hans refuzase versiunea cu barza care ar fi adus-o pe Hannah, căci observase că burta mamei sale devenise din ce în ce mai mare înainte de naşterea fetiței, apoi mama se urcase în pat şi când se dăduse jos era din nou zveltă. Dedusese de aici că Hannah fusese în burta mamei lui şi ieşise cumva de acolo. Îşi imagina aducerea pe lume a unui copil ca pe un moment de plăcută uşurare, aşa cum simțea el de fiecare dată în timpul defecației. Şi astfel avea un motiv întemeiat să-şi dorească să aibă şi el copii.

Hans plângea foarte des când era luat de lângă mama sa, pentru că tânjea după mângâierea maternă. Uneori, seara, sau dimineața devreme, intra în dormitorul mamei sale şi îi mărturisea cât de tare se temuse să n-o piardă. Iar mama reacționa emoțional şi îl strângea la piept. Ambii părinți se luptau din răsputeri să-l dezvețe de obiceiul de a se juca cu penisul său. Când mama îl surprinsese prima oară asupra faptului, făcuse o mare greşeală, după părerea lui Sigmund: îl amenințase că dacă o să se mai joace cu penisul, acesta o să-i fie tăiat. De aici rezultase o puternică anxietate a castrării, care se manifesta şi în vise, şi în stare de veghe. Cel care propusese ca Hans să fie psihanalizat fusese însă Max Graf, şi nu Sigmund. Graf îi mărturisise lui Sigmund în momentul în care nevroza băiatului atinsese apogeul:

— Cred că problema lui o constituie spaima provocată de un penis foarte mare, şi singurul loc unde cred că ar fi putut vedea aşa ceva sunt străzile din Viena, pline de cai. E un punct de plecare, domnule profesor?

— Da, Max, însă cred că ar trebui să folosim o metodă specială când avem de-a face cu un copil. Îți sugerez să-i spui că teama lui de a nu fi muşcat de un cal n-are nici o noimă, că o foloseşte ca pe un substitut. Ceea ce îşi doreşte cu adevărat este să fie luat în brațe, în pat, de mama lui şi mângâiat. Şi cred că ar trebui să-i sugerezi, de asemenea, foarte delicat, că dorința de a se urca în patul mamei sale este legată şi de refuzul de a pune

capăt jocului cu penisul.

Tatăl lui Hans îi dăduse copilului câteva explicații rudimentare despre diferențele dintre bărbați şi femei şi îi spusese de ce femeile nu au penis. O vreme, acestea părură să alunge anxietatea lui Hans, dar acum era de-a dreptul îngrozit ori de câte ori trebuia să iasă din casă. Graf îl imploră pe Sigmund să preia acest caz. Erau înspăimântați la gândul că această fobie va pune în primejdie atât sănătatea fizică, cât şi pe cea mentală a fiului lor.

Sigmund făcu un pas îndrăzneț, al cărui deznodământ nu-l putea prevedea. Nici nu s-ar fi încumetat la aşa ceva dacă n-ar fi fost vorba de părinți familiarizați cu psihanaliza. Îi îndemnă atât pe Graf, cât şi pe soția acestuia să-i explice cu multă blândețe câte ceva din complexul lui Oedip, să-i dea de înțeles că dorința lui Hans de a fi mângâiat de mama lui era ceva firesc, ca şi aceea de a-şi înlocui tatăl. Asta reieşea din povestirea lui Hans, despre calul prăbuşit la pământ. În mintea lui, calul luase locul tatălui său, care se zvârcolea şi era în pragul morții.

Hans ascultă cu atenție, păru să rețină mult din ceea ce i se spusese. Deşi avea numai cinci ani, în mintea lui făcu o tranziție, imaginându-şi că putea s-o posede pe mama lui fără să-l distrugă pe tată. Soluția îi fusese dezvăluită de Max Graf, care ținea un jurnal al dialogurilor cu fiul său.

„30 aprilie. Hans se joacă din nou cu copiii lui imaginari.

— Bună, îi zic eu. Copiii tăi mai trăiesc? Dar ştii prea bine că băieții nu pot avea copii.

— Ştiu, a spus Hans. Înainte eram mama lor, acum sunt tata.

— Da? Şi cine e mama copiilor? am întrebat eu.

— Păi, cum cine, mama, şi tu eşti bunicul.

— Deci ai vrea să fii tot aşa de mare ca mine, să fii însurat cu mama şi după aceea să ai copii cu ea.

— Da, asta aş vrea..."

După aceea, teama lui Hans de cai dispăru. Nu mai pomeni de cai care voiau să-l muşte şi nu mai puse nici un fel de întrebări în legătură cu locul pe unde veneau copiii pe lume. Nu se mai temea să iasă afară. Tatăl băiatului îi spuse lui Sigmund că acesta doarme şi mănâncă bine, că toate simptomele fobiei dispăruseră. Sigmund răspunse cu un zâmbet slab, care exprima deopotrivă uimire şi mândrie.

— Micul nostru Oedip a găsit o rezolvare fericită a problemei. În loc să te dea la o parte din drum, ți-a oferit aceeaşi fericire pe care o vrea şi pentru el. Te-a transformat în bunicul lui şi a fost atât de mărinimos încât ți-a dat voie să te căsătoreşti cu propria dumitale mamă. În mintea lui, aceasta este soluția ideală.

8

Când arşița verii se abătu asupra lor, Sigmund se simțea stors de vlagă de lunile de muncă intensă, de scris şi de publicat. Deciseră ca, în loc să închirieze o vilă pentru perioada de vară, să hoinărească prin Carinthia şi prin Alpii Dolomiți, oprindu-se acolo unde găseau câte un hotel plăcut. Descoperiră un loc încântător la Sf. Christina, înotară în lac şi făcură mai multe excursii în munți. La începutul lui septembrie se mutară pe malul lacului Ossiacher. Sigmund se gândise să se ducă până în Sicilia ca să vadă ruinele romane acolo, dar până la urmă decise să nu-şi pericliteze sănătatea

înfruntând vântul uscat, sirocco, care sufla acum la Palermo şi la Siracuza. Singura sa activitate agreabilă era scrierea scrisorilor către Carl Jung, care îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în bătaia focului, apărându-l pe Sigmund şi munca acestuia. Pentru propria sa linişte sufletească, Sigmund îşi spuse că Jung era un propagandist mult mai bun, întrucât oamenii manifestau o reacţie de respingere faţă de profesorul Sigmund Freud şi ideile sale. Îi scrise lui Jung:

„Dumitale îţi sunt deschise toate inimile... Pur şi simplu, oamenii nu doresc să fie iluminaţi. De aceea, în momentul de faţă nu sunt în stare să înţeleagă nici cel mai mic lucru. Când vor fi pregătiţi pentru asta, vei vedea că vor asimila idei mult mai complicate. Până atunci nu este nimic de făcut decât să ne continuăm munca şi să evităm pe cât posibil discuţiile în contradictoriu cu ei... Orice minte tânără şi proaspătă va fi în mod obligatoriu de partea noastră."

Pe la mijlocul lui septembrie, energia începu să-i revină. Hotărî că avea nevoie să petreacă o săptămână sau două la Roma, de unul singur, ca să se gândească pe îndelete la unele probleme cărora va trebui să le facă faţă în anul următor. Martha va pleca cu copiii la Thalhof, unde va rămâne până la sfârşitul lui septembrie. *Tante* Minna fusese şi ea bolnavă şi stătuse o vreme la Meran, unde primise îngrijiri medicale. Familia era de părere că, dacă va petrece câteva săptămâni la Florenţa, buna dispoziţie îi va reveni curând. După ce făcură un schimb de telegrame, *Tante* Minna se întâlni cu Sigmund în tren, la Franzenfeste. La Florenţa, Sigmund o duse să vadă frescele Benozzo Gozzoli din capela familiei Medici, iar în ziua următoare luară o trăsură şi se duseră la Fiescole de unde se deschidea o frumoasă privelişte asupra Florenţei. După masa de prânz, pe care o luară pe o terasă deschisă cu vedere spre fluviul Arno, vizitară sculpturile etrusce şi zidurile pe care armatele invadatoare romane nu reuşiseră niciodată să le distrugă. Porniră apoi pe la poalele dealurilor spre Settignano, locul unde crescuse Michelangelo.

Minna se întoarse la Meran, iar Sigmund luă trenul spre Orvieto unde avu posibilitatea să revadă frescele monumentale ale lui Signorelli de la Duomo, picturile de care, cu câtva timp în urmă, îşi amintea atât de bine fără să le poată asocia numele autorului; apoi schiţase diagrama modului în care se produc lapsusurile sau greşelile involuntare de pronunţie.

Hotelul Milano din Roma, unde locuise şi prima dată, când fusese cu Alexander, îi rezervase aceeaşi cameră. Petrecu o zi întreagă la Villa Borghese, vizită castelul şi muzeul, unde văzu tabloul lui Tizian *Dragostea sacră şi profană.* Parcul îi amintea de Schönbrunn, cu gazelele şi fazanii lui care se plimbau nestingheriţi. Ziua următoare şi-o petrecu la Băile lui Diocletian pe care Michelangelo le transformase în biserică, Santa Maria degli Angeli şi la Muzeul Naţional. Hoinări prin magazinele de antichităţi şi cumpără boluri de marmură, un războinic toscan şi un Buddha. Îi făcea plăcere să se plimbe de unul singur prin mulţime; observă că toate femeile romane erau frumoase, chiar şi cele aparent mai puţin atrăgătoare. Pe la ora opt, se aşeză pe un scaun împletit din faţa unei cofetării ca să ia o prăjitură şi o băutură răcoritoare. Îi scrise Marthei:

„Ce păcat că nu ne putem stabili aici!"

Vizită catacombele creştine şi evreieşti, rămase încuiat într-una din ele când ghidul îşi dădu seama că uitase cheile. Dar aceasta fu singura lui aventură neplăcută. Mintea începu să-i lucreze din ce în ce mai febril şi luă câteva decizii pe care le amânase de luni de zile. Acum, când Carl Jung

întemeiase la Zürich un grup oficial cu numele de Asociația Freudiană, venise momentul să-şi restructureze şi el grupul de miercuri seara şi să-i clarifice mai bine scopurile. În cei cinci ani de activitate, servise ca centru de răspândire a cunoştințelor lor în continuă dezvoltare. Cu toate acestea, cei peste douăzeci de membri publicaseră prea puțin până atunci, fiindcă revistele ştiințifice din Europa centrală erau ostile psihanalizei. Chiar atunci când manifestau o atitudine neutră, nu dispuneau de spațiu tipografic pentru o ştiință atât de tânără şi de controversată. Venise vremea, hotărâse el în timp ce traversa Piazza Venezia, să aibă *un Jahrbuch* al lor, un anuar în care oamenii să-şi poată publica lucrările şi rezultatele studiilor experimentale. Îi scrise o scrisoare lui Jung în care îi sugera să înceapă imediat pregătirea acestui anuar. Şi apoi, grupul de miercuri seara trebuia transformat într-o organizație oficială, numită Societatea de psihanaliză din Viena. Vor plăti taxe, vor finanța publicarea anuarului şi a altor cărți semnate de membrii societății. Nu peste mult timp vor fi în stare să-şi înființeze o bibliotecă proprie de referință, să închirieze săli pentru prelegerile publice şi să devină astfel o parte integrantă a lumii ştiințifice germanofone. Întrucât neurologii şi psihologii nu scăpau nici un prilej de a ataca teoria freudiană în cadrul diverselor lor întruniri, de ce nu şi-ar ține şi freudienii congresele lor, unde ar putea să se citească multe lucrări interesante şi bine scrise, inspirate de cazurile specifice care veneau astfel în sprijinul teoriilor lor?

De ce să nu-şi facă simțită prezența?

DRUMUL PARCURS ÎMPREUNĂ

Pentru Sigmund Freud, noul an medical începu la 1 octombrie sub cele mai bune auspicii, căci marcă întâlnirea lui cu un strălucit avocat pe nume Lertzing, în vârstă de aproape treizeci de ani, care cumpărase din întâmplare un exemplar din *Psihopatologia vieții cotidiene.* După şase ani de tulburări emoționale profunde, Lertzing ajunse la concluzia că găsise, în sfârşit, un doctor care înțelegea cum funcționează mintea omenească. Suferea de nevroze obsesive şi, deşi avea o înaltă calificare în domeniul legislației comerciale, reuşise abia de curând să-şi dea examenul de licență în drept penal, pentru că ani de zile aceste obsesii îl împiedicaseră să lucreze.

Lertzing se remarca printr-o inteligență ieşită din comun şi o temeinică pregătire academică. Putea oare mintea lui disciplinată să depăşească fanteziile şi amăgirile? Ar fi reuşit oare, printr-un uriaş efort de voință, să învingă obsesiile care îi sfredeliseră subconştientul, transformându-i existența într-un calvar?

Avocatul Lertzing era un bărbat înalt, zvelt, blond, cu ochii albaştri, limpezi şi gesturi bruşte. De la bun început îi spuse lui Sigmund că baza suferinței lui o formau temerile recurente în legătură cu ceea ce ar putea să li se întâmple celor două ființe pe care le iubea cel mai mult pe lume, tatăl lui şi tânăra femeie de care era îndrăgostit de zece ani. Când se bărbierea, se lupta din răsputeri să-şi reprime impulsul de a-şi tăia beregata cu briciul ascuțit. După ce îi destăinui aceste două lucruri, începu să-şi relateze viața sexuală: nu se masturbase aproape deloc, cu excepția perioadei de viață cuprinsă între şaisprezece şi şaptesprezece ani. Nu avusese relații sexuale

până la vârsta de douăzeci şi şase de ani. Era frustrat din cauza imposibilităţii de a întreţine relaţii sexuale, căci îi repugna să se culce cu prostituatele. Când Sigmund îl întrebă de ce pusese atât de mult accent pe viaţa sa sexuală în timpul acestei prime şedinţe, Lertzing răspunse:

— Domnule profesor Freud, cunosc punctul de vedere pe care-l susţineţi. Dar nu am făcut nici o legătură între teoria sexuală şi boala mea înainte de a citi *Psihopatologia vieţii cotidiene.*

Lertzing susţinea că sexualitatea lui fusese deşteptată între cel de-al patrulea şi al cincilea an de viaţă de o guvernantă tânără şi frumoasă, căreia el îi spunea pe numele de familie, *Fräulein* Peter şi nu pe numele mic, aşa cum se obişnuia. Sigmund observă cu interes că numele ei de familie era bărbătesc. În acea după-amiază, *Fräulein* Peter era întinsă pe o canapea şi citea. Băiatul o întrebase dacă poate să se bage sub fusta ei. Guvernanta fusese de acord, cu condiţia să nu spună nimănui. Lertzing îi descrise cum îşi plimbase mâinile pe partea de jos a corpului ei şi pe organele genitale, a căror formă i se păruse ciudată. Se simţea mânat de dorinţa puternică de a vedea cum arată organul femeiesc. Îi plăcea să-l privească. După aceea i s-a permis o bună bucată de vreme să se culce în pat cu *Fräulein* Peter, s-o dezbrace şi să-şi plimbe mâinile pe trupul ei. Începu să aibă erecţii, iar prima dată când i se întâmplă lucrul acesta se duse plângând la mama sa să-i spună ce tare îl doare.

Nu-şi amintea ce îi răspunsese mama, însă din acel moment devenise obsedat de ideea că părinţii lui îi ghiceau gândurile. La aceasta se adăuga teama că şi le rostea cu voce tare şi numai el nu le putea auzi. Cea mai mare anxietate îi era provocată acum de eventualitatea ca tatăl lui să moară. Abia câteva săptămâni mai târziu află Sigmund că tatăl lui Lertzing murise de ani de zile.

Boala lui Lertzing atinsese apogeul în timpul manevrelor militare la care participase vara trecută în calitate de ofiţer. Întruna din zile, cu ocazia unui marş lung, îşi pierduse ochelarii. Deşi ştia că poate să-i găsească uşor, renunţă la idee. Mai târziu, în timpul unei pauze, un coleg căpitan de care Lertzing se temea pentru că părea încântat să comită acte de cruzime, îi povesti despre o pedeapsă brutală aplicată deţinuţilor...

Pacientul sări în sus de pe canapea şi îl rugă pe Sigmund să nu-i ceară să spună despre ce fel de pedeapsă era vorba. Începu apoi să se plimbe nervos încoace şi încolo prin încăpere, iar privirea ochilor lui albaştri, limpezi, rămase pironită în gol. Sigmund îl informă că depăşirea unor astfel de rezistenţe reprezenta o parte importantă a tratamentului şi că, întrucât Lertzing adusese singur vorba despre acea pedeapsă, fără a fi îndemnat sau influenţat de doctor, va trebui să-şi continue relatarea. Lertzing, palid şi disperat, izbucni:

— ... deţinutul era legat... deasupra feselor i se punea o oală şi... şi în oală erau băgaţi câţiva şobolani... care... care îşi făceau drum în... În...

Se prăbuşi pe canapea, incapabil să mai continue. Sigmund întrebă:

— În anus?

— Da, şopti sfârşit Lertzing.

Sigmund remarcă amestecul de oroare şi plăcere pe care-l exprima chipul lui Lertzing. După o clipă, acesta adăugă:

— În momentul acela mi-a trecut prin minte gândul că asta s-ar putea întâmpla unor persoane care îmi sunt foarte dragi.

Acestea erau tatăl său, pe care Lertzing îl credea tot în viaţă în divagaţiile lui, şi logodnica sa de mai mult timp. Singura modalitate prin care

putea respinge aceste imagini omniprezente ale şobolanilor care rodeau anusurile tatălui şi al logodnicei era să scuture din cap violent şi să exclame:

— Ce părere aveți?

Obsesia lui Lertzing se complică apoi tot mai mult. Căpitanul de care se temea, crezându-l un om violent, deveni un substitut al tatălui său. Când îi sosiră noii ochelari la oficiul poştal de lângă baza militară, căpitanul îi aduse pachetul lui Lertzing şi îi spuse ca prietenul lor, locotenentul Nahl, plătise pentru el 3,80 krönen la poştă. Lertzing îşi spuse în sinea lui: „Trebuie să-i înapoiez banii locotenentului Nahl".

Dar în mintea lui Lertzing, acest ordin deveni o poruncă dată de tatăl său. Era hotărât să plătească datoria, dar, în acelaşi timp, nu voia sub nici o formă să restituie banii de teamă ca nu cumva închipuirile lui în legătură cu şobolanii, cu tatăl şi cu logodnica lui să se transforme în realitate! Şobolanii din oală şi ochelarii cei noi se întrețeseau în mod inseparabil în structura gândirii lui.

Complexul de vinovăție al lui Lertzing era alimentat şi de faptul că adormise pe la miezul nopții în camera alăturată aceleia în care murise tatăl lui în jurul orei unu şi jumătate. Astfel, fiul nu putuse să-şi ia un ultim rămas-bun de la tată, în ciuda faptului că acesta îl strigase de mai multe ori. Obsedat de această vinovăție, nu fusese în stare să-şi continue studiile de drept. După o lună de tratament, Sigmund decise că-şi poate asuma riscul de a-i oferi lui Lertzing un prim fir conducător. Spre sfârşitul uneia din şedințe, îi spuse:

— Când se constată incompatibilitatea dintre un afect şi conținutul său ideațional (în cazul de față, între intensitatea autoreproşului şi condițiile care l-au generat), un neinițiat va spune că efectul este prea mare în raport cu motivul respectiv, că este exagerat şi, în consecință, implicația care decurge din autoreproş este falsă... Medicul va afirma contrariul: Nu. Afectul este justificat. Sentimentul de vinovăție, ca atare, nu izvorăşte din alte critici. Însă aparține altui conținut, care nu e cunoscut (subconştientul) şi pe care trebuie să-l căutăm. Conținutul ideațional cunoscut a ajuns în poziția sa actuală numai din cauza unei conexiuni false. Nu suntem obişnuiți să simțim afecte puternice fără ca acestea să aibă un conținut ideațional, aşadar, în absența lui, apucăm la repezeală un substitut care ni se pare potrivit într-un fel sau altul.

Venise timpul ca tânărul nefericit să înceapă să sondeze săpături în conținutul subconştient al minții sale. Sigmund adăugă:

— Între conştient şi subconştient există diferențe psihologice; toate elementele din planul conştiinței sunt supuse unui proces de erodare, de schimbare şi de uitare, în timp ce materialul aflat în subconştient este relativ nemodificabil. Acum trebuie să încercăm să ajungem tocmai la acest conținut subconştient.

Sigmund îi mai explică şi faptul că, în teoria psihanalitică, „fiecare teamă corespunde unei dorințe anterioare care este acum refulată". Îi mai spuse că unii pacienți se complac în suferința lor şi îşi întârzie cu bună ştiință vindecarea. Suferința îi satisface, pentru că eliberează vinovăția din subconştient. Avocatul Lerzing îi povesti despre dorința sa de a-l vedea mort pe tatăl său, mai ales în ultimii ani, pentru că în felul acesta ar fi moştenit suficienți bani ca să se poată căsători cu logodnica sa fără zestre. Îşi aminti că în copilărie tatăl său îl bătuse cândva sălbatic pentru că muşcase pe cineva. După ce îi împărtăşise această informație, Lertzing spuse:

— L-am muşcat. Asta este ceea ce fac şi şobolanii, nu-i aşa? Asta este

imaginea care m-a obsedat, şobolanii care muşcau pentru a-şi face drum să intre în anus.

Abia câteva luni mai târziu, o observație întâmplătoare făcută de Lertzing îi dădu lui Sigmund posibilitatea de a descoperi care fusese cauza ce declanşase boala cu şase ani în urmă. Mama lui îl anunțase că unul dintre verii lor bogați era de acord ca Lertzing să se căsătorească cu una din fiicele lui şi îi oferea şi un post la firmă, care i-ar fi asigurat un succes imediat în cariera sa de jurist. Lertzing nu voia să se căsătorească cu fata pe care abia dacă o cunoştea şi nu o iubea. Însă tentația banilor şi a succesului era foarte puternică. Îmbolnăvindu-se şi suferind apoi de toate aceste obsesii, evitase luarea oricărei decizii.

Lertzing efectuă o transferanță totală: dr. Sigmund Freud deveni vărul cel bogat care voia să-l însoare cu fiica sa, o fată pe care o întâlnise pe treptele de la intrarea în casă deveni copilul profesorului Freud. Acesta îl cicălea, insistând să se căsătorească cu fiica sa. Îl insultă grosolan pe dr. Freud pentru că îl îndemna să-şi abandoneze dragostea cea adevărată şi să se căsătorească pentru bani şi poziție socială, ceea ce în mintea lui era inacceptabil. Apoi doctorul deveni tatăl lui, care îl bătea la fund. Apoi deveni substitutul tatălui, căpitanul cel sadic. În toate aceste transferanțe, inclusiv cea în care dr. Freud deveni *Fräulein* Peter, Lertzing rosti reproşuri, insulte, înjurături, făcu crize de furie, plânse, avu izbucniri de violență. Efectul final fu salvator. Lertzing auzi toate aceste revărsări ale subconştientului său şi fu capabil să înțeleagă natura bolii sale.

Rămânea acum de rezolvat problema obsesiei şobolanilor şi a erotismului anal al pacientului. Lertzing suferise aproape tot timpul iritații ale anusului, pentru că în copilărie avusese viermi intestinali. În primii ani de viață, înainte să se vâre sub fusta domnişoarei Peter, cei ai casei îi spuseseră că penisul lui mititel se numeşte viermişor. Apoi asociase şobolanii cu banii, care reprezentau una din preocupările majore ale personalității anale. Când dr. Freud îi spusese care este onorariul lui pentru o oră de tratament, Lertzing îşi spusese în gând: „Aşa de mulți florini, aşa de mulți şobolani!".

Pe vremea când tatăl lui îşi satisfăcuse stagiul militar, i se spusese „Şobolanul" pentru că juca tot timpul cărți, pierdea şi făcea datorii pe care nu le plătea niciodată. Povestirea sadică a căpitanului, combinată cu ordinul de a înapoia banii pentru ochelari, strânsese şi mai mult legătura dintre şobolani şi bani în mintea lui.

Dar şi mai importantă era aici aluzia la actul sexual prin anus. Repulsia lui față de acel căpitan ascundea, de fapt, o atracție de tip homosexual. Boala lui reprezenta, în bună parte, o pedeapsă pentru această vină.

Lertzing avu nevoie de unsprezece luni de tratament, câte o şedință în fiecare zi, pentru a elimina din subconştient toate resturile de sentimente refulate din copilărie care se înțepeniseră acolo şi pentru a înlătura definitiv obsesia şobolanilor. Pacientul, care la început se îngrozise în fața produselor patologice ale minții sale subconştiente, deschisese ochii larg şi începu să privească cu mai multă atenție la fanteziile inventate de el, la sentimentele reprimate şi la fobiile care îl stăpâniseră. Acum, când amintirile şi conflictele uitate pătrunseseră în conştient, înțelese că tatăl său era în mod irevocabil mort, că nu comisese nici o crimă împotriva lui, că obsesiile lui provocate de experiențele din copilărie se petrecuseră într-o perioadă în care el nu deținea controlul asupra propriilor emoții şi trebuiau date definitiv uitării.

Când avocatul Lertzing scăpă de fobia şobolanilor, Sigmund îl declară

vindecat. Avocatul îşi reluă munca, preluând de astă dată şi cazuri penale. Înainte ca Sigmund să-şi ia rămas-bun de la el, îl întrebă dacă e de acord să publice cazul, bineînțeles fără a-i dezvălui identitatea. Lertzing n-a avut nici o obiecție.

2

Karl Abraham veni de la Berlin la mijlocul lui decembrie 1907 ca să petreacă o duminică întreagă cu Sigmund Freud, aşa cum făcuse şi Carl Jung cu vreo nouă luni în urmă. Sigmund îl întâmpină cu căldură pe Abraham; primise mai multe scrisori entuziaste de la acest medic în vârstă de treizeci de ani care îl considera pe Sigmund mentorul său. În ciuda venerației ce-i strălucea în ochii candizi, Karl Abraham era, în esență, un om rezervat, care prefera să-i asculte pe alții. Carl Jung vorbise neîntrerupt în primele trei ore ale vizitei sale. Karl Abraham dorea în mod clar să asculte timp de trei ore ce va spune Sigmund, sau poate chiar timp de trei zile, atât cât avea să rămână în Viena.

— Aşadar, ați luat o decizie definitivă? Vreți să părăsiți lumea instituțiilor? întrebă Sigmund, după ce Martha venise să facă cunoştință cu el şi servitoarea le adusese cafeaua.

— Da, domnule profesor Freud. Am petrecut patru ani la Spitalul municipal de boli psihice din Dalldorf, deşi inițial m-am dus acolo fără să fiu interesat în mod special de psihiatrie . Evoluția mea seamănă foarte mult cu a dumneavoastră: mi-am petrecut primii ani la histologie şi am studiat patologia şi anatomia creierului. Dar după ce am lucrat un timp în aşezămintele de boli psihice, au început să mă intereseze pacienții ca atare. Nu înțelegeam absolut nimic din ceea ce se petrece în interiorul capetelor lor sau al sistemului lor nervos. Şi nici nu simțeam dorința să aflu ceva. Eram un fel de custode. De aceea i-am scris profesorului Eugen Bleuler de la Burghölzli. Am citit o parte din materialele publicate de discipolii lui şi am ajuns la concluzia că încercau să descopere cauzele. Mi s-a părut că este spitalul cu cea mai mare deschidere din Europa. Am fost angajat acolo şi, doi ani mai târziu, când Carl Jung i-a sugerat lui Bleuler să mă facă asistentul lui, m-am întors la Berlin, m-am căsătorit şi m-am mutat apoi împreună cu soția într-un apartament aflat la zece minute de Burghölzli.

Sigmund zâmbi amintindu-şi de primul apartament al Marthei din *Sühnhaus* şi de mobila grea, de mahon, pe care o cumpărase Rosa.

— Am ales locul cel mai potrivit, continuă Karl Abraham cu vocea lui serioasă şi bine modulată, dar nu acelaşi lucru se poate spune despre motivație. Am învățat foarte mult despre *dementia praecox* de la Bleuler şi de la Jung şi din cei trei ani de observare a pacienților. Însă norocul meu de la Burghölzli s-a dovedit a fi, de fapt, întâlnirea cu profesorul Sigmund Freud şi cu studiile sale asupra subconştientului. Atât Bleuler, cât şi Jung m-au conjurat să citesc cărțile dumneavoastră. Timp de aproape doi ani, ne-am petrecut ora de după-amiază rezervată odihnei şi ceaiului discutând teoriile dumneavoastră şi raportându-le la pacienții noştri.

— Şi v-ați deschis un cabinet la Berlin? Intenționați să deveniți primul psihanalist din Germania?

— Da. Ştiu că la început va fi greu, căci nu dispunem de alți bani în afara celor câştigați de mine. Aceasta este, de obicei, soarta doctorilor tineri,

nu-i aşa? Sunt hotărât să mă fac cunoscut drept psihanalist freudian, deşi probabil că va trebui să practic psihiatria încă vreo câțiva ani. Dr. Hermann Oppenheim, care are un sanatoriu particular, este văr cu mine prin alianță. O să mă lase să lucrez o zi pe săptămână la clinica lui. O, nu ca psihanalist, mi-a pus clar în vedere lucrul acesta! Dar am şi alți prieteni în lumea medicală care îmi vor trimite cazuri.

Ridică privirile spre Sigmund şi zâmbi timid.

— Dar abia după ce orice altă formă de tratament se va dovedi ineficientă! Cu îngăduința dumneavoastră, am să întemeiez o Societate de psihanaliză şi am să țin şedințe la mine acasă, la Berlin, aşa cum ați făcut şi dumneavoastră aici în ultimii cinci ani.

Sigmund încuviință din toată inima, apoi spuse:

— Dacă am să vă numesc discipolul şi colaboratorul meu, am să-mi permit uneori să iau şi anumite măsuri în numele dumneavoastră. De pildă, se întâmplă adesea să-mi scrie pacienți din Germania care au nevoie de ajutor. Până acum nu am avut către cine să-i îndrum. Acum vă am pe dumneavoastră.

Karl Abraham era un bărbat liniştit şi de cele mai multe ori bine dispus. În măsura în care îşi putea da seama Sigmund, nu avea nici un fel de ascunzişuri. Era convins că dacă omul manifestă răbdare, e în stare să încline balanța destinului în favoarea sa. Lucrul acesta ieşi clar la iveală când Sigmund încercă să-l avertizeze asupra opoziției căreia va trebui să-i facă față. Abraham ascultă calm şi atent tot ce-i povesti Sigmund despre anii furtunoşi prin care trecuse şi răspunse apoi pe un ton sigur de el:

— În ciuda tuturor adversităților şi a duşmanilor- am citit foarte multe din insultele care v-au fost aduse la congresele de psihiatrie şi în presă – continuu să cred că, dacă aş sta de vorbă liniştit cu

fiecare din aceşti atacatori ai dumneavoastră atât de violenți la Berlin, aş putea ajunge la o înțelegere.

Îşi petrecură următoarele ore până când Martha îi invită la masă împreună cu toată familia, examinând câteva din cazurile lui Sigmund şi metodele utilizate. Sigmund era de părere că Abraham, care nu practicase până atunci psihanaliza într-un cabinet particular, ar fi avut nevoie de câteva luni de pregătire, însă subiectul acesta nu fu luat în discuție. Abraham nu putea să mai rămână decât până la reuniunea de miercuri seară, după care trebuia să se întoarcă la Berlin.

Baza atitudinii atât de calme a lui Abraham față de viață – aşa cum descoperi Sigmund când se plimbară prin seara rece de decembrie de-a lungul Canalului Dunării – o constituia faptul că se număra printre puținii tineri care se bucurase de o copilărie fericită. Tatăl lui fusese profesor de ebraică în vechiul oraş hanseatic Bremen. După doisprezece ani de profesorat se îndrăgostise de o verişoară ai cărei părinți nu priveau cu ochi buni căsătoria, ştiind ce salarii modeste au profesorii. Atunci tatăl lui Abraham se făcuse angrosist, aşa cum procedase şi Jakob Freud. Fratele mai mare al lui Karl nu avea o constituție prea robustă şi nu putuse practica sportul, însă Karl învățase să înoate şi făcea excursii în munți cu un unchi. În anii de gimnaziu fusese fascinat de limbile străine şi de filologie, iar la vârsta de cincisprezece ani scrisese deja o cărticică de lingvistică comparată, cu un capitol special despre cuvântul „tată" în trei sute douăzeci de limbi. Era foarte mândru de faptul că se perfecționase în latină şi greacă. Când ajunsese la universitate, vorbea deja engleza, spaniola şi italiana. La fel ca şi Carl Jung, care dorise să devină arheolog, dar fusese nevoit să renunțe

pentru că la Zürich nu exista nici o catedră de arheologie, Karl Abraham trebuise să renunțe la ambiția de a deveni profesor de istoria limbilor, pentru că Bremenul nu era un centru universitar, iar la celelalte universități din Germania nu exista o asemenea catedră. Familia ar fi vrut să-l vadă dentist. După ce absolvise un semestru la Universitatea din Würzburg, din sudul Germaniei, se întorsese acasă şi îşi informase părinții că doreşte să se facă medic. Se transferase la Universitatea din Freiburg, unde studiase histologia şi embriologia, apoi se mutase la Berlin, din dorința de a aprofunda studiile de anatomie a creierului. Şi aceasta fusese calea pe care ajunsese, în cele din urmă, în Berggasse 19.

Sigmund îl invită din nou pe Abraham la cină, luni seara şi apoi miercuri, înainte de întâlnirea grupului. Descoperi că este un om deosebit de agreabil. Sigmund îi spuse Marthei, în timp ce îl aşteptau cu masa:

— Cred că Abraham este un om integru. Nu mă refer numai la relațiile lui personale, ci şi la lucrările sale ştiințifice. Are o gândire profundă. Deşi nu a practicat până acum psihanaliza, cunoaşte foarte bine mecanismele de funcționare a subconştientului. Cred că va fi atât de scrupulos în tratarea pacienților şi în prezentarea materialelor, încât va câştiga respectul colegilor săi de la Berlin. Mă îndoiesc că am fi putut găsi un om mai potrivit pentru a începe mişcarea psihanalitică din Germania.

Miercuri seară, întrucât urma să-l prezinte membrilor cercului pe Karl Abraham, Sigmund propuse ca discuțiile să se poarte pe marginea prelegerii lui Abraham, *Despre semnificația traumei sexuale din copilărie în simptomatologia demenței precoce* pe care o ținuse în fața Societății germane de psihiatrie de la Frankfurt, în aprilie, anul precedent. Lucrarea fusese publicată recent de o revistă medicală. Când ajunseră la subiectul educației sexuale, se iscă o discuție aprinsă în legătură cu vârsta la care se considera că ar fi cel mai bine să fie începută. Karl Abraham ascultă cu atenție. Se simțea intimidat în fața unui grup atât de mare de străini, aşa că se limită doar la scurte comentarii.

Abraham mărturisi că era interesat, la fel ca şi Carl Jung, de arheologie şi egiptologie. Înainte de plecarea lui, Sigmund luă două mici statuete egiptene pe care le cumpărase la Roma în vara precedentă şi le puse în servieta ponosită a lui Abraham, fără ca acesta să ştie. Se despărțiră ca buni prieteni. Existase un singur moment ceva mai delicat, atunci când Sigmund vorbise cu multă admirație de Carl Jung. Şi Abraham aprecia talentele de psihiatru ale lui Carl Jung şi felul în care folosea psihanaliza la Burghölzli, dar în final făcu remarca:

— Ştiți, de bună seamă, că Jung nu acceptă în totalitate concepția dumneavoastră despre etiologia sexuală a nevrozelor.

— Da, mi-a vorbit de multe alte cauze posibile ale nevrozelor. Dar sunt convins că până la urmă va ajunge la aceeaşi concluzie. În momentul de față însă, este unul dintre cei mai fervenți sprijinitori ai mişcării noastre.

Abraham întoarse fața într-o parte şi, pentru o fracțiune de secundă, evită privirea directă a lui Sigmund. Acesta se miră – nu mai făcuse niciodată un asemenea gest. Văzând expresia întipărită pe chipul lui Sigmund, Abraham spuse:

— Carl Jung şi cu mine am fost prieteni foarte apropiați în cei doi ani cât am locuit la Burghölzli. Mâncam împreună aproape în fiecare seară şi purtam discuții interesante. După aceea, când m-am întors împreună cu soția mea, soții Jung ne-au invitat în repetate rânduri să luăm masa împreună. Eu plecam de acasă în fiecare dimineață imediat după ora şase şi

rareori îmi încheiam ziua de muncă înainte de ora şapte-opt seara. Doamna Jung venea deseori în vizită la soția mea, ştiind că este singură la Zürich şi nu are nici rude, nici prieteni acolo. Era o relație foarte plăcută...

Karl Abraham dădu din cap nedumerit.

— Apoi s-a întâmplat ceva. N-am aflat niciodată ce anume. A încetat s-o mai viziteze pe soția mea. Şi nici n-am fost invitați seara la ei acasă. *Frau* Jung a venit la noi când s-a născut Hilda şi ne-a fost de mare ajutor, dar cu asta a luat sfârşit relația noastră. Nu am sesizat nici o diferență în atitudinea lui Jung în timp ce lucram împreună la spital, însă prietenia apropiată care existase între noi mai bine de doi ani dispăruse. Poate că şi lucrul acesta m-a determinat să plec din Zürich. Soția mea se simțea singură şi nici eu nu aveam pe nimeni la care să mă pot duce în Burghölzli. Profesorul Bleuler va rămâne fără îndoială în fruntea spitalului încă mulți ani de aici înainte, aşa că am decis să ne întoarcem la Berlin, unde locuieşte familia soției mele şi să-mi deschid un cabinet particular.

— Ce ciudat! Carl Jung este un om de mare noblețe sufletească şi intelectuală. Fără îndoială e persoana cea mai indicată ca să conducă mişcarea noastră în Elveția. După cum ştiți, întrucât ați fost prezent la primele discuții ale Societății de psihanaliză de la Zürich, au participat vreo douăzeci de medici...

Chipul sensibil al lui Abraham roşi uşor.

— Vă rog să mă credeți, domnule profesor, nu-mi vine deloc uşor să vorbesc despre chestiunile personale sau de familie. Din câte ştiu eu, nu am duşmani în lumea aceasta, nu gândesc nimic rău despre nimeni. Dar m-ați întrebat şi am considerat că este mai bine să fiți prevenit.

3

Şi oamenii continuară să vină, în număr tot mai mare, din diferite părți ale lumii. Unii dintre ei se aflaseră un an sau doi în corespondență cu Sigmund şi puseseră adesea întrebări dificile în legătură cu tehnica psihanalizei. Sigmund le răspundea tuturor, scriind scrisori foarte lungi, tratându-i ca pe nişte elevi care, din întâmplare, locuiau prea departe pentru a putea participa la întâlnirile de miercuri seara sau la prelegerile lui de la Universitatea din Viena.

Dr. Maximilian Steiner, o recentă achiziție a Societății de psihanaliză îşi câştigă rapid un loc în inima lui Sigmund. Se născuse în Ungaria şi obținuse diploma de medic la Universitatea din Viena, cu specialitatea boli venerice şi de piele. Întrucât aceste maladii erau frecvent întâlnite la Viena, dr. Steiner atrăsese o clientelă foarte numeroasă. Intrase în grup în 1907. După un an, pe parcursul căruia urmărise eforturile lui Sigmund în beneficiul celor mai tineri şi mai săraci, avu o inițiativă. Într-o miercuri seara îi ceru lui Sigmund o întrevedere în particular după încheierea reuniunii. Deşi era cu numai opt ani mai tânăr decât Sigmund, îl trata cu o deosebită deferență.

— Domnule profesor Freud, am auzit că îi ajutați pe tinerii noştri doctori care se pregătesc să practice psihanaliza. Este un gest foarte frumos din partea dumneavoastră. Dar cred că povara nu trebuie să apese numai pe umerii dumneavoastră. După cum ştiți, am un venit substanțial. În plicul acesta se află câteva coroane. Îmi dați voie să-l pun în sertarul biroului dumneavoastră şi să contribui lunar cu aceeaşi sumă? Veți putea dispune de

bani cum veți crede de cuviință, ori de câte ori vreunul din membrii grupului se va afla la ananghie. Cred, că şi alții ar fi dispuşi să contribuie într-un fel sau altul.

Sigmund îi strânse cu căldură mâna lui Steiner, profund mişcat de generozitatea gestului său.

*

Când Sandor Ferenczi intră în apartamentul lui Sigmund, acesta exclamă în sinea lui: „Iată un om perfect rotund!" Nu depăşea cu mult un metru cincizeci în înălțime, avea capul rotund, fața rotundă, pântecele rotund şi spatele rotund. În ciuda înfățişării sale greoaie, era foarte agil, în permanentă mişcare. În cazul lui, până şi actul vorbirii presupunea un profund angajament fizic, nervos, emoțional şi mental. În plus, reuşea performanța de a fi urât şi atrăgător în acelaşi timp.

Sandor Ferenczi avea treizeci şi patru de ani şi era cel de-al cincilea fiu al unei familii cu unsprezece băieți şi fete. Tatăl său poseda o librărie prosperă şi o bibliotecă de împrumut în oraşul Miskolc, aflat la peste o sută de kilometri de Budapesta. Tatăl lui editase şi un ziar de opoziție, motiv pentru care fusese încarcerat în închisorile austriece, căci era un patriot înflăcărat. În imediata vecinătate a librăriei se afla un salon al artiştilor, muzicienilor şi pictorilor, care frecventau asiduu familia Ferenczi. Conştient de faptul că era „rățuşca urâtă" a familiei, Sandor învăță foarte de timpuriu că trebuia să lupte ca să capteze atenția celor din jur. În loc să recurgă la agresivitate pentru a-şi atinge scopul, încercă să câştige dragostea celor mai în vârstă decât el, jucând, în acelaşi timp, rolul de protector al celor mai mici. Copiii crescuseră deopotrivă în casă şi în librărie. Sandor citea cele mai recente cărți de îndată ce apăreau în librărie. Ca şi Otto Rank, Alfred Adler şi toți ceilalți tineri care intraseră în cercul lui Sigmund, era un cititor pasionat. După ce trecu examenul *de Matura* la gimnaziul din Miskolc, alese Viena pentru a-şi face studiile medicale, îşi luă diploma în 1896 cu calificativul *Genügend* – suficient, căci îşi petrecuse o mare parte din timp scriind poezii şi participând la concertele zilnice de pe străzile Vienei. Satisfăcuse serviciul militar şi pe la sfârşitul secolului se întorsese la Budapesta, pregătit să înceapă practicarea neurologiei.

La Budapesta, lucrase la Spitalul Municipal, unde fusese repartizat la saloanele de urgență pentru femei, care, în mare parte, aveau la activ tentative de sinucidere. De asemenea, îi mai revenea obligația de a le examina pe prostituatele din Budapesta ca să depisteze cazurile de gonoree şi sifilis. Închirie o cameră la hotelul Royal, unde locui mai mulți ani, petrecându-şi timpul liber şi serile la cafeneaua de alături, la o masă rotundă rezervată în permanență artiştilor, scriitorilor şi muzicienilor. Ferenczi se împrieteni cu redactorii unei reviste de medicină, scrise recenzii pentru ei, apoi elaboră articole în care prezentă cazuri inspirate de aşa-numitele situații de limită între medicină şi psihiatrie.

— Încă de la bun început aş vrea să vă mărturisesc ce greşeală grosolană am făcut, *Herr Professor.* Redactorul mi-a dat lucrarea dumneavoastră, *Interpretarea viselor,* ca s-o recenzez. Am citit vreo treizeci-patruzeci de pagini, am hotărât că e plicticoasă şi i-am dat cartea înapoi, spunându-i că nu merită osteneala să-i fac o recenzie. Abia şapte ani mai târziu, când mi-a căzut în mână articolul laudativ al lui Carl Jung despre cartea dumneavoastră, am cumpărat şi eu un exemplar. Şi acea zi s-a

dovedit a fi momentul de cotitură al vieții mele.

Aruncă brațele în lături.

— Dar, *Herr Professor,* capitolul introductiv! Acolo unde citați, pe o sută de pagini, opiniile altor psihologi despre vise, numai pentru ca să demonstrați că au greşit din cauza necunoaşterii subconştientului! Dacă nu m-aş teme de poliție, aş face ocolul tuturor librăriilor şi aş rupe cu mâinile mele acel capitol din carte!

Sigmund râse şi îşi propuse să-i spună neapărat Marthei că avusese mare dreptate.

— Acesta e destinul meu, dragă Ferenczi, am dorit întotdeauna să fiu un om de ştiință riguros. Dar am reuşit, în sfârşit, să vindem în totalitate prima ediție. Am primit sute de scrisori de la medici şi de la oameni de alte profesiuni în care mi se relatează vise ce vin în sprijinul afirmațiilor din cartea mea. Am de gând să includ unele dintre ele într-o nouă ediție.

Ferenczi se bucura din plin de viața lui de burlac. Cutreiera micile restaurante din Budapesta împreună cu prietenii, mânca bine şi bea vin de Tokay, asculta muzică țigănească. Deveni neurolog şef la Casa de săraci Elizabeta şi în 1905 se distinsese suficient pentru a fi numit expert psihiatru al Curții regale de justiție.

Dornic să-şi câştige simpatia semenilor săi, Ferenczi manifesta interes pentru problemele tuturor oamenilor cu care intra în contact – femei şi bărbați întâlniți în magazinele unde tânguia,

funcționari guvernamentali cu care avea de-a face în tribunale şi în spitale. Când ajunsese la Sigmund, era deja cunoscut sub numele de „Doctorul din Budapesta". Tuturor medicilor li se spunea *Herr Doktor,* nu însă şi lui Ferenczi. Lumea i se adresa simplu – *Doktor,* ceea ce reprezenta un titlu imposibil. Avea două talente remarcabile: abilitatea de a-i face pe oameni să vorbească liber despre ei înşişi şi intuiția care-i permitea să pătrundă în miezul problemelor lor. Era un companion şarmant, râdea tot timpul cu un râs aproape infantil rămas probabil din vremurile cele mai îndepărtate ale copilăriei lui, când simțise nevoia să fie iubit şi recunoscut ca membru cu drepturi depline în lumea fraților şi a surorilor sale.

În 1906, Ferenczi auzi de testele de asociere a cuvintelor efectuate de Carl Jung la Zürich şi de lucrarea acestuia în care susținea că reacția emoțională poate fi măsurată cu ajutorul unui cronometru.

— În timpul experiențelor mele cu cronometru, râse el, nimeni nu era în siguranță la Budapesta, nici măcar garderobiera.

Ferenczi scrisese cu câteva săptămâni mai înainte, întrebându-l pe Sigmund dacă l-ar putea primi la Viena:

„Nu este vorba numai de faptul că aştept cu nerăbdare să vă cunosc personal, *Herr Professor,* întrucât în ultimul an n-am făcut nimic altceva decât să citesc lucrările dumneavoastră, însă în viitorul apropiat urmează să prezint întregul complex al descoperirilor dumneavoastră în fața unui public medical parțial ignorant şi parțial greşit informat în legătură cu acest subiect, motiv pentru care voi avea mare nevoie de ajutorul dumneavoastră".

După o oră de discuții, Sigmund constată că Ferenczi îşi însuşise temeinic teoriile expuse în cărțile sale, iar mintea lui ageră ajunsese atât de departe în direcția implicațiilor lor, încât urmase pistele sugerate şi testase pe pacienți teorii care fundamentau şi mai puternic tezele lui Sigmund, fiind, într-un anumit fel, o continuare a ideilor originale.

Se simpatizară de la prima vedere. Ferenczi era cu şaptesprezece ani mai tânăr decât Sigmund, vârstă potrivită pentru ca dr. Freud să-l poată

privi ca pe un fiu iubitor care doreşte să îmbrăţişeze profesiunea tatălui, preluând încet şi treptat povara meseriei de pe umerii acestuia, o relaţie asemănătoare cu cea existentă odinioară între el şi Josef Breuer. Cei doi bărbaţi discutară structura viitoarei prelegeri a lui Ferenczi, care urma să prezinte psihanaliza în lumea medicală ungară. Sigmund constată că Ferenczi avea deja toată prelegerea clar conturată în minte, începând cu premisele din cele *Trei eseuri despre teoria sexualităţii.* Ferenczi îl rugă pe Sigmund să-i prezinte tehnicile terapeutice aplicate în cazul ultimilor doisprezece pacienţi, pentru a scoate la iveală resursele ample şi ingenioase ale refulărilor, semnificaţia respingerii de către pacient a materialelor din subconştient, cum ar fi bunăoară situaţiile oedipale, valoarea transferanţei, momentul în care medicul devine o persoană pe care pacientul o iubise sau cu care avusese divergenţe cu mulţi ani în urmă, fiind astfel capabil să întreprindă anevoioasa călătorie înapoi, prin mările întunecoase ale timpului.

Sigmund constată că este un om cu o remarcabilă capacitate de asimilare a cunoştinţelor. Sandor Ferenczi îi ceru ajutorul la perfectarea propriilor proceduri. Trata acum trei cazuri de impotenţă. Printre acestea se număra un bărbat de treizeci şi doi de ani, care îi spusese:

— Niciodată n-am fost în stare, în toată viaţa, să stabilesc o relaţie sexuală normală. Erecţia inadecvată şi ejacularea prematură au făcut imposibilă o legătură de durată. Acum am cunoscut o tânără cu care aş vrea să mă căsătoresc.

Examenul fizic nu dezvăluise nimic anormal din punct de vedere organic şi nici asocierile libere de idei nu scoseseră nimic la iveală, cu excepţia incapacităţii de a urina în prezenţa altor bărbaţi. Ferenczi făcuse atunci apel la visele pacientului şi, folosind metodele lui Freud, îşi croise drum înapoi, spre cauza care generase această disfuncţie. La vârsta de trei sau patru ani, pacientul fusese îngrijit de o soră cu zece ani mai mare decât el, foarte grasă (această imagine apăruse dintr-un vis al lui – o siluetă de o sută de kilograme, fără chip, care îl enerva şi îl făcea să se trezească plin de anxietate şi de teamă), care îl lăsa pe frăţior să călărească pe piciorul ei gol. Când sora crescuse mai mare, îl respinsese şi-l certase pentru apucăturile sale. Sentimentul lui de vinovăţie generat de acea pornire incestuoasă îi provocase impotenţa.

Al doilea caz era reprezentat de un cardiac în vârstă de patruzeci de ani care suferea de o impotenţă nervoasă. Cu ajutorul asocierilor libere de idei, omul aduse în planul conştiinţei povestea atracţiei sexuale pe care o simţise pentru mama sa vitregă – acum decedată –, declanşată de permisiunea acesteia de a dormi în pat cu ea până la vârsta de zece ani, perioadă pe parcursul căreia îi stimulase erotismul prin diferite jocuri.

Al treilea caz era relativ mai simplu, fiind ilustrat de un bărbat de douăzeci şi opt de ani care suferea de impotenţă din cauza complexului lui Oedip şi avea fel de fel de fantezii, atât în stare de veghe, cât şi în vis, toate îndreptate împotriva tatălui său. Ferenczi reuşise să-i ajute pe toţi trei pacienţii, dar în măsuri diferite.

— *Herr Professor,* i se adresă el lui Sigmund, am ajuns la o anumită concluzie pe baza acestor cazuri. Am aşternut totul pe hârtie. Pot să vă citesc lucrarea?

Sigmund se rezemă de spătarul scaunului, îşi aprinse un trabuc şi pufăi încântat la gândul că îşi formase un discipol care practica deja psihanaliza la Budapesta. Ferenczi avea un uşor defect de vorbire, dar ochii lui albaştri din spatele pince-nez-ului erau plini de strălucire, aproape ca un vulcan în

erupție, zburând de la o ipoteză la alta, de la o idee la alta.

— Impotența masculină psihosexuală este întotdeauna manifestarea unei psihonevroze şi confirmă conceptul lui Freud despre geneza simptomelor psihonevrotice. Invariabil, ele reprezintă simbolul unei amintiri refulate, al unei experiențe sexuale infantile, al unor dorințe ale subconştientului care aşteaptă să fie împlinite şi al conflictelor mentale provocate în acest fel. Aceste reminiscențe ale amintirilor şi impulsurile erotice sunt întotdeauna incompatibile cu gândirea conştientă a unei ființe adulte civilizate. Inhibiția sexuală este, aşadar, o interdicție din partea subconştientului care se extinde asupra vieții sexuale în general.

În timpul mesei, Ferenczi câştigă inimile copiilor lui Freud. Ştia cum să le capteze interesul, povestindu-le fel de fel de istorioare, anecdote şi poveşti. Copiilor le păru rău când Sigmund îl luă pe Ferenczi la o plimbare lungă. Deşi era cu un cap mai scund decât Sigmund şi nu făcea nici un fel de mişcare în afara drumului de la o cafenea la alta după o zi de muncă la spital şi la tribunal, Ferenczi reuşea să se țină după Sigmund, făcând câte doi paşi iuți la fiecare pas lung al lui Sigmund. Bărbatul mai tânăr îşi dăduse seama că fusese acceptat.

— Aş dori să mă pot stabili aici, la Viena, ca să fiu aproape de dumneavoastră. Am nevoie de pregătire, de ajutor, de sfaturi...

— Nu, nu, trebuie să rămâi la Budapesta. Vei pune bazele unei mişcări psihanalitice în Ungaria.

— Dar aş putea să mă consider membru al Societății psihologice de miercuri? Sincer vorbind, simt nevoia să fac parte dintr-un grup anumit. Asta e firea mea, trebuie să ştiu că aparțin şi eu cuiva.

Sigmund îi aruncă o privire piezişă şi spuse:

— Da, dar va trebui să profiți de lucrul ăsta. În curând o să-ți formezi propriul dumitale grup. Urmăreşte-i cu atenție pe oamenii cu care lucrezi şi în fața cărora ții prelegeri. Într-un an sau doi ai să pui bazele unei societăți de psihanaliză la Budapesta.

— Vreau să renunț la neurologie şi la postul meu de psihiatru al tribunalelor. Dar voi avea nevoie de vreo şase sau şapte pacienți asupra cărora să mă concentrez, nu credeți că aşa e bine?

— Nu ştiu ce să spun, pentru că mi-ai vorbit foarte puțin despre viața dumitale particulară. După cât se pare, preferi celibatul.

Ferenczi roşi, încetini pasul apoi rosti cu o voce şi mai peltică decât în mod normal.

— Am o legătură permanentă cu Gisela Palos, din oraşul meu natal. E cu câțiva ani mai mare decât mine, are două fiice şi s-a despărțit de soțul ei care refuză însă să-i acorde divorțul. Este destul de înstărită, aşa că nu există probleme materiale. Nu am discutat perspectiva căsătoriei, întrucât ea nu mai poate avea copii, iar eu nu mă împac cu gândul că o să îmbătrânesc fără să am copii. Deocamdată, înțelegerea ne convine amândurora, cu atât mai mult cu cât dispun de suficient timp liber pentru studiu şi pentru selectarea cazurilor potrivite care mă vor consacra ca psihanalist... Dar mai este vorba şi de altceva. Ferenczi alergă câțiva paşi înainte, astfel încât să se poate întoarce spre a-l privi pe Sigmund direct în față. Eu însumi am nevoie să fiu psihanalizat. Sunt îngrozitor de ipohondru. Dacă mi-aş face timp să vin la dumneavoastră la două-trei luni şi să stau o săptămână sau două, ați putea să mă psihanalizați, iar eu aş deveni în felul acesta obiectiv, nu m-aş mai lăsa prins în cursă de pacienții care încearcă să mă implice în complicațiile lor sufleteşti.

— Da, poți veni oricât de des doreşti. Îți voi consacra tot timpul meu liber. O să ne plimbăm pe străzile Vienei şi o să vedem de ce nu poți să-ți analizezi singur ipohondria. Nu ai alți pacienți ipohondri la dumneata acolo?

— Ba da, mai mulți, şi uneori reuşesc să ajung la baza tulburărilor lor. Nu însă şi în cazul meu. Dumneavoastră a trebuit să recurgeți la autopsihanaliză şi datorită faptului că nu aveți precursori. Însă pentru mine există Sigmund Freud.

Sigmund se simți învăluit de o căldură plăcută.

— Am o idee. Noi închiriem întotdeauna o casă undeva pe timpul verii. Ce-ar fi să vii şi să stai cu noi câteva săptămâni? Înainte să plecăm de acasă, doamna Freud mi-a spus: „Tânărul doctor Ferenczi este un suflet foarte iubitor, nu-i aşa?". Cred că are perfectă dreptate. Vino cu noi în vacanță şi vom putea să hoinărim prin păduri, să înotăm în lac şi să ne cățărăm prin munți...

4

Martha era foarte încântată că Rosa locuia în apartamentul de vizavi. Fiecare din cele două familii îşi aveau asigurată intimitatea, dar în acelaşi timp se consolida şi prietenia dintre ele. Martha avea foarte puțin timp pentru prieteni, căci Sigmund îşi invita colegii la prânz sau la cină aproape în fiecare zi. Unii dintre ei, ca Otto Rank, fuseseră cooptați ca membri ai familiei. Martha îşi făcea singură toate cumpărăturile la o piață din Nussdorfer Strasse, fără să ia nici măcar o servitoare cu ea, după cum era tradiția la Viena. Achiziționa alimentele la prețurile cele mai avantajoase, căci, deşi *Tante* Minna vorbea în glumă despre grupul lui Freud numindu-l „Comisariatul psihanalitic", venitul lui Sigmund era neregulat şi modest. Martha trebuia să dea dovadă de multă dibăcie ca să gospodărească banii de *Haushalt* până duminică, când era adesea nevoită să se strecoare prin uşa din spate a vreunei băcănii – legea cerea ca acestea să fie închise duminica – ca să cumpere de mâncare pentru oaspeții neanunțați pe care Sigmund îi invita la masă. Rareori se întâmpla să treacă o zi fără să aibă de la unu până la cinci colegi ai lui Sigmund la masa familiei. Datorită atitudinii ei prietenoase, toți musafirii se simțeau în largul lor.

— Nu cunosc o altă femeie care să-şi fi câştigat pe merit titlul de *Frau Professor,* îi spunea Rosa. După cum ştii, clientela lui Heinrich al meu creşte în salturi. Biroul lui este ticsit de clienți în tot cursul zilei, dar nu aduce nici unul acasă. Susține că cele câteva ore pe care le petrecem împreună sunt mult prea prețioase ca să le împartă cu alții.

— E altceva, Rosa dragă. Colegii lui Sigi sunt discipolii lui, oamenii pe care îi pregăteşte ca să-i continue opera.

Minna, care era fascinată de personalitățile marcante aduse de Sigmund la masa familiei, chicotea:

— Le menține nu numai moralul ridicat, ci şi pofta de viață.

Heinrich Graf nu avea alte rude la Viena decât un văr şi o nepoată căsătorită, aşa că se integră cu plăcere în cercul lui Freud. Într-o duminică invita toată familia la masa de prânz, în cealaltă se duceau cu tot clanul la Amalie, iar în cea de-a treia traversau palierul şi mergeau la familia Freud. Într-o duminică dimineață se dusese la biroul lui de pe Werdertorgasse ca să cerceteze un dosar şi murise brusc de apoplexie. Avea numai cincizeci şi şase

de ani, era un om de o vitalitate deosebită, plin de energie şi părea cu zece ani mai tânăr.

În timpul înmormântării, Sigmund se întrebă dacă n-ar fi cazul să cumpere şi el acolo două locuri de veci, pentru el şi pentru Martha, căci moartea neaşteptată a lui Heinrich îi întări certitudinea dureroasă că toate drumurile duc la Cimitirul Central.

Rosa nu se putea împăca defel cu gândul morții soțului ei. Nu mai gândea aproape deloc rațional. Era cuprinsă de accese cumplite de plâns, urmate de momente de disperare şi întrebări nesfârşite:

— De ce? De ce Heinrich al meu? Eram cu toții aşa de fericiți împreună. De ce a trebuit să i se întâmple asta tocmai lui? Nu a făcut niciodată vreun rău, era un om bun, un bărbat iubitor. De ce a trebuit să moară în floarea vârstei? Să mă lase văduvă şi pe copiii aceştia fără tată. Nu are nici un rost! E o cruzime! Acum am să rămân singură tot restul vieții…

— Asta nu este adevărat, Rosa, ai un fiu şi o fiică pe care îi iubeşti. De dragul lor trebuie să înfrunți cu curaj această cumplită lovitură. Sunt speriați şi nefericiți.

Martha îi luă pe cei doi copii, Hermann, în vârstă de zece ani, şi Caecilie, de nouă, să doarmă împreună cu copiii ei mai mari. *Tante* Minna se mută în apartamentul Rosei ca să stea cu ea noaptea fiindcă, deşi Sigmund îi administrase sedative, nu reuşea să doarmă. Plângea neîntrerupt ore în şir. Minna îi ştergea fața tumefiată cu un prosop ud, încerca să-i abată gândurile în altă parte, dar fără rezultat. Rosa era din zi în zi tot mai abătută. Sigmund era îngrijorat pentru sănătatea ei fizică şi mentală, ba chiar şi pentru viața ei. Într-unul din momentele sale de luciditate, Rosa îl apucă de mână şi, cu lacrimile curgându-i şiroaie pe obraji, spuse:

— Sigi, să ai grijă de copiii mei. Mă refer la formalitățile de înfiere. Promite-mi că o să ai grijă de ei…

— O să am ca de proprii mei copii.

— Şi încă ceva, Sigi, trebuie să mă ajuți să mă mut din apartamentul ăsta. Este prea scump pentru mine. Trebuie să economisesc banii lui Heinrich pentru copii.

Sigmund îi înconjură umerii cu brațul.

— Rosa, draga mea, nu e cazul să-ți faci asemenea griji. Alex a văzut testamentul. Heinrich a fost un om bogat potrivit standardelor noastre. Chiar şi atunci când l-a întocmit, în 1904, avea o avere imobiliară în valoare de o sută de mii de coroane.

— … nu… nu… trebuie să mă mut. Nu suport să stau aici, unde văd chipul lui Heinrich în fiecare colțişor. Trebuie să plec în alta parte. Poți să aranjezi cu proprietarul să anuleze contractul de închiriere? Minna mi-a promis că o să-mi caute un apartament mai mic.

— Rosa, abia ți-ai pierdut soțul. De ce trebuie să-ți provoci o nouă suferință renunțând la cămin? Te rog să stai de vorbă cu Martha.

Dar eforturile Marthei se dovediră inutile. Rosa insista să se mute. La o săptămână după moartea lui Heinrich, Sigmund îi spuse soției sale:

— Dacă Rosa este hotărâtă să se mute, trebuie s-o ajutăm. În ce priveşte contractul de închiriere, o să-l preluăm noi în schimbul apartamentului de la parter. M-am cam săturat de plimbarea asta în sus şi în jos pe scară de câteva ori pe zi. Vom alipi la apartamentul familiei cele două camere din față, plus dormitorul dinspre stradă. Iar cele trei camere din spate o să-mi servească drept birou şi cameră de consultații. O să fie mult mai bine pentru toată lumea să locuim la acelaşi etaj.

*

Fiica lui cea mai mare, Mathilde, intră la el în birou într-o seară după cină, închise uşa şi o încuie cu cheia. Sigmund era uimit. Nu-şi amintea ca vreunul din copiii lui să se mai fi comportat aşa până atunci. Chipul fetei exprima îngrijorare. Mathilde fusese un fel de mamă pentru cei mici nu numai fiindcă îi purtase în braţe, dar şi pentru că ştiuse să le păstreze secretele. Când împlinise doisprezece ani, Sigmund spusese despre ea că este „o mică femeie desăvârşită". În copilărie suferise de trei boli importante. Oskar Rie reuşise s-o scoată cu bine din toate, dar rămăsese cu oarecare lipsă de vigoare şi de încredere în sine. Mai suportase şi o operaţie de apendicită prost făcută, care o ţinuse la pat câteva luni de zile. Acum suferea de ceea ce Sigmund diagnosticase drept rinichi flotant. Nu era alarmat, dar aranjase cu un prieten de la Meran ca fata să-şi petreacă vacanţa acolo.

Mathilde era blondă şi trăsăturile ei aminteau mai curând de *Tante* Minna decât de mama sa. Poate că şi din cauza bolilor, părul ei îşi pierduse luciul natural. Era însă o fiinţă încântătoare, animată de cele mai curate sentimente. Învăţase bine la şcoală şi în cei patru ani de când terminase liceul continuase să citească.

— Papa, cred că am nevoie de ajutor.

— Este o schimbare îmbucurătoare, Mathilde, pentru că ani în şir eu am fost acela care ţi-am cerut ajutorul şi de fiecare dată te-ai dovedit plină de solicitudine.

— Mă îngrijorează această nouă boală a mea. O să-mi facă... ăă.. o să-mi creeze dificultăţi în căsnicie?

— Nu, nu cred că e ceva grav. Va dispărea într-o lună sau două. Dar bănuiesc că altceva te tulbură, nu-i aşa?

— Da, tati.

— Mi-am dat seama că în ultimii ani ţi-ai făcut probleme fiindcă nu eşti destul de frumoasă ca să atragi un bărbat. N-am luat treaba asta în serios, pentru că mie îmi pari foarte drăguţă.

Mathilde zâmbi visătoare şi spuse cu vocea ei gravă, plăcută:

— Dar tu nu poţi să te însori cu mine, Papa, eşti deja căsătorit!

— Draga mea Mathilde, dă-mi voie să-ţi spun ceva: în familiile de condiţia noastră, fetele nu se mărită devreme, pentru că riscă să îmbătrânească prematur. Ştii că mama ta avea douăzeci şi cinci de ani când ne-am căsătorit. Nu am fost niciodată prea explicit în această privinţă, însă întotdeauna am sperat să te pot ţine acasă până pe la douăzeci şi patru de ani, când îţi vei recâştiga întreaga forţă şi vei fi pregătită să duci o sarcină şi să-ţi îndeplineşti îndatoririle de femeie căsătorită.

— Mi se pare atât de mult timp, Papa, patru ani! Şi nu am nimic de făcut, nici un fel de treabă utilă prin casă.

— Nu cred că durata este ceea ce te îngrijorează. Dacă ai fi încredinţată că vei găsi dragostea şi un soţ, nu ţi-ai face atâtea probleme.

— Da, aşa e. Acesta este lucrul care mă frământă.

Sigmund se ridică în picioare, se apropie de fiica lui cea mai mare şi o cuprinse în braţe.

— Fetiţa mea dragă, când o să te duci înapoi, la tine în cameră, te rog să te examinezi cu luare-aminte în oglindă. Nu ai nimic banal în trăsăturile feţei. În plus, vreau să-ţi spun că, prin profesia mea, am ajuns să-i cunosc foarte bine pe bărbaţi, şi nu frumuseţea fizică este cea care-i interesează în

primul rând, ci mai degrabă tipul de personalitate. Tinerii cu care am crescut eu voiau ca fetele să fie vesele, politicoase, capabile să le facă viața cât mai frumoasă. Tu ai o fluiditate emoțională care nu te slujeşte întotdeauna foarte bine, din cauza excesului de suişuri şi coborâşuri. Oricum, sentimentul pe care îl încerci acum este explicabil, căci am suferit şi eu de aşa ceva în tinerețe, la fel ca şi mătuşa Rosa. Nu trebuie să te laşi înspăimântată de moartea unchiului Heinrich şi să-ți faci griji în privința viitorului. De aceea viața are o savoare atât de deosebită pentru noi: ştim că nu va dura veşnic. Va apărea cineva care te va îndrăgi pentru calitățile tale, aşa ca noi toți, cei aflați acum în jurul tău. Faptul că eşti Mathilde Freud nu-ți va mai dăuna de acum înainte. Bărbații care îşi caută o tovarăşă de viață doresc un nume respectabil şi o atmosferă plăcută în căminul familial. Ai avut întotdeauna încredere în judecata mea. Sfatul meu e să te duci la Meran şi să stai acolo împreună cu familia dr. Raab până pe la sfârşitul lui mai.

Mathilde păli, apoi spuse cu o voce puțin răguşită:

— Nu cred că e vorba de o simplă fantezie când mă gândesc că o să rămân fată bătrână. Am două exemple foarte aproape care îmi dau motiv de îngrijorare: *Tante* Minna şi *Tante* Dolfi.

— Mătuşa Minna este o persoană de o moralitate cu totul excepțională. În tinerețe şi-a dăruit inima lui Ignaz Schönberg. Fără îndoială că ar fi putut să se mărite după moartea lui Ignaz, însă este convinsă că o femeie nu poate să-şi îngăduie decât o singură dragoste în viață. A fost alegerea ei.

— Dar *Tante* Dolfi?

Sigmund oftă, privilegiu pe care şi-l permitea rareori în sânul familiei.

— Aici este probabil greşeala mea şi a unchiului Alex. După ce a murit bunicul Jakob şi celelalte mătuşi ale tale s-au căsătorit, trebuia ca unul dintre noi să-i poarte mamei de grijă. Am asigurat-o pe Dolfi că va avea întotdeauna tot ce-şi doreşte. Şi aşa a şi fost... numai că nu s-a căsătorit. Dar dacă Dolfi ar fi adus acasă vreun bărbat şi ar fi spus „Acesta este omul cu care vreau să mă mărit", în familia noastră ar fi avut loc o căsătorie. Orice femeie care doreşte cu adevărat un soț, şi-l găseşte. Tu vrei din tot sufletul un soț, aşadar... Silogismul acesta are sens pentru tine?

— Da, Papa, ca de altfel tot ce spui tu. Dar vorbeşti în termeni generali, în timp ce indivizii singuratici ca mine trebuie să se descurce în situații particulare, în cazul de față cu un bărbat anume.

— Va apărea şi el, se va materializa, din aer, din apa mării. Este un miracol care se repetă mereu, draga mea Mathilde. Masculii şi femelele fiecărei specii reuşesc întotdeauna să stabilească un contact în împrejurări uneori de-a dreptul incredibile.

Mathilde zâmbi, şi fața ei ştearsă deveni fermecătoare.

— Ai putea să-mi promiți că la douăzeci şi patru de ani voi fi măritată?

— Îți promit. Sunt un vizionar nu numai când e vorba de trecutul oamenilor, dar şi în privința viitorului lor.

Mathilde îl sărută pe amândoi obraji, cu ochii strălucind.

— Mulțumesc, Papa. Acum trebuie să plec, ca nu cumva să depăşesc timpul afectat consultației.

5

Martha şi Minna îi găsiră Rosei un apartament în apropiere şi îşi

asumară sarcina instalării ei acolo. Apoi Sigmund se mută în apartamentul surorii sale. Locuința era foarte curată, aşa că nu mai trebuia zugrăvită. Mai întâi aduse un tâmplar care montă o uşă între apartamentul nou şi cel vechi, astfel încât să nu mai fie nevoit să treacă pe palier. Aşeză cuierul pentru pălării şi umbrele pe care Martha îl cumpărase pentru prima lor locuință din *Sühnhaus* cu aproape douăzeci şi doi de ani în urmă, în holul frumos lambrisat şi cu lumină difuză care pătrundea prin ferestrele cu geamuri colorate. Instală apoi optsprezece cuiere pentru grupul de miercuri seara, în aşa fel încât fiecare membru să-şi aibă locul său unde să-şi pună haina. Ceea ce fusese bucătăria Rosei, chiar la intrare, se transformă în sală de aşteptare, cu masa ovală şi scaunele de piele, iar camera din mijloc deveni cabinetul lui medical.

Pe uşa noului său apartament fixă plăcuța care anunța orele de consultații pentru viitorii pacienți:

Prof. dr. Freud
15-16

Când Martha şi Minna veniră să inspecteze biroul, Minna nu se putu abține să nu exclame:

— Sigi, dacă o să-ți treacă vreodată prin minte să te laşi de medicină, poți să deschizi liniştit un magazin de antichități. Ai cu mult mai multe piese decât anticarul din colțul străzii.

Sigmund zâmbi.

— Sunt ca o veveriță care îşi adună alune pentru iarnă.

Prima întâlnire a grupului de miercuri în noul apartament se ținu în ziua de 15 aprilie 1908. Sosiră doisprezece membri şi vizitară pe rând toate încăperile, discutară despre felul în care arătau sculpturile în lumina puternică, puse mai bine în valoare pe mese, pupitre şi deasupra vitrinelor. Fiecare membru îi aduse câte un mic dar de casă nouă: un faun de la Pompei, o figurină de piatră din India, o bucată de veşmânt egiptean.

Sigmund le propuse ca o dată cu mutarea în casă nouă, grupul lor să se transforme în Societatea de psihanaliză din Viena, aşa cum plănuise vara trecută la Roma. Toți aprobară entuziasmați. Sigmund a fost ales preşedinte, iar Otto Rank secretar. Alfred Adler le propuse să înceapă colectarea fondurilor pentru alcătuirea unei biblioteci ştiințifice complete din toate domeniile înrudite cu preocuparea lor de bază. Convenită să facă abonamente la publicații ştiințifice care până la acea dată puteau fi găsite doar la biblioteca universității. De asemenea, căzură de acord în privința participării tuturor membrilor la primul Congres de psihanaliză care urma să se desfăşoare la Salzburg, la sfârşitul lui aprilie. Carl Jung rezervase deja camere şi făcuse toate aranjamentele necesare.

Preşedintele Sigmund Freud prezentă apoi pentru discuția din seara aceea un chestionar lung trimis de dr. Magnus Hirschfeld din Berlin, în legătură cu *Scopul explorării instinctului sexual.* Acesta urmărea să determine, din punct de vedere medical, natura factorilor care influențau viața sexuală atât a oamenilor sănătoşi, cât şi a celor bolnavi. Toți membrii fură de acord să coroboreze răspunsurile la întrebări cu problemele specifice de care se ocupa fiecare în parte. Dacă rezultatul final li se va părea îmbucurător, poate că vor publica materialul sub egida Societății de psihanaliză din Viena, dovedind astfel lumii întregi că acum exista un organism oficial al psihanaliştilor, prin analogie cu acela ale psihiatrilor,

neurologilor şi psihologilor.

La ora zece, când Martha şi Minna aduseră cafelele şi prăjiturile, Sigmund le invită să rămână cu ei ca să sărbătorească evenimentul.

Oskar Rie îi telefonă doctorului Freud şi refuză să-i transmită mesajul dacă Sigmund – care ura telefonul şi recurgea la el numai în cazuri de forţă majoră – nu voia să ridice receptorul. Când acesta consimţi în sfârşit să vorbească, Oskar spuse:

— Familiile Rie şi Königstein vă invită la cină sâmbătă seara. E Paştele.

— Şi ce vom sărbători? Reînvierea?

Familia Rie ocupa un apartament mare şi demodat pe Stubenring. Oskar urmase sfatul lui Freud de a se căsători „pentru a avea cui să-i ofere cadouri" şi se însurase cu Melanie Bondy. Avea acum patruzeci şi patru de ani şi tocmai plecase de la Institutul Kassowitz, unde ocupase postul lui Sigmund de şef al departamentului de paralizii infantile, pentru a se putea consacra în întregime clientelei sale. Se specializase ulterior în bolile contagioase ale copiilor. Oskar primise tot timpul calificativul *Genügend* – suficient la Şcoala de Medicină şi aşa era şi acum, „suficient de bun", stabil, conştiincios, răbdător, un medic care le inspira încredere copiilor. Nu-l interesase niciodată munca de cercetare sau de publicare de materiale în revistele de specialitate. Singura lui satisfacţie o constituia alinarea suferinţelor celor mici.

Leopold Königstein avea acum cincizeci şi opt de ani şi primise titlul de profesor onorific cu un an înaintea lui Sigmund. Îşi ţinea prelegerile din cadrul *Dozentur*-ei la Spitalul policlinic, unde făcuse progrese importante în domeniul chirurgiei oculare. Leopold era genul de om a cărui înfăţişare devenea mai plăcută pe măsura trecerii anilor, deşi părul de pe frunte i se rărise, aceasta transformându-se într-un câmp de bătălie pe care câteva fire răzleţe se luptau să mai supravieţuiască. Ochii păreau de două ori mai mari şi mai pătrunzători, nemaifiind umbriţi de părul cândva bogat.

— Haideţi, mărturisiţi, strigă Sigmund, nu-i aşa că unul din voi a fost numit decan al Facultăţii de Medicină?

După o cină veselă şi animată, Oskar deschise o sticlă de şampanie.

— Exact acum zece ani, spuse Königstein, ne întorceam împreună acasă de la spital. Ţi-am reproşat că erai obsedat de hobby-ul tău cu subconştientul. De fapt, ai şi menţionat asta în *Interpretarea viselor.*

— Ce ciudat că îţi aminteşti lucrul acesta, Leopold. Credeam că nu mi-ai citit cărţile.

— Nu ţi le citisem, dar acum le-am studiat din scoarţă-n scoarţă. În mijlocul familiilor noastre reunite, vreau să mărturisesc că ai avut tot timpul dreptate, iar eu am greşit. Pentru a-mi face publică părerea, te-aş ruga să mă incluzi şi pe mine în delegaţia vieneză la Congresul de la Salzburg.

Sigmund roşi de plăcere. Oskar Rie strânse buzele cu un aer vinovat şi spuse:

— Martha, îţi mai aminteşti de licoarea aceea pe care ţi-am adus-o de ziua ta, când vă petreceaţi vacanţa la Bellevue? Sticla aceea care mirosea a ulei rânced? Incidentul acela a fost consemnat şi în *Interpretarea viselor.* Sigmund, şi acum mai simt în nări mirosul acela când îmi amintesc de momentul în care m-ai rugat să mă uit peste lucrarea consacrată etiologiei sexuale a nevrozelor. Am citit o pagină sau două, ţi-am înapoiat manuscrisul şi ţi-am spus: „Nu văd nimic interesant". Asta se întâmpla la Institutul Kassowitz, acum treisprezece ani. Ei bine, am greşit. Nu pot să plec din Viena ca să asist la întâlnirea de la Salzburg, dar aş dori ca de la toamnă să

mă incluzi printre membrii Societăţii de psihanaliză.

— Ei bine, murmură Martha, îndreptându-se spre Leopold şi spre Oskar ca să-i sărute pe fiecare pe obraz, „este mai multă bucurie în ceruri pentru un păcătos care se căieşte..."

6

Sigmund sosi la Salzburg duminică dimineaţa devreme şi se duse direct la Hotelul Bristol din Makartplatz. Făcu o baie, îşi schimbă hainele şi se întoarse în foaier. La recepţie întâlni doi bărbaţi. Aceştia schimbară câteva cuvinte, apoi îi zâmbiră. Deşi nu-l cunoştea pe nici unul din ei, presupuse, judecând după privirea fixă pe care o îndreptau spre el, că veniseră la congres. Se apropie de ei, întinse mâna şi se prezentă:

— Freud, Viena.

— Jones, Londra.

— Brill, New York.

— Domnilor, aţi luat micul dejun? Chiar dacă aşa stau lucrurile, n-aţi vrea să bem o cafea împreună?

— Cu plăcere.

Se duseră într-o mică sufragerie rezervată celor câţiva oaspeţi care nu doriseră să ia micul dejun în cameră. Jones avea douăzeci şi nouă de ani, Brill treizeci şi trei. Amândoi veneau de la Zürich – unde lucraseră cu Bleuler şi cu Carl Jung – cu o zi înaintea grupului elveţian reprezentat nu numai de Bleuler şi Jung, ci şi de Max Eitingon, căruia Sigmund îi dăduse primele lecţii de psihanaliză; Franz Riklin, Hans Bertschinger şi Edouard Claparède de la Geneva, primul medic din acel oraş care se interesa de psihanaliză.

După micul dejun, Sigmund îi întrebă pe Jones şi pe Brill dacă ar fi de acord să facă o plimbare împreună.

— Vreau să-mi alung cârceii din picioare după atâtea ore petrecute în tren.

— Vom avea ocazia să comparăm nevrozele de la Viena cu cele londoneze şi newyorkeze, spuse Brill.

Traversară piaţa Makart, înţesată de locuitorii Salzburgului îmbrăcaţi în hainele lor de duminică, îndreptându-se spre biserică. Trecură apoi spre Grădinile Mirabell, scăldate în lumina soarelui.

De acolo se aşternea o privelişte spre fleşele bisericilor din Oraşul Vechi şi spre impunătoarea fortăreaţă de piatră care încununa vârful munţilor de dincolo de râu.

Sigmund se întoarse spre Ernest Jones şi îi mulţumi pentru că-i sugerase lui Carl Jung convocarea acestei întruniri; la rândul lui, Jung făcuse toată munca organizatorică necesară pentru întâlnirea a patruzeci şi doi de oameni din şase ţări.

— Este un moment istoric, remarcă Jones. De aceea am dori ca întrunirea noastră să poarte titulatura Congresul internaţional de psihanaliză.

— Anul viitor, dacă lucrările acestuia vor fi încununate de succes. Acum vă rog să-mi povestiţi câte ceva despre împrejurările care au influenţat orientarea voastră spre psihanaliză.

Străbăteau Oraşul Vechi, cu străduţele lui înguste şi întortocheate şi cu vitrinele multicolore. Ernest Jones mergea între Sigmund şi Brill. Era un om

scund de statură, cu un cap eroic, proiectat parcă pentru un bărbat mult mai înalt şi mai solid, care nu părea însă disproporţionat.

— Mi-ar fi plăcut să fiu ceva mai înalt, spuse el zâmbind, dar trebuie să accept inevitabilul.

Ca şi Sigmund Freud, era primul născut al unei mame care îl adora şi al unui tată îngăduitor, dar, spre deosebire de mentorul său, Ernest Jones provenea dintr-o familie înstărită, care îi asigurase întreţinerea pe tot parcursul studiilor medicale. Jones considera că şi el face parte dintr-o minoritate persecutată – velşii. Obţinuse diploma de medic la douăzeci şi unu de ani şi primise medalie de aur la toate examenele în timpul anilor pregătitori de la Şcoala de Medicină a Universităţii din Londra. În perioada stagiaturii la spital, fusese repartizat la unul din cele mai sărace cartiere evreieşti din Londra. Îl impresionase în mod deosebit căldura relaţiilor dintre aceşti oameni şi căpătase pentru ei o simpatie care durase apoi toată viaţa.

Se pregătise ca neurolog şi petrecuse trei ani ca medic într-un spital de copii. În dorinţa lui de a face cât mai mult în calitate de chirurg, neurolog şi patolog, le pretindea eforturi suplimentare surorilor şi asistentei şefe, care nu-i împărtăşeau entuziasmul. Necazurile lui începură trei ani mai târziu, când diagnostică un abces în cutia toracică a unei fete grav bolnave. Medicul care îi era şef, o autoritate, îl contrazise pe Jones susţinând că este vorba de o tuberculoză. Sâmbăta următoare, abcesul se spărsese şi, văzând puroiul care ieşea din el, Jones se hotărî s-o opereze pe loc ca să-i salveze viaţa. Când medicul se întorsese săptămâna următoare, fusese foarte supărat. Puţin mai târziu, logodnica lui Jones urma să fie operată de apendicită. Jones dorea să fie alături de ea în timpul operaţiei. În calitatea sa de medic care era chemat acasă, nu avea voie să părăsească spitalul, dar obţinu o învoire de la chirurgul de serviciu. Asistenta şefă îl pârâse şi Jones fusese imediat destituit. Acesta marcase începutul procesului care, după cum spunea el, „îi crease un prost renume".

Pe moment, incidentul nu i se păruse prea grav. Îşi petrecuse luna următoare studiind pentru examenele finale şi ieşi din nou primul, cu medalie de aur. Era sigur că va obţine un post la neurologie, la Spitalul Naţional. Nu mai exista un alt medic englez cu calificarea lui. Însă şeful Consiliului de administraţie al Spitalului Naţional era doctorul cu care Jones intrase în conflict. Acesta declară că Jones „este un om cu care se lucrează foarte greu" şi dădu postul nepotului său.

— Am fost exclus din lumea medicală londoneză cu o tinichea de coadă.

Rupsese astfel orice fel de legături cu elita medicală sau cu Alma Mater la care ar fi vrut să se întoarcă, aşa cum se întâmplase şi cu Freud după ce publicase *Etiologia isteriei.* Jones deschisese un cabinet particular în Harley Street, împreună cu un alt doctor mai în vârstă şi mai cunoscut. Tatăl lui plătea chiria pentru spaţiu. Îşi petrecuse apoi următorii doi ani străbătând spitalele din Londra în căutarea unui post – de la spitalul universitar Charing Cross, la spitalul de boli nervoase din West End, ba chiar şi la spitale de mâna a doua şi a treia. De fiecare dată era respins din cauza poveştii aceleia de demult. În cele din urmă, fu angajat la un dispensar obscur, Faringdon şi, puţin mai târziu, la spitalul marinarilor din Dreadnought, unde ţinea şi prelegeri de neurologic. Mai câştiga câte un ban în plus făcând recenzii pentru presa medicală şi prezentând prelegerile ţinute de alţi medici.

Un prieten îl introduse în Societatea Fabiană, unde avu prilejul să asculte discursuri rostite de Bernard Shaw, H.G. Wells şi Sidney Webb. Aici

cunoscu o tânără olandeză, pe nume Loe, de care se îndrăgosti. Era o femeie înzestrată cu un curaj deosebit, combinat cu o constituție psihonevrotică. Cei doi trăiră împreună şapte ani, locuind când la el, când la ea. Loe îşi spunea doamna Ernest Jones, deşi nu se căsătoriseră oficial.

Urmă apoi lovitura cea mai dură. Făcea studii legate de afazie şi organiza unele experiențe la o şcoală de retardați mentali. Două fete l-au acuzat că se comportă indecent în timpul unui test. Dr. Ernest Jones fusese arestat, petrecuse trei zile la închisoare, apoi obținuse eliberarea pe cauțiune şi trăise luni întregi de coşmar, amânat mereu de câte un magistrat sau altul, până când, în cele din urmă, unul din ei clasă cazul, considerându-l absurd. Presa medicală făcea acum mare caz de nevinovăția lui. Medicii cu care lucrase în spitale strânseră fondurile necesare pentru plata taxelor legale. El personal nutrea convingerea că cele două fete erau lesbiene şi încercaseră să transfere asupra lui propriul sentiment de vinovăție.

În momentul de față, 1906, trata cazuri de convulsii fără o bază somatică şi paralizii inexplicabile ale unor membre şi organe. Experiența muncii la spitalul de copii îi confirmase existența sexualității la copii.

— Englezii sunt cei mai mari ipocriți când este vorba de sex. Însă cunoaştem cu toții faptele de viață. Îmi amintesc că, în anii de şcoală, un coleg în vârstă de nouă ani, fiul unui ministru important, mi-a spus în timp ce se tăvălea pe jos din cauza unor dureri de stomac: „O, Dumnezeule, aşa de rău mă doare, că nu cred că aş fi în stare să f... o fată dacă ar fi sub mine în clipa asta". Da, zău aşa, copiii nu au sexualitate!

Practica psihoterapia într-un mod ponderat, deşi nu citise încă lucrările lui Sigmund Freud, când dădu de altă belea. La Spitalul de boli nervoase din West End era internată o fetiță de zece ani cu paralizia isterică a brațului stâng. Dr. Savill, medicul în îngrijirea căruia se aflase fetița, publicase o carte despre neurastenie. În cazul fetiței diagnosticase „o irigare insuficientă într-o anumită parte a creierului". Jones descoperi că fetița obişnuia să se ducă mai devreme la şcoală ca să se joace cu un băiat ceva mai mare, care în cele din urmă încercase s-o seducă. Fata se întorsese şi respinsese atacul cu brațul care apoi înțepenise şi paralizase, deşi, în realitate, nu dăduse nici o lovitură.

Tânăra le povesti celorlalte fete din salon că doctorul îi vorbise despre probleme sexuale. Întrucât în spital nu era voie să se pomenească despre sex, se iscă scandal. Părinții fetei auziră şi ei şi se plânseră Comitetului spitalicesc, care îl somă imediat pe Jones să-şi dea demisia.

În acel moment, dr. C.K. Clarke, profesor de psihiatrie la Universitatea din Toronto, făcea un tur prin clinicile de psihiatrie din Europa în căutarea unui director pentru un institut pe care urma să-l înființeze în Canada. Tânărul Jones, disperat, binecuvântă prilejul care i se oferea să înceapă o viață nouă. Ceru să i se acorde o perioadă de şase luni ca să se pregătească la Burghölzli cu Bleuler şi Jung.

Prima lucrare a lui Freud pe care o citise fusese cazul Dora. Deşi nu ştia destul de bine germana ca să poată urmări detaliile, rămăsese profund impresionat de metoda lui Sigmund. Decise că va trebui să învețe temeinic limba germană şi începu să studieze *Interpretarea viselor.*

— Am ajuns la convingerea că la Viena există un om care ascultă cu atenție fiecare cuvânt rostit de pacient în fața lui... Aşadar, era tocmai acea *rara avis,* psihologul adevărat. Spre deosebire de ceilalți oameni care sunt interesați de procesele mentale din considerente morale sau politice, acest om manifesta pentru prima oară un interes ştiințific față de ele. Şi astfel,

interesul ştiinţific s-a limitat la ceea ce Sherrington numeşte lumea energiei, lumea „materială". Acum acest lucru se extindea şi asupra gândirii.

Cei trei bărbaţi făcuseră înconjurul oraşului. Sigmund se întoarse spre Brill.

— Dacă nu vă deranjează să vorbiţi în timp ce urcaţi, aş dori să mă caţăr cât mai sus pe Mönchsberg ca să am o privelişte cât mai bună asupra oraşului.

— Să urc? Ha! Aş putea să vorbesc cu dumneavoastră, domnule profesor Freud, chiar şi dacă aş fi îngropat într-un puţ de mină!

Abraham Arden Brill era un bărbat scund, cu gâtul scurt, cu pleoape grele şi ochi blânzi, deşi văzuseră multă durere şi cruzime. Pentru el, viaţa fusese multă vreme o cursă cu obstacole. Când era animat de o idee, personalitatea lui parcă lua foc. Privea fascinat lumea prin ochelarii cu rame de oţel. Purta nişte gulere înalte americane uriaşe, pe care păreau că se sprijină maxilarele. Era atât de dornic să afle, să experimenteze, să trăiască, încât un străin l-ar fi putut cataloga drept un om maleabil. Un singur lucru îl dădea de gol: bărbia pe care o împingea înainte când se simţea în pericol.

Brill era austriac de origine şi îşi convinsese părinţii, pe vremea când avea numai cincisprezece ani, să-i cumpere bilet de vapor până în America, unde intenţiona să-şi desăvârşească educaţia şi să se stabilească în Lumea Nouă. Nişte pungaşi de pe vas îl uşuraseră de cei câţiva dolari pe care părinţii reuşiseră să-i economisească pentru el, aşa că debarcă la New York lefter şi fără să ştie o boabă englezeşte. Dar era puternic, plin de resurse şi deborda de optimism, aproape la fel ca şi Karl Abraham. Proprietarul unui salon îi dădu voie să doarmă pe jos, cu condiţia să facă curăţenie în local. Mai târziu cunoscu un doctor care, tot aşa, fu de acord ca Brill să doarmă pe podeaua cabinetului său... În timp ce îşi termina liceul.

La vârsta de optsprezece ani luase decizia care justifica prezenţa lui la întâlnirea cu psihologii freudieni: deşi nu avea nici un cent, hotărî că trebuia să devină medic. Absolvi Colegiul New York City şi intră cu o bursă la Universitatea din New York, obţinând astfel titlul de licenţiat în filosofie. După aceea fusese admis la Colegiul Medicilor şi Chirurgilor de la Universitatea Columbia. Ori de câte ori i se terminau banii, întrerupea studiile la universitate pentru un semestru, îşi găsea două-trei locuri de muncă, trăia pe apucate şi economisea banii ca să mai poată studia un an.

După ce îşi luase diploma de medic, la vârsta de douăzeci şi nou de ani, Brill lucrase patru ani la spitalul Islip, unde îngrijise pacienţi cu tulburări psihice. Metodele terapeutice pe care le avea la dispoziţie nu dădeau rezultate, aşa că se întorsese descurajat spre neurologie. În acelaşi timp, citea literatura de psihiatrie care se publica în Germania şi traducea ceea ce i se părea mai important în engleză, mai ales studiile lui Kraepelin editate de Institutul din München. În 1907 se dusese la Paris ca să lucreze la Ospiciul din Bicêtre împreună cu dr. Pierre Marie, pe care îl cunoscuse şi Sigmund în postura de şef al grupului lui Charcot de la Salpêtrière. Dezamăgit de rezultatele obţinute de dr. Marie cu pacienţii suferinzi de tulburări psihice, Brill urmă sfatul unui medic prieten şi se duse la Zürich, să lucreze cu profesorii Eugen Bleuler şi Carl Jung. Ulterior, el avea să fie numit asistentul lui Bleuler, în locul lui Karl Abraham.

— Acest ultim an petrecut la Burghölzli a fost momentul de cotitură al vieţii mele, exclamă Brill radiind de bucurie, în timp ce mergeau în zigzag pe

poteca abruptă de munte, spre pădurea verde de deasupra lor. Până atunci nu mai auzisem de psihanaliza dumneavoastră. În patruzeci şi opt de ore am participat la prima şedinţă unde s-au prezentat cazuri analizate după metoda freudiană. Credeam că o să-mi plesnească creierul! Prima pacientă despre care am discutat obişnuia să-şi toarne din când în când cerneală roşie sau vin roşu pe cearceaf. La Spitalul de stat din New York sau la Ospiciul din Bicêtre, ar fi fost considerată o altă mostră de conduită anormală. Dar Bleuler şi Jung susţineau că este vorba de un comportament dictat de subconştientul femeii care avea o anumită semnificaţie. Raţionamentul lor s-a dovedit corect; femeia ajunsese la menopauză şi, în mintea ei, voia să respingă ideea că îmbătrânise. Încerca să se întoarcă în timp, la o perioadă mai bună, când încă mai avea menstruaţie. Am plecat de la şedinţă cu un exemplar din *Interpretarea viselor* sub braţ. În lunile următoare am citit cu nesaţ tot ceea ce aţi scris. Iată-mă, aşadar, în 1903, la începutul activităţii la Spitalul de stat din New York, după ce fuseseră publicate *Studiile asupra isteriei, Interpretarea viselor, Psihopatologia vieţii cotidiene,* ca să nu mai vorbesc de monografiile dumneavoastră despre *Obsesii şi fobii* şi *Neuro-psihozele defensive,* fără să fi citit un rând din ceea ce scriseseţi. Aveam treizeci şi doi de ani, mă aflam la jumătatea vieţii şi încă nu ajunsesem la dumneavoastră. Şi totul a fost numai o chestiune de noroc: unul din profesorii mei de la New York, Adolf Meyer, studiase tot la Burghölzli şi aşa am ajuns şi eu acolo, căci altfel m-aş fi dus probabil la München, la Kreapelin, unde mi-aş fi însuşit alte criterii de clasificare a psihozelor.

Ajunseseră la primul şir de copaci. Deasupra lor, dominând peisajul stâncos, se înălţa fortăreaţa Hohensalzburg, chiar în vârful muntelui Mönchsberg, sediu al arhiepiscopilor şi cetate inexpugnabilă a Salzburgului încă din anul 100 d.Hr.

În timp ce privea în jos, spre oraş, şi le arăta lui BrilI şi Jones clădirile mai importante ale Salzburgului, Sigmund se simţi cuprins de un val de fericire la gândul că are alături doi prieteni atât de străluciţi, de tineri şi de înflăcăraţi psihanalişti. Îi luă pe amândoi de braţ şi spuse:

— A fost o plimbare foarte frumoasă, dar cred că ar fi bine să ne întoarcem acum la hotel. Probabil că între timp au sosit şi ceilalţi delegaţi.

— Domnule profesor, după ce se încheie reuniunea de aici, o să venim la Viena, spuse Brill. O să aveţi timp să vă vedeţi cu noi?

— Bineînţeles, în fiecare seară. Iar dacă rămâneţi până duminică, vom avea la dispoziţie o zi întreagă.

— Excelent! exclamă Ernest Jones. Vă promitem că data viitoare o să venim special să vă ascultăm. Vrem să ne aprofundăm pregătirea.

7

Când ajunseră înapoi la hotel, în hol se strânseseră câţiva bărbaţi. Sigmund îl remarcă imediat pe Carl Jung, care îl aştepta să se întoarcă de la plimbare. Cei doi bărbaţi se salutară afectuos. Sigmund uitase cât de puternică era strângerea de mână a dăltuitorului în piatră. Se simţi încă o dată, la fel ca şi cu un an în urmă, copleşit de măreţia spiritului lui Jung.

— Dragul meu coleg, vreau să-ţi mulţumesc din toată inima pentru efortul dumitale de a organiza această reuniune.

— A fost o muncă făcută cu drag, stimate domnule profesor.

— M-am hotărât să prezint povestea omului cu şobolanii, un pacient cu care am lucrat opt luni, spuse Sigmund. A fost un caz extraordinar de obsesie care dovedeşte capacitatea omului de a simţi şi dragoste şi ură pentru o persoană, ceea ce i-a provocat conflictul din subconştient.

— De asta am venit aici: să ascultăm. Să aflăm etiologia cazurilor şi evoluţia lor, să ne dezvăluiţi metodele dumneavoastră. Dar mai întâi permiteţi-mi să vă prezint mai mulţi doctori care sunt foarte nerăbdători să vă cunoască: Arend, Löwenfeld şi Ludwig de la München, Stegmann de la Dresda; prietenul nostru Karl Arbaham de la Berlin, ruda mea, Franz Riklin, împreună cu prietenul dumneavoastră Max Eitingon de la Zürich şi o surpriză plăcută: Edouard Claparede de la Geneva, unde va răspândi evanghelia freudiană. Discipolul dumneavoastră Sandor Ferenczi tocmai a sosit de la Budapesta. Bleuler trebuie să apară dintr-o clipă în alta. Şi apoi delegaţia de la Viena – douăzeci şi şase de persoane, o adevărată desfăşurare de forţe!

— L-ai rugat pe profesorul Bleuler să prezideze congresul nostru?

— N-o să accepte. Bleuler vrea să-şi păstreze libertatea de opinie. Prezidarea şedinţei ar însemna, cel puţin pentru el, nu numai o aderare la organizaţie...

— Dar nu există nici o organizaţie!

— ... dar şi o adeziune faţă de punctul de vedere exprimat în comunicări. Vine aici aşa cum merge la multe congrese, ca spectator interesat, dar independent. Mai întâi, dragă domnule profesor, greşiţi dacă îl consideraţi cumva pe Bleuler adeptul dumneavoastră, ca să citez termenul pe care l-aţi folosit în scrisoarea adresată mie. Interesat, da, dar adept, nu.

Sigmund răspunse calm:

— Bleuler este de mare importanţă pentru grupul nostru. Vom face aşa cum doreşte Domnia sa. Dar, în acest caz, cred că va trebui să lucrăm fără preşedinte, fără secretar, fără trezorier. O să ţinem o întâlnire neoficială. Trebuie doar să stabilim ordinea în care vor fi prezentate comunicările.

Era una din zilele cele mai frumoase din viaţa lui Sigmund, căci, dacă venea şi Bleuler, însemna că Europa îşi trimisese patruzeci şi doi de participanţi la această întâlnire, aproape la fel de numeroşi ca membrii congreselor de neurologie şi psihiatrie. Constată existenţa unei compatibilităţi între toţi acei oameni, care se simţeau legaţi nu numai printr-un interes ştiinţific comun, ci şi prin speranţe comune. Sigmund luă masa la Goldener Hirsch cu cei cinci reprezentaţi ai Germaniei, savurând carnea de vânat, pentru care era vestit restaurantul, şi vinul de Salzburg. Se plimbă prin frumoasa Residenzplatz împreună cu Jung, Eitingon şi ceilalţi medici veniţi din Elveţia. Îşi petrecu restul după-amiezei discutând cazurile individuale cu doctorii care aveau nevoie de îndrumări. Spre seară, aranjă cu colegii din Viena să joace rolul de gazde pentru ceilalţi şi să-i invite la o berărie vestită, Sternbräu, unde dădeau spectacol grupuri de dansatori în costume tiroleze, iar berea era servită în căni uriaşe de un litru: înainte să se aşeze oaspeţii la masă, vizitau măcelăria şi fabrica de cârnaţi a restaurantului. Era localul favorit al oamenilor din partea locului, nu prea scump, gălăgios, plin de poftă de viaţă. Marthei îi plăcea întotdeauna să vină aici în timpul verii, ori de câte ori îşi petrecea vacanţa în munţii din apropiere.

Când se întoarseră de la petrecere, Carl Jung îl duse pe Sigmund la Bleuler în cameră. Acesta spuse blând „Intră!" când Jung bătu la uşă şi ieşi în întâmpinarea lui Sigmund, strângându-i mâna cu căldură. Jung făcu

prezentările de rigoare, apoi îşi ceru scuze şi se retrase. Sigmund se simţea cam stânjenit. Îi era profund îndatorat lui Eugen Bleuler, primul care recunoscuse valoarea muncii lui şi o introdusese într-o universitate, predând-o apoi şi medicilor de la un azil. El îi îndrumase pe Carl Jung, Riklin, Abraham, Eitingon, Jones, Brill să pornească pe drumul deschis de Sigmund Freud. Cum să-ţi exprimi recunoştinţa faţă de un asemenea om, care transformase literalmente psihanaliza dintr-o glumă vieneză de mahala într-o mişcare mondială?

Lui Sigmund i se părea că Eugen Bleuler este unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi pe care îi cunoscuse, cu excepţia lui Ernst von Fleischl înainte ca infecţia de la deget să-i fi devastat chipul. Avea ceva din înfăţişarea unui vultur, cu capul lui sculptural aşezat falnic pe gât, dar fără nici un fel de aroganţă.

În timp ce Bleuler îşi exprima bucuria de a-l cunoaşte pe *Herr Professor* Freud după ce atâţia ani de zile îi admirase munca, Sigmund stătea cu capul uşor plecat. Îl ridică apoi şi zâmbi în semn de recunoştinţă.

Eugen Bleuler, care era profesor de psihiatrie la Universitatea din Zürich, îşi câştigase reputaţia de om curajos. Ca urmare a experienţelor sale în domeniul *dementiei praecox,* intrase în conflict cu Kraepelin, autoritatea mondială în domeniu, fapt pentru care îşi publicase descoperirile treptat, timid, fără să-l ofenseze vreodată pe Kraepelin sau pe zeloşii lui admiratori. Pe Kraepelin îl interesau forma, tipul şi categoria bolii. Bleuler îşi concentrase atenţia asupra conţinutului ideatic al gândirii pacientului.

Deşi Carl Jung întemeiase Societatea de psihanaliză de la Zürich şi era liderul ei incontestabil, situaţia se prezenta astfel la dorinţa expresă a superiorului său. Chiar şi aici, la Salzburg, Bleuler avea să şadă liniştit, în spate, lăsându-l pe Jung nu numai să conducă grupul elveţian, dar şi să se ocupe de problemele organizatorice ale întrunirii.

Se aşezară pe o canapea confortabilă şi discutară îndelung despre psihiatrie şi psihanaliză, despre felul cum ar putea cele două ştiinţe să se servească reciproc. Sigmund n-avu nevoie de prea mult timp ca să-şi dea seama că Jung avusese dreptate. Eugen Bleuler nu ar fi acceptat niciodată preşedinţia. Ar fi considerat chiar deplasată o asemenea invitaţie. Bleuler părea să se fi retras într-o zonă închisă unde nu era acceptat nici un intrus. Înainte să-şi ureze noapte bună, Bleuler spuse:

— Soţia mea şi cu mine sperăm să vizităm Viena şi să ne petrecem acolo o vacanţă de câteva luni. Am putea să vă facem o vizită acasă, domnule Freud?

Sigmund se trezi devreme în dimineaţa următoare, comandă micul dejun în cameră şi îl chemă pe frizerul hotelului să-i ajusteze barba, favoriţii şi mustaţa elegantă. Îşi puse apoi costumul nou gri din stofa de lână pe care şi-l făcuse special pentru această ocazie, cămaşa de in albă cu gulerul în formă de V şi papionul negru. Aruncă o privire în oglindă înainte de a ieşi din cameră, decise că nu arăta bătrân pentru cei cincizeci şi doi de ani ai săi şi că, deşi uneori se gândea la moarte, considerând că aceasta urma un model prestabilit, într-un anumit sens se afla la început de drum în viaţă.

Ajunse în încăperea specială care le fusese rezervată cu câteva minute înainte de ora opt şi găsi douăzeci de bărbaţi aşezaţi de o parte şi de alta a mesei lungi. Locul din capul mesei fusese lăsat liber pentru, el. Dr. Freud urma să citească prima comunicare. Când bătu ora opt, începu să prezinte

cazul omului cu şobolanii.

Vorbi timp de trei ore fără întrerupere. Toată lumea asculta cu atenția încordată. Cazul omului cu şobolanii strângea laolaltă un mănunchi întreg de simptome psihanalitice. La ora unsprezece se opri.

— Domnilor, am vorbit mult prea mult!

— Nu, nu, vă rugăm *Herr Professor,* continuați!

Sigmund privi de jur-împrejurul mesei, comandă cafea pentru membrii grupului şi îşi reluă expunerea.

După masa de prânz, oamenii se plimbară puțin prin oraş, apoi reveniră în sala de conferințe. Ernest Jones prezentă în mod strălucit o lucrare despre *Raționalizarea vieții cotidiene,* domeniu al psihologiei în care era pionier. În continuare, Alfred Adler expuse o lucrare la fel de bine documentată despre *Sadismul în viață şi nevrozele.* Ferenczi prezentă o comunicare incendiară despre *Psihanaliză şi pedagogie* care stârni aplauze. Isidor Sadger citi o lucrare bătăioasă despre *Etiologia homosexualității.* Carl Jung şi Karl Abraham prezentară două aspecte ale *dementiei praecox.* Acesta fu singurul moment neplăcut al întâlnirii, pentru că Abraham, deşi îi exprimase în scris mulțumiri lui Jung pentru descoperirile sale în acest domeniu, omisese să citească fraza respectivă la prezentarea comunicării. Jung fusese iritat, iar Abraham dezolat.

— Mi-a jucat o festă subconştientul, mormăi el, când rămase o clipă singur cu Sigmund. Nici nu mi-a trecut prin minte să-i nesocotesc meritele lui Jung. Dar ochii mi-au trecut peste numele lui.

— Sper să nu apară nici un fel de disensiuni între noi. Asemenea divergențe, bazate probabil pe „complexe" personale, ar trebui excluse o dată pentru totdeauna.

8

După prezentarea lucrărilor, urmată de discuții, oamenii se mutară într-o altă încăpere, amenajată pentru banchetul lor. Sigmund era bine dispus, căci întâlnirea decursese perfect. Fiecare comunicare în parte deschidea un nou domeniu promițător de cercetare.

Deşi Eugen Bleuler interzise servirea băuturilor alcoolice, banchetul se desfăşură într-o atmosferă foarte plăcută. Sigmund se aşeză între Jung şi Bleuler. Guido Brecher din Meran, un nou membru austriac, spuse bancuri pe seama grupurilor de neurologie şi psihiatrie, apoi îi imită fără milă pe vorbitorii din ziua aceea, inclusiv pe Sigmund, reducând la absurd tezele lor. Râsul era binevenit după o zi de muncă istovitoare.

Se făcuse aproape ora unsprezece şi încă nu se abordase subiectul mult aşteptat de Sigmund, şi anume înființarea unui *Jahrbuch,* un anuar al societății. N-ar fi vrut ca întâlnirea să se încheie fără ca măcar să se traseze jaloanele noii publicații. Pe de altă parte, dorea să le lase inițiativa elvețienilor. Cu puțin timp înainte de încheierea mesei, Jung se aplecă spre el şi îi spuse încet:

— Am putea discuta acum înființarea anuarului. Vreți să veniți în camera lui Bleuler?

Lui Sigmund începu să-i bată inima ceva mai tare.

— Cu plăcere.

— Ați vrea să mai invitați şi alte persoane?

— Da, câţiva dintre reprezentanţii ţărilor unde psihanaliza se află la început de drum: Jones, Brill, Ferenczi, Abraham.

— Bun. Am să-i convoc şi pe ei.

Când ajunse în camera lui Bleuler, membrii grupului elveţian îi strânseră mâna şi îl felicitară pentru succesul întâlnirii. Brill, Jones, Abraham şi Ferenczi erau foarte fericiţi că fuseseră şi ei incluşi în grup. Deşi întrevederea avea loc în camera profesorului Bleuler, se vedea clar că cel care conducea lucrările – şi se bucura foarte mult de acest lucru – era Carl Jung. Sigmund se aşeză liniştit, recapitulându-şi în minte obiectivele: Înfiinţarea unui anuar va transforma psihanaliza dintr-o ştiinţă cu o arie de răspândire restrânsă într-o mişcare internaţională. Dacă Zürichul va finanţa publicarea, psihanaliza va fi legată de Universitatea principală din Zürich, care se bucura de un mare prestigiu în întreaga Europă, şi de sanatoriul Burghölzli, a cărui faimă ajunsese până în Statele Unite. Va spulbera acuzaţia potrivit căreia noua ştiinţă se născuse în cel mai depravat oraş al lumii, pe care n-ar trebui să-l părăsească. Va pune capăt bârfelor care se auzeau tot mai des că „este o ştiinţă evreiască". Va asigura un flux continuu de material de la medicii elveţieni, ceea ce îi va încuraja şi pe psihiatrii germani să-şi aducă propria contribuţie. Şi, lucrul cel mai important din toate, le va asigura independenţa faţă de revistele medicale care nu publicau decât o parte din lucrările grupului freudian.

Carl Jung luă cuvântul şi spuse că venise timpul să se înfiinţeze un anuar. Ernest Jones propuse ca acesta să fie publicat în trei limbi. Edouard Claparede insistă asupra unei versiuni în franceză, pe motiv că foarte puţini medici şi studenţi francezi cunoşteau limba germană. Max Eitingon reuşi să-i asigure, bâlbâindu-se, că toate costurile publicaţiei vor fi acoperite din cotizaţiile modeste ale societăţii şi că în cazul unui deficit aveau să primească ajutor (se referea la el însuşi). Sandor Ferenczi insistă ca nivelul ştiinţific să fie foarte înalt, în aşa fel încât criticii să nu aibă ce să le reproşeze. Karl Abraham propuse să se instituie şi o rubrică permanentă de recenzii ale celor mai valoroase cărţi. Spre a dovedi că nu-i poartă pică lui Abraham pentru omisiunea de mai înainte, Jung strigă:

— E a dumneavoastră, dr. Abraham!

Spre uimirea lui Freud, cel care sprijini cu cea mai mare înflăcărare proiectul fu însuşi Eugen Bleuler. Acesta se ridică în picioare, întoarse un scaun spre el, se rezemă de spătarul lui şi vorbi în termeni entuziaşti despre larga audienţă a unei asemenea reviste în lumea ştiinţifică, precum şi de importanţa ei pentru membrii grupului, care acum vor avea certitudinea că lucrările lor vor vedea lumina tiparului. Salută ideea unei publicaţii comune, elveţiano-austriece.

Toate privirile se îndreptară acum spre Sigmund Freud. Asentimentul lui Bleuler făcea din apariţia Anuarului o certitudine.

— Întâlnirea de faţă reprezintă încununarea întrunirii noastre şi realizarea unuia dintre visurile mele cele mai dragi. Acum vom putea să ne ocupăm locul care ni se cuvine pe scena lumii. Pentru a fi siguri că vom avea un anuar editat în cele mai bune condiţii grafice, cred că funcţia de redactor al acestei publicaţii ar trebui încredinţată domnului dr. Carl Jung. N-am nici o îndoială în privinţa reuşitei demersului său, căci am purtat o corespondenţă bogată cu Domnia sa pe această temă.

Răsunară aplauze spontane pentru Carl Jung. Cu chipul iluminat de un zâmbet cald, sincer, acesta exclamă:

— Accept. Cu bucurie şi cu mândrie.

Franz Riklin, un bărbat liniştit care părea mulțumit să păşească în umbra lui Jung, dar care prezentase o lucrare foarte valoroasă în cursul întrunirii despre *Problemele interpretării miturilor,* spuse:

— *Herr Professor* Freud, acum, că avem redactor, nu mai rămâne decât să acceptați dumneavoastră funcția de director.

— Mulțumesc, *Herr* Dr. Riklin. Bineînțeles că voi accepta cu plăcere, dar voi fi numai unul dintre directori. Va trebui să existe şi în Elveția o persoană cu care să împart răspunderea şi luarea deciziilor.

Nimeni nu se uită la Eugen Bleuler, nici măcar Sigmund Freud. Dacă Bleuler ar fi refuzat prezidarea unei şedințe de o zi, cum ar fi putut accepta postul de director al unui anuar care urma să apară periodic? Nu, aşa ceva era de neconceput... pentru toată lumea, în afară de Eugen Bleuler.

— Aş fi fericit să devin co-director, împreună cu dumneavoastră, *Herr Professor* Freud, dacă cei de față sunt de acord. Cred că dacă vom lucra împreună, vom reuşi să edităm o publicație foarte serioasă.

Anunțul lui avu un efect electrizant. Sigmund se simți copleşit de emoție. Elvețienii îl felicitară călduros pe Bleuler, apoi pe Sigmund. Acesta îi spuse în şoaptă lui Abraham:

— Crezi că aş putea să comand o sticlă de şampanie? Este o împrejurare cu totul deosebită şi s-ar cuveni să rostim un toast.

Abraham se cutremură.

— Fără alcool! Bleuler şi Jung beau numai ceai!

Bucuria lui Sigmund fu de scurtă durată. În momentul în care intră în compartimentul de tren, expresia întipărită pe chipurile colegilor săi vienezi nu prevestea nimic bun. Îşi dădu seama brusc că în cele două zile le acordase prea puțină atenție prietenilor săi mai vechi. Dar ce ar fi putut face în mod special? Îi ajutase pe toți să-şi redacteze comunicările pe care le prezentaseră. Veniseră atât de mulți oameni noi, care trebuiau întâmpinați cu toată căldura! Pe colegii săi de la Viena îi întâlnea în fiecare miercuri seara. Nu vedea nimic rău în faptul că îşi petrecuse aceste două zile încercând să stabilească legături cu oamenii din alte țări.

Dar colegii lui vienezi nu gândeau la fel. Chipurile lui Alfred Adler, Wilhelm Stekel, Isidor Sadger, Rudolf Reitler, Paul Federn şi Fritz Witteis exprimau cele mai puternice resentimente. Afară, pe coridor, era alt grup: Otto Rank, care îl strânse de braț în trecere; Eduard Hitschmann, care îi făcu sardonic cu ochiul, ca şi când ar fi vrut să spună: „La ce te poți aştepta de la firea omenească?"; Leopold Königstein, care dăduse din cap cu simpatie spre el când intrase în compartiment...

— Foarte bine, Wilhelm, ce s-a întâmplat?

— Suntem profund dezamăgiți.

— De ce?

— De comportamentul tău din timpul congresului. Ne-ai neglijat pe noi, prietenii tăi cei mai vechi, cei care te-am ajutat să începi această mişcare...

Sigmund le aminti că ei fuseseră gazdele congresului la Sternbräu.

— Dar ne-ai tratat ca pe nişte rude sărace, spuse Fritz Witteis răguşit.

— Am cunoscut zeci de alți oameni cărora le-am acordat atenția cuvenită. De fapt, ce-mi reproşați? Dr. Adler, fără îndoială că împărtăşeşti şi dumneata sentimentele celorlalți. Ai putea să-mi spui direct ce motiv de nemulțumire are grupul?

— Da, *Herr Professor.* Este vorba de şedința restrânsă unde s-a discutat

înființarea Anuarului.

Max Kahane intră în compartiment.

— Întrucât eu nu împărtăşesc acest sentiment de gelozie, poate că sunt cel mai nimerit ca să prezint obiectiv situația. Colegii dumitale vienezi au sentimentul că au fost excluşi intenționat de la acea întâlnire. Că ai dorit ca întreg meritul pentru înființarea Anuarului să le revină elvețienilor.

— Iată cum stau lucrurile: Carl Jung m-a întrebat dacă aş vrea să mă duc în camera lui Eugen Bleuler să discutăm despre anuar. Am spus că aşteptam de mult acest moment. Jung m-a întrebat dacă aş vrea să mai invit pe cineva în mod special. „Da, am spus eu, câte o persoană din fiecare țară reprezentată aici: Brill din America, Jones din Anglia, Abraham din Germania, Ferenczi din Ungaria..."

— Şi de ce nici un vienez? interveni Reitler.

— Pentru că mă simțeam capabil să vă reprezint.

— Şi cine va avea controlul asupra anuarului?

— Jung va fi redactor şef...

— Bineînțeles!

— ... Bleuler şi cu mine vom fi directori.

— De ce n-au fost incluşi mai mulți vienezi în acest grup special? întrebă Franz Witteis pe un ton nepoliticos. De ce suntem depăşiți numeric cu unul la doi de către elvețieni?

— Fritz, acesta nu e un meci de fotbal, iar elvețienii nu ne sunt adversari, ci aliați. Deşi ei dețin două din posturile de conducere – şi trebuie să recunosc că eu am dorit acest lucru – noi, vienezii, vom ocupa două treimi din paginile fiecărui număr cu articolele noastre, întrucât noi avem mai mulți membri decât toate celelalte societăți la un loc. Nu asta ne-am dorit, de fapt?

În compartiment se aşternu liniştea. Chipul lui Alfred Adler se lumină. Întrucât, dintre toți vienezii, era cel mai îndreptățit să facă parte din Colegiul de redacție datorită originalității şi remarcabilelor sale lucrări de cercetare, iar acum găsea plauzibile explicațiile lui Sigmund Freud, tensiunea din compartiment slăbi. Pe coridor se auzi un imens oftat de uşurare.

Numai lui Wilhelm Stekel nu-i trecuse supărarea.

— Mai e ceva, strigă el. Şi cu asta suntem de acord toți cei de față: faci un raționament greşit.

— În ce privință, Wilhelm?

— A lui Carl Jung. Am văzut cum l-ai curtat tot timpul. Consideri că poate deveni un om foarte important, al doilea după tine, pe scena internațională. Îți închipui că este la fel de loial ca noi toți, cei care suntem alături de tine de şase ani. Dar greşeşti, Freud. Carl Jung nu va lucra niciodată cu sau pentru cineva prea mult timp. Îşi va desfăşura activitatea pe cont propriu. Când ne va părăsi, ne va face un rău ireparabil.

— Avem păreri diferite despre Carl Jung, răspunse calm Sigmund. Este devotat psihanalizei şi problemelor subconştientului. Şi-a propus să contribuie la dezvoltarea domeniului nostru de cercetare prin atragerea de noi membri. Am multă încredere în el, Wilhelm. De unde îți vin aceste gânduri negre?

Stekel răspunse cu o voce rece ca o bucată de fier înghețat:

— Ura are ochi pătrunzători.

PARADISUL NU E PAVAT

Martha se afla la Hamburg pentru a-i acorda îngrijiri mamei sale bolnave, când Ernest Jones şi A.A. Brill sosiră la masă într-o joi de la sfârşitul lui aprilie. Bucătăreasa se întrecu pe sine, oferindu-le musafirilor un excelent *Tafelspitz* cu sos special de hrean, cartofi noi şi pătrunjel.

Sigmund le ură bun venit noilor săi prieteni. Jones arborase o ținută sportivă, lejeră. Deşi chipul lui era la fel de palid ca de obicei, ochii ca două iazuri adânci, cafenii, îi oglindeau entuziasmul. Pleoapele grele ale lui Brill se ridicară imediat ce bărbații începură un maraton verbal în engleză, vorbind şi ascultând în acelaşi timp. După masă trecură în biroul lui Sigmund, care le arătă colecția sa de antichități. Brill îşi drese vocea.

— *Herr Professor,* au trecut doisprezece ani de când ați început să vă publicați lucrările despre psihanaliză şi nici una din ele nu a fost încă tradusă în engleză.

— Nu s-a oferit nimeni să facă lucrul ăsta.

Brill îşi lărgi puțin gulerul de la cămaşă.

— Jones şi cu mine am discutat despre asta şi am hotărât că a venit timpul. Dacă mă considerați destul de capabil, m-aş încumeta să fac eu traducerea. Aş începe cu *Psihopatologia vieții cotidiene,* căci este cea mai simplă, apoi, după ce voi deprinde tehnica traducerii, voi trece la *Interpretarea viselor* şi la cele *Trei eseuri asupra teoriei sexualității.* Înainte de a pune bazele unei mişcări de psihanaliză în America, trebuie să familiarizez publicul american cu lucrările dumneavoastră. Apoi, cu un zâmbet poznaş, Brill adăugă: L-am întrebat pe Jones „Cum să încep o nouă religie fără o Biblie? La urma urmelor, evreii au Vechiul Testament, creştinii au Evanghelia după Matei, Luca, Marcu, Islamul are Coranul..."

Sigmund era încântat. Cu excepția unui articol din tinerețe care apăruse în revista *Brain* (Creierul), nici o altă lucrare de-a sa nu fusese tradusă în engleză.

Amândoi bărbații rămaseră la Viena până la întâlnirea de miercuri seara, întrucât Brill intenționa să întemeieze la New York o societate de psihanaliză imediat ce va reuşi să formeze un nucleu în jurul său. Jones nu vedea posibilă înființarea unei societăți similare la Toronto, însă nu intenționa să mai rămână acolo decât câțiva ani.

— Din câte îmi dau eu seama, judecând după temperatura colegilor mei din Anglia, zise el malițios, psihanaliza va rămâne şi peste câțiva ani în stadiul în care am lăsat-o eu. Țineți minte ce vă spun eu, ca profet desconsiderat în propria țară: eu voi fi acela care voi întemeia la Londra Societatea de psihanaliză după ce mă voi întoarce în Anglia.

La prima întâlnire după Salzburg a grupului de miercuri, Sigmund îi salută pe cei treisprezece membri aflați în încăpere, îi prezentă din nou pe Ernest Jones şi pe A.A. Brill şi îi privi apoi cu atenție în timp ce îşi ocupau locurile în jurul mesei ovale. Constată cu uşurare că prietenii săi nu mai nutreau nici un fel de resentimente împotriva lui. Confruntarea din tren le epuizase mânia. Îşi dădea însă seama că vienezii nu-i vor accepta niciodată pe elvețieni cu entuziasmul pe care-l manifesta el. Furtunosul Wilhelm Stekel, care se pregătea să prezinte ultima sa lucrare despre *Geneza impotenței psihice* uitase incidentul. Numai Alfred Adler, remarcă Sigmund, se retrăsese cu încă un centimetru în cochilia convenționalismului său față de profesorul Freud.

În primele zile după întoarcerea de la Salzburg, Sigmund retrăise adesea

momentele de exaltare din timpul întâlnirii. Recunoştea în sinea sa că făcuse o greşeală neinvitându-i pe Alfred Adler şi pe Wilhelm Stekel la şedinţa de lucru din camera lui Bleuler. Omisiunea nu fusese întâmplătoare – Sigmund dorise să elaboreze anuarul împreună cu grupul elveţian, pe care îl preţuia foarte mult şi cu proaspeţii săi discipoli, Jones, Brill, Ferenczi şi Abraham. Deşi nu fusese conştient de acest lucru, se temuse totuşi că vienezii n-ar fi acceptat să lase controlul în mâinile elveţienilor în proporţie de două treimi. Prietenii săi remarcaseră cât de încântat era de noile sale achiziţii. Asta nu le căzuse bine. Dacă ar fi fost invitaţi să ia parte la discuţie, mai mult ca sigur că s-ar fi opus sugestiilor elveţienilor.

Considera că făcuse prima greşeală de comportament pe parcursul celor şase ani de drum străbătut împreună. Până atunci fusese un adevărat *Pater familias,* îi încurajase în elaborarea lucrărilor lor originale, le rescrisese manuscrisele, îi ajutase să publice, trimisese pacienţi medicilor din grup, îi invitase la masă, le împrumutase şi bani când se aflaseră la ananghie. Ori de câte ori avusese răgazul necesar, scrisese introduceri pentru cărţile lor, aşa cum fusese cazul lucrării lui Wilhelm Stekel, *Stările de anxietate nervoasă şi tratamentul lor.* La întâlnirile de miercuri seara făcuse uneori comentarii incisive, dar păstrase întotdeauna un ton prietenesc. Între membrii grupului apăruseră micile conflicte, obişnuite în astfel de împrejurări – sentimente rănite, gelozie, lupta pentru câştigarea anumitor poziţii. Dar de fiecare dată el fusese acela care tămăduise rănile. Pentru prima oară intrase într-o stare conflictuală cu ei. Va trebui să procedeze cu mare băgare de seamă în viitor, pentru ca aşa ceva să nu se mai întâmple.

În comunicarea pe care o citi în acea seară, Stekel punctă diversele ipostaze ale impotenţei într-o succesiune rapidă: impotenţa apărută la o vârstă mai înaintată derivând din subconştient; dacă un om porneşte de la ideea că este impotent, aceasta îl va împiedica să aibă altă erecţie în afara celei matinale, imediat după trezire. În absenţa funcţiei sexuale se instalează anxietatea, care accentuează ideea prohibitivă. Majoritatea pacienţilor lui impotenţi aveau erecţii atunci când nu se aflau în prezenţa unei femei. De aici deriva tendinţa homosexuală la baza căreia se aflau ideile incestuoase din anii tinereţii. Impotenţa se mai instala şi atunci când prima experienţă sexuală „era permanent asociată cu neplăcerea".

În discuţiile care urmară, Stekel încasă loviturile obişnuite. Jones şi Brill fuseseră avertizaţi cu privire la criticile foarte severe care se formulau în cadrul discuţiilor. Reitler îl acuză pe Stekel că a pedalat prea tare pe teorie în raport cu faptele concrete. Steiner se declară de acord cu teza, dar considera nerealistă clasificarea impotenţei. În plus, după toate probabilităţile, erecţiile matinale erau provocate de tulburări de prostată. Sadger pledă pentru extinderea conceptului de impotenţă psihică pentru a include şi componenta „mamei prostituate" descoperită la pacienţii impotenţi care aveau contacte frecvenţe cu prostituatele. Alfred Adler, care era în termeni foarte buni cu Stekel, îi desfiinţa lucrarea.

— Dacă în timpul unui act sexual bărbatul simte nevoia să geamă de durere... toţi aceşti factori nu indică oare o acumulare de impulsuri diferite în instinctul agresivităţii? Aşadar, impotenţa nu era provocată de teamă şi de eliberarea agresivităţii asociate cu sexul?

Sigmund îl dojeni cu blândeţe pe Stekel. Etiologia impotenţei psihice avea o bază îngustă. Bărbatul nu era impotent a doua oară pentru că ratase prima dată actul sexual. Exista o cauză comună pentru toate eşecurile. Bărbaţii se năşteau cu grade diferite de sexualitate. Trebuia luat în

considerare, aşadar, elementul potenţei sexuale. Impotenţa era rezultatul unei tulburări psihice. Mai exista un factor reprezentat de aşa-numita „alegere a nevrozei"; subconştientul putea să opteze pentru una din mai multe variante, ca o venerabilă *Hausfrau* la piaţa în aer liber de pe Donau Kanal. Sigmund fu totuşi de acord cu Stekel în privinţa primei experienţe sexuale. Doi dintre pacienţii lui fuseseră seduşi de femei urâte şi mai în vârstă. Acelaşi lucru era valabil şi pentru unele dintre pacientele lui care nu manifestau nici un fel de apetit sexual.

Jones şi Brill vorbiră puţin, aşa cum se cuvenea unor oaspeţi care participau pentru prima oară la o asemenea reuniune, dar erau fascinaţi de schimbul rapid de replici şi surprinşi de faptul că Sigmund îşi sfătuia discipolii să nu se grăbească cu publicarea lucrărilor.

— Să ne comportăm ca nişte adevăraţi oameni de ştiinţă, spuse el. Să aşteptăm până când căpătăm certitudinea că nu este vorba de o afecţiune organică.

După întâlnire, Sigmund făcu o plimbare împreună cu Jones şi cu Brill până la Hotelul Regina. Plecau la Budapesta în dimineaţa următoare, unde urmau să petreacă mai multe zile împreună cu Sandor Ferenczi. Brill se întorcea după aceea la New York, iar Jones avea să petreacă încă şase luni în Europa, la München şi la Paris, înainte de a reveni în Canada pentru a deschide Clinica de psihiatrie.

Martha se întoarse de la Hamburg cu vestea că medicii o suspectau de cancer pe doamna Bernays, acum în vârstă de şaptezeci şi opt de ani. *Tante* Minna plecă imediat la Hamburg ca să aibă grijă de mama sa.

De la Zürich sosiră doi oaspeţi: Max Eitingon şi Ludwig Binswanger, care îl mai vizitaseră de câteva ori în iarna precedentă. Prin întreaga sa atitudine, Eitingon dădea de înţeles că nu are de gând să dovedească ceva, şi lucrul acesta reprezenta o adevărată uşurare pentru Sigmund, înconjurat în grupul său numai de euri. În plus, Max Eitingon era un psihanalist freudian convins, şi nimic nu avea să-l facă vreodată să se schimbe.

Nici nu se putea imagina o asociere mai insolită decât aceea dintre Eitingon şi dr. Ludwig Binswanger, un tânăr chipeş, cu o frunte înaltă, cu păr negru des, ca arborii din Pădurea Neagră. Chipul lui părea să exprime ceva de genul: „Spune-mi. Mă interesează, dar să nu-mi înşiri banalităţi. De astea sunt sătul. Sunt în căutarea regatului Adevărului, deşi nu mă grăbesc prea tare să ajung acolo. De fiecare dată când pun un picior în faţa celuilalt vreau să învăţ câte ceva. Dar nu are sens să încerci să mă păcăleşti, să faci afirmaţii nefondate, bazate pe documentare sumară. Sunt dispus să ascult oricât de mult ca să fiu convins, dar nu accept să fiu păcălit".

Sigmund consideră că n-ar fi fost oportun să dea o petrecere în cinstea elveţienilor, căci atmosfera continua să fie destul de încordată în cadrul grupului vienez. Pe de altă parte, Martha nu agrea petrecerile oficiale. Recunoştea că apartamentul lor era pentru Sigi Universitatea din Viena, Allgemeine Krankenhaus şi Societatea de Medicină.

— Masa asta din sufragerie este la fel de importantă pentru munca ta ca şi cea ovală de dincolo.

— Ai dreptate, Martha. Am văzut de multe oricum găluştile tale cu ficat de joi vindecau ulcerele deschise în timpul discuţiilor din serile precedente.

Martha râse veselă.

— Îi ador pe colegii tăi, pe fiecare în parte şi pe toţi la un loc. Şi mai ştiu

că cei de la Zürich îi consideră pe vienezi puţin cam boemi.

Sigmund îl invită pe Otto Rank la masă împreună cu Eitingon şi Binswanger. Otto le plăcu celor doi bărbaţi: seriozitatea lui era promiţătoare pentru un viitor om de ştiinţă. După cină, cei patru bărbaţi se retraseră în biroul lui Sigmund, unde lucrară şi stătură de vorbă până la ora unu noaptea. Sigmund îl considera pe Binswanger un om corect şi onest, care spunea întotdeauna adevărul.

— Aţi remarcat o oarecare ezitare din partea mea. O să vă explic despre ce este vorba. Vă consider un mare precursor. Însă loialitatea mea se îndreaptă în primul rând către Carl Jung, cel care m-a format. Există un conflict de bază între adeziunea mea faţă de psihiatrie aşa cum este practicată de Jung la Burghölzli şi psihanaliza freudiană.

— Cele două ramuri nu sunt divergente, declară Sigmund. Psihanaliza nu-l poate ajuta pe pacientul cu *dementia praecox* care a fugit din realitate şi este victimă a autismului, trăind între lume fantastică creată de propria imaginaţie. În schimb, obţinem rezultate mult mai bune decât psihiatrii în cazul pacienţilor nevrotici care se mai pot întoarce înapoi, la viaţa reală.

— E adevărat. Când am început să lucrez cu Carl Jung, am fost convins că aproape fiecare pacient trebuie analizat. Dar am suferit unele dezamăgiri. Abia acum reuşesc să fac deosebirea între o psihanaliză completă şi „o psihoterapie desfăşurată după un punctaj psihanalitic".

— Atunci urmează-mă atât cât crezi de cuviinţă, răspunse blând Sigmund. N-aş vrea ca asemenea divergenţe să pună în pericol prietenia dintre noi.

2

Închiriară o casă de vacanţă numită Dietfeldhof, într-un loc retras, mai sus de Berchtesgaden. Mathilde preferase să rămână în continuare la Meran pe perioada vacanţei. Martin, care avea acum optsprezece ani şi jumătate, îşi luase examenele finale la Gimnaziul umanist cu nota maximă, spre uimirea tuturor, căci ani de zile fusese tot în coada clasei. Sigmund îi atribuia Marthei toate meritele pentru acest miracol. Ea fusese singurul părinte care se dusese să-l viziteze pe profesorul de educaţie fizică. Martin era cei mai slab elev al său, pirpiriu, mic de statură, neîndemânatic, bătut mereu de colegii mai mari. Flatat de vizita Marthei, profesorul făcu antrenamente speciale cu Martin şi îi dădu o broşură pentru dezvoltarea fizică. Pe măsură ce îi creşteau puterile, Martin îi lua pe băieţii care îşi bătuseră mai înainte joc de el şi îi trântea la pământ, unul după altul. Abordă şi materiile de învăţătură în acelaşi mod. Încrederea în sine îi creştea o dată cu notele. Fu admis la Universitatea din Viena pentru semestrul din octombrie şi, drept răsplată, Sigmund îl trimise într-o excursie prin Europa împreună cu un prieten de şcoală.

— Ar trebui să practici şi tu psihanaliza, îi spuse Sigmund Marthei. A fost de ajuns să te duci o singură dată la profesorul de educaţie fizică şi ai transformat un *Dummkopf* (prostănac) în faşă într-un viitor om de ştiinţă!

— A fost o floare întârziată, spuse Martha zâmbind blând. Parcă am auzit-o o dată pe mama ta spunând că în familia Freud producem numai genii!

Sigmund îşi ţinu promisiunea faţă de Sandor Ferenczi şi îl invită să

petreacă două săptămâni cu ei, rezervându-i o cameră la hotelul cel mai apropiat, Bellevue.

— Este un exuberant, îi zise el Marthei, efervescent ca şi vinurile de Tokay după care se dă în vânt. Mintea lui face salturi atât de îndrăznețe, încât uneori sunt de-a dreptul uluit.

Ferenczi era invitat în fiecare zi la masa de prânz şi străbătea cei câțiva kilometri cu brațele pline de cadouri: flori, bomboane, o sticlă de vin, cărți pentru cei mici. După masă urcau cu toții pe munte sau făceau baie în heleşteul Aschauer, aflat în apropiere. Ferenczi, care detesta orice fel de exercițiu fizic, îi luă pe Oliver şi pe Ernst la o plimbare până la Hochkönig, în timp ce Sigmund rămase acasă să facă primele corecturi la cel dintâi număr al Anuarului, pe care Jung îl redactase impecabil.

La spitalul Sf. Rochus din Budapesta, Ferenczi răspundea de saloanele de femei care făcuseră tentativa de a-şi lua viața. Îi explică lui Sigmund:

— Femeile acestea care au încercat să se sinucidă n-au pe nimeni cu care să stea de vorbă despre anxietățile şi temerile lor. La ce foloseşte viața dacă nu putem comunica cu alții? Vorbirea este o adevărată artă. Şi, fără îndoială, în acest domeniu este cel mai greu să fii cu adevărat creator. În ajunul plecării mele de la Budapesta, m-am dus la o florărie ca să comand nişte flori pentru prietena mea Gisela. Patroana magazinului era foarte necăjită. Am îndemnat-o să-mi povestească ce i se întâmplase. S-ar putea spune că am fost foarte priceput, pentru că am determinat-o să-şi descarce sufletul, ceea ce nu mai reuşise nimeni înaintea mea. Am stat de vorbă cu ea o oră încheiată, însă rezultatul s-a dovedit extraordinar! În momentul în care ieşeam din magazin, vedea deja clar rezolvarea dilemei sale. A refuzat chiar să primească bani pentru flori, ceea ce a reprezentat cel mai mare onorariu pe care l-am primit vreodată pentru şedințele de psihanaliză.

Ferenczi îl amuza în cel mai înalt grad pe Sigmund. La cei treizeci şi cinci de ani ai lui, rămăsese în mare măsură copil, dornic să fie apreciat de cei doisprezece frați şi surori cu care crescuse. Poate tocmai datorită inocenței sale înnăscute, reuşea să pătrundă în miezul lucrurilor şi să vadă imediat soluția. În momentul acela era preocupat de soarta unei paciente care suferea de frigiditate.

— Doreşte să fie bărbatul care introduce penisul şi nu femeia care îl primeşte. Bineînțeles că nu poate ajunge la orgasm, pentru că este recalcitrantă, încordată, agresivă în relația cu soțul ei. Căsătoria era pe cale să se destrame când părinții au convins-o să vină la mine. Folosind tehnicile dumneavoastră, *Herr Professor,* am reuşit o regresie în timp, în anii copilăriei, când se identifica cu mama ei, pe care o considera în permanență „plină" de tatăl ei. Dragostea pentru tatăl ei (a dormit cu părinții în aceeaşi cameră până la pubertate), fanteziile ei legate de persoana acestuia, care exprimau dorințele normale ale tinerelor fete ce se consideră nedreptățite pentru că nu au acest apendice sexual, se transformaseră în invidie pentru penisul tatălui ei pe care dorea să-l simtă în ea.

— Este capabilă să accepte aceste descoperiri? întrebă Sigmund.

— În parte, da. Acum cel puțin a identificat învinuirile pe care şi le aducea. Pe măsură ce se va împăca cu propria feminitate, va începe să manifeste o oarecare receptivitate față de actul sexual. Dar este un drum lung…

După prima săptămână, Sigmund îi spuse Marthei:

— Aş fi vrut să fi venit şi Mathilde cu noi în vacanță. Crezi că Sandor i-ar fi plăcut la fel de mult ca nouă?

Martha lăsă capul într-o parte.

— Sigi, am impresia că faci pe agentul matrimonial. Ei bine, cel puțin ai onestitatea să roşeşti! Nu e cu mult mai în vârstă decât Mathilde?

— Cu cincisprezece ani. Dar are o minte strălucitoare...

— ... şi ai dori să incorporezi această minte strălucitoare în familie?

— A fost doar un gând răzleț, provocat de o mică discuție pe care am avut-o cu Mathilde primăvara trecută, înainte să plece la Meran.

Ferenczi îşi continuă pregătirea analitică cu Sigmund, încercând să-şi învingă propriile nevroze.

— Cum se face, Sandor, că nu poți să-i vii de hac ipohondriei dumitale?

— Când mă simt bine, o stăpânesc. Altfel, mă depăşeşte... sau poate că mă face să mă simt rău şi mă trimite la dulapul cu medicamente ca să înghit purgative şi să elimin bolile organice.

Săptămânal, Sigmund închiria într-una din după-amieze o trăsură ca să se ducă la plimbare cu Martha. Aerul era proaspăt, străduțele din Berchtesgaden înguste şi înclinate, femeile încântătoare în costumele lor tradiționale, *Dirndl* – rochii de bumbac cu mâneci scurte, bufante şi şorțulețe mici. Sigmund şi Martha îşi încheiau ziua la Kursaal, unde şedeau la o masă afară, beau un pahar de bere şi citeau ziarul local, dar le plăcea mai cu seamă să-i privească pe oamenii care îşi făceau plimbarea de după-amiază. Păreau sănătoşi şi fericiți, adânciți în conversații animate. Martha remarcă:

— Mi-e teamă că un psihanalist nu prea ar avea de lucru în zona asta. Nu numai vitele arată mulțumite şi fericite – şi oamenii par să ducă o viață la fel de tihnită. Sigi, crezi că pot exista nevroze într-un peisaj atât de frumos?

— Nu-i exclus. Pe vremea când lucram ca *Sekundararzt* la Clinica de psihiatrie a lui Meynert, cel puțin jumătate din pacienții pe care îi îngrijeam erau de la țară.

3

O dată cu sosirea toamnei, Sigmund avu de suportat câteva şocuri. Grupul celor douăzeci de medici de la Zürich şi din împrejurimile oraşului, care se întâlniseră în septembrie anul trecut în cadrul „Asociației Freudiene", nu-şi mai reluase discuțiile. Nu i se dădu nici o explicație. Sigmund nu reuşi să obțină nici un fel de informații prin poştă. Se hotărî să se ducă personal la Zürich, ca să afle ce se întâmplase.

Carl Jung îl întâmpină la gară cu un zâmbet binevoitor pe chipul lui atrăgător. Venise cu o trăsură care îi aştepta ca să-i ducă în cartierul rezidențial, la Burghölzli, situat la periferia oraşului, la fel cum fusese amplasat şi azilul recent deschis la Viena, Steinhof. Soții Jung îl invitaseră pe Sigmund să stea la ei acasă.

Doamna Emma Jung îl întâmpină în pragul casei unde locuiau de cinci ani de când se căsătoriseră şi unde se născuseră cele două fiice ale lor. La Viena fusese primită cu multă căldură de Martha şi de Sigmund şi era încântată că i se oferea prilejul să se revanşeze.

După ce-i lăsă lui Sigmund răgazul necesar ca să-şi despacheteze bagajele, Jung îl luă la o plimbare prin Burghölzli, unde preda şi lucra de opt ani, adică din 1900. Deşi era legat de Universitatea din Zürich, unde contribuia la pregătirea studenților la medicină, azilul cantonal nu semăna câtuşi de puțin cu Clinica de psihiatrie a profesorului Meynert de la

Allgemeine Krankenhaus. Pacienții pe care îi tratase Sigmund rămâneau internați atâta timp cât era necesar pentru a fi studiați şi pentru a se consemna felul maladiei; după aceea fie că se întorceau în sânul familiei, fie că erau internați într-un azil. Burghölzli avea regimul unui spital-pensiune. Mulți pacienți suferinzi de paranoia sau *dementia praecox* se aflau aici de ani de zile. Îi păru rău că nu-l putea vedea pe Eugen Bleuler, care era plecat pentru moment din țară. Ochiul exersat al lui Sigmund remarcă imediat că Burghölzli este admirabil condus.

— Se vede că Bleuler este un administrator excelent, zise Sigmund. Întotdeauna am apreciat acest talent cu care, din păcate, n-am fost înzestrat.

— Da, aşa e, spuse Jung pe un ton cam repezit. Nu ne simpatizăm reciproc, dar ce-i al lui e al lui. De fapt, acest tur prin saloane pe care îl fac împreună cu dumneavoastră e un fel de vizită de adio pentru mine. Imediat ce se va naşte copilul şi Emma se va înzdrăveni îndeajuns, ne vom muta la Küsnacht, în casa pe care ne-o construim pe malul lacului. Va trebui să plec de la Burghölzli şi să renunț la postul de asistent al lui Bleuler. Evident, asta înseamnă şi sfârşitul carierei mele universitare la Zürich. Am să mai fac unele lucrări de laborator acolo, dar mai mult pentru salvarea aparențelor. Ori aderi la doctrină şi mergi pe drumul bătătorit, ori eşti eretic. Iar erezia, indiferent de forma sub care se manifestă, nu e tolerată în Elveția. Am să fiu destul de izolat un timp, cam aşa cum ați fost şi dumneavoastră la Viena. Dar o să-mi croiesc propriul drum, pe care am să-l urmez neabătut. Duminică o să mergem până la Küsnacht, vreau să vă arăt casa.

Din vocea lui Carl Jung răzbătea o undă de amărăciune. Sigmund îşi dăduse seama din tonul scrisorilor lui Jung că acesta nu se mai înțelegea cu şeful său. Poate şi din cauza faptului că Bleuler era figura autoritară omniprezentă, care bloca promovarea lui Jung în postul de director. Cu toate acestea, Sigmund bănuia că trebuie să existe şi alte motive ale rupturii dintre Bleuler şi Jung. Dar ar fi fost o indiscreție din partea lui să pună întrebări suplimentare. Elvețienii se certau între ei, aşa cum făceau şi vienezii, dar aveau grijă ca divergențele dintre ei să nu răzbată în afară.

În seara aceea veniră la cină şi Ludwig Binswanger, împreună cu Franz Riklin, ruda lui Jung. Cei patru bărbați discutară despre utilitatea psihanalizei în anumite cazuri de tulburări mentale serioase. Pe parcursul serii, Sigmund tatonă terenul pentru a afla de ce se dizolvase Asociația Freudiană de la Zürich, dar nimeni nu vru să-i explice.

În ciuda faptului că Jung era foarte ocupat la spital, reuşi să-i rezerve lui Sigmund opt ore de discuții aprofundate în fiecare zi. Examinau cele mai recente cazuri, ca şi posibilitatea extinderii psihanalizei în domeniul religiei, al antropologiei, al economiei politice, al literaturii, pentru a evidenția, mai ales, implicațiile naturii instinctuale a omului, precum şi aspectele care trebuie eliminate, modificate sau reprimate, astfel încât individul să poată duce o existență liniştită în cadrul societății. Abordară şi problema atacurilor lansate din amvoanele bisericilor elvețiene împotriva psihanalizei freudiene şi analizară cauzele care determinaseră autodizolvarea Asociației Elvețiene a Freudiştilor. Fusese oare o greşeală că se numiseră freudişti? Oferiseră adversarilor o țintă de atac mult prea clară. Membrii grupului dispăruseră unul după altul. Jung era încredințat că grupul va fi refăcut în viitorul nu prea îndepărtat sub denumirea de Societatea de psihanaliză din Zürich.

Sigmund profită de ocazie pentru a-l întreba pe Jung ce părere are cu privire la etiologia sexuală a nevrozelor şi cât de mult intenționa să se abată de la teoriile fundamentale ale lui Sigmund. Jung îl asigură că depăşise faza

şovăielilor…Sigmund îi aruncă o privire pătrunzătoare.
— … dar acest lucru nu e valabil şi pentru Bleuler, adăugă el.
Carl Jung respingea ideea de a fi nevoit să aleagă între psihiatria de la Zürich şi psihanaliza de la Viena. Se izola şi aşa suficient de mult prin faptul că se muta de la Burghölzli, din universitate şi din oraşul propriu-zis. Sigmund se întreba dacă nu cumva receptivitatea lui Carl Jung față de etiologia sexuală a nevrozelor şi, implicit, apropierea de Sigmund Freud nu se datorau vidului creat în jurul său. Oare puținii pacienți pe care îi avea îl vor urma cu adevărat la Küsnacht? O să tânjească după activitatea de la Burghölzli?
Ca şi când i-ar fi ghicit gândurile, Jung spuse:
— Am să fiu propriul meu stăpân, dar adevărul este că nu am prea mulți pacienți. După ce voi pleca din oraş, nu ştiu dacă mă voi limita doar la munca ştiințifică, dacă îmi voi petrece timpul lucrând la casa cea nouă şi citind sau dacă o să-mi continuu activitatea de medic particular. Ochii lui căprui exprimau autoironia. S-ar putea spune că plutesc cumva în ceață.

Într-o vineri de la începutul lui octombrie, Eugen Bleuler şi soția sa, Hedwig, sosiră la Viena şi-i făcură o vizită familiei Freud. Şi de astă dată, Sigmund fu izbit de felul cum arăta Bleuler, de farmecul său personal şi de acea aură specială de inabordabilitate. Dr. Freud se simțea uşor descumpănit în privința lui: era o autoritate în lumea medicală, ocupa o poziție excelentă în fruntea ierarhiei academice. Îi inspira acelaşi amestec de respect şi admirație ca şi profesorii Brücke şi Meynert. Când îi spuse ceva în sensul acesta lui Bleuler, profesorul fu extrem de uimit:
— Reprezint pentru dumneata o autoritate? Pentru numele lui Dumnezeu, nu te înțeleg?! Dumneata eşti un descoperitor. Eu nu am realizat nimic de felul acesta. Lucrările dumitale pot fi comparate cu acelea ale lui Darwin, Copernic şi Semmelweis. Pentru psihologie, descoperirile dumitale sunt la fel de importante, chiar dacă progresului în acest domeniu al cunoaşterii i se acordă o însemnătate mai mică față de celelalte ştiințe.
Sigmund rămase mut de uimire în fața acestui elogiu. După ce terminară friptura de vițel şi servitoarea aduse cafeaua, Bleuler dădu pe spate capul său frumos şi în ochi i se aprinse o lumină strălucitoare.
— Domnule profesor Freud, trebuie să vă mărturisesc că, dincolo de plăcerea pe care o simt la gândul că familiile noastre au prilejul să se cunoască mai bine, mi-am făcut planuri serioase în legătură cu această întâlnire. Sper că voi putea să te conving să nu pui atât de mult accent pe sex şi să găseşti un alt nume pentru ceea ce nu coincide cu sexualitatea în sensul curent al cuvântului. După părerea mea, dacă vei face lucrul acesta, vor înceta toate neînțelegerile şi opoziția manifestată față de teoriile dumitale.
Sigmund răspunse cu demnitate:
— Nu cred în remedii băbeşti.
Doamna profesor Bleuler era o femeie serioasă, care înțelegea foarte bine esența muncii soțului ei. Privi gânditoare la Sigmund o clipă, apoi spuse:
— Vă rog să nu ne înțelegeți greşit, domnule profesor Freud. Nu vă sugerăm să vă modificați convingerile sau să renunțați la vreunul din principiile psihanalizei. E vorba numai de o chestiune de semantică. În Elveția, cuvântul „sex" este strict interzis. În Evul Mediu, oamenii erau arşi pe rug din cauza unui singur cuvânt: „eretic". Dacă nu veți găsi un termen mai acceptabil decât acela de „sex", psihanaliza dumneavoastră va fi arsă pe

rug!

Din dorința de a alunga tensiunea ce plutea în atmosferă, Martha interveni pe un ton împăciuitor:

— Sigi, mă gândesc şi eu de mai multă vreme că s-ar putea să existe un termen mai voalat. Ce-ar fi să încercăm testele de asociere care au fost inițiate la Burghölzli?

Petrecură ora următoare încercând să formeze cuvinte din silabe stranii: pantealitate, nimfism, împreunare, corporealitate, juncturalism, confluențialitate... Martha şi Sigmund făcură câteva propuneri absurde: unionalitate, virtalitate, acuplaj. Nu avea nici un sens, aşa cum consimțiră în cele din urmă şi soții Bleuler.

— A încerca să descriem sexualitatea cu alți termeni, spuse răguşit Sigmund, după ce îşi epuizaseră forțele în jocul cuvintelor, înseamnă să sucombăm în fața unei forme de boală pe care

sexualitatea rău îndrumată o declanşează la pacienții noştri. Nu este suficient ca societatea noastră să adopte o atitudine sănătoasă față de sex. Oamenii trebuie să aibă libertatea de a vorbi despre el aşa cum discută despre oricare alt domeniu al vieții lor.

— Ai dreptate, spuse Bleuler, n-am reuşit să găsim un înlocuitor acceptabil pentru cuvântul „sexualitate". Pentru moment, suntem nevoiți să lăsăm lucrurile aşa. Dar asta înseamnă că va trebui să puneți accentul pe o pluralitate de etiologii în locul uneia singure în cazul nevrozelor.

— Bineînțeles, domnule profesor Bleuler! De îndată ce voi depista alte cauze ale nevrozelor la pacienții mei! N-am inventat eu omul. Milioane de ani de evoluție au realizat acest lucru. Tot ce încerc eu să fac este să-l descriu, să descopăr ce anume îl face să fie cel mai complex şi mai tulburător animal din lume.

4

Făcuse foarte bine că renunțase la ideea de a şi-l face pe Ferenczi ginere, căci Mathilde îi anunță că se logodise cu Robert Hollitscher, un bărbat în vârstă de treizeci şi trei de ani, reprezentantul unei firme de mătăsuri pe care îl cunoscuse în cele şase luni cât stătuse la Meran. Sigmund se înfurie când citi scrisoarea Mathildei.

— Nici măcar nu ne anunță mai din timp, ca să ne obişnuim cu ideea. *Presto!* Gata, e logodită. Vrea să se mărite! La douăzeci şi unu de ani! Noi nici nu-l cunoaştem pe om...

— Sigi dragă, în Constituția Austriei nu scrie că fetele au dreptul să se mărite numai la douăzeci şi cinci de ani, aşa cum m-am căsătorit eu. Dacă Mathilde s-a îndrăgostit, las-o să se mărite. Acesta a fost subiectul conversației pe care ați avut-o înainte ca ea să plece la Meran, nu-i aşa? Îl voi invita pe tânăr să ne facă o vizită.

Îmbunat, aşa cum se întâmpla invariabil atunci când Martha prelua o anumită problemă, Sigmund murmură:

— Da, desigur, ai dreptate. Promit să nu-l examinez pe Robert Hollitscher ca şi când ar fi candidat la Şcoala de Medicină din Viena. La cei cincizeci şi doi de ani ai mei, ar fi prea târziu să mai fac pe tatăl jignit.

Sigmund dobândi nu numai un ginere, ci şi o cumnată. Mathilde şi unchiul ei, Alexander, deciseră să facă ambele nunți deodată. Nici unul din

membrii familiei Freud nu ținea de vreun templu, ceea ce complică puțin lucrurile, însă Alexander găsi o capelă dintr-o sinagogă de pe Müllnergasse şi făcu toate aranjamentele pentru duminică dimineața.

După oficierea celor două căsătorii, toată lumea se întoarse în Berggasse, unde Martha pregătise masa de nuntă pentru aproximativ cincizeci de oaspeți: întreaga familie Freud, în frunte cu Amalie, care se refăcuse după o scurtă boală, apoi Rosa cu cei doi copii ai săi, Pauli, care rămăsese văduvă şi se întorsese de la New York cu fiica sa, soții Hollitscher, care veniseră la Viena pentru a asista la căsătoria fiului lor. Fu o zi fericită. Până şi noile rude prin alianță se plăcură reciproc.

Soții Jung sosiră la Viena în ziua în care Deuticke îi înmână lui Sigmund primul exemplar al Anuarului. Acum psihanaliza avea o revistă a ei, accesibilă tuturor cercurilor medicale. În plus, era tipărită în condiții grafice excelente. I-o arătă Marthei cu mândrie părintească. Propria lui contribuție era un articol de o sută nouă pagini despre *Cazul micului Hans,* pe care îl răsfoi cu multă plăcere. Jung, redactorul revistei, citise şi făcuse corecturile la toate articolele, dar era pentru prima oară când vedea un exemplar legat. Şi el părea încântat de rezultatul muncii sale.

Soții Freud şi Jung se simțeau bine împreună. Când Karl Abraham, care continua să țină legătura cu Burghölzli, îl avertizase pe Sigmund că Jung „revenea la înclinațiile lui spiritualiste de mai înainte", Sigmund atribuise aceasta neîncrederii lui Abraham în Jung.

După cină, Sigmund le lăsă pe Emma şi pe Martha să stea de vorbă în salon şi îl invită pe Jung în biroul lui.

Discutară cu privire la volumul al doilea al Anuarului şi la cel de-al doilea Congres internațional de psihanaliză pe care intenționau să-l organizeze în primăvara următoare. Sigmund îşi exprimă încrederea în Jung şi îi dădu de înțeles că trebuie să-şi asume rolul de „succesor şi prinț moştenitor", de conducător al mişcării internaționale. Dar Jung era într-una din dispozițiile sale mistice. Voia să discute despre ceea ce numea el „factualitatea evenimentelor oculte". Mai întâi îi povesti lui Sigmund cum ajunsese să fie interesat de această chestiune.

— În anii studenției, copiii unor rude m-au invitat să mă joc cu ei de-a învârtitul mesei, care îi amuza teribil. O fetiță din grup, în vârstă de cincisprezece ani, intră în transă şi începu să se comporte şi să converseze ca o femeie matură şi instruită.

Am vrut să înțeleg lucrul acesta atât de ciudat şi de diferit față de tot ce văzusem până atunci. M-a uimit şi mai mult faptul că părinții mei, şi nu numai ei, considerau suficientă explicația că fata era tot timpul mai ciudată. Mânat de dorința de a găsi răspunsul la această întrebare, am ținut un jurnal detaliat al tuturor şedințelor, notând cu grijă şi comportamentul fetei în stare de veghe. Am obținut astfel un material psihologic deosebit de bogat, pe care în acel stadiu al carierei mele nu-l puteam înțelege. Zadarnic am citit literatura despre spiritism. Profesorii mei de la universitate nu manifestau nici un fel de interes pentru particularitățile fetei şi m-am gândit că-mi irosesc timpul. Apoi l-am citit pe Krafft-Ebing. Nu mai auzisem niciodată de „boli ale personalității". Era un nou domeniu de gândire şi bineînțeles că mi-au revenit în minte amintirile referitoare la fata care intra în transă.

Sigmund se foi stingherit în scaun. Strivi țigara fumată numai pe jumătate într-una din scrumierele omniprezente ale Marthei. Îl admira pe

Carl Jung pentru evantaiul extrem de larg al preocupărilor sale, pentru energia sa inepuizabilă grație căreia dobândise cunoştințe în domenii atât de îndepărtate unul de altul, cum ar fi caligrafia chineză şi totemurile de animale idolatrizate de aborigenii din Australia. Dar această modalitate de abordare era periculoasă pentru cineva care lucra într-un nou domeniu al medicinei şi încerca să-l fundamenteze ştiințific.

— Dragul meu Jung, va trebui să-ți cumpărăm una din scândurile acelea Ouija, care au fost prezentate la Viena săptămâna trecută. E suficient să-ți aşezi uşor degetele pe un triunghi săpat în scândură şi să închizi ochii pentru ca forțele oculte să conducă triunghiul de la o literă la alta, alcătuind nume şi propoziții întregi, cele mai multe cu referire la evenimente din viitor.

Pe chipul lui Jung se aşternuse o expresie de suferință. Îşi apăsă diafragma cu ambele mâini, murmurând ca pentru sine:

— ... făcut din fier... roşu ca focul... o boltă strălucitoare.

În clipa aceea se auzi un zgomot ca de foc de pistol în vitrina cu cărți din spatele lor. Amândoi bărbații săriră în picioare, aşteptându-se s-o vadă prăbuşindu-se. Dar nimic nu părea deranjat.

— Iată, exclamă triumfător Jung, acesta este un exemplu de aşa-zisă exteriorizare catalitică a unui fenomen.

— O, Doamne, scamatorii!

— Nu. Greşiți, domnule profesor. Şi pentru că vă place aşa de mult să citați din Shakespeare, pot să vă amintesc că „Există mai multe lucruri în cer şi pe pământ, Horațio, decât visează filosofia ta". Şi ca să vă dovedesc că am avut dreptate, vă avertizez că peste o clipă se va auzi din nou un zgomot asemănător.

Imediat se produse un fel de trosnet în spatele rafturilor cu cărți. Sigmund îl privea uluit pe Jung. Ce se întâmpla? Trecuse deja un an de când îşi mutase cărțile înapoi în birou şi, ajutat de Otto Rank, aşezase fiecare volum la locul lui. Nu se mai auzise niciodată un asemenea sunet.

Jung triumfa.

„Şi are şi de ce, îşi spuse Sigmund. Este convins că mi-a făcut o demonstrație indubitabilă a unei forțe în acțiune. Şi din felul în care încearcă să-mi dovedească existența unor forțe invizibile, care pot fi studiate prin şedințe de spiritism şi cu ajutorul mediumurilor, mai că-mi vine să-l cred... cel puțin pentru moment...!"

— Carl, este un lucru pe care totuşi nu-l înțeleg: acel ceva roşu ardea în diafragma dumitale şi a provocat zgomotul? Sau apropierea zgomotului ți-a fost sugerată de transformarea diafragmei dumitale într-o „boltă strălucitoare"?

— Nu încerca să bagatelizezi lucrurile. Inexplicabilul nu poate fi decât observat fără a fi trecut prin prisma rațiunii. Dar pentru noi, ca cercetători, negarea inexplicabilului înseamnă închiderea unuia din principalele izvoare ale minții iscoditoare a omului. Ştiu însă că nu doreşti să mai discutăm despre asta. Să ne întoarcem la subiectul pe care îl abordasem înainte de cină, respectiv la cele două diviziuni ale subconştientului, cea personală şi cea colectivă. Diviziunea personală cuprinde toate achizițiile propriei existențe, aşadar lucrurile uitate, reprimate, percepute subliminal. Dar în afara acestora există şi alte achiziții care îşi au originea în mecanismele psihice ale speciei umane, respectiv în structura creierului, transmisă ereditar. Aici sunt incluse asocierile mitologice, motivele şi imaginile care pot țâşni din nou la orice vârstă şi în orice loc, fără o tradiție istorică sau migrație. Acesta e conținutul subconştientului colectiv.

Sigmund îi conduse pe soţii Jung până la hotelul lor, aflat în vârful dealului. Hotelul Regina devenise reşedinţa tuturor doctorilor şi pacienţilor care veneau la Viena ca să-l vadă pe *Herr Professor* Sigmund Freud.

Întors acasă, Sigmund îşi sprijini capul în palme. Se simţea neliniştit din cauza incidentului cu trosnetul, mai ales pentru că, la un moment dat, fermecat de personalitatea covârşitoare a lui Jung, aproape că fusese convins de existenţa unor asemenea fenomene.

Dar îndoielile îi fură în curând spulberate. Două nopţi mai târziu, în timp ce şedea la masa lui şi lucra liniştit la un articol, se auzi din nou un trosnet dinspre bibliotecă. Cu un oftat de uşurare, îşi dădu seama că zgomotul era determinat de uscarea scândurilor verzi pe care le folosise pentru rafturi.

La sfârşitul lui aprilie, reverendul Oskar Pfister, în vârstă de treizeci şi şase de ani, originar din Zürich, căsătorit şi cu mai mulţi copii, făcu pelerinajul până în Berggasse după o corespondenţă de patru luni.

Oskar Pfister avea o personalitate efervescentă care îi copleşi pe toţi membrii familiei. În timpul mesei, toţi copiii voiau să-i capteze interesul, iar Oskar Pfister li se adresa fiecăruia în parte... sau cel puţin aşa îşi închipuiau ei. Era pentru prima oară când, după cină, copiii îl sechestrau pe musafir.

— Sunt sigur că preferă să stea cu noi decât să discute medicină la tine în birou, zise Oliver.

Sigmund zâmbi şi îi spuse lui Pfister:

— Să nu-ţi imaginezi că aşa se întâmplă de fiecare dată când aduc câte un prieten la masă. De fapt, numai lui Sandor Ferenczi i-au făcut o asemenea primire. Foarte bine, copii, luaţi-l pe părinte cu voi în salon câteva clipe. Dar după aceea va trebui să-l lăsaţi să vină la mine.

Reverendul Oskar Pfister cumpărase cărţile lui Sigmund imediat ce apăruseră în librăriile din Zürich şi era convins, pe baza experienţei dobândite cu enoriaşii săi, dar mai ales cu copiii în cadrul orelor de religie, că psihanaliza pornea de la nişte principii sănătoase şi ar fi trebuit transformată pentru folosul educaţiei publice.

— Poate că aţi vrea să ştiţi, domnule profesor Freud, de ce am optat iniţial pentru meseria de profesor. Totul a început la grădiniţă, când unul din micii mei colegi a adormit în timpul orei şi a fost bătut de educatoare! N-am putut să uit niciodată expresia de suferinţă de pe chipul acelui copil bolnav în clipa în care a vomitat peste hainele femeii ce încerca să-l disciplineze în felul acesta. A murit câteva zile mai târziu. Ne-am cântat cântecele de jale la mormântul lui deschis... Când ne-am mutat la Zürich, am intrat într-o şcoală publică unde am încăput pe mâinile unui pedagog alcoolic. Acesta încerca să ne vâre învăţătura în cap altoindu-ne cu o riglă uriaşă. S-a bucurat în mod deosebit când a dat peste două fetiţe înapoiate mintal, pe care şi-a propus să le înveţe să citească bătându-le sălbatic. Bineînţeles că n-a reuşit, însă individul resimţea o plăcere perversă să le chinuiască.

— Părinte Pfister, când v-aţi îndreptat spre teologie ştiaţi că puteţi s-o combinaţi cu învăţământul?

— În linii mari. La Universitatea din Basel am asistat la mai multe prelegeri de psihologie decât de teologie. Era cât pe-aci să nu obţin diploma de doctor în filosofie. Deşi n-am contestat niciodată harul divin, am început să-mi pun anumite întrebări în legătură cu credinţa creştină în miracole. Convingerile prea ortodoxe mă înspăimântau, căci descopereau absenţa

iubirii şi a înţelegerii pentru ceea ce aţi numit dumneavoastră „nefericirea omenească obişnuită".

Sigmund îşi zise în sinea lui: „Are o trăsătură comună cu Adler, Jung, Ferenczi: radiază empatie".

Se simţea că omul acesta înţelege condiţia umană şi n-o condamnă. Dar, aşa cum aflase de la profesorii lui şi, ulterior, de la superiorii lui din ierarhia bisericească, nimeni nu se putea bucura de independenţă. Aceasta reprezenta stânca credinţei. Era un mare luptător pentru ceea ce definea el drept etica creştină: dragostea pentru aproape. Refuzase deja o catedră prestigioasă la Universitatea din Zürich, pentru că prefera să rămână în parohia sa şi să lucreze cu adolescenţii.

— Aşa cum vă spuneam în scrisorile mele, nici nu ştiţi ce mult înseamnă pentru mine, ereticul care nu se căieşte, prietenia unui cleric protestant.

— *Herr Professor,* potrivit tradiţiei iudeo-creştine, şi dumneavoastră sunteţi un bun creştin.

Sigmund chicoti.

— Unul dintre prietenii mei de la Praga, Christian von Ehrenfels, care tocmai a publicat un volum despre etica sexuală, ne-a numit „protestanţi sexuali". Spuneţi-mi, nu întâmpinaţi dificultăţi în predarea religiei celor patru sute de copii din districte atât de diferite?

— Nu-i pot disciplina pe elevi decât adoptând un stil cât mai vioi de predare. Dacă un elev adoarme, este vina mea. În al doilea rând, prezint religia ca pe o salvare, o sursă de bucurie şi un suport în momentele de restrişte.

— În vremurile de demult, religia a contribuit la atenuarea nevrozelor, confirmă Sigmund. Psihanaliza în sine nu este nici religioasă, nici non-religioasă, ci un instrument cu care atât preotul, cât şi mireanul pot acţiona în sprijinul celui care suferă.

Pfister era tulburat.

— Cu adulţii, da. Trebuie să mă pregătesc ca să-i pot ajuta pe cei care vin la mine fără să ştie de ce suferă. Dar ce facem cu copiii?

— Ce e cu copiii?

— Foarte puţini dintre profesorii noştri ştiu ce se petrece în mintea unui copil, ca să nu mai vorbim de subconştientul lor. Trebuie să le predăm principiile freudiene. Dacă putem să-i îndrumăm pe cei tineri spre un Dumnezeu iubitor şi spre un dascăl luminat, jumătate din problemele lor vor fi rezolvate. Aceasta este ambiţia vieţii mele...

5

Familia Freud era tot mai unită pe zi ce trecea. Alcătuiau o familie fericită, deşi programul de lucru al lui Sigmund în lunile de iarnă era foarte încărcat. La ora şapte dimineaţa făcea duş, îl aştepta pe bărbier să-i ajusteze părul şi barba, apoi lua micul dejun împreună cu Martha şi cu copiii. Mânca un sandviş şi bea o cafea, răsfoind între timp ziarul *Neue Freie Presse.* La ora opt era deja la el în birou, gata să-şi primească primul pacient, în vreme ce copiii plecau la şcoală, iar Martha se ducea la cumpărături. Sigmund nu-şi mai permitea micul *Gulasch* de la ora unsprezece, nici cafeaua de la cinci după-amiază. Singurul capriciu la care nu renunţase erau trabucurile. În

fiecare seară, după cină, se ducea până la tutungeria de lângă biserica Michael să-şi cumpere cele douăzeci de trabucuri care reprezentau rația lui zilnică.

După ani întregi de suişuri şi coborâşuri, clientela lui era acum constantă, la fel ca şi rutina lui săptămânală. Analiza zece până la doisprezece pacienți pe zi şi-i trimitea pe unii dintre ei medicilor mai tineri din grupul de psihanaliză. Venitul devenise mai stabil, şi astfel reuşi să cumpere asigurări pe viață pentru Martha şi să investească o parte din economii în polițe guvernamentale, destinate învățăturii şi excursiilor copiilor săi.

Sigmund era un tată iubitor, care nu le impusese progeniturilor sale restricții prea mari. În multe familii mai sobre din Viena era considerat excesiv de îngăduitor. Dar atâta timp cât îşi îndeplineau îndatoririle şi obțineau rezultate bune la şcoală, îi lăsa să ia singuri deciziile care îi priveau. Imediat ce fură suficient de mari ca să călătorească, îi trimise în excursii în Germania, în Olanda şi în Italia. Sophie avea şaisprezece ani, era fiica mijlocie, spiriduşul fericit al familiei, cunoscută sub numele de „copil de duminică".

Sigmund şi Anna, care avea acum treisprezece ani, erau legați prin cele mai puternice sentimente de dragoste şi înțelegere. Ernst, în vârstă de şaptesprezece ani, fusese poreclit „norocosul" de ceilalți membri ai familiei pentru că tot ceea ce-şi dorea şi tot ceea ce făcea părea să iasă bine. Apartamentul de pe Berggasse era deseori plin de tineri, deşi Martha nu dădea nici o petrecere specială pentru ei.

Martha îşi îndeplinea îndatoririle curente cu aceeaşi conştiinciozitate ca şi Sigmund. Nu putea să stea jos în timpul zilei şi să citească o carte fiindcă mama ei îi atrăsese atenția că n-ar fi fost o comportare potrivită pentru stăpâna casei. Sigmund o invita adesea să meargă cu el la plimbarea de după-amiază sau de seara, dar ea accepta să-l însoțească numai dacă avea un scop precis: să ducă corecturile la Deuticke sau la Heiler, să meargă la tutungerie să-şi cumpere trabucurile. Dacă dorea, pur şi simplu, să se plimbe o oră până la Schottentor şi apoi pe Ringstrasse, ea răspundea:

— Mulțumesc, nu, am făcut destulă mişcare astăzi.

Pentru Martha, serile erau momentul cel mai plăcut al zilei.

Când Sigmund avea pacienți până seara târziu, *Tante* Minna lua masa cu copiii şi îi lăsa pe Martha şi pe Sigmund să petreacă liniştiți o oră împreună. Uneori îşi aducea corespondența sau un manuscris în birou şi lucra acolo, în timp ce ca şedea alături şi citea din Thomas Mann sau Romain Rolland.

Pentru toată lumea devenise cât se poate de clar că Minna este născută să fie *Tante.* Cei şase copii ai familiei Freud erau în egală măsură ai ei şi ai Marthei. Niciodată nu le înşelase aşteptările. De asemenea, nu se amesteca în administrarea casei. Dacă vreunul din servitori venea s-o întrebe ceva, *Tante* Minna îl îndruma către *Frau Professor.*

Alcătuiau o familie harnică şi unită, care trăia într-o armonie desăvârşită. Una din calitățile pe care Sigmund le aprecia în mod deosebit la o femeie era blândețea. Copiii moşteniseră cu toții ceva din firea blajină a Marthei.

Într-una din ultimele zile ale anului 1908, Sigmund primise o scrisoare de la preşedintele G. Stanley Hall de la Universitatea Clark din Worcester,

Massachusetts; acesta îl invita în America să țină un ciclu de prelegeri cu ocazia împlinirii a douăzeci de ani de la întemeierea universității. Preşedintele Hall, un pedagog cunoscut şi foarte respectat, care preda psihanaliza freudiană la orele sale de curs, scria:

„Deşi nu am avut onoarea să vă cunosc personal, mă interesez îndeaproape de munca dumneavoastră. Am studiat cu multă atenție lucrările dumneavoastră, precum şi pe cele ale adepților dumneavoastră."

Sigmund ştia că lucrul acesta este adevărat, deoarece, cu numai un an în urmă, Hall publicase o carte intitulată *Adolescența,* în care se referise de cinci ori la *Isteria.* În lucrarea sa, *Adolescența,* profesorul Hall prezisese că lucrările dr. Sigmund Freud vor deveni foarte importante pentru psihologia artei şi a religiei.

În scrisoarea sa, preşedintele Hall îl invita pe Freud să vină în America în prima săptămână a lunii iulie, contra unui onorariu de patru sute de dolari, căci în Statele Unite era deja pregătit terenul pentru întâlnirea cu întemeietorul psihanalizei şi descoperitorul subconştientului. Prelegerile lui Freud vor „marca începutul unei ere noi în istoria acestor studii în țara noastră".

În timpul unei pauze, Sigmund duse scrisoarea în celălalt apartament, ca să i-o arate Marthei, şi exclamă:

— Este pentru prima oară că mă invită o universitate să-mi expun convingerile. Mă simt foarte măgulit.

— Bineînțeles că o să te duci.

— Din păcate, nu. Universitatea asta se află la o distanță de peste şase mii de kilometri şi înseamnă o săptămână de călătorie pe mare. Onorariul de patru sute de dolari îmi va acoperi cheltuielile, însă voi pierde o lună de practică medicală, într-o perioadă de vârf.

— Ce păcat! exclamă Martha. Ai fi avut şansa să vezi Statele Unite şi să le dai o mână de ajutor lui Brill şi Jones. Ce prostie din partea noastră că nu economisim bani decât pentru o eventuală nenorocire. Cred că ar trebui să deschidem un cont separat la bancă pentru împrejurări fericite.

Preşedintele Hall nu era omul care să se dea bătut atât de uşor. Răspunse la scrisoarea de scuze a lui Sigmund cu o contrapropunere: onorariul va fi de şapte sute cincizeci de dolari, iar dr. Freud îşi va ține prelegerile în septembrie, la Universitatea Clark, care îi va conferi titlul onorific de Doctor în Drept.

— Acum nu mai ai încotro! exclamă Martha entuziasmată. Preşedintele Hall ți-a blocat toate posibilitățile de retragere.

Sigmund zâmbi timid.

— Nimeni nu dă cu piciorul unui titlu de Doctor în Drept. Este cel mai vechi şi mai prestigios titlu onorific care există în momentul de față. Probabil că va fi şi singurul pe care îl voi primi, aşa că va trebui să profit de ocazie. Aş putea să-mi scriu prelegerile în timpul călătoriei. Ce-ar fi să-l întreb pe Sandor Ferenczi dacă n-ar vrea să vină şi el cu mine?

Membrii Societății de psihanaliză din Viena fură nespus de emoționați când Sigmund le arătă scrisoarea. Alfred Adler vorbi în numele tuturor:

— Este încă un pas pe calea oficială spre recunoaştere. Trebuie să luăm cu asalt universitățile, acesta reprezintă terenul cel mai fertil pentru ideile noi. Este o ocazie rară, domnule profesor Freud şi sunt încredințat că veți face în aşa fel ca prelegerile să vadă lumina tiparului.

Ferenczi acceptă imediat să-l însoțească. Sigmund fu încântat să afle că, între timp, şi Jung primise o invitație din partea Universității Clark, pentru a

ține prelegeri pe tema testelor de asociere pe care le făcea la Zürich. Şi Jung urma să primească titlul onorific de Doctor în Drept. Când le împărtăşi noutățile Minnei şi Marthei la masă, Sigmund exclamă:

— Asta amplifică importanța întregii chestiuni! Trebuie să-i scriu lui Jung chiar astăzi şi să-l invit să meargă împreună cu mine şi cu Ferenczi.

6

Anul 1908 se dovedi foarte rodnic. Revistele ştiințifice îi publicară cinci articole: *Scriitorii şi visul în stare de veghe, Fanteziile isterice şi legătura lor cu bisexualitatea, Moralitatea sexuală „civilizată " şi bolile nervoase moderne, Asupra teoriilor sexuale referitoare la copii.* Abia când apăru monografia *Caracterul şi erotismul anal,* asupra lui se dezlănțui furtuna. Cei mai inteligenți dintre adversari îl numeau acum, şoptind cu mâna la gură, „rahatul" şi „gaura de c... a creației".

În lucrare arăta că fiecare copil are la dispoziție pentru excitarea sa sexuală anumite părți ale corpului, cum ar fi organele genitale, gura şi anusul, pe care le-a numit zone erogene. Discuțiile cu pacienții adulți îl conduseseră la concluzia că unii copii resimt o puternică excitație în zona anală. Prima lor caracteristică era faptul că refuzau să-şi golească intestinele, pentru că posibilitatea de a-şi exercita controlul asupra defecației le dădea o şansă timpurie de autoafirmare. Le mai făcea plăcere şi faptul că le creau astfel probleme mamelor lor. Aceşti indivizi deveneau mai târziu fascinați de propriile fecale, erau mândri de producția lor, petreceau un timp considerabil studiindu-le, puneau semnul egalității între bunăstare şi fecale, ajungând aproape să le idolatrizeze. Dacă părinții doreau atât de mult ca bebeluşul să aibă scaun, nu era oare acesta cel mai valoros cadou pe care îl putea el oferi?

Idiosincrazia dispărea pe măsură ce copilul se maturiza, iar interesul său se deplasa dinspre zona anală către organele genitale. Dar aceasta îşi punea definitiv pecetea asupra caracterului. Aproape fără excepție, asemenea oameni deveneau ordonați, punctuali, parcimonioşi şi încăpățînați, trăsături de caracter care derivau din sublimarea erotismului anal. Sigmund tratase multe cazuri de constipație cronică pe care interniştii nu reuşiseră să le vindece. Acestea erau, de fapt, nevroze bazate pe străvechea identificare a fecalelor cu aurul.

„Nu vreau să renunț la bogăția mea."

Aducând în planul conştiinței originea acestei tulburări, Sigmund reuşea să le aline pacienților suferința, deşi uneori trebuia să-i conducă până în străvechiul Babilon: „Aurul reprezintă fecalele Infernului". Însă nu toți pacienții erau în stare să facă tranziția. Un număr considerabil de homosexuali care-i solicitau ajutorul lui Sigmund nu depăşiseră faza erotismului anal.

Sigmund îşi reaminti izbucnirea de furie provocată de publicarea în premieră a constatărilor sale referitoare la sexualitatea copiilor. Îi spuse lui Otto Rank, care cataloga un teanc de reviste recent sosite, că până şi medicii îşi reprimă amintirile legate de sexualitatea infantilă.

— Tot ce au de făcut este să se ducă cu gândul înapoi, murmură Rank, cu ochii lui enormi din spatele ochelarilor cu lentile groase.

— Exact. Oamenii mai în vârstă au nevoie de multă ingeniozitate pentru

a trece cu vederea asemenea activități sexuale timpurii sau pentru a le explica în vreun fel. Dar cine a spus că rasa umană nu este ingenioasă? Pot să transform un adevăr limpede într-un fals şi să vând apoi iluzia unei societăți credule ca şi când ar fi o relicvă sfântă.

— Nu va fi chiar atât de uşor, domnule profesor. Dumneavoastră îi învățați pe oameni că nici un adevăr nu este urât şi nici o minciună nu este frumoasă.

Sigmund îl bătu pe umăr pe tânărul Rank.

— Du-te la universitate, Otto, şi ia-ți diploma. Vei fi primul nespecialist care va practica psihanaliza şi în felul acesta ne vei ajuta şi pe noi să ne facem treaba.

Efervescența creatoare a lui Sigmund se datora sursei bogate de materiale din iarna aceea şi din primăvara care urmase. Pentru el, învățarea reprezenta un proces de creştere. Unul dintre pacienții lui era un tânăr bărbat cultivat şi sofisticat, care fetişiza veşmintele, îmbrăcându-se întotdeauna extrem de elegant şi pretinzând acelaşi lucru tuturor femeilor cu care se afişa. Din cauza fixației făcute asupra mamei sale, devenise impotent. Şi nu era de mirare, căci mama îl iubea cu patimă şi-i permitea s-o privească atunci când se îmbrăca şi se dezbrăca. În fragedă copilărie fusese fascinat de excrementele sale. De la opt la zece ani, ținuse o bucată de cârnat tare fixată în rect, rupând câte o bucățică din el când îşi făcea nevoile. De asemenea, fetişiza şi pantofii, remarcându-se printr-un simț al mirosului deosebit de dezvoltat. Sigmund ştia de la alți pacienți că „fetişizarea pantofilor deriva dintr-o plăcere olfactivă originară provocată de piciorul murdar", reminiscență din perioada în care strămoşii noştri mergeau în patru labe, cu nasul aproape de pământ, iar simțul olfactiv le asigura o apărare mai bună, provocându-le acelaşi timp şi plăcere. Dr. Freud avea acum pentru prima oară posibilitatea să facă o legătură între „plăcerea olfactivă coprofilă" a pacienților din anii copilăriei şi actuala fetişizare a piciorului şi a pantofului. Cu ajutorul psihanalizei, tânărul îşi recăpătă potența, dar rămase incapabil să trăiască plăcerea.

Un caz aparte l-a reprezentat o tânără foarte atrăgătoare care îşi adora propriile picioare, îşi petrecea ore în şir masându-le cu cremă şi făcându-şi pedichiura. După aceea cutreiera magazinele din Viena şi cumpăra pantofi de toate culorile şi modelele posibile, uneori câte zece perechi pe zi, aşezându-le alături de celelalte câteva sute cu care îşi burduşise dulapurile. Soțul ei venise la dr. Sigmund Freud ca să-i ceară ajutorul, căci femeia nu numai că îşi neglija gospodăria şi copiii, dobândind în acelaşi timp reputația unei persoane oarecum țicnite, dar ruina familia cu cheltuielile sale. Ar putea oare dr. Freud s-o ajute pe soția lui să se înzdrăvenească?

După mai multe şedințe, Sigmund află că femeia cumpăra pantofii ca ornament pentru propriile picioare. Spre deosebire de fetişizarea piciorului din cazul precedent, de astă dată tulburarea nu era corelată cu plăcerile olfactive. Lucrul acesta îl derută la început. Însă după un timp descoperi că pacienta se întoarce tot mai des la amintirile ei cele mai vechi, de pe vremea când îşi închipuia că ea, ca şi frățiorul ei mai mic, avea un penis. Avusese nevoie de foarte mult timp ca să-şi dea seama că clitorisul ei nu va creşte şi nu se va transforma în penis. Deziluzionată, făcuse o deplasare în jos şi se îndrăgostise de propriile picioare. Sigmund o conduse încet spre această descoperire şi obținu din nou o vindecare parțială: tânăra încetă să mai cumpere pantofi, dar continuă să-şi maseze picioarele şi să-şi facă pedichiura în fiecare zi.

În aceeaşi perioadă se prezentă la cabinet un bărbat deosebit de inteligent, care suferea însă de eritrofobie, teama de culoarea roşie, asociată, de regulă, cu sângele. Era al treilea caz de acest fel de care se ocupa. Omul se plângea de transpirații abundente şi de congestionări ale feței, făcea crize de furie din senin şi refuza să se bărbierească de teamă ca nu cumva să se taie şi să vadă sânge. Se simțea în largul lui numai în încăperi foarte friguroase. Sigmund diagnostică o isterie anxioasă, dar nu reuşea s-o plaseze printre nevrozele sexuale. La baza anxietății părea că se află ruşinea. Dar ce anume i-o provoca? Pacientul, care era cunoscut în Viena ca mare cuceritor şi „escroc sentimental", scoase în cele din urmă la iveală materialele din copilărie: cunoştințe sexuale dobândite prea de timpuriu, ocazionate de discuțiile părinților despre actul sexual în termeni pe care copilul de şase ani n-avea cum să-i înțeleagă. Sigmund scrise:

„Eritrofobia constă în ruşinea din motive inconştiente".

Primul caz rămăsese nerezolvat după un tratament de cinci ani, chiar dacă omul se descurcase în viață. Cel de-al doilea pacient dispăruse după două săptămâni. Dar acum, când ştia mai multe, nu numai că îl ajută să-şi reia activitatea profesională, dar îi elimină definitiv complexul de Don Juan („Trebuie să cuceresc mereu femei noi ca să-mi dovedesc mie însumi că sunt bărbat!"), astfel încât omul se căsători.

Într-una din zile veni la el un tânăr chinuit de „vise nesănătoase". Auzise că profesorul Freud inițiase o metodă de interpretare a viselor. Ce-ar putea face, de pildă, cu visul ridicol pe care îl avusese noaptea trecută?

— Se făcea că eram tratat de doi profesori universitari care n-aveau nimic comun cu dumneavoastră. Unul dintre ei îmi făcea ceva la penis. Îmi era teamă de o operație. Celălalt îmi împingea cu putere în gură o bară de fier, aşa că mi-am pierdut doi dinți. Eram legat cu patru frânghii de mătase.

Analiza scoase la iveală faptul că tânărul nu mai întreținuse până atunci relații sexuale. Deşi frânghiile de mătase indicau o înclinație spre homosexualitate, nu dorise niciodată să aibă legături cu bărbații. În realitate, ideile lui despre actul sexual erau atât de confuze, încât îşi închipuia că bărbații şi femeile fac dragoste masturbându-se împreună. Sigmund interpretă visul în felul următor: teama de operație la penis exprima frica de castrare datând din copilăria lui. Bara de fier care îi era împinsă în gură semnifica actul felației, prezent în subconştientul lui dintr-o dorință timpurie, reprimată. Pierderea dinților constituia prețul vinovăției pe care se autopedepsea să-l plătească pentru actul de perversitate.

Un caz uluitor fu descoperit într-un azil special, pentru că părinții copilului, disperați, tăinuiseră nevroza acestuia. Sigmund ajunse la sanatoriu la timp pentru a-l observa într-un moment de criză,

când simula actul sexual sau furia împotriva acestuia; în timp ce se zvârcolea, scuipa mereu, prin analogie cu ejacularea spermei. Criza era însoțită şi de halucinații auditive: o combinație de isterie şi de nevroză obsesivă, care putea fi vindecată. Dar mai exista şi o *dementia praecox,* pe care nu era în stare s-o trateze. Sigmund rămase mult timp alături de pacient şi îşi dădu seama că simularea coitului, furia şi scuipăturile erau determinate de faptul că îşi văzuse părinții în timpul actului sexual. Spre marea bucurie a părinților, Sigmund reuşi să stăvilească aceste izbucniri. Apoi îi trecu prin minte să-i facă şi un examen fizic şi descoperi, spre marea lui surprindere, că organele lui genitale erau infantile.

— Îmi pare foarte rău, le spuse el părinților, dar nu pot să vă dau speranța unei vindecări.

În perioada următoare se înregistră un aflux de pacienți bărbați. Unul dintre cei mai interesanți, un pacient pe care îl descrise ca pe un „masochist mental", agresiv şi sadic, inversase aceste elemente din dorința de a se autopedepsi prin umilire şi tortură mentală. În această situație, nu numai că ajunsese să rupă relațiile cu ceilalți, dar se şi autodistrugea. Dificultățile lui începuseră cu mulți ani înainte, când îşi maltratase fratele mai mare, față de care se simțea atras de o manieră sexuală reprimată. Întrucât pacientul nu era dispus să facă asociații libere de idei, Sigmund fu nevoit să recurgă la interpretarea viselor pe care omul nu ezita să i le povestească.

— Visul meu se compune din trei părți: mai întâi, fratele meu mai mare mă bate. Apoi, doi adulți se mângâie unul pe altul, ca doi homosexuali. În al treilea rând, fratele meu şi-a lichidat afacerea pe care aş fi dorit s-o preiau eu în calitate de director.

— A fost un vis-dorință de tip masochist, îi explică Sigmund şi poate fi tradus în felul următor: „Îmi merit soarta dacă fratele meu va lichida afacerea drept pedeapsă pentru toate chinurile pe care a trebuit să le îndure din partea mea". Văzând că pacientul acceptă această interpretare, Sigmund adăugă: în planul sexualității, o serie de persoane prezintă o componentă masochistă care derivă dintr-o agresivitate transformată în inversul acesteia.

În continuare, analiza decurse în bune condiții, permițându-i lui Sigmund să evidențieze elementele de sadism şi masochism ce se aflau în subconştient ca fețe opuse ale aceleiaşi monede, precum şi modul în care aceste componente ale copilăriei afectau ulterior caracterul şi acțiunile adultului.

7

Veni şi timpul să plece în Statele Unite. În ziua de nouăsprezece august, într-o vilă din Tirolul de Nord, familia şi luă rămas-bun de la el, acoperindu-l cu sărutări. Era într-o dispoziție excelentă. Trecu prin Oberammergau, îndreptându-se spre München. Aici făcu o indigestie şi călători în condiții proaste până la Bremen. Se simți ceva mai bine după ce făcu o baie fierbinte la hotel, se plimbă prin oraş şi prin docurile multicolore şi îi scrise Marthei trei scrisori separate, împărtăşindu-i impresiile sale de călătorie.

Carl Jung şi Sandor Ferenczi sosiră la timp pentru ca Sigmund să-i poată invita la prânz. Comandă o sticlă de vin pentru a sărbători evenimentul. Jung refuză să încalce regula abstinenței totale, moştenită de la Bleuler şi de la Forel. Sigmund şi Ferenczi îl convinseră însă că un păhărel de vin nu putea să-i facă rău. În cele din urmă, Jung cedă. Dar vinul avu un efect ciudat asupra lui. Începu să vorbească foarte animat de aşa-numitele cadavre din mlaştini care urmau să fie găsite în Europa de nord: era vorba de oameni preistorici care fie că se înecaseră în mlaştini, fie fuseseră îngropați acolo cu sute de mii de ani în urmă. Acizii din apa mlaştinii dizolvaseră oasele, însă conservaseră perfect pielea şi părul. Era un proces de mumificare naturală, pe parcursul căruia trupurile fuseseră presate de greutatea turbei. Însă vinul îi juca o festă lui Jung. În loc să localizeze cadavrele acoperite de turbă în Scandinavia, spuse că mumiile urmau să fie găsite în pivnițele din Bremen. Sigmund întrebă:

— Dar de ce te interesează aşa de mult aceste cadavre?

— Pentru că m-au fascinat întotdeauna. Numai aşa putem vedea cum

arătau bărbaţii şi femeile cu mii de ani în urmă. Întrucât mă aflu în oraşul acesta unde sunt îngropate cadavrele, aş vrea să văd câteva din ele.

— Nu prea cred că mumiile alea din turbă o să ne facă bine după şniţelul pe care tocmai l-am mâncat, spuse Sigmund. Şi apoi, cadavrele au fost excavate de exploatatorii de turbă cu mult mai la nord, în Danemarca şi în Suedia.

Jung puse furculiţa jos, se îndreptă de spate, scutură din cap buimăcit şi exclamă:

— Aveţi perfectă dreptate. Atunci de ce credeţi că am transportat cadavrele astea atât de departe, tocmai până la Bremen? Spuneţi că asemenea greşeli nu sunt niciodată întâmplătoare. Care ar fi explicaţia?

Sigmund simţi că ameţeşte, apoi leşină. Încercase să soarbă o înghiţitură de vin, dar nu reuşise. Când îşi reveni, stătea întins pe o canapea în biroul directorului. Jung îl ridicase de pe podea, unde căzuse, dar îl dusese atât de firesc, încât aproape nimeni din restaurant nu-şi dădu seama ce se întâmplase. Ferenczi îi ţinea o pungă cu gheaţă la cap. În clipa în care deschise ochii, îl văzu pe Jung aplecat deasupra lui.

— Grozav lucru! Eu beau prima picătură de vin în cincisprezece ani şi dumneavoastră leşinaţi! Serios, ce s-a întâmplat cu dumneavoastră?

Sigmund se ridică în capul oaselor. Capul însă i se mai învârtea.

— Nu ştiu. Poate că am mâncat ceva ce nu mi-a priit la München. Poate că n-am dormit toată noaptea în tren, în drum spre Bremen. Poate că am fost emoţionat la gândul că mâine mă îmbarc pentru America. N-am mai leşinat niciodată în viaţa mea, aşa că trebuie să fie o cauză ceva mai profundă. Toată discuţia aceea despre cadavre m-a enervat. Eu mă aflam la Bremen, nu cadavrele din turbă. Să fie oare vreo legătură? Mi-aţi dorit vreo clipă moartea? Acesta a fost ultimul gând, absolut insuportabil, de care îmi amintesc înainte să-mi pierd cunoştinţa.

Intrară în portul New York în după-amiaza însorită a zilei de vineri, 27 august. Sigmund stătea chiar la prora, între Jung şi Ferenczi când le apărură în faţa ochilor contururile Manhattanului. Mai întâi văzură o linie înaltă, estompată, apoi siluetele clădirilor se desenară cu precizie: înalte, maiestuoase, înălţându-se parcă direct din apa golfului. Sigmund era fascinat de conturul insulei, cu vârful ascuţit de la Battery care se lărgea treptat pe măsură ce înaintau spre nord. Îşi spuse în sinea lui:

„Mă întreb dacă privesc Statele Unite aşa cum le-a privit Eli Bernays. El căuta aici un cămin nou şi un nou mod de viaţă şi probabil că se întreba: «Oare aici îmi este locul? Am să devin american?». Milioane de europeni şi-au pus aceeaşi întrebare când au văzut această privelişte emoţionantă. Dar eu am venit aici numai pentru câteva săptămâni. După ce voi termina de prezentat conferinţele, am să mă duc la hotel, am să-mi iau bagajul şi am să mă întorc la Viena".

În timp ce treceau pe lângă Statuia Libertăţii, Sigmund exclamă:

— Ce surpriză or să aibă când ne vor auzi!

Jung se întoarse spre el şi spuse binevoitor:

— Ce ambiţios sunteţi!

A. A. Brill îi aştepta la chei ca să le ureze bun venit. Făcea impresia că ar vrea să-i îmbrăţişeze pe fiecare din cei trei bărbaţi, atât de tare se bucura de sosirea lor în Statele Unite. Singurul reporter venit să întâmpine vasul fu atât de puţin impresionant de micul grup, încât stâlci numele lui Sigmund.

În ziarele de a doua zi se anunța că „Profesorul Freund de la Viena" sosise în țară. Însă descoperise că stewardul de la cabine citea *Psihanaliza vieții cotidiene,* aşa că nu se simți câtuşi de puțin lezat. Tânărul îi spusese:

— Dr. Freud, ştiu că tot ceea ce ați scris în această carte este adevărat, pentru că am trecut eu însumi prin experiențe similare.

Când ieşiră din vamă, se făcuse deja întuneric şi Brill îi ceru vizitiului să-i ducă în centru, la Hotelul Manhattan, pe Bulevardul 5 colț cu Strada 42. Acolo i se înmână lui Sigmund o scrisoare: preşedintele Hall îl invita să fie oaspetele său în săptămâna cât va sta în Worcester. Sigmund încercă să-i telefoneze surorii sale, Anna, dar aceasta era plecată împreună cu soțul ei în vacanță.

În timp ce Brill îi ajuta pe Jung şi pe Ferenczi să se instaleze cât mai confortabil, Sigmund plecă din nou în oraş, nerăbdător să cunoască New York-ul cu simțul tactil, aşa cum făcuse şi la Paris, când se dusese să lucreze la Salpêtrière: să străbată străzile cu piciorul, să simtă pavajul sub tălpi, să studieze vitrinele, să privească la chipurile oamenilor care treceau grăbiți pe lângă el ca să ajungă acasă şi să se aşeze la masă împreună cu familiile lor. Nimeni nu mergea agale, erau parcă angrenați cu toții într-o cursă contracronometru, ca şi când consacraseră muncii mai mult decât suficient timp şi acum fiecare dorea să se întoarcă în atmosfera de siguranță de acasă.

Brill îi strecurase în buzunar un plan al oraşului. Pe Bulevardul 5 se făceau săpături acolo unde urma să se construiască o mare bibliotecă. Străbătu apoi cu pasul lui uşor şi vioi Bulevardul 5, trecând pe lângă case elegante, pe lângă biserici şi magazine scumpe.

Se întoarse la Hotelul Manhattan obosit, dar triumfător. New York City nu-i mai era străin, deşi nu văzuse din el decât vreo douăzeci de cvartale. Îi produsese o puternică impresie datorită energiei sale clocotitoare şi aglomerărilor uriaşe de oameni, totdeauna grăbiți. Oraşul cu clădirile sale înalte arăta, suna şi aproape că şi avea alt gust decât oricare alt oraş pe care îl cunoscuse.

Brill îi invită la o cină uşoară şi, întrucât erau în picioare de la cinci dimineața din cauza febrei debarcării, îi trimise mai devreme la culcare. Promise că va reveni a doua zi dimineață, la micul dejun, şi vor face împreună un tur al oraşului.

Îşi începură vizita de la Battery, de unde se desfăşura o privelişte impresionantă asupra golfului. Trecură apoi pe lângă clădirile marilor firme de pescuit, străbătură câteva intersecții şi ajunseră în Wall Street, un canion îngust plin de arome de cafea şi mirodenii.

Sigmund îşi exprimă dorința să viziteze aşezările străinilor, aşa că Brill îi duse în Cartierul de Est, plin de tarabe asemănătoare celor din Naschmarkt. Apoi merseră spre sud, în Chinatown, cartierul chinezesc, unde Sigmund văzu pentru prima oară chinezi cu părul lung, împletit în cozi pe spate şi îmbrăcați în haine de mătase neagră sau halate de satin cu mâneci foarte largi. Aceştia vorbeau între ei cu voci pițigăiate şi intrau în magazinele unde se vindeau mâncare şi ierburi chinezeşti exotice.

Brill îi conduse pe prietenii săi neobosiți prin cartierul pitoresc al italienilor din preajma străzii Houston, apoi trecură prin Bowery, unde îi priviră la lucru pe artiştii care executau tatuaje pe pielea marinarilor. Când decise că probabil obosiseră, luă o trăsură şi îi conduse la Coney Island, cu admirabilul său Luna Park, cunoscut în toată lumea. Sigmund îl asemui cu un Prater ceva mai mare. Întorşi în Manhattan, vizitară un mare magazin

universal, John Wanamaker, de pe Broadway colț cu Strada 8, în clădirea „Fierul de călcat", cu douăzeci şi nouă de etaje, cea mai înaltă din lume. În pofida înălțimii imobilelor, a varietății bulevardelor şi vehiculelor, ceea ce îi impresionă cel mai mult pe cei trei bărbați fură oamenii.

Întorşi la hotel, Sigmund îşi cufundă picioarele în apa fierbinte din cadă şi îi spuse lui Brill:

— Este pentru prima oară în viață când picioarele mele se declară învinse după o plimbare printr-un oraş. Dar acum înțeleg ce voia să spună Eli Bernays când scria că New York-ul este ca un creuzet uriaş în care se topeşte totul. Oare toate ingredientele se topesc? Şi ce va fi America atunci când focul de sub creuzet se va stinge?

În dimineața următoare, Sigmund îl rugă pe Brill să-l ducă la Metropolitan Museum, ca să vadă antichitățile greceşti. După ce admiră preț de o oră sculpturile de marmură, se întoarse spre Brill şi spuse cu ochi strălucitori:

— Ştiu că mă aflu în țara viitorului. Când spun asta, am în vedere viteza cu care oamenii merg, mănâncă şi vorbesc. Cu toate acestea, mă simt mai fericit aici, în civilizația trecutului.

— E ciudat că spuneți asta, domnule profesor Freud, răspunse Brill, privindu-l cu ochii lui serioşi, cu pleoape grele. Lucrările dumneavoastră vor schimba viitorul în mai mare măsură decât tot ceea ce ați văzut la New York. Dar haideți să mergem la Universitatea Columbia, unde sper să predau cândva psihanaliza freudiană.

În după-amiaza aceea sosi de la Toronto şi Ernest Jones. Se îmbrățişară cu toții plini de efuziune şi în aceeaşi seară cei cinci colegi luară cina la Grădinile de pe Acoperiş de la Hammerstein, unul dintre cele mai moderne restaurante din New York. Sigmund, fu impresionat de restaurantul zgomotos şi elegant, de femeile luxos îmbrăcate şi de bărbații care, după cum spunea Brill, erau importanți oameni de afaceri, pe cale să transforme America într-o mare putere industrială.

— Şi mâncarea lor este la fel de abundentă, mormăi Sigmund după ce terminară masa. Nu cred că îmi prieşte prea mult bucătăria americană. Mâine am să postesc toată ziua.

Înainte să se ducă la culcare, merseră să vadă un film. Sigmund se amuză copios. În dimineața următoare, când se treziră, fură întâmpinați de o vreme mohorâtă, iar situația fu înrăutățită şi mai mult de faptul că toți aveau stomacul deranjat. Plecară pe la jumătatea după-amiezei spre Worcester. Luară tramvaiul până în Strada 42, merseră de-a lungul cheiurilor pe lângă Hudson River, unde se urcară pe un vapor cu puntea vopsită în alb. Fiecare din cei cinci bărbați îşi avea cabina sa. Vaporaşul ocoli Manhattanul, urcă apoi pe East River, trecu pe sub podurile Brooklyn şi Manhattan, străpungând aerul umed şi rece printre barje, şlepuri şi feriboturi. De la Fall River luară trenul spre Boston. În timp ce Ernest Jones le arăta locurile istorice, vechea primărie, biserica veche din nord, apoi portul şi locul unde avea loc ceremonia ceaiului de la Boston, Sigmund îl întrebă în şoaptă:

— Pe unde este pe aici un closet public?

— Mi-e teamă că nu există aşa ceva!

— Ce fel de țară este asta, fără closete publice? Americanii îşi construiesc o civilizație nouă, dar uită una dintre cele mai importante achiziții ale lumii vechi.

— Vedeți, domnule profesor Freud, râse Jones, este o țară puritană, mai inhibată chiar decât Anglia mea victoriană. Procesul eliminării secrețiilor

organismului este ţinut în secret şi nimeni nu vorbeşte despre asta. Ţin să vă asigur însă că veţi fi foarte bine primit în Noua Anglie, pentru că acolo lucrările dumneavoastră sunt deja cunoscute. Anul trecut, când am fost oaspetele dr. Morton Prince la Boston, am petrecut două sau trei seri împreună cu vreo şaisprezece medici şi profesori universitari, inclusiv dr. James Putnam, care este profesor de neurologie la Universitatea Harvard, şi câţiva dintre cei mai renumiţi psihiatri din partea locului. Anul trecut, în mai, profesorul Putnam şi cu mine am citit comunicări despre psihanaliză şi subconştient la o întâlnire din New Haven. Am stârnit un imens interes. Evident, s-au formulat şi critici, dar discuţiile au fost foarte animate. Am mai auzit că vestitul filosof William James va veni de la Harvard ca să asculte prelegerile dumneavoastră. Aţi putea să mă lăsaţi să citesc una sau două înainte să le susţineţi?

Sigmund clătină din cap cu un aer amuzat.

— N-am scris nici un rând. Pe vapor am petrecut şase zile de vacanţă împreună cu Jung şi Ferenczi. Ne-am interpretat unul altuia visele, am jucat câteva jocuri stupide pe punte şi am spus bancuri. Apropo de asta, Jung consideră că ar trebui să-mi limitez prelegerile numai la interpretarea viselor, aceasta fiind cea mai bună cale de a-i câştiga pe americani, ce părere ai?

— Nu v-aş sfătui. Asta înseamnă să restrângeţi considerabil aria discuţiilor. Bineînţeles, trebuie să alocaţi o mare parte din timp interpretării viselor, dar ar fi bine să faceţi şi un tablou al descoperirilor dumneavoastră încă de la bun început, astfel încât publicul să înţeleagă de unde veniţi şi încotro vă îndreptaţi, ştiinţific vorbind.

Când păşi pe podiumul catedrei din aula de la Jonas Clark Hall, o clădire din granit şi cărămidă unde se concentrau principalele activităţi ale campusului, văzu că aula, care avea patru sute de locuri, era plină până la refuz. I se spusese că în public se află câţiva dintre cei mai distinşi membri ai Universităţii Harvard, inclusiv Franz Boas, vestitul antropolog, William James, filosoful şi dr. James Putnam. Nu-şi scrisese prelegerea şi nici nu avea nici un fel de notiţe pe pupitru. În schimb, în cursul dimineţii se plimbase timp de o jumătate de oră cu Ferenczi şi discutaseră structura şi conţinutul prelegerii. Vorbi în germană, rar, pe un ton de conversaţie. O mare parte din public înţelegea limba.

— Doamnelor şi domnilor, sunt conştient de faptul că mă aflu în faţa unui public care aşteaptă mult de la mine. Fără îndoială că datorez această onoare asocierii numelui meu cu psihanaliza, aşadar, o să vă vorbesc despre psihanaliză. Voi încerca să fac o succintă trecere în revistă a principalelor etape care au marcat evoluţia acestei noi metode de examinare şi de tratament. Dacă există un merit în întemeierea psihanalizei, acesta nu-mi aparţine. Eram student şi mă pregăteam pentru examenele finale când un alt medic vienez, dr. Josef Breuer, a aplicat pentru prima oară acest procedeu în anii 1880-1882 unei fete isterice. Să ne oprim puţin asupra acestui caz, pe care îl veţi găsi expus amănunţit în *Studii asupra isteriei,* lucrare publicată ulterior de Breuer împreună cu mine...

Privi spre public şi îşi spuse în sinea sa: „Este ca şi când mi-aş vedea cu ochii visul vieţii: psihanaliza nu mai este un produs al iluziilor mele, a devenit o parte componentă a realităţii".

Vorbi aproape o oră şi fu ovaţionat la sfârşitul prelegerii.

— Mă aşteptam să aud şi obiecţii din partea adversarilor psihanalizei,

zise Jung. Sunteţi în al nouălea cer şi mă bucur din toată inima să constat acest lucru.

— Îţi mulţumesc, Carl, spuse Sigmund, vădit emoţionat. În Europa, mă simt dispreţuit, dar iată că astăzi, aici, câţiva dintre cei mai de vază oameni ai Americii mă tratează de la egal la egal.

— Aşa şi trebuie! Cîştigăm teren aici şi discipolii noştri se înmulţesc.

Sigmund îl bătu părinteşte pe Jung pe umăr.

— Îmi place să te aud folosind cuvântul „ai noştri". Aşa este, sunt discipolii noştri, pentru că dumneata vei fi acela care vei prelua ştafeta atunci când eu nu voi mai putea conduce mişcarea.

Săptămâna de prelegeri se desfăşură neaşteptat de bine. La sfârşitul fiecărei ore, lumea aplauda călduros. Descrise în detaliu procesul prin care indivizii scăpaseră de neplăceri scoţându-şi din subconştient şi, în consecinţă, şi din memorie ideile care deveniseră intolerabile şi care, altfel, ar fi trebuit reprimate, ceea ce ar fi însemnat perpetuarea impulsurilor subconştientului. Descrise şi procesul prin care substitute ale ideilor refulate se strecurau în conştient şi erau legate de sentimentul de neplăcere care existase acolo iniţial, generând obsesii sau fobii.

Îi conduse cu grijă pe ascultători prin domeniul isteriei masculine, al asociaţiei libere de idei, al interpretării viselor, al conceptelor de refulare, regresiune, sexualitate infantilă.

Când abordă problema etiologiei sexuale a nevrozelor, pe care o rezervase pentru prelegerea a patra, recunoscu deschis că, în 1895, când publicase împreună cu Breuer *Studiile asupra isteriei,* încă nu ajunsese la această concluzie ştiinţifică. Le relată dificultăţile pe care le întâmpina din partea pacienţilor când erau solicitaţi să vorbească liber despre viaţa lor sexuală şi recunoscu cu un zâmbet strâmb că:

— În general, oamenii nu sunt sinceri în privinţa problemelor sexuale. Făcu apoi o declaraţie categorică: Cercetarea psihanalitică permite reconstituirea simptomelor pacientului, conducându-l cu o regularitate de-a dreptul impresionantă la impresii din viaţa sa erotică. Aceasta ne demonstrează că impulsurile patogene sunt coroborate cu instinctul erotic. Şi ne obligă să constatăm că, dintre influenţele care conduc la declanşarea bolii, tulburările erotice deţin ponderea cea mai importantă, afirmaţie valabilă în cazul ambelor sexe.

Sunt conştient de faptul că această aserţiune nu va fi acceptată cu uşurinţă. Chiar şi adepţii studiilor mele psihologice înclină să creadă că supraestimez rolul factorilor sexuali. Mă întreabă de ce alte excitaţii mentale nu generează fenomenele pe care le-am descris, respectiv reprimarea şi formarea unor substitute. Nu pot să le spun decât că nu cunosc răspunsul şi nu aş avea nici un fel de obiecţii dacă lucrurile ar sta altfel. Însă experienţa ne demonstrează că celelalte excitaţii sprijină eventual acţiunea factorilor sexuali, însă nu-i pot înlocui... La această întrunire participă câţiva dintre cei mai apropiaţi adepţi şi prieteni ai mei, care au venit împreună cu mine la Worcester. Întrebaţi-i pe ei şi veţi afla că toţi au contestat iniţial importanţa decisivă a etiologiei sexuale, dar în cele din urmă propriile lor experienţe analitice i-au obligat să-şi revizuiască atitudinea.

Ceea ce îl surprindea cel mai tare pe Sigmund era receptivitatea presei. Ziarul *Telegram* din Worcester, deşi se abţinu de la orice fel de referiri critice, făcu efortul să prezinte esenţa gândirii lui Sigmund. *Transcript,* publicaţia conservatoare din Boston, prezentă prelegerile în întregime şi trimise un reporter să-i ia un interviu lui Sigmund acasă la preşedintele Hall. Reporterul

se dovedi extrem de inteligent şi dornic să-şi îmbogăţească cunoştinţele. Drept urmare, interviul publicat în *Transcript* fusese o reproducere exactă a psihanalizei şi a terapeuticii freudiene. Citind articolul, Ernest Jones îi spuse lui Sigmund:

— Ce ironie a soartei! Puritanismul american s-a născut la Boston. Dar iată că, tot aici, un ziar conservator prezintă extrem de favorabil psihanaliza freudiană. Poate că într-adevăr suntem în Lumea Nouă.

A. A. Brill, al cărui statut de cetăţean american recent obţinut îl făcea mai patriot decât cei născuţi în partea locului, adăugă:

— Nu au existat nici un fel de reacţii negative la ideile lui sau la invitaţia pe care i-a adresat-o Universitatea Clark. Am să fac o prorocire chiar acum, la început de drum: ţara aceasta va deveni cel mai fertil domeniu pentru practicarea şi dezvoltarea psihanalizei.

La sfârşitul săptămânii, Sigmund îşi îmbrăcă haina lungă, îşi puse pălăria neagră şi participă la ceremonia din sala de festivităţi de la Clark, alături de Jung, îmbrăcat şi el la fel. Avea sentimentul lucrului bine făcut. Îşi ocupă locul pe scenă. Preşedintele Hall îi puse la gât eşarfa colorată şi citi inscripţia de pe ea:

„Sigmund Freud de la Universitatea din Viena, întemeietorul unei şcoli de pedagogie cu incontestabile realizări, lider al cercetărilor psihologiei sexului, al psihoterapiei şi psihanalizei,

Doctor în Drept".

În timp ce publicul îl ovaţiona, Sigmund se gândea la drumul străbătut şi îşi făcea bilanţul: „Aceasta este prima recunoaştere oficială a strădaniilor mele. Perioada copilăriei psihanalizei a luat sfârşit".

8

Succesul de care se bucurase în Statele Unite nu stârni nici un ecou în Europa. Nu se făcu nici un comentariu în paginile presei pe marginea prelegerilor sau a distinsului auditoriu american. Din punctul de vedere al Vienei şi al lumii germanofone, profesorul Sigmund Freud nu plecase nici o clipă de acasă.

La insistenţele preşedintelui Hall, ale lui James Putnam, Ernest Jones şi A. A. Brill din Lumea Nouă, precum şi ale lui Otto Rank, Abraham şi Ferenczi în Europa, Sigmund puse pe hârtie cele cinci prelegeri, exact aşa cum le prezentase. Scrise timp de o lună şi jumătate. Când acestea fură traduse şi publicate în *American Journal of Psychology,* editat de Stanley Hall, Brill şi Jones fură încântaţi. Acum aveau la dispoziţie un manual în limba engleză.

Următorul eveniment pe care îl aştepta cu nerăbdare era cel deal doilea congres, ce urma să se desfăşoare la Nürnberg, la sfârşitul lui martie. Conta pe o participare de cel puţin o sută de delegaţi din vreo douăsprezece ţări, pentru a putea forma o Societate internaţională de psihologie, cu filiale la New York, Londra, Berlin, Zürich şi Budapesta. În felul acesta, psihanaliza ar fi acceptată oficial, ar exista un statut, s-ar percepe cotizaţii, ar avea loc congrese anuale, după modelul celor organizate de societăţile de neurologie şi de psihiatrie.

Între timp lucra cu spor la o carte despre Leonardo da Vinci şi la amintirile sale din copilărie, precum şi la comunicarea pe care intenţiona s-o prezinte la Congresul de la Nürnberg: *Perspectivele terapiei psihanalitice.* În

sfârşit, Deuticke îi transmise vestea că intenţiona să tipărească o a doua ediţie, lărgită, a *Interpretării viselor.* Prima ediţie se epuizase după scurgerea unui deceniu. La Berlin, Karger scotea a treia ediţie, îmbunătăţită, *Psihopatologiei vieţii cotidiene.* Ambii editori erau încrezători acum, când Sigmund Freud nu mai putea fi ignorat, ci trebuia să fie citit, fie şi numai pentru a fi atacat, astfel că scoteau ediţii revăzute şi adăugite la fiecare câţiva ani.

Dacă pe plan internaţional se bucura de apreciere, acasă întâmpina dificultăţi cu grupul din Viena. Semănau cu membrii unei familii care se văd prea des, depind prea mult unul de altul, se luptă să ocupe un loc sub soare şi să-i capteze atenţia lui Sigmund; unul îi pretindea să-i acorde mai mult timp pentru a discuta o nouă idee sau un manuscris pe care voia să-l publice; altul dorea să primească mai mulţi pacienţi de la el decât ceilalţi şi toţi laolaltă se luptau pentru a obţine un spaţiu cât mai mare în *Jahrbuch.* Principalul măr al discordiei, ca şi în cazul altor organisme ştiinţifice, era elementul supremaţiei: cine a fost primul care a enunţat o anumită idee sau a dezvoltat una mai veche, înglobând-o într-un concept mai larg? Lucrau cu toţii în direcţii similare. Se întâmpla adesea ca doi dintre ei să susţină simultan aceeaşi idee în cadrul unei lucrări. Cine urma să culeagă meritele pe scena internaţională? Dacă unul enunţa un concept nou, dar altul efectua cercetările şi pregătea materialul în vederea publicării, cine avea prioritate? Când Sigmund era de acord să scrie introducerea pentru unele cărţi sau numai pentru un capitol din cuprinsul acestora, aşa cum se întâmplase în cazul lucrării lui Otto Rank, *Mitul naşterii eroului,* iar altcineva continua ideea ajungând la o concluzie logică, fie printr-un salt al imaginaţiei, fie pe baza testelor efectuate cu pacienţii, cui îi reveneau meritele?

Sigmund era foarte îngrijorat din cauza acestei probleme a priorităţilor, care trebuia ţinută bine în frâu, căci distruseseră multe societăţi profesionale.

La întâlnirile de miercuri seara, fiecare membru al grupului trebuia să comenteze lucrarea prezentată, indiferent dacă voia sau nu. Se aduceau uneori şi laude timide, dar, de regulă, fiecare membru găsea câte un pretext ca să minimalizeze sau să respingă lucrarea colegului său, susţinând că propriile sale idei şi materiale erau mai relevante, iar tehnicile lui mai bine fundamentate. Sigmund trebuia să intervină adesea ca să domolească spiritele.

Când doi dintre oamenii lui se certau, îi invita pe amândoi la cină, apoi parcurgea împreună cu ei materialul cazurilor, îi asculta cu atenţie şi admira felul în care abordau subiectul, le întărea încrederea în propriile forţe, dar şi în capacitatea celuilalt, astfel încât cei doi plecau buni prieteni din Berggasse. Dacă intenţiona să rămână pater familias, pur şi simplu nu avea de ales: aceşti copii diferiţi locuiau cu toţii în casa lui ideologică. Trebuia să găsească modalităţi de a-i face fericiţi. Se întâmpla totuşi ca unii membri mai vechi să-l mâhnească cu luptele dintre ei.

Una din personalităţile cele mai dificile era dr. Isidor Sadger. După patru ani, continua să fie un străin. Nimeni nu ştia unde locuieşte sau dacă are familie, cu excepţia nepotului său în vârstă de treizeci şi doi de ani, dr. Fritz Witteis, pe care îl adusese în grup. Nu frecventa niciodată cafenelele unde se oprea Sigmund să facă puţină conversaţie. Deşi Sigmund intuise de mai multă vreme –judecând după monografiile admirabile ale lui Sadger, care reprezentau lucrări temeinice de cercetare şi documentare – că problema lui era aceea a unei homosexualităţi reprimate, nu avusese ocazia să-l elibereze de chinurile care-i sfâşiau sufletul. Toată lumea îl respecta şi în acelaşi timp

îl compătimea, dar nimeni nu ştia cum să-i vină în ajutor.

Un alt element perturbator era Eduard Hitschmann care îi înțepa şi îi jignea pe toți cei care nu se dovedeau la fel de inteligenți sau de rapizi în gândire ca el. Hitschmann avea o clientelă numeroasă şi un grup de pacienți pentru psihanaliză în continuă creştere. Era un om generos, dar dacă îi venea în minte o vorbă de duh, nu se putea abține să n-o rostească, cu riscul de a-i jigni pe alții. Aproape toți membrii grupului avuseseră de suferit din cauza limbii lui ascuțite şi juraseră să se răzbune. Întrucât nu erau capabili să-i plătească cu aceeaşi monedă, oamenii se năpusteau asupra lucrărilor lui, pe care le desființau fără milă, indiferent cât de bine ar fi fost pregătite şi documentate.

Sigmund constată că, ori de câte ori cineva citea o lucrare şi ceilalți o criticau, chiar dacă era vorba despre nişte lucruri minore, observațiile respective rămâneau săpate adânc în mintea autorului, care-i plătea polița adversarului său atunci când acesta îşi prezenta propria lucrare.

Wilhelm Steker îşi ofensa în cea mai mare măsură colegii prin încercările sale de a bagateliza orice abordare nouă. Când îi veni rândul să citească unele porțiuni din lucrarea sa aproape încheiată despre *Oamenii nervoşi,* victimele lui de mai înainte o desființară fără milă. Deşi avea mulți pacienți şi un adevărat fler în materie de psihoterapie, lucrările lui nu se ridicau la aceeaşi valoare. Sigmund îi era recunoscător pentru articolele sale de popularizare a psihanalizei, dar în acelaşi timp se simțea vexat când îi citea scrierile ieftine şi suprasimplificate, pe care le încropea la repezeală la Cafe Central pentru ziarul de duminică. Când Sigmund îl dojeni pentru superficialitatea sa, Stekel răspunse:

— Eu am ideile originale. Să facă alții cercetări ca să le demonstreze viabilitatea.

O parte din tinerii care fuseseră primiți recent în grup aduseseră cu ei un imens portofoliu de probleme. Unul dintre aceştia era Viktor Tausk, un croat chinuit, frumos şi cu ochi albaştri, care îşi spunea în permanență: „Am sufletul bolnav de moarte. Întregul meu trecut mi se pare doar o pregătire pentru acest teribil colaps al personalității mele".

Viața emoțională a lui Tausk, care se compunea din zdrențe şi petice, îi fusese modelată de părinții săi. Îşi ura atât de cumplit tatăl, încât îi asmuțea împotriva lui pe ceilalți copii din casă. Mama îl bătea din când în când, încercând să pună capăt acestei stări de lucruri. Învățase bine la şcoală, dar intrase în conflict cu profesorul lui în legătură cu religia şi fusese exmatriculat înainte de *Matura* pentru că organizase o grevă împotriva conducerii liceului. Fără un ban şi suferind de plămâni, terminase totuşi Universitatea din Viena şi îşi luase licența în drept, pe care îl ura, căci îşi dorise întotdeauna să devină doctor.

La vârsta de douăzeci şi unu de ani se căsătorise cu fiica unui tipograf prosper din Viena, apoi plecase împreună cu soția în Croația, în mare măsură şi din cauza relațiilor încordate dintre el şi socrul său. Îşi găsi de lucru ca avocat, avu doi fii, apoi se despărțise de soție. Tausk se dusese la Berlin, unde încercase să fie poet, muzician, artist, ziarist. Când împlini treizeci de ani, dădu din întâmplare peste o monografie a lui Sigmund Freud, prezentată într-o revistă de medicină, şi îi scrise, întrebându-l dacă poate să-i facă o vizită la Viena. Invitația pe care i-o făcu Sigmund îi salva viața, căci Tausk intenționase să se sinucidă.

Dr. Freud petrecu mai multe ore cu Viktor Tausk într-o dimineață de duminică din primăvara anului 1909, apoi luă o sută cincizeci de krönen din

sertarul biroului său şi îi strecură în buzunarul acestuia. Tânărul reprezenta o combinaţie de nenumărate răni psihice, dar acestea nu-i estompau remarcabilele calităţi intelectuale, Sigmund îl prezentă grupului de miercuri seara. Toată lumea îşi dădu seama de profunzimea crizei emoţionale a lui Tausk, dar spera că decizia lui de a se întoarce la Universitatea din Viena şi de a-şi lua diploma în medicină, pentru a deveni ulterior psihanalist, avea să-l orienteze pe calea cea bună. Hitschmann, Federn şi Steiner îi dădură patru mii de krönen. Sigmund mai adăugă suficient ca să-i ajungă pentru întreţinere în primii doi ani la Şcoala de Medicină. Tausk fu atât de copleşit de această generozitate, încât ieşi din încăpere cu ochii plini de lacrimi, nu înainte însă de a le jura credinţă pe viaţă.

Ca în orice familie, membrii grupului lăsau la o parte disensiunile dintre ei şi se prezentau ca un front unit în relaţii cu cei din afară. Îşi dădeau seama şi de faptul că uneori îşi făceau rău unul altuia şi atunci încercau să-şi repare greşeala trimiţându-şi pacienţi sau sprijinindu-se reciproc în publicarea lucrărilor. Sigmund era foarte atent cu oamenii lui şi avea grijă să nu le lipsească mijloacele materiale. Le dădea mici sume de bani când aveau mare nevoie sau, dacă acest lucru părea nedelicat, le oferea o sumă mai mare sub formă de „împrumut" pe care n-avea intenţia să-l primească vreodată înapoi.

Îşi ţinea discipolii laolaltă şi prin faptul că le trimitea bolnavi medicilor mai tineri atunci când duceau lipsă de pacienţi sau nu aveau material de studiu. Uneori era chiar bucuros să renunţe la câte un pacient cu un tip de nevroză banală, care nu-i mai putea dezvălui nimic nou.

Lucrul acesta era cât se poate de simplu atâta timp cât avea o medie de zece pacienţi care-i asigurau un câştig suficient pentru a-şi acoperi cheltuielile în continuă creştere legate de întreţinerea casei, de mesele la care îşi invita colegii aproape în fiecare zi şi de educaţia copiilor săi. La vârsta de cincizeci şi trei de ani avea o clientelă destul de stabilă, dar rareori reuşea să pună mai mult de câteva mii de krönen la bancă. Întrucât nu se pricepea la afaceri, nu făcu nici o încercare să investească banii pentru a-şi suplimenta veniturile. De fiecare dată, cele două luni şi jumătate de vacanţă din sezonul estival, călătoriile şi publicarea cărţilor îi epuizau aproape toate economiile din timpul anului.

Mult mai serioasă decât micile disensiuni din cadrul grupului i se părea sciziunea care survenise la un moment dat şi se accentuase apoi în ultimii doi ani. Era vorba de un grup de vreo nouă persoane care îl sprijineau pe Alfred Adler şi care se adunau la *Stammtisch*-ul lui de la Café Central: D. J. Bach, Stefan Maday, baronul Franz von Hye, Carl Furtmüller, Franz şi Gustav Grüner, Margarete Hilferding, medic, prima femeie primită în grup, Paul Klemperer, David Oppenheim. Deşi puţini dintre aceştia aveau pregătire medicală, Sigmund aprobase intrarea lor în grup pentru a câştiga cât mai mulţi adepţi ai psihanalizei. Acum însă, noua psihologie a lui Alfred Adler, teoriile lui cu privire la inferioritatea organică ca element de primă importanţă pentru promovarea caracterului şi nu etiologia sexuală, protestul masculin ca factor dominant în nevroze, toate acestea contribuiau la scindarea grupului. Nici unul din membrii loiali lui Freud nu lăuda comunicările lui Adler, indiferent cât de strălucite şi de bine documentate ar fi fost, deşi Sigmund însuşi afirmase că teoria inferiorităţii organice era foarte importantă în structurarea psihicului uman.

La rândul lor, discipolii lui Adler îi erau foarte loiali acestuia şi nu manifestau nici un fel de receptivitate faţă de comunicările celor din grupul

lui Freud. Pe măsura trecerii timpului, devenea tot mai clar că Adler nu dorea să fie considerat psihanalist freudian. Şi de ce ar fi fost, din moment ce psihologia lui, psihologia adleriană se deosebea atât de mult de cea a lui Freud, iar el, personal, n-avea nimic comun cu teoriile acestuia?

Începuse, de asemenea, să facă aluzii şi la faptul că grupul n-ar mai trebui să se întâlnească acasă la profesorul Freud, pentru că se crea impresia că ar fi, de fapt, un salon al lui şi lucrul acesta se răsfrângea negativ asupra celorlalţi membri. N-ar fi mai bine să găsească o sală spaţioasă, unde ar putea invita din când în când şi publicul ca să asculte lucrările mai interesante? În felul acesta s-ar transforma într-o instituţie recunoscută, depăşind stadiul unui grup de familie care se întâlneşte în casa tatălui.

Wilhelm Stekel, cel care sprijinise atât de viguros formarea grupului în 1902, căzu victima charismei lui Alfred Adler şi se alătură şi el *Stammtisch*-ului de la Café Central. Sigmund se simţea rănit din cauza acestor dezertări. Văzându-l abătut, Martha îl întrebă:

— Sigi, serile de miercuri îţi aduceau cândva o mare bucurie. Acum se pare că lucrurile s-au schimbat. Ce s-a întâmplat?

Sigmund clătină încet din cap şi murmură:

— N-are rost să discutăm despre asta. Trebuie să găsesc o ieşire din impas.

*

Carl Jung fu invitat să ţină mai multe prelegeri la Chicago. Sigmund se temea ca lucrul acesta să nu pericliteze desfăşurarea Congresului de la Nürnberg, din Bavaria, programat pentru sfârşitul lui martie, însă neobositul Jung făcu toate aranjamentele necesare înainte de plecare şi îl asigură pe Sigmund că se va întoarce la timp ca să prezideze lucrările. Abraham, Eitingon, Hirschfeld, Heinrich Körber şi Löwenfeld vor reprezenta Germania. J. Honegger, Alphonse Maeder şi un american, Trigant Burrow, student al lui Jung, veneau din Elveţia. Din America nu sosea nici o delegaţie, întrucât Brill, Jones şi Putnam, de la Universitatea Harvard, aveau cursuri şi alte însărcinări didactice.

În timpul pregătirilor se produse un incident. Dr. Max Isserlin, un psihiatru din München, ceru permisiunea să citească o comunicare. Sigmund se declară de acord. Nu se ştie cum, grupul de la Viena află că lucrarea lui Isserlin, în loc să fie expunerea unui caz interesant de psihanaliză sau de teorie psihanalitică, era, de fapt, un atac violent împotriva conceptului de subconştient. Mai mulţi membri ai grupului se întâlniră într-o cafenea ca să discute ce e de făcut, apoi se duseră la Sigmund şi propuseră să respingă lucrarea lui Isserlin. Sigmund le ceru dovezi în sprijinul acuzaţiei lor. După câteva zile, avu la dispoziţie suficiente citate din lucrare ca să-şi dea seama că obiecţiile fuseseră întemeiate. Era vorba de o întâlnire de numai două zile. Numărul comunicărilor trebuia să fie limitat. Ce sens ar fi avut să i se dea lui Isserlin posibilitatea de a-şi expune lucrarea şi a o publica ulterior sub egida Congresului de Psihanaliză? Întrucât Jung era în America, Sigmund îi trimise lui Isserlin un mesaj semnat chiar de el, prin care îl anunţa că lucrarea lui fusese scoasă din program. Considera că evitase astfel un incident neplăcut, fără să bănuiască repercusiunile nefericite ale gestului său.

Cazul dr. Hans W. Maier, de la Burghölzli, membru al Societăţii de

Psihanaliză, era de altă natură, dar ar fi putut provoca aceleaşi neplăceri. Maier, un medic foarte priceput care publica în numeroase reviste de psihiatrie, încerca să facă o sinteză între psihiatrie şi psihanaliză, aceasta din urmă fiind plasată pe locul al doilea. Lui Sigmund îi displăcu acest lucru, dar nu spuse nimic până în clipa în care Maier începu să golească de conținut gândirea freudiană, discreditându-i teoriile. Cerea şi dreptul – în calitate de membru al societății – să-şi publice lucrările *în Anuarul* acesteia. În momentul în care comunicările ajunseră să fie nouăzeci la sută psihiatrie Kraepelin-Bleuler şi zece la sută psihanaliză freudiană, ca un fel de frişcă peste prăjitura amară de dedesubt, Sigmund decise că trebuia să ia atitudine. De fapt, Otto Rank fu cel care formulă problema, după ce termină de citit ultimul articol al lui Maier publicat de o revistă care le fusese întotdeauna ostilă.

— De ce aveam nevoie de un trădător în mijlocul nostru? Şi de ce doreşte dr. Maier să mai rămână membru al societății noastre? E clar că nu împărtăşeşte modul nostru de gândire. Mai mult chiar, asta îi va face pe oameni să strâmbe din nas şi să spună: „Până şi membrii societății îşi bat joc de aiurelile lor". Nu există o manieră delicată de a-i da de înțeles doctorului Maier că nu mai e cazul să plătească cotizația?

— Întrucât este elvețian, sugestia va trebui să vină din partea unuia de la Zürich, nu de la noi.

Rank era respectuos, însă insistent.

— Ştiți foarte bine că nici un elvețian nu-i va cere unui compatriot să se retragă din organizație. Vor considera că este un act de trădare.

— Atunci va trebui să discutăm chestiunea miercuri seara cu grupul de la Viena.

Votul fu unanim în favoarea excluderii doctorului Maier. Sigmund îl invită să se retragă din societate, ceea ce stârni animozitate la Zürich.

În Elveția crescuse adversitatea dintre Bleuler şi Jung, care părăsise Burghölzli şi îşi deschisese cabinet la el acasă, în Küsnacht. Spera să poată preda la Şcoala liberă de comerț, care nu avea nici o legătură cu Universitatea din Zürich. Sigmund tot nu ştia care fusese motivul disensiunii, pentru că ambii bărbați erau respectați în toate țările europene, unde aveau o mulțime de prieteni. Sigmund bănuia că trebuie să fie vorba de revolta lui Carl Jung împotriva atitudinii paterne a lui Bleuler. Îl auzise pe Jung vorbindu-l de rău pe Bleuler când fuseseră împreună, dar Bleuler nu rostise nici un cuvânt împotriva tânărului său asistent. Semăna cu situația care survenise mai demult între Abraham şi Jung.

Chestiunea începea să devină serioasă. Jung, la fel ca şi Sigmund, pleda în favoarea creării unei baze largi pentru psihanaliză şi a îndepărtării persoanelor ostile. Dimpotrivă, Bleuler considera că orice ştiință, la fel ca şi artele şi ştiințele umaniste, se consolidează în disputele cu oponenții cei mai înverşunați. Aprecia că aceasta contribuie la ascuțirea minților celor loiali, oferindu-le posibilitatea să respingă, cu un efort mai mare, acuzațiile oponenților lor. La Zürich circula zvonul că Jung intenționa să-l silească pe Bleuler să părăsească Societatea elvețiană de psihanaliză! Lui Sigmund, acest lucru i se părea o tragedie cumplită.

Plecă la Nürnberg cu o zi înaintea celor douăzeci de persoane care făceau parte din delegația vieneză, ca să poată discuta pe îndelete cu Karl Abraham şi cu Sandor Ferenczi despre propunerea pe care acesta din urmă avea s-o prezinte în fața congresului. Trecuseră mai bine de doi ani de când Abraham venise pentru prima oară la Viena şi devenise prietenul lui

Sigmund, discipolul lui şi primul medic care practica psihanaliza la Berlin. Parcursese un drum greu, aşa cum se întâmplă întotdeauna când într-un oraş mare nu există decât un singur psihanalist. Karl Abraham, care încă nu împlinise treizeci şi trei de ani, nu era numai perseverent din fire, ci şi un optimist incurabil. Karl îşi ţinuse promisiunea de a „se certa rezonabil" cu ceilalţi medici din Berlin şi, drept urmare, deşi nu convertise pe nimeni, nu-şi făcuse nici duşmani. Atacurile împotriva lui Freud continuau la Congresele de la Berlin, dar nu erau îndreptate niciodată împotriva lui Karl Abraham.

— Asta mi se pare un mic miracol, îi spuse Sigmund lui Abraham în timp ce se plimbau pe străzile din Nürnberg. Continuă să foloseşti tehnica mea în relaţie cu oponenţii: tratează-i ca pe nişte pacienţi aflaţi sub psihanaliză, nu lua în seamă protestele lor şi dă-le explicaţiile cuvenite fără să le spui nimic din ceea ce le-ar putea fi inaccesibil din cauza atitudinii lor refractare.

Abraham avea nevoie de ajutor pentru câteva cazuri mai dificile. Vărul soţiei lui, dr. Hermann Oppenheim, întemeietorul unei respectabile clinici de psihiatrie din Berlin, îi trimitea pacienţi care nu reacţionaseră la celelalte metode. Abraham îi mărturisi lui Sigmund:

— Ce să mă fac cu paranoicul meu certăreţ care, după doi ani de tratament, continuă să dea în judecată pe toată lumea? Cum putem evita momentul de stagnare în tratarea nevrozelor?

— Trebuie să public cât mai curând tehnicile acestea, spuse Sigmund.

— Ne vor fi de mare ajutor, *Herr Professor,* spuse el şi adăugă cu modestie: Am puţine cazuri spectaculoase de vindecare, dar aproape întotdeauna am reuşit să atenuez simptomele.

Era vorba îndeosebi de pacienţi homosexuali obişnuiţi, care cereau ajutor, dar se temeau să-l primească. La acestea se adăugau două cazuri recalcitrante de nevroze obsesive: prima, o formă severă de meditaţie continuă însoţită de rugăciuni. Asocierea liberă de idei descoperise originea tulburării; la vârsta de şapte ani, băiatul văzuse întâmplător o femeie, în timpul unei dispute cu vecinii ei, cum îşi ridicase fusta şi îşi arătase fesele goale într-un gest de dispreţ. Când îi povestise servitoarei familiei ce văzuse, aceasta îl ameninţase că va fi arestat, pentru că a fost rău. Copilul se speriase şi începuse să se roage, apoi acoperise cu rugăciuni toate bucăţelele de hârtie găsite prin casă. O analiză mai profundă scoase la iveală faptul că scena aceasta era o amintire-ecran care acoperea o întâmplare mai veche: ridicase rochia doicii, apoi a mamei sale, pe când dormea cu ea în pat. Orice lucru lua în mână, îl întorcea cu fundul în sus. Contemplaţia însoţită de rugăciune dispăruse în tinereţe, dar reapăruse la vârsta mijlocie, ameninţându-i serios sănătatea mentală.

Al doilea caz descris de Abraham era reprezentat de un pacient care, în primii ani ai copilăriei, îşi iubise în mod posesiv mama şi fusese gelos pe tatăl şi pe fraţii săi. În perioada şcolarizării la un liceu cu internat trecuse printr-o fază de respingere sexuală, se depărtase de mama lui, distrusese darurile de la ea, sub imperiul unor accese de furie cu ţipete şi plânsete. Dojenit de tatăl său, răspunsese:

— Ţipă ceva din mine, tati, nu eu.

În prezent, tulburarea lui îmbrăcase forma unei nevoi imperioase de a rosti cuvinte obscene în prezenţa celorlalţi membri ai familiei, mai ales cu referire la organele genitale femeieşti.

— I-am explicat pe îndelete esenţa complexului lui Oedip, îi spuse

Abraham. Am reuşit să-i stăvilesc ţipetele şi protestele generate de senzaţia că e respins, precum şi sentimentul de vinovăţie că îşi doreşte mama. Dar acum ce să mai fac?

— Dragă colega, schimbările mentale sunt totdeauna lente. O problemă de genul „Ce să fac acum?" n-ar trebui să existe. Pacientul ne arată calea spunând tot ceea ce-i trece prin minte. Obsesiile trebuie tratate de timpuriu, în anii tinereţii, pentru a se obţine rezultate spectaculoase. Dar nu vă lăsaţi descurajaţi în cazul oamenilor de vârstă mijlocie. Ţineţi-i cât mai mult sub supraveghere. De multe ori aceşti pacienţi sunt mai mulţumiţi decât medicul de rezultatele terapiei. Ai vorbit despre trecerile lui de la postura de ateu la cea de credincios fervent. Este o stare caracteristică pentru bolnavii de nevroze obsesive. Trebuie să exprime ambele voci contradictorii, în general într-o juxtapunere imediată.

Cei doi bărbaţi străbăteau străzile liniştite ale oraşului. Abraham îi relată discuţia pe care o avusese în particular cu soţia acelui bărbat de vârstă mijlocie.

— În clipă în care i-am spus că potenţa ar putea să-i revină, doamna, care până atunci îşi ţinuse liniştită poşeta de lanţ, a început s-o închidă şi s-o deschidă cu nervozitate.

Bătură clopotele de amiază la biserici. Cei doi se îndreptară agale spre hotel. Abraham continuă:

— Cele două paciente despre care v-am scris prezintă un simptom comun: au senzaţia că li se încreţeşte gura, ca şi când ar strânge-o ceva. Ştiu că ambele paciente au o aversiune – la una din ele reprimată – faţă de soţii lor. Cealaltă abia acceptă relaţiile sexuale, însă îşi exteriorizează scârba şi dezgustul. Ar putea fi oare senzaţia de constricţie din jurul gurii o deplasare în sus a vaginismului? Căci aceasta este, la urma urmelor, o expresie a dezgustului.

Când ajunseră la Grand Hotel îl găsiră pe Sandor Ferenczi care îi aştepta. Abraham se retrase, iar Sigmund urcă împreună cu Ferenczi în camera sa pentru a sta de vorbă nestingheriţi. Situaţia lui Ferenczi la Budapesta se deosebea de aceea a lui Abraham din Berlin. Era cunoscut şi apreciat nu numai de lumea medicală şi de guvern, ci şi de o mare parte a populaţiei drept unul dintre cele mai pitoreşti personaje din oraş. La Budapesta, opoziţia faţă de ideile lui Sigmund nu era aşa de violentă. Prima prelegere a lui Ferenczi la Societatea de psihiatrie şi boli nervoase din Budapesta nu avusese efectul unei „cârpe roşii fluturate în faţa ochilor unui taur". Făcuse uz de multă diplomaţie şi prezentase publicului ungar „numai faptele concrete, uşor de înţeles, care sunt în felul acesta şi convingătoare". Îi scrisese lui Sigmund că „aş face un mare rău cauzei noastre dacă aş lansa un asalt lipsit de tact, drept care o să mă port cu mare grijă şi în continuare".

Acţionase, aşadar, cu dibăcie, fără să ofenseze pe nimeni, până când un grup de medici ajunseseră la concluzia că, la urma urmelor, era totuşi ceva în psihologia freudiană şi începuseră să-i trimită pacienţi lui Ferenczi.

Sigmund îi explică lui Ferenczi de ce îl rugase să vină la Nürnberg cu o zi mai devreme.

— Sandor, după prezentarea comunicărilor şi încheierea discuţiilor va trebui să ne transformăm în întâlnire de afaceri şi să creăm o organizaţie permanentă. Aş vrea să prezinţi un memorandum în faţa oamenilor.

Ferenczi roşi de plăcere, îşi scoase ochelarii şi îi şterse energic cu batista ca să vadă mai bine onoarea ce i se făcuse.

— Accept cu multă plăcere, domnule profesor, dar n-ar fi mai bine să vă

opriți asupra unuia din membrii mai vechi ai grupului de la Viena?

— Nu, categoric nu. Vienezii îmi creează mari dificultăți. Am de purtat o cruce grea din cauza generației mai în vârstă – Adler, Sadger şi alții. Am senzația că mă vor considera foarte curând un fel de obstacol şi mă vor trata ca atare.

Ferenczi era profund şocat.

— Nu-mi vine să cred, *Herr Professor.* Dar să ne întoarcem la problemele noastre. Scoase un carnet din buzunarul hainei. V-aş ruga să-mi spuneți exact cum vedeți structura organizației...

— În primul rând, aş dori să ne numim Asociația internațională de psihanaliză, cu societăți care ar urma să se formeze în fiecare țară la timpul potrivit. Cred că Jung e persoana cea mai indicată pentru a fi ales preşedinte al Asociației internaționale... pe viață.

Ferenczi fluieră uşor a mirare, dar nu-şi ridică ochii de pe hârtie.

— Din acest motiv, aş dori ca centrul principal al psihanalizei să se mute de la Viena, care este un oraş cât se poate de neprimitor, la Zürich, pentru că s-a dovedit receptiv încă de la început, în ciuda faptului că grupul a trebuit să se reorganizeze sub un alt nume. Riklin a fost de acord să joace rolul de secretar, să se ocupe de strângerea cotizațiilor, de publicații, pe scurt, să fie un fel de manager. Un alt pas important pe care trebuie să-l facem va fi contracararea eventualelor înşelătorii şi a detractorilor şi refuzul de a le publica materialele în *Anuar.* Îi vom acorda lui Carl Jung dreptul de a citi toate comunicările şi de a decide pe care să le publice.

— Întrucât faceți şi dumneavoastră parte din Colegiul de redacție, ar fi bine... atâta timp cât veți rămâne prieten cu Jung...

Era rândul lui Sigmund să fie uimit.

— Întotdeauna vom fi prieteni! îl consider succesorul meu.

— Foarte bine, *Herr Professor.* Cred că am notat totul. O să redactez memorandumul mâine dimineață, la cafea.

— Aş vrea să-ți atrag atenția asupra unui lucru, Ferenczi. Vienezii nu vor fi prea încântați de unele din aceste propuneri. Dar sper să faci față obiecțiilor lor.

Partea ştiințifică a întâlnirii decurse foarte bine. Comunicările lui Abraham despre *Fetişism* şi a lui Adler despre *Hermafroditismul psihic* se bucurară de un succes deosebit. Jung, Maeder şi Löwenfeld prezentară şi ei lucrări valoroase, lucrarea lui Sigmund despre viitorul tehnicilor psihanalitice stârni mult mai puțin interes decât cazul omului cu şobolanii expus cu doi ani în urmă la Salzburg.

Prima propunere a lui Ferenczi de a se fonda Asociația internațională de psihanaliză fu întâmpinată cu aplauze, însă cea referitoare la numirea lui Jung în funcția de preşedinte pe viață stârni murmure de dezaprobare printre vienezi. Ferenczi ridică mâna, cerând să se facă linişte, apoi continuă pe un ton autoritar:

— Sediul Asociației internaționale de psihanaliză va fi la Zürich. Dr. Riklin a fost de acord să îndeplinească funcția de secretar executiv. În această calitate, va organiza filialele din Berlin, Budapesta, Londra şi New York. Va strânge cotizațiile anuale, va supraveghea publicațiile, va edita o revistă bilunară pentru a-i informa pe membri în legătură cu activitățile asociației.

Această concentrare a puterii în mâinile elvețienilor fu primit de vienezi

într-o tăcere de gheață. Dar când Ferenczi făcu ultimul anunț, explodară cu toții.

— Toate materialele care vor fi publicate în *Anuar* vor trebui aprobate în prealabil de preşedinte, Carl Jung. Numai în felul acesta psihanaliza va rămâne o ştiință pură.

Şase bărbați săriră imediat în picioare, vociferând zgomotos – Stekel, Adler, Federn, Sadger, Wittels, Hitschmann. Sigmund avu impresia că se dezlănțuise infernul. Câteva strigăte se auzeau mai clar:

— Nu vrem un dictator! Este o cenzură în adevăratul înțeles al cuvântului! Vrem alegeri libere!

Apoi, într-un moment de linişte între țipetele furioase, se auzi o voce îngrijorată:

— De ce suntem dați la o parte în favoarea celor de la Zürich?

Sandor Ferenczi, omul care avea numai forme rotunde, dădu la iveală o trăsătură de caracter tăioasă ca briciul:

— Pentru că modul lor de abordare este mai ştiințific atât în formă, cât şi în conținut. Sunt cu toții psihiatri cu pregătire universitară, spre deosebire de dumneavoastră, vienezii. Sunt respectați în lumea medicală. Dumneavoastră sunteți alungați, nu aveți nici o universitate, nici un spital, nici măcar o clinică respectabilă de care să vă legați numele!

Vienezii erau din nou în picioare, amenințându-l pe Ferenczi cu pumnul şi strigând la el. Preşedintele bătu de trei ori cu ciocanul şi strigă pe deasupra tumultului:

— Declar şedința închisă.

Sigmund se strecură afară din sală cu inima strânsă. Nu adresă nimănui nici un cuvânt, urcă în grabă scările până în camera lui, încuie uşa, bău un pahar mare cu apă rece ca să se liniştească, apoi se lăsă să cadă într-un fotoliu. Încercă să evalueze dimensiunile nenorocirii care se produsese. Regreta că îl pusese pe Ferenczi în situația de a-i minimaliza pe vienezi în fața congresului colegilor lor. Va izbucni un mic război civil...

Se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe prin cameră. Era numai greşeala lui! I se plânsese lui Ferenczi de vienezi, îi spusese că sunt certăreți, îl nemulțumeau profund rivalitățile şi atacurile lor pe la spate. Asta se văzuse atunci când Ferenczi ieşise la atac. Îi minimalizase pe vienezi din cauza semințelor pe care le sădise în mintea lui el, Sigmund Freud. Comisese o indiscreție față de Ferenczi.

— Eu sunt cel care îi dau pe vienezi la o parte, spuse el cu voce tare.

Se auzi o bătaie în uşă. Deschise şi îl văzu pe Otto Rank, căruia îi pierise tot sângele din obraji.

— *Herr Professor,* cred că ar fi bine să veniți imediat în camera lui Stekel. Cei mai mulți dintre vienezi sunt deja acolo şi amenință să părăsească lucrările congresului.

Printre cei doisprezece oameni furioşi aflați în camera lui Stekel, se aflau chiar şi unii dintre discipolii lui loiali. Tăcură cu toții când intră Sigmund. Era tăcerea ostilă a familiei care se simte trădată de tatăl ei. Adler vorbi primul; fără îndoială că grupul îl alesese pe el drept conducător în acest moment de criză.

— *Herr Professor,* mai întâi de toate am dori să ştim ce a provocat acest atac al lui Ferenczi împotriva noastră?

— Dr. Adler, acele observații critice nu ar fi trebuit făcute. Ferenczi a fost purtătorul meu de cuvânt, aşa că nu-mi rămâne decât să-mi asum vinovăția pentru ele. Îmi cer scuze şi vă rog să uitați acest incident nefericit.

— Foarte bine, strigă Stekel, dar cum să uităm faptul că noi, cei mai vechi suporteri, suntem din nou dați la o parte de cei de la Zürich? Am suferit alături de dumneavoastră în toți aceşti şapte ani şi jumătate, am împărtăşit cu dumneavoastră necazurile, sacrificiile, durerile. V-am fost loiali, am rămas credincioşi învățăturii dumneavoastră. În schimb, grupul de la Zürich n-a făcut decât să organizeze o vreme întâlnirile săptămânale de psihanaliză freudiană, pentru ca după aceea să le abandoneze. Bleuler refuză să se alăture organizației noastre. Jung, pe care vreți să-l numiți preşedinte pe viață, este numai pe jumătate freudian. Atacă frecvent în scrierile sale etiologia sexuală a nevrozelor...

Sigmund ridică o mână ca să stăvilească avalanşa.

— Domnilor, m-am adresat elvețienilor pentru că avem mare nevoie de ei. Nici o nouă branşă a ştiinței medicale nu poate fi acceptată dacă nu este legată de o şcoală medicală universitară sau de un spital. Burghölzli este unica noastră speranță. Trase adânc aer în piept. Aş putea să spun că, datorită intrării în scenă a lui Jung, psihanaliza a scăpat de pericolul de a fi considerată o chestiune națională evreiască. Numai avându-l pe Jung preşedinte şi sediul la Zürich, ne vom pune la adăpost împotriva antisemitismului virulent pe care adversarii noştri îl folosesc ca pe o armă cu efecte distrugătoare asupra noastră.

Îşi expusese pledoaria pe un ton calm, lipsit de patimă. Dar vorbele lui nu avură nici un efect asupra colegilor săi, umiliți şi răniți. Simțind că tot ceea ce construise cu grijă atâția ani de zile era pe cale să se prăbuşească, spuse răguşit:

— Duşmanii mei ar vrea să ne vadă muritori de foame! Ar fi în stare să-mi rupă şi ultima cămaşă din spinare!

Furia şi ciuda îi părăsiră pe vienezi când văzură cât de nefericit şi de disperat arăta profesorul lor. Şi cât de bătrân! Paul Federn, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Freud, luă cuvântul:

— Foarte bine, domnule profesor Freud, vom accepta Zürichul drept centru administrativ al Asociației internaționale. Dar suntem de acord ca Jung să fie preşedinte numai pe o perioadă de doi ani. După aceea, va trebui să organizăm alegeri libere.

— Bine, Fedem. Aşa vom face.

Eduard Hitschmann luă şi el cuvântul. Se număra printre aceia care îi fuseseră în permanență loiali.

— Şi nici nu vom accepta să ni se cenzureze lucrările. Dacă Jung va fi singurul care va deține controlul asupra *Anuarului,* va putea transforma psihanaliza freudiană în orice altceva şi o va conduce pe cărarea care duce spre grădina misticismului.

— N-am avut nici o clipă această intenție, Eduard. Am vrut numai să ne apărăm cumva de lucrări neştiințifice sau de felul celei semnate de Maier, pe care şi dumneata ai condamnat-o. Voi propune să alcătuim un colegiu de redacție, cu reprezentanți din ambele oraşe. Tensiunea din încăpere mai scăzuse puțin. Cei mai mulți dintre cei prezenți erau întristați să-l vadă pe profesorul Freud pedepsit în felul acesta. Dar Sigmund nu avea intenția să repare lucrurile numai pe jumătate. Acum era din nou pe deplin stăpân pe el însuşi, vocea îi devenise fermă şi un început de zâmbet îi ridica colțul gurii.

— Acum, că am bandajat toate rănile, să mergem mai departe, la chestiuni mai creatoare. Încă de mult timp doream să renunț la funcția de preşedinte al Societății vieneze de psihanaliză. Am ştiut întotdeauna că cel mai indicat succesor este dr. Alfred Adler. La următoarea noastră întâlnire de

la Viena îmi voi anunța oficial retragerea şi îl voi numi pe Adler în locul meu. Se auziră aplauze. Alfred Adler fu luat prin surprindere de această propunere. În altă ordine de idei, cred că avem mare nevoie de o a doua publicație, care să fie redactată şi tipărită la Viena, ceea ce ne va oferi un spațiu suplimentar pentru propriile lucrări. M-am şi gândit la un titlu: *Zentralbaltt für Psychoanalyse.* Şi, evident, redactorii acesteia vor fi Stekel şi Adler.

Se auziră din nou aplauze. Cineva strigă:

— Acum, *Herr Professor,* s-a restabilit echilibrul de forțe. Dacă dr. Adler este preşedintele grupului nostru şi vom avea o revistă lunară a noastră, capitala regatului psihanalizei va rămâne la Viena.

Sigmund se întoarse în camera lui, îşi puse pijamaua şi rămase treaz până în zori, ceea ce nu i se întâmplase prea des în viață. Ca om care se autopsihanalizase, îşi dădea seama că suferise o mică criză de nervi, de natură isterică. Crezuse că se vindecase de toate nevrozele, dar se vede că stresul, presiunile, atacurile, înfrângerile muşcaseră mult mai adânc din psihicul lui decât îşi dăduse el seama. Nu fusese înțelept din partea lui că nu vorbise cu grupul vienez înainte de congres. Ideal ar fi fost să-l pună pe Adler să prezinte memorandumul. Iar dacă optase pentru Ferenczi, n-ar fi trebuit să-i dea de înțeles că este exasperat de grupul lui de acasă. Dar acum conflictul fusese aplanat. Mâine dimineață se va naşte Asociația internațională de psihanaliză. Jung va fi ales pe o perioadă de doi ani. Riklin va fi şi el desemnat să-l ajute pe Jung. Asta voise să obțină la Nürnberg. În ciuda erorilor sale de raționament, totul se reparase, iar lucrările congresului aveau să fie încununate de succes.

Adormi când prima rază de soare îi coloră fereastra într-un galben pal.

ARMAGEDDON

Congresul internațional de psihanaliză din martie 1910 se încheie într-o atmosferă plăcută. Într-o scrisoare adresată lui Sigmund, Karl Abraham îi spunea că grupul german discutase timp de nouă ore la întoarcere despre lucrările şi teoriile interesante care fuseseră prezentate. Abraham îl mai anunța că Societatea de psihanaliză din Berlin se afiliase la Asociația internațională cu zece membri fondatori.

Întors la Viena, Sigmund fu încântat să afle că un om cu un caracter deosebit dorea să intre în grup. Dr. Ludwig Jekels era originar din Lemberg şi studiase medicina la Universitatea din Viena. Fusese medic generalist timp de şaptesprezece ani înainte să intre în Societatea de psihanaliză de la Viena şi pusese deoparte destui bani ca, la vârsta de patruzeci şi doi de ani, să poată renunța la practicarea medicinei pentru a se dedica în întregime psihanalizei.

Membrii grupului apreciau calitățile lui Jekels – modestie, altruism, faptul că prefera să scrie mai curând decât să vorbească. În curând deveni cunoscut drept „un gentleman de şcoală veche", pentru care cuvintele demnitate şi onoare nu se goliseră de conținut. Avea o sete insațiabilă de cunoaştere şi insista să analizeze pe toate fețele fiecare problemă psihologică. Lucrul acesta îi încetinea ritmul pregătirii lucrărilor pentru publicare, dar când lucrarea era gata, Jekels se afla în posesia adevărului. Începu, de

asemenea, să traducă cărțile lui Sigmund în polonă, limba lui maternă.

Sigmund îi încredință primul caz de psihanaliză. Omul se descurcă bine, Sigmund îl felicită, iar Jekels răspunse modest:

— Mă bucur că am putut să ajut pe cineva.

Wilhelm Stekel continua să-i creeze probleme lui Sigmund. Când dr. Freud vorbi cu Hugo Heller despre publicarea *Revistei de psihanaliză,* Heller răspunse ferm:

— Domnule profesor Freud, dacă o să fiți dumneavoastră redactorul revistei *Zentralblatt,* voi fi foarte fericit s-o public. Însă nu acelaşi lucru îl pot spune despre Wilhelm Stekel. Mă deranjează deopotrivă neglijența lui stilistică, precum şi lipsa de acuratețe ştiințifică.

Sigmund rămase tăcut câteva clipe, apoi murmură:

— Să nu mai vorbim despre acest lucru.

Îl îndemnă pe Stekel să caute o editură potrivită. Stekel primi trei sau patru alte refuzuri, dar în cele din urmă găsi o firmă la Wiesbaden, dispusă să preia comanda. Sigmund îi sugeră lui Alfred Adler ca, în calitate de co-editor al revistei, să citească şi să redacteze fiecare comunicare în conformitate cu standardele lui de exigență.

Fu nevoie de câteva întâlniri săptămânale până când grupul de la Viena îl acceptă pe Alfred Adler ca preşedinte, lui Sigmund Freud încredințându-i-se funcția de preşedinte ştiințific. Spre sfârşitul lui aprilie, Adler îşi văzu visul cu ochii: Societatea de psihanaliză din Viena, după ce îşi ținuse şedințele timp de şapte ani şi jumătate în cabinetul medical al lui Sigmund Freud, se mută la *Doktorenkollegium.* Aici era invitat un public ceva mai numeros. Se văzură însă nevoiți să renunțe la regula potrivit căreia fiecare membru al societății trebuia să participe la discuții. Acum se citea o prelegere, se făceau unul sau două comentarii, apoi întrunirea lua sfârşit. În jurul lui Sigmund se strângea de fiecare dată câte un mic grup de discipoli care îl însoțeau la Alte Elster sau la cafeneaua Ronacher, unde se aşezau la o masă şi petreceau împreună câteva ore, discutând nu numai despre comunicarea ascultată şi despre psihanaliză, ci şi despre cărțile nou apărute sau despre situația politică.

Adler nu putea să-şi ascundă resentimentele față de Sandor Ferenczi şi vorbea adesea despre „memorandumul acela nefericit, împotriva căruia a trebuit să apărăm şcoala vieneză". În acelaşi timp însă se vedea nevoit să recunoască:

— În ceea ce priveşte munca ştiințifică propriu-zisă, plăcerea noastră de a lucra împreună va fi accentuată de instituirea unui climat de încredere reciprocă. Şi aceasta ne va permite să ne bucurăm de reputația – până acum necontestată – a şcolii vieneze de forță ştiințifică conducătoare.

Sigmund fu încântat să audă acest anunț. Fritz Witteis, care reuşea să atingă fondul unei probleme fără să facă uz de prea multe cuvinte, observă:

— Cei de la Zürich au pregătire clinică pentru a deveni freudieni. Probabil că vor combate orice altă doctrină cu aceeaşi acuratețe şi cu aceeaşi vehemență, Societatea vieneză, pe de altă parte, a crescut gradat. Fiecare din noi are o nevroză care ne ajută să ne apropiem de învățătura freudiană. Nu cred ca elvețienii să aibă aşa ceva.

Se auziră hohote de râs în jurul mesei. Cine a mai auzit ca un elvețian să sufere de nevroză? Însă Sigmund ştia că Burghölzli era plin de nevroze. Şi cei de la Zürich se ocupau de aceleaşi cazuri clasice.

Neliniştitor era însă faptul că neurologii se întâlniseră la Hamburg şi discutaseră un raport asupra lucrărilor prezentate de psihanalişti la

Nürnberg, după care adoptaseră rezoluția „de a boicota sanatoriile în care se foloseşte metoda de tratament freudiană". Pentru Max Kahane puteau să înceapă vremuri grele, căci majoritatea pacienților lui proveneau din Germania. Max practica foarte puțin psihanaliza în propriul sanatoriu, însă îl asigura pe Sigmund că pleca de la fiecare întâlnire de miercuri seara cu noi proiecte terapeutice.

În statutul Societății de psihanaliză din Viena se specifica: „societatea îşi propune să cultive şi să răspândească ştiința psihanalitică întemeiată la Viena de prof. Sigmund Freud". Dar câteva săptămâni mai târziu Alfred Adler prezentă o lucrare care dovedea o ruptură aproape totală cu teoria sexuală a lui Freud. Sexualitatea trebuia considerată numai în sens simbolic. În esență, Adler susținea că:

„În cadrul civilizației noastre, femeile au tendința de a deveni nevropate nu pentru că tânjesc după penis, ci pentru că îi invidiază pe bărbați pentru ascendentul lor pe plan cultural şi social. Pentru femei, aşadar, penisul simbolizează poziția dominantă a bărbatului în societate. De aceea îşi detestă condiția de femei şi suferă de simptome nevrotice, cum ar fi ciclul menstrual dureros, coit dureros sau chiar homosexualitate, toate acestea reprezentând forme de protest împotriva bărbaților. La rândul lor, bărbații care vor să pară excesiv de masculini nu reacționează la o anxietate provocată de teama de castrare, ci îşi compensează complexele de inferioritate".

Sigmund i se plânse Marthei că întâlnirile de miercuri seara deveniseră migrena lui săptămânală. Dar Adler venea adesea şi cu sintagme inspirate. Una din acestea era „confluența drumurilor" care clarifica anumite elemente ale libidoului, despre care Adler considera că nu deriva dintr-o singură sursă sau stimul, ci din mai multe. Sigmund recunoscu imediat adevărul pe care-l conțineau afirmațiile lui Adler şi prelua această idee în lucrările sale. Un alt concept „adlerian" era acela al „complexului de inferioritate", care pornea din conceptul lui original despre inferioritatea organică, aflată la baza formării caracterului. Inferioritatea organică era definită ca un defect somatic constând din slăbiciunea unui organ, membru sau a unei părți a corpului; aceasta impune fie remedierea situației, fie adaptarea la noile condiții, deoarece, în caz contrar, apar tulburări emoționale. Sigmund nu putea accepta ideea lui Adler, deşi ştia că anumite stări de anxietate decurg dintr-un complex de inferioritate în fața unei situații date. Le explică colegilor săi:

— Nu sunt întotdeauna capabil să accept o idee nouă de la bun început. Trebuie să mă gândesc la ea mai multe zile, uneori săptămâni în şir înainte s-o pot integra în gândirea mea.

De astă dată o asimilă. Nu peste mult timp, conceptul *complex de inferioritate* începu să fie frecvent folosit în psihanaliză.

Adler era un gânditor mult prea creativ şi un autor de prea multe materiale originale ca să se mulțumească să joace un rol subsidiar pe lângă Carl Jung de la Zürich. Încă din copilărie fusese animat de un soi de revoltă împotriva fratelui lui mai mare care era bolnăvicios şi favorizat de mama lor. Pentru el, un rol secundar însemna un adevărat blestem. Acesta fusese şi principalul motiv pentru care se luptase în ultimii doi ani să se distanțeze de analiza freudiană, de complexul lui Oedip şi de etiologia sexuală a nevrozelor, pe care le-a înlocuit cu inferioritatea organică şi protestul masculin. Sigmund ştia că în cazul lui nu este vorba de lipsă de onestitate. Alfred Adler era un om integru. Nu i se putea reproşa nimic în privința relațiilor sale cu pacienții, cu familia şi cu cercul larg de prieteni. Însă în fiecare miercuri seară,

indiferent dacă citea o comunicare personală sau făcea un comentariu pe marginea lucrării altcuiva, îl irita la culme pe Sigmund, căci invariabil tăia câte o feliuță subțire din trunchiul psihanalizei freudiene.

2

Sigmund se cufundă în muncă. În februarie, înainte să plece la Congresul de la Nürnberg, acceptase un pacient nou, un tânăr rus înstărit care fusese îngrijit de Kraepelin la München, precum şi de cei mai buni psihiatri din Berlin, dar toți îl abandonaseră, susținând că este un maniac depresiv incurabil. Serghei Petrov suferea de crize acute de melancolie, precum şi de incapacitatea de a avea grijă de el, care mergea atât de departe încât nu era în stare nici măcar să se hrănească sau să se îmbrace singur. Suferea de o constipație extrem de severă, astfel că trebuia să i se facă clisme puternice de două ori pe săptămână.

Venise zilnic la Sigmund şi părea foarte doritor, chiar nerăbdător să se întindă pe canapea pentru a fi psihanalizat. Dar în ora de discuții nu divulga nimic din copilăria îndepărtată, nici pe bază de asocieri libere de idei, nici prin materiale controlate. După câteva săptămâni, Sigmund se simți complet descurajat, dar nu mai putea da înapoi. Îşi consacrase prea mult timp educării lui Serghei în domeniul procesului de psihanaliză şi al conținutului subconştientului. Nu se îndoia de faptul că boala tânărului era rezultatul unei nevroze infantile, că nu avea nici o legătură cu gonoreea contractată la optsprezece ani, despre care pacientul credea că marcase începutul necazurilor sale.

Sigmund se hotărî să fixeze un termen-limită pentru încheierea tratamentului, dacă între timp nu va reuşi să-l vindece pe Serghei. Acesta nu-l luă în serios, însă peste câteva săptămâni, când se apropiau de şedința finală, se convinse că doctorul era hotărât să treacă la fapte. Întrucât pe parcursul celor câteva luni petrecute în compania profesorului Freud ajunsese la concluzia că acesta este un om onest şi capabil, teama că va fi îndepărtat, combinată cu afecțiunea pentru medic, îl ajutară să-şi deschidă sufletul.

Serghei se născuse într-o familie de mari moşieri din Rusia; părinții lui erau tineri şi se iubeau foarte mult. Din mai multe motive, ceea ce ar fi trebuii să fie o copilărie fericită deveni curând un calvar. Mama lui se îmbolnăvi de o boală de stomac şi nu mai avu timp pentru băiețel. Tatăl lui, care la început îl iubise foarte mult, după câțiva ani începuse s-o favorizeze pe sora lui mai mare, apoi fu internat într-un sanatoriu din cauza deselor sale stări de melancolie. Sora lui Serghei, care era cu doi ani mai mare decât el, se amuza chinuindu-l pe băiat cu o ilustrație reprezentând un lup care mergea în două picioare. Ori de câte ori vedea poza, Serghei începea să plângă, îngrozit la gândul că lupul o să se năpustească asupra lui şi o să-l mănânce.

În primii ani de viață fusese un copil liniştit, maleabil, care nu le crease probleme părinților. Într-o vară, când băiatul avea patru ani şi jumătate, părinții se întorseseră din vacanță şi îşi găsiseră copilul total schimbat. Băiatul fusese crescut de o bătrână de la țară, care se purtase bine cu el, dar pe perioada absenței lor, părinții angajaseră o guvernantă englezoaică. Aceasta se certase rău cu copiii şi cu doica. În următorii opt ani, Serghei

fusese răutăcios, capricios, insuportabil pentru cei din preajma sa.

Serghei făcu o asociere liberă cu un incident care survenise pe vremea când avea un an şi jumătate şi suferea de malarie. Pătuțul lui fusese mutat în camera părinților. Se trezise târziu, într-o după-amiază de toamnă, şi îşi văzuse părinții făcând dragoste în poziția *a tergo,* pe la spate. Actul se repetase de trei ori. Din cauza acestei poziții speciale, copilul văzuse şi organul tatălui său în erecție, şi organele genitale ale mamei sale.

Aceasta era ceea ce Sigmund etichetă drept „scena primară". Ea nu avusese nici o importanță pentru Serghei şi nici nu-i afectase echilibrul nervos până la vârsta de patru ani, când un vis îi readuse în minte întâmplarea, în termeni simbolici. Visase că stătea întins în pat, cu picioarele spre fereastră, iar în fața acesteia se afla un şir de castani.

— Ştiu că era iarnă când am avut visul acesta. Dintr-o dată, fereastra s-a deschis de la sine şi m-am speriat îngrozitor la vederea unor lupi mari, albi, care şedeau în castanul de lângă fereastră. Lupii arătau mai degrabă ca nişte vulpi sau câini ciobăneşti, căci aveau cozi mari şi stufoase ca vulpile şi urechile ciulite ca nişte câini care ascultă ceva. Cuprins de groază la gândul că lupii mă vor mânca, am început să strig şi m-am trezit.

Serghei făcu şi un desen al copacului şi al lupilor albi.

Cu acest prilej apăru un detaliu interesant: lupul cel bătrân avea coada retezată. După ce parcurseră împreună un drum sinuos şi stabiliră că poza cu care îl teroriza sora lui provenea din povestea cu Scufița Roşie, ajunseră în cele din urmă la întrebarea de ce erau lupii albi. Serghei îi spuse doctorului că fusese izbit de două elemente ale visului: de faptul că lupii şedeau complet nemişcați şi de încordarea cu care îl priveau cu toții. Avea, de asemenea, senzația că scena este reală, ceea ce însemna că visul nu reprezenta o simplă fantezie, ci era legat de un incident care avusese loc cu adevărat.

Înainte ca Serghei să împlinească cinci ani, sora lui îl inițiase în unele practici sexuale copilăreşti. Când se duceau împreună la toaletă, la îndemnul ei, îşi arătau unul altuia fundurile. Ori de câte ori rămâneau singuri, îi lua penisul în mâini şi se juca cu el, explicându-i că şi doica lor făcea acelaşi lucru cu grădinarul. Ca să se răzbune pe iubita lui doică, Serghei începu să se joace cu penisul în prezența acesteia. Doica exclamase:

— Asta nu e frumos. Băieții care fac aşa îşi pierd cocoşelul şi în locul lui rămâne o rană.

Subconştientul lui Serghei, care acum era complet format, dobândi astfel o motivație a furiei împotriva lui însuşi şi a lumii înconjurătoare. Lunile care urmaseră accentuaseră resentimentele lui Serghei din cauza pasivității în relația cu sora sa, căreia îi permisese să joace rolul masculin, agresiv. Când ajunse la vârsta de cinci ani, moment în care psihicul ar fi trebuit să i se concentreze în mod normal asupra zonei genitale, suferi o regresiune spre stadiul anal, din care derivaseră actele lui de sadism: smulgea aripile muştelor, strivea gândaci cu talpa, îşi închipuia că bate copii. Îşi imagina, de asemenea, băieți loviți peste penis, de regulă moştenitori ai tronului, evident, proiecții ale propriei persoane. Dorea să fie bătut şi, în cele din urmă, îl silea pe tatăl său, pe-atunci bolnav, să-l lovească pentru a-l disciplina.

În timpul celui de-al doilea an de tratament, Sigmund aşeză fiecare cărămidă la locul ei în construcția nevrozei lui Serghei, apoi reveni la lupul cel bătrân cu coada retezată. Acesta îi reaminti lui Serghei coitul *a tergo* la care fusese martor. Tatăl lui fusese întotdeauna un model pentru el. Din

cauza scenei pe care o surprinsese, preferințele sale sexuale se îndreptaseră spre tată nu spre mamă. Aceasta îl condamna din nou la pasivitate în viața sexuală, provocându-i o nouă traumă psihică generată de teama că organele lui genitale masculine vor dispărea şi în locul lor va apărea o „rană", organele femeieşti.

Serghei ajunse în cele din urmă la elementul latent al visului cu lupii: în vis, deschisese ochii brusc şi îi văzuse pe lupi stând neclintiți în fața ferestrei lui. După mai multe luni de căutări, descoperi explicația culorii albe a lupilor: părinții lor purtau cămăşi de noapte albe când îi văzuse făcând dragoste. În vis, deschisese ochii brusc, ceea ce îl condusese la scena primară; când se trezise, făcuse ochii mari şi văzuse trupurile contorsionate ale părinților lui în pat. Dar de ce lupii stăteau nemişcați în copac, din moment ce părinții lui făceau exact contrariul în pat? Sigmund îi explică faptul că acesta era un mecanism defensiv. În visul său, Serghei transformase mişcarea violentă, care îi repugna, în atitudinea încremenită a lupilor din copac. Ani de zile suferise de stări depresive care se accentuau spre sfârşitul după-amiezei. Serghei reuşi să-şi amintească clar care era perioada de siestă în lunile călduroase de vară din Rusia. Aceasta se încheia, de regulă, pe la ora cinci. Punctul culminant al depresiei sale se înregistra atunci când subconştientul lui trăia încă o dată emoția pe care o simțise copilul de cinci ani şi jumătate în dormitorul părinților săi.

Spre sfârşitul celui de-al doilea an, Sigmund aruncă un jet de lumină şi asupra altei obsesii a lui Serghei. La maturitate, Serghei nu se putuse îndrăgosti de nici o fată decât dacă o vedea stând în patru labe. Când surprindea o femeie în această poziție, de exemplu, o servitoare care spăla pe jos, la moşia părinților săi, sau mai târziu, acasă la el, simțea o surescitare pe care nu şi-o putea stăpâni. Avea relații sexuale cu femeile numai în această poziție. Aşa se contaminase şi de gonoree: se acuplase cu o servitoare pe care o surprinsese spălând pe jos. Nu ştia de ce suferă de această obsesie. Acum îşi dădea seama de motivația ei şi i-o prezentă doctorului ca pe o nouă componentă a psihanalizei lui.

Scena primară la care Serghei fusese martor îi scindase viața. Visul anxios cu lupii pe care-l avusese înainte să împlinească cinci ani era un simplu caz de acțiune disimulată. Aveau să mai treacă vreo trei ani înainte ca impactul emoțional şi nervos să-l traumatizeze pe băiatul în creştere şi să-i provoace trauma psihică. Şi vor trebui să se mai scurgă alți douăzeci de ani până să poată înțelege ce se petrece în mintea lui şi ce îi cauzase această fobie de lupi.

În notițele sale, Sigmund îl numea pe Serghei Petrov „Omul cu lupii". Avea intenția să relateze cazul în întregime şi să-l publice, nu pentru că reuşise o vindecare aproape completă, ci pentru a evidenția originea infantilă a nevrozelor obsesive. Acest lucru trebuia adus cât mai repede la cunoştința lumii medicale şi a psihologilor care susțineau că toate nevrozele se instalează din cauza unor conflicte din perioada adultă. Importanța acestui caz era accentuată de faptul că, după un an de tratament intensiv, Serghei fusese în stare să tragă el însuşi concluzii, reuşind astfel să se elibereze de obsesii şi să-şi reia locul în societate aproape vindecat.

Sigmund îi împărtăşi Marthei bucuria de a fi rezolvat un caz atât de dificil. După ce-l ascultă cu luare-aminte, ea îl întrebă:

— Ce-ar fi dacă l-ai convinge pe Serghei Petrov să se întoarcă la München şi să-i spună lui Kraepelin că a scăpat de melancolie şi fobii, deşi acesta îl declarase incurabil? Poate că ar fi momentul să recunoască

validitatea ştiinței tale.

Sigmund râse, îmbrățişând-o cu afecțiune pe soția sa.

— Fantezii! Lasă-mă pe mine să fiu singurul acuzat că inventez tot soiul de fantezii şi le inoculez apoi pacienților!

3

Domeniul bogat al subconştientului făcu obiectul unei noi lucrări, numită *Memoriile unui pacient de boli nervoase,* de Daniel Paul Schreber, care fusese judecător la Curtea de Apel din Germania. Schreber avusese o cădere nervoasă în octombrie 1884, pe când era preşedinte la o curte inferioară. Principalul lui simptom îl constituia ipohondria, dar îngrijirile pe care i le acordase un anume doctor Flechsig de la Clinica de psihiatrie din Leipzig, unde Schreber petrecuse şase luni, îl vindecaseră, se pare, aproape complet. Recunoştința familiei Schreber pentru dr. Flechsig era aşa de mare, încât *Frau* Schreber ținea o fotografie înrămată a acestuia în dormitor.

A doua criză se produse în momentul în care judecătorul fu avansat la un tribunal superior, iar doamna Schreber lipsi timp de patru zile de lângă soțul său. În această perioadă, Schreber trecu printr-o stare depresivă puternică, combinată cu insomnie. Îl chinuia spaima că va face din nou o cădere nervoasă. Spre dimineață, pe când era încă pe jumătate adormit, îi veni în minte un gând:

— La urma urmelor, trebuie să fie foarte plăcut să fii femeie şi să adopți o atitudine pasivă în timpul actului sexual.

Se întoarse la Clinica de psihiatrie din Leipzig, unde căderea nervoasă fu atât de puternică, încât trebui să fie transferat la Azilul Sonnenstein. Încercă să se înece în cada de baie şi îi rugă pe infirmieri să-i dea „cianura pe care i-o pregătiseră".

Dorința de a-şi lua viața fu înlocuită de o „structură iluzorie" în care deveni Răscumpărătorul, avându-l pe Dumnezeu drept aliat firesc. Noua lui religie urmărea să creeze o stare de beatitudine pentru toată omenirea, în care razele Domnului aveau să pogoare asupra celor valoroşi, dându-le posibilitatea să cunoască voluptatea spirituală. Însă numai ca femeie ar putea să răscumpere păcatele lumii şi să instituie starea de beatitudine. Nu voia să i se schimbe sexul, dar această operație era absolut necesară pentru ceea ce numea el Ordinea Divină a Lucrurilor. Trebuia să accepte transformarea spre a salva lumea. Ipohondria îi revenise cu un set paralel de iluzii. Trăia fără plămâni, intestine, stomac sau vezică. De fiecare dată când i se dădea puțină mâncare, avea impresia că, o dată cu ea, înghite şi o parte din laringe. Dar Dumnezeu trimitea miracole divine sub formă de raze nu numai ca să-l vindece pe el, ci şi ca să accelereze tranziția lui spre „feminitate". Întrucât Dumnezeu îl înzestrase acum cu un set de „nervi" femeieşti, din trupul lui avea să se nască o nouă şi minunată rasă de oameni, impregnați de Duhul Sfânt. Tot ceea ce învățase Schreber îi parvenise din ceea ce numea el „miracolul păsărilor vorbitoare".

După ce petrecu mai bine de opt ani şi jumătate la azil, judecătorul Schreber ceru să fie externat. În scurtă vreme publică lucrarea care era, în mare măsură, un atac virulent la adresa dr. Flechsig, însoțit de relatarea amănunțită a lucrurilor oribile pe care i le făcuse Flechsig în timp ce-i fusese pacient.

Sigmund dădu peste această carte în timpul vacanței sale din august 1910, pe care o petrecu la mare, în Olanda, cu familia. Citi fascinat lucrarea de două ori. Când se întoarse la Viena, Otto Rank găsi în catalogul lor de reviste de psihiatrie şi neurologie mai multe recenzii şi comentarii pe marginea cărții. Fusese prezentată drept un caz clasic de paranoia bazat pe obsesii religioase, pentru că, în ultimă instanță, Schreber se identifica cu Iisus Hristos, Răscumpărătorul, înainte de a intra în rolul Maicii Lumii.

Psihiatrii europeni deciseseră că nucleul paranoiei lui Schreber îl constituia iluzia lui religioasă. Ideea potrivit căreia îndeplinirea misiunii impunea transformarea lui în femeie fusese trecută cu

vederea ca element minor al bolii sale, deoarece Schreber declarase că dorea să rămână bărbat şi devenise femeie împotriva dorinței sale, pentru a fi fertilizat de Dumnezeu şi pentru a da naştere unei noi rase de oameni.

Când termină de citit, Sigmund exclamă:

— Au înjugat boii înaintea carului! Sistemul religios pe care şi l-a construit derivă din homosexualitatea lui reprimată. Există o legătură între dorința lui de a fi transformat în femeie şi relația sa intimă cu Dumnezeu-Tatăl. Dacă nu pornim de la homosexualitatea refulată a lui Schreber, vom fi în situația omului descris de Kant în *Critica rațiunii pure:* „Ține donița sub un țap, în timp ce altcineva îl mulge".

Schreber, în felul său ciudat, dezvăluise în paginile cărții aproape întregul conținut al propriului subconştient. Sigmund văzu în acest caz o ocazie de a atrage atenția oamenilor asupra psihanalizei. Va publica o analiză a cazului Schreber, mai întâi în *Anuar* şi apoi sub formă de carte.

După cum susținea Schreber, dr. Flechsig fusese acela care pusese la cale „uciderea sufletului său", capul conspirației rituale urmărind distrugerea lui. Dar timp de opt ani, după ce fusese externat din Clinica de psihiatrie de la Leipzig, îi păstrase fotografia înrămată în dormitor şi o privise de fiecare dată când se dusese la culcare! Schreber nu a pomenit în cartea sa despre fanteziile care îi trecuseră prin minte în timpul celor patru zile de absență a soției lui de acasă, dar visele sale erau legate de vechea boală şi de atențiile pe care i le acordase dr. Flechsig. Homosexualitatea din subconştient îşi găsise ținta potrivită în omul pe care îl iubea şi îl respecta. Întrucât aceste sentimente erau adânc îngropate, trăise foarte bine cu soția lui timp de opt ani, între cele două căderi nervoase. Apoi ura luase locul inacceptabilului sentiment de iubire. Acum putea să vorbească despre dr. Flechsig în fiecare zi, putea să audă voci, nu numai de păsări, ci şi ale semenilor săi care îi dădeau veşti despre Flechsig, ba chiar scrisese o carte în care dr. Flechsig devenise omul ce rău, personajul principal, distrugătorul de suflete. Pe tot parcursul lucrării, Schreber dădea de înțeles că se teme de un atac sexual din partea dr. Flechsig. Chiar şi atunci când fusese vindecat de prima nevroză, în clinica de la Leipzig, avusese momente de spaimă la gândul „vă va fi dat pe mâna infirmierilor care îl vor molesta sexual". Înaripatele fantezii homosexuale ale subconştientului lui Schreber îi permiseseră să pună bazele unei noi religii.

Sigmund nu avea cum să afle de ce Schreber trăise normal timp de opt ani încheiați şi după aceea se îmbolnăvise brusc exact în momentul în care soția lui lipsea de acasă. Să fi fost oare emoția provocată de avansare sau absența neobişnuită a soției sale din pat? S-ar fi putut ca şi vârsta lui Schreber să joace un anumit rol, căci avea cincizeci şi trei de ani, aşadar era în preajma andropauzei şi în el se acumulase o mare cantitate de energie erotică ce trebuia să fie descărcată. Aceasta se produsese la început în ceea

ce Schreber numise „emisii nocturne", apoi sub forma apărării împotriva homosexualității sale şi, în ultimă instanță, în suprimarea energică a realității căreia nu-i putea face față. Toate aceste fenomene îi provocaseră căderea nervoasă: refuzul de a o accepta pe soția sa după ce se întorsese, reînvierea ipohondriei, iluziile şi obsesiile care îl conduseseră foarte repede la azil. Endemică la această formă de paranoia, mania persecuției se instalase şi ea; de asemenea, apăruseră vocile acuzatoare care evoluaseră sub formă de păsări vorbitoare şi, aşa cum descoperise Sigmund la pacienții săi, persecutorul, cel care se afla în centrul complotului împotriva pacientului, era persoana cea mai iubită de acesta.

Sigmund nu formulă întrebarea care ar fi putut să-i pună în încurcătură pe toți psihiatrii: cum se face că această carte era accesibilă de şapte ani de zile şi nici un psihiatru nu-şi dăduse seama că la baza paranoiei lui Schreber se afla homosexualitatea sa reprimată şi că nevrozele sunt provocate, în principal, de un conflict între eu şi instinctul sexual? Psihiatria refuzase să recunoască instinctele sexuale de bază ale omului. Refuzase să admită existența subconştientului. Ce mai putea spune acum, pusă în fața unor documente indiscutabile?

Îi făcu o deosebită plăcere să scrie cele şaizeci de pagini ale monografiei.

Deşi îi promisese lui Otto Rank că după absolvirea Universității din Viena o să-i dea voie să-şi deschidă un cabinet şi să devină astfel primul psihanalist care nu este medic, Sigmund nu se gândea cu plăcere la această perspectivă. Continua să spere că psihanaliza va fi legată de ştiința medicală. Prezența celor care nu erau medici de profesie compromitea domeniul psihanalizei.

Hans Sachs îl ajută să-şi schimbe părerea. Sachs provenea dintr-o familie de avocați cu renume. Îşi luase şi el diploma în drept şi începuse să practice avocatura împreună cu un frate, însă manifesta mai mult interes pentru literatură decât pentru drept. Scria poezii şi traducea din Kipling în germană. În 1904, viața lui luase un cu totul alt curs după ce citise *Interpretarea viselor.* Studiase timp de doi ani cărțile lui Freud, apoi venise împreună cu un văr la prelegerile de sâmbătă seara ținute de Sigmund la universitate. Modestia îl împiedicase să se prezinte profesorului Freud. Avu nevoie de alți patru ani ca să-şi adune curajul necesar spre a solicita primirea în Societatea vieneză de psihanaliză.

Lui Sigmund, omul îi plăcu din primul moment. La rândul lor, şi ceilalți membri îl priveau cu simpatie, îndeosebi Otto Rank şi Ernest Jones, care venea adesea la Viena. Sachs era întruchiparea perfectă a vienezului, om de lume: maniere alese, pregătire literară şi artistică temeinică, un irezistibil simț al umorului.

Când Sigmund îl întrebă despre clientela sa, Sachs răspunse:

— Am fost genul de avocat pe care trebuie să-l împingă clientul de la spate.

În pofida hainelor lui moderne, a aventurilor amoroase, a unei căsătorii timpurii care nu durase decât câțiva ani, a gusturilor sale epicureice, a călătoriilor nenumărate pe care le întreprindea, scrierile lui erau atât de pătrunzătoare, încât la numai câteva luni după ce intrase în societate fusese invitat să pregătească o comunicare pentru Congresul de la Weimar, care urma să se țină în septembrie 1911.

4

Carl Jung nu-l forțase pe Eugen Bleuler să iasă din Societatea elvețiană de psihanaliză. Bleuler se retrăsese din proprie inițiativă. Era o lovitură grea pentru Sigmund, care conta pe Bleuler ca să

preia conducerea societății elvețiene. Unul dintre principalele lui motive de nemulțumire fusese respingerea lucrării dr. Max Isserlin. Sigmund şi grupul vienez crezuseră că, procedând astfel, nu fac decât să dezarmeze un duşman. Dar Bleuler înțelesese lucrurile altfel: Sigmund îi scrisese scrisori lungi, în care îi explicase situația, dar Bleuler, deşi îi răspunsese pe un ton prietenos, îşi menținu hotărârea. În speranța că vor putea aplana divergențele, Sigmund îl rugă să-i fixeze o întrevedere. Bleuler fu de acord. Plănuiră să se întâlnească la München, care avea legături directe pe calea ferată cu ambele oraşe. Fixară data întrevederii pentru ziua de Crăciun, când amândoi erau liberi.

Cei doi bărbați îşi strânseră cordial mâna când se întâlniră la Bayerischer Hof. Rezervaseră un apartament la etajul de sus al unui hotel, ca să poată discuta în linişte.

— Domnule profesor Bleuler, dați-mi voie să clarific un lucru pe care l-am repetat şi în scrisorile către dumneavoastră: societatea noastră nu înăbuşă opiniile divergente. A fost întemeiată din două motive principale, în primul rând pentru a prezenta publicului psihanaliza autentică, în al doilea rând, din cauza atacurilor îndreptate împotriva noastră. Erați de față când colegul dumneavoastră, Hoche, m-a numit sectar nebun şi ştiți că Ziehen a declarat lumii întregi că scriu prostii. Suntem gata să răspundem adversarilor noştri, deşi nu putem lăsa lucrul acesta la latitudinea unui singur individ. Este în interesul cauzei noastre să îndrumăm polemicile spre un oficiu central.

— Domnule profesor Freud, nu vă temeți să cădeți în ortodoxie?

— De ce spuneți asta? Nu sunteți nişte oameni rigizi. Manifestăm receptivitate față de toate ipotezele.

— Pentru că principiile de felul „cine nu e cu noi e împotriva noastră, ori totul ori nimic" sunt bune pentru sectele religioase şi pentru partide. Pot să înțeleg o astfel de politică, dar în domeniul ştiinței mi se pare dăunătoare. Nu există un adevăr definitiv şi ultim. Dintr-un complex de noțiuni, o persoană acceptă un amănunt, altă persoană un alt amănunt. În ştiință nu se admit nici uşi închise, nici deschise – e un domeniu unde nu trebuie să existe nici un fel de bariere.

— Aveți dreptate, domnule profesor. Dar nu putem să învinuim Societatea internațională de psihanaliză fiindcă acceptă numai membri care recunosc psihanaliza. Asociația nu merge însă până acolo încât să-i declare gangsteri sau idioți pe toți cei care nu i se alătură. De asemenea, nu interzice membrilor ei să facă parte şi din alte societăți umanitare şi sociale, chiar şi din Asociația specialiştilor germani în boli nervoase, care ne tratează cu atâta „drăgălăşenie" la Berlin! Jung şi cu mine chiar facem parte din această societate.

Bleuler se ridică în picioare şi întrebă calm:

— Nu vreți să facem o plimbare pe strada principală, să trecem pe lângă primărie? Oamenii probabil că tocmai se întorc de la biserică şi se îndreaptă spre casă, să ia masa de Crăciun.

Bleuler ştia să-şi exprime dezacordul fără să-şi piardă cumpătul.

— Cu cât atribuim o mai mare importanţă cauzei pe care o susţinem, cu atât mai tolerantă trebuie să fie atitudinea noastră în privinţa dezavantajelor. Ştiu din proprie experienţă că n-aş fi de nici un ajutor dacă aş acţiona în dezacord cu convingerile mele. Între noi este o diferenţă. În ce vă priveşte, scopul vieţii dumneavoastră este să vă impuneţi cu fermitate teoria şi să faceţi în aşa fel încât ea să fie acceptată. Refuz să cred că psihanaliza ar reprezenta singura credinţă valabilă. M-am ridicat în apărarea ei pornind de la premisa că sunt capabil să emit o judecată de valoare întrucât lucrez într-un domeniu înrudit. Dar pentru mine nu prezintă o importanţă majoră validarea acestor opinii cu câţiva ani mai devreme sau mai târziu. Aşadar, sunt mai puţin dispus decât dumneavoastră să mă sacrific pentru propăşirea cauzei.

Sigmund rămase tăcut mai mult timp. Apoi spuse pe un ton coborât:

— L-am numit pe Adler preşedinte al grupului din Viena, deşi în domeniul psihologiei se depărtează atât de mult de convingerile mele intime, încât, practic, mă scoate din sărite în fiecare săptămână. Dar nu am cerut să fie exclus. Mă simt totuşi îndreptăţit să rămân la părerile mele care au acum o vechime de cincisprezece ani. Nu trebuie să confundăm perseverenţa cu intoleranţa. Făcu o pauză şi trase adânc aer în piept. Ne acuzaţi de izolaţionism. Dar nu există grup care să dorească mai puţin decât noi lucrul ăsta. Vrem ca mişcarea noastră să fie internaţională în adevăratul sens al cuvântului. Am fost respinşi cu brutalitate de psihiatri şi neurologi. De aceea trebuie să ne strângem rândurile şi să fim un grup omogen. Îmi doresc din tot sufletul ca dumneavoastră să reprezentaţi legătura între psihanaliza teoretică şi psihiatria academică.

— Cred că îmi atribuiţi o influenţă disproporţionat de mare, domnule profesor Freud. Dar, de dragul discuţiei, nu s-ar putea lua atitudine împotriva intoleranţei care se ascunde dincolo de vorbe?

— Aş dori să vă fac o propunere concretă. Vă rog să-mi spuneţi ce schimbări sunt necesare pentru ca asociaţia să devină acceptabilă din punctul dumneavoastră de vedere şi ce modificări ale atitudinii noastre faţă de oponenţii din străinătate consideraţi că ar fi oportune. Voi acorda personal cea mai mare atenţie sugestiilor şi ideilor dumneavoastră şi voi face în aşa fel încât să le puteţi pune în aplicare.

Bleuler zâmbi şi îl luă de braţ pe Sigmund.

— Psihanaliza ca ştiinţă îşi va dovedi valoarea cu sau fără ajutorul meu întrucât conţine multe adevăruri mari şi este condusă de persoane ca dumneavoastră şi ca Jung. Politica „uşilor închise" i-a speriat pe mulţi simpatizanţi şi i-a transformat pe câţiva dintre ei în oponenţi emoţionali.

Întoarse spre Sigmund o privire sincer îngrijorată.

— Indiferent cât de mari sunt realizările dumneavoastră ştiinţifice, pe mine mă impresionaţi din punct de vedere psihologic, ca artist. E firesc să vă opuneţi oricărei tentative de distrugere a produsului artei dumneavoastră. În domeniul ştiinţei aţi făcut mari descoperiri care vor dăinui de-a pururi. N-are nici o importanţă cât de mult va supravieţui din ceea ce are o legătură mai slabă cu acestea. Dar pot să fac o prezicere: veţi descoperi, în perspectivă, că eu voi fi mai aproape de credinţele dumneavoastră decât cel pe care l-aţi desemnat drept succesor – Carl Jung.

La început de an nou survine uneori o întâmplare care îi determină pe

oameni să facă schimbarea la care se gândeau de mult. În această situaţie se află şi dr. Alfred Adler în primele zile

ale anului 1911. Ceea ce fusese mai înainte o depărtare lentă de etiologia sexuală a lui Freud cedă locul unei atitudini de respingere făţişă, izvorâtă din convingerea că teoriile lui erau incompatibile cu acelea ale lui Freud. Sigmund şi grupul de miercuri deciseră să-i ofere lui Adler ocazia să-şi expună clar convingerile, ca să ştie toată lumea cum stau lucrurile. Îi alocară trei zile de miercuri consecutive de la mijlocul lui ianuarie pentru o expunere ce urma să dureze toată seara, fără a fi întreruptă de nici un fel de discuţii sau critici. De asemenea, se interzicea accesul vizitatorilor din afară. Adler fu încântat de această sugestie şi îi strânse mâna lui Sigmund cu mai multă căldură ca oricând de la disputa de la Nürnberg. Când începu să prezinte prima comunicare cu vocea lui frumoasă, captivă întreaga asistenţă. Principalul lui punct de pornire îl constituia definiţia dată de Sigmund libidoului ca energie asociată cu instinctele sexuale. După părerea lui, libidoul reprezenta o energie psihică pură, nu neapărat legată de instincte.

— Nu ştiu dacă trebuie să-i dăm crezare nevroticului atunci când pune pe seama libidoului propriile manifestări. Prematuritatea sa sexuală este forţată. Nevoia lui de a se masturba reprezintă un mijloc de protecţie împotriva demonului-femeie... fanteziile lui perverse, chiar şi perversiunile propriu-zise îi servesc drept barieră în calea dragostei adevărate. Aşadar, cum se încadrează sexualitatea în nevroze şi ce rol joacă aici? Este trezită de timpuriu şi stimulată în condiţiile existenţei unei inferiorităţi şi a unui protest masculin puternic...

Acestea erau cuvintele-cheie, „inferioritate" şi „protest masculin", în jurul cărora Adler îşi construia noua psihologie. În cea de-a doua prelegere dezvoltă tezele formulate iniţial.

— Reprimarea organică nu este, aşadar, nimic altceva decât o supapă, o ieşire pentru cazuri de urgenţă, care indică posibilitatea efectuării unor modificări în modurile de operare. Nu are nici o tangenţă cu teoria nevrozelor. Dorinţele reprimate şi componentele acestora, complexele reprimate, fanteziile, evenimentele şi dorinţele refulate sunt corelate cu reprimarea organică... Freud spune: „Omul nu poate uita nici o plăcere pe care a trăit-o". Deşi metoda preconizată de el a reprezentat un important pas înainte, în clipa de faţă pledează în favoarea caracterului imuabil al psihicului care, în realitate, este în continuă activitate, contemplând evenimentele viitoare.

Când Adler termină de vorbit, Sigmund şi prietenii lui, care îşi făcuseră însemnări tot timpul, închiseră carnetele şi părăsiră sala fără să se salute. Când Adler îşi făcu apariţia pentru cea de-a treia prelegere, era îmbujorat la faţă de plăcere. Urcă podiumul cu pas vioi şi cu ochi strălucitori. Voia să arate cât se poate de clar, o dată pentru totdeauna, că el contestă originea sexuală a energiei libidoului, că nu acceptă ideea sexualităţii infantile, nici existenţa subconştientului care înmagazinează dorinţele şi instinctele refulate şi nici un aşa-zis complex al lui Oedip.

— Ceea ce trebuie luat în calcul este factorul cultural, în contextul societăţii şi al instituţiilor sale. Dorinţele noastre, a căror îndeplinire a fost considerată scopul final, acţionează numai ca mijloace de direcţionare a satisfacţiilor dintr-un viitor îndepărtat. Aici, tensiunile accelerate sunt la fel de acute ca şi refulările. Această relaţie evidenţiază necesitatea unui sistem extensiv de mijloace de protecţie, dintre care o mică parte pot fi recunoscute în nevroze. Dorinţa-satisfacţie, implicit calitatea şi intensitatea dorinţei sunt

variabile şi, din acest motiv, incomensurabile. În discuția asupra sexualității şi a nevrozelor am ajuns la concluzia că tendințele comportamentale aparent libidinoase ale nevropatului, ca şi ale individului normal, nu ne permit să tragem concluzii cu privire la intensitatea şi componentele dorinței lui sexuale. Dacă apreciem protestul masculin din cadrul complexului lui Oedip, nu mai putem vorbi de un complex de fantezii sau de dorințe. Vom constata că aşa-zisul complex al lui Oedip reprezintă doar o mică parte dintr-o dinamică nevrotică exagerată, un stadiu al protestului masculin, un stadiu care, în sine, nu prezintă nici o importanță, deşi este interesant în raport cu contextul general...

Pe Sigmund Freud îl trecură fiori reci. Alfred Adler se aşeză, convins că ideile sale erau imposibil de combătut. Judecând după expresia de pe chipul său, se aştepta să fie felicitat şi aplaudat. Era ca şi cum, în urmă cu opt ani, Sigmund Freud i-ar fi dăruit lui Alfred Adler un briceag cu mai multe lame şi mânere de fildeş. Alfred Adler pierduse lamele, le înlocuise cu altele, apoi mânerele de fildeş, arcurile care țineau lamele şi tot aşa mereu până când absolut toate componentele briceagului fuseseră înlocuite. Acum încerca să-i demonstreze lui Sigmund Freud cu câtă grijă îi păstrase darul, exclamând: „Vedeți, am exact acelaşi briceag pe care mi l-ați dat acum opt ani! Iar lamele sunt ascuțite şi tăioase ca briciul!"

„Nu, îşi spuse Sigmund, posomorât, acesta nu este briceagul meu. E un cuțit cu totul nou şi diferit. Nu i l-am dăruit eu; el mi l-a dat mie, piesă cu piesă. Şi n-are decât să şi-l păstreze!"

Niciodată nu se mâniase la vreuna din aceste întruniri, indiferent cât de obtuze sau iresponsabile deveneau uneori afirmațiile membrilor grupului. Dar hotărî că, acum, numai o furie sănătoasă putea curăța grajdurile lui Augias reprezentate de psihologia superficială a lui Adler. Îşi arogă dreptul de a vorbi primul. Se ridică în picioare şi, după ce afirmă că lucrarea lui Adler păcătuia prin lipsă de claritate, continuă:

— Personal, nu pot fi de acord cu autorul care vorbeşte despre aceleaşi lucruri fără a le denumi însă cu termenii consacrați şi fără să încerce să pună de acord noua terminologie cu cea veche. În felul acesta se creează impresia că refularea există în protestul masculin. Fie că cele două concepte coincid, fie că este vorba de acelaşi fenomen privit dintr-un alt punct de vedere. Chiar şi ideea noastră mai veche de bisexualitate este numită hermafroditism, ca şi când asta ar însemna altceva. A eliminat ideea de subconştient, susține asexualitatea infantilă şi subapreciază importanța detaliului semnificativ din nevroze. Această orientare este lamentabilă din punct de vedere metodologic şi condamnă la sterilitate întreaga lui muncă.

Adler strigă:

— Protestul masculin al individului indică faptul că nu s-a refăcut pe deplin în urma dubiilor infantile cu privire la sexul său. Se străduieşte să ajungă la o masculinitate ideală, identificată în mod invariabil cu libertatea, dragostea şi puterea... *cucerirea* femeilor şi a prietenilor, depăşirea sau înlăturarea celor care-i stau în cale.

Sigmund replică prompt:

— Întreaga doctrină are un caracter reacționar şi retrograd. În general, înlocuieşte psihologia cu biologia şi nu face referire la psihologia subconştientului, ocupându-se doar de fenomenele de suprafață.

Adepții lui Freud începură să-şi consulte notițele, unul după altul. Luară cuvântul ca să combată afirmațiile lui Adler potrivit cărora subconştientul nu exista, copiii mici erau asexuați, teoria refulărilor n-avea

un caracter ştiinţific, impulsului sexual nu-i revenea o importanţă primară. Obiecţiile erau atât de pertinente, încât Wilhelm Stekel sări în picioare, strigând:

— Acesta este un atac organizat împotriva psihologiei dr. Adler!

Sigmund negă. Adler se făcuse pământiu la faţă.

— Vă rog să mă credeţi pe cuvânt, dr. Adler, nu este nimic organizat. N-am discutat prelegerile dumneavoastră cu nici unul din colegi. Ne-am luat fiecare notiţe, în mod separat. De aceea vedeţi aceste pagini scrise în faţa fiecăruia dintre noi. Aşa procedăm în mod obişnuit, ca să vă putem cita corect în cazul în care intenţionăm să vă contrazicem tezele.

Adler replică răguşit:

— N-am afirmat eu lucrul acesta. N-aş fi putut niciodată să vă imput o asemenea lipsă de corectitudine. Dar mi-aţi înţeles greşit motivaţia. Consideraţi că am încercat să înlocuiesc psihanaliza freudiană cu psihanaliza adleriană. Nu aceasta a fost intenţia mea. Am încercat să realizez o sinteză, luând ce e mai bun din ambele ştiinţe. Se pare că am dat greş.

— Domnule doctor Adler, dumneavoastră sunteţi biolog, jumătate din gândirea dumneavoastră se bazează pe inferioritatea organică. Sunteţi şi sociolog, aşa că cealaltă jumătate a psihologiei dumneavoastră porneşte de la influenţa societăţii, a lumii în care creşte şi se dezvoltă copilul. Deşi în ambele domenii există elemente de adevăr, acestea nu oferă o ipoteză de lucru care să permită fundamentarea unei ştiinţe psihanalitice.

Adler se ridică în picioare, îşi strânse hârtiile şi spuse cu răceală:

— Cu permisiunea dumneavoastră, o să-mi menţin părerea. Mătură apoi încăperea cu privirea şi adăugă: Sper că veţi fi de acord cu mine că nu mai am ce căuta aici. Renunţ la funcţia de preşedinte al Societăţii de psihanaliză din Viena şi la postul de co-editor al *Revistei de psihanaliză.* Bună seara, domnilor.

Porni spre uşă. Grupul lui de prieteni şi colegi se ridică în picioare, pregătindu-se să plece o dată cu el. Sigmund se duse repede spre Adler şi îi ceru o scurtă întrevedere între patru ochi. Adler rămase neclintit, cu chipul lipsit de expresie. Ceilalţi oameni părăsiră încăperea, atât susţinătorii lui Adler, cât şi cei ai lui Freud. Sigmund vorbi cu nostalgie, în pofida supărării pe care i-o provocase Adler:

— Mă copleşeşte tristeţea. Este pentru prima oară după nouă ani de când ne întâlnim în grupul nostru că pierd un discipol.

Adler răspunse pe un ton categoric:

— Nu sunt şi nu am fost niciodată discipolul dumneavoastră.

— Rectific, un coleg. Nu e plăcut deloc să-ţi pierzi un coleg, dar, de fapt, dumneavoastră v-aţi depărtat de noi de mai mult timp.

Adler îşi scoase pince-nez-ul. Vorbi fără să-l privească pe Sigmund:

— Ruptura s-a produs din cauza dumneavoastră.

— Cum aşa, domnule doctor?

— Aţi comis aceeaşi crimă ştiinţifică de care i-aţi învinuit pe Charcot şi pe Bernheim: v-aţi îngheţat propria revoluţie!

Sigmund era profund şocat. Acuzaţia îl răni mai mult decât oricare alta făcută de duşmanii săi. Vorbi cu o voce răguşită, ca şi când i-ar fi revenit laringita:

— Dimpotrivă, domnule doctor, când am făcut greşeli am recunoscut şi mi-am continuat cercetările. Am încorporat cu mândrie în corpusul psihanalizei idei care reprezintă contribuţia dumneavoastră personală. Care este adevăratul motiv al retragerii dumneavoastră din Societatea de

psihanaliză vieneză?

Chipul frumos şi sensibil al lui Adler se îmbujoră şi acesta îngăimă:

— De ce să lucrez mereu în umbra dumneavoastră?

5

Martin Freud îşi rupse piciorul la schi, la Schneeberg, şi Sigmund fu nevoit să-l interneze într-un sanatoriu. Psihanaliza înregistra, în continuare, suişuri şi coborâşuri, pe dealuri şi văi metaforice, rupându-şi câte un os pe ici, pe colo.

Un neurolog australian fu concediat pentru că practica psihanaliza freudiană, însă un psihiatru suedez, dr. Poul Bjerre, prezentă o comunicare în fața Asociației medicilor suedezi în legătură cu *Metoda psihanalitică a lui Freud,* apoi veni la Viena ca să-l asigure pe Freud că în Suedia treburile mergeau bine. Deşi la Berlin exista o societate de psihanaliză, Abraham se afla în dificultate. Nu reuşise să convingă nici un alt medic să practice psihanaliza în acel oraş. Numai Wilhelm Fliess intrase în legătură cu Abraham şi făcuse tentativa de a lega o prietenie cu el. La rândul său, Sandor Ferenczi se confrunta cu dificultățile la Budapesta. Dacă la început ungurii nu acordaseră prea mare atenție psihanalizei, dar nici n-o condamnaseră, acum se formase un puternic val de opoziție în sânul lumii medicale. A. A. Brill întemeiase la New York Societatea de psihanaliză şi, la scurt timp după aceea, Ernest Jones, aflat în concediu, luă trenul de la Toronto până la Baltimore şi înființă şi acolo o Asociație de psihanaliză. Sigmund primi vizita lui Sutherland din India, care traducea *Interpretarea viselor.* Doi olandezi sosiră în Berggasse, Jan van Emden, dornic să studieze sub îndrumarea lui Sigmund, şi August Stärcke, care îi dădu uimitoarea informație că practica psihanaliza în Olanda încă din 1905. Un doctor pe nume M. D. Eder prezentă pentru prima oară metoda psihanalizei în fața secțiunii neurologice a Asociației medicilor din Anglia. Ernest Jones hotărî să se întoarcă la Londra, ca să înființeze nu numai un cabinet particular, ci şi o Societate de psihanaliză.

Vestea se răspândise şi prin Rusia. Un anume dr. L. Drosnes veni de la Odesa ca să-l anunțe că fusese întemeiată Societatea rusă de psihanaliză. Dr. M. E. Osipov şi un grup de colegi începuseră să-i traducă lucrările în rusă. Academia moscovită oferea un premiu pentru cel mai bun eseu asupra psihanalizei. Un medic din St. Petersburg anunță deschiderea unui cabinet pentru pacienții care doreau să facă psihoterapie.

Dr. G. Modena din Ancona traduse în italiană cele *Trei eseuri asupra teoriei sexualității.* În schimb, în Franța, receptivitatea era mult mai mică, poate şi pentru faptul că dr. Pierre Janet, care îi urmase lui Charcot şi trecea drept cel mai mare neurolog al Franței, susținuse că el inventase psihanaliza înaintea lui Freud, pentru că utilizase cuvântul „subconştient" – dar într-un context diferit. Ulterior, deşi revendicase prioritatea în acest domeniu, comunicase lumii medicale că îşi repudiază descoperirea! Cu toate acestea, un neurolog independent, pe nume R. Morichau-Beauchant îi scrise de la Poitiers, cerându-şi scuze pentru lipsa de interes manifestată de francezi față de lucrările lui şi îi promise că va lua măsuri pentru remedierea situației.

La Sydney, în Australia, exista un grup de medici care efectuau studii concertate de psihologie freudiană, sub conducerea dr. Donald Fraser, un

medic cu atribuții oficiale în cadrul Bisericii Presbiteriene. Deşi Sigmund fusese invitat de dr. Andrew Davidson, secretar al secției de medicină psihologică, să participe la lucrările Congresului medical australasiatic, dr. Fraser se văzuse nevoit să demisioneze din funcția oficială pe care o deținea în cadrul Bisericii, fiindcă pleda pentru studierea cărților lui Freud. Aceeaşi soartă avea să-l aştepte şi pe reverendul Oskar Pfister din Zürich, căruia superiorii îi puseseră în vedere să aleagă între freudism şi sutană. Cel mai serios atac fu lansat împotriva prietenului lor dr. Morton Prince. Poliția din Boston îl amenința cu darea în judecată pentru articolele sale „obscene" apărute în *Journal of Abnormal Psychology.* În Canada, Ernest Jones îşi publicase articolele în *Asylum Bulletin,* iar ulterior fusese suspendată revista pe motiv că pleda în favoarea psihanalizei. Sigmund avea impresia că mintea şi inima lui seamănă cu un câmp de bătălie unde câştiga mereu noi victorii, dar care, în acelaşi timp, era presărat cu cadavre.

În cercul lui Freud creştea o nouă generație: Alexander avea un fiu, Karl Abraham o fiică, lui Carl Jung i se născuse un fiu la Küsnacht. Unul dintre cei mai promițători psihanalişti elvețieni, dr. J. Honegger, se sinucise şi nimeni nu ştia de ce. Mama Marthei, Emmeline Bernays, muri de cancer la vârsta de optzeci de ani.

Şi Sigmund avea probleme cu sănătatea. Într-o seară de iarnă se duse la plimbare şi se îmbolnăvi de gripă. Martha îl ținuse câteva zile în pat, îi dăduse ceaiuri fierbinți şi îl vindecase, dar rămase cu o durere de cap care îl apuca invariabil la sfârşitul fiecărei zile de muncă. Se temea să nu fie vorba de ceva foarte serios, până când descoperi o scurgere de gaz care otrăvea încet aerul din birou.

— Am avut noroc, îi spuse el Marthei. Bătrânul ceasornicar de la parter a fost aruncat afară din apartament de suflul exploziei provocate de o asemenea scurgere de gaz. Eu am pierdut numai o lună de scris. La un moment dat am crezut că energiile mele creatoare au secătuit.

În tinerețe, Sigmund îşi închipuise că avea să moară la patruzeci şi unu sau patruzeci şi doi de ani. Le scria adesea adepților lui că îmbătrâneşte şi că cineva trebuie să-i ia locul. Însă când dr. James Putnam făcu un comentariu favorabil pe marginea prelegerilor ținute de el la Universitatea Clark şi afirmă în *Journal of Abnormal Psychology* că dr. Freud nu mai era tânăr, lui Sigmund nu-i mai făcu nici o plăcere să citească revista.

După ce împlinise patruzeci şi unu de ani, îşi spusese că va muri la cincizeci şi unu, suma ciclurilor de douăzeci şi opt şi douăzeci şi trei de ani despre care îi vorbise Fliess. Când trecu cu bine şi de această vârstă, hotărî că vârsta de şaizeci şi unu era mai rezonabilă, după care fu foarte amuzat să constate că de fiecare dată îşi acorda câte un deceniu întreg!

Sigmund şi grupul celor care îi rămăseseră fideli îşi strânseră rândurile. Printre aceştia erau patru persoane din afara profesiei medicale: Max Graf, Hugo Heller, Otto Rank şi Hans Sachs, dar nici unul din ei nu începuse să practice psihanaliza şi nici nu tratau pacienți. Cuprinzându-i încă o dată cu privirea, Sigmund se bucură să constate cât erau de tineri... Chiar dacă prin comparație cu ei se simțea bătrân la vârsta de cincizeci şi cinci de ani, tinerețea lor îi dădea totuşi sentimentul liniştitor că munca lui avea să fie continuată.

După înlăturarea disensiunilor din sânul grupului, începură să-şi concentreze eforturile asupra cercetărilor ştiințifice. Fiecare din ei pregătea o

comunicare pentru Congresul internațional de la Weimar, care urma să aibă loc în septembrie. Hotărără să înființeze o revistă de psihanaliză nemedicală intitulată *Imago,* avându-i ca editori pe Otto Rank şi pe prietenul lui apropiat, Hans Sachs. În paginile acesteia puteau să-şi publice rezultatele studiilor lor de antropologie, economie politică, artă, literatură şi alte ştiințe umaniste. Sigmund avu destule dificultăți până să găsească un editor dispus să-şi asume riscul publicării unei reviste cu o audiență atât de restrânsă. În cele din urmă, Hugo Heller acceptă comanda, mai mult din loialitate față de societate decât cu gândul de a scoate vreun profit de aici. Îi spuse lui Sigmund:

— Cel puțin am o librărie în vitrinele căreia pot să expun *Imago.* În condițiile acestea, cred că vom reuşi să vindem câteva exemplare.

Familia îşi petrecu vara în Tirol, unde Sigmund începu să scrie patru articole lungi pe care intenționa să le publice în câteva numere succesive ale proiectatei reviste şi apoi să le editeze sub formă de carte.

La 14 septembrie 1911, Martha şi Sigmund îşi serbară nunta de argint. Întrucât ziua respectivă cădea într-o joi, Sigmund îşi invită rudele şi prietenii să petreacă împreună week-end-ul.

Martha angajase câteva fete din împrejurimi ca s-o ajute să gătească şi să servească la masă. Fu o masă jubiliară, veselă şi zgomotoasă. În final, după ce se rostiseră toate toasturile şi se admiraseră toate cadourile – cărți, figurine antice, bijuterii – toată lumea se duse să danseze în acordurile orchestrei tiroleze.

La lăsarea întunericului, Sigmund le propuse să le vorbească despre ultima sa lucrare, *Totem şi tabu.* Se duseră cu toții pe verandă şi se aşezară în semicerc în jurul lui Sigmund. Apoi, fără să aprindă lămpile sau lumânările, acesta începu să vorbească cu o voce blândă, luminând parcă, noaptea la fel ca şi stelele de deasupra capului său.

Cartea îşi propunea să arunce o punte peste prăpastia care îi despărțea pe cercetătorii din domeniul antropologiei sociale, filologiei şi folclorului, pe de o parte, şi psihanaliză, pe de altă parte. Toate culturile au evoluat prin reprimarea instinctelor. În societatea contemporană exista un mare număr de tabuuri, însă totemismul fusese abandonat de mult şi înlocuit cu alte forme. Cea mai bună cale de a se ajunge la semnificația originară a totemismului o constituia studierea vestigiilor lui conservate la vârsta copilăriei.

Ce anume mai supraviețuia în mintea omului modern din ceea ce fusese în preistorie, înainte de apariția istoriei scrise? Într-un studiu efectuat asupra aborigenilor din Australia, considerați „cei mai înapoiați şi mai nefericiți dintre sălbatici", care nu idolatrizau nici o ființă superioară, scrisese: „descoperim totuşi că evită cu multă strictețe raporturile sexuale incestuoase. Lasă chiar impresia că întreaga lor organizare socială nu serveşte decât acestui scop. "

Fiecare trib îşi are propriul său totem, de regulă un animal, şi îşi ia numele de la acesta. Totemul devine astfel strămoşul comun al fiecărui trib, afirma Sigmund. Era, în acelaşi timp, spiritul protector al acelui grup. Fiecare individ din cadrul comunității manifestă o fidelitate absolută față de totem.

Dar de ce era totemul atât de atotputernic şi omniprezent în triburile de aborigeni australieni? Şi ce legătură are sistemul totemurilor cu psihanaliza?

Aduse o lampă, îşi luă manuscrisul şi începu să citească:

— Aproape în toate locurile unde există totemuri se regăseşte şi legea care interzice persoanelor cu acelaşi totem să aibă raporturi sexuale între ele. Este vorba, aşadar, de exogamie. Scopul tribului totemic îl constituie reglementarea căsătoriei în vederea prevenirii incestului, căsătoria fiind interzisă chiar şi între rude îndepărtate din cadrul aceluiaşi trib. Invariabil, orice nevropat prezintă un anumit grad de infantilism psihic. Aşadar, nu este lipsită de importanță constatarea că aceleaşi dorințe incestuoase, menite să ajungă ulterior în subconştient sunt considerate de sălbatici pericole imediate, împotriva cărora trebuie luate cele mai severe măsuri de apărare.

Scrisese cu atâta plăcere acest prim eseu, încât trecuse imediat la faza următoare, *Tabuul şi ambivalența emoțională.* Aici făcu o distincție între restricțiile de tabu şi constrângerile de natură religioasă şi morală, arătând că, adesea, originile tabuului se pierdeau în negura vremii; deseori păreau ininteligibile, dar nu erau niciodată nesocotite de omul primitiv, pentru că o astfel de sfidare ar fi avut drept urmare o pedeapsă imediată şi extrem de severă. Această conduită semăna foarte mult cu aceea a pacienților suferinzi de obsesii: aveau o „boală a tabuului". La nevropați, la fel ca şi la oamenii primitivi, aparent nu exista nici un fel de motivație, iar originea rămânea necunoscută. De îndată ce o obsesie punea stăpânire pe un individ, aceasta era menținută de teama de pedeapsă.

Lui Sigmund i se părea firesc ca interdicțiile derivând din tabuuri să se refere la „activități spre care individul manifesta înclinație foarte puternică".

— Aşadar aborigenii australieni trebuie să adopte o atitudine ambivalentă față de tabuurile lor. În subconştientul lor nu există nici o altă dorință mai puternică decât aceea de a încălca tabuul, dar se tem s-o facă, iar frica este mai puternică decât dorința. Dorința persistă în subconştientul fiecărui membru al tribului, la fel ca şi la nevropați... Avem de-a face, aşadar, cu un fenomen similar cu obsesiile nevroticilor, în care impulsul reprimat şi cel care reprimă îşi caută şi obțin simultan satisfacția. Actul obsesiv reprezintă un mijloc de protecție împotriva celui interzis, dar, de fapt, noi îl considerăm o repetare a acestuia.

Cel de-al treilea eseu, pe care avea de gând să-l intituleze *Animism, magie şi omnipotența gândurilor,* urma să stabilească originile religiei formale, inclusiv tehnicile magice şi vrăjitoria. Gândirea animistă şi cea a nevropatului aveau ca numitor comun „atotputernicia gândului". Prin analogie cu oamenii care practică magia şi vrăjitoria, şi nevropații trăiesc într-o lume aparte, în care numai „valuta nevrotică" este considerată monedă curentă.

— Actele obsesive primare ale acestor nevropați au prin excelență un caracter magic. Acestea sunt fie farmece, fie acțiuni îndreptate împotriva farmecelor, menite să îndepărteze pericolul unui dezastru care precede, de regulă, instalarea nevrozei. De câte ori am reuşit să străpung acest mister, am descoperit că dezastrul aşteptat era moartea.

Prietenii care stăteau adunați în jurul lui respirară adânc.

Cel de-al patrulea eseu, intitulat *Întoarcerea la totemism în copilărie,* făcea referiri la omul primitiv care îşi direcționa frica spre totemul animal. În viața contemporană a tuturor micilor masculi, animalul-totem era înlocuit de tată.

— Dacă animalul-totem este tatăl, cele două legi principale ale totemismului, cele două interdicții care constituie esența lui, şi anume să nu omori totemul şi să nu ai relații sexuale cu o femeie care poartă acelaşi

totem, coincid în conținutul lor cu cele două crime ale lui Oedip, care şi-a ucis tatăl şi s-a căsătorit cu mama sa. Dezvoltând această ecuație, ar trebui să fim în stare să aruncăm o lumină asupra originilor totemismului din timpurile cele mai îndepărtate. După toate probabilitățile, vom ajunge la concluzia că sistemul totemului, la fel ca şi fobia de animale a micuțului Hans, a derivat din condițiile care au favorizat formarea complexului lui Oedip...

Dorințele sexuale nu-i unesc pe oameni, ci îi despart, sapă o prăpastie între fiu şi tată. Religia totemică s-a născut din acest sentiment de vinovăție filială şi a încercat să-l îmbuneze pe tată printr-o obediență respectuoasă față de el. Toate religiile ulterioare par să încerce rezolvarea aceleiaşi probleme.

Aceasta ne conduce la una dintre cele mai vechi practici totemice, sacrificarea rituală, într-o anumită perioadă a anului, a animalului-totem, a cărui carne este mâncată apoi de toți membrii tribului. Sacrificarea rituală a animalului-simbol al tribului reprezintă, în realitate, simbolul victoriei asupra figurii tatălui. Acest lucru e valabil şi în religia modernă. Religia totemică dă expresie remuşcării şi încercării de îmblânzire a tatălui, reîmprospătând în acelaşi timp amintirea triumfului împotriva tatălui. Întrucât uciderea tatălui era dorința subconştientului fiecărui copil de sex masculin, omul primitiv a elaborat acest sistem de comitere a paricidului la o anumită dată, prin sacrificarea animalului-totem şi consumarea cărnii acestuia. În ceea ce priveşte religiile moderne, psihanaliza a demonstrat că Dumnezeul fiecărui bărbat seamănă cu tatăl acestuia.

Câteva clipe domni tăcerea. Apoi se auziră murmure. De emoție? De stupoare? Sigmund nu era sigur nici de una, nici de alta. Se ridică în picioare. Martha veni alături de el. Toți îi înconjurară şi le mulțumiră pentru acea zi minunată.

— La mulți ani! Şi pe viitor, *Alles in Butter,* să vă meargă tot mai bine!

6

Sigmund plecă la Zürich să-l viziteze pe Carl Jung, la Küsnacht, cu patru zile înaintea Congresului de la Weimar. Jung îl aştepta în gara din Zürich. Erau amândoi firi prea rezervate ca să se îmbrățişeze în public, însă bucuria din privirile lor reflecta în mod indubitabil admirația şi dragostea pe care o simțeau unul pentru altul.

Merseră cu trenul până la micul sat Küsnacht. Casa familiei Jung se deosebea de toate celelalte reşedințe de pe malul lacului prin senzația de confort pe care i-o dădea privitorului.

Sigmund fu întâmpinat cu multă căldură de Emma Jung şi condus apoi în sus, pe scări, spre o cameră de oaspeți cu vedere spre lac. Jung îl luă apoi să-i arate casa, inclusiv spațiile pentru cabinetul lui de consultații şi pentru atelier. La început nu avusese prea mulți pacienți, drept care Jung îşi concentrase eforturile în direcția cercetărilor şi a scrisului. Dar curând oamenii începuseră să vină cu trenul şi cu vaporaşul. Se răspândi zvonul că era înzestrat cu un neîntrecut talent tămăduitor.

În pofida faptului că Jung dorise inițial să devină arheolog şi călătorise mult, casa lui adăpostea prea puține obiecte de interes arheologic. Interesul lui de colecționar se îndrepta exclusiv asupra ideilor şi imaginilor pe care le sculpta apoi în lemn, uneori chiar şi în piatră. Nu simțea nici un fel de

atracție pentru figurinele antice pe care Sigmund le îndrăgea atât de mult. Sigmund își spuse admirativ: „Este un om complet, în adevăratul înțeles al cuvântului, artistul mulțumit de el însuși". Când rămâneau singuri, cei doi bărbați discutau despre psihanaliză. Între ei existau divergențe minore, ținând de tehnică, de modul de abordare a pacientului pentru a se obține un material cât mai bogat. Jung acceptase cu plăcere desemnarea sa drept succesorul lui Sigmund la tronul acestui imperiu şi muncea din răsputeri pentru a asigura *Anuarului* o înaltă ținută științifică.

În timp ce îl urmărea pe Carl Jung cum sculptează în lemn sau cum adună pietre pentru un alt zid, Sigmund sesiză contrastul puternic între felul în care trăia Jung aici, la Küsnacht, şi stilul său de viață la Viena. El şi cu Martha nu aveau nici un fel de avere, în afară de mobilă şi celelalte lucruri din casă, în marea lor majoritate cumpărate atunci când se căsătoriseră. Apartamentul pentru care plăteau chirie nu le dădea dreptul să se numească proprietari, decât în accepția vienezilor care puneau semnul egalității între domiciliul unei persoane şi reşedința sa pentru toată viața. Soții Jung aveau o casă a lor, mai multe hectare de pământ, o grădină de legume şi una de flori şi o pădurice proprie de-a lungul malului. „Stăpânesc o părticică din lume, îşi spuse el. Ce sentiment plăcut trebuie să fie! Locuiesc într-o casă pe care şi-au proiectat-o singuri, aşezată pe malul lacului, exact aşa cum au dorit ei să fie, cu ferestrele mari de la dormitor orientate spre peisajul montan, cu frumusețea sa tulburătoare. Aici se naşte, fără îndoială, o filosofie de viață cu totul aparte: nu este vorba neaparat de o relaxare, deşi e implicită, ci mai ales de longevitate, de continuitate. Ei bine, îşi mai spuse el, mă bucur pentru Carl, Emma şi pentru copiii lor. Au găsit cu adevărat un loc binecuvântat.Carl va face lucruri frumoase aici, încet, cu grijă şi îşi va câştiga o faimă binemeritată."

Nu simțea nici cea mai mică urmă de invidie, întrucât el n-ar fi putut avea niciodată aşa ceva şi, oricum, contravenea tradiției vieneze. Dar contrastul între cele două stiluri de viață i se părea uimitor.

Două zile mai târziu sosi de la Boston şi dr. James Putnam. Era un bărbat cu purtări alese, bine pregătit şi în psihologie, şi în filosofie. Putnam le dădu veşti încurajatoare despre răspândirea psihanalizei în America. În numeroasele vizite pe care le făcea ori de câte ori venea din Canada, Ernest Jones formase un nucleu în Noua Anglie. A. A. Brill reunise deja vreo douăzeci de membri în cadrul Societății de psihanaliză de la New York. Jung îl tachină pe Sigmund:

— Cum vă puteți închipui că o țară care este atât de receptivă la psihanaliză ar fi fost în stare să provoace o colită?

Sigmund, Carl Jung, James Putnam, Franz Riklin şi Ludwig Binswanger călătoriră împreună spre Weimar. Acesta era un oraş al secolului al XIX-lea, cu un aspect medieval conferit de străduțele sale înguste şi şerpuitoare din cartierul vechi şi de piața multicoloră, înconjurată de case cu acoperişuri țuguiate. Înainte să se instaleze la hotel, cei cinci bărbați îşi lăsară valizele şi se duseră la vechiul palat, a cărui construcție fusese supravegheată de însuşi Goethe.

Spre deosebire de Congresul de la Nürnberg, din anul precedent, cel de la Weimar decurse într-o atmosferă cordială. Erau prezenți vreo cincizeci şi cinci de adepți ai psihanalizei, inclusiv câteva doctorițe care începuseră să se specializeze în acest domeniu. De astă dată veniseră şi patru americani. Dr.

James Putnam deschise lucrările congresului cu o comunicare despre *Importanța filosofiei pentru dezvoltarea psihanalizei.* Toată lumea îi aprecie intervenția, ştiind ce luptă înverşunată duce în America pentru promovarea psihanalizei freudiene. Carl Jung era într-o formă excelentă. Prezida lucrările cu umor şi cu multă pricepere şi prezentă o comunicare despre *Simbolism în psihoze şi nevroze.* Sigmund fu fericit să-l vadă pe Eugen Bleuler în grupul de la Zürich. Bleuler se purtă cordial cu toată lumea şi prezentă o lucrare excelentă despre *Autism.* Reverendul Oskar Pfister aduse cu el un coleg, cleric elvețian, pe reverendul Adolf Keller. De la Leyda veni dr. Jan van Emden, de la Amsterdam dr. A. W. van Renterghem, iar din Germania Magnus Hirschfeld, o autoritate în materie de homosexualitate. Karl Abraham captă interesul congresului cu studiul său despre *Sindromul maniaco-depresiv.* Hans Sachs citi o lucrare despre *Legătura dintre psihanaliză şi ştiințele psihice.* Contribuția lui Ferenczi la înțelegerea homosexualității fu apreciată la justa sa valoare de dr. Hirschfeld. Lucrarea lui Otto Rank, *Motivul nudității în poezie şi legendă,* fu ascultată cu mult interes. A doua zi, la micul dejun, membrii congresului se amuzară copios. Ziarul local anunța că „s-au prezentat lucrări interesante despre nudism şi alte aspecte ale vieții de zi cu zi".

Deşi se ştia că Alfred Adler şi grupul lui se despărțiseră de Societatea de psihanaliză din Viena şi că Adler îşi întemeiase propria Societate de psihanaliză liberă, nimeni nu-i pomeni numele.

Unul dintre cei mai interesanți participanți la congres era o femeie pe care Sigmund o ştia de multă vreme, Lou Andreas-Salomé; aceasta urmase un curs intensiv de psihanaliză cu un psihoterapeut suedez, pe atunci iubitul ei, dr. Poul Bjerre, care o adusese la congres în calitate de invitată. Lou Andreas-Salomé provenea dintr-o familie cultivată şi prosperă din Rusia. Se căsătorise cu Andreas pentru că acesta o amenințase cu sinuciderea dacă nu consimte să-l ia de bărbat. Singura condiție pusă de Lou şi acceptată de Andreas fusese libertatea de a nu întreține relații sexuale cu el. Angajaseră în acest scop o tânără servitoare care îi dăruise deja doi copii. Lou avea astfel posibilitatea să cutreiere lumea. Publicase romane, poezii, eseuri, se împrietenise cu literați din multe țări. Fusese amanta lui Rainer Maria Rilke în anii când acesta scrisese cele mai bune poezii ale sale şi îi inspirase lui Nietzsche ultima şi cea mai profundă iubire. Acesta obişnuia să spună despre Lou: „Era pregătită ca nimeni altul pentru acea parte a filosofiei mele care abia prindea viață. "

Dr. Bjerre îi spuse lui Sigmund:

— Lou manifestă o înțelegere instantanee şi profundă pentru domeniul psihanalizei.

Lou Andreas-Salomé avea acum cincizeci de ani. Nu fusese niciodată o femeie frumoasă, dar era extrem de atrăgătoare, inteligentă şi spontană, cu un farmec aparte, care îi cucerea deopotrivă pe bărbați şi pe femei. Singura excepție o constituise sora lui Nietzsche, care spunea despre ea, plină de gelozie, că este „duşmanul ei de moarte", deşi Lou Andreas-Salomé refuzase în repetate rânduri cererile în căsătorie ale lui Nietzsche. Respingea cu dispreț ideea că ar fi o *femme fatale.* Se considera o femeie independentă, care dispune de suficienți bani pentru a călători oriunde dorea. De regulă, nu se îndrăgostea decât de bărbați talentați, chiar foarte talentați, şi nu se dăruia cu totul iubirilor sale. Când focul dragostei se stingea şi cunoştea alt bărbat interesant, punea capăt primei relații şi începea alta. Nu se ştia câte asemenea legături avusese în ultimii treizeci de ani, dar nimeni nu o

considera depravată. Îşi păstra sufletul numai pentru ea şi se apropia de bărbatul următor pentru a atinge un stadiu mai înalt al propriei evoluţii intelectuale şi artistice. Sigmund fu uimit de claritatea şi perspicacitatea gândirii ei. Comportamentul ei nu avea nimic ascuns sau dubios. Îl întrebă dacă poate să-i scrie şi să vină în vizită la Viena. Sigmund fu de acord.

Congresul se încheie, dar Sigmund mai rămase vreo câteva zile ca să discute pe îndelete cu Abraham, Brill şi Jones despre cazurile lor mai interesante, despre problemele pe care le întâmpinau şi despre tehnicile terapeutice. Se întorsese la Viena foarte mulţumit, cu o stare de spirit de care avea să-şi amintească după aceea ani şi ani de zile.

7

Atacurile din presa elveţiană se intensificară. Autorii articolelor comentau nu atât validitatea psihanalizei, cât moralitatea acesteia. Era denumită o ştiinţă neagră, răul în natură, o emanaţie a Satanei pentru a corupe lumea. Toate aceste atacuri erau concertate. Sigmund ajunse la concluzia că articolele incriminatoare nu îşi aveau sorgintea în birourile ziarelor sau ale revistelor. Sesiza de fiecare dată o profundă implicaţie teologică, demonstrând că Biserica inspira materialul în cea mai mare parte. Şi se pare că nu erau străine nici câteva personalităţi publice de primă mărime. Se declara că practicarea psihanalizei în Elveţia contravine intereselor naţionale ale elveţienilor. Psihiatrilor li se interzicea categoric să mai lucreze în acest domeniu, iar publicul elveţian era avertizat să nu se adreseze medicilor receptivi la psihanaliza freudiană.

Prietenii lui Sigmund de la Zürich, în special membrii Societăţii elveţiene de psihanaliză care fusese întemeiată cu un an în urmă, simţiră imediat efectele acestei campanii. Riklin îi scrise lui

Sigmund şi îl întrebă dacă n-ar putea să le trimită pacienţi din Austria sau din Germania, nu numai ca să-şi poată câştiga existenţa, dar ca să nu abandoneze domeniul psihanalizei şi să se întoarcă la medicina generală sau la diversele ramuri ale neurologiei pe care le practicaseră mai înainte.

Aproape în acelaşi timp, în *New York Times* fu inserată o acuzaţie formulată de dr. Allen Starr în faţa secţiei de neurologie a Academiei de Medicină din New York; acesta susţinea că lucrase împreună cu Sigmund Freud în laboratorul lui Meynert de la Viena, că Freud era un libertin vienez, a cărui „moralitate lăsa de dorit".

Singurul american pe care îl cunoscuse Sigmund la laboratorul lui Meynert era Bernard Sachs. Dacă reportajul din *New York Times* n-ar fi fost atât de dăunător pentru mişcarea recent iniţiată de A. A. Brill, l-ar fi putut considera amuzant. În anii studenţiei, Sigmund era un şoarece de bibliotecă fără o leţcaie, care nu-şi putea permite nici un pahar de bere şi nu avea nici o prietenă. După absolvire, când lucrase la clinica lui Meynert şi în laboratorul acestuia, fusese logodit cu Martha şi dusese o viaţă de anahoret. Sigmund verifică arhiva clinicii lui Meynert, precum şi pe cea de la Allgemeine Krankenhaus. Numele lui Allen Starr nu apărea nicăieri. S-ar putea să fi frecventat Şcoala de Medicină o scurtă vreme, ca vizitator. Articolul din *New York Times,* care relata comentariile dr. Starr, susţinea că teoriile lui Sigmund Freud se bazau pe viaţa lui imorală. Familia lui Sigmund refuză să ia lucrurile în serios. Minna îl tachină:

— Ca să vezi, am trăit în toți anii aceştia cu un libertin vienez în mijlocul nostru şi n-am observat!

În aprilie, Sigmund primi o scrisoare din Elveția, de la Ludwig Binswanger, în care acesta îi spunea că făcuse o operație de apendicită şi cu această ocazie se descoperise că are cancer. Speranța lui de viață era de unu până la trei ani. Vestea căzu ca un trăsnet. Binswanger fusese întotdeauna un prieten credincios şi curajos.

Şi Amalie căzu la pat. Mama lui era o femeie încă plină de vitalitate la cei şaptezeci şi şase de ani ai ei. Sigmund chemă un internist care îi făcu un examen minuțios, în ciuda protestelor ei vehemente. Medicul îi prescrise repaus la pat şi doze mari de medicamente, pe care Dolfi promise că va face cumva să i le bage mamei sale pe gât. Când Amalie îşi reveni, Sigmund îi scrise lui Carl Jung că se duce la Kreuzlingen, pe lacul Constanța ca să-l vadă pe Ludwig Binswanger. Deşi nu va rămâne decât două zile, i-ar face mare plăcere să se întâlnească şi să stea de vorbă cu el.

Binswanger se simțea destul de bine după extirparea tumorii. Făcură plimbări scurte pe malul lacului şi discutară despre modalitățile de contracarare a atacului concertat împotriva psihanaliştilor elvețieni. Duminică, Binswanger îl duse pe Sigmund la moşia familiei sale, unde invitase un grup de prieteni şi rude ca să-l cunoască pe profesor. Fu o zi plăcută, dar pe la mijlocul după-amiezei Sigmund începu să se neliniştească. De ce nu venise oare Carl Jung? De la Küsnacht până la lacul Constanța era o distanță de numai câteva zeci de kilometri. Exista cale ferată. Sigmund trebuia să se întoarcă la Viena în aceeaşi seară, ca să fie luni dimineață la dispoziția pacienților săi. Cu siguranță că Emma şi Carl Jung ar fi vrut să petreacă şi ei o zi cu Ludwig Binswanger, care le era prieten vechi.

Carl Jung nu veni şi nici nu trimise vreun mesaj. Sigmund era foarte dezamăgit. Ce se întâmplase oare?

Răspunsul veni câteva zile mai târziu sub forma unei scrisori pline de reproşuri. De ce venise Sigmund în Elveția şi nu se întâlnise cu el? De ce îi scrisese aşa de târziu, încât practic nu-i lăsase răgazul necesar să poată veni la lacul Constanța? Ce se întâmplase cu prietenia lor, dacă Sigmund făcea tot drumul de la Viena până în Elveția şi evita Küsnacht, unde fusese aşa de bine primit cu un an în urmă?

Sigmund îi răspunse imediat, spunându-i că îi scrisese o scrisoare cu mai multe zile în urmă, suficiente pentru ca Jung s-o poată primi la timp şi să ştie că vrea să-şi petreacă week-end-ul cu Binswanger ca să-i adreseze câteva cuvinte de consolare.

La scurt timp după aceea, Jung îi scrise că fusese invitat să țină o serie de prelegeri în septembrie la Universitatea Fordham din New York. Aceasta însemna că nu va putea participa la următorul congres şi nici n-avea cum să facă aranjamentele necesare pentru ținerea lui. Lui Sigmund i se păru că citeşte printre rânduri ideea că, din moment ce preşedintele Carl Jung nu se afla în Europa în septembrie, congresul nu mai putea avea loc.

Sigmund n-ar fi vrut să prezideze el congresul. Dacă îl convoca în absența lui Carl Jung, se putea crea impresia că acesta acceptase să țină acele prelegeri pentru a evita congresul. În acelaşi timp, dacă i-ar încredința altcuiva funcția de preşedinte, Jung s-ar putea simți ofensat şi s-ar îndepărta de mişcare. Se chinui câteva zile, dar până la urmă îşi călcă pe inimă şi se hotărî să amâne congresul pentru anul următor.

Hugo Heller publicase deja două numere din *Imago,* în care apăruseră primele două părți din studiul lui Sigmund *Totem şi tabu.* Revista se vânduse

şi se citise cu interes într-un cerc restrâns. Într-una din zile însă, Hugo intră ca o furtună în biroul doctorului Freud.

— Hugo, arăţi de parcă ţi-ar fi căzut cerul în cap!

— Mi-a căzut! Sub forma a doisprezece dintre clienţii mei cei mai fideli. M-au avertizat că, dacă nu scot numerele din *Imago* din vitrină şi chiar din librărie, n-or să mai cumpere nimic de la mine. Este un şantaj! Dar ce să fac? Se numără printre cei mai buni clienţi ai mei.

Sigmund întrebă liniştit:

— Cum merg abonamentele şi vânzările în alte oraşe?

— Surprinzător de bine. Nu mă îngrijorează că voi pierde bani cu revista. Dar pur şi simplu nu-mi place să-mi dicteze altcineva cum să-mi fac treaba.

La Viena n-au mai fost expuse alte numere din *Imago*...

Următoarea scrisoare de la Carl Jung îi spori neliniştea lui Sigmund. În ultimii ani, Jung i se adresase în scrisori cu apelativul „Dragă prietene". Acum primi o scrisoare care începea cu „Dragă doctore". Aceasta dădea expresie divergenţelor ideologice, scotea în evidenţă elemente ale gândirii lui Sigmund cu care Jung nu mai putea fi de acord. Lui Sigmund îi era imposibil să creadă că izbucnirea de furie a lui Jung în legătură cu călătoria lui Sigmund la lacul Constanţa, precum şi brusca plecare la New York reprezentau simple coincidenţe. Erau elemente reprezentative pentru alte materiale din subconştientul lui Carl Jung care începeau să iasă la suprafaţă.

Sigmund se gândea la această chestiune de fiecare dată când avea un moment liber. Nutrea o afecţiune şi un respect deosebit pentru Carl Jung. Era încredinţat, de asemenea, că mişcarea psihanalitică se va învârti în jurul lui. Devotamentul lui Jung, vitalitatea, loialitatea şi entuziasmul lui, modul în care organiza toate amănuntele legate de congrese, felul în care conducea şedinţele, plăcerea vădită pe care i-o făceau toţi participanţii la lucrări, comunicările citite şi publicaţiile care urmau după aceea, toate acestea se aflau în miezul chestiunii.

Îi scrise lui Jung cu speranţa că, orice divergenţe ar avea în plan ideologic, acestea nu vor altera niciodată relaţia lor de prietenie.

Fiica lui mijlocie, Sophie, aflată în vacanţă la Hamburg, îi anunţă că s-a logodit. Bărbatul era un fotograf, pe nume Max Halberstadt.

— Abia a împlinit nouăsprezece ani! strigă Freud. Ce-i cu graba asta? Şi de ce ne scrie o scrisoare ca să ne anunţe? Nu putea să vină acasă şi să ne spună? Cine-o mai fi şi Max Halberstadt ăsta?

Martha ridică din umeri.

— Nu ştiu, dragul meu. Şt Mathilde ne-a anunţat de la Meran că se logodeşte, şi nu-l cunoşteam nici pe Robert Hollitscher. Totuşi, acum ţii foarte mult la el şi eşti la fel de bucuros ca şi mine că este însărcinată şi că vom deveni curând bunici.

Din nenorocire, Mathilde făcu o febră severă şi, aşa cum îi scrise Sigmund lui Ernest Jones, „sarcina trebuise întreruptă". Obstetricianul înclina să creadă că Mathilde nu va mai putea avea copii. Era o lovitură grea pentru toată familia.

Plecarea lui Alfred Adler şi a adepţilor lui trecuse aproape neobservată.

În 1911, Adler publică trei articole în *Zentralblatt* asupra femeilor nevropate, iar acum lucra la o carte intitulată *Constituția nevrotică,* care avea să fie publicată anul viitor la Wiesbaden. Adepții lui profitară de această împrejurare pentru a lansa atacuri la persoană, acuzându-l pe Sigmund că construieşte o

psihologie „captivă", în contrast cu psihologia „liberă" adleriană, că este un tiran care nu îngăduie nici un fel de opoziție şi nu permite nimănui să se ridice suficient de sus ca să-l depăşească pe el.

Otto Rank, care scrisese sute de pagini de procese verbale la şedințele din ultimii şase ani, veni şi îi arată câteva cifre interesante.

— Domnule profesor, Adler a prezentat acelaşi număr de comunicări ca şi dumneavoastră, în schimb a ocupat mai mult din timpul afectat discuțiilor. N-am găsit nicăieri nimic, nici o frază care să poată fi considerată drept critică la adresa lui Adler, cu excepția ultimelor lui trei comunicări. Cu permisiunea dumneavoastră, aş vrea să pun în circulație aceste materiale.

Sigmund oftă.

— Nu, Otto. N-ar servi la nimic. Bârfele mor la fel de repede ca efemeridele, care nu trăiesc decât atât cât să ajungă la prima flacără de lumânare.

8

Furtuna îşi trimite semnalele cu mult timp înainte de a se dezlănțui. Dar oamenii care au altă dominantă pot să nu le audă sau să le ignore, amăgindu-se la gândul că „va trece".

Sigmund Freud numără avertismentele pe degete: acum doi ani, Carl Jung îi trimisese prima jumătate a unui manuscris de probă, intitulat *Schimbări şi simboluri ale libidoului.* Sigmund regăsise multe din propriile premise, însă îi scrise mai multe pagini lui Jung sugerându-i o altă abordare, menită să scoată în evidență ideile principale. Când îi vizitase pe Carl şi Emma Jung în aceeaşi vară, Jung voise să analizeze manuscrisul, însă Sigmund se eschivase. Emma observase scena şi îi spusese lui Sigmund mai târziu:

— Păreți rezervat în legătură cu noua carte a lui Carl.

— Emma, i-am împărtăşit lui Carl toate obiecțiile mele. Nu are sens să-l sâcâi în permanență. Oricum, Carl trebuie să facă ceea ce crede de cuviință.

Emma îşi puse uşor palma pe mâna lui Sigmund, care se odihnea pe măsuța de cafea.

— Aveți o atitudine foarte înțelegătoare, domnule profesor. Sunteți omul cel mai important din viața lui Carl şi nu aş dori să apară vreodată divergențe între dumneavoastră şi el.

În luna mai a anului următor, Carl Jung îl informase că lucra în continuare la manuscris, dar încerca să extindă conceptul lui Sigmund asupra libidoului, pe care îl considera o simplă prelungire a tensiunii, în general, nu neapărat şi nu exclusiv legat de sexualitate.

Sigmund socotise că era mai înțelept să nu-i dea nici un răspuns. Însă în noiembrie primise o scrisoare de la Emma Jung, în care aceasta trăgea un semnal de alarmă.

„Mi-e teamă, dragă domnule profesor Freud, că n-o să fiți de acord cu ceea ce susține soțul meu în cea de-a doua parte a lucrării despre *Simbolurile*

libidoului. V-am scris aceste rânduri ca să vă previn şi, în acelaşi timp, să vă reamintesc mica noastră discuție de la Küsnacht. Carl Jung trebuie să-şi urmeze propria cale, dar sper că asta nu o să însemne pierderea prieteniei dumneavoastră."

Sigmund îi arătă Marthei scrisoarea Emmei.

— A fost drăguț din partea Emmei că mi-a scris, dar cu cunosc deja direcția generală spre care se îndreaptă Carl. În curând va susține că situațiile oedipale şi dorințele incestuoase nu sunt o parte activă a subconştientului fiecăruia, ci simboluri reprezentând idealuri mai înalte.

— „Mai înalte" înseamnă religioase?

— Nu în accepția obişnuită a cuvântului. Ideile mistice ale lui Carl îşi au sorgintea în altă parte.

Martha îi studie cu atenție chipul. Între sprâncenele lui se adunaseră nişte cute care exprimau perplexitate.

— Sigi, poți să accepți aceste divergențe?

— Da, însă cu mare greutate. Ani de zile m-a apărat în public, periclitându-şi propria poziție. Nimeni altcineva nu mi-a câştigat în mai mare măsură recunoştința şi afecțiunea.

Furtuna îşi urmă cursul previzibil. Carl Jung era un bun organizator când vântul sufla în pânzele lui, dar acum începu să-şi neglijeze îndatoririle de preşedinte al societății. Prefera să-şi consacre timpul cercetării şi scrisului.

— Nu pot să-l învinuiesc pentru asta, îi mărturisi Sigmund Marthei în timp ce se plimbau într-o seară plăcută de vară. E unul din motivele pentru care eu însumi n-am vrut să fiu preşedinte. Însă Carl Jung are energia, priceperea şi talentul de a lucra cu oamenii.

— Crezi că onoarea de a fi preşedinte nu-l mai încântă chiar aşa de mult?

— Poate. Însă îl mai frământă şi altă problemă: doreşte să rămână alături de mine şi, în acelaşi timp, să se îndepărteze cât mai mult. Şi lucrul acesta este de înțeles: asupra lui se fac presiuni uriaşe, de la toate nivelurile, ca să renunțe la teoria mea. În ultimele prelegeri a evitat chiar să-mi rostească numele.

Franz Riklin se molipsi de la Carl Jung şi începu să-şi neglijeze îndatoririle de secretar al societății. Corespondența zăcea nerezolvată, cotizațiile nu se strângeau, facturile de la tipografii rămâneau neachitate. Sigmund era hotărât să-l înlocuiască la următorul congres, convocat pentru anul viitor, la München. Dar cu cine? Pe de altă parte, Carl Jung va fi de acord ca ruda lui să fie înlăturată din funcție?

Veştile de la New York, unde Jung îşi ținuse seria de prelegeri, erau şi mai puțin îmbucurătoare. Dr. James Putnam venise de la Boston ca să-l vadă pe Jung şi să asculte câteva din comunicările acestuia. Îi trimise un raport la Viena prin intermediul prietenului său, Ernest Jones: Jung afirmase în fața publicului de la Universitatea Fordham că, deşi mai credea în valoarea tehnicii psihanalitice, nu mai putea tolera fixațiile infantile din etiologia nevrozelor. Psihiatrul trebuie să țină seama de condițiile ambientale care preced declanşarea nevrozei.

— Influența lui Alfred Adler! exclamă Sigmund față de Otto Rank, care îl privea cu ochi mari. În curând o să aflăm că Jung s-a declarat psiholog social!

Când se întoarse din America, Jung îi scrise lui Sigmund:

„Am reuşit să-i fac pe americani să accepte psihanaliza aplicând o

stratagemă simplă – evitarea implicaţiilor sexuale".

Sigmund îi răspunse sarcastic:

„Nu ne mai rămâne decât să facem abstracţie de natura sexuală a omului pentru ca psihanaliza să fie acceptată fără rezerve".

Ernest Jones, peripateticianul care se plimba prin lume mai mult decât Sigmund Freud şi toţi prietenii lui la un loc, sosi la Viena într-una din frecventele vizite pe care le făcea familiei Freud. Sigmund tocmai primise revista de neurologie în care Carl Jung dezavua validitatea teoriei inspirate de invidierea penisului şi îşi exprima neîncrederea în existenţa oricărei forme de sexualitate infantilă. Când citi articolul, Jones strigă uluit:

— Cum e posibil aşa ceva? Nu cu mult timp în urmă a publicat un studiu analitic asupra propriului copil, descriind cât se poate de clar stadiile de dezvoltare a vieţii sexuale a fetiţei.

Sigmund zâmbi îngăduitor.

— Nu numai pacienţii noştri au fluctuaţii în gândire şi sentimente. Ca psihanalişti, cunoştinţele noastre ar trebui să ne facă imuni la regresiuni.

— Psihanaliştii sunt şi ei supuşi greşelii, ca toţi ceilalţi muritori.

— Da, Ernest, şi o să mai avem multe de văzut înainte să ne terminăm de jucat rolurile.

Divergenţele cu Jung avură pentru Sigmund profunde implicaţii emoţionale, intelectuale şi profesionale. Tinereţea este perioada când se leagă prieteniile, mai ales între colegi. Sigmund îi iubise pe Ignaz Schönberg, Ernst Fleischl şi Josef Paneth şi toţi muriseră de tineri. Se bucurase de prietenia lui Josef Breuer şi a lui Wilhelm Fliess în perioade prielnice, pe parcursul cărora ambii bărbaţi îl ajutaseră să transforme pământul într-o planetă locuibilă pentru el. Cu toată onestitatea, după ce scotoci în cele mai ascunse unghere ale sufletului său, nu reuşi să-şi dea seama cu ce greşise faţă de aceşti doi oameni minunaţi, pierzându-le prietenia. Alfred Adler nu fusese niciodată prieten apropiat cu el. Dar el era cel puţin pe jumătate vinovat pentru plecarea acestuia. Dacă ar fi fost suficient de înţelept să-l împingă pe Adler în inima grupului de la Zürich, atribuindu-i un rol cheie în formarea Societăţii internaţionale de psihanaliză, poate că aceasta ar fi întârziat deznodământul. Dar în ultimă instanţă, Alfred Adler tot ar fi pornit pe un drum propriu, pentru a fi independent, pentru a-şi forma un grup al lui, în care el să fie liderul.

Însă ruptura de Carl Jung, care era cu nouăsprezece ani mai tânăr ca el, avea cu totul alte semnificaţii. Sigmund îl iubise pe Jung cu toată căldura inimii lui, aşa cum îi iubise şi pe Breuer şi pe Fliess. Nu există nici o modalitate de a compara minţile oamenilor când îşi desfăşoară activitatea în domenii strict delimitate. Sigmund avusese norocul să lucreze cu câteva dintre cele mai creatoare spirite ale epocii sale: Brentano la filosofie, Brücke la fiziologie, Meynert la psihiatrie, Nothnagel la medicină internă, Billroth la chirurgie, Charcot la neurologie, Bernheim în materie de hipnoză. Se bucurase de prietenia unor oameni talentaţi ca Breuer, Exner, Fleischl, Wilhelm Fliess care îl ascultase şi îl încurajase în anii de singurătate. Carl Jung era la fel de strălucit ca cei mai buni dintre ei.

Sigmund era monogam din fire. Se căsătorise cu Martha pentru tot restul vieţii şi îl adoptase definitiv pe Carl Jung ca succesor al lui. I se părea de neconceput ca o relaţie de şase ani care fusese atât de frumoasă şi folositoare ambelor părţi să fie distrusă în focul unei dispute, mai ales că îşi recunoscuseră de la bun început diferenţele de opinii şi le acceptaseră. Oare le acceptaseră? I se sfâşia inima la gândul că s-ar putea să-l piardă pe Carl

Jung. Totuşi, trebuia să recunoască faptul că în relația dintre ei se produsese o fisură.

Văzându-l nefericit, Oskar Pfister, Ludwig Binswanger, Ferenczi, Abraham, Jones făcură intervenții pe lângă Carl Jung ca să-i vindece rana. Sigmund Freud nu-i descurajă, dimpotrivă, îi asigură pe toți că, o dată cu restabilirea sentimentelor lor personale, va fi înlăturată primejdia unei rupturi.

La începutul verii, Sigmund plecase împreună cu Martha la Karlsbad, la băi, încercând să se vindece de ceea ce numea el „colita americană". Minna exclamă:

— Sigi, ai greşit naționalitatea. Nu ai colită americană, ci elvețiană. Fă-l pe Carl Jung să nu mai jupoaie coaja de pe copacul convingerilor tale şi colonul o să se comporte admirabil.

Ernest Jones lucra împreună cu Sandor Ferenczi la Budapesta când primi o scrisoare de la Sigmund Freud în care acesta îi spunea că psihanaliza nu este numai problema lui, ci şi a lui Jones şi a multor altora. Jones îi arătă scrisoarea lui Ferenczi, care comentă:

— Dacă vom continua să avem dezertori ca Adler şi Stekel şi acum, poate, şi Carl Jung, e de presupus că vom suferi tot mai multe sciziuni pe măsură ce societatea va lua amploare. Cred că cea mai bună soluție ar fi să organizăm un mic grup de doctori care au fost psihanalizați de profesorul Freud, câte unul în fiecare țară. Ei vor respinge erorile atribuite psihanalizei freudiene.

— Asta nu este posibil, Ferenczi, întrucât, practic, numai tu şi cu Max Eitingon ați fost psihanalizați de profesorul Freud. Am însă o altă propunere. Ce-ar fi să formăm un mic grup secret de psihanalişti de încredere, un fel de „vechea gardă"? Acesta va reprezenta un sprijin moral pentru profesorul Freud în cazul altor disensiuni. Şi, aşa cum sugerezi şi tu, am putea să-i fim de folos, răspunzând criticilor.

— Excelent! Ce-ar fi să-i scrii profesorului?

Ernest Jones îi scrise lui Sigmund chiar în aceeaşi seară, expunându-i acest plan provizoriu. Dr. Freud a citit scrisoarea în timp ce lua micul dejun la Goldener Schlüssel împreună cu Martha, Minna, Sophie şi Anna. După ce termină de citit, Sigmund zâmbi fericit.

— Împărtăşeşte-ne şi nouă vestea cea bună, Sigi, îl îndemnă Martha. Ai fost cam posomorât în ultimele zile.

Sigmund le dădu scrisoarea. Toți fură încântați de idee. Şi se dovedi că Minna avusese perfectă dreptate, căci diareea lui încetă brusc. În după-amiaza aceea, şezând în camera lui, la lumina soarelui, Sigmund îi răspunse lui Jones:

„Ceea ce mi-a reținut din primul moment atenția este ideea dumitale de a crea un consiliu secret alcătuit din oamenii noştri cei mai de încredere, care să aibă grijă de dezvoltarea în continuare a psihanalizei şi să apere cauza noastră împotriva unor personalități şi accidente atunci când eu nu voi mai fi... Cred că această idee are şi o componentă naivă şi romantică, dar poate că va fi totuşi acceptată în aşa fel încât să facă față necesităților reale. Îndrăznesc să spun că viața şi moartea mi s-ar părea mai uşoare dacă aş şti că există o asemenea asociație menită să păzească rodul muncii mele."

Când se întoarse la Viena, Sigmund nu-i pomeni lui Otto Rank de constituirea noului grup, deşi Rank petrecea câteva ore pe zi cu el. Societatea

de psihanaliză din Viena intenţiona să-i cumpere lui Rank o maşină de scris, astfel ca acesta să poată răspunde corespondenţei de rutină care nu era adresată direct profesorului Freud. Sigmund considera că nu trebuie să roage pe nimeni să intre în acest grup special. În felul acesta nu avea să ştie dacă cineva l-ar fi refuzat.

Trecură câteva luni de la schimbul iniţial de scrisori până când Ernest Jones îl abordă pe Otto Rank. Acesta fu entuziasmat. După ce îşi luase diploma universitară, iar Sigmund îi făcuse cadou de absolvire o excursie în Grecia, îndeplinindu-i astfel visul de o viaţă, trebuia să se gândească la o modalitate de a-şi câştiga existenţa. Cu doi ani în urmă, Sigmund afirmase că Otto Rank urma să fie primul psihanalist nemedic. Nu-şi schimbase părerea, însă îşi dădea seama că Otto Rank avea nevoie de mai multă pregătire în domeniul psihanalizei şi, din acest motiv, nu îndrăznea să-i trimită pacienţi. La rândul său, nici Hans Sachs nu primea pacienţi, continuând să practice avocatura. Societatea de psihanaliză din Viena îi plătea lui Rank un salariu simbolic ca secretar, pe care îl merita cu prisosinţă, iar Sigmund completa din propriul buzunar ceea ce mai era nevoie pentru acoperirea cheltuielilor modeste ale lui Otto.

Ernest Jones, căruia îi plăcea să frecventeze cele mai bune restaurante şi hoteluri şi să comande vinurile cele mai alese, se împrietenise cu Hans Sachs, „gentlemanul universal" al Vienei. După ce îi împărtăşi planul lui Otto Rank, Jones se duse la Hans Sachs şi i-l prezentă şi lui. Sachs intră imediat în comitet. Singurul care mai trebuia abordat, după părerea lui Jones şi Ferenczi, era Karl Abraham. Timp de câteva luni, nu se duse nimeni la Berlin, iar chestiunea nu putea fi expusă într-o scrisoare. După şase luni de la discuţia de principiu dintre Jones şi Ferenczi, Karl Abraham veni la Viena pentru o întâlnire săptămânală de lucru cu Sigmund. Sarcina de a-l aborda îi reveni lui Otto Rank. Acesta lăsă să treacă primele trei zile, în care Abraham discută cu Sigmund cazurile cele mai urgente, cerându-i părerea şi ajutorul. Abia după aceea Rank îl luă la o plimbare şi îi spuse despre ce era vorba. Încântat, Abraham îşi dădu pe loc consimţământul.

9

Wilhelm Stekel luase şi *Zentralblatt* cu el atunci când plecase, întrucât el fusese acela care găsise un editor după ce Hugo Heller îi respinsese serviciile de redactor. Sigmund demisionase din colegiul de redacţie, la fel ca şi ceilalţi discipoli fideli teoriilor sale, însă acum se punea problema înfiinţării unei alte reviste în locul acesteia. Sigmund considera imperios necesară transformarea ei într-o publicaţie oficială a Societăţii internaţionale de psihanaliză. Heller fu de acord s-o editeze. Se convocă o şedinţă la München, în noiembrie 1912, la care participară Sigmund Freud, Carl Jung, Ernest Jones, Sandor Ferenczi, Karl Abraham, Franz Riklin şi Alphonse Maeder de la Zürich. Carl Jung continua să fie redactor responsabil al *Anuarului.* Sigmund speră că, atunci când se vor revedea la München, vor ajunge la o reconciliere.

Sigmund luă trenul de noapte spre München. După ce se instală în camera sa de la Park Hotel, făcu o baie şi îşi schimbă hainele, apoi coborî să ia micul dejun cu Ernest Jones. În ochii lui licărea o lumină jucăuşă.

— Domnule profesor, Carl Jung a mai adus o contribuţie la *Psihopatologia vieţii cotidiene.* În loc să trimită invitaţia pentru această

conferință la adresa mea obişnuită din Anglia, i-a expediat-o tatălui meu, în Wales. În plus, a fixat data conferinței pe douăzeci şi cinci noiembrie, în loc de douăzeci şi patru, aşa că aş fi ajuns aici exact la timp ca să vă spun la revedere. Întâmplător, dintr-o scrisoare a unuia din colegii noştri din Viena, am aflat că şedința are loc astăzi, aşa că am venit în graba mare de la Florența. Fără îndoială, a fost vorba de o manifestare involuntară a subconştientului.

Sigmund râse, apoi spuse sec:

— Un gentleman n-ar trebui să aibă asemenea subconştient.

Întâlnirea începu la ora nouă într-un colț al foaierului pustiu de la Park Hotel. Toți erau foarte bine dispuşi. Carl Jung îi salută pe Sigmund, apoi pe Jones, Abraham şi Ferenczi, cu naturalețea sa dintotdeauna. Dr. Johan van Ophuijsen, un psihanalist olandez, îl înlocuise pe Alphonse Maeder. Când Sigmund vru să înfățişeze dificultățile pe care le întâmpinase cu Wilhelm Stekel în legătură cu *Zentralblatt,* Jung spuse amabil:

— Dragă domnule profesor, ştim cu toții prin ce ați trecut. Acceptăm hotărârea dumneavoastră în această chestiune şi, în ce mă priveşte, sunt de acord cu înființarea unei reviste proprii. Îmi place foarte mult şi titlul, *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse.*

— Mulțumesc, este foarte drăguț din partea dumitale, dar simt nevoia să-i informez şi pe ceilalți în privința greutăților prin care am trecut.

Întâlnirea se încheie cu un consens pe toată linia. Cei trei elvețieni considerau că noul *Zeitschrift* trebuie să fie publicat la Viena. Se schiță rapid conținutul şi se luă decizia să fie o publicație trimestrială, având-u-i ca redactori responsabili pe Ferenczi şi pe Hans Sachs. La ora unsprezece, discuțiile oficiale se încheiaseră.

Sigmund se ridică, se îndreptă spre Carl Jung şi îi spuse zâmbind:

— Ce-ar fi să facem o plimbare? Am putea merge pe Maximilanstrasse până la Isar, ca să vedem sculpturile acelea exterioare admirabile.

Porniră în pas vioi. Mersul pe jos era singura activitate în care Sigmund îl putea depăşi pe tânărul de lângă el. Jung spuse imediat:

— Vă datorez scuze, domnule profesor. Acum am înțeles ce s-a întâmplat la Whitsun. Am lipsit tot week-end-ul, dar am pierdut din vedere lucrul ăsta când am auzit că sunteți în vizită la Binswanger, la Kreuzlingen. Am presupus că scrisoarea a ajuns pe biroul meu luni de dimineață, înainte de întoarcerea mea şi, din acest motiv, am dedus că ați expediat-o prea târziu. Am fost atât de furios, încât nici n-am mai întrebat-o pe Emma când a sosit scrisoarea şi nici nu m-am mai ostenit să verific data poştei din Viena.

— Am presupus şi eu că s-a întâmplat ceva în genul acesta.

— După cum vedeți, domnule profesor, tot mai sufăr de nevrozele mele. Uneori mi se pare şi mie că n-am nici o scuză, dar vă rog, totuşi, să mă iertați. Nevrozele acestea vin de undeva, din

copilăria mea, din sentimentul că sunt singur, diferit în multe privințe...

— Dragul meu prieten, mă obligi să te dădăcesc ca pe copilul meu. Nu trebuie să-ți pierzi încrederea în mine. Poate că undeva, într-un ungher îndepărtat, ai în minte alt gând care ar vrea să iasă la suprafață.

— Nu, domnule profesor, nu este adevărat. Am fluctuații şi uneori mi se pare că nu aveți dreptate. De exemplu, în problema incestului... De regulă, incestul este o chestiune profund religioasă, care joacă un rol decisiv în aproape toate cosmogoniile şi în numeroase mituri. Presupun că dumneavoastră insistați asupra interpretării lui literare şi nu sesizați semnificația spirituală a incestului ca simbol. Dar, aşa cum mi-ați scris încă

de la începutul corespondenţei noastre şi cum mi-aţi repetat de nenumărate ori când ne-am întâlnit, despărţirea drumurilor principale ale ideilor noastre nu trebuie să afecteze în nici un fel prietenia dintre noi.

— Mă bucur că spui asta. Merita să vin la München, chiar şi fără să fi înfiinţat noul *Zeitschrift,* numai ca să mă asigur că prietenia noastră a rămas nealterată.

Se întoarseră exact la timp ca să ia dejunul împreună cu colegii lor, în restaurantul hotelului. Sigmund era foarte bine dispus. Simţea că necazurile lui luaseră sfârşit. Jung promisese că-şi va îndeplini însărcinările de preşedinte al Societăţii internaţionale de psihanaliză şi era optimist în legătură cu conţinutul şi evoluţia *Anuarului.* Şi Riklin îi dădu asigurări că îşi va relua îndatoririle de secretar imediat ce se va întoarce la Zürich.

Dar când termină felul al doilea, Sigmund simţi un fel de nelinişte vagă. La desert, o întrebare îi veni în minte şi, deşi îşi spunea că n-are rost s-o pună, din moment ce neînţelegerile dintre ei doi luaseră sfârşit, i se adresă lui Jung pe un ton calm:

— Dragul meu coleg, cum se face că în ultimele dumitale prelegeri şi publicaţii nu mai menţionezi numele meu?

Se aşternu un moment de tăcere stânjenitoare, după care Carl Jung zâmbi şi spuse nonşalant:

— Dragă domnule profesor, toată lumea ştie că Sigmund Freud este întemeietorul psihanalizei. Nu mai e nevoie să se menţioneze numele dumneavoastră când se prezintă istoricul cercetării.

Sigmund simţi o împunsătură în inimă. Se amăgise! Răspunsul cavaleresc al lui Jung dezvăluia întregul adevăr. În străfundul subconştientului lui Carl Jung era o forţă puternică ce se pregătea să le distrugă prietenia. În planul conştiinţei, Jung dorea foarte mult o reconciliere, îl iubea şi îl respecta pe Sigmund Freud şi nu se prefăcuse defel în timpul plimbării lor de două ore, când îi dăduse asigurări că tot ceea ce era bun în prietenia lor rămăsese nealterat şi că vor lucra şi în viitor împreună. Dar în zâmbetul crispat de pe chipul lui Jung şi în răspunsul lui pripit, Sigmund sesiză refularea care nu va mai putea fi ţinută mult timp în frâu. Carl Jung simţea nevoia să fie liber, independent, să fie stăpân pe el însuşi.

În clipa următoare, încăperea se învârti cu el. Făcu efortul să se apuce cu mâna de marginea mesei, dar nu reuşi, clipi repede din ochi, încercă să spună ceva, să-şi fixeze privirea asupra unuia dintre colegii care şedeau lângă el. Se prăbuşi în scaun, simţi cum îşi pierde cunoştinţa şi căzu pe podea.

Aşa cum făcuse şi cu trei ani în urmă, Carl Jung îl luă pe Sigmund în braţe şi îl duse ca pe un copil, aşezându-l pe o canapea din hol. Ernest Jones îi masă încheieturile mâinilor şi fruntea. După câteva clipe, Sigmund deschise ochii, ridică privirile spre Jones care stătea aplecat deasupra lui şi şopti:

— Ce plăcut trebuie să fie să mori!

10

Toţi medicii mai în vârstă aveau acum o clientelă numeroasă. Sigmund se limită la unsprezece pacienţi, unsprezece ore pe zi, şase zile pe

săptămână, pentru că voia să-şi rezerve mai mult timp seara, ca să scrie despre *Totem şi tabu* şi să-şi elaboreze cele două monografii despre *Prezența motivelor din basme în vise* şi *Două minciuni spuse de copii,* ambele dezvăluite de paciente animate de o dragoste excesivă pentru tatăl lor. În prima, un „copil vioi, vesel şi fericit" se transformase într-un timid pentru că, din dorința de a face rost de câțiva bănuți ca să cumpere vopsele pentru ouăle de Paşte destinate tatălui său, îi luase dintr-o sumă mai mare ce-i fusese dată în alt scop, apoi mințise în legătură cu cumpărarea. Acest „moment de cotitură în viața mea", cum îl denumea ea în discuția cu dr. Freud, survenise după o pedeapsă severă pe care fetița o interpretase ca o respingere din partea tatălui. Cea de-a doua pacientă, dornică să-i facă o plăcere tatălui său şi să-şi întreacă colegele de clasă, mințise că utilizase un compas ca să deseneze un cerc, fusese prinsă cu minciuna şi făcută de râs în fața clasei.

Karl Abraham reuşise să scape de rapoartele de expertiză psihiatrică pentru tribunale şi avea în medie zece pacienți pe zi. Acum îl ruga pe Sigmund să-i trimită pe cineva în ajutor.

Unul dintre cei mai noi şi mai talentați tineri din cercul lui Sigmund era Theodor Reik, care tocmai se pregătea să-şi ia diploma de doctor în filosofie la Universitatea din Viena. Reik citise *Interpretarea viselor* şi fusese entuziasmat. La universitate, deşi specialitatea lui principală era psihologia, lucrase mult în domeniul literaturii franceze şi germane şi, la vârsta de douăzeci şi doi de ani, cu puțin timp înainte de a îndrăzni să se prezinte profesorului Freud, publicase o carte despre Beer-Hofmann, poetul şi dramaturgul austriac, în care inclusese şi o referire la Sigmund Freud. Reik aderase la Societatea de psihanaliză din Viena în 1910 şi intrase în conflict cu profesorii săi de la universitate în momentul în care îi anunțase că vrea să scrie o teză de doctorat pe tema psihanalizei, prima de acest fel până la acea dată. Într-o seară, când trecu pe la Quaegel, unde Sigmund lua o cină uşoară, Reik îi făcu dezvăluiri complete:

— Încă din adolescență am căutat surse care să-mi răspundă la întrebările legate de misterul sufletului omenesc. Cred că sunt înzestrat cu harul de a găsi urmele ascunse ale unui trecut uitat în fenomenul prezentului, ale străvechiului acoperit de nou.

Theodor Reik ştia că Sigmund se plimbă pe Ring la ora nouă în fiecare seară. Acum, când Otto Rank avea în tratament câțiva pacienți care-i asigurau un venit modest, dar sigur, Sigmund îl numise pe Theodor Reik secretar al societății ca să poată câştiga şi el, la rândul său, un salariu. Reik îl luă de braț pe profesor şi îl însoți pe lângă Rathausstrasse pe drumul spre casă. Îi ceru sfatul în privința căsătoriei cu iubita sa din copilărie şi a profesiei pe care era mai bine s-o îmbrățişeze.

— În deciziile minore, răspunse Sigmund, caută răspunsul în planul conştiinței. Pentru deciziile majore din viața dumitale, lasă subconştientul să-şi spună cuvântul. În felul acesta nu vei face nici o greşeală.

Reik era pe cale să termine o lucrare intitulată *Ritualul pubertății la triburile primitive.* Sigmund îl convinse să plece împreună cu logodnica sa la Berlin, unde, pe de-o parte, Reik putea fi psihanalizat de Karl Abraham, iar pe de altă parte îi dădea o mână de ajutor în activitățile editoriale.

După ruptura cu Sigmund, Wilhelm Stekel avu nevoie doar de doi ani de zile ca să-şi piardă interesul pentru grupul lui Alfred Adler şi să părăsească *Zentralblatt,* fiindcă nu mai primea comunicări serioase şi îşi pierduseră majoritatea abonaților. Sigmund auzi că Stekel încerca să înființeze o asociație de sexologie. Încercă să-l convingă pe Karl Abraham de la Berlin să

intre şi el în această asociaţie. Tot la Berlin, Wilhelm Fliess întemeie Societatea pentru sexologie. Însă atât încercarea lui Wilhelm Stekel, cât şi aceea a lui Wilhelm Fliess de a pune bazele unei grupări separate de psihanaliză dădură greş.

Max Halberstadt, logodnicul Sophiei, făcu o bună impresie familiei Freud. Martha organiză petrecerea de nuntă pentru fiica sa la mijlocul lui ianuarie. Hugo Heller, în ciuda ameninţărilor proferate de clienţii săi în legătură cu revista *Imago,* pregăti cele patru eseuri despre *Totem şi tabu* pentru a fi reunite într-un volum. Câţiva dintre membrii mai tineri ai grupului de miercuri seara elaborară lucrări la care Sigmund făcuse introducerile, pentru a înlesni publicarea lor: reverendul Oskar Pfister scrisese *Metoda psihanalitică,* Max Steiner – *Tulburările psihice ale potenţei masculine.* În Statele Unite, A. A. Brill făcuse efortul uriaş de a traduce în engleză *Psihopatologia vieţii cotidiene* şi *Interpretarea viselor.* Aceste două cărţi mai vechi ale lui Sigmund fuseseră editate de câteva ori în Europa. Versiunile americane întâmpinară mai puţină opoziţie decât cele din Austria şi din Germania.

Reconvertirea lui Carl Jung fu de scurtă durată. După ce se întoarse în Elveţia, renunţă într-o măsură din ce în ce mai mare la conceptele freudiene în care nu mai credea: simbolurile sexuale din vise, rezistenţa, reprimarea. Jung traversa o perioadă dificilă, scrisorile lui erau greoaie şi uneori de-a dreptul ininteligibile. Sigmund îi spuse Marthei, căreia îi relatase minunata întâlnire de la Berlin:

— Nu mai întrevăd nici o speranţă să reparăm erorile grupului de la Zürich. M-am hotărât să renunţ la legăturile particulare cu Jung. Este aproape imposibil să rămânem prieteni atâta vreme cât divergenţele dintre noi au devenit ireconciliabile.

În schimb, tinerii din jurul lui evoluau admirabil. Noua carte a lui Otto Rank, *Motivul incestului în poezie şi saga,* se bucură de mult succes. Sandor Ferenczi publicase în *Anuar* o lucrare inedită despre transferanţă. Ernest Jones semnase mai multe articole în *Zentralblatt,* devenind o autoritate în materie de sublimare, iar acum îşi trimitea lucrările la noul *Zeitshrift* al lui Sigmund şi la *Revista de psihologie anormală.* Articolele lui Karl Abraham apăreau cu o regularitate în *Imago,* în *Zeitschrift* şi în *Psychoanalytisch Verlag* de la Berlin. În clipa de faţă redacta teza pentru obţinerea titlului de profesor la universitate. Oskar Pfister scria lucrări de pedagogie pentru *Berner Seminarblätter.*

Una dintre cele mai plăcute experienţe era aceea a tânărului italian Edoardo Weiss de la Triest, care venise la el pe când avea numai nouăsprezece ani şi îl întrebase ce trebuie să facă pentru a deveni psihanalist. Îşi luase diploma de medic la Universitatea din Viena, intrase în societate şi prezentă curând o lucrare despre *Rimă şi refren.* Cu patru ani în urmă, Sigmund recomandase ca Weiss să fie psihanalizat de Paul Federn cu care între timp legase o strânsă relaţie de prietenie.

Lou Andreas-Salomé veni şi ea la Viena ca să se pregătească cu profesorul Freud. Era o femeie serioasă, atrăgătoare, căreia îi plăcea să se îmbrace în bluze ruseşti încheiate cu nasturi într-o parte. Sigmund îi aprecia în mod deosebit spontaneitatea.

Îşi făcu obiceiul să i se adreseze ei în timpul prelegerilor de sâmbătă seara de la universitate. Când lipsea la vreuna, Sigmund îi trimitea un bilet în care îşi exprima dezamăgirea. Fu primită ca oaspete la discuţiile de miercuri seara, unde se remarcă printr-o desăvârşită înţelegere intuitivă a

psihanalizei. Când îl rugă pe Sigmund să-i acorde o întrevedere într-o problemă personală, nemedicală, Sigmund o invită la birou într-o duminică seara, la ora zece. Stătură de vorbă până la unu noaptea, când Sigmund o conduse pe jos până la hotel. Şi Marthei îi plăcea Lou Andreas-Salomé pe care o invita la masă o dată pe săptămână. Nu-i lua în nume de rău faptul că şi-l făcuse imediat amant pe Viktor Tausk. Sigmund le explică femeilor din familia sa că, în ciuda marii diferenţe de vârstă, Tausk avea de câştigat în planul stabilităţii emoţionale.

„Acuzat uneori că trăieşte în umbra lui Sigmund Freud, Tausk simţea periodic nevoia să-şi proclame în public bărbăţia şi independenţa, încercând să respingă una sau alta din teoriile profesorului Freud. Avea o minte atât de îndrăzneaţă şi ingenioasă, încât uneori aproape că reuşea. În timpul şedinţelor de miercuri era agresiv şi turbulent, astfel că Sigmund se vedea nevoit să apeleze la ajutorul lui Lou Andreas-Salomé pentru a stabili o punte de legătură cu cel mai dificil discipol al său, dublat de un remarcabil autor de articole pertinente despre masochism şi teoria cunoaşterii.

Alfred Adler mutase întâlnirile de miercuri seara din biroul lui Freud într-o sală de conferinţe, gest care, la început, îi displăcuse lui Sigmund. Acum era recunoscător pentru această schimbare, pentru că, după fiecare întâlnire, se ducea cu colaboratorii săi cei mai apropiaţi, Rank, Federn, Sachs, Tausk şi, pe perioada cât stătea la Viena, Lou Andreas-Salomé, la restaurantul Alte Elster sau, şi mai des, la cafeneaua Landtmann, unde discutau lucruri pe care Sigmund prefera să nu le abordeze în public: transferanţa gândurilor, parapsihologie. Se bucura să constate că discipolii lui creşteau de la sine, manifestând interes pentru o serie de domenii pe care el nu le considera pure sau pe care nu avusese nici timpul, nici dorinţa să le abordeze.

Carl Jung plecă în America să ţină un curs de cinci săptămâni. „Îl interesează mai mult propria imagine decât propagarea psihanalizei", observă Sigmund.

De Paşti o luă pe fiica lui cea mai mică, Anna, la Veneţia, să viziteze oraşul. Era cea mai inteligentă dintre fete şi Martha şi Sigmund o protejaseră în mod special, punându-i la dispoziţie o cameră proprie, cu vedere spre Berggasse, când preluaseră apartamentul Rosei. În felul acesta, Anna avea posibilitatea să studieze nestingherită, printre altele şi lucrările lui Sigmund, care o interesau în cel mai înalt grad. Spre deosebire de surorile mai mari, care susţineau că munca lui nu este pentru doamne, Anna citi cărţile de îndată ce fu în stare să le înţeleagă. Deşi nu participa la întâlnirile de miercurea, uneori cerea permisiunea să asiste la discuţiile neoficiale cu Jones, Ferenczi, Abraham sau cu discipolii lui vienezi. Se împrietenise treptat şi cu băgare de seamă cu Otto Rank, cu Hans Sachs şi, mai ales, cu Max Eitingon, pentru care manifesta o preferinţă specială. Colegii lui Sigmund vorbeau nestingheriţi în prezenţa ei despre pacienţi şi despre lucrările lor, ca şi când Anna ar fi fost colegă cu ei.

Sigmund descoperi în Anna o admirabilă tovarăşă de călătorie. Mintea ei semăna atât de mult cu a lui, încât nu simţeau nevoia să schimbe prea multe cuvinte. Păreau să ştie fiecare ce gândea celălalt dintr-o privire, dintr-o exclamaţie, din starea de spirit. Ce ciudat, îşi spunea Sigmund, că dintre cei şase copii ai lui, cel mai mic, şi fată pe deasupra, îi moştenise temperamentul, mai mult decât fiii, cu care petrecuse veri minunate la

munte, făcând ascensiuni sau mergând cu barca la pescuit. Dacă Anna ar fi fost băiat, s-ar fi înscris la Şcoala de Medicină din Viena în toamna următoare, reflectă Sigmund. Ernst, fiul lui cel mai mic, studia arhitectura, pentru care manifesta înclinaţii încă de timpuriu. Oliver, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, era pe cale să-şi termine studiile la politehnică, iar Martin, care avea douăzeci şi de trei ani, studia încă la Colegiul comercial de pe Berggasse.

La întoarcerea acasă îl aşteptau două veşti bune. Sandor Ferenczi reuşise, în sfârşit, să înfiinţeze Societatea de psihanaliză din Budapesta, alcătuită din şase medici. Află, de asemenea, că toţi cei cinci membri ai Comitetului intenţionau să se întâlnească spre sfârşitul lui mai în Berggasse, pentru a-şi instituţionaliza organizaţia şi a elabora strategia pentru lunile următoare, cu atât mai mult cu cât viitorul congres urma să aibă loc la München, în septembrie 1913.

Sigmund privea spre inelul său de aur în care montase piatra aceea greco-romană cu capul lui Jupiter. Cumpărase douăsprezece astfel de miniaturi sculptate, geme mici şi sigilii, de la magazinele de antichităţi din Italia. Alese cinci dintre ele, care aveau sculpturile cele mai fine, şi se duse la Martha ca să i le arate.

— Martha, m-am gândit să dăruiesc fiecăruia din membrii comitetului câte una din aceste pietre. Ar putea să le poarte în buzunarul de la vestă, ca un fel de amuletă, dacă vor.

— ... sau să şi le monteze într-un inel de aur, aşa cum ai făcut tu, Sigi. Cred că este o idee minunată. O să semene cu un fel de frăţie, adăugă ea, zâmbind cu aerul ei poznaş.

Cei cinci membri ai comitetului sosiră împreună la cină şi fiecare îi aduse Marthei un buchet de flori. Era cu adevărat o reuniune de familie în această seară târzie de mai, pentru că toţi trei băieţii se aflau acasă.

După masă se retraseră în biroul lui Sigmund, unde bărbaţii începură să pufăie mulţumiţi din trabucuri. Sigmund luă cele cinci pietricele dintr-un plic şi le răsturnă în palmă.

— Domnilor, am aici pentru dumneavoastră sigiliul oficial al Ordinului. Vă rog să închideţi ochii şi să luaţi fiecare câte o gemă din mâna mea.

Unul câte unul, bărbaţii luară câte o gemă din mâna lui Sigmund. Se auziră exclamaţii de încântare şi recunoştinţă. Ernest Jones, care fusese ales preşedinte pentru că el avusese ideea, spuse:

— Dragul meu profesor, suntem profund mişcaţi. Nici un alt dar nu ne-ar fi putut oferi mai multă satisfacţie şi sentimentul apropierii de dumneavoastră. Ne permiteţi să montăm pietrele în inele de aur, aşa cum aveţi şi dumneavoastră? Nimeni altcineva nu va şti ce înseamnă aceste inele, însă pentru noi vor avea o valoare deosebită, căci vor rămâne pe mâna noastră zi şi noapte.

Râseră cu toţii de tonul solemn al lui Jones, apoi Sigmund spuse:

— Sunt de acord, din toată inima.

Trecură apoi la scopul propriu-zis al întâlnirii: care sunt îndatoririle şi cerinţele concrete impuse membrilor grupului. Îşi vor scrie regulat unul altuia şi vor raporta detaliat ce se întâmplă în fiecare din aceste oraşe, ce publicaţii noi au mai apărut în domeniul psihanalizei şi ce atitudine au adoptat faţă de gruparea lor; de asemenea, vor prezenta cazurile interesante pe care le tratează şi noile sugestii de terapie. Stabiliră să se întâlnească cel puţin de două ori pe an, nu numai la Viena şi la Budapesta, ci şi la Berlin şi la Londra. Întrucât toţi îşi luau concediu în acelaşi timp, în august sau în

septembrie, fură de acord să petreacă mai multe săptămâni împreună în fiecare an, la munte sau la mare, ceea ce le va insufla sentimentul încurajator al apartenenței față de grup.

11

În ciuda eforturilor depuse de colegii lui Sigmund pentru a micşora prăpastia dintre Zürich şi Viena, tăcerile se prelungiră, ceea ce, de fapt, era preferabil comunicărilor ocazionale dintre Sigmund Freud şi Carl Jung, care se transformau, de regulă, în dispute. Punctul culminant fu atins în iunie, când dr. Alphonse Maeder, care timp de câțiva ani fusese unul dintre cei mai importanți psihanalişti elvețieni, îi scrise lui Ferenczi şi îi spuse că, de fapt, nu-l surprindeau divergențele ştiințifice dintre cele două grupuri, întrucât cei de la Zürich erau toți arieni, iar vienezii evrei. Ferenczi veni la Viena câteva săptămâni mai târziu, însoțit de Ernest Jones, care petrecea două luni cu Ferenczi pentru a lucra împreună, şi îi arătă scrisoarea lui Sigmund. Acesta o citi, apoi spuse:

— Nu se poate vorbi despre o ştiință ariană şi o alta evreiască. Rezultatele ştiinței trebuie să fie identice, însă prezentarea lor poate să difere.

Ernest Jones, cel cu limba ascuțită, exclamă:

— Nu-mi rămâne decât să mă mut la Viena, ca să dăm o ripostă categorică observațiilor pătrunzătoare ale lui Maeder. Într-una din clinicile de obstetrică de la Allgemeine Krankenhaus, femeile mureau cu miile de febră puerperală... până când Semmelweis i-a învățat pe medici să se spele pe mâini cu apă caldă şi săpun. Igiena este oare o ştiință evreiască?

Carl Jung îşi ținu promisiunea de a redeveni un preşedinte activ şi făcu toate aranjamentele necesare pentru desfăşurarea Congresului de la München, din septembrie 1913. Când află că Sigmund nu intenționa să prezinte nici o comunicare, îi scrise o scrisoare foarte dură, în care declara că lucrările congresului nu-şi pot demonstra întreaga importanță dacă profesorul Sigmund Freud nu-şi aduce contribuția. Abraham, Ferenczi şi Jones erau şi ei de neclintit în această privință. În cele din urmă, Sigmund acceptă. Îşi petrecea vacanța împreună cu Martha şi Anna la Marienbad, unde începuse o monografie despre *Predispoziția la nevroza obsesivă.* Din cauza vremii reci şi umede, făcu o nevralgie atât de severă, încât abia dacă putea să-şi mişte mâna de-a curmezişul paginii.

Plecară de la Marienbad şi se duseră la San Martino di Castrozza, în Alpii Dolomiți, unde era cald şi vreme însorită. Aici veniră şi Abraham cu Ferenczi şi petrecură câteva săptămâni agreabile împreună, înainte să pornească spre Bayerischer Hof din München. Sigmund îşi exprimă speranța că, de astă dată, va fi un congres paşnic, ca şi cel de la Weimar, şi că divergențele dintre ei vor dispărea în interesul ştiinței lor. Citi şi atenuă câteva afirmații din lucrarea lui Ernest Jones, care făcea unele comentarii critice referitoare la modul de abordare terapeutică al lui Jung.

Sigmund o întrebă pe Martha dacă n-ar vrea să vină cu ei la congres, unde vor fi şi alte soții, iar după aceea să plece împreună la Roma pentru două săptămâni. Martha îi mulțumi pentru invitație, dar preferă să-şi petreacă săptămânile următoare în răcoarea munților. Întrucât Minna era îndrăgostită de Roma, Martha se gândi că o asemenea excursie i-ar prinde foarte bine surorii ei, iar Sigmund n-avu nimic împotrivă.

Sigmund şi Ferenczi luară trenul de noapte spre München. Se duseră apoi direct la Bayerischer Hof. Sigmund insistase să locuiască la acelaşi hotel ca şi grupul de la Zürich, aşa cum se procedase încă de la început.

În anul precedent, noiembrie, la München, se stabilise ca numai referatul principal să fie urmat de discuţii. Acum însă Carl Jung insista ca timpul de expunere a comunicărilor să fie scurtat, astfel încât fiecare să poată fi urmată de discuţii. Riscau astfel să intre în criză de timp şi să elimine din program unele lucrări. Congresul putea să degenereze într-o întrecere absurdă pe parcursul căreia toţi participanţii s-ar fi simţit ofensaţi şi frustraţi.

Prima dimineaţă a lucrărilor decurse în cele mai bune condiţii. Erau prezenţi optzeci şi şapte de membri şi invitaţi, dar din păcate Eugen Bleuler nu se afla printre ei. Ernest Jones citi o comunicare despre sublimare, domeniu în care făcuse o muncă de pionierat. Dr. Jan van Emden, psihanalistul olandez, prezentă cazul unei pseudoepilepsii. Viktor Tausk citi o lucrare temeinic fundamentată despre narcisism. Unul dintre elveţieni prezentă o comunicare documentată asupra cauzelor homosexualităţii. Tausk fu singurul criticat, dar criticile aduse erau în mare măsură de ordin metodologic.

La prânz, Carl Jung şi grupul lui se aşezară la o masă, Sigmund Freud şi prietenii lui la alta. Sigmund îi spuse nefericit lui Hans Sachs:

— Sperasem că, stând la acelaşi hotel, la dejun ne vom amesteca cu ei.

Focurile de artificii începură când Ferenczi şi apoi Abraham se ridicară să-şi prezinte lucrările. Acestea fuseseră concepute în aşa fel încât să dureze o oră întreagă. Însă Carl Jung era cu ochii pe ceasul de aur din buzunarul de la vestă. Dacă le acorda lor o oră, nu mai rămânea timp pentru discuţii. Decretă că vor trebui să-şi scurteze intervenţiile. Când îşi încheiară comunicările, Jung se lansă într-un atac virulent la adresa psihologici freudiene, negând existenţa situaţiei oedipale, sexualitatea infantilă, dorinţa incestului şi ponderea etiologiei sexuale. Alţi membri ai grupului elveţian preluară şi ei argumentele lui Jung. Vienezii se ridicară în picioare, cerând dreptul la replică. Jung bătu cu ciocanul în masă şi strigă:

— Timpul a expirat. Trecem la comunicarea următoare.

Când se termină sesiunea de după-amiază, vienezii spumegau de furie. Considerau că Jung manevrase în mod arbitrar lucrările, că structurase şedinţa de după-amiază în aşa fel încât critica lucrărilor freudiene să poată fi făcută în public. În ziua următoare aveau loc alegerile. În câteva camere ale hotelului se desfăşurau întâlniri particulare. Sandor Ferenczi spuse sardonic:

— Domnul Jung nu mai crede în Freud.

Karl Abraham adăugă:

— După părerea mea, n-ar trebui să votăm pentru reînnoirea mandatului lui de preşedinte. Să lăsăm buletinele de vot necompletate!

Sigmund roşi brusc.

— Vă rog să nu faceţi acest gest inutil şi umilitor pentru Carl Jung. Oricum va fi reales, pentru că deţine majoritatea. Aşadar, în ciuda dezamăgirii noastre...

— A indignării noastre! strigă Ferenczi.

— Foarte bine, a indignării noastre, să nu adâncim şi mai mult prăpastia dintre noi. Ruptura este dureroasă şi pentru Jung. În bună parte, conduita arbitrară la conducerea şedinţei se datorează unui conflict care se desfăşoară chiar în mintea lui. Contradicţia aceasta îi sfâşie inima! Vă rog să

mă credeți, căci ştiu ce spun. I se forțează mâna: de către societățile medicale elvețiană şi germană, de clerul elvețian, de guvern şi de presă. A luptat pentru noi atunci când nimeni altcineva n-a avut curajul s-o facă. Nu puteam să ne lepădăm de un asemenea om public. La alegerile următoare vom fi pregătiți, vom propune ca preşedinte pe unul de-ai noştri.

Fu o pledoarie elocventă, deşi rostită pe un ton răguşit din pricina laringitei. Nici unul din cei douăzeci şi doi de discipoli ai lui nu se îndoia de sinceritatea lui Sigmund. Dar nici unul nu-i urmă sfatul. A doua zi, când se numărară voturile, numele lui Jung figura pe cincizeci şi două de buletine, iar celelalte douăzeci şi două rămăseseră albe. Jung era furios din cauza acestei palme primite drept în față. Nu-i spuse nimic lui Sigmund, însă îl încolți pe Ernest Jones la ieşirea din sală.

— Jones, ai lăsat buletinul de vot alb, nu-i aşa?

— Mi-e teamă că n-am avut încotro, Jung.

— Credeam că eşti creştin!

Jones, originar din regiunea Wales a Angliei, detesta prejudecățile fie ele de ordin național sau religios. Se duse direct la Sigmund în cameră.

— *Herr Professor,* nu cumva această observație ascunde o notă de antisemitism?

Sigmund reflectă o clipă la îngrozitoarea eventualitate.

— Sincer să fiu, nu cred, Ernest. Jung este un om universal. Respectă toate religiile şi toate culturile.

— Atunci ce naiba a vrut să spună?

— Poate că se aştepta să-ți faci datoria de bun creştin şi să votezi pentru el, în ciuda presiunilor exercitate asupra dumitale de prietenii vienezi.

12

Se întoarse la Viena, îşi redeschise cabinetul şi constată că apăruseră o mulțime de pacienți noi. Primul caz era acela al unui băiat care se împuşcase în cap şi nu putea să explice motivul. Nedumeriți, părinții îl aduseseră la profesorul Freud, căci băiatul se simțise bine şi fusese absolut normal până în momentul când se împuşcase. Sigmund nu avu nevoie de prea mult timp ca să ajungă la cauza primară. Sora mai mare a băiatului se căsătorise cu un an în urmă şi se mutase împreună cu soțul ei în alt oraş. Venise să facă o vizită familiei, fiind însărcinată în luna a şaptea. Băiatul se uitase la burta umflată a surorii sale, apoi se dusese în camera lui şi se împuşcase. Din fericire, ochise prost. Oricum, nu voia cu tot dinadinsul să moară, însă părinții se temeau să nu facă o nouă tentativă.

Întrucât băiatul era prea mic ca să înțeleagă sensul totemului şi al tabuului, Sigmund îi explică pe îndelete ce se întâmplă în cazul unei dorințe incestuoase şi de ce, încă de pe vremea aborigenilor, căsătoria între membrii aceleiaşi familii fusese interzisă. Procedând cu multă băgare de seamă, îl făcu pe băiat să înțeleagă că dorința incestuoasă nu era nefirească, însă trebuia recunoscută şi ținută sub control. Peste câțiva ani, când va fi mai mare, îşi va găsi un obiect al afecțiunii sale în afara propriului clan. La sfârşitul a două luni de tratament, băiatul le dădu asigurări părinților că nu mai trebuie să se teamă nici pentru sănătatea, nici pentru viața lui.

Următorul caz era un bolnav incurabil de nevroză obsesivă, care auzea sau visa în fiecare noapte că pe acoperiş se aflau nişte oameni veniți să-l

castreze.

Poşta îi aduse vestea că Jones avea dificultăți la Londra cu Societatea de psihanaliză recent înființată. Abia începuse activitatea, că se şi răspândiseră zvonurile referitoare la revolta grupului lui Jung. *British Medical Journal* comenta: „Elvețienii revin la bunul simț firesc".

Unii dintre membrii societății lui Jones dezertau în favoarea lui Carl Jung şi a subconştientului colectiv. Din America primi vestea că dr. Stanley Hall, cel care îl invitase pe Sigmund la Universitatea Clark şi predase apoi teoriile freudiene, devenise adeptul psihologiei individuale a lui Adler.

Sigmund şi Carl Jung schimbau din când în când câte o scrisoare oficială în legătură cu *Anuarul* şi cu Societatea internațională de psihanaliză, atât şi nimic mai mult. Sigmund Freud era conştient de responsabilitatea care-i revenea pentru situația creată. Atât Societatea internațională, cât şi *Anuarul* fuseseră concepute ca să prezinte psihanaliza freudiană. Dar Carl Jung se săturase de psihanaliză freudiană. Colaborarea la *Anuar* plutea fi oricând interzisă vienezilor, precum şi suporterilor lui Sigmund Freud. Congresele anuale erau în mâna lui Jung, care putea să le convoace când dorea şi să indice cine va prezenta lucrări şi care va fi atitudinea oficială a societății față de teoria psihiatrică.

— Mi-am făcut-o cu mâna mea, mormăi el. Şi nici măcar nu pot spune că n-am fost prevenit. Karl Abraham... Eugen Bleuler... vienezii mei...

Între membrii comitetului se făcea un schimb rapid de scrisori. Ferenczi era de părere că toți freudienii ar trebui să iasă din societate. Karl Abraham şi Ernest Jones nu-i împărtăşeau punctul de vedere.

— Dacă ne retragem, lăsăm definitiv societatea în mâinile lui Jung. Nu vom mai avea nici o putere. Trebuie să rămânem în societate, să vedem cum vor evolua lucrurile. Jung nu va mai rămâne mult timp la conducere. Când se va simți pregătit, se va retrage la Küsnacht şi îşi va forma un grup propriu de adepți.

Sigmund sprijinea atitudinile mai ponderate. Abraham şi Jones avură dreptate. Luna următoare, în octombrie 1913, Jung îşi dădu demisia din funcția de redactor responsabil al *Anuarului.* Trebuiau să mai aştepte mult demisia din funcția de preşedinte al Societății internaționale de psihanaliză?

Sigmund primi vestea retragerii lui Jung cu sentimente contradictorii. Se simțea uşurat, dar, în acelaşi timp întristat de pierderea prietenului său. Îl iubise sincer pe Jung. Într-un colțişor îndepărtat al sufletului său avea să-i poarte întotdeauna aceeaşi afecțiune împletită cu recunoştință. Explorase sentimentul ură-iubire aşa cum îl descoperise şi la pacienții săi. Ura era cealaltă parte a scutului. Nu-şi va îngădui să-l urască pe Carl Jung sau să-l denigreze.

Dacă, aşa cum susținuse în toți aceşti ani, nu exista nimic accidental în minte, tot atât de adevărat era şi faptul că nu se putea vorbi de disimulare. Făcu o grimasă, amintindu-şi câteva rânduri scrise de Jung, în care acesta răspundea la o acuzație pe un ton care începea să semene cu acela al lui Alfred Adler. Jung îi ripostase plin de indignare:

„Nimeni nu mă va putea acuza vreodată că sunt adlerian sau că am făcut parte din grupul dumneavoastră". Voise să scrie „din grupul lor", dar subconştientul lui Jung răzbătuse la suprafață şi rostise adevărul.

Carl Jung nu era Alfred Adler. El nu avea să exclame niciodată: „De ce să lucrez tot timpul în umbra dumneavoastră?" Ar fi fost incapabil de un asemenea gând. Va considera numai că are de adus contribuții importante, care îl vor face egalul lui Sigmund. Şi nici nu va înființa un grup rival la

Küsnacht, aşa cum procedase Adler în apartamentul său de pe Dominikanerbastei. Nu-şi va propune niciodată să-i facă vreun rău lui Sigmund sau să aducă prejudicii psihanalizei freudiene.

Sigmund îi reciti scrisorile din ultimul an. Din toate acele zeci de misive răzbătea o puternică încordare nervoasă. Pentru Carl Jung, la fel ca şi pentru Freud, ruptura va fi o traumă puternică. Jung predase psihanaliza freudiană din 1900, timp de treisprezece ani, şi obţinuse rezultate extraordinare. Trecuseră şase ani şi jumătate de când venise la Viena şi se simţise puternic atras de personalitatea lui Sigmund. Carl Jung ştia fără îndoială că, despărţindu-se de Sigmund Freud, îşi părăsea cel mai drag prieten, maestrul căruia îi datora mai mult decât fostului său şef, Eugen Bleuler. Ştia, fără îndoială, că renunţa la două posturi de prestigiu, acela de redactor responsabil al *Anuarului* şi de preşedinte al Societăţii internaţionale de psihanaliză. Sigmund înţelegea cât se poate de bine că un om cu tăria de caracter şi statura morală a lui Jung nu putea să se îndepărteze de propriile convingeri şi să pretindă că este adeptul lui Freud, din moment ce considera că îl depăşise printr-o viziune mai largă, mai universală.

În final, această analiză nu făcu pierderea lui Carl Jung nici mai puţin tristă şi nici mai puţin amară. Sigmund sesiza mai bine decât oricine altcineva puterea minţii şi a personalităţii lui Jung. Jung va continua să lucreze şi să-şi fundamenteze teoriile, iar lumea se va scinda în tabere, aflate adesea în luptă una împotriva alteia. Nu avea cum să minimalizeze severitatea loviturii primite.

După ce îl jeli suficient, Sigmund ştiu că nu există decât o singură modalitate de a micşora impactul dezertării lui Jung. Trebuia să scrie o carte despre istoria psihanalizei şi a tehnicilor ei, scoţând la iveală adevărul. Dacă îl va ataca pe Jung, va trebui să pornească de la misticismul lui, de la peregrinările lui prin domeniul legendelor şi al miturilor.

În timpul cursului de deschidere de la universitate, din ziua de 26 octombrie 1913, la care vorbea despre relaţia lui cu Josef Breuer, îi trecu prin minte un gând uluitor. Exclamă în sinea sa:

„Se poate stabili o analogie completă între fuga lui Breuer în faţa descoperirii sexualităţii din spatele propriei nevroze şi ultima dezertare, cea a lui Jung! Acum nu mai încape nici o îndoială că aceasta este esenţa psihanalizei!"

Foarte bine, adevărul va ieşi la iveală. Nu-şi subestima oponentul – o mare parte din scrierile lui Carl Jung se vor dovedi viabile pentru că era un om de ştiinţă complex, cu vaste cunoştinţe de arheologie, antropologie, istorie universală a artei şi a literaturii. Dar o mare parte din lucrările lui vor purta amprenta misticismului, nu se vor lăsa supuse testelor raţiunii şi ale logicii. Învelişul spiritual greu crea o mistică ce îl reconcilia într-o oarecare măsură pe om cu soarta sa.

Nu aceasta era dorinţa şi nici scopul lui Sigmund. El voia să-l ajute pe om să înţeleagă mintea subconştientă, impulsurile instinctive, forţele sale lăuntrice. Pe scurt, era vorba de cunoaşterea omului însuşi şi a altor oameni, ceea ce reprezenta cea mai înaltă speranţă a lumii.

13

De Crăciun, Sigmund luă trenul până la Hamburg ca s-o viziteze pe fiica

sa, Sophie, care era însărcinată în luna a şasea. Îşi amintea mereu cuvintele Marthei la întoarcerea sa din oraşul bavarez. O mamă încearcă un sentiment cu totul deosebit când află că fiica sa a rămas însărcinată. Este singura posibilitate a unei femei de a-şi vedea numele înscris pe o stâncă. Pântece din pântecele meu...

La întoarcere, se opri la Berlin ca să se consulte cu Karl Abraham, în care vedea viitorul preşedinte al Societății internaționale de psihanaliză după demisia iminentă a lui Carl Jung. Abraham n-avea nimic împotrivă să preia această funcție.

În anii precedenți fuseseră zile când lucrase şi treisprezece ore cu pacienții. Acum, când se întoarse la Viena să sărbătorească noul an 1914 împreună cu familia, constată că, din motive inexplicabile, clientela i se redusese la jumătate.

O pacientă care nu se putea acomoda cu realitatea şi născocea tot soiul de poveşti cu privire la darurile şi generozitatea cu care o copleşea soțul ei fu condusă înapoi în timp, în anii copilăriei sale necăjite, când se lăuda la şcoală că mănâncă îngheţată în fiecare zi, deşi în realitate, nici nu ştia ce gust are. Acum extinsese aceste fantezii asupra soțului, care îl înlocuise pe tată.

Mai era apoi şi tânăra care avea necazuri în viața conjugală. Nu i se puteau da pe mână bani, pentru că îi arunca imediat în stradă, spunând că sunt „ceva rău, murdar". Avu nevoie de o perioadă destul de lungă de timp ca să-şi amintească faptul că o văzuse de mai multe ori pe servitoarea lor întreținând relații sexuale cu un doctor în biroul acestuia. De fiecare dată, cei doi îi dăduseră bani ca să-şi cumpere bomboane. Acum, după ce se căsătorise, punea semnul egalității între bani şi satisfacția sexuală. Arunca banii „răi" în stradă cu acelaşi gest de repulsie cu care îl dădea jos din pat pe soțul său. Profesorul Freud reuşi să-i atenueze simptomele: femeia nu se mai simțea obligată să arunce banii şi reuşea să suporte bărbatul atunci când acesta îşi exercita drepturile conjugale. Dar Sigmund se îndoia că femeia se va bucura vreodată de o viață sexuală normală.

Cel de-al treilea caz era reprezentat de o femeie cu pretenții intelectuale care îi cerea soțului ei satisfacții de tip masochist ca o garanție că îi va rămâne credincioasă. Soțul trebuia s-o lovească, s-o insulte, să-i desfacă picioarele cu forța, să-i examineze organele genitale şi apoi s-o penetreze cu brutalitate. În timpul actului sexual, îşi imagina că era înconjurată de spectatori care se delectau cu ceea ce vedeau. Între astfel de acte suferea de crize de ameţeală. Sigmund o conduse înapoi în timp şi reuşi să pună alături două elemente: şi tatăl ei suferise de amețeli şi făcea parte dintre spectatorii imaginari la actul ei sexual. În copilărie se identificase cu tatăl ei, pe care îl auzise adesea insultând-o pe mama şi apoi violând-o în dormitorul în care dormea şi ea. Dr. Freud îi alungă ameţelile, apoi o ajută să descopere singură originea nevoii de masochism în timpul actului sexual. Femeia îi mulțumi, apoi întrebă pe un ton şovăielnic:

— *Herr Professor,* acum, că m-am înzdrăvenit, cum am să-i pot fi credincioasă soțului meu?

Faptul că avea mai puțini pacienți era oarecum o uşurare, pentru că îi rămânea mai mult timp de scris la lucrarea consacrată *Istoriei mişcării psihanalitice* pe care intenționa s-o includă în *Anuar* concomitent cu răspândirea veştii despre demisia lui Jung. Politica lui fusese întotdeauna aceea de a nu se afla în defensivă, însă de astă dată avea de gând să se abată de la regulă. Era necesar să se spună tot adevărul cu privire la naşterea şi

evoluția psihanalizei, să se știe ce descoperise și pusese el în mișcare și care fuseseră apoi contribuțiile lui Alfred Adler și Carl Jung. Va încerca să scrie istoria cu maximum de onestitate și obiectivitate.

„Nimeni nu trebuie să fie surprins de caracterul subiectiv al contribuției pe care îmi propun s-o aduc aici la istoria mişcării psihanalitice şi nici nu trebuie să se mire de rolul pe care mi-l arog. Căci psihanaliza este creația mea. Timp de zece ani am fost singurul om care s-a ocupat de ea și toate nemulțumirile provocate de acest nou fenomen s-au răsfrânt asupra mea sub forma criticilor. Deși a trecut mult timp de când nu mai sunt singurul psihanalist, mă simt îndreptățit să afirm chiar și astăzi că nimeni nu poate ști mai bine decât mine ce este psihanaliza, prin ce se deosebește de celelalte modalități de investigare a vieții psihice și, mai exact, ce anume trebuie să numim psihanaliză și ce este bine să descriem sub un alt nume."

Povesti cum descoperise psihanaliza, începând cu cazul Berthei Pappenheim al lui Josef Breuer, trecu prin problemele isteriei masculine studiate cu Charcot, relată cum fusese respins de Meynert și de Facultatea de Medicină, cum lucrase apoi la Nancy cu Bernheim și Liébeault, cum folosise sugestia prin intermediul hipnozei și prin apăsarea degetelor pe fruntea pacientului, apoi tehnica mai evoluată a asocierii libere a imaginilor, urmată de descoperirea subconștientului, a complexului lui Oedip, a sexualității infantile, a refulării, a transferanței...

De asemenea, povesti o mare parte din viața sa, inclusiv despărțirea de Alfred Adler și de Carl Jung, precum și consecințele pe care le avusese asupra lui faptul că fusese vinovat, după spusele lui Hebbel, „de a fi tulburat somnul lumii".

„Dacă am avut sau nu o sensibilitate, aceasta s-a tocit în decursul timpului, ceea ce este în avantajul meu. Am fost cruțat de depresia psihică datorită unei împrejurări care nu survine întotdeauna ca să-i ajute pe descoperitorii singuratici. De regulă, astfel de oameni simt nevoia să dea socoteală pentru lipsa de simpatie sau pentru aversiunea contemporanilor lor și consideră această atitudine o contrazicere periculoasă a propriilor convingeri. Eu nu am cunoscut asemenea primejdii, căci teoria psihanalitică mi-a dat posibilitatea să înțeleg atitudinea contemporanilor mei și s-o consider o coincidență necesară a unor premise analitice fundamentale. Dacă este adevărat că setul de fapte pe care le-am descoperit erau ținute ascunse de pacienți din considerente afective, atunci asemenea reprimări trebuie să se manifeste în mod obligatoriu și la oamenii sănătoși de îndată ce o sursă externă îi va confrunta cu ceea ce au reprimat în ei înșiși. Nu m-a surprins faptul că au justificat respingerea ideilor mele din considerente intelectuale, deși aceasta avea, în realitate, o origine afectivă. Același lucru se întâmplă frecvent și cu pacienții. Argumentele pe care le invocau erau asemănătoare și nu prea inspirate. După cum spune Falstaff motive sunt la fel de multe ca ciupercile. Singura diferență era că asupra pacienților puteam să exercit presiuni ca să-i determin să privească din interior propria rezistență și s-o depășească, avantaj pe care nu l-am mai avut în cazul oamenilor aparent sănătoși."

Cum să-i obligi pe aceștia din urmă să examineze chestiunea cu obiectivitate științifică reprezenta o problemă spinoasă, a cărei rezolvare era mai bine s-o lase pe seama timpului.

„Istoria științei demonstrează că afirmațiile întâmpinate inițial cu proteste, ulterior sunt acceptate, chiar dacă nu s-au adus noi dovezi în sprijinul lor."

Termină manuscrisul spre sfârşitul lui februarie 1914 şi îl trimise la tipar. Karl Abraham, care îl înlocuise pe Jung ca redactor responsabil al *Anuarului,* spera să-l includă în primul număr coordonat de el, adică în iunie. Sigmund se simţea nespus de uşurat la gândul că lucrarea avea să fie în curând la îndemna tuturor. Câteva zile mai târziu primi o veste îmbucurătoare de la Sophie: dăduse naştere unui băiat voinic.

Pe la începutul lui mai, Sigmund începu să nu se simtă bine. Îi spuse Marthei:

— În afară de boala lui Ernest Jones de la Londra, în rest lucrurile merg bine. Am primit demisia oficială a lui Jung din funcţia de preşedinte. Karl Abraham îi va lua locul şi va organiza următorul congres la Dresda. Am de gând să public cazul *Omului cu lupii.* Bogăţia materialului documentar face din ea cea mai convingătoare declaraţie de până acum. În toamna aceasta am fost invitat să ţin prelegeri la Universitatea din Leyda, ceea ce reprezintă prima mea recunoaştere pe plan european. Dr. A.W. van Renterghem, vestitul psihiatru olandez, a confirmat validitatea interpretării viselor şi a teoriilor referitoare la nevroze...

Martha era sincer îngrijorată, pentru prima oară după presupusa lui boală de inimă din urmă cu circa douăzeci de ani. Îngrijorarea îi fusese provocată de dr. Walter Zweig, specialist în boli gastro-intestinale, care voia să-i facă o rectoscopie ca să se asigure că Sigmund nu are un cancer la colon. Sigmund nu voia să recunoască faptul că multe dintre deranjamentele lui stomacale erau provocate de tensiune, de anxietate, de epuizare.

— Ai suferit destul, Sigi. Treaba asta cu Jung te-a dat peste cap, iar acum şi dr. Stanley Hall a anunţat într-o serie de articole publicate în reviste americane că îl sprijină pe Adler.

Examenul fu dureros, însă dr. Zweig nu găsi nici o tumoră malignă. Sigmund îi dădu Marthei ştirea în felul următor:

— Cred că este un răgaz pe care mi-l acordă zeii. Dr. Zweig n-a găsit nimic, în ciuda colitei americane de care mă văicăresc tot timpul. Să spunem că m-am înşelat. *Anuarul* o să apară în curând cu incursiunea mea în istorie, ceea ce va pune lucrurile la punct şi îmi va da o nouă perspectivă. Hai mai bine să ne facem planuri de vacanţă pentru vara asta.

— Da. Anna vrea s-o viziteze pe Sophie, să vadă copilul.

— Bine. Poate să se oprească acolo câteva zile în drum spre Anglia. I-am promis că o să-şi petreacă vara cu familia lui Emanuel, aşa cum m-a trimis şi pe mine tata la vârsta ei, ca o recompensă pentru că îmi luasem cu bine *Matura.*

— Dr. Zweig e de părere că ar trebui să mergem din nou la Karlsbad?

— Da, aşa ne recomandă. Ce-ar fi să petrecem lunile iulie şi august la villa Fasolt şi în sudul Dolomiţilor? După aceea, în septembrie o să mergi cu mine la congres, la Dresda. Este un oraş foarte frumos, poate cel mai pitoresc din Germania.

Pe Sigmund nu-l interesa prea mult politica. Citea în fiecare zi câte un ziar, dar ştirile internaţionale nu aveau nici o semnificaţie pentru el, ceea ce nu se putea spune despre Alfred Adler şi *Stammtisch*-ul lui, care citeau zilnic câteva ziare străine. Singura criză politică ce îl ameninţase pe Sigmund, familia şi prietenii săi fusese investitura lui Karl Lueger în funcţia de primar al Vienei, după ce anterior fusese îndepărtat de către împăratul Franz Josef din cauza platformei antisemite pe care şi-o propusese. După realegerea sa,

Lueger declarase:

„Eu sunt acela care va stabili cine este evreu şi cine nu!"

Ulterior, îşi plasă câţiva prieteni arieni în posturi importante şi se dovedi a fi un bun administrator. Antisemitismul fu redus la tăcere până la moartea lui, survenită în 1910.

De mai mulţi ani, ziarele vieneze vorbeau despre iminenţa izbucnirii unui război. Sigmund citea articolele, dar nu ştia să deosebească tunetele adevărate de alarma falsă. De la Berlin, Karl Abraham îi dădea asigurări că nu va fi război. Acelaşi lucru îl susţinea şi Sandor Ferenczi de la Budapesta. Nici Ernest Jones, de la Londra, nu părea îngrijorat. Şi nici Pfister, de la Zürich. Deşi Sigmund ştia că sârbii încearcă să-i scoată pe croaţi din Imperiul Austro-Ungar pentru a forma împreună cu ei o uniune proprie şi că arhiducele Franz Ferdinand le promisese croaţilor autonomia de îndată ce-i va urma la tron bătrânului împărat Franz Josef, act care putea duce la izbucnirea războiului cu Rusia, ale cărei trupe erau masate la frontiera austriacă, toate aceste ameninţări şi proclamaţii durau de prea multă vreme pentru a mai fi luate în serios, cu atât mai puţin de un om care trebuia să-şi ducă propriul război.

Văzând sicriul arhiducelui transportat pe străzile Vienei în orele dimineţii, când oraşul era pustiu, exact aşa cum se întâmplase cu douăzeci şi cinci de ani în urmă şi cu prinţul moştenitor Rudolf după ce murise la Mayerling, Sigmund îi spuse Marthei:

— În spatele acestei afaceri se ascunde o mârşăvie. Dar cum putem să ştim despre ce e vorba?

— Mi-e frică, Sigi, răspunse Martha cu lacrimi în ochi. Dacă izbucneşte războiul... avem trei fii majori...

Sigmund o cuprinse în braţe.

— Nu-ţi aminteşti, dragă Martha, că şi în decembrie 1912 am fost în pragul războiului cu Rusia pentru Serbia? În pofida acelei situaţii politice furtunoase, nu s-a întâmplat nimic.

Furtuna nu se dezlănţui, cel puţin nu în ziarele vieneze. Numai în cafenele se purtau discuţii înfierbântate în legătură cu notele diplomatice şi negocierile febrile dintre ministerele de externe europene.

O săptămână mai târziu, când nu se întrevedeau nici un fel de semne de război, Sigmund o trimise pe Anna la Hamburg în vizită la Sophie, apoi în Anglia pentru restul verii.

Îşi făcea planuri s-o ia pe Martha cu el la Congresul de la Dresda. Acesta urma să fie exclusiv un congres de psihanaliză, preconizat să se desfăşoare într-o atmosferă de înţelegere şi simpatie, fără Alfred Adler şi disidenţii vienezi, fără Carl Jung şi disidenţii elveţieni. Colaboratorii lui cei mai apropiaţi aveau să se întâlnească cu el câteva zile mai devreme, să discute despre noua structură a societăţii. Membrii comitetului vor profita de ocazie pentru a petrece câteva ore plăcute împreună. Veneau Brill de la New York, James Putnam de la Boston, Theodor Reik şi Abraham de la Berlin, Pfister de la Zürich, Osipov de la Moscova, Edoardo Weiss de la Triest...

CĂLĂTORIE PERICULOASĂ

Dar războiul izbucni.

Împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei îl asigură pe împăratul Franz Josef că, dacă Austria o să intre în conflict cu Rusia din cauza acțiunii ei de pedeapsă împotriva Serbiei, Germania „va sta alături de ea, ca aliată".

Austria declară război Serbiei. Rusia își mobiliză trupele. Germania declară război Rusiei. Franța își mobiliză trupele. Germania declară război Franței și invadă Belgia. În aceeași zi, Anglia, onorându-și tratatul cu Belgia, intră în război cu Germania.

Martin Freud se înrolă voluntar în armată. La fel procedă și Ernst Freud. Oliver săpa un tunel în Carpați.

Atât Comitetul cât și Societatea de psihanaliză din Viena se treziră angrenate în război. Viktor Tausk, Hans Sachs și Otto Rank fură chemați sub arme. Paul Federn deveni medic militar. Sandor Ferenczi fu mobilizat la Budapesta. Karl Abraham ajunse într-un spital militar din Germania.

Profesorul Sigmund Freud, prea bătrân la cei cincizeci și opt de ani ai săi pentru a fi mobilizat pe front, se simți dintr-o dată plin de fervoare patriotică. Pentru prima dată în mai mulți ani de zile, era conștient de apartenența sa la Austria și se mândrea că țara sa își demonstrase virilitatea în fața întregii lumi. Armata ei va cuceri rapid Serbia, va ocupa Belgradul, va pune capăt tulburărilor din

Balcani. Imperiul Austro-Ungar, care se cam micșorase în ultima vreme, avea să-și recapete teritoriile și va deveni din nou o mare putere a lumii. Nu se îndoia nici o clipă de justețea războiului. Nici de deznodământul său. Austria fusese îndreptățită să declare război. Germania făcuse ceea ce se cuvenea, onorându-și promisiunea făcută Austriei.

Era îngrijorat însă din pricina Annei, care se afla în Anglia. Ambasadorul austriac o aduse cu bine înapoi, la Viena.

Admiră repeziciunea cu care armata germană își pulveriza adversarii. Se temea însă că succesele germanilor, care vor pune capăt războiului până la Crăciun, le vor permite acestora să ridice nasul.

Cea mai mare parte a nevrozelor din Europa fură absorbite de fervoarea războiului. Pacienții lui Sigmund dispărură. Întrucât numai cei cu adevărat bolnavi primeau certificate medicale care îi scuteau de recrutare, era vizitat în acest scop de tot soiul de străini. Sigmund profită de timpul pe care îl avea la dispoziție ca să scrie povestea *Omului cu lupii.*

Scrisorile care treceau clandestin prin țările neutre îl nedumereau în cel mai înalt grad. Ernest Jones îi scrise de la Londra că Anglia și Franța vor câștiga războiul. Sigmund se întreba dacă nu cumva Jones își pierduse mințile. Dr. Trigant Burrow, care participase la întâlnirile Societății de psihanaliză din Zürich, îi scrise de la Baltimore ca să-i ofere refugiu, ținând seama de nenorocirea din Austria. Sigmund îi înțelese miopia – dr. Burrow se afla la șase mii de kilometri depărtare!

Euforia lui Sigmund începu să se stingă când armata imperială a lui Franz Josef suferi primele înfrângeri din partea sârbilor. Mai primi o lovitură atunci când nemții nu reușiră să ocupe Parisul. Era profund tulburat de o glumă care circula prin cafenele: „Retragerea noastră din Galiția a fost ordonată intenționat, ca să-l derutăm pe inamic."

Tot mai credea că vor câștiga războiul, dar nu mai întrevedea așa de curând victoria. Poate de Crăciunul următor?

Nu-și veni în fire când primul fiu al prietenilor și colegilor lui fu ucis în acțiune. Martin scrise că gloanțele îi trecuseră prin beretă și prin mânecă.

Sigmund se duse prin spitale şi văzu o mulțime de tineri mutilați. Abia atunci îşi dădu seama ce prost fusese, ce orb, ce nebun periculos. Să te laşi cuprins de exaltare în fața războiului, de acea izbucnire absurdă de patriotism că țara ta va cuceri lumea! Ce prostie! Singura învingătoare avea să fie moartea. Cât de mulți vor muri? Câte mii? Zece, o sută de mii? Şi câți alții vor rămâne schilodiți pe viață?

Se simți de-a dreptul umilit că el, profesorul Sigmund Freud, care îşi petrecuse cea mai mare parte a vieții limpezind gândirea omenească în legătură cu motivațiile instinctuale şi subconştiente, căzuse victimă celei mai primitive dintre nevoile omului – de a se bate, de a ucide, de a cuceri! Nu ar fi avut cum să împiedice războiul, dar ar fi putut să-şi folosească pregătirea ca să separe adevărul de minciunile cu care fuseseră păcăliți cu toții. Era la fel de vinovat ca orice țăran ignorant care se simțise încântat de aventura acestui război fără sens înainte de a muri în noroiul din curtea altui țăran.

În străfundul minții lui îşi dădea seama că ar fi trebuit să sufere pentru propria prostie. Pe măsură ce treceau lunile, simțea şi el epuizarea care îşi pusese pecetea asupra vienezilor.

Pacienții care îi mai rămăseseră nu-l ajutau să-şi acopere nici măcar jumătate din cheltuieli. Martha făcea economii. Ceea ce avuseseră pus deoparte se dusese. Guvernul nu-i oferi nici un post de neurolog.

Suferi o nouă depresie după o altă bătălie sângeroasă, şi întreaga oroare a brutalității războiului i se revelă o dată în plus. Îşi spuse: „Este o lungă noapte polară... Trebuie să aşteptăm până când va răsări din nou soarele."

Alimentele deveniră tot mai greu de procurat, chiar şi pentru cei care dispuneau de banii necesari. Multe sortimente dispărură din magazine. Curând nu se mai găsi carne de cumpărat, slăbi la fel ca şi Martha, Minna, Anna.

Apoi apărură lipsurile la lemne şi cărbuni. Prețurile crescură de două sau de trei ori în comparație cu cele de dinainte de război. Apoi nu se mai găsiră deloc cărbuni, iar sobele lor verzi şi galbene rămaseră reci. Seara şedea la el în birou împreună cu Hans Sachs, care fusese demobilizat din cauza insuficienței acuității vizuale, înfăşurat într-un palton gros, cu un fular de lână în jurul gâtului, cu pălăria pe cap şi încerca să scrie cu degetele pe jumătate înghețate. Oliver termină tunelul şi se înrolă în armată. Max Halberstadt fu rănit în timpul unei acțiuni.

Anuarul îşi încetă apariția. *Zeitschrift* apărea sporadic. Societatea internațională de psihanaliză exista numai pe o foaie de hârtie din biroul lui Sigmund.

În 1917, Revoluția rusă îl răsturnă pe țar, Statele Unite intrară în război de partea Angliei şi a Franței, iar greutățile familiei crescură şi mai mult. Inflația submina valoarea puținelor krönen care le mai rămăseseră. Nepotul lor, Hermann Graf, fiul Rosei, fu ucis pe frontul italian.

Cei trei fii ai lor luptau adesea în linia întâi. Uneori, când la Viena ajungeau ştiri cu privire la numărul morților austrieci, Martha îşi pierdea cumpătul.

Eli Bernays, care bănuia că soții Freud au dificultăți financiare, transferase o sumă importantă la Viena înainte ca Statele Unite să intre în război. Prietenii din Olanda îi trimiteau lui Sigmund cutii de trabucuri, ştiind că la debitul lui de tutun aşa ceva nu mai exista de mult. Ferenczi profita de poziția lui de ofițer ca să trimită lăzi cu mâncare din Ungaria. Dr. Robert Baranyi de la Uppsala îl nominaliză pe dr. Freud pentru Premiul Nobel. Un vechi pacient de-al lui muri şi îi lăsă prin testament 2026 de dolari, pe care

Sigmund îi împărţi cu copiii şi cu cele două surori văduve.

Îşi reluă cursurile de *Dozent* la universitate, unde avea nouă studenţi. Se hotărî să-şi scrie prelegerile dinainte, pentru a le putea publica ulterior sub titlul *de Prelegeri introductive de psihanaliză. Psihopatologia vieţii cotidiene* era la cea de-a cincea ediţie, deşi hârtia devenise o raritate. Brill continua să-i traducă lucrările în America; Ernest Jones îi trimitea scrisori prin Olanda sau prin Elveţia şi se plângea de calitatea traducerilor lui Brill, care riscau să compromită cauza psihanalizei.

Spre sfârşitul lui 1917, clientela lui Sigmund cunoscu o oarecare revigorare. Ştia de ce. Deşi în Germania mai domnea o atmosferă relativ optimistă, austriecii se împăcaseră cu gândul înfrângerii urmate de încheierea iminentă a războiului. Pacienţii lui Sigmund, cam nouă pe zi, hotărâseră că, din moment ce soarta războiului era pecetluită, nu le mai rămânea decât să-şi vindece măcar nevrozele. Emoţia războiului accentua tulburările de care sufereau.

În vara anului 1918, Ferenczi aranjă ca familia Freud să-şi petreacă vacanţa în Munţii Tatra. Ernst se afla într-un sanatoriu din apropiere. Ferenczi organiză şi un congres internaţional de psihanaliză care urma să se ţină la Budapesta, în septembrie. Martha şi Ernst participară şi ei împreună cu Sigmund la congres, alături de alţi patruzeci şi doi de psihanalişti, plus câţiva invitaţi din Olanda, Germania, Austria şi Ungaria. Primarul îi întâmpină în mod oficial pe delegaţi, în onoarea cărora organiză o recepţie.

Printre participanţi se numărau şi persoane oficiale din Germania, Austria şi Ungaria, în căutare de ajutor pentru soldaţii lor cu nevroze provocate de război. La Budapesta se inaugură un centru pentru tratament. Lui Ferenczi i se promise un post de profesor la universitate, în cadrul căreia urma să ţină un curs de psihanaliză. Obţinuse rezultate bune cu bolnavii de nevroze postbelice de la Budapesta, la fel ca şi Eitingon la Berlin şi Abraham la spitalul militar din Allenstein.

— Realmente au nevoie de noi! exclamă Sigmund în faţa comitetului, format din Ferenczi, Abraham, Sachs şi Otto Rank. Este pentru prima oară când am fost trataţi ca o societate ştiinţifică de sine stătătoare…

— … care are ceva important de spus, îl întrerupse entuziasmat Ferenczi. Domnule profesor Freud, într-adevăr e nevoie de noi. Ah, să fii indispensabil! La asta am visat ani în şir!

Războiul se încheie la 11 noiembrie 1918. Succesorul lui Franz Josef, împăratul Karl, fu detronat în urma unei minirevoluţii: Ungaria îşi proclamă independenţa. Imperiul habsburgic dispăruse de pe scena istoriei. În ultimele săptămâni ale războiului se pierduse urma lui Martin. Sigmund şi Martha erau bolnavi de îngrijorare: ce se întâmplase cu băiatul lor? Cum să-l găsească? După câteva săptămâni, Martin le trimise o carte poştală în care le spunea că se află într-un spital din Italia. Fusese luat prizonier şi se îmbolnăvise de tifos.

Viena era în stare de colaps. Săptămânile fără carne fură înlocuite de luni fără carne. Moneda austriacă se depreciase atât de mult, încât aveai nevoie de o valiză cu bani ca să cumperi o bucată de pâine. Soţii Freud pierdură totul, inclusiv economiile şi asigurarea pe viaţă pe numele Marthei.

Pacienţii nu mai veneau, tot din lipsă de fonduri.

Ernest Jones îl îndemna să vină la Londra, unde putea să-i garanteze o clientelă. Jones avea nouă pacienţi şi alţi optzeci pe lista de aşteptare. Martha întrebă:

— N-ai vrea să plecăm, Sigi? Viitorul pare atât de sumbru aici.

După atâta amar de vreme, se punea din nou întrebarea care-i frământase la scurt timp după căsătorie. Sigmund îşi permise să ofteze uşor.

— Nu, Viena este câmpul meu de luptă. Trebuie să rămân la post.

Îşi canaliză întreaga energie spre scris, nu numai ca să-şi aştearnă pe hârtie ideile care germinaseră în ultimii ani, dar şi ca o decompensare pentru nebuniile lui şovine. În timpul războiului, Deuticke publicase *Amintirea, repetarea şi parcurgerea,* care analizau nevoia de repetiție resimțită de nevropat. Sigmund continuă cercetarea cu un nou studiu asupra refulării, apoi cu o monografie despre *Instincte şi vicisitudinile lor* şi *Observații asupra iubirii de transferanță,* evidențiind procesul străbătut de anumite femei ce se îndrăgostesc de medicii lor, ca înlocuitori ai tatălui pe care îl iubiseră în copilărie. Doliul şi melancolia apăruseră în 1917 şi acum, în 1918, Heller publicase cazul *Omului cu lupii* sub titlul *De la istorie la nevroza infantilă.* Lucrarea se întindea pe o sută de pagini şi era cea mai clară şi mai convingătoare pledoarie în sprijinul originii infantile a nevrozelor şi al tehnicilor psihanalitice capabile să le rezolve. Începu apoi o serie de douăsprezece eseuri de metapsihologie, o încercare de teoretizare a modului în care funcționează mintea: originea, structura şi fiziologia acesteia. Heller publică *Prelegerile introductive de psihanaliză* în trei volume.

Noaptea polară se încheiase. Dar zorile erau cenuşii, cerul acoperit şi prognoza sumbră.

2

Nou-născuta republică a Austriei avea puține şanse de supraviețuire. Războiul secătuise toate resursele. Viena arăta dezolant, moneda ei nu avea nici o valoare, magazinele erau goale, spitalele arhipline. Lipseau alimentele, cărbunii, locurile de muncă. Mulți oameni mureau literalmente de foame. Nici unul din cei trei fii ai lui Sigmund Freud nu reuşi să găsească de lucru. Deşi câştiga foarte puțin, Sigmund era singurul susținător al mamei sale şi al lui Dolfi, al familiei celor două surori văduve, Rosa şi Pauli, al lui Martin, Oliver şi Ernst, al Marthei, Minnei şi Annei. Încerca, de asemenea, să-l ajute pe Alexander, căci trenurile nu mai circulau prin Europa Centrală.

Era o situația disperată.

Martha pornea dimineața de acasă cu coşul de cumpărături, cutreiera piețele şi, în cele din urmă, reuşea să găsească câteva verdețuri amărâte aici, un ciolan de supă dincolo, uneori şi câte un peşte sau, în câte o zi mai norocoasă, linte, mazăre, fasole ori ovăz. Castronul de supă era la fel de mare ca de obicei, însă conținutul lui se subțiase considerabil. Aproape tot timpul aveau senzația de foame, dar nu se plângea nimeni.

Sigmund îi scrise lui Ernest Jones:

„Trăim vremuri grele, dar ştiința este o putere importantă şi nici unul dintre noi n-o să-şi frângă gâtul".

În timpul ultimei veri le luase pe Martha şi pe Anna şi le dusese în Munții Tatra. Sigmund se împrietenise cu un tânăr şi prosper fabricant de bere, Anton von Freund. Multe din rudele lui beneficiară de tratamentul psihanalitic al lui Ferenczi. Toni, cum îl rugase el pe Sigmund să-i spună, era doctor în filosofie şi un bărbat cu talente excepționale.

Anton von Freund avea o problemă foarte serioasă: făcuse un carcinom pe testicul. În timpul operației pe care o suferise cu câteva luni în urmă,

chirurgul fusese nevoit să-i extirpe un testicul. Deşi medicul îl asigurase pe Anton că îndepărtase orice pericol şi că n-avea nici un motiv fiziologic să nu-şi poată relua viaţa sexuală normală, Von Freund, care era de regulă un om plin de viaţă şi bine dispus, îşi pierduse buna dispoziţie şi nu se mai simţea în stare să facă dragoste cu tânăra şi frumoasa lui soţie, Rozsi.

Von Freund şi Sandor Ferenczi erau prieteni apropiaţi de foarte multă vreme.

— În curând, profesorul Freud o să vină în Ungaria, spuse Ferenczi. Maestrul s-ar putea să găsească un remediu.

Toni von Freund îl întrebă pe Sigmund dacă vrea să se ocupe de cazul lui şi profesorul acceptă imediat. Căzură de acord ca în cursul după-amiezelor să facă excursii în Munţii Tatra şi să folosească aceste plimbări în scopuri terapeutice.

— Toni, nu cred că e cazul să apelăm la parcurgerea drumului împreună în accepţie psihanalitică; acesta este un proces anevoios şi de durată, care determină transformarea caracterelor. Dumneata ai dobândit o oarecare pregătire în domeniul psihanalizei prin intermediul lui Ferenczi, aşa că vom lucra împreună ca să atenuăm simptomul. Vom trece direct la catharsis, în speranţa că vom obţine o dezvăluire bruscă, aproape explozivă a originii anxietăţii dumitale.

— Şi cum o să realizaţi acest lucru, *Herr Professor?*

— Eu nu realizez nimic, dumitale îţi revine sarcina asta. Îţi voi pune la dispoziţie o forţă cu ajutorul căreia vei reuşi să-ţi învingi frica, divizând-o în elemente inteligibile. Dumneata pui pe seama operaţiei impotenţa temporară de care suferi. Dar acesta a fost numai stimulul imediat. Trebuie să-l corelăm cu spaimele şi anxietăţile din copilăria dumitale îndepărtată pentru a declanşa forţa psihică de care îţi vorbeam mai devreme.

— Înţeleg, domnule profesor.

— Vom recurge la o rapidă asociaţie de idei, cu accent pe aspectele sexuale ale copilăriei dumitale, excluzând aproape în totalitate ceilalţi factori.

Toni îşi aminti că pe la patru-cinci ani o văzuse pe bucătăreasă cum tăia găini şi cârnaţi şi se temuse ca nu cumva cuţitul acela ascuţit să-l mutileze în vreun fel. Era fascinat şi în acelaşi timp înspăimântat de tocilarii care cutreierau străzile. Tot atunci îşi aminti că auzise o glumă: că fetele se deosebeau de băieţi prin faptul că în primii ani de viaţă li se tăiase cocoşelul. Se simţea îngrozit ori de câte ori se afla în apropierea cuiva cu un cuţit ascuţit sau cu o foarfecă.

În zilele următoare, Anton von Freund îi vorbi cu francheţe despre primele sale încercări de a se masturba când, prins de tatăl lui asupra faptului, fusese avertizat, mai în glumă mai în serios, că, dacă nu încetează să se joace cu organele lui, le va pierde. Toni nu se putea stăpâni să nu se joace cu penisul, însă de fiecare dată când îl lua în mână avea un sentiment de vinovăţie, iar teama de castrare i se accentua. În halucinaţiile sale, penisul nu mai era acolo sau era deja mort. Îndepărtarea testiculului prin operaţie adusese la suprafaţă, din subconştient, toate spaimele copilăriei. Sigmund îl puse apoi pe Anton în situaţia de a adopta o atitudine pozitivă faţă de propriile fapte.

— Toţi bărbaţii se tem de castrare. Şi eu am trecut prin asta. Toţi bărbaţii se tem să nu descopere partea femeiască a naturii lor bisexuale. De asemenea, nu există bărbat ale cărui probleme cotidiene să nu se reflecte asupra funcţiei sale genitale. Lucrul acesta e valabil şi pentru mine.

În ochii albaştri ai lui Toni sclipi o luminiţă. Zâmbi pentru prima oară în

ultimele zile.

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi: disfuncţia genitală nu presupune o afecţiune la nivelul aparatului genital, ci este expresia unei dificultăţi în altă zonă.

— Exact! Acum ar trebui să extindem îngrijorarea dumitale de mai înainte în legătură cu zona genitala la alte aspecte ale vieţii de zi cu zi.

Pe măsură ce Anton îşi recăpăta încrederea în sine, simţea tot mai mult nevoia să alunge impotenţa spre zona cea mai vulnerabilă.

Cei doi bărbaţi se aflau pe malul lacului Csorba, la o înălţime de o mie cinci sute de metri, în mijlocul unei păduri frumoase. Plouase, fusese furtună şi destul de frig, însă ziua aceea era limpede, scăldată de razele calde ale soarelui.

— Domnule profesor Freud, am un plan. Am discutat despre el cu ai mei, mai ales cu mama şi cu sora mea, Katá. Am fost cu toţii de acord: să creez pentru dumneavoastră un fond de un milion de coroane (un sfert de milion de dolari) pentru a fi folosit în vederea dezvoltării psihanalizei.

Sigmund rămase cu gura căscată.

— Un milion de coroane! Nu-mi vine să cred. Mişcarea noastră a fost întotdeauna săracă. Aproape nici una din publicaţiile noastre nu şi-a acoperit cheltuielile. Vom putea relua publicarea *Anuarului* şi a *Zeitschrift*-ului ca revistă trimestrială. Este o adevărată mană cerească.

Anton se aşeză pe o stivă de buşteni cu o expresie de satisfacţie întipărită pe chipul său frumos.

— Nu există nici un fel de clauze, domnule profesor. Voi vira banii în cont când mă întorc la Budapesta. Când veţi avea nevoie de bani pentru munca dumneavoastră, va fi suficient să-mi daţi de ştire şi veţi primi imediat fondurile necesare.

Sigmund era profund mişcat.

— Toni, dumneata eşti genul de persoană care ar fi trebuit inventată în cazul că nu ar fi existat.

În seara aceea, Sigmund îşi depănă visurile în faţa Marthei. Furtuna izbea cu putere în acoperişul de deasupra dormitorului lor. Vocea lui Sigmund răsuna însă puternic, acoperind vuietul vijeliei.

— Nevoia noastră cea mai stringentă este, bineînţeles, înfiinţarea unei edituri proprii. Nu numai pentru *Anuar,* pentru *Zeitschrift* şi pentru *Imago,* ci şi pentru cărţi. Nu va mai trebui să ne milogim pe la diverse case editoriale ca să ne vedem lucrările tipărite. Am putea să comandăm scrierea anumitor cărţi care altfel n-ar vedea lumina tiparului, pentru că nici o editură nu şi-ar asuma riscul de a le scoate în pierdere.

Martha şedea rezemată de pernele pe care Sigmund le îngrămădise la capul patului. Anii de război îşi puseseră pecetea pe chipul ei – la colţurile gurii se desenau linii semicirculare, iar părul i se rărise, dar ochii îşi păstraseră calmul filosofic de odinioară. Asculta atentă planurile lui Sigmund.

— Da, Sigi, îmi dau seama de avantaje. Nu va mai veni alt Wilhelm Stekel să ia *Zentralblatt* pentru că el a găsit editura dispusă să-l publice. Dar n-o să fie nevoie de oameni cu pregătire specială în acest domeniu?

— Cu siguranţă. Dar vor veni imediat dacă vom avea banii necesari să cumpărăm o tipografie…

Luă cu el cincizeci de mii de coroane din fondul lui Anton von Freund şi închirie la Viena un spaţiu pentru editura pe care voia s-o numească *Internationaler Psychoanalitischer Verlag,* Editura internaţională de

psihanaliză sau, pe scurt, *Verlag,* editura. Otto Rank, care suferise mai multe căderi psihice la Cracovia – unde fusese mobilizat în timpul războiului – din cauza despărțirii de profesorul Freud şi de psihanaliză, preluă imediat conducerea *Verlag*-ului*,* cu tot entuziasmul refulat atâția ani de zile. Anunță că intenționează să scoată operele complete ale lui Sigmund Freud, legate în piele, astfel încât toată lumea să-şi dea seama de valoarea lor.

Cele cincizeci de mii de coroane (zece mii de dolari) fură cheltuite imediat pe mobilarea biroului şi a depozitului, pe hârtia care dispărea rapid din Viena şi trebuia cumpărată în stocuri mari, pe instalații şi pe încheierea primelor contracte. Sigmund nu-şi făcea probleme căci în fondul de la Budapesta mai erau încă nouăzeci de mii de coroane.

Membrii Societății de psihanaliză din Viena se întorceau acasă unul după altul şi îşi reluau activitatea. Se restabiliră şi comunicațiile între membrii comitetului. Sandor Ferenczi îşi începu în mod strălucit cariera postbelică la Budapesta. O mie de studenți de la universitate semnară o petiție pentru a se înscrie la cursul lui. Regimul comunist al lui Béla Kun care preluă puterea după proclamarea independenței Ungariei față de Austria înlesni numirea lui Ferenczi pe postul de profesor al universității şi îl sprijini în înființarea unui institut de psihanaliză, unde urmau să se specializeze viitori medici psihanalişti. Întrucât la Budapesta psihanaliza era recunoscută oficial şi fondul lui Von Freund se afla tot acolo, Sigmund se gândi că ar fi mai bine să-l trimită pe Otto Rank la Budapesta, să înființeze acolo editura. Practic, aceasta devenise centrul psihanalizei europene.

Şedințele de miercuri seara se reluară şi ele la începutul lui 1919. Fiecare dintre membrii grupului avusese de suferit în timpul războiului. Şi la toate acestea avea să se adauge o nouă lovitură.

Viktor Tausk îşi văzuse zădărnicite încercările de a practica psihanaliza, căci fusese recrutat imediat după absolvirea Şcolii de Medicină. Anii de război pe care şi-i petrecuse la Lublin şi Belgrad îi accentuaseră şi mai mult nevrozele sale de o viață. Lou Andreas-Salomé se întorsese la ea acasă, la Göttingen, în Germania, ca să practice psihanaliza. Tausk avea mare nevoie de Sigmund, ca de un substitut al tatălui. Voia să fie admirat, lăudat. Dar în acelaşi timp visa să devină independent față de profesorul său, aşa că începu să-i atace teoriile la întâlnirile de miercuri seara. Sigmund îi înțelegea instabilitatea afectivă, însă asta nu-l împiedica să se indispună de fiecare dată când trebuia să-i suporte ieşirile.

În cele din urmă, la vârsta de patruzeci de ani, Viktor Tausk reuşi să-şi deschidă un cabinet particular ca să practice psihanaliza. Se îndrăgosti apoi de o tânără muziciană, Hilde Loewi, pe care o descria drept „cea mai scumpă femeie care a intrat vreodată în viața mea... nobilă, pură şi blândă". Sigmund spera că de-acum încolo Tausk va avea parte de o viață afectivă stabilă şi îşi va putea exercita profesiunea mult visată.

Dar n-a fost să fie aşa. În ziua în care ar fi trebuit să solicite autorizația de căsătorie, Viktor Tausk scrise scrisori de adio logodnicei şi profesorului Sigmund Freud, îşi făcu inventarul obiectelor, îşi legă un şnur de la perdea în jurul gâtului, îşi fixă pistolul la tâmplă, îşi zbură o parte din cap şi se strangulă în cădere.

Când primi scrisoarea de adio, Sigmund resimți un şoc puternic, un amestec de milă şi furie. De ce făcuse Viktor Tausk acest lucru fără noimă tocmai în momentul în care viața lui căpătase sens atât plan profesional, cât

şi personal... După ce întregul grup investise atâta energie, afecțiune şi bani în dezvoltarea lui, ajutându-l să-şi ia diploma de medic? Scrisoarea nu spunea mare lucru:

„Dragă profesore... Vă mulțumesc pentru tot binele pe care mi l-ați făcut. E singurul lucru care a dat un sens vieții mele în ultimii zece ani. Îmi iau rămas-bun de la această viață conştient de faptul că am fost martor la triumful uneia dintre cele mai mărețe idei a umanității...
Vă salut cu căldură, al dumneavoastră,
Tausk"

Înmormântarea de la Cimitirul Central a fost cumplită. Deşi erau de față numeroşi membri ai familiei, nimeni nu făcuse aranjamentele necesare pentru oficierea unui serviciu religios. Sigmund venise împreună cu grupul lui, dar nici unul nu se pregătise să rostească o cuvântare. Sicriul lui Tausk fu coborât în pământ într-o tăcere mormântală. Sigmund se întoarse acasă cu inima zdrobită. Se învinuia că nu simțea în acel moment nici un fel de dragoste pentru Viktor, numai milă... şi o oarecare frustrare. Avea nevoie de Tausk!

Îşi reaminti ceea ce îi spusese cândva Wilhelm Stekel: „Se sinucid numai cei care au vrut cândva să ucidă pe altcineva sau cel puțin au dorit moartea altcuiva."

Sinuciderea era un act de agresiune? De răzbunare? Sau semnifica fuga de o soartă mai rea, crimă sau nebunie? Psihanaliza trebuia să lămurească o sumedenie de aspecte legate de sinucidere.

Sigmund scrise necrologul lui Viktor Tausk în *Zeitschrift.* Mai târziu, avea să consemneze în alt context:

„Probabil că nimeni nu găseşte energia mentală necesară pentru a se sinucide decât dacă, în primul rând, ucide un obiect cu care s-a identificat şi, în al doilea rând, transferă asupra sa dorința de moarte inspirată de altcineva".

În noiembrie 1919, guvernul maghiar al lui Béla Kun fu răsturnat de la putere de forțele contrarevoluționare şi de armata română. Amiralul Horthy, care condusese contrarevoluția, deveni prim-ministru al guvernului şi, la începutul lui 1920, regent. Era un dictator de dreapta, cu vederi antisemite. Una din primele sale măsuri fu concedierea lui Sandor Ferenczi de la universitate, închiderea clinicii de nevroze postbelice şi excluderea lui Ferenczi din Societatea medicală ungară. Amiralul Horthy dispuse apoi înghețarea tuturor fondurilor bancare. Nici o sumă de bani nu putea fi trimisă în afara țării fără aprobarea guvernului.

Aceasta însemna dispariția centrului de psihanaliză de la Budapesta şi sistarea fondului oferit de Anton von Freund. Angajamentele pe care şi le asumase Sigmund în numele editurii urmau să fie onorate exclusiv de profesor.

Şi cum o nenorocire nu vine niciodată singură, carcinomul lui Anton von Freund revenise şi îi cuprinsese toracele şi ficatul. Anton veni la Viena în speranța că va beneficia de un tratament mai bun. Sigmund îi reținu o cameră la sanatoriul Fürth. Cancerul se extinsese atât de mult încât nu mai putea fi operat. Lui Sigmund nu-i rămăsese altceva de făcut decât să stea lângă patul lui şi să-i aline cât de cât suferința. Mai târziu avea să-i scrie soției lui Anton, Rozsi:

„Toni era perfect conştient de soarta sa, pe care a îndurat-o ca un erou.

Dar ca un adevărat erou homeric, din când în când se răzvrătea împotriva unui destin atât de nemilos."

Sigmund îl ținea de mână pe Anton în după-amiaza în care acesta muri. Îi închise încet ochii şi îi trase cearşaful peste față. În timp ce se îndrepta spre casă prin frigul muşcător al după-amiezei de ianuarie, se gândi la dorința lui Anton de a se apropia de mişcarea psihanalitică, pe care o numea cea mai mare speranță şi cea mai mare aventură a vieții sale. Amintindu-şi de bucuria lui atunci când îl cunoscuse pe Anton şi apoi de iluziile pe care şi le făcuse în privința *Verlag*-ului, Sigmund recunoscu, o dată în plus, valabilitatea zicalei: „Cine bea vin seara, cere apă dimineața".

3

Prin Europa bântuia o virulentă gripă postbelică. Martha căzu la pat. Sigmund şi Minna o îngrijiră acasă câteva luni, până se simți destul de întremată ca să poată fi mutată la sanatoriul din Salzburg, unde se refăcu complet. Asta se întâmplase în timpul primăverii şi al verii trecute. Acum, chiar în ziua în care Societatea din Viena îl înmormânta pe Anton von Freund, Sigmund primi o telegramă de la Max Halberstadt din Hamburg, care îl anunța că fiica lor, Sophie, fusese şi ea doborâtă de aceeaşi boală. Sigmund se duse la Alexander să-i ceară ajutorul.

— Sig, îmi pare nespus de rău. Nu există nici un fel de trenuri spre Berlin şi n-ai cum să ajungi la Hamburg fără să treci pe-acolo.

— Dar mâine?

Chipul lui Alexander deveni cenuşiu.

— Nici mâine. Ar fi doar un tren al Antantei peste câteva zile. Parcă spuneai că Oliver şi Ernst sunt la Berlin în căutare de lucru. Telegrafiază-le lor să se ducă la Hamburg.

Oliver şi Ernst plecară cu primul tren la Hamburg. Martha spuse:

— Sophie este tânără şi sănătoasă. Dacă eu am reuşit să scap, deşi sunt cu treizeci şi doi de ani mai bătrână ca ea, Sophie n-o să aibă nici o problemă.

Sophie muri de o pneumonie cauzată de frig. Oliver, Ernst şi Max Eitingon ajunseră la Hamburg numai ca să asiste la ceremonia incinerării. Sigmund îi trimise pe Mathilde şi pe soțul ei, Robert, cu trenul Antantei ca să-l consoleze pe Max Halberstadt şi să aibă grijă de copii. Martha, cu ochii uscați şi nemângâiată, căzu la pat. În cei patru ani de război se temuseră tot timpul pentru soarta celor trei băieți şi iată că acum le fusese răpită fiica.

Eli Bernays îi ajutase substanțial pe soții Freud în timpul războiului, înapoindu-le înzecit banii pe care Sigmund i-i împrumutase la plecarea în Statele Unite. Acum, sarcina aceasta fu preluată de fiul lui Eli, Edward, în vârstă de douăzeci şi opt de ani, un tânăr robust şi dinamic, foarte devotat unchiului Sigmund, a cărui muncă o aprecia în mod deosebit. De îndată ce sosi la Paris, în 1919, nepotul îi trimise o cutie de trabucuri bune. Apoi, când primi exemplarul german al *Prelegerilor introductive de psihanaliză,* Edward îi ceru dreptul de traducere, promițându-i un onorariu consistent. Sigmund consimți. Edward, care se mişca cu iuțeala fulgerului, încheie un contract avantajos cu Boni & Liveright, o editură de avangardă din New York, împărți

capitolele lucrării mai multor absolvenți ai Universității Columbia ca să grăbească ritmul traducerii şi, după aceea, îi convinse pe editori că trebuie să-i ofere profesorului Freud zece mii de dolari ca să vină la New York şi să țină o serie de prelegeri menite să-i familiarizeze pe cititori cu teoriile prezentate în carte. Sigmund refuză propunerea, deşi avea mare nevoie de bani. Îi spuse Marthei:

— Edward este expert în activitatea promoțională, ceea ce, din păcate, nu se poate spune despre mine.

Edward îşi ținu promisiunea în legătură cu onorariul, însă, din păcate, traducerea, făcută în grabă şi de mai multe mâini, era inegală şi plină de greşeli.

Cu numai câteva luni în urmă, Sigmund fusese nevoit să împrumute două mii de mărci de la Max Eitingon pentru călătoriile sale la Berlin şi la Hamburg. Acum, roata norocului se învârti din nou. Fu numit profesor plin la universitate. Deşi titlul era tot onorific şi nu fusese invitat să predea la Şcoala de Medicină, „promovarea" lui fu totuşi privită ca un eveniment important în întreaga țară şi revigoră clientela lui Sigmund. Dr. David Forsyth, un medic englez, veni să facă cu el o pregătire de şapte săptămâni. Ernest Jones îi trimise un dentist american care lucra în Anglia. Colegii de pretutindeni îndrumau spre el cazurile mai dificile. Onorariul lui era acelaşi pentru toți, cinci dolari ora, cu mult mai mic decât înainte de război, însă prefera să fie plătit în valută externă, căci în felul acesta îşi putea întreține familia. Serghei Petrov, „omul cu lupii" care îşi pierduse averea în timpul Revoluției ruse, sosi la Viena pentru a-i solicita ajutorul. Revanşându-se pentru generozitatea cu care îl plătise în anii de dinainte de război, Sigmund îl tratâ pe gratis.

În martie 1920, dr. Freud economisise suficienți bani ca să-i înapoieze datoria lui Eitingon. Oliver şi Ernst îşi găsiseră de lucru la Berlin. Martin lucra pentru o bancă recent deschisă la Viena. Alexander îşi reluase afacerile. Căile ferate fuseseră reparate, materialul rulant completat. Viața reintra, încet-încet, în normal.

În Elveția, pastorul Pfister, care îi rămăsese tot timpul loial lui Sigmund, înființă o nouă Societate de psihanaliză, împreună cu Ludwig Binswanger şi Hermann Rorschach. Acesta din urmă îşi propuse să elaboreze teste pentru a măsura conținutul subconştientului prin reacția pacientului la ceea ce vedea în petele de cerneală. Hans Sachs, care se îmbolnăvise în timpul războiului şi se dusese în Elveția spre a-şi petrece acolo ultimii ani de viață, se însănătoşi şi deschise un cabinet de psihanaliză la Zürich. Ernest Jones şi Sandor Ferenczi reuşiseră să vină la Viena şi se instalaseră la Hotel Regina, în capătul străzii Berggasse.

Sandor Ferenczi se căsătorise, în sfârşit, cu Gisela lui, după ce soțul de care era separată de atâta vreme se sinucisese în 1919. Dar căsătoria se încheie numai atunci când la Viena ajunse vestea că Ferenczi avea o legătură amoroasă cu una din fiicele Giselei şi nu ştia cu care din două să se însoare – cu mama sau cu fiica. În ciuda faptului că îşi pierduse postul de profesor, Ferenczi avea o clientelă bogată.

Comitetul din care făcea parte şi Max Eitingon ținu prima şedință de după război. Se luă hotărârea ca Ernest Jones să deschidă o filială a editurii la Londra în vederea traducerii lucrărilor de psihanaliză şi a publicării revistelor ştiințifice destinate lumii anglofone. Jones îi adusese un exemplar – semnat al ediției americane a *Prelegerilor introductive de psihanaliză* şi exclamă:

— Domnule profesor, nu se poate să cedați drepturile de autor atât de cavalereşte. Acum vom avea dificultăți cu publicarea lucrării în Anglia. Se trase de urechi care erau aşezate atât de jos, încât lobii îi ajungeau la nivelul gurii. Dragă domnule profesor, traducerea lui Brill este mult prea slabă, aşa că nu ne rămâne decât să renunțăm la ea.

— Nu, răspunse ferm Sigmund. N-aş vrea să pierd un bun prieten.

— Nu ne putem permite acest lux, insistă Jones.

Cei care avuseseră cel mai mult de suferit de pe urma războiului fuseseră copiii austrieci, rămaşi orfani în mare număr. În semn de solidaritate umană, un grup de medici americani creă un fond de trei milioane de coroane (608 000 dolari) pentru construirea unui sanatoriu special. Îl rugară pe profesorul Freud ca, împreună cu decanul Facultății de Medicină şi cu primarul Vienei să administreze fondul respectiv. Câteva săptămâni mai târziu, Eli Bernays depuse şi el un milion de coroane în acelaşi fond, în numele soției sale, Anna.

Max Eitingon, care făcuse o avere frumoasă în Statele Unite, decise că era momentul ca Berlinul să aibă o şcoală de pregătire în psihanaliză. Îl angajă pe tânărul Ernst Freud să facă proiectul clădirii. Acesta realiză un proiect excelent, cu sală de conferințe, bibliotecă, clase şi birouri personale pentru viitorii psihanalişti. Eitingon achită costurile construcției şi mobila, cedând dreptul de proprietate Societății de psihanaliză din Berlin. Karl Abraham preluă conducerea instituției. Hans Sachs acceptă să vină la Berlin pentru a sprijini procesul de pregătire a tinerilor medici. După deschiderea centrului de la Berlin, grupul vienez îşi exprimă dorința de a avea şi el un centru clinic. Sigmund respinse această idee pe motiv că Viena se opusese întotdeauna psihanalizei şi „corbul degeaba îmbracă rochie albă". Dar societatea obținu câştig de cauză, astfel că se elaboră planul de deschidere a unui ambulatoriu.

Proiectul fu amânat în clipa în care dr. Sigmund Freud căzu din nou în dizgrația lumii medicale vieneze. Incidentul fusese provocat de mărturia depusă de el în audierile împotriva dr. Wagner-Jauregg, acuzat de folosirea excesivă a tratamentelor cu şocuri electrice în nevrozele provocate de război.

Profesorul Freud nu fusese solicitat să practice psihanaliza pe soldați austrieci întorşi în spitalele din Viena cu nevroze postbelice. În schimb, Wagner-Jauregg le administrase şocuri electrice. Acum era acuzat de foştii pacienți pentru folosirea, în cadrul clinicii sale, a tratamentului bazat pe şocuri electrice deosebit de dureroase. Sigmund fu solicitat de tribunal să prezinte un raport de expertiză, apoi să depună mărturie cu privire la valoarea tratamentului cu şocuri electrice şi folosirea deliberată a acestuia de către Wagner-Jauregg împotriva pacienților numiți de el „simulanți". Sigmund fu de acord că s-ar putea să fi fost simulanți, dar, dacă aşa stăteau lucrurile, o făceau în mod inconştient. Pe de altă parte, nu era cazul să se transforme şocul electric în ceva mult mai cumplit decât tot ceea ce văzuse soldatul pe câmpul de luptă numai pentru a-l determina să se întoarcă pe front. Mărturisi că aflase de folosirea excesivă a şocurilor electrice în acest scop, dar „personal, sunt convins că acestea nu au fost niciodată intensificate la maximum din inițiativa profesorului Wagner-Jauregg. Nu pot garanta pentru alți medici pe care nu-i cunosc. În general, însă, educația psihologică a personalului medical lasă de dorit..."

Deşi Sigmund considera că îl absolvise de orice vină pe fostul său coleg,

Wagner-Jauregg se simţise jignit pentru că profesorul Freud nu-l apărase mai viguros, însă neplăcerea lui Wagner-Jauregg era nimic pe lângă furia psihiatrilor care îi îngrijiseră pe soldaţii cu afecţiuni psihice. Aceştia atacară în mod deschis psihologia freudiană, susţinând că este o înşelătorie. Sigmund reacţionă distribuind copii ale unei broşuri a dr. Ernest Simmel, publicată în 1918, în care acest psihanalist de la Berlin, şeful spitalului de nevroze postbelice din Posen, afirma că „obţinuse rezultate extrem de favorabile în cazuri severe de nevroză postbelică prin metoda psihoterapeutică introdusă de Sigmund Freud".

Acum avea suficienţi pacienţi ca să-şi poată duce familia în vacanţa de vară. Martha plecă la Ischl ca să-i facă o vizită Mathildei, care se simţea din nou rău, iar Minna îi ţinu tovărăşie lui Sigmund la Gastein, unde urmară un tratament cu ape minerale. Sigmund şi Anna vizitară Hamburgul, ca să petreacă câteva zile cu Max Halberstadt şi cei doi nepoţi ai lui Sigmund. În septembrie 1920, plecară împreună ca să participe la primul congres de după război.

Psihanaliştii din Olanda, cunoscând dificultăţile financiare ale prietenilor din Europa Centrală strânseră suma de cincizeci de mii de coroane pentru a le acoperi cheltuielile. De asemenea, se oferiră să-i găzduiască la ei acasă pe timpul celor patru zile cât urma să dureze congresul. Sigmund îşi plimbă privirile pe deasupra capetelor celor o sută nouăsprezece membri şi invitaţi care se strânseseră la prima şedinţă şi constată pe deplin satisfăcut că Asociaţia internaţională de psihanaliză se refăcuse, fără ca relaţiile interpersonale dintre membrii ei să aibă de suferit. Îşi zise în sinea lui: „Este un adevărat test al fraternităţii noastre. Ne aflăm acum, aici, împreună, deşi mulţi dintre noi au luptat în război unii împotriva altora. Medicul are datoria de a vindeca rănile războiului."

4

La 6 mai 1921, Sigmund urma să împlinească şaizeci şi cinci de ani. Constată că îşi realizase ambiţiile de tinereţe de pe vremea când lucra în laboratorul de fiziologie al profesorului Brücke: să devină cercetător şi profesor mai curând decât medic practician. Acum avea mai mulţi studenţi decât pacienţi. Nu-i ajungeau orele unei zile pentru a răspunde diverselor solicitări de pregătire în psihanaliză. Acceptase deja zece studenţi pentru toamnă, ceea ce însemna un program foarte încărcat, care-l va obliga să scrie seara şi duminica.

Una din marile lui bucurii o constituia calitatea excepţională a celei de-a doua generaţii de psihanalişti, în marea lor majoritate medici, dar şi licenţiaţi în litere şi filosofie: Helene Deutsch, Felix Deutsch, Georg Gorddeck, Heinrich Meng, Hans Zulliger, August Aichhorn, Siegfried Bernfeld, Heinz Hartmann, Ernst Kris, Géza Röheim. Doi dintre studenţii săi îi ofereau o satisfacţie deosebită: era vorba de un cuplu, soţ şi soţie, din Anglia, James şi Alix Strachey, care ajunseseră independent la concluzia că psihologia reprezintă cel mai fascinant subiect al viitorului. James Strachey descoperise *Interpretarea viselor* şi învăţă germana ca să poată citi în original, apoi se dusese la Ernest Jones ca să-l întrebe ce trebuie să facă pentru a deveni psihanalist. Jones îl sfătuise să facă studii de medicină şi să devină doctor.

Strachey lucră la un spital timp de şase săptămâni, decise că n-avea

vocație de medic, drept care îi ceru lui Sigmund permisiunea să vină la Viena şi să se pregătească cu el în psihanaliză. Sigmund descoperi că era înzestrat cu o receptivitate ieşită din comun. În scurtă vreme Alix Strachey, fascinată de relatările soțului ei cu privire la metodele profesorului Freud, ceru permisiunea să facă şi ea psihanaliză. Sigmund consimți.

— N-am psihanalizat niciodată un soț şi o soție în acelaşi timp. Trebuie să fie fascinant.

În octombrie 1920, când sosiră cei doi Strachey, Sigmund îi scrise lui Jones: „Nu regret că l-am acceptat pe d. Strachey, însă vorbeşte atât de neclar şi de ciudat pentru auzul meu, încât îmi va pune la grea încercare atenția". Câteva săptămâni mai târziu, vorbea despre James Strachey ca despre o „achiziție bună". Ceea ce îl impresiona cel mai mult la tânărul în vârstă de treizeci şi trei de ani erau calitățile sale excepționale de traducător. Strachey îşi petrecea cea mai mare parte a timpului liber studiind germana şi traducând lucrări mai mici ale lui Sigmund în engleză, după care îi arăta cât de chinuite şi de ilizibile erau versiunile anterioare. Susținea că ar fi trebuit revizuite de un grup de psihanalişti capabili şi rescrise sub îndrumarea Societății britanice de psihanaliză.

— Strachey, ce-ai zice să te ocupi dumneata de traducerea unui grup de cinci cazuri: *Dora, Omul cu şobolanii, Micul Hans, Schreber* şi *Omul cu lupii?* Cred că şi Jones o să fie de acord cu includerea lor într-un volum.

— Mi-ar face mare plăcere, domnule profesor Freud.

— Bun. Vom avea la dispoziție un material didactic foarte important. Alcătuirea volumului o să-ți ia destul de mult timp. Între timp, aş dori să te gândeşti la doua monografii mai scurte: *Dincolo*

de principiul plăcerii, care a fost publicat toamna trecută, şi *Psihologia de grup,* pe care o voi termina în curând, urmând să apară vara viitoare. Este un studiu asupra modificărilor care survin în mintea grupului atunci când oamenii se întâlnesc fie accidental, fie cu un anumit scop. Ce-ar fi să vii duminică la cină împreună cu soția, ca să discutăm pe îndelete despre asta.

Ochii albaştri ai lui Strachey străluciră de bucurie.

— Vom fi încântați, domnule profesor. Şi Alix este o traducătoare excelentă.

Cina de duminică seara fu cât se poate de plăcută. După masă, Sigmund îi conduse pe James şi pe Alix în biroul lui, unde începură să discute monografia *Dincolo de principiul plăcerii,* pe care Sigmund o considera cel mai important punct de plecare stabilit în ultimii ani. Le citi cu voce tare din lucrare:

— În teoria psihanalizei se porneşte de la premisa că evenimentele mentale sunt orientate într-o direcție reglementată automat de principiul plăcerii. Cu alte cuvinte, presupunem că direcția acestor evenimente este invariabil stabilită de o tensiune neplăcută şi evoluează în aşa fel încât deznodământul final să coincidă cu o scădere a acestei tensiuni – altfel spus, evitarea neplăcerii sau producerea unei plăceri...

Sigmund sublinie ceea ce considera un moment de cotitură în evoluția psihanalizei: plăcerea şi neplăcerea erau legate de cantitatea de excitație prezentă în mintea omenească. Neplăcerea corespunde cu o creştere a excitabilității, iar plăcerea cu o scădere a acesteia. Aparatul mental se străduie să mențină excitabilitatea la un nivel cât mai coborât sau cel puțin constant. Numai în felul acesta putea fi definit principiul plăcerii, „pentru că, dacă activitatea aparatului mental este îndreptată spre menținerea cantității de excitație la un nivel coborât, atunci tot ceea ce se preconiza să determine

creşterea cantităţii de excitaţie va fi resimţit drept opusul funcţionării aparatului, adică o neplăcere". Îi explică lui Strachey că „principiul plăcerii derivă din acela al constanţei".

Se duse cu gândul înapoi, la zilele când încercase să-l convingă pe Josef Breuer că psihanaliza poate fi o ştiinţă exactă, corelând principiile acesteia cu teoria constanţei a lui Helmoltz pe care o

studiase în laboratorul lui Brücke. Desenase chiar şi diagrame pentru a fi cât mai elocvent.

Din cauza influenţei instinctelor individuale de autoconservare, principiul plăcerii trebuia înlocuit cu acela al *realităţii,* care impunea şi realiza „amânarea satisfacţiei, abandonarea câtorva şanse de obţinere a acesteia şi tolerarea temporară a neplăcerii ca o fază intermediară pe drumul lung şi indirect al plăcerii". După părerea lui, toate neplăcerile nevrotice reprezentau, de fapt, plăceri care nu puteau fi resimţite ca atare.

Făcu o distincţie netă între instinctele care, datorită tendinţei lor spre inerţie, exercită presiuni suicidare, şi instinctul sexual, care acţionează în direcţia prelungirii vieţii. Eros şi Tanatos, Dragostea şi Moartea. Cele două forţe polarizate definitorii pentru natura umană.

În vederea aducerii pacientului în planul realităţii, făcând abstracţie de principiul plăcerii, materialul din subconştient trebuia conştientizat. Pacientul care nu putea să-şi amintească tot ceea ce îşi reprimase în minte şi adesea omitea esenţialul era obligat să repete materialul refulat ca pe o experienţă de dată recentă. Medicul trebuia să-l ajute să-şi amintească de acest material în contextul evenimentelor din trecut.

— Se pare, aşadar, că un instinct este nevoia imperioasă a organismului de a restabili o stare anterioară a lucrurilor pe care a fost obligat s-o abandoneze sub presiunea unor factori externi.

Era o regulă universal valabilă, care nu cunoştea excepţii: „tot ceea ce este viu moare din cauze interne, redevenind materie anorganică". De aceea se simţea obligat să admită că „scopul oricărui fel de viaţă este moartea". „Dacă susţinem natura exclusiv conservatoare a instinctelor, ajungem inevitabil la originea şi scopul vieţii... Ipoteza instinctelor de autoconservare, aşa cum le atribuim noi fiinţelor vii, contrazice evident ideea că viaţa instinctuală, ca întreg, are ca scop provocarea morţii." Însă instinctele de autoconservare ne certifică faptul că organismul îşi va urma propria cale spre moarte.

Instinctele sexuale erau adevăratele instincte ale vieţii, care conduceau la moarte prin însăşi raţiunea funcţionării lor, ceea ce înseamnă că între ele şi alte instincte există o opoziţie a cărei

importanţă a fost recunoscută de multă vreme de teoria nevrozelor. În afara instinctelor sexuale nu există nici un fel de alte instincte care să nu încerce să restabilească starea anterioară a lucrurilor... aceea de non-existenţă.

Una dintre cele mai fascinante studente ale sale era o englezoaică frumoasă, înaltă, pe nume Joan Riviere. Făcuse deja trei ani de psihanaliză cu Ernest Jones şi terminase o excelentă traducere a *Prelegerilor introductive.* James Strachey o cunoştea pe Joan Verrall Riviere de la Cambridge. Când Sigmund îi ceru detalii despre ea, Strachey răspunse:

— Provenim din aceeaşi clasă de mijloc, cultivată, de tip victorian. Uneori mi se părea terifiantă, dar are trei daruri de nepreţuit: cunoaşte perfect limba germană, are un stil literar desăvârşit şi un intelect foarte dezvoltat.

Sigmund spuse despre ea că este „acid concentrat, care nu trebuie utilizat decât în diluții corespunzătoare". Nu putea tolera laudele, triumful şi succesul, după cum nu suporta eşecul, blamul sau repudierea. Sigmund diagnostică un caz de narcisism. În scurtă vreme se ataşă de ea, printre altele şi datorită eficienței ei profesionale; astfel, Joan îi prezentă un proiect de plan editorial asupra operelor lui complete, net superior tuturor celorlalte propuneri ce i se făcuseră până atunci. În acest stadiu timpuriu, Joan Riviere părea că luptă nu atât ca să scape de nevroze, cât pentru a-şi vedea recunoscută calitatea de „editor traducător" pe coperta interioară a traducerilor în engleză ale operelor lui Freud.

5

În motoul cărții *Despre istoria mişcării psihanalitice,* publicată în 1914, Sigmund folosise legenda ce însoțea stema oraşului Paris, reprezentată de o corabie dedesubtul căreia fuseseră gravate cuvintele *Fluctuat nec mergitus* – se clatină, dar nu se scufundă. Gândindu-se la încercările prin care trecuse în anii 1921- 1922, deviza aceea i se potrivea şi lui la fel de bine ca şi oraşului Paris.

Prin strădania lui Paul Federn şi lui Eduard Hitschmann, ambulatoriul fu, în sfârşit, inaugurat la Viena, însă după şase luni de funcționare, sub presiunea psihiatrilor din Viena, Consiliul municipal dispuse închiderea lui fără a da nici o explicație.

Editura din Viena, care îşi începuse activitatea sub auspicii atât de favorabile, era o nesfârşită sursă de dezamăgiri şi anxietate. Sigmund investea în editură toate drepturile de autor, precum şi micile sale economii, dar aceasta era mereu înglodată în datorii. Otto Rank reuşea s-o mențină pe linia de plutire prin eforturi eroice. Când nu găsea hârtie pentru reviste, aduna de prin alte locuri coală cu coală. Ori de câte ori întâmpinau dificultăți cu muncitorii sau cu materialele tipografice, se ruga, împrumuta, se plângea până când obținea câştig de cauză. Când descoperi că era mai ieftin să tipărească în Cehoslovacia, încheiară contracte de editare a cărților şi revistelor, însă tipografii nu ştiau germana şi făceau greşeli inadmisibile.

Filiala londoneză se afla într-o stare la fel de precară. Ernest Jones nu avea bani să finanțeze recent înființatul *International Journal of Psychoanalysis,* care cuprindea articole în engleză, precum şi traduceri din lucrările inserate în revistele germane. Dacă greşelile în germană erau grave, cele de engleză stârneau ilaritate. Jones trimise un tânăr englez la Viena ca să supravegheze culegerea. Anna Freud se implică şi ea în această treabă. Însă uneori trecea mai bine de un an până când Jones îşi primea înapoi în formă tipărită un manuscris pe care îl trimisese la Viena.

Incapabil să mai facă față suprasolicitării, Otto Rank simți nevoia să găsească un țap ispăşitor: cel mai la îndemână se dovedi a fi Ernest Jones, care trimitea înapoi şpalturi insistând să fie eliminate germanismele, cum ar fi *Frau* în loc de *Mrs.* Rank, i se plânse lui Sigmund, care se necăji foarte tare din cauza neînțelegerilor dintre doi membrii-cheie ai comitetului. În cele din urmă, îi scrise lui Jones o scrisoare prin care îl admonesta în termeni duri. Jones îi răspunse calm, explicându-i că întârzierile şi greşelile nu erau la capătul dinspre el al circuitului manuscriselor. Sigmund decise, cu întârziere, că ar fi mai bine să cerceteze. Apoi, ruşinat, îi ceru scuze lui Jones

şi începu să-şi facă griji în privința lui Otto Rank, mai ales de când îl văzuse că poartă în permanență un pistol la el.

Era clar că Rank cedase nervos. Sigmund făcu tot posibilul ca să-i mai uşureze sarcinile şi să-i lase timp pentru practicarea psihanalizei, atât de revitalizatoare şi pentru el. Rank nu părea însă dornic să preia pacienți. Prefera să-şi rezerve timpul liber celor două manuscrise la care lucra.

Nepoata lui Sigmund, Caecilie, în vârstă de douăzeci şi trei de ani, rămase însărcinată şi se sinucise. Sora lui, Marie, căreia îi murise bărbatul, se întoarse de la Berlin la Viena. Hermann Roschach muri brusc în Elveția de peritonită.

Dar corabia continua să plutească. Ambulatoriul fu redeschis. Anna Freud lucra aici ca secretară şi fusese primită în Societatea de psihanaliză după ce prezentase o lucrare intitulată *Fantezia bătăii în visele din stare de veghe.* În urma traducerii lucrărilor sale în întreaga lume, cercul de prieteni al lui Sigmund se extinse, incluzând celebrități ca: H.G. Wells, romancierul englez, William C. Bullit, care făcuse parte din Comisia tratatului de pace din 1919 din partea Americii, Arthur Schnitzler, unul dintre puținii scriitori care cunoşteau adevărul despre natura sexuală a omului, filosoful german, contele Hermann Keyserling.

Universitatea din Londra anunță un curs de prelegeri despre cinci mari filosofi evrei: Philo, Maimonides, Spinoza, Freud şi Einstein.

Sigmund, Martha şi Minna avură o discuție foarte aprinsă la masa de seară. Minna strigă:

— Albert Einstein filosof! Parcă i s-a decernat Premiul Nobel pentru fizică!

— Să pună numele meu alături de Maimonides şi Spinoza! exclamă Sigmund. Este o companie mult prea ilustră. O persoană mai puțin ponderată ar putea să-şi piardă cumpătul într-o asemenea situație. Dar eu sunt un om modest...

— ... care ascunde adevărul despre sine, interveni Martha.

Cu ocazia Congresului de la Berlin din 1922, dr. Freud se odihni şase săptămâni la Obsersalzberg, unde petrecu diminețile scriind un proiect de studiu despre *Eu şi Id,* iar după-amiezele plimbându-se pe potecile şerpuitoare din pădure, împreună cu Martha şi cu Anna. După armistițiu, Societatea internațională de psihanaliză luase o amploare considerabilă. Număra acum două sute treizeci şi nouă de membri, din care o sută doisprezece participară la congres, împreună cu alți o sută cincizeci de oaspeți şi persoane interesate. Unsprezece reprezentanți veniseră din America, treizeci şi unu din Anglia, nouăzeci şi unu de la Berlin, ca o încununare a eforturilor depuse de Karl Abraham, Max Eitingon şi apoi de Hans Sachs şi Theodor Reik la centrul de pregătire. În ciuda adversităților de tot felul, sosiră şi din Elveția douăzeci de membri. Privind de jur-împrejurul sălii şi amintindu-şi de incidentele ce marcaseră desfăşurarea Congresului de la München din urmă cu zece ani, Sigmund mormăi ca pentru sine:

— Avem numărul şi forța necesare ca să ne menținem pe poziție. Am reuşit! Trăim pe propriile picioare, la fel ca oricare altă societate de psihiatrie sau neurologie.

Psihanaliza îşi cucerise dreptul de a dăinui.

Comunicarea lui Abraham despre melancolie şi cea a lui Ferenczi despre teoria genitală fascinară asistența. Reprezentanții tinerei generații – Franz Alexander, Karen Horne expuseră lucrări de psihologie feminină, iar Géza Röheim extinse psihanaliza în domeniul gândirii antropologice. Sigmund îşi

intitulă comunicarea *Câteva observații asupra subconştientului,* dezvoltând unele idei din manuscrisul despre *Eu şi Id.* În trecut avusese numai parțial dreptate atunci când se referise doar la existența conştientului şi a subconştientului. Simplificase excesiv lucrurile. Pe baza cunoştințelor acumulate în decursul timpului, ajunsese la o nouă concepție. Pentru că, în ştiință, cunoştințele de ieri sunt jumătățile de adevăruri de astăzi.

În termeni de arhitectură, subconştientul era ținut în frâu de ego, mediatorul între individ şi realitate. Aşa cum afirmase în urmă cu trei ani în *Dincolo de principiul plăcerii,* „s-ar putea ca o mare parte din ego să fie el însuşi subconştient". Potrivit noii sale terminologii, structura mentală a omului se diviza în Id, Ego şi Super-ego. Id-ul apăruse pentru prima dată în scrierile medicului romancier Georg Groddesck, care preluase acest concept de la Nietzsche. Sigmund îl notă cu *Id* şi îi clarifică semnificația.

„Este partea întunecoasă, inaccesibilă a personalității noastre. Puținul pe care îl ştim despre el l-am aflat din studierea viselor şi din configurația simptomelor nevrotice; majoritatea cunoştințelor au caracter negativ şi pot fi descrise numai ca un contrast al eului. Abordăm id-ul prin analogie: îl numim haos, o căldare plină cu excitații în clocot. Ni-l imaginăm deschis la un capăt influențelor somatice şi preluând nevoile instinctuale care îşi găsesc expresia fizică în el, dar nu putem stabili cu precizie substratul. E plin de energie care îi este furnizată de instincte, dar nu prezintă nici un fel de organizare, nu generează o voință colectivă, ci exprimă doar strădania de a satisface nevoile instinctuale care decurg din respectarea principiului plăcerii."

Eul era folosit de Sigmund ca termen definitoriu pentru partea cea mai rațională a unei persoane, ca întreg.

„Eul are tendința de a corela influența lumii exterioare cu id-ul şi înclinațiile acestuia, se străduieşte să substituie principiului realității pe acela al plăcerii, care domneşte tară restricții în id. Pentru eu, percepția joacă rolul care în id revine instinctului. Eul reprezintă ceea ce poate fi numit rațiune şi bun-simț, în contrast cu idul, care dă expresie pasiunilor".

Făcu observația că: „id-ul nu poate manifesta decât ură sau iubire față de eu. Este incapabil să spună ce doreşte, nu a ajuns la stadiul de voință fermă. Eros şi moartea se luptă în interiorul lui... Am putea considera id-ul dominat de instinctele puternice, dar mute ale morții, dornic să fie lăsat în pace şi – sprijinit de principiul plăcerii – să-l neutralizeze pe Eros, făcătorul de rele".

Noua identitate era acum super-eul, derivat din cele mai timpurii relații obiectuale ale copilului, ceea ce considerase mai înainte că ar fi „idealul eului", reprezentantul societății în interiorul psihicului, inclusiv conştiința, moralitatea, aspirațiile. Super-eul servea drept câine de pază al eului, făcea diferențierea între corectitudine şi greşeală şi încerca să protejeze eul împotriva comiterii unor lucruri rele, generatoare ale sentimentului de vinovăție şi, în consecință, ale anxietății.

Puse apoi pe hârtie ceea ce considera a fi ideea principală a lucrării: „Psihanaliza este un instrument care dă eului posibilitatea să realizeze o cucerire treptată a id-ului".

De asemenea, aceasta reprezenta un anumit fel de a privi lucrurile, o atitudine, un cadru de referință, un punct de vedere, o modalitate de înțelegere a minții umane în termenii refulărilor sale, a conflictului neîntrerupt dintre Eros şi Tanatos, între dragoste şi moarte.

6

Totul începu când observă câțiva stropi de sânge pe o bucățică de pâine în timp ce mânca. Îşi ridică buza superioară şi se uită în oglindă să descopere locul de unde venea sângele. Apoi nu-i mai dădu nici o atenție; o să înceteze de la sine. Şi, într-adevăr, se opri timp de câteva zile. După aceea, sângerarea reîncepu. Îşi examină zona cu limba, dar când puse un deget pe vârful acesteia, descoperi o pată de sânge. Îşi aminti de o zicală foarte răspândită la Facultatea de Medicină: „Fereşte-te de sângerarea care nu provoacă durere". Hemoragia se produsese într-o zonă aflată exact în spatele ultimului dinte; îşi închipui că i se umflase gingia din cauza unei nevralgii. Pe măsură ce săptămânile treceau, continua să exploreze creşterea şi, văzând că se extinde spre palat, hotărî că ar fi mai bine să consulte un doctor.

Cea mai potrivită persoană i se păru a fi dr. Markus Hajek, profesor şi şef al Clinicii universitare de laringologie şi rinologie de la Allgemeine Krankenhaus. Hajek avea multe lucrări de referință în sfera maladiilor cavității bucale. Deşi lui Sigmund nu-i plăcea să folosească telefonul, îl sună totuşi pe dr. Hajek într-un moment în care nici un membru al familiei nu putea să-l audă şi stabili o întâlnire cu el la cabinetul particular al acestuia de la locuința sa din Beethovengasse.

Markus Hajek avea şaizeci şi unu de ani, cu cinci ani mai puțin decât Sigmund Freud. Se născuse în Balcani, studiase medicina la Universitatea din Viena şi îşi luase diploma în 1879. Avea un chip plăcut, simpatic, dominat de o pereche de ochi minunați: largi, sentimentali, trişti.

Dr. Hajek nu-l examină prea mult timp. Se ridică în picioare şi spuse liniştit:

— Nu este nimic serios. O uşoară excrescență la nivelul mucoasei palatine.

— Şi o să se retragă cu timpul?

— Nu cred. Ar fi mai înțelept s-o îndepărtăm. Este o operație minoră. Veniți la cabinetul meu de la Allgemeine Krankenhaus într-o dimineață devreme. O să vă fac imediat excizia, aşa că la ora prânzului o să fiți acasă.

Câteva zile mai târziu, un tânăr internist pe nume Felix Deutsch sosi la locuința familiei Freud. Fusese unul din îndrumătorii lui Martin Freud la universitate, apoi devenise medicul familiei. Era un adept înflăcărat al psihanalizei, în domeniul căreia scrisese un articol intitulat *Importanța psihanalizei pentru medicina internă.*

Sigmund îl rugă pe Felix Deutsch să-i examineze locul care îl jena – cerul gurii, partea extremă dreaptă, chiar în spatele ultimului dinte. Când îşi termină investigația, dr. Deutsch îi spuse pe un ton plat:

— Cred că diagnosticul dr. Hajek este corect. Într-adevăr, ar fi mai înțelept ca excrescența să fie îndepărtată înainte de a se mări. Sigmund se simți tulburat la vederea expresiei de uşoară încordare de pe chipul lui Felix Deutsch.

— Deutsch, te-aş ruga să nu aplici în cazul meu regula potrivit căreia e preferabil să-l păcăleşti pe pacient în loc să-l nelinişteşti. Pe mine mă îngrijorează două lucruri: unul din ele este mama mea, care are acum optzeci şi şapte de ani şi care nu va suporta ideea morții mele... Se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe cu paşi mari prin birou, după care se întoarse

către dr. Deutsch... Şi-apoi, aş dori să mor cu demnitate. De aceea consider necesar să cunosc adevărul.

Felix Deutsch ridică din umeri şi zâmbi cu afecţiune.

— Dragul meu profesor Freud, de ce vă lăsaţi tulburat de asemenea idei? Examenul meu superficial a fost suficient pentru a confirma diagnosticul dr. Hajek. După ce vom îndepărta excrescenţa, o să uitaţi complet de ea.

În timpul ultimelor două luni, Sigmund nu suflase un cuvânt familiei în legătură cu mica sa problemă. Ce era de discutat aici? Şi nu le spuse nimic nici în dimineaţa în care plecă de acasă la

ora opt spre clinica dr. Hajek de la Allgemeine Krankenhaus ca să se opereze. Din moment ce avea să se întoarcă acasă la masa de prânz, cu o oarecare jenă în gură şi nimic altceva, de ce să-i îngrijoreze?

Merse cu paşi apăsaţi pe Berggasse, o luă la dreapta pe Währinger Strasse spre Allgemeine Krankenhaus, apoi se îndreptă spre clădirea cunoscută sub numele de „clinică nouă". Aici pacienţii puteau veni fără o programare prealabilă pentru o minoră operaţie maxilofacială. O soră tânără, într-o uniformă albă imaculată, cu părul acoperit de un văl alb care îi flutura pe spate, îl conduse imediat în cabinet.

Dr. Markus Hajek îl aşeză pe scaunul de sub fereastra din colţ, îi ceru să-şi descheie nasturii de la cămaşă şi apoi să-şi clătească gura cu un antiseptic puternic. Examină încă o dată excrescenţa cu o lupă, apoi legă o bavetă în jurul gâtului lui Sigmund. După ce stropi zona cu cocaină, injectă un anestezic local în porţiunea de gură unde urma să opereze. La colţul celălalt al gurii îi puse un depărtător, ca să aibă suficient spaţiu de mişcare pentru a putea tăia marginile tumorii până în centrul excrescenţei.

Când făcu prima incizie, sângerarea fu normală. Dr. Hajek presupunea că va avea nevoie de vreo douăzeci de minute ca să îndepărteze excrescenţa. Sigmund începu să tuşească şi să scuipe sânge în vasul de lângă el. Cu cât Hajck tăia mai adânc în tumoră, cu atât hemoragia devenea mai puternică şi mai greu de ţinut sub control. O dată cu sângele, Sigmund scuipă şi depărtătorul din gură, ceea ce îi închise lui Hajek spaţiul de operaţie. Acesta nu mai putea opera cu viteza obişnuită, spre a ţine hemoragia sub control. Îi strigă lui Sigmund:

— Profesore Freud, ţineţi, vă rog, gura deschisă! Nu e de glumă! Soră, ţine-i gura deschisă profesorului!

Presat de timp, Hajek manevra scalpelul cu mişcări mai puţin sigure. Scosese aproape complet excrescenţa şi tocmai se pregătea să taie ultimele aderenţe, când atinse un vas mare de sânge. Sângele ţâşni drept în faţa lui Hajek.

— Ţineţi gura deschisă, profesore, ţineţi-o deschisă!

Sângele curgea acum şiroaie pe cămaşa şi pe pantalonii lui Sigmund, care tuşea şi se îneca şi, din cauza fluxului de sânge, se apleca înainte, făcând tot soiul de mişcări dezordonate, în timp ce sora se străduia să-l imobilizeze. Acum, când ar fi trebuit să aibă cea mai bună vizibilitate, Hajek nu vedea nimic. Era însă un meseriaş experimentat şi îndemânatic. Făcu o ultimă incizie cu scalpelul şi îndepărtă excrescenţa roz-albăstruie, de mărimea unei monede de douăzeci şi cinci de creiţari.

În timp ce Sigmund tuşea şi scuipa sângele din gură ca să nu se asfixieze, Hajek luă repede un tampon de tifon şi îl îndesă în rană. Trebui să împingă tamponul mult înăuntru şi să-l ţină apăsat. Hajek presa cât putea de tare, cu degetul mare sprijinit de maxilarul lui drept. Şi pacientul, şi

medicul intraseră în panică în momentul în care sângele ţâşnise. Sigmund tot nu îndrăznea să vorbească, dar îi punea din ochi o mulţime de întrebări lui Hajek. Acesta era şi el destul de neliniştit:

— Aşa cum v-am spus, domnule profesor, mi s-a părut că este vorba de o tumoră superficială. Dar pe măsură ce înaintam îmi dădeam seama că e mai mare. Am fost aproape silit să renunţ înainte să ajung la baza tumorii atunci când am atins vasul acela de sânge. Nici un chirurg nu poate face faţă unei sângerări atât de masive. Totuşi, cred că am extirpat-o complet. O să mai staţi o oră sau două pe acest scaun, iar eu şi sora o să vă ţinem pe rând tamponul acesta bine apăsat pe rană. După ce se va opri hemoragia, o să vă mutăm într-un loc mai confortabil.

Sigmund era, parţial, în stare de şoc. Ştia că Hajek nu lucrase neglijent. Dacă medicul fusese nevoit să taie mai adânc decât cei câţiva milimetri estimaţi iniţial, cu siguranţă că era vorba de ceva mai serios. Oare extirpase complet tumoarea cu ultima tăietură de scalpel? Sau sângele care ţâşnea din arteră ascunsese ceva şi Hajek nu-şi putuse da seama de natura acestei excrescenţe? Îl auzi pe doctor ca prin vis:

— O să telefonez la dumneavoastră acasă.

Hemoragia se opri şi Sigmund fu scos din sala de operaţie de un asistent. Îl aşezară pe un scaun în sala de aşteptare. O soră îi presă o vreme tamponul, apoi îi ceru lui Sigmund să şi-l ţină singur cu degetul mare. Prin minte i se perindau în goană mii de gânduri. În mai puţin timp decât ar fi crezut că este cu putinţă, Martha şi Anna apărură în faţa lui, cu o valiză în care îi aduseseră schimburi de noapte. În ochii lor se citea întrebarea: „De ce nu ne-ai spus? De ce ai venit aici să te operezi fără să sufli un cuvânt?"

Nimeni nu le dădu vreo explicaţie în legătură cu greşeala comisă. Era clar că nimeni nu ştia nimic. Martha şi Anna făceau eforturi eroice ca să-şi ascundă spaima la vederea hainelor pline de sânge ale lui Sigmund. Se uitau toţi trei unul la altul, incapabili să rostească vreun cuvânt. Tăcerea fu întreruptă de sosirea asistentului doctorului Hajek, care spuse clătinând din cap mâhnit:

— Este o situaţie cât se poate de neplăcută. Nu există nici un pat liber în toată clinica. O să mai încerc, poate că până la urmă voi reuşi să găsesc ceva.

Rămaseră din nou singuri, cufundaţi în tăcere, Sigmund, Martha şi Anna, trei oameni care se iubeau unul pe altul mai presus de orice, dar nu izbuteau să găsească cuvintele necesare ca să-şi exprime sentimentele. Asistentul reveni cu o expresie de disperare pe faţă.

— Domnule profesor Freud, vă rog să mă iertaţi, am găsit un pat, dar nu-l putem plasa decât într-o cămăruţă ocupată de un pitic cretin. V-ar deranja foarte mult acest lucru?

— În felul acesta vom fi doi, murmură Sigmund.

Asistentul, Martha şi Anna îl conduseră pe Sigmund prin coridor spre o încăpere laterală, folosită foarte rar, îl dezbrăcară şi îl culcară. Piticul cretin îi urmărea sprijinit într-un cot pe patul celălalt.

Cu puţin timp înainte de amiază, dr. Hajek veni să examineze tamponul. Acum părea calm şi stăpân pe situaţie. Îl asigură că totul este în ordine, că hemoragia se oprise şi că Sigmund se va putea întoarce acasă în ziua următoare. La prânz apăru o soră care le spuse:

— Îmi pare rău, *Frau Professor* Freud şi *Fräulein* Freud, dar este ora de masă şi trebuie să ne hrănim pacienţii. Accesul vizitatorilor e interzis în această perioadă.

Anna vru să protesteze, însă Sigmund ridică mâna cu palma deschisă, iar fata se abţinu. Martha se apropie de căpătâiul patului şi vorbi pentru prima oară, bătându-l uşor pe umăr pe Sigmund.

— Încearcă să dormi, dragul meu. O să ne întoarcem la două, când încep orele de vizită.

În ciuda sedativului pe care i-l dăduse dr. Hajek, Sigmund nu reuşi să aţipească. Îşi simţea gura zvâcnind de durere.

Apoi începu din nou să sângereze. La început îi alunecă o şuviţă subţire pe gât în jos. Se ridică brusc în capul oaselor, ca să-l scuipe în ligheanul de pe noptieră. În aceeaşi clipă, presiunea tamponului scăzu şi sângele începu din nou să-i şiroiască din gură, peste pijama şi peste cearşafuri. Întinse mâna dreaptă şi trase de frânghia soneriei care atârna deasupra patului, dar nu veni nimeni. Mai trase de câteva ori până să-şi dea seama că nu funcţiona. Sângele curgea atât de repede, că nu mai putea să scoată nici un sunet.

Piticul, care urmărise toată scena cu ochii larg deschişi, sări din pat, fugi pe coridor şi strigă după ajutor. Asistentul lui Hajek veni în fugă, împreună cu o soră. Avură nevoie de ceva timp, însă în cele din urmă reuşiră să aplice un nou tampon, stopând hemoragia. Sora îi schimbă cearşafurile.

La ora două, când se întoarseră, Martha şi Anna avură un şoc. Ce s-ar fi întâmplat dacă piticul n-ar fi strigat după ajutor? Nu ar fi sângerat până ar fi murit? Anna îşi anunţă intenţia de a rămâne peste noapte, urmând ca a doua zi să-l ia pe Sigmund acasă.

Pentru Sigmund urmă o noapte lungă, plină de suferinţă. Era numai semiconştient, căci dr. Hajek îi dăduse cele mai puternice sedative, însă gura îi zvâcnea atât de dureros încât nu putu să adoarmă.

În primele ore ale dimineţii, Anna se simţi înspăimântată pentru soarta tatălui ei, care părea tot mai slăbit. O găsi pe sora de noapte, care se interesase de mai multe ori de starea profesorului Freud. Amândouă încercară să-l aducă pe chirurgul de gardă al clinicii, dar acesta refuză să se scoale din pat. Anna se întoarse neputincioasă la patul tatălui său.

Dr. Hajek sosi devreme. Nu făcu nici un fel de comentarii în legătură cu pierderea de sânge. Acum hemoragia se oprise complet. După ce-i schimbă tamponul, Hajek îl asigură că nu va mai

sângera şi îi permise să se întoarcă acasă în aceeaşi după-amiază.

— Însă aş dori să prezint cazul dumneavoastră unui grup de studenţi care vin aici în dimineaţa aceasta. Sunteţi de acord, domnule profesor Freud?

Anna se pregătea să protesteze, însă Sigmund interveni:

— Aici este o instituţie de învăţământ. Studenţii au dreptul să înveţe, şi doctorului Hajek îi revine obligaţia de a prezenta toate cazurile interesante care se perindă prin clinica sa.

După plecarea studenţilor, Sigmund i se adresă calm lui Hajek:

— O întrebare, dr. Hajek. Aveţi raportul de la biopsie?

— Da.

— Care e rezultatul?

— Exact ceea ce am diagnosticat şi eu: benign.

— Nu este o excrescenţă de natură canceroasă?

— Nici vorbă. Puteţi să mergeţi liniştit acasă în după-amiaza aceasta. Numai să nu vă suprasolicitaţi în primele zile, până vă refaceţi puterile.

7

Fiul cel mai mic al Sophiei, Heinz, care avea acum patru ani şi jumătate, se îmbolnăvise în repetate rânduri de gripă. Doctorul recomandase să i se scoată amigdalele, dar asta nu modificase cu nimic lucrurile. Era un copil pirpiriu, numai piele şi os. Deşi tatăl lui, Max Halberstadt, îşi dădea toată silința cu el, Sigmund socoti de cuviință că ar fi mai bine îngrijit la Viena. Mathilde, cea mai marc fiică a lui Freud, nu avea copii şi era dornică să se ocupe de îngrijirea micuțului Heinz. La sfârşitul lui mai, când vremea se mai încălzi, băiatul fu adus la Viena.

Avea fața luminoasă a mamei sale şi aceiaşi ochi veseli, prietenoşi. De câte ori se uita la el, Sigmund o vedea parcă aievea pe Sophie, aşa cum arăta la vârsta lui.

Heinz ajunse la Viena la o lună după operația făcută de Sigmund. Deşi îşi reluase activitatea, dr. Freud era deprimat, căci bănuia că Hajek nu extirpase în întregime tumora. Nepoțelul drăgălaş, cu inteligența lui vie, aduse o rază de lumină în viața lui Sigmund. Când era cald, Mathilde şi Robert Hollitscher veneau în Berggasse împreună cu băiețelul, care bea câte o ceaşcă de lapte în timp ce Sigmund îşi sorbea cafeaua. Din cauza operației de amigdalită, Heinz înghițea cu greutate.

— Bunicule, mie mi s-a dat voie să mănânc o coajă de pâine. Dar ție?

Sigmund râse şi îl strânse pe copil la piept.

— Nu, încă nu, Heinele, iar m-ai bătut, aşa cum se întâmplă mereu şi la jocul de mecano.

Heinz făcu febră. Sigmund îl chemă pe dr. Oskar Rie, care veni însoțit de cel mai bun pediatru din Viena. Nu exista nici un dubiu: Heinz se îmbolnăvise de tuberculoză. Sigmund încercă disperat să salveze copilul. Mathilde şi Robert aveau să-l ducă imediat în Egipt, în clima aceea uscată şi caldă... Dar micul Heinz era pierdut. Muri la nouăsprezece iunie, la numai câteva luni după ce luminase viețile bunicilor săi cu strălucirea iubirii lui pure. Sigmund simți că şi în el murise ceva, că niciodată nu-şi va mai putea dărui iubirea fără rezerve. La înmormântare nu făcu nici cea mai mică încercare de a-şi stăvili şuvoiul de lacrimi. Era pentru prima oară când familia sa îl vedea plângând în public.

La sfârşitul lui iunie, Sigmund şi *Tante* Minna plecară la Bad Gastein, la obişnuita cură balneară. Martha îi tachină:

— Parcă ați fi nişte italience care se duc în fiecare vară într-o localitate balneară ca să facă o cură pentru *fegato*. Dar nu este decât un ritual. Aşteaptă cu nerăbdare excursia, deşi nu le supără ficatul, după cum nici voi nu aveți probleme cu stomacul, dar sunt convinsă că vă ridică moralul.

La 1 august se întâlni cu Anna şi cu Martha la Hotel du Lac din Lavarone, unde se bucurase întotdeauna de ospitalitatea gazdelor. Comitetul urma să se întrunească la San Cristoforo, la poalele munților. Între timp, divergențele dintre Otto Rank şi Ernest Jones în legătură cu modul în care Jones conducea filiala de la Londra se accentuaseră. Rank îl avea de partea lui şi pe Ferenczi, nu însă şi pe Abraham sau Sachs. Sigmund aflase că Rank intenționa să ceară demisia lui Jones din Comitet, dar era încredințat că ceilalți membri nu vor îngădui aşa ceva. În ceea ce-l priveşte, considera că nu se cuvine ca el să se amestece în această dispută. Oamenii trebuiau să-şi

rezolve problemele interne singuri, dacă intenţionau să lucreze în continuare împreună aşa cum acţionaseră în ultimii unsprezece ani.

Membrii comitetului ajunseră la o înţelegere, apoi veniră la Lavarone ca să petreacă şi cu familia Freud câteva zile. Sigmund se chinuia îngrozitor, din cauza rănii din cerul gurii. În mod normal, în două, trei luni ar fi trebuit să se vindece complet, dar iată că trecuseră patru luni şi se pare că o altă excrescenţă se forma în zona maxilarului inferior. Îl rugă pe dr. Felix Deutsch să vină la Lavarone. Deutsch îl examină cu atenţie, dar refuză să se pronunţe cu privire la natura excrescenţei. Sigmund plănuise de mult s-o ia pe Anna la Roma în septembrie, ca să-i arate oraşul visurilor sale.

— Este o idee excelentă, exclamă Deutsch. Arată-i Annei toate frumuseţile Romei, dar ai grijă să fii înapoi la sfârşitul lunii. Atunci o să vedem ce-ar mai fi de făcut.

A doua zi după ce Sigmund şi Anna se întoarseră în Berggasse, Felix Deutsch veni la ei acasă. După ce schimbară impresii de călătorie, cei doi bărbaţi traversară holul şi se duseră în biroul lui Sigmund. Deutsch nu-i mai examină gura, însă îi spuse cu o expresie foarte serioasă:

— Domnule profesor Freud, v-am fixat o întrevedere cu profesorul Hans Pichler spre sfârşitul săptămânii. Este cel mai vestit chirurg în afecţiuni maxilofaciale din Europa.

— N-am auzit de el.

Deutsch făcu o strâmbătură.

— Nici el n-a auzit de dumneavoastră. Ăsta e rezultatul specializării înguste în domeniul medicinii.

— Spune-mi ce ştii despre el.

— Hans Pichler are patruzeci şi şase de ani, este vienez, şi-a luat diploma în 1900 la Universitatea din Viena, apoi s-a specializat în chirurgie de otorinolaringologie sub îndrumarea dr. Anton von Eiselberg. Cariera lui a fost însă întreruptă foarte curând din cauza unei forme rare de eczemă. S-a îndreptat spre Şcoala de stomatologie de la Chicago, şi-a dat toate examenele, a scăpat de eczemă, apoi s-a întors la Viena unde şi-a deschis un cabinet de stomatologie. În ciuda reuşitei sale profesionale, atracţia pentru chirurgia maxilofacială s-a dovedit mai puternică. S-a întors la clinica Eiselberg pentru a-şi continua pregătirea în domeniul chirurgiei orale. Războiul i-a furnizat o mulţime de cazuri – nenumăraţi soldaţi ale căror guri, maxilare sau feţe fuseseră distruse. Despre el se spune că a redat soldaţilor chipuri la care se poate privi fără scârbă. Este omul în care poţi să ai cea mai deplină încredere. O să vă fixez o întrevedere la sanatoriul Auersperg. Ştiţi unde este, în apropiere de Josefstädter Theater.

De astă dată, cu o voce lipsită de orice inflexiuni, Sigmund le spuse Marthei şi Annei că urma să fie examinat de dr. Pichler. Le asigură că nu era vorba de nici o operaţie. Cele două femei primiră informaţia în tăcere.

Când intră în cabinetul doctorului Hans Pichler, Sigmund constată că acesta arăta mai degrabă a american decât a austriac. După toate probabilităţile, oraşul Chicago îl vindecase nu numai de eczemă, dar îi conferise şi o înfăţişare de american la care nu era deloc dispus să renunţe.

Dr. Markus Hajek era şi el de faţă, în semn de curtoazie profesională. Sigmund îşi văzu foaia de observaţie întocmită de Hajek pe biroul lui Pichler.

În timp ce dr. Pichler îi examina gura, Sigmund ţinu ochii deschişi, privind chipul frumos, sever, osos al doctorului. După vreo zece minute, acesta îi făcu semn lui Sigmund să se încheie la cămaşă, apoi se duse la chiuveta din colţul încăperii şi se spălă pe mâini cu apă fierbinte. Expresia

ochilor lui părea şi mai greu de descifrat decât înainte, în schimb, vocea îi era cât se poate de limpede.

— Domnule profesor Freud, sunteți medic şi om de ştiință. Presupun că doriți să ştiți adevărul.

— Evident, domnule doctor Pichler.

— Aveți un cancer într-o fază foarte avansată. Există o singură modalitate de a-l ține sub control – operația. Asta înseamnă că veți avea o gaură în cerul gurii, pe care din fericire o putem corecta cu o proteză. Va trebui să efectuez operația în două etape, pentru a putea ține sub control hemoragia puternică ce însoţeşte, de regulă, acest gen de operații.

Sigmund avu sentimentul că se cufundă într-o mare de întuneric. Bănuise tot timpul adevărul. Cancerul era o boală mortală, care trebuia ascunsă ca şi sifilisul bunăoară, dar din motive diferite.

Orice persoană bolnavă de cancer trebuia să se împace cu gândul că în orice moment lucrurile pot lua o întorsătură gravă. Îl auzi ca prin vis pe dr. Pichler.

— Mai întâi va trebui să vă scoatem o parte din dinții de pe partea dreaptă. După câteva zile o să vă operez în partea superioară a gâtului. Prin această incizie, carotida externă va suferi o ligatură. După aceea voi îndepărta nodulii limfatici cervicali, pentru a împiedica răspândirea cancerului în alte organe vitale.

Sigmund ştia că dr. Pichler trebuia să-i deschidă partea superioară a gâtului ca să facă ligatura arterei carotide care trimitea sânge în partea exterioară a capului şi în zona afectată de cancer. Deşi n-avea să se mai folosească niciodată de artera carotidă, nu era o pierdere prea mare, căci alte artere urmau să preia funcția de irigare a acestei zone prin fenomenul de baipassing.

— Şi cea de-a doua operație, domnule dr. Pichler?

— Aceasta va fi ceva mai dificilă, căci pe parcursul ei va trebui să înlăturăm toate urmele de cancer. Din câte mi-am putut da seama, excrescența s-a limitat, inițial, la regiunea palatului dur, dar acum s-a extins în jos, spre țesutul mandibular şi părțile adiacente ale limbii, precum şi pe suprafața interioară a obrazului drept. Voi fi nevoit să îndepărtez o parte din palatul moale, părțile adiacente ale limbii şi suprafața interioară a obrazului, precum şi o parte a mandibulei, până în locul unde se termină dinții.

Sigmund rămase o clipă pe gânduri, apoi întrebă:

— Este o operație dificilă, nu-i aşa?

— Da, însă eu nu fac altceva decât să scot ceea ce oricum e condamnat. Este preferabil să înlătur aceste părți decât să le distrugă cancerul şi să se răspândească apoi mai departe. Oricum, n-o să tai decât strictul necesar. Înainte de a vă face extracțiile dentare, o să vă iau un mulaj pentru proteză, care va fi gata imediat după ce o să se vindece rana. Proteza va acoperi şi gaura din cerul gurii, separând astfel cavitatea bucală de cea nazală.

Dr. Pichler îl conduse pe Sigmund spre uşă. Acolo, acesta se opri brusc, se întoarse şi spuse:

— Dr. Pichler, țin să precizez că voi plăti taxa obişnuită pentru operație, precum şi pentru îngrijirile postoperatorii. Nu vreau să devin o povară pentru nimeni.

Pichler zâmbi pentru prima oară.

— A, da, am aflat şi eu despre lucrările dumneavoastră în domeniul subconştientului. Vă închipuiți că aş putea să vă tratez mai puțin bine, evident, fără să-mi dau seama de asta, în favoarea pacienților care plătesc?

8

Acum trebuia să le dea vestea şi celor de acasă. O să-i fie la fel de greu ca atunci când ascultase sentința doctorului Pichler. Nu voia să-şi alarmeze familia, dar nici n-ar fi fost corect să-i inducă în eroare. Cel mai bine era să le spună adevărul, aşa cum îi descria cândva Marthei simptomele şi tratamentul necesar pentru unii pacienți. Ştia că se poate bizui pe Martha, pe Minna şi pe Anna şi că nici una din ele nu va face o scenă. Cele două femei mai în vârstă ştiau destule despre viață ca să accepte situația. Anna era tânără, însă în virtutea ataşamentului ei absolut față de el avea să se ridice la nivelul aşteptărilor tatălui său fără nici o ezitare.

Cele trei perechi de ochi de femei priveau spre el din diferite direcții ale salonului cu acea expresie de stoicism pe care Sigmund o anticipase fără greş. Dar nici unul din ei nu reuşi să mănânce ceva în seara aceea şi nici unul din ei nu putu să doarmă.

Extracțiile dentare erau o mişcare preliminară. Apoi, în după-amiaza zilei de 3 octombrie 1923, se mută la sanatoriu. În camera lui fusese instalat un pat confortabil, asemănător celui de-acasă, şi o noptieră cu o lampă de noapte.

A doua zi de dimineață fu condus în camera de operație pe o targă cu rotile. Un sedativ uşor îi atenuase într-o oarecare măsură neliniştea.

Sala de operație era o capodoperă a designului modern, cu plafoane foarte înalte, cu o fereastră „chirurgicală" enormă, orientată spre nord, în fața căreia se afla un scaun dentar rabatabil.

Sigmund fu ajutat să se aşeze pe scaun de doi asistenți; câteva clipe mai târziu îşi făcu apariția dr. Pichler care îl întrebă:

— Cum vă simțiți, domnule profesor Freud?

— Ca medic, nu-mi rămâne decât să sper că o s-o scoateți cât mai repede. Ştiu că voi fi în stare să mă adaptez cu ceea ce va rămâne din mine, în loc să trăiesc cu amenințarea zilnică a acestei maladii planând asupra sănătății mele fizice şi mentale.

Fusese deja bărbierit.

I se unse fața cu iod, apoi i se acoperiră ochii şi fruntea cu câmpuri operatorii, care lăsau la vedere numai obrajii, nasul, gura şi bărbia. Dr. Pichler stătea în dreapta lui, îmbrăcat în halat, cu mănuşi chirurgicale în mâini şi cu masca pe gură şi nas. Era asistat de trei surori, dintre care una îi dădea instrumentele, iar celelalte două aduceau materialele necesare pentru operație.

Prima operație fu cea mai simplă din cele două. Dr. Pichler folosi un amestec de pantopol şi scopolamină ca anestezic local de-a lungul liniei pe unde urma să taie. Făcu o incizie curbă pe partea dreaptă a gâtului lui Sigmund, începând de la mastoidă, trecând cam la două degete de unghiul mandibulei şi terminând în partea anterioară a gâtului, în dreptul laringelui. În momentul în care pătrunse rapid în interiorul inciziei spre carotida externă, Pichler îl preveni:

— Veți simți o durere acută pentru o clipă, în timp ce vom lega artera, dar va trece imediat.

Pichler descoperi nodulii limfatici care erau duri şi aspri. În interiorul acestora, celulele canceroase ar fi putut prolifera nestânjenite. Îi făcu o

injecție lui Sigmund în zona nodulilor limfatici, apoi îi extrase cu mare dexteritate. Sângerarea era moderată, astfel că Pichler putea lucra încet şi meticulos. Sutură incizia. Operația durase o oră şi trei sferturi.

Fu dus înapoi la el în cameră pe targă. Se simțea puțin slăbit şi amețit, dar în rest n-avea nimic. Se aşeză pe un scaun şi mâncă cu poftă, căci sanatoriul era renumit pentru bucătăria sa. În ziua următoare se duse singur la baie, deşi nu era chiar foarte sigur pe picioare. Îşi refăcu puterile şi în ziua a treia de la operație se simțea exact la fel ca înainte, abstracție făcând de durerea din gât. Putea să se ducă jos, în sala de întruniri a sanatoriului, unde se aşeza într-un fotoliu confortabil şi citea. Le invită pe Martha, Minna şi Anna să ia dejunul cu el în sufrageria elegantă a sanatoriului. Martha îi aduse mai multe romane pe care Sigmund dorise mai demult să le citească: *Romanul lui Leonardo da Vinci* de Merejkovski, *Fecunditate* de Emile Zola, *Schițele* lui Mark Twain, *Cărțile Junglei* de Kipling, *Ultimele zile ale lui Hutten* de C. F. Meyers. A doua operație avu loc peste două săptămâni. Chirurgul, care tocmai primise seringa cu anestezicul local, spuse:

— Domnule profesor Freud, voi face o injecție. Durerea nu va persista mai mult de câteva secunde.

Înfipse acul de-a lungul liniei unde urma să facă noua incizie. Pichler aşteptă vreo cinci minute pentru ca novocaina să-şi facă efectul, dându-i asigurări lui Sigmund, pe un ton foarte calm, că totul avea să decurgă în bune condiții.

— Dacă aveți nevoie de ceva, domnule profesor Freud, vă rog să-mi spuneți.

Sigmund nu-şi putea imagina cum ar fi putut da curs unei asemenea invitații. Cu ochii acoperiți, nu vedea nimic, însă experiența dobândită pe parcursul celor câteva luni de zile petrecute în sala de operații a lui Billroth îi permitea să urmărească cu ochii minții mişcările lui Pichler. Acesta îi tăie buza superioară cu un scalpel, continuă apoi încet incizia în jurul marginii drepte a nasului spre nivelul ochiului. Sigmund nu simțea nici o durere, însă vizualiza modul în care obrazul îi era ridicat şi îndepărtat de os. Asistenții lui Pichler țineau sub control sângerarea moderată. În clipa în care i se prelinse în gură puțin sânge şi începu să tuşească, Pichler strigă răstit:

— Soră, absoarbe!

Sora îi fixă un aspirator în gură pentru a aduna sângele şi saliva.

Folosind cu multă precizie scalpelul, dr. Pichler scoase excrescența canceroasă din fundul gurii lui Sigmund, inclusiv zonele afectate din limbă şi obraz. Sora luă scalpelul şi îi înmână lui Pichler o daltă şi un ciocănel.

— O să auziți nişte izbituri, domnule profesor.

Doctorul tăia acum în zona contaminată a osului palatului dur, care ieşi împreună cu porțiunea canceroasă din palatul moale. Dr. Pichler primi apoi un instrument pentru tăiat osul şi începu să îndepărteze partea superioară a maxilarului drept inferior care fusese şi ea invadată de celulele canceroase.

Sigmund îşi spunea în sinea lui: „Nu trebuie să tuşesc. Dar cu atâtea în gura mea... Acum îi înțeleg pe pacienții mei bolnavi de claustrofobie".

Pentru moment, nu-l preocupa ceea ce-i scotea dr. Pichler din gură. Era mai înspăimântat de modul în care va trebui să suporte calvarul ce urma.

Începu să se înece şi să sângereze mai abundent. Era greu de suportat această operație cu anestezie locală, dar, în acelaşi timp, ştia că nu se poate aplica anestezia generală pentru că s-ar fi putut îneca cu propriul sânge.

Pichler opera deja de două ore. Îndepărtase tumora şi porțiunile osoase

care fuseseră afectate. Gaura din gura lui Sigmund fu astupată cu un tampon, pentru a stopa sângerarea. La un moment dat, Sigmund intră în panică şi încercă să ţipe:

— Am prea multe lucruri în gât. Nu pot respira!

Făcu semne echipei şi oamenii îi aranjară altfel tamponul, ca să fie mai suportabil. Pichler aşteptă câteva minute, ca să fie sigur că sângerarea este sub control. Examina apoi rana cu atenţie. Satisfăcut de faptul că îndepărtase tot ţesutul canceros, sutură obrazul în poziţia iniţială. Sora luă câmpurile operatorii de pe ochii şi de pe fruntea lui Sigmund. Acesta văzu expresia aprobatoare din ochii lui Pichler, deşi nu ştia în ce măsură doctorul se autofelicita pentru măiestria lui profesională sau era mulţumit de felul în care Sigmund rezistase daltei şi ciocanului, scalpelului şi instrumentului de zdrobit oase.

Cei doi asistenţi îl aşezară din nou pe targă şi îl duseră în camera lui. I se mai dădu un sedativ. Sora rămase în permanenţă cu el, cu tamponul de tifon în mână, ca să-i menţină gura uscată.

Sigmund se lăsă pe pernă. Primul lui sentiment fu acela de uşurare că operaţia se terminase şi o suportase în mod satisfăcător. Se simţea de parcă ar fi fost parţial intoxicat. Dr. Pichler veni în cameră îmbrăcat în haine de stradă ca să-l felicite pe Sigmund pentru succesul operaţiei şi să-i administreze un analgezic împotriva durerilor care aveau să înceapă în curând.

Refacerea fu anevoioasă şi de lungă durată. În primele zile ingeră hrana prin nas, căci în gură nu i se putea pune absolut nimic. Întrucât consuma doar lichide, slăbi şi îşi pierdu puterile.

Martha şi Anna găseau că arată obosit. Sigmund trecea prin momente de adevărată panică de fiecare dată când i se schimba tamponul din gură. Seara i se făcea o injecţie cu morfină ca să poată dormi. Sora de noapte îi mai administra una pe la miezul nopţii. După o săptămână i se dădu voie să mănânce, dar hrana lui se compunea tot din lichide. Pichler îi scoase firele peste zece zile. Obrazul drept al lui Sigmund era paralizat. Avea foarte puţină putere ca să poată citi şi nici nu se punea problema să facă vreun efort de concentrare. Dar de un lucru era sigur: Pichler spusese că îl va externa spre sfârşitul lui octombrie şi avea de gând să-şi reia lucrul de la 1 noiembrie. Singura cale de a-ţi recăpăta puterile o constituia munca. Gura îi rămăsese foarte sensibilă, nu putea mânca nimic solid. Dr. Pichler, care trecea să-l vadă o dată sau de două ori pe zi, îl asigură că era ceva normal şi că procesul de vindecare se va accelera. Nu va mai putea niciodată să mestece la fel de viguros ca înainte de operaţie, dar asta nu-l va împiedica să se bucure de savoarea unor mâncăruri moi. Pichler nu-i probă proteza ca să vadă dacă i se potriveşte sau să-l obişnuiască cu folosirea ei. Era o proteză specială, care urma să ia locul palatului dur, dându-i astfel posibilitatea să vorbească şi să mănânce.

Când îi spuse dr. Pichler că voia să-şi reia lucrul de la 1 noiembrie şi că, de fapt, avea deja programări făcute pentru această dată, Pichler îl bătu încurajator pe umăr, însă ochii lui spuneau altceva: „Dragul meu profesor, încă nu ştii ce te aşteaptă!"

Hotărârea de a-şi relua activitatea de la 1 noiembrie, la numai câteva zile după ieşirea din spital, fusese un stimulent care îl sprijinise în tot acest timp, dar se dovedi a fi iluzoriu. Pur şi simplu nu se simţea atât de puternic din punct de vedere fizic pentru a se putea ocupa de problemele altora. În plus, ţesutul gurii era încă prea sensibil pentru a suporta proteza. Tamponul

din gaura palatului dur dobândea un miros fetid după ce mânca o dată sau de două ori. Se ducea în fiecare zi la control la dr. Pichler. În noiembrie, acesta observă o recurență pe palatul moale. Luă o mostră pentru biopsie. Rezultatul fu pozitiv. Sigmund resimți un şoc imens. În mintea lui prinse contur întrebarea pe care nu îndrăzni însă s-o rostească: „O să se termine oare vreodată?" Pichler spusese: „O să-l scoatem pe tot", însă nu reuşise. Ghicindu-i gândurile, chirurgul îi răspunse ferm:

— Nu am tăiat destul de adânc, căci am vrut să reduc la minimum dimensiunile plăgii. Era un risc luat în calcul. Acum va trebui să tai mai mult din palatul moale.

9

Sigmund îşi reluă activitatea imediat după Anul Nou 1924. La exterior se vedeau destul de puține schimbări. Purta mustața şi barba ceva mai mari, ca să acopere cicatricele. Mai făcu şi alte modificări de adaptare: întrucât operația îl lăsase fără auz la urechea dreaptă, cea pe care o îndreptase spre pacienți în toți aceşti ani, se văzu nevoit să inverseze poziția pacienților pe canapea şi să se aşeze la capătul opus. Acesta fu momentul în care *Tante* Minna lansă gluma al cărei ecou avea să reverbereze după aceea decenii în şir:

— Sigi, să nu-mi spui că tu chiar asculți toate tâmpeniile astea!

Puterile îi reveneau. Începu cu şase pacienți pe zi, un număr considerabil chiar şi pentru un om sănătos. Cei mai mulți dintre actualii lui pacienți îi erau trimişi de alții, de Edoardo Weiss din Triest, de Oskar Pfister de la Zürich, de Ernest Jones, de soții Strachey şi de Joan Riviere din Londra, de A. A. Brill şi grupul lui din New York, precum şi de adepții săi din Boston. Continua să scrie noaptea, deşi nu mai era la fel de prolific ca înainte. Scrise un capitol intitulat *Psihanaliza: explorarea recesiunilor ascunse ale minții,* pentru un volum intitulat *Aceşti ani plini de evenimente.* Trimise o scrisoare periodicului francez *Le Disque Vert,* care consacrase un număr lui Sigmund Freud şi psihanalizei. Ferm decis să nu se lase doborât de boală, scrise lucrări despre *Nevroză şi psihoză, Pierderea simțului realității în nevroze şi psihoze* şi *Problema economică a masochismului.*

Marea lui problemă o constituia proteza. O dată, când încerca să ia masa împreună cu familia, mâncarea îi ieşi prin nas. I se păru că lucrul acesta este nu numai descurajant, dar şi stânjenitor. Deşi cele trei femei se prefăcură că nu observă nimic, el era conştient de această dificultate. După masă o luă pe Martha deoparte şi îi spuse:

— Cred că ar fi mai bine să iau masa singur până când o să mă acomodez cu proteza.

Martha flutură indignată din pleoape.

— Am să mănânc singură numai când o să rămân văduvă!

Proteza trebuia să fie un fel de dop care să închidă cât mai etanş gaura din cerul gurii. Dar cu cât era mai bine fixată, cu atât irita mai tare țesutul adiacent sănătos. Sigmund făcea raze X, aşa cum îi prescrisese dr. Pichler, care considera că radiațiile vor împiedica refacerea celulelor canceroase, însă țesuturile iradiate ale gurii erau şi mai sensibile la proteza dură, durerea devenind uneori atât de insuportabilă, încât Sigmund scotea toată instalația afară. Aceasta îi aducea o oarecare alinare, dar nu pentru multă vreme,

fiindcă, în absența protezei, țesutul se contracta, respingând corpul străin.

Se ducea în fiecare după-amiază la cabinetul lui Pichler, care examina țesuturile şi mai făcea unele mici retuşuri la proteză astfel încât gura lui Sigmund s-o tolereze cât mai bine. Mai adăugă câteva mici arcuri, ceea ce păru să-i fie de ajutor. Uneori însă construcția aceasta era aşa de strânsă încât, dacă voia să-şi bage un trabuc între buze, trebuia să le depărteze cu mâinile.

În timpul zilei, atunci când îşi trata pacienții, nu îndrăznea să scoată proteza, oricât de cumplită ar fi fost durerea. Pacienții sufereau deja din cauza câtorva din handicapurile lui. Buza despicată nu mai putea fi niciodată normală, vocea îi devenise răguşită şi aspră, cu o rezonanță nazală, de parcă s-ar fi născut cu o buză de iepure. Nimeni nu făcu nici un comentariu în legătură cu asta, pacienții în nici un caz, însă sesiza diferența dintre timbrul actual şi vocea sa de altădată, care avea un efect binefăcător asupra pacienților.

Curând îşi dădu seama că va avea nevoie de ajutor pentru fixarea protezei, pe care o numea acum „monstrul". Surorile de la spital fuseseră serviabile, însă îi displăcea ideea conviețuirii cu un străin în casă. Anna preluă repede acest rol. Petrecuse multă vreme în spital, observându-le pe surori în timp ce-i dădeau îngrijiri tatălui său, aşa că intră în rol calmă, în felul ei firesc. Într-una din zile, când Sigmund se luptă disperat o jumătate de oră ca să-şi pună proteza înapoi, fără succes, Anna o luă şi i-o fixă cu minimum de disconfort. Sigmund o privi lung pe fiica sa cea mai mică şi şopti:

— O să renunț la autocompătimire dacă nici tu n-o să-ți exprimi mila față de mine.

Anna încuviință din cap. Era un pact pe care n-aveau să-l încalce niciodată.

Unul dintre cei mai vechi prieteni ai lui Sigmund, Leopold Königstein muri pe neaşteptate. Resimți dureros această pierdere, dar se bucură la auzul ştirii că Ernst şi Lucie, soția acestuia cu care se căsătorise de patru ani, aveau un băiat; generațiile se succedau una după alta...

Oraşul Viena îi oferi titlul de cetățean de onoare cu ocazia împlinirii vârstei de şaizeci şi opt de ani, fără să mai aştepte, aşa cum se obişnuia, până la şaptezeci de ani.

— Probabil s-au gândit că n-o să mai apuc vârsta de şaptezeci de ani, îi spuse el Marthei, care nu gustă deloc umorul lui macabru.

Pământul continua să se învârtă în jurul axei sale. Sigmund simțea uneori pe propria piele ironia sorții. Romain Rolland, unul dintre cei mai iubiți şi mai talentați scriitori francezi, veni să-l vadă şi-i mărturisi că-i citise lucrările şi-l admira de vreo douăzeci de ani buni, deşi nu-i spusese niciodată lucrul acesta. Cu vreo douăzeci şi cinci de ani mai înainte, la insistențele Marthei, Sigmund îi dusese un exemplar din *Interpretarea viselor* lui Georg Brandes, vestitul critic danez ale cărui prelegeri le urmăriseră cu interes. Brandes nu confirmase niciodată primirea cărții. Acum veni la Viena şi îi trimise un bilet lui Sigmund, invitându-l la el la hotel, ca să stea de vorbă într-o seară.

În afară de neplăcerile pe care i le provoca „monstrul", mai avea probleme şi cu comitetul. Disensiunile se adânciră din cauza unor cărți care fuseseră scrise şi publicate aproape în secret. Prima dintre ele, *Dezvoltarea psihanalizei,* le aparținea lui Rank şi lui Ferenczi şi Sigmund ştiuse ceva despre ea, căci ambii bărbați îl consultaseră în privința anumitor părți ale

lucrării. Când ceilalți membri ai comitetului formulară obiecții serioase, iar Sigmund le atrase atenția asupra câtorva erori, Ferenczi consimți să facă corecturile necesare şi să se împace cu grupul. Nu acelaşi lucru se petrecea şi cu Otto Rank, a cărui depresie se accentua pe măsura trecerii anilor. Fusese profund afectat când aflase că maestrul şi tatăl său spiritual avea cancer la gură şi un viitor incert. Când vestea fu comunicată comitetului, Otto Rank izbucnise într-un râs isteric. Auzind acest lucru, Sigmund cită maxima franțuzească: „Trebuie să râzi ca să nu plângi".

Rank depusese o muncă titanică la capătul din Viena al lanțului editorial, la fel ca şi Jones la Londra. Amândoi munciseră cu devotament şi dragoste, fără nici un fel de răsplată. Problemele se iviseră imediat după apariția celei de-a doua cărți pe care Otto Rank o publicase fără să arate nimănui manuscrisul în prealabil. O intitulase *Trauma naşterii.* Scotea în evidență efectul actului violent al naşterii asupra individului care ieşea din căldura şi siguranța pântecelui matern într-o lume străină şi ostilă şi nu primea drept răsplată pentru efortul şi durerea pe care o suportase decât o palmă peste fese care-i accentua nevoia de aer. Rank atribuia maladiile nervoase şi mentale ale omului, complexitățile şi anxietățile sale, temerile, confuziile, fobiile, incapacitatea de a face față unor situații de viață acestei traume de la naştere.

Din punctul de vedere al grupului freudian, teoria aceasta o infirma pe aceea a complexului oedipal ca bază a nevrozelor. Sigmund găsi câteva lucruri bune în carte. În acelaşi timp, însă, avea sentimentul că *Trauma naşterii* pornea de la o premisă falsă. Decise că era mai înțelept s-o ignore.

Când Hans Sachs îi scrise lui Freud de la Berlin şi formulă serioase obiecții la adresa cărții, atitudinea de nemulțumire generată de aceasta se adânci şi mai mult. În încercarea de a aplana disputele, Sigmund scrise o circulară în care făcea apel la armonie, chiar dacă „este imposibil de instituit un asemenea climat între doisprezece oameni cu temperamente diferite, receptivi la cele mai noi cuceriri ale ştiinței".

Karl Abraham, unul dintre cei mai paşnici oameni din lume, fusese şi el un profet al apostaziei şi emisese, aşa cum şi Sigmund recunoştea, o judecată mai bună asupra caracterelor umane decât însuşi profesorul Freud. Abraham îi urmărise cu atenție pe Alfred Adler şi pe Carl Jung şi prezisese că se vor separa de grup, creându-şi propriile cercuri. Deoarece, în ciuda insistențelor sale, Sigmund refuză să facă o analiză a cărții lui Rank, Abraham îi scrise profesorului, avertizându-l în legătură cu pericolele pe care le prezenta această „regresiune ştiințifică".

Otto Rank se simțea foarte afectat. Ştia că avea şi el o traumă proprie – nevoia de a rupe cu profesorul Freud, de care depinsese toată viața lui de adult. Ca şi predecesorii săi, Alfred Adler, Carl Jung şi Wilhelm Stekel, socotea că venise timpul să se emancipeze, să pornească pe drumul lui, să nu mai lucreze sub aripa sau în umbra profesorului Freud. Această revoluție care se desfăşura în psihicul lui nu-i făcea nici o plăcere. Dimpotrivă, îl tulbura foarte tare, astfel că, până la urmă, căzu la pat. Când se mai înzdrăveni, primi o invitație de la New York ca să țină un curs de câteva luni. Era o rezolvare ideală a impasului în care se afla, căci nu se simțea în stare să taie cordonul ombilical care îl lega de Sigmund Freud, însă nici nu mai putea să-i suporte influența, aşa cum Sigmund ar fi vrut să scape de proteza lui.

Dr. Pichler îi făcu o nouă proteză, care părea mai proastă decât cea veche. Sănătatea i se îmbunătăți cu trecerea lunilor, deşi continua să facă

tratamente cu raze X, iar unele dozaje excesive îi provocaseră o intoxicaţie.

Elaboră un studiu analitic intitulat *Rezistenţa la psihanaliză* şi *Un studiu autobiografic* care apăru sub formă de broşură. În final, aceasta se dovedi mai degrabă o radiografie a psihanalizei decât o autobiografie a lui Sigmund Freud, ceea ce o amuză teribil pe *Tante* Minna:

— Sigi, când te uiţi în oglindă, vezi propria reflectare sau imaginea subconştientului colectiv al lui Jung?

Minna era singura care îi mai descreţea fruntea lui Freud.

— Nu e vorba de subconştientul colectiv al lui Jung, râse Sigmund. Dacă te-ar auzi, m-ar acuza de neseriozitate. Ceea ce văd sunt subconştienturile tuturor pacienţilor pe care i-am tratat în decursul timpului. E o imagine mult mai interesantă decât trăsăturile deformate ale chipului meu.

Karl Abraham se duse în mai 1925 în Olanda ca să ţină trei prelegeri şi se întoarse cu o bronşită severă care îl imobiliză la pat. Puţin mai târziu, în iunie, Josef Breuer se stinse din viaţă. Sigmund fu năpădit de un uriaş flux de amintiri, de pe vremea studenţiei, a primelor întâlniri cu Breuer la laboratorul de fiziologie al lui Brücke, a vizitelor la soţii Breuer, care îl trataseră ca pe un frate mai tânăr, înconjurându-l cu afecţiune şi încurajări. Sigmund îi trimise câteva cuvinte de îmbărbătare Mathildei Breuer. Mai scrise şi un necrolog pentru *Zeitschrift,* în care declara cinstit că Josef Breuer era „creatorul metodei catartice, numele lui fiind strâns legat de începuturile psihanalizei".

Acum, Josef nu se mai putea împotrivi acestei cinstiri!

Moartea lui Breuer le aminti, lui şi Marthei, de faptul că văzuseră adesea numele Berthei Pappenheim în ziarele germane şi în diverse reviste, căci devenise una dintre liderele mişcării pentru drepturile femeii. Bertha Pappenheim nu se căsătorise niciodată, însă tratamentul aplicat de Josef Breuer îi salvase viaţa şi o transformase într-un membru util societăţii.

Familia Freud petrecu vara anului 1925 la Semmering. Sigmund nu luă cu el decât un singur pacient, un băiat american obsedat de ideea că are nişte demoni care se joacă la baza craniului lui. Era un caz dificil, însă Sigmund îl ajută pe băiat să alunge toţi demonii. În septembrie urma să se desfăşoare un congres la Homburg, în Prusia. Sigmund hotărî să nu se ducă; în schimb o trimise pe Anna ca să citească o comunicare în numele lui: *Câteva consecinţe psihologice ale deosebirii anatomice dintre sexe.*

I se întâmplară apoi o mulţime de lucruri care i se păreau caraghioase. I se propuse să facă un film despre psihanaliză. Samuel Goldwyn îi oferi o sută de mii de dolari ca să vină la Hollywood şi să-l asiste la filmarea marilor poveşti de dragoste ale istoriei. William Randolph Hearst îi propuse să vină la New York împreună cu familia, la bordul unui vapor special pentru a depune mărturie în cazul Loeb-Leopold, procesul a doi tineri din Chicago care uciseseră o cunoştinţă comună în vârstă de paisprezece ani, din dorinţa de a comite o crimă perfectă. Câteva zile mai târziu, colonelul McCormick de la ziarul *Tribune* din Chicago îi transmise telegrafic o ofertă de douăzeci şi cinci de mii de dolari în cazul în care ar accepta să vină la Chicago ca să-i psihanalizeze pe Loeb şi pe Leopold.

Tante Minna exclamă:

— Sigi, de ce nu s-or fi întâmplat toate astea pe când erai un bărbat chipeş de treizeci de ani? Ia gândeşte-te numai, ai fi ajuns star de cinema şi cel mai bine plătit reporter din lume!

Vestea cea proastă din această toamnă o constituia agravarea stării lui

Karl Abraham. Se pare că în Olanda îi rămăsese un os de peşte în gât, care îi provocase o infecție puternică. Dr. Felix Deutsch se duse la Berlin să vadă ce era de făcut, însă Karl Abraham muri în ziua de Crăciun a anului 1925. Avea patruzeci şi opt de ani. Sigmund, care crezuse că după moartea nepoțelului său Heinele, n-o să mai fie afectat de nici o înmormântare, îşi simțea sufletul răvăşit. Karl Abraham fusese geniul mişcării germane. Se dusese la Berlin, unde nimeni nu privea cu ochi buni psihanaliza. Reuşise să insufle respect pentru această ramură a ştiinței medicale, construise un centru de pregătire şi strânsese în jurul său un grup admirabil de doctori tineri. Comunicările lui fuseseră întotdeauna elaborate cu multă meticulozitate şi scrise cu cea mai mare acuratețe. Nu se angajase în zborurile speculative ale lui Sandor, fiindcă avea alt fel de fire. Era cel mai disciplinat şi mai statornic membru al comitetului; Sigmund nu-şi făcuse niciodată iluzii în privința logicii care guvernează viața omului, dar la moartea lui Karl Abraham strigase:

— Karl Abraham abia împlinise patruzeci şi opt de ani. Mai avea cel puțin treizeci de ani de muncă creatoare în fața lui. Iată, eu am şaizeci şi nouă, jumătate din gură tăiată şi totuşi am supraviețuit, în timp ce Karl s-a prăpădit.

10

Foarte multă vreme suntem preocupați să rămânem în viață. După aceea ne facem probleme că o să murim. Între cele două etape există o diferență subtilă.

După un timp, pierdu şirul operațiilor, al electrodisecțiilor, al tratamentelor cu raze X. Dr. Pichler fu nevoit să elimine o mică zonă papilară, îi mai făcu o grefa de piele, apoi înlătură altă excrescență prin diatermie. În lunile care urmară, efectuă noi excizii şi grefe de piele.

Cu cât se străduia Sigmund mai mult să evite aniversarea zilei sale de naştere, cu atât mai numeroşi erau adepții acestei idei. Max Eitingon se erijase în organizator al festivităților şi nimeni nu i se putea împotrivi. În ziua când împlini şaptezeci de ani, Sigmund primi sute de scrisori, telegrame şi cablograme din întreaga lume, daruri sub formă de figurine egiptene şi greceşti. Nu încercă să-şi ascundă plăcerea provocată de scrisorile de felicitare trimise de oamenii pe care îi admira. Nu primi nici un cuvânt de la Carl Jung, în schimb, Eugen Bleuler îi scrise de la Burghölzl. Cu ani în urmă, Bleuler îl asigurase de loialitatea sa, care va dăinui mult timp după separarea de Carl Jung. Bleuler îl felicită pentru articolele *Dincolo de principiul plăcerii, Eul şi id-ul.* Continua să le predea studenților săi psihanaliză freudiană, deşi la Facultatea de Medicină din Viena nu exista un asemenea curs.

Durerile nu-l slăbeau însă nici o clipă. Proteza continua să-i irite țesuturile gurii, provocându-i ulcerații. Un doctor din Berlin îi confecționă una nouă, sperând într-un miracol care nu se materializă. Apoi un expert din Boston îi făcu alta, pentru care îi ceru şase mii de dolari. Nici aceasta nu se dovedi mai bună decât celelalte. Într-un singur an suferise alte şase intervenții chirurgicale prin excizie şi electrocoagulare. Dr. Pichler parcă stătea tot timpul cu scalpelul în gura lui Sigmund, continuând să mai taie câte ceva. Se consola doar la gândul că nici una din noile excrescențe nu mai era canceroasă. Iradierea constantă cu raze X ținea bestia în frâu.

Paralel, suporta noi cauterizări cu potasiu caustic, excizii ale unor papiloame, operații de distrugere a ulcerațiilor prin diatermie. Tot aşa se întâmplase şi cu degetul infectat al bunului său prieten Ernst von Fleischl, căruia dr. Billroth îi făcea operații repetate de câteva ori pe an pentru a îndepărta carnea care creştea mereu.

— Învățăm să trăim cu demnitate, declară Sigmund. Ar trebui să scriu cele mai bune lucrări din viața mea pentru a justifica timpul pe care îl trăiesc cu aceste chinuri cumplite.

Refuza să ia până şi aspirine, de teamă ca mintea să nu i se încețoşeze când avea nevoie de gândul cel mai corect sau de propoziția cea mai potrivită pentru articolul pe care îl scria. Nu-şi mai invita decât foarte rar prietenii la masă, din cauza dificultăților pe care le avea cu mestecatul, însă nu se simțea singur. Se mândrea cu calitatea lucrărilor pe care le publicau tinerii formați sub oblăduirea sa. Devenise din nou un *pater familias* în sensul cel mai bun al cuvântului. În fiecare zi primea câteva zeci de scrisori. Veneau din toate țările, de la oameni tineri care studiau, scriau şi publicau, şi fiecare dintre ei extindea sfera psihanalizei, depăşind cele mai optimiste aşteptări ale întemeietorului ei. Scria prefețe şi cuvinte introductive la lucrările lui Max Eitingon, Edoardo Weiss, Hermann Nunberg, August Aichhorn.

Îl admira în mod deosebit pe dr. Georg Groddeck, poet şi romancier, care avea un sanatoriu particular la Baden-Baden. Groddeck se apucase de psihanaliză din dorința de a-i vindeca pe pacienții cu anumite boli somatice, care nu păreau să aibă o bază organică. Fusese primit cu multă căldură de Sigmund la Congresul de la Haga din 1920, dar îi şi şocase pe toți cei de față, cu excepția profesorului Freud, în clipa în care anunțase de la tribună:

— Sunt un psihanalist diletant.

Groddeck inventase termenul de *medicină psihosomatică* pentru a descrie metodele freudiene de tratare a tulburărilor somatice legate sau provocate în principal de factori emoționali. Această aserțiune se dovedi cât se poate de clară pentru publicul psihanalizei. O altă idee a lui Groddeck considerată meritorie de Sigmund era aceea potrivit căreia „ceea ce numim eul nostru se comportă, în esență, pasiv în viață; viața noastră este guvernată de forțe necunoscute şi incontrolabile".

Sigmund îşi asumase sarcina de a face cunoscute şi controlabile aceste forțe.

Uneori, pe când stătea cu o sticlă de apă fierbinte apăsată pe maxilarul care îl durea, se întreba la ce interval de la moartea lui se va introduce psihanaliza la Facultatea de Medicină din Viena şi cât timp va mai trece până când pacienții din saloanele de psihiatrie, care fuseseră în îngrijirea lui Meynert, Krafft-Ebing şi Wagner-Jauregg, vor putea beneficia de terapia lui. Cât va mai dura până când vor fi spulberate prejudecățile? Vor dispărea oare vreodată? Dar ce drept avea el să se plângă, când Galileo Galilei nu fusese încă iertat în mod oficial pentru apostazia lui atunci când sugerase că pământul se învârteşte în jurul soarelui?

*

Cea mai extraordinară femeie care intră în viața lui, după Lou Andreas-Salomé care se întorsese la Göttingen, fu prințesa Marie Bonaparte, în vârstă de patruzeci şi trei de ani, descendentă în linie directă a unui frate al lui Napoleon I, căsătorită cu prințul George al Greciei. Moştenise o avere imensă de la mama sa, care murise de embolie când Marie avea patru luni.

În timp ce veghea la căpătâiul tatălui său bolnav, în 1924, în vila familiei lor de la St. Cloud din apropiere de Paris, începuse să citească *Introducerea în psihanaliză.* Cartea se dovedi o piatră de temelie pentru problemele ei emoționale şi sexuale, ca şi pentru unele paciente bolnave mintal cu care lucră la spitalul Sfânta Anna din Paris. Marie Bonaparte îi scrise de mai multe ori profesorului Freud, întrebându-l dacă ar fi dispus s-o accepte ca pacientă. Bănuind că este vorba de o diletantă din lumea bună, Sigmund refuzase.

Dar Marie nu era genul de femeie care să se dea bătută cu una, cu două. Sosi la Viena şi îi făcu o impresie deosebit de puternică lui Sigmund, care descoperi în ea o femeie curajoasă, înzestrată cu o inteligență pătrunzătoare. În copilărie fusese crescută de o bunică austeră, într-o casă tristă şi singuratică din pădure, unde nu i se permitea să se joace cu nimeni, cu excepția unei verişoare pe care o vedea numai din când în când. Purta povara morții mamei sale şi suferea de ceea ce obişnuia să numească „anxietatea găurii", întrucât pentru ea gaura ajunsese să fie simbolul feminității. Se simțise întotdeauna ruşinată din cauza condiției sale de femeie. În consecință, îşi dorea să fie bărbat. Ani de zile îşi cultivase o nevroză protectoare care, spera ea, o va proteja de umilința de a se căsători şi de a rămâne însărcinată, ceea ce ar fi însemnat sfârşitul. Dorise să se facă doctoriță, dar tatăl ei îi interzisese pe motiv că şi-ar irosi şansele de căsătorie. Dar Marie Bonaparte studiase medicina de una singură şi îşi petrecea foarte mult timp la spitalul Sfânta Anna, unde femeile o priveau cu simpatie şi îi relatau problemele sexuale care stăteau la baza maladiilor lor mentale. Marie fusese uimită să constate cât de multe femei sufereau de frigiditate.

În timp ce făcea ordine printre hârtiile tatălui său de la moşie, dădu peste cinci carnețele negre pe care le umpluse cu diverse povestiri, de la vârsta de şapte până la zece ani. Nu-şi amintea să fi scris aceste povestiri, dar simbolistica lor stranie, pe care n-o mai descifra, o înspăimânta. Ajunse la concluzia că implicațiile lor pot fi eliminate din subconştientul ei numai prin psihanaliza freudiană. Cu un an înainte publicase sub un nume fals studiul *Note asupra cauzelor anatomice ale frigidității femeilor,* unde sublinia importanța zonei clitorisului, căci multe dintre pacientele de la Sf. Anna îşi foloseau clitorisul ca sursă de plăceri sexuale.

Marie Bonaparte veni la profesorul Freud cu dragoste şi încredere, convinsă că este profetul care putea să-i scoată din spital pe pacienții de la Sf. Anna, la fel ca şi pe nenumărați alți pacienți închişi în saloanele de psihiatrie reprezentate de propriile lor minți. Avusese o căsătorie destul de reuşită cu prințul George, în ciuda marii diferențe de vârstă dintre ei. Dăduse naştere unei fete robuste din punct de vedere fizic şi mental. Acum, când îl descoperise pe profesorul Freud, intenționa să-şi îndeplinească visul vieții ei şi să devină cercetătoare în domeniul medicinei.

Întrucât Marie Bonaparte avea de gând să consacre un studiu sexualității feminine şi frigidității, tratamentul ei la Sigmund îmbina terapia propriu-zisă cu pregătirea în psihanaliză. După ce analiză mai multe luni conținutul carnetelor mici şi negre, Sigmund reuşi s-o conducă înapoi în timp la amintirile din copilărie, la temeri, anxietăți, vinovății, conflictul ei timpuriu cu „gaura", aceasta reprezentând pedeapsa aplicată femeilor. Aduse semnificația carnețelelor de însemnări în planul conştiinței, căci numai în felul acesta le putea face față. Interpretarea viselor Mariei Bonaparte îl conduse la următoarea concluzie:

— Fără îndoială, în primii ani de viață, ai asistat la o scenă de coit. Nu exista nici un adevăr, oricât ar fi fost de stânjenitor, pe care Marie Bonaparte să nu-l poată accepta. Însă afirmația aceasta o luă prin surprindere.

— Aşa ceva este imposibil, domnule profesor Freud. La mine acasă nu mai locuia nimeni altcineva în afară de doica mea, tata şi bunica.

— Toate amintirile dumitale din subconştient indică această direcție.

— Îmi pare nespus de rău că nu pot fi de acord cu dumneavoastră. O asemenea ipoteză mi se pare nu numai puțin probabilă, dar chiar imposibilă.

— Atunci să căutăm mai departe.

După ce se întoarse la Paris, Marie Bonaparte îl găsi pe un fost grăjdar, fiu nelegitim al bunicului ei. După ce îi puse întrebări meşteşugite, Marie află, că într-adevăr, omul întreținuse relații intime cu doica ei în timp ce copilul se afla în aceeaşi încăpere, dar înainte să împlinească un an. Îi scrise profesorului Freud o scrisoare lungă, în care îi relată toată discuția cu grăjdarul ce venea în sprijinul concluziei trase de Sigmund pe baza materialelor oferite de vise. Sigmund îi răspunse imediat:

„Acum înțelegi cum e posibil ca un om să nesocotească contradicțiile atunci când este sigur de un anumit lucru? Aşa s-a întâmplat şi cu mine şi de aceea am rezistat împotriva tuturor, în pofida disprețului şi a neîncrederii celor din jur".

Era o atitudine pe care o exersase îndelung. În timp ce se afla în vizită la Ernst, la Berlin, se întâlni cu Albert Einstein, care îşi publicase deja teoria relativității şi se bucura de reputația celui mai mare matematician şi fizician al lumii. Nerăbdători să se cunoască, cei doi bărbați se aşezară unul în fața celuilalt şi vorbiră fiecare în limbajul lui, Einstein în termeni de matematică şi Sigmund în termeni de psihanaliză. Nici unul nu înțelegea o iotă din ceea ce spunea celălalt. Singura deosebire o constituia faptul că profesorul Freud acceptă descoperirile ştiințifice ale lui Einstein drept adevăruri incontestabile, în timp ce Einstein îi mărturisi că are îndoieli în privința subconştientului şi nu crede că acesta ar putea fi igienizat în scopul îmbunătățirii sănătății oamenilor sau a cunoştințelor lor.

Deşi Sigmund fusese nominalizat de mai multe ori pentru Premiul Nobel, când acesta i se atribui Austriei, opțiunile se îndreptară spre Wagner-Jauregg, în semn de recunoaştere a meritelor sale în vindecarea parezei coroborată cu malaria. Câțiva oameni îl contestară pe Wagner-Jauregg, nu însă şi Sigmund, căci, după părerea lui, proaspătul laureat realizase într-adevăr un uriaş salt al imaginației.

11

Era de aşteptat ca operațiile repetate, tratamentul cu raze X, diatermia şi toate celelalte neplăceri să se reflecte şi asupra altor părți ale corpului său. Tulburările cardiace pe care le avusese în tinerețe reveniră. Deranjamentele digestive deveniră mai degrabă organice decât psihosomatice. Răcea adesea şi făcea febră. Avea nevoie de un medic personal. Într-o zi din martie 1929, când Marie Bonaparte veni la ei acasă şi îl găsi bolnav şi nefericit, spuse:

— Domnule profesor Freud, îmi permiteți să vă fac o propunere. Cunosc un internist în vârstă de treizeci şi doi de ani, care are pregătire şi în domeniul psihanalizei. Acum câteva luni, dr. Edelman m-a trimis la el să-mi facă nişte analize. Are o privire atât de deschisă şi o asemenea franchețe

încât te cucereşte de la început. Nu de mult m-am îmbolnăvit şi, în absenţa dr. Edelman, Max Schur m-a îngrijit într-un mod exemplar. Dr. Edelman, care a fost profesorul şi prietenul acestui tânăr, mi-a propus să devin pacienta lui, mai ales că suntem amândoi „dependenţi de psihanaliză". Aş putea să-l aduc pe dr. Schur să vă vadă? Locuieşte în apropiere, la numai zece minute de aici, pe Mölkergasse.

— Da, te rog. Pare să fie un tip interesant.

Dr. Schur ajunse la locuinţa familiei Freud în mai puţin de o oră.

Lui Sigmund îi plăcu ceea ce văzu pe chipul încrezător şi calm al tânărului. Dr. Schur luă foaia de observaţie a lui Sigmund, apoi îl examină, şi Sigmund observă că semăna puţin cu dr. Josef Breuer în tinereţe, despre care se spunea că „ghiceşte" bolile oamenilor. Cuvântul fusese utilizat greşit, căci şi Josef Breuer şi Max Schur erau psihanalişti pricepuţi, care cunoşteau interrelaţiile dintre psihic şi fizic.

După ce dr. Schur îi scrise lui Sigmund o reţetă, acesta spuse:

— Cred că dumneata şi cu mine putem stabili o relaţie pacient-doctor bazată pe un respect reciproc şi pe încredere. Am avut însă unele experienţe nefericite cu predecesorii dumitale, aşa că te rog să-mi promiţi un lucru.

— Despre ce este vorba, domnule profesor Freud?

— Îţi cer să-mi spui întotdeauna adevărul.

— Vă promit, domnule profesor. Şi intenţionez să mă ţin de cuvânt.

— N-am nici o îndoială. Mulţumesc.

Max Schur însemnă foarte mult pentru familia Freud. Ca şi Anna, intuia starea de spirit a profesorului Freud fără ca acesta să rostească vreun cuvânt. Deşi Sigmund era cu patruzeci şi unu de ani mai mare decât Schur, între ei se înfiripă o strânsă prietenie. Profesorul Freud deveni omul cel mai important din viaţa lui Max Schur. Sigmund îi trimitea dr. Schur pacienţi ca să-i examineze şi să-i trateze, atunci când nu-şi dădea seama în ce măsură boala este organică sau de natură psihologică. Max Schur începu să vină în vizită la familia Freud împreună cu logodnica sa, Helen. Aceasta studia medicina la Universitatea din Viena şi era o fată inteligentă, frumoasă şi, în acelaşi timp, foarte blândă, pe care familia Freud o înconjură cu aceeaşi afecţiune ca şi pe Schur.

În 1930, la puţin timp după ce publicase una din monografiile sale cu profunde implicaţii, *Civilizaţia şi nemulţumirile ei,* Sigmund primi Premiul Goethe pentru literatură. O trimise pe Anna la Frankfurt ca să primească premiul, dar nu se putea împăca cu gândul că îi fusese refuzat Premiul Nobel pentru ştiinţă, în favoarea unui premiu pentru artă. Mulţi dintre criticii săi susţineau că în psihanaliza lui este mai multă artă decât ştiinţă. Premiul Goethe părea să confirme cel puţin parţial acest punct de vedere. Îşi începu discursul de acceptare cu următoarele cuvinte:

„Munca mea de-o viaţă a avut un singur scop. Am urmărit tulburările cele mai subtile din funcţia psihică a oamenilor sănătoşi şi bolnavi şi am încercat să deduc – sau, dacă preferaţi, să ghicesc – din semne de acest fel cum este construit aparatul care serveşte aceste funcţiuni şi ce forţe – convergente sau opuse – intră în acţiune. Ceea ce am reuşit să aflu cu concursul prietenilor şi colaboratorilor mei mi s-a părut important pentru fundamentarea unei ştiinţe mentale care ne dă posibilitatea să înţelegem atât procesele normale, cât şi pe cele patologice, ca făcând parte din acelaşi curs firesc al evenimentelor".

Primii ani de viață se scurg încet şi sunt plini de evenimente. Ultimii ani sunt ca nişte stele căzătoare. Timpul se grăbea acum atât de tare, încât Sigmund avea uneori senzația că este imobilizat într-o capsulă. Scria în fiecare noapte şi duminica, după ce o vizita pe Amalie, care, deşi împlinise deja nouăzeci de ani şi era foarte slăbită, îl aştepta întotdeauna în capul scărilor sau în salon împreună cu toți copiii, nepoții şi strănepoții ei. Muri liniştită în somn, în acel septembrie senin, în vârstă de nouăzeci şi cinci de ani.

În anul următor, oraşul lui natal, Freiberg, îi făcu onoarea de a aşeza o placă comemorativă pe casa fierarului unde văzuse lumina zilei. Sigmund comentă ironic: „Încep să mă simt ca un monument".

12

Cu cât trăieşti mai mult, cu atât ți se pare mai mic numărul lunilor dintr-un an. Timpul îşi pierduse consistența. Ceea ce se anunța în zori ca o nouă zi, se contracta rapid într-o noapte chinuită. Frontierele dispăruseră. Anul se termina înainte ca cineva să observe că începuse. Abia pierduse o bătălie în fața celor care voiau să-i sărbătorească ziua de naştere, că trebuia să înceapă alta. Nu trebuia să-şi omoare timpul: ceea ce mai înainte fusese o substanță solidă, devenise ulterior lichidă, apoi gazoasă şi, în final, doar un abur care se evaporase. Timpul era un tren, îşi spuse el, iar oamenii pasageri fără bilete... care vor merge până la Karlsbad dacă îi vor ține balamalele! Bătrânul şi bunul Papa Jakob, cu poveştile lui! Combinația aceea de umor copilăresc şi înțelepciune îi menținuse moralul lui Sigmund de-a lungul întregii sale vieți.

Comitetul lui se dezmembrase.

Era clar că îl pierduse pe Otto Rank, care plecase la Paris, apoi se întorsese precipitat ca să-şi ceară iertare, dar ruptura devenise inevitabilă. La New York pledase pentru analiza pe termen scurt, bazată pe *Trauma naşterii,* dobândindu-şi, în sfârşit, independența.

Ofensat, A. A. Brill îi scrise lui Freud că Rank repudiase etiologia sexuală a nevrozelor, renunțase la analiza viselor şi se limita doar la interpretarea traumei naşterii.

Sigmund regreta pierderea lui Rank. Îi scrise câteva scrisori în care încercă să adopte un ton conciliant, dar nu putu ascunde faptul că nu împărtăşea teoria lui Otto Rank în legătură cu trauma naşterii. Otto Rank nu se mai putea întoarce sub nici o formă la Viena. Îşi împărțea timpul între Paris şi New York. Oricât de dureroasă i se părea pierderea unui om talentat care fusese mâna lui dreaptă ani în şir, exista şi o compensație: alți discipoli care plecaseră de la el, ca Wilhelm Stekel şi Fritz Wittels, îi scriseră ca să-l întrebe dacă se pot întoarce în sânul familiei.

Dar pentru pierderea lui Sandor Ferenczi nu exista nici un fel de compensație. Sigmund se ataşase de Ferenczi mai profund decât de oricare alt membru al mişcării. De multe ori i se adresase cu „fiule". Primul moment de tensiune din prietenia lor survenise atunci când scrisese şi publicase în secret o carte împreună cu Otto Rank. Sprijinise apoi cartea lui Rank, *Trauma naşterii.* Dar aceste divergențe se risipiseră repede. Nu mai avu nici un fel de probleme până în 1931, când Ferenczi încetă să-i mai scrie. După aceea, lansă o nouă metodă terapeutică. Când pacientul regresa până la un

stadiu infantil în timpul psihanalizei şi retrăia trauma provocată de cruzimea, indiferenţa sau neglijenţa unuia din părinţi, dr. Ferenczi adopta rolul unui părinte iubitor, mai ales al mamei, şi-i oferea pacientului dragostea care îi fusese refuzată pe când era copil, ştergând astfel din mintea lor trauma şi efectele ei. Le permitea pacienţilor să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute, oferindu-le dragostea fizică de care credeau că au nevoie.

Află de acest lucru de la o pacientă pe care o tratau amândoi, şi el, şi Ferenczi. Fusese profund şocat, căci atât el, cât şi ceilalţi psihanalişti pe care îi tratase căzuseră de acord în privinţa acestui element crucial: nici un fel de contact fizic cu pacienţii! Era o perversiune monstruoasă care anula detaşarea ştiinţifică ce trebuie să existe între medic şi pacient şi care va scandaliza lumea medicală în momentul în care va ajunge de notorietate publică. Nu încăpea nici o îndoială că ar fi avut consecinţe catastrofale asupra psihanalizei. Îi scrise imediat lui Ferenczi: „Nu ai făcut un secret din faptul că îţi săruţi pacientele şi te laşi sărutat de ele... curând vom ajunge şi mai departe..."

Ferenczi nu-i mai adresă nici un cuvânt. În aprilie 1932, Sigmund îi scrise lui Eitingon despre tribulaţiile lui Ferenczi: „Este ofensat pentru că nu mi-a plăcut jocul lui de-a mama şi copilul cu pacientele sale".

Cu toate acestea, anunţă că îl va sprijini pe Ferenczi în dobândirea funcţiei de preşedinte al Societăţii internaţionale de psihanaliză. Credea că, în felul acesta, Ferenczi se va potoli. Cei doi schimbară câteva cuvinte mai dure prin scrisori, dar ruptura nu se produse făţiş. Apoi scrisorile lui Ferenczi redeveniră calde şi prietenoase. Un an mai târziu, Ferenczi avea să moară de anemie pernicioasă. Sigmund îi scrise trist lui Oskar Pfister: „Este o pierdere foarte descurajatoare".

Editura era într-o situaţie atât de disperată, încât Martin îşi părăsi slujba sigură de la bancă pentru a se ocupa de conducerea ei.

Editura părea să piardă tot mai mulţi bani cu fiecare carte pe care o scotea. Adesea, prietenii îşi uneau eforturile pentru a o salva de la faliment. Sigmund decise să scrie o nouă carte, în speranţa că-şi va rezolva astfel dificultăţile financiare. O intitulă *Noi lecturi introductive în psihanaliză.* Noile lecturi îşi atinseră scopul, deşi nu conţineau nici o noutate, însă Sigmund prezentase materialul într-un mod atât de raţional, încât cartea câştigă noi aderenţi şi fu tradusă în mai multe limbi, aducând astfel suficiente venituri pentru ca Martin Freud să menţină editura pe linia de plutire.

Republica postbelică de la Weimar se prăbuşise. Un partid şi un dictator militar preluaseră puterea. Un schimb de scrisori între Sigmund Freud şi Albert Einstein fu publicat la Paris sub titlul *De ce război?* în limbile germană, franceză şi engleză, cu sprijinul traducătorilor de la Liga Naţiunilor. Naziştii interziseră însă circulaţia cărţii în Germania. Einstein plecă în Belgia, unde se simţea mai în siguranţă. Arnold Zweig, scriitorul, îşi trimise soţia şi copiii în Palestina, urmând ca el să plece ceva mai târziu. Alfred Adler optă pentru America. Psihanaliştii germani fugiră aproape în bloc. Oliver şi Ernst Freud, precum şi Max Halberstadt scriseră că şi ei intenţionau să părăsească Germania. „Orizontul nostru este întunecat de norul evenimentelor din Germania."

Ernst Freud îşi trimise nevasta şi copiii în Anglia.

La Viena se ştia de Adolf Hitler, căci acesta se născuse în Austria Superioară, frecventase cursuri de artă la München, apoi se întorsese la Viena în speranţa că o să fie primit la Academia de artă. Fusese însă respins. Sărac, fără ocupaţie, se simţea mistuit de ură împotriva întregii societăţi, şi

numai discursurile antisemite ale lui Karl Lueger, primarul Vienei, îi mai aduceau o oarecare alinare. Presa din Viena informase despre aşa-numitul puci al berii de la München, organizat de Hitler în 1923, despre judecarea şi arestarea lui, apoi uitase de el, căci nu reprezenta nimic altceva decât o istorioară amuzantă evocată în timpul conversaţiilor la cafenea.

Acum însă gluma se îngroşase. Adolf Hitler dăduse dovadă de multă perspicacitate şi simţ politic, atrăgându-i de partea sa pe germanii din clasa de mijloc care sărăciseră în urma depresiunii economice din 1929, pe muncitorii rămaşi şomeri şi pe industriaşii înspăimântaţi de perspectiva ascensiunii comunismului. Hitler, al cărui Partid Naţional Socialist era alcătuit din terorişti şi propagandişti, câştigă majoritatea locurilor din Reichstag. Hitler fu numit cancelar de către Hindenburg, apoi aruncă vina misterioasei incendieri a Reichstagului asupra comuniştilor, unind o parte considerabilă a poporului german sub două lozinci:

„Cel de-al Treilea Reich va dura o mie de ani!"

şi

„Moarte tuturor evreilor!"

Germanii care îndrăzneau să se împotrivească terorismului lui Hitler luau calea exilului sau erau închişi în lagăre de concentrare. După ce zdrobi definitiv opoziţia, Hitler începu războiul său neobosit împotriva evreilor: aceştia îşi pierdură treptat casele, locurile de muncă, bunurile, apoi fură internaţi în lagăre de concentrare, în lagăre de muncă şi, în cele din urmă, în lagăre de exterminare. Evreii germani care sesizaseră pericolul mai devreme fugiră din ţară, adesea cu mâna goală, în oricare altă ţară dispusă să-i primească. Ceilalţi rămaseră, în speranţa că lucrurile vor reintra în normal.

Evreii austrieci nu păreau prea îngrijoraţi. În pofida alianţei sale cu Germania, Austria era o republică independentă. Ceea ce se petrecea în Germania nu s-ar fi putut întâmpla niciodată în Austria. Armata germană nu va invada niciodată Austria. În Austria, drepturile minorităţilor erau garantate prin Tratatul de la Versailles...

Deşi se considera pesimist când se punea problema să evalueze natura instinctuală a omului, Sigmund nu era mai pregătit pentru nazism decât fusese pentru războiul din 1914. Dar semnele deveniseră vizibile pretutindeni: cărţile lui fuseseră arse în focul uriaş de la Berlin, Societatea de psihanaliză din Berlin încetase să mai existe, iar oamenii fugiseră ca să-şi salveze viaţa. Mulţi dintre psihanaliştii neevrei plecaseră şi ei cu colegii lor, căci nu voiau să lucreze sub nazişti. Nu sesiza pericolul care îl pândea şi pe el în Austria, împreună cu ceilalţi membri ai familiei. El, Martha, *Tante* Minna, surorile lui erau cu toţii trecuţi de şaptezeci de ani. Cât mai aveau oare de trăit? Îşi făcea griji doar pentru Anna, Martin şi familia acestuia.

Continua să-şi primească pacienţii şi să scrie. Uneori se simţea deprimat, căci avea impresia că lucrările care urmaseră după *Tabu şi totem* îşi pierduseră din importanţă. Totuşi, în post-scriptumul la studiul autobiografic scrise:

„După ce am făcut un ocol de o viaţă întreagă prin ştiinţele naturii, medicină şi psihoterapie, am revenit la problemele culturale care m-au fascinat încă de pe vremea când eram un tânăr care abia începuse să gândească".

Renumele lui continua să crească, răspândindu-se în întreaga lume. Compensația pentru vârsta lui înaintată, pentru chinul operațiilor recurente era Anna, fiica lui cea mai mică, ce împlinise între timp patruzeci de ani. Cunoştințele sale în domeniul psihanalizei făcuseră o profundă impresie asupra comitetului, dar şi a psihanaliştilor din alte țări pe care îi întâlnea la congresele unde prezenta comunicările tatălui său. Continua să-şi îndeplinească şi rolul de infirmieră pe lângă Sigmund: liniştită, tăcută, neobosită, îl ajuta să se adapteze cu proteza care îi provoca o suferință permanentă. Nu vorbeau niciodată de „monstru" decât atunci când era nevoie să-l ducă înapoi la dr. Pichler sau la unul din succesorii acestuia ca să fie completat cu gutapercă, vulcanizat, dotat cu arcuri noi de oțel, într-o încercare neîntreruptă de a o face cât de cât suportabilă. Anna era o companie plăcută. Ştia prin ce trece Sigmund şi simțea şi ea aceeaşi durere, însă chipul ei rămânea impasibil, căci îi promisese tatălui său să nu-şi manifeste în nici un fel mila. Sigmund era încântat de felul în care se maturizase din punct de vedere intelectual şi de seriozitatea cu care explora domeniul educației şi al psihologiei infantile. Îi scrise lui Pfister:

„Dintre toate aplicațiile psihanalizei, singura care înfloreşte cu adevărat este cea inițiată de dumneata în sfera educației. Sunt deosebit de bucuros că fiica mea începe să facă lucruri frumoase în acest domeniu."

La Viena veneau mulți tineri care doreau să se specializeze în domeniul psihanalizei, astfel că Anna avea ocazia să-şi extindă cercul de prieteni. Uneori stabilea relații mai apropiate cu câte unul din pacienții lui Sigmund, dar asta numai după încheierea şedințelor de psihanaliză. Una dintre acestea era o americană, pe nume Dorothy Burlingham, femeie căsătorită şi cu mai mulți copii, care traversase Atlanticul pentru a cere ajutorul profesorului Freud. Se ataşă atât de tare de Viena şi de familia Freud, încât închirie un apartament deasupra lor, pe Berggasse 19. O ajută pe Anna să deschidă o şcoală pentru copii, unde fiica profesorului putea să-şi testeze noile sale teorii. Închiriară împreună o vilă de țară la Hochroterd, unde se ajungea cu maşina în aproximativ patruzeci şi cinci de minute. Sigmund se ducea din când în când să le viziteze în lunile de vară.

Avea de gând să scrie o carte intitulată *Omul Moise,* un roman istoric care i-ar fi deschis un câmp larg speculațiilor de tot felul. Moise îl fascina de multă vreme, căci originea lui legendară coincidea cu cea a multor alți lideri de dinastii şi religii, aşa cum subliniase Otto Rank în *Mitul naşterii eroului.* Împărtăşea părerea istoricilor potrivit căreia Moise fusese o persoană reală, care condusese un exod din Egipt în secolul al XIII-lea sau al XIV-lea î. de Hr. Dar era oare Moise evreu sau egiptean? Căci numele lui părea să fie egiptean, nu ebraic. Dar dacă exista o posibilitate ca Moise să fi fost egiptean, de ce îi părăsise pe ai săi şi condusese un popor străin în afara ținutului supus jurisdicției apăsătoare a egiptenilor? Să fi îmbrățişat oare religia întemeiată anterior de către Akhenaten, care propovăduia monoteismul strict, adevărul şi dreptatea, în schimb interzicea ceremoniile şi magia? Religia aten fusese distrusă de următoarele dinastii faraonice. Dacă Moise voise s-o conserve undeva, în lume, n-ar fi putut găsi condiții mai bune decât în cadrul unui grup minoritar; după ce l-ar fi condus în afara granițelor țării, ar fi creat din nou, ca şi pentru ei, religia aten cu care, reflectă Sigmund, „religia ulterioară a evreilor coincide în foarte mare măsură".

Sigmund îşi dădea seama că se află pe un teren alunecos. Punea deoparte manuscrisul lungi perioade de timp, însă problema continua să-l

intrige.

Se bucurase întotdeauna să primească scrisori. În zilele când fusese un paria, acestea reprezentaseră unica lui consolare şi încurajare. Acum, când avea mai puţini oaspeţi şi se ocupa zilnic doar de pregătirea a trei studenţi, dispunea de suficient timp pentru corespondenţă. Îi scrise lui Arnold Zweig pe care îl admira în mod deosebit, mai ales pentru romanul *Cazul sergentului Grischa:*

„Spectacolul vieţii mi se pare atât de captivant, încât nu mă pot împăca cu gândul resemnării. La Viena, iarna este deosebit de grea şi nu am mai ieşit din casă de luni de zile. Îmi vine, de asemenea, greu să mă adaptez rolului de martir pe care mi-l atribui dumneata cu atâta bunăvoinţă. Dispoziţia mea sufletească este proastă, prea puţine lucruri îmi fac plăcere, simţul autocritic mi s-a accentuat. Dacă ar fi vorba de altcineva, aş diagnostica o depresie senilă. Văd un nor al dezastrului care trece pe deasupra lumii, chiar şi pe deasupra micii mele lumi. Trebuie să-mi amintesc mereu de pata de soare care este fiica mea, Anna. Anna face acum admirabile descoperiri analitice şi, după cum se spune, ţine prelegeri interesante pe această temă. Am, aşadar, temeiuri să cred că lumea nu se va sfârşi o dată cu moartea mea".

La fel de plăcute erau şi scrisorile trimise de Albert Einstein, care se refugiase la Universitatea Princeton.

„*Verehrter Herr* Freud,

Mă bucur că am posibilitatea să exprim în numele contemporanilor mei respectul şi recunoştinţa faţă de dumneata, ca unul dintre cei mai mari dascăli ai generaţiei actuale. Ştiu că nu ţi-a fost uşor să învingi scepticismul semenilor dumitale. Până nu demult nu puteam decât să remarc gândirea dumitale speculativă care exercitat o influenţă considerabilă asupra *Weltanschauung*[1]—ului momentului actual, fără să fiu în stare să-mi formez o opinie clară în legătură ca cantitatea de adevăr pe care o conţine psihanaliza. Cu toate acestea, recent, am auzit de câteva cazuri care, fără să fie foarte importante, exclud orice altă interpretare decât cea oferită de teoria refulării. Am fost încântat să descopăr că o concepţie măreaţă şi frumoasă se dovedeşte a fi consonantă cu realitatea".

În pragul vârstei de optzeci de ani, când mulţi dintre prietenii săi nu mai erau printre cei vii, se hotărâse să-i ierte pe detractorii săi, trecuţi şi prezenţi. Un singur lucru îl mai sâcâia. Edouard Pichon, ginerele lui Pierre Janet, care îl aprecia mult pe Freud, îi scrise pentru a-l întreba dacă-i permitea lui Janet să-l viziteze. De la bun început, Janet fusese un critic sever şi consecvent al psihanalizei. Freud îi scrise Mariei Bonaparte:

„Nu, nu vreau să-l văd pe Janet. Nu m-aş putea abţine să nu-i reproşez atitudinea sa incorectă faţă de psihanaliză şi faţă de mine personal. A fost suficient de stupid ca să afirme că ideea unei etiologii sexuale a nevrozelor nu putea lua naştere decât în atmosfera unui oraş ca Viena. Mai târziu, când s-a răspândit bârfa că audiasem cursurile lui şi îi furasem ideile, ar fi putut pune capăt acestor bârfe cu un singur cuvânt, pentru că în realitate nici nu l-am văzut, nici n-am auzit de numele lui pe vremea lui Charcot. Dar nu a rostit niciodată acest cuvânt."

Ajunsese la vârsta când simţea nevoia să privească în urmă, la cei optzeci de ani trecuţi, pentru a face un bilanţ al eşecurilor şi al realizărilor. Cancerul din gură se refăcuse. Va trebui să suporte operaţii mai severe. Dar

[1]Concepţia despre lume

supraviețuise treisprezece ani şi suferise aproape treizeci de operații din ziua în care aflase ştirea în cabinetul dr. Pichler! De multe ori crezuse că nu va mai putea suporta nici o clipă durerea aceea cumplită, totuşi şi în ziua de astăzi îşi mai trata pacienții, pregătea tineri psihanalişti, scria a treia parte a cărții despre *Moise şi monoteismul.*

*

Vitalitatea lui indestructibilă îl ajutase să alunge moartea. Altădată ar fi strâmbat din nas la auzul unei asemenea fraze, dar nu puțini prieteni şi adepți de-ai lui considerau că este, într-adevăr, o realizare eroică. În plus, reuşise să-şi păstreze şi simțul umorului. Când vreo vizitatoare se interesa de starea sănătății lui, Sigmund răspundea:

— Sănătatea unui om de optzeci de ani nu este un subiect potrivit pentru conversație.

Psihanaliza continua să lipsească din programa de învățământ a şcolilor medicale austriece, însă toate universitățile foloseau cărțile lui şi o întreagă generație se formase cu ajutorul lor. Versiunea în limba rusă a *Prelegerilor introductive de psihanaliză* se vindea în mii de exemplare la Moscova. Se afirmase cândva că psihanaliza, dacă are totuşi ceva bun, se aplică numai omului occidental, însă nu cu mult timp în urmă ținuse în mâini câteva cărți de-ale sale traduse în japoneză. Se simțea fericit la gândul că psihologia freudiană a subconştientului se răspândea în Asia.

O întreagă pleiadă de scriitori din anii '20 abordase în operele sale problema conflictului dintre conştient şi subconştient, derivată din metoda lui terapeutică de asociere liberă. Dramaturgul Eugene O'Neill scrisese piesa *Interludiu straniu,* care era în întregime freudiană, la fel ca şi noua interpretare a lui *Hamlet,* realizată de actorul John Barrymore.

Asocierea numelui său cu psihanaliza intrase în limbajul uzual. Oricât de mic ar fi fost un oraş, nu se putea ca măcar o dată în cursul unei zile să nu exclame cineva: „Ăsta e un freudism!"

Modificase felul în care omul ajunsese să gândească despre sine. Nu mai puteau fi ignorate forțele contradictorii care sfâşiau ființa umană. Însă existau unele mentalități retrograde aparținând acelora care încă mai considerau imorale şi degradante cercetările referitoare la natura sexuală a omului. Se întreba dacă va putea intra vreodată în legătură cu asemenea oameni.

Abandonase multe domenii spre care se îndreptase inițial. Se consola cu o frază din Vechiul Testament: „Nu tu eşti cel chemat să desăvârşească opera, dar nici nu trebuie să te abții de la aceasta". În urma lui veneau oameni ale căror cercetări contribuiseră la aprofundarea cunoaşterii în aceste domenii.

Făcuse greşeli, le recunoscuse, apoi mersese mai departe. Mai erau încă unele concepte eronate, jumătăți de adevăr care puteau fi semnalate în noile ediții ale celor douăzeci şi trei de volume ale scrierilor sale traduse şi publicate în Anglia. Se gândi apoi la toți acei tineri pe care îi pregătise, medici sau de alte profesiuni; câți dintre ei erau acum aici, alături de el, în clipa bilanțului final? Ei vor depăşi greşelile şi limitele lui, vor modifica psihologia într-o manieră greu de imaginat din punctul lui de vedere, acum, în anul 1936. Nu era necesar ca tot ceea ce scrisese să fie considerat literă de evanghelie. Nu afirmase chiar el în multe din volumele sale de sociologie, antropologie, istorie că făcea speculații pe baza unor dovezi palpabile?

Metodele lui de psihoterapie se vor modifica şi ele. Apăruseră deja alte şcoli, care pledau pentru psihanaliza scurtă, pentru analiza de grup, pentru o analiză de tipul: „adaptează-te societăţii şi te vei simţi bine".

Însă era convins de soliditatea corpusului de descoperiri despre subconştient şi despre teoria psihanalitică. După toate mutaţiile care vor surveni fără îndoială în deceniile următoare, cel puţin optzeci la sută din munca lui va continua să existe, viabilă şi indestructibilă, chiar şi pentru acei analişti care se revoltaseră împotriva figurii tatălui şi erau hotărâţi s-o pornească pe propriul drum, iniţiind terapii noi, diferite. Ce om de ştiinţă n-ar fi fost mulţumit să obţină rezultate pozitive în optzeci la sută din cercetările sale de laborator? Restul de douăzeci la sută va fi realizat de minţile mai tinere, care îşi vor începe lucrul din punctul unde-l terminase el.

Privind în urmă din unghiul avantajos pe care i-l oferea perspectiva vârstei, îşi dădu seama că cercul reprezentat de viaţa sa se încheiase. Criticile iniţiale, potrivit cărora concluziile lui s-ar aplica numai clasei mijlocii a evreilor vienezi, într-o anumită perioadă a istoriei, nu mai puteau fi formulate de nici un om care se pretindea cu adevărat serios, pentru că descoperirile lui referitoare la subconştient fuseseră demonstrate în aproape toate ţările lumii, indiferent de rasă, religie, clasă socială sau nivel educaţional.

Deosebit de măgulitoare fusese cuvântarea scrisă de Thomas Mann şi prezentată în faţa Societăţii academice de medicină psihologică cu ocazia celei de-a optzecea aniversări a zilei lui de naştere. Mann venise la vila lor de vară din Grinzing ca să-l vadă pe profesorul Freud, căruia îi înmânase o scrisoare de felicitare semnată de două sute dintre cei mai vestiţi artişti şi scriitori din lume: H.G. Wells, Romain Rolland, Jules Romains, Virginia Wolf, Stefan Zweig...

„Cea de-a optzecea aniversare a zilei de naştere a lui Sigmund Freud ne oferă plăcuta ocazie de a transmite felicitările şi admiraţia noastră promotorului unor cunoştinţe noi şi profunde despre OM. În toate sferele importante ale activităţii sale, ca medic şi ca psiholog, ca filosof şi artist, acest vizionar curajos a fost, timp de două generaţii, călăuza spre domenii nebănuite ale minţii umane. Spirit independent, un bărbat şi un cavaler cu chipul auster, cum spunea Nietzsche despre Schopenhauer, gânditor şi cercetător care a ştiut să înfrunte furtunile, trăgându-i şi pe alţii după el, Sigmund Freud şi-a continuat neabătut drumul şi a descoperit adevăruri care păreau periculoase pentru că scoteau la iveală cele mai ascunse gânduri, iluminând tainiţe sordide. Chiar dacă viitorul va remodela şi va modifica unul sau altul din rezultatele cercetărilor sale, munca lui Sigmund Freud nu va mai fi niciodată pusă sub semnul întrebării. Contribuţia pe care a adus-o la îmbogăţirea cunoaşterii umane nu va putea fi nicicând negată sau trecută sub tăcere. Concepţiile pe care le-a elaborat, cuvintele folosite pentru exprimarea lor au pătruns deja în limbajul curent şi se bucură de o largă răspândire. Realizările lui şi-au pus o amprentă vizibilă asupra tuturor sferelor ştiinţei, asupra studiului literaturii şi artei, asupra evoluţiei religiei, a preistoriei, a mitologiei, a folclorului şi a pedagogiei şi, nu în ultimul rând, a poeziei. Suntem convinşi că dacă vreuna din cuceririle rasei noastre va rămâne adânc săpată în memoria posterităţii, acesta nu poate fi decât explorarea profunzimii minţii umane".

Cuvântarea care îi plăcu cel mai mult lui Sigmund fu aceea scrisă de etern credinciosul Eugen Bleuler de la Zürich. Scotoci printre hârtii, găsi scrisoarea şi reciti gândurile de încheiere:

„Oricine ar încerca să înțeleagă neurologia sau psihiatria fără o cunoaştere temeinică a psihanalizei ar putea fi comparat cu un dinozaur. Spun ar putea, nu «se poate» pentru că asemenea oameni nu mai există nici chiar printre cei care îşi irosesc timpul denigrând psihanaliza!"

Sigmund râse în sinea lui.

Când începuse să-i facă curte Marthei, îi spusese că nu doreşte neapărat să-şi vadă numele săpat într-o stâncă. Aflat în pragul vârstei la care murise tatăl său, Jakob, era dispus să recunoască, cu un mic zâmbet poznaş, că această dorință nu-l părăsise niciodată. Săpase în piatră numele de Freud, şi chiar dacă stânca s-ar mai putea eroda pe la colțuri din cauza intemperiilor sau a loviturilor de târnăcop ale oponenților, în structura ei fundamentală avea să înfrunte timpul.

13

În martie 1938, Sigmund încă se mai simțea în siguranță la Viena, pentru că Schushnigg era un cancelar puternic, devotat Austriei, care înfrunta cu fermitate amenințările şi linguşelile lui Adolf Hitler. Anunțase organizarea unui plebiscit pentru a afla în ce măsură Republica Austria dorea să se alăture celui de-al Treilea Reich. Deşi Sigmund ştia că o mare parte din tineretul austriac era îndrăgostit de uniforme, parăzi, sloganuri naziste, împărtăşea părerea clasei de mijloc din Viena, potrivit căreia, în cazul unui plebiscit, austriecii vor respinge *Anschluss*[2]-ul şi îşi vor păstra independența.

Dar plebiscitul avea să rămână în faza de proiect.

La 11 martie 1938, trupele germane invadară țara. În Viena mişunau tancurile germane. Naziştii austrieci care stătuseră ascunşi multă vreme ieşiră pe străzi, îmbrăcați în cămăşi cafenii cu banderole cu zvastica pe braț.

Comitetul Societății de psihanaliză din Viena fu dizolvat.

*

Lui Sigmund i se propusese mai de mult să părăsească Viena şi să se refugieze la prietenii săi din Franța, Olanda, Suedia, Anglia, Statele Unite, însă refuzase. După părerea lui ar fi de neconceput ca naziştii să nu respecte clauzele Tratatului de la Versailles în legătură cu drepturile minorităților. Nu reprezentau oare şi evreii o minoritate, chiar dacă n-aveau nici o tangență cu genul acela politic specificat în tratat?

Duminica următoare avea să-şi dea seama de diferență. Clopoțelul de la intrare sună insistent. În fața uşii se afla o echipă din trupele de asalt, SA. Se năpustiră în apartament, lăsând un om de pază în cadrul uşii deschise, pentru ca nimeni să nu poată fugi. Martha îi privea furioasă pe oamenii din SA care ridicară armele, apoi le rezemară de parchetul din hol. Le spuse pe un ton ferm:

— Fiți, vă rog, amabili şi lăsați-vă armele în rastelul pentru umbrele!

Naziştii fură atât de uimiți, încât făcură ceea ce li se spusese. Alți camarazi de-ai lor intrară în sufragerie. Martha îi urmă netulburată.

— Domnii nu binevoiesc să ia loc?

[2]Politică de anexare a Austriei promovată de Germania după primul război mondial

Erau stânjeniți şi se uitau nedumeriți unul la altul.

— Care este scopul vizitei dumneavoastră? întrebă Martha.

După o clipă, unul din ei murmură:

— Am primit ordin să confiscăm toată valuta străină.

Martha se duse la bucătărie, luă banii pentru cheltuielile curente şi puse bancnotele în centrul mesei de sufragerie, apoi rosti în aceeaşi germană cultivată cu care îi întâmpinase timp de o jumătate de secol pe oaspeții soțului ei:

— Asta e tot ce vă pot oferi.

Oamenii strâmbară din nas. Nu era o sumă suficient de mare ca să-i asigure fiecăruia un câştig apreciabil. Văzându-i furioşi, Anna îi rugă s-o însoțească în camera cealaltă, unde se afla seiful. Oamenii îl goliră rapid şi plecară cu şase mii de şilingi (840 dolari). Sigmund, care îi auzise numărând banii cu voce tare, ieşi din biroul lui – o umbră de om pe care cea mai slabă adiere de vânt ar fi putut să-l doboare. Tinerii nazişti păliră sub privirile lui sfredelitoare. Plecară în grabă.

— Ce-au vrut? o întrebă el pe Martha. Cât au luat?

— Şase mii de şilingi austrieci.

— Mai mult decât am primit eu vreodată pentru o vizită!

Sosi apoi Martin Freud, însoțit de Einest Jones. Martin părea stors de puteri. Le spuse că în timp ce verifica conturile editurii, o bandă de tineri austrieci înarmați care îşi spuneau nazişti luaseră cu asalt biroul, îl arestaseră, goliseră casa de bani şi îl amenințaseră că vor da foc tuturor cărților pe care le avea în stoc. În momentul acela intrase Ernest Jones care fusese rugat prin telefon de Dorothy Burlingham de la Viena şi de Marie Bonaparte de la Paris să salveze familia Freud înainte de a fi prea târziu. Jones fusese şi el reținut până când sosise un ofițer în uniformă nazistă şi îi alungase pe tinerii bătăuşi.

Familia nu mai făcu nici un comentariu în legătură cu jaful naziştilor. După ce luară o gustare, Jones îşi exprimă dorința de a-i vorbi lui Sigmund între patru ochi. Trecură prin camera de pe colț a Annei, apoi prin cabinetul medical al lui Sigmund şi se opriră în biroul din fund, unde cei doi bărbați purtaseră conversații în timpul ultimilor treizeci de ani şi mai bine.

— Domnule profesor Freud, de vreo câteva ori în timpul acestei călătorii precipitate de la Londra la Praga şi apoi în monoplanul acela mic, am crezut că n-o să mai ajung niciodată la Viena ca să-mi expun pledoaria. După cele petrecute astăzi, sper că o să înțelegeți că trebuie să părăsiți Viena cât mai curând, împreună cu familia dumneavoastră. Mii de vienezi au ieşit în stradă şi strigă „Heil Hitler!"

— Îi aud.

— Aşadar, ştiți că trebuie să plecați.

— Nu, locul meu este aici.

— Dar, dragă domnule profesor, nu sunteți singur pe lume, strigă îngrijorat Jones. O sumedenie de oameni pun viața dumneavoastră mai presus de orice.

— Singur! Ah, dacă aş fi singur! Sunt prea slăbit ca să călătoresc. N-aş putea nici măcar să mă urc într-un compartiment de tren continental.

— Nici nu e nevoie. Vă ducem pe brațe.

— Dar nici o țară nu-mi va da viză de intrare. Şi evident că nu voi primi permis de lucru.

— Marie Bonaparte o să obțină pentru dumneavoastră viza franceză, deşi nu veți avea voie să practicați acolo. Anglia este alegerea cea mai logică.

De ani de zile dorim să vă avem printre noi. Sunt încredinţat că guvernul meu vă va primi cu braţele deschise şi vă va acorda permis de muncă.

— Nu pot să-mi părăsesc patria. Aş fi ca un soldat care dezertează din postul său.

— Domnule profesor, nu aţi auzit povestea ofiţerului de pe „Titanic" care s-a trezit aruncat la suprafaţă în clipa în care a explodat unul din cazane? A fost întrebat: „În ce moment aţi părăsit vasul?", iar el a răspuns mândru: „Nu am părăsit vasul, domnule, el m-a părăsit pe mine!"

În ochii trişti ai lui Sigmund licări un zâmbet.

— O să mă mai gândesc. Îţi mulţumesc, prietene.

Marie Bonaparte sosi de la Paris la fel de hotărâtă ca şi Ernest Jones să scoată familia Freud din Austria. Jones se întoarse la Londra ca să facă aranjamentele necesare pentru permisele de şedere şi de lucru.

O săptămână mai târziu sosi un grup de SS-işti, oameni mai în vârstă şi mai hotărâţi. Scotociră fiecare colţişor al casei, declarând că sunt în căutare de „literatură subversivă". Sigmund şi Martha stătură tăcuţi şi nemişcaţi, unul lângă altul, pe canapeaua îmbrăcată în catifea, în timp ce naziştii continuară să caute sistematic. Nu găsiră nimic din ceea ce ar fi vrut să ia cu ei... cu excepţia Annei Freud.

— Ce înseamnă asta? strigă Sigmund. De ce o luaţi pe fiica mea? Şi unde o duceţi?

— La Hotel Metropol. Vrem să-i punem câteva întrebări.

— Hotel Metropol, şopti Martha. Acolo e sediul Gestapoului.

— Fiica mea nu ştie nimic din ceea ce v-ar putea interesa pe dumneavoastră, strigă Sigmund. Dacă doriţi informaţii, numai eu vi le pot da. Sunt gata să vin de bunăvoie cu dumneavoastră.

Ofiţerul nazist se înclină ţeapăn şi spuse:

— Avem ordin s-o arestăm pe fiica dumneavoastră.

Anna încercă să-i liniştească cu privirea ei calmă în timp ce părăsea locuinţa încadrată de doi SS-işti.

Martha era palidă, dar nu plânse, deşi ştia că evreii vienezi arestaţi de Gestapo fuseseră trataţi cu violenţă, mulţi dintre ei fiind expediaţi apoi în lagărele de muncă. Oare şi pe Anna o aşteaptă aceeaşi soartă? S-ar fi putut s-o tortureze şi s-o trimită chiar în noaptea aceea într-un lagăr de concentrare, de unde nu avea să se mai întoarcă niciodată.

„Să fiu eu oare ucigaşul propriei mele fiice? se întrebă Sigmund, trăgând furios din trabuc şi încercând în acelaşi timp să-şi ascundă îngrijorarea faţă de Martha. Am fost un prost, un tâmpit... Toţi au fugit, împreună cu întreaga lor familie. Oricine a avut o şansă cât de mică să se salveze a făcut-o, numai cu nu! Nu! Eu nu dezertez de la datorie! Dar de ce nu m-am gândit şi la Anna şi la Martin? Noi suntem bătrâni, Martha, Minna şi cu mine. Şi surorile mele sunt bătrâne. Pentru noi nu mai contează ce se întâmplă. Dar Anna şi Martin au viaţa înaintea lor...

Ce-oi fi avut în minte când am spus că eu nu dezertez? De ce nu i-am obligat pe Anna şi pe Martin să se ducă la Oliver şi la Ernst, unde ar fi fost acum în siguranţă? Dumnezeule mare, ce i-am făcut fiicei mele?"

Toate operaţiile suportate în decursul anilor nu-i provocaseră o asemenea nelinişte şi durere. Trăi agonia condamnatului, minut cu minut, în timp ce orele se târau cu o încetineală exasperantă. Când sună telefonul, alergă spre el şi ridică receptorul cu mâinile tremurânde. Era însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite, un anume domn Wiley, care venise să-i ofere serviciile în duminica precedentă, când aflase de jefuirea familiei Freud.

— Domnule profesor Freud, de îndată ce am auzit de arestarea fiicei dumneavoastră, am telefonat pentru a-mi exprima oficial protestul. Am reuşit să ajung la un ofițer superior. Cred că o să țină seama de protestul meu. Puteți fi sigur că voi continua să fac presiuni până când fiica dumneavoastră va fi eliberată.

Orele se târau cu încetineala melcului. Cuprins de disperare, Sigmund încerca să-şi domolească spaima fumând trabuc după trabuc. În casă era la fel de linişte ca într-o morgă la miezul nopții. Nu încercau să se consoleze unul pe altul. Ce-ar fi putut să spună? Nu le mai rămânea decât să se roage, să aştepte şi să-şi ascută auzul pentru a desluşi zgomotul paşilor fiicei lor pe treptele de la intrare.

Veni după-amiaza, se făcu ora patru, cinci... nici o veste, nici un semn. Sigmund îşi spuse: „Dacă o pierd pe Anna, dacă i se întâmplă ceva, dacă o să fie deportată, pentru mine asta va însemna sfârşitul lumii. Şi numai eu singur voi purta vina pentru această nenorocire".

La căderea întunericului, se simțiră paralizați de spaimă. Nimeni nu aprinse lumina. Sigmund era sleit de puteri. Martha suporta mai bine starea de încordare, însă de astă dată nu putea face nimic pentru a-şi alina soțul. Sosi şi Martin, care alerga dintr-o cameră în alta ca un leu în cuşcă.

Apoi, într-un târziu, apăru în sfârşit şi Anna. Toate privirile se întoarseră spre ea. Fata intră în cameră şi le spuse:

— N-am pățit nimic.

Însărcinatul cu afaceri american intervenise în favoarea Annei, dar, în ultimă instanță, spiritul de observație şi curajul ei îi aduseseră salvarea. Ştia că toți arestații cărora nu li se luau interogatorii în timpul zilei erau aruncați noaptea ca nişte gunoaie umane, fiind încărcați în camioane, apoi în trenuri de marfă şi duşi spre destinații necunoscute. Dar ea nu îngăduise să i se întâmple aşa ceva. Îşi făcuse simțită prezența. Insistase să fie interogată. În cele din urmă o chestionaseră o oră şi mai bine, apoi îi dăduseră drumul.

Sigmund strigă:

— Slavă Domnului că eşti teafără. Mâine încep pregătirile pentru a părăsi Viena!

Ernest Jones acționă neobosit la Londra pentru a le asigura vizele britanice şi permisul de lucru. Refugiații nu erau foarte bineveniți în Anglia în această perioadă nefastă. Jones se duse direct la Royal Society, cea care îl omagiase pe Sigmund Freud cu doi ani în urmă. Deşi Royal Society intervenea foarte rar în probleme de politică, Sir William Bragg, fizicianul vestit în întreaga lume şi preşedinte al societății, îi înmână lui Jones o scrisoare de recomandare către Secretarul Afacerilor Interne, Sir Samuel Hoare. Jones pledă admirabil cazul lui Freud. În mijlocul expunerii, îşi dădu seama că îl câştigase de partea sa pe secretarul de la Interne. Acesta îl împuternici pe Jones să completeze permise pentru profesorul Freud, pentru membrii familiei lui, pentru medicul familiei, pentru toți cei de care avea nevoie Sigmund.

Situația se complică. Urmară trei luni de frustrare şi anxietate, pentru că naziştii nu voiau să le dea drumul celor mai vestiți ostatici ai lor. Pe parcursul acestor trei luni, Sigmund termină capitolul al treilea al lucrării despre *Moise şi monoteism.*

Profesorul Freud devenise o cauză celebră. Naziştii îi blocară conturile din bănci, îi confiscară toate cărțile din editură, îl obligară pe Martin să aducă înapoi publicațiile şi banii pe care îi depozitase la loc sigur, în Elveția. Ambasadorul american de la Paris, William C. Bullit, îl rugă pe preşedintele

Franklin D. Roosevelt să intervină în favoarea lui Sigmund Freud. Roosevelt îi îndeplini rugămințile. Ambasadorul Bullit interveni pe lângă omologul său german de la Paris pentru a-i asigura hârtiile necesare. Benito Mussolini, căruia Sigmund îi trimisese cândva un exemplar cu autograf al uneia din cărțile sale, la rugămintea părintelui unui pacient italian, îi ceru în mod expres lui Hitler să-l lase pe Freud să plece din Viena.

Tante Minna era într-un sanatoriu, unde fusese operată de cataractă la un ochi. Dorothy Burlingham, care avea paşaport american, reuşi s-o ia cu ea la Londra.

Martin ajunse, în cele din urmă, la Paris, unde îşi regăsi soția şi copiii. Mathilde şi Robert Hollitscher fugiră în Anglia zece zile mai târziu.

Harry Freud, fiul lui Alexander, văzuse zvastica de pe ziduri cu mult înaintea generației mai vârstnice. După ce încercă fără succes să-şi convingă părinții, reuşi să plece în Elveția într-o presupusă călătorie de afaceri. Vărul lui de la New York, Edward Bernays, îl ajută să ajungă în America. Gestapoul veni acasă la Alexander ca să-l aresteze pe Harry. Acesta găsi soluția ideală. Îl numi curator pe un avocat nazist proeminent, care era şi membru SS şi îi transferă toate economiile sale cu condiția să-i facă rost de paşapoarte şi de vizele necesare. Permisele de plecare le fură înmânate în mai. Veniră în Berggasse ca să-şi ia rămas-bun de la Sigmund şi de la ceilalți. Toți sperau că se vor revedea curând la Londra.

— Anul viitor la Ierusalim, murmură Sigmund către Martha, stând la fereastra dinspre stradă şi privindu-i pe Alexander şi pe Sophie în timp ce se urcau într-un taxi.

Deşi Sigmund nu voise să facă nimic pentru el însuşi, reuşise să-i ajute pe alții. Văduva celui mai mare fiu al lui Josef Breuer veni să-i spună că ea şi fiica sa erau pe cale să fie arestate. Sigmund luă legătura cu A. A. Brill de la New York ca să le asigure vize americane. Îl ajută pe Theodor Reik să obțină viză americană pentru el şi pentru familia lui. Acesta urma să plece în Statele Unite, unde se aflau deja Helene şi Felix Deutsch, la fel ca şi Max Graf, Franz Alexander, Karen Horney. Când Theodor Rik veni să-şi ia rămas-bun, Sigmund îi puse mâna pe umăr.

— Întotdeauna mi-ai plăcut, spuse el. Rik lăsă capul în jos, nefiind în stare să rostească nici o vorbă. Sigmund continuă pe un ton grav: Nu e neapărat necesar ca oamenii să fie nedespărțiți pentru a-şi da seama de afinitățile ce există între ei.

În Boston se zvoni că Sigmund era ținut în țară în aşteptarea unei răscumpărări. În clipa în care ştirea ajunse în Statele Unite începu strângerea fondurilor. Prin intermediul unui reporter, Sigmund infirmă zvonul. În esență, însă, aşa stăteau lucrurile: naziştii îi cereau să plătească o taxă de 4.824 dolari pentru care nu puteau să ofere nici o explicație. Prințesa Marie Bonaparte, care apelase la cunoştințele sale din guvernul francez şi cel grec pentru a urgenta plecarea lui Freud, plăti suma cu bani gheață.

Se pare că acesta fusese ultimul obstacol. La locuința din Berggasse se prezentă un ofițer cu un document oficial în servietă.

— Domnule profesor Freud, după ce veți semna această hârtie, vi se vor acorda vize de ieşire pentru dumneavoastră, pentru familia dumneavoastră şi pentru colaboratori. Este o declarație potrivit căreia, după *Anschluss*-ul dintre Austria şi Reich-ul german, ați fost tratat de autoritățile germane şi, mai ales, de Gestapo, cu tot respectul şi considerația cuvenite reputației dumneavoastră ştiințifice.

Sigmund fixă bucata de hârtie şi spuse cu un zâmbet strâmb, explicabil

doar în mică măsură prin paralizia obrazului drept:

— Semnez cu plăcere, cu condiția să adaug şi eu o propoziție.

— Cum doriți, domnule profesor.

Sub semnătura sa, Sigmund scrise: „N-aş putea recomanda nimănui Gestapoul cu toată sinceritatea".

La 4 iunie 1938 luară Orient Expresul spre vest, prin Austria şi Germania, şi traversară Rinul la ora trei dimineața, la Kehl, chiar lângă Strasbourg. Aveau un compartiment numai pentru ei, Sigmund, Martha, Anna şi doi servitori aflați în serviciul lor de ani de zile. Ernest Jones procurase permise de intrare şi pentru dr. Max Schur şi soția acestuia, Helen. În ultimul moment, însă, dr. Schur făcuse o apendicită, iar Helen rămase cu el ca să-l îngrijească. Până la urmă reuşiră să obțină o viză de ieşire pentru o prietenă de-a Annei, dr. Josephine Stross, care urma să aibă grijă de Sigmund pe parcursul călătoriei.

În compartimentul lui Freud, nimeni nu încercă să adoarmă. Zeloşi, ofițerii de la frontieră verificară fiecare document de câte trei ori. După ce trenul traversă Rinul, Sigmund scoase un oftat de uşurare. Grănicerii francezi, de partea cealaltă a frontierei, se dovediră mult mai puțin insistenți. Grupul lui Freud avea numai vize de tranzit prin Franța, aşa că le ştampilară paşapoartele şi le urară noapte bună. Aflat în siguranță, dar sleit de puteri, Sigmund reuşi să adoarmă.

Ajunseră la Paris dimineața. Ernest îi aştepta, căci traversase Canalul Mânecii ca să-i însoțească pe ultimul tronson al drumului. Marie Bonaparte se afla şi ea acolo, cu o maşină cu şofer. Alături de ea îl văzură pe ambasadorul William Bullit, fericit să constate că eforturile îi fuseseră încununate de succes. Harry Freud venise şi el la Paris ca să le ureze bun venit şi să-i anunțe că Mathilde şi Robert Hollitscher le făcuseră rost de o locuință la Londra.

Marie Bonaparte îi luă pe toți la ea acasă. După o baie reconfortantă, urmată de un mic dejun vesel în sufrageria palatului Bonaparte, se retraseră în grădina scăldată de soarele cald al Franței. Marie Bonaparte se apropie de ei, ascunzând ceva la spate.

— Iată ce am furat din biroul dumneavoastră ultima dată când am plecat din Berggasse: această splendidă statuetă a Athenei. Ştiam că v-ar fi greu să vă despărțiți de ea. Acum o s-o luați în Anglia şi o s-o puneți pe masa dumneavoastră de lucru.

Sigmund mângâie cu tandrețe statueta, aşa cum făcuse de nenumărate ori.

— Mulțumesc, dragă prietenă. Acum voi trăi sub protecția ei. Va trebui să reprezinte colecția mea de o viață întreagă, de la care mi-am luat gândul.

— Nici pomeneală de aşa ceva! strigă Marie Bonaparte. Oamenii mei de la Viena au salvat mai multe piese, precum şi o parte din bibliotecă, inclusiv manuscrisele dumneavoastră. Urmează să fie trimise la ambasada greacă de la Londra. Când veți reîncepe să lucrați la Londra, veți fi înconjurat de obiectele de care vă simțiți atât de ataşat.

Sigmund şi familia lui petrecură o zi minunată în casa Mariei Bonaparte, „înconjurați timp de douăsprezece ore numai de dragoste", după cum murmurase Sigmund. În aceeaşi noapte luară feribotul ca să traverseze Canalul. Sigmund simți cum asupra lui pogoară pacea. Ziua petrecută la Paris îi redase sentimentul de demnitate.

Dimineața debarcară la Dover. Sigmund îi lăsă pe ceilalți s-o ia înainte, iar el rămase să privească stâncile. Gândurile îl purtară înapoi, la vizita făcut în Anglia pe vremea când era un băiat de numai nouăsprezece ani.

— Aici voi muri în libertate, îşi spuse el.

Se întoarse şi porni de-a lungul apei, privind spre malul celălalt al Canalului. Cu ochii minții, făcu toată călătoria înapoi, spre est, prin Franța, Germania, Austria până când ajunse acasă, la Viena.

SFÂRŞIT